TRINITY COLLEGE LIBRARY
3 1761 02742645 1

JOHN PEARSON, D. D.

ENGRAVED BY J. OUTRIM, FROM THE PICTURE IN THE HALL

OF TRINITY COLLEGE CAMBRIDGE.

THE MINOR

THEOLOGICAL WORKS

OF

JOHN PEARSON, D. D.

BISHOP OF CHESTER, AND SOMETIME MASTER OF TRINITY COLLEGE, CAMBRIDGE.

NOW FIRST COLLECTED, WITH A MEMOIR OF THE AUTHOR, NOTES, AND INDEX.

BY EDWARD CHURTON, M. A.

CANON OF YORK, AND RECTOR OF CRAYKE, IN THE COUNTY OF DURHAM.

Οἶμαι πᾶσιν ἂν ὁμολογηθῆναι τῶν νοῦν ἐχόντων, παίδευσιν τῶν παρ᾽ ἡμῖν ἀγαθῶν εἶναι τὸ πρῶτον· οὐ ταύτην μόνην τὴν εὐγενεστέραν καὶ ἡμετέραν, ἢ, πᾶν τὸ ἐν λόγοις κόμψον καὶ φιλότιμον ἀτιμάζουσα, μόνης ἔχεται τῆς σωτηρίας καὶ τοῦ κάλλους τῶν νοουμένων· ἀλλὰ καὶ τὴν ἔξωθεν, ἣν οἱ πολλοὶ Χριστιανῶν διαπτύουσιν, ὡς ἐπίβουλον καὶ σφαλερὰν καὶ Θεοῦ πόρρω βάλλουσαν, κακῶς εἰδότες.

S. Gregor. Nazianzen. Orat. in laudem S. Basilii.

VOL. I.

OXFORD:
AT THE UNIVERSITY PRESS.
M.DCCC.XLIV.

5037
D43
844
Vol.1

230
P31

PRESENTED

BY THE

UNIVERSITY OF OXFORD

TO THE

LIBRARY OF TRINITY COLLEGE,

TORONTO.

1857.

124545
JUN 5 1987

PREFACE.

THE well-known words of Bentley, pronouncing "the very dust of Bishop Pearson's writings to be "gold," have been so often repeated, and have received so universal an assent from other scholars and theologians, that it seems remarkable so few attempts should have been made, during the long interval since the death of Pearson, and even of Bentley, to gather the dust which lay scattered under the foot of time, and to collect the loose fragments of at least the bishop's printed writings; many of which were become so scarce, that it was with great difficulty a single copy could be procured.

The first occasion, on which any public attention appears to have been invited to the theological portion of these printed tracts, was in an Address to the Reader prefixed to the volume entitled, 'Bibliotheca Scriptorum Ecclesiæ Anglicanæ: or, A Collection of 'Tracts relating to the Government and Authority of 'the Church,' Lond. 1709: a publication, which the learned Dr. Hickes appears to have suggested or authorized. This prefatory address, p. ix, x. besides the two tracts, 'No Necessity of Reforming the Doctrine 'of the Church of England,' which were reprinted in

the volume, speaks of some sermons in English, and a tract with the title of 'Christ's Birth not Mistimed;' as deserving the notice of students in theology, but in terms denoting that these were already known to few.

From the date of this publication to the present century nothing more seems to have been done, till a few years ago the Rev. Thomas Kidd, the learned editor of Dawes's Miscellanea Critica, collected and reprinted several of the scarce tracts in Mr. Valpy's Classical Journal. Mr. Kidd's labours, and the information which he has kindly communicated, have been of much assistance to the present Editor in completing the collection of some of the rare papers and pamphlets; but the most material portion of these volumes has been derived from a source hitherto little known to the public at large.

The library of Brasenose College, Oxford, has for some time been possessed of two small volumes of manuscript in quarto, professing to be copies of some unpublished works of Bp. Pearson. There appears to be no record of the gift of these two volumes to the library, or of the donor's name; and possibly some doubt of the genuineness of works not verified by the author's autograph, may have hitherto prevented their receiving such a critical examination as their character deserves. Hence, though they were not wholly unknown to a few scholars resident in Oxford, who took an interest in any thing that bore the name of Pearson, they have scarcely met with any more public notice. They contain the Lectures on the Divine Attributes, being the first portion of a large scholastic treatise, or sum of theology, which will be found in the first volume of the present publication; several short Essays or Determinations on theological questions, and several

Orations delivered by Pearson in different years at Cambridge in his office of Lady Margaret's Professor of Theology, also comprised in the first volume: six Latin Sermons preached before the University, which are printed at the beginning of the second volume, and one or two shorter papers included in the following Memoir.

In the absence of any more certain account of these manuscripts, it seems most probable that they remained in private hands till towards the close of the last century; as a correspondent of the Gentleman's Magazine for June, 1789, p. 493. who signs "B." and dates his letter from Chester, adds the following Postscript:

"P. S. I have in my possession a very fair copy of "some theological works of Bp. Pearson, which have "never been published. They are in Latin. My copy "informs me that it was transcribed 'ex ipsis auto-"'graphis in museo Rev^{di}. Thane, Archd. Cestr.' I am "solicitous to know whether those original MSS. of "the learned prelate are extant, and where. Thane "was the editor of the Chronological Works of Bp. "Pearson."

This description quite corresponds with the character of the manuscripts in Brasenose College library. They are written in a very clear fair hand, indicating sufficient scholarship and great care on the part of the transcriber. And there is an inscription on the first page of the first of the two volumes, which seems to be referred to by the writer in the Gentleman's Magazine; as follows:

"Reliquias hasce Pearsonianas ab ipsis autographis "in museo Rev^{di}. Viri Joannis Thane S. T. P. Archi-"diaconi Cestriensis nuper defuncti reservatis tran-"scripsit J. S. A^{o}. D^{i}. 1727."

A reference in a later hand, below this inscription, directs the reader, who desires a further acquaintance with J. S., to Dr. Charles Gower's Sketch of the Materials for a History of Cheshire, 1771, 4to. p. 58: where may be seen a high testimony to the antiquarian labours of the Rev. John Stones, late minor canon of Chester cathedral, and rector of Coddington; whose Collections of Cheshire Antiquities, mentioned by Dr. Gower, included in one folio and two thick quarto volumes, are still preserved in the library of the Dean and Chapter of Chester. He died Feb. 23, 1735, according to an inscription on his monument, which is recorded in Ormerod's Cheshire, ii. 403. leaving a son, the Rev. James Stones, also mentioned by Dr. Gower, who survived till May 23, 1786[a]. It seems probable that the transcripts of Pearson remained in this son's hands during his life. After his death the writer of the letter in the Gentleman's Magazine may have inherited them; but whether that letter led to their being inquired for and eventually deposited in the library of Brasenose, there appears to be no certain information.

The material fact however is this, that the books purporting to be transcripts from Pearson's autographs are the result of the labours of a judicious and learned clergyman, whose industry and accuracy in other departments of literature and antiquities are well attested. We have his word that he transcribed them from the autographs; and the internal evidence is such as to leave no question that they are the genuine works of Pearson. They are so carefully written, that in very few instances the present Editor has found it necessary to make even a verbal correction.

[a] Ormerod's Cheshire, p. 263.

With respect to the autographs, it is certain that Archdeacon Thane, who was a nephew of Bp. Pearson, and is mentioned in a codicil to his Will, succeeded to most of his uncle's books and papers. Some notice of him will occur in the Memoir following. His name, as observed by the writer in the Gentleman's Magazine, appears as editor of the posthumous Chronological Works of Bp. Pearson, subscribed to a Dedication of the volume to the primate Sancroft; though the care of that edition was undertaken by Henry Dodwell, whose own additions and separate dissertations occupied the space of nearly half the volume. The Annotations on Hesychius, now first edited by the Dean of Christ Church, are mentioned shortly after the bishop's death, as being under the same custody, in a letter of Samuel Hoadly, father of the bishop of that name, to the learned Grævius, dated Aug 28, 1690. [Hoadly's Works, vol. i. p. lvi, lvii.] They have now been for some time in the library of Trinity College, Cambridge; to which they were presented by Dr. Thomas Gale, dean of York, early in the last century. It seems that Thane disposed of them to the learned non-juror, Dr. Thomas Smith, the editor of Pearson's Notes on Ignatius, whose handwriting is to be seen in a short record of the dates of Pearson's life in the first page. And this may be sufficient to account for their having remained for a time beyond the reach of Bentley[b]; for the adherence of the great critic to William of Nassau was such as to present some obstacle to literary communication with a Jacobite[c]. It was however previously to any

[b] See Bentleii Epist. a Burney, p. 59, 64.

[c] See Bentley's Correspondence edited by Dr. Christopher Wordsworth, vol. i. p. 101. Lond. 1842.

such disposal, that Thane himself, with the assistance of Dodwell, had published that portion of Bp. Pearson's theological remains, which was included in the Chronological Works. And it would appear from a license of Abp. Sancroft under the hand of his chaplain, the Rev. John Batteley, a copy of which is given by Mr. Stones[d], that there was an intention to publish more; but the year of the revolution, in which the Chronological Works appeared, with all the religious and political controversy attending it, distracting the studies of all sober theology, no doubt had an unfavourable influence on the sale of that portion, and probably discouraged any further effort. We have learnt from Mr. Stones's note, that the originals of the portion now published remained in the library of Archdeacon Thane to the time of his death. He died, agreeably to Mr. Stones's note, which speaks of him as then lately dead, on June 30, 1727[e]: but he died intestate[f], and with his death we lose all further trace of Bp. Pearson's autographs. It is possible that they may still be in existence in some unknown depository of private papers in the county of Chester; but the unsuccessful inquiries of such persons as the present Bishop of London, while he presided at Chester, and the venerable Archdeacon of Cleveland, who has never hastily relinquished any literary search among old records, do not encourage the hope of any such discovery.

It has been determined to include the posthumous works published by Thane and Dodwell in the present publication, because there is a close connection of

[d] See vol. ii. p. 68.
[e] Ormerod's Cheshire, i. 247.
[f] Information from the Will Office, Chester.

subject between some portions of the unpublished and published remains, mutually illustrating each other; because their bulk is not very great after the removal of Dodwell's additions; but chiefly, because on reference to the old edition, the present Editor was more and more impressed with an opinion pronounced by other more competent judges, that it was not executed with fit respect to the memory of Pearson; that Dodwell had too much encumbered and disguised the two dissertations on the early bishops of Rome by his notes and rival dissertation; outstepping the duty of an editor, and aiming rather to make Pearson's labours subserve his own theory of the chronology of that period, than to set off his author to the best advantage. His own zeal for chronology also seems to have induced him to give the whole collection an improper title; for the two treatises are historical rather than chronological; not simply elucidating dates, but embracing several important discussions relating to the times of the apostles, and subsequent primitive church history. The reader will find a very small portion of Dodwell retained in this new edition; the remainder of his additions, whatever their separate value may be, ought to be repeated in a collection of Dodwell's works, rather than of Pearson's; and indeed, though the worthy chronologist is not to be mentioned without respect by later critics, the Editor has found reason in most instances to question the grounds of his opinion where he has expressed a dissent from the judgment of Pearson. The text has also been carefully revised, and several errors corrected, particularly in the quotations from antiquity.

It seemed that this tribute to the memory of Bp.

Pearson would be incomplete without some attempt to furnish a Memoir of his Life: as perhaps there is scarcely an instance of a man so eminent in his generation, living moreover in such eventful times, of whose personal history so little has been publicly recorded. The materials, which have been discovered by the present Editor in the course of his inquiries, have not been such as to supply any thing like a continuous narrative, or to remove all historic doubts on particular points; but many private notices have been collected, and several short memoirs have offered themselves, composed by different Cambridge scholars, which shew that more might have been made known at an earlier period, if there had been one to undertake the task. The most important of these memoirs are that of Anthony Allen, esq. preserved in Eton College library, of which a copy has been kindly furnished to the Editor by the present Provost of Eton, that of Dr. Sherman at Jesus Coll. Cambridge, for which, and many other friendly acts of assistance, he is indebted to the late Master of Trinity, and that in Cole's MSS. in the British Museum.

On the whole it is hoped that the present publication, though very imperfectly edited, by one otherwise incompetent to the task, and residing too far away from any extensive libraries, will yet tend in some degree to the discharge of a debt long due to the character of Pearson, and add a few valuable pieces to the stores of English theology from the hand of one of the most learned teachers, that has appeared at any period within the limits of the English church. Though there is much diversity in the subjects, they are the works of one and the same firm and consistent mind, exhibiting the same principles in different degrees

of energy, and called forth on very different occasions; but perhaps for that very reason bringing the reader to a nearer acquaintance with the great and good man whose name they bear, and with the impressions of divine truth, as they were made on one, who to the widest range of sacred and profane learning added a judgment unwearied in its exercise, clear in its decisions, and trained by patience and strict self-discipline to know the weight of spiritual things.

MEMOIR

OF THE LIFE AND WRITINGS

OF

BISHOP PEARSON.

MEMOIR

OF BISHOP PEARSON.

THE surname of Pearson appears to have had its origin in the north of England, the native soil of patronymics of this form. The names of Robert and John Peyrson occur in the *Liber Vitæ* of the cathedral church of Durham, among the benefactors of the fifteenth century: and probably the same name may be found in northern records still more ancient.

Robert Person, Pierson, or Pearson, (for the name is thus variously spelt in Cambridge registers,) the father of the bishop, was a native of the county of Westmoreland; where his forefathers are known to have resided in the township of Whinfell, in the chapelry of Grayrigg, and parish of Kendal, a wild and secluded mountainous district, five or six miles distant from the town[a]. He went up to Cambridge, and was admitted at Queen's College, Jan. 29, 1587; in 1592 he became a fellow of that society, and subsequently filled the office of tutor, having among his pupils the laborious antiquary and traveller John Weever, the compiler of the 'Funeral Monuments[b].' He was senior taxor in 1601, took his degree of B.D. in 1602, and became D.D. in 1609, having previously, in 1607, been presented to the living of North Creake in the county of Norfolk, and a little earlier

[a] Information communicated by the Rev. Jos. Fawcett, of Natland in Kendal. See Nicolson's Westmoreland I. 116.

[b] Queen's Coll. Register. Wood's Athenæ, I. 643. Weever's Fun. Mon. p. 37. 864.

to Great Snoring in the same county. In 1610 he was made archdeacon of Suffolk, which dignity he held with his other preferments till his death in the year 1639. His patron to the archdeaconry was Doctor John Jegon, formerly also a fellow of Queen's College, subsequently master of Corpus Christi, then dean of Norwich; who was promoted to the see of Norwich in the last year of Elizabeth, and presided there till 1617. The see was then filled in succession by a number of remarkable men, who vacated it after a short tenure by death or translation:—Overal, the compiler of the celebrated Convocation-Book; Harsnett, the humorous exposer of some strange feats of superstition and imposture; Francis White, the author of a learned controversial treatise on the Christian sabbath; Corbet, the poet; Matthew Wrenn, the confessor under the usurpation, of whom we shall have occasion to speak in other parts of this Memoir; and Richard Montague, who after suffering in one persecution from the Puritans, was rescued from another which was then imminent, by his timely death in April, 1641.

With these two last prelates Dr. Robert Pearson appears to have lived on terms of intimacy, and to have seconded their efforts for preserving order and conformity in the diocese; as may be judged by the only literary record of him which is known to be extant, a set of Visitation Articles, printed in the year in which he died, with the title, 'Articles to be enquired of in the ordinary Visitation of the Right Worshipfull Mr. Doctor Pearson, Archdeacon of Suffolke, Ann. Dom. 1639[c].' These Articles are, to some extent, a transcript of Bp. Wrenn's, published three years earlier[d]; but they were also subsequent to Bp. Montague's longer and more didactic 'Articles of Enquiry and Direction for the Diocese of Norwich[e].' Montague, on his coming to the diocese, had some doubts about enforcing a portion of his predecessor's injunctions; and the question was referred to Laud, who, after consulting with Wrenn, appears

[c] London. Printed by Thomas Paine, 1639. 14 pp. 4to.

[d] London. Rich. Badger, 1636.

[e] Cambr. 1638. 4to.

to have directed them to be fully carried out[f]. These Articles of the archdeacon's therefore seem to have been issued in obedience to this decision of Laud, and are a proof of the zeal of the father of Bishop Pearson in the cause of ecclesiastical order.

Archdeacon Pearson married a daughter[g] of Dr. Richard Vaughan, successively bishop of Bangor, Chester, and London; a prelate of great piety and worth[h], to whose memory his successor and kinsman Dr. Henry Rowlands, erected a monument in Bangor Cathedral, preserving their joint names. Bp. Vaughan was descended from the ancient family of that name in Merionethshire[i], and had a nephew, Edmund Vaughan, fellow of Corpus Christi Coll. Oxford[k], whose name appears as the writer of a life of the learned Dr. Thomas Jackson, prefixed to his Works. There is some doubt about the name of this daughter of the bishop, who is called Elizabeth by Kennett and Collier, and in later biographies; whereas the children of archdeacon Pearson, whose baptismal entries are preserved in the parish register of Great Snoring, are all said to be the sons or daughters of Robert and Joanna[l]. As it does not appear that the archdeacon was twice married, it is most probable that the following table will present an accurate list of the issue of this marriage, and that Kennett and Collier were misinformed about the lady's Christian name:—

1. John, the subject of the present memoir, born February 28, A. D. 1612, 13; and baptized March 14, at Great Snoring[m].

2. Theophilus, a layman, sometime resident at Downham-

[f] Prynne, Canterbury's Doom, p. 96—100.

[g] Kennett's Chron. p. 547. Collier's Hist. Dict.

[h] Godwin. in Vit. Præsul. Lond.

[i] Bp. Humphreys. Add. to Wood's Athenæ, ii. 856.

[k] Wood's Athenæ, iii. 886.

[l] From the parish register of Snoring, communicated by the present rector, the Rev. Chr. Stannard.

[m] The baptismal date is given from Baker's MSS. xi. 209, where that diligent antiquary gives as his authority the "Parish Register of Snoring." At present there seems to be a leaf wanting in the register, as it contains no entry from March, 1610, 11, to April, 1614. The date of his birth is as stated in Allen's MS., and by Dr. T. Smith in the Annotations on Hesychius.

Market, Norfolk; where his burial is recorded, March 5, 1696.

3. Joanna, baptized Oct. 14, 1615.

4. Margaret, baptized Jan. 6, 1617, 18.

5. Anne, baptized Jan. 30, 1623, 4.[o]

6. Robert, baptized Jan. 29, 1624, 5; mentioned in Bp. Pearson's Will as living in the year 1677.

7. Richard,.....; educated at Eton; elected to King's College in 1646, of which society he continued fellow till his death; appointed a keeper to the royal library of Charles II. in 1662; and sometime professor of civil law at Gresham College. He took his degree of D. C. L. in 1669, and died at Cambridge, August 5, 1670. "He was "a most excellent scholar," says Wood, who was personally acquainted with him, "a most admired Grecian, and a great "traveller[p]."

8. Rachel, baptized July 23, 1629.

9. Martin, baptized July 5, 1630: also educated at Eton, and admitted scholar of King's, Aug. 26, 1648. He died of the small-pox in the college, March 8, 1650, and was buried within the chapel, near the south door, leaving behind him the reputation of a youth of good parts and promise[q].

[o] Two or more of these ladies were married, and had children. See the bishop's will at the end of this memoir.

[p] The name of Richard Pearson is not to be found, any more than that of John and Theophilus, in the Snoring register, though at this period the pages appear to be perfect. The college records call him a brother of the bishop.

One of his employments on his travels, as incidentally mentioned in the Annotations on Hesychius, was collating MSS. in foreign libraries. Perhaps it was thus that the elder brother obtained the various readings on Origen from Stockholm and Venice, which M. Huet acknowledges to have received from him, in his 'Comment. de rebus ad eum pertinentibus,' p. 355.

Wood mentions a report that Rich. Pearson died a Roman Catholic, Ath. iv. 849. Of this report no grounds are stated. He appears not to have been in holy orders. There were two Cambridge contemporaries of his name:—1. Rich. Pearson of St. John's, D. D. prebendary of Exeter, and rector of St. Bridget's or St. Bride's, London. He was the editor of Dr. Rich. Holdsworth's 'Prælectiones Theologicæ'. Lond. 1659. fol. and is called by Lloyd 'the reverend, learned, and good-natured Dr. R. Pearson.' 2. Rich. Pearson of Emman. Coll., rector of St. Michael's, Crooked Lane, author of a Tory sermon on Oates's plot, in 1684, and other sermons in the same year.

[q] Allen's MS. King's Coll.

John Pearson therefore, the eldest son of Robert and Joanna, was born in the same year which gave to the Church of England another of her most distinguished divines, endowed with a very different kind of talent, but of the same characteristic principles, the admirable Jeremy Taylor. He had completed his tenth year when he left the paternal roof in May, 1623, for Eton School; where he continued till 1631. He was then admitted on the 10th of June at Queen's College, where his father had been educated[r]; but within a year, in April, 1632, he was elected scholar of King's. Here he was made fellow in 1634, proceeded B. A. in 1635, and M. A. in 1639, in which year he entered into holy orders.

"There are many stories of him in this college," says Cole[s], who was himself a fellow of King's; "one of which "is, that some one of his acquaintance, seeing him still "at Eton a long while after he had left it, spoke to him "in this manner: 'So, John! what here still? To my know-"ledge you have been the best scholar in the school these "ten years.' Certain it is, that such was his propensity to "books and knowledge while a schoolboy, that all the money "he could get went for the first, and all the time out of "school to the improvement of the last: nay, he hardly "allowed himself time for natural rest: for when the pre-"positor at ten o'clock at night saw that all the candles, "according to rule, were put out in the long chamber or "dormitory, he would contrive to light up his within an hour "or two after, when all the boys were asleep; and by this "means, I have heard it affirmed that before he left Eton "to come here, he had read most of the Greek and Latin "Fathers of the Church."

It is not perhaps very probable that a boy at school should have done quite so much as is here affirmed: but it is easily to be supposed that the vigorous and deep mind of Pearson grew early accustomed to lore beyond the ordinary study of schoolboys. And the perfect training of his memory in the writings of the Fathers, guiding him, in

---

[r] Queen's Coll. Register. "In "Coll. Reginali alumnus aliquan- "diu studuit." Sherman's MS.

[s] Cole's MSS. vol. i. 165.

his Exposition of the Creed and other works, not only to apposite quotations on every doctrinal point, but perhaps to the most apposite which his authors contain, is in itself an evidence of the zeal his youth had shewn in acquiring that perfect skill. His grateful remembrance of Eton is expressed in a passage of the Vindiciæ Ignatianæ, with something of the tone of a man who is conscious that he had not wasted the years of boyhood. Sir Henry Savile, whom he mentions in the same sentence, was dead before he went to school; but Savile's Chrysostom was perhaps accessible; and there was a link in after-years to connect him with Savile's memory, when he became acquainted with the memorable John Hales[t].

"Our famous Dr. Pearson," says Allen[u], "was a very "hard student at college; and finding that the fireside "diverted the intention of his thoughts, and dulled his "spirits, he avoided coming near it as much as possible, "contented to sit close to his books, with a blanket thrown "over his shoulders." This is very characteristic: the discipline of a cold room to quicken the attention is still not unknown to hardy students; though the modern luxuries of stoves and warm air have somewhat rebated the keen edge of such literary enterprise.

He was soon noticed among the Cambridge Muses of his day; the verses which follow having been composed at the close of the year 1632, in his second academical year:—

SOTERIA AD REGEM.

Ecce novus nostras venit natalis ad aures,
Carole magne, tuus; nec enim quis computet annos
Transmissos. Nasci, populo commune; renasci
Taliter, inque novos semper revirescere soles,
Non nisi Regis erat, qui plurima cura Deorum est,
Et quem perpetuis sustentat Jupiter astris.
Quis tibi tunc animus, morbo circumdatus isto
Audisti Regum cum funera dira duorum?
Funera non terræ motu, non illa cometa

[t] "D. Savilius, Etonensis Collegii, "(cui ego literarum primitias debeo,) "et patriæ nostræ decus." Vind. Ign. p. I. c. ix. sub fin.

[u] MS. at Eton Coll.

Præmonstranda satis, rapidi licet ætheris omnes
Unum confertim igniculi glomerentur in astrum.
O quam terrarum tunc Mars, jam, credo, Deorum,
Spectandus rutulis cecidit Gustavus in armis!
O quam, sideribus quamvis prius ortus iniquis,
Magnus sidereos fugit Fredericus in orbes!
Cum tales animas ad sedes ire beatas
Vidisti, poteras contemnere, Carole, lucem,
Et mortem sperare lubens; ut scilicet illis
Usus epistathmis, qui lata per atria cœli
Exquirant, quæ mox te sint habitura Deorum
Concilia; an superi meliori Ixionis orbe,
Aut Ariadnæa cingantur vestra corona
Tempora, seu malis habitare ubi lactea cœli
Semita nocturnis fulget præstantior astris.
Jupiter at nondum statuebat Principe tanto
Imperium spoliare tuum, sed candida fatis
Et meliora tuæ tradebat stamina vitæ:
Ut qui jam morbo langueres, clarior inde
Hunc populum regeres, æternaque sceptra teneres.
Haud secus in liquidas dilapsus Tethyos ulnas,
Obnubit nostrum densa caligine cœlum;
Protinus Eoum Phœbus revolutus in ortum,
Illustrat patulum radiis melioribus orbem.

Jo. Pearson, Coll. Regal.

AD BRITANNIAM.

Lugeat amissum reparanda Bohemia Regem,
Plangat felicem Suecia mœsta Ducem:
Tu vero exsulta salvo, Brittannia, Rege;
Æterna ex illo gaudia fonte fluant.
Dum tamen exsultas, nec quassa Bohemia Regem,
Nec plangat nimium Suecia mœsta Ducem;
Principe namque tuo, felix Brittannia, salvo,
Rege nec illa caret, nec caret ista Duce.

Idem[x].

[x] The Editor is indebted to Dr. Routh, the venerable President of Magdalen College, for pointing out to him these verses in the 'Anthologia Cantabrigiensis in Exanthemata Regia,' on king Charles I.'s recovery from the small-pox, 1632. The deaths of Gustavus Adolphus at Lutzen, and of Frederic, king of Bohemia, bear date respectively on November 6, and November 26, in the same year. The strict classical propriety of Pearson's verse contrasts strikingly with the hyperbolical conceits of the time, of which some examples may be seen in the lines of Cleveland and Crashaw and other contemporaries on this and other public occasions at Cambridge.

Among the scholars and poets whose names appear in the same collection, was one whose own early death a few years afterwards called forth a tribute to his memory from all the company of his brother poets and compeers. This was Edward King, fellow of Christ's College, the Lycidas of Milton's monody, drowned in the passage from Chester to Ireland, August 10, 1637. His tragical end was deplored by all the most distinguished names among the youth of Cambridge in more than thirty poems; and it was no common fate that was celebrated in English verse by Milton, in Greek by the Platonic Henry More, and in Latin by Pearson:—

Tuta peregrinis sospesque virescit ab armis,
Nec timet externam terra Britanna manum;
Ambitus æquorei quippe irremeabilis alvei
Difficiles aditus ambiguosque dedit;
Dum brevia et syrtes, medioque latentia ponto
Terrent ignotas naufraga saxa rates:
Dii maris hoc, summæ quibus est hæc insula curæ,
Indulgent nostro præsidium imperio.
Heu tamen his periit, queis nos servamur, in undis,
Gloria Cantabrici non reparanda chori:
Mitte male impensas posthac persolvere grates
Numinibus duris, terra Britanna, maris.
Non hoc præsidium, non sunt ea munera tanti,
Nec placet hac nobis conditione salus.

Jo. Pearson[y].

On the death of his father in 1639, Pearson seems to have inherited certain lands, mentioned in his Will, situated at Snoring and Downham; and the income derived from this source may have preserved him, during the troubled period now impending, from those extreme privations suffered by many of the loyal clergy. About the same time he was collated by Dr. John Davenant, bishop of Salisbury, to the Prebend of Netherhaven in that cathedral; a preferment, which no doubt he owed to that prelate's regard for

[y] From 'Justa Edovardo King, Naufrago, ab Amicis Mœrentibus, Amoris et Μνείας Χάριν. Cantabr. 1638.' p. 14. T. Warton, in his notes on Lycidas, erroneously sets down the name of the author of these verses as *Joseph* Pearson.

his father, Davenant having been with him a fellow of Queen's, over which college he presided as master before his elevation to the see of Salisbury. Within a few months after he had obtained this preferment, he resigned his fellowship, but continued to reside at King's as a fellow commoner[z]. As Lloyd appears to have reckoned his name among the ejected fellows of King's, and Walker, though he properly questions this, speaks as if he thought that Whichcot protected him in the enjoyment of his fellowship[a], it may be well to set the matter at rest by subjoining the instrument of resignation, written, as Browne Willis says of it, "in his own good plain hand," and preserved in the library of King's College:—

"August 2, 1640.

"Be it knowne to the Provost and Fellows of King's College "in Cambrige, and all whome it may concerne, that I, John "Pearson, nowe Fellow of the same College, being canonically "possest of a Prebend belonging to the Church of Salisbury, "doe most willingly resigne my Fellowship, with all the right "and interest which I have in the same King's College. In "testimony whereof I sett my name,

"John Pearson."

"Witnesse
"Henry Vintener,
"Charles Mason[b]."

In the mean time, in the month of June the same year, he had been appointed chaplain to Sir John Finch, Baron Finch of Fordwich, and lord keeper of the great seal. Collier says that he "officiated in the lord keeper's family[c];" a phrase which would imply that he resided some short time with him as domestic chaplain. This perhaps is not improbable in an age when the office was something more than nominal; but it is certain that the lord keeper, shortly

[z] Biog. Dict. and Cole.

[a] Lloyd Mem. p. 454. Walker, p. ii. p. 151.

[b] Of Charles Mason, afterwards ejected for refusing the Covenant, some account may be found in Wood and Walker. He was created D.D. at Oxford in Nov., 1642, survived the Restoration, and died prebendary of St. Paul's and rector of St. Peter's le Poor, London, in 1677.

[c] Hist. Dict.

after the date of Pearson's appointment, was attending the king on his unfortunate expedition towards Scotland, or advising him at the subsequent difficult treaty of Ripon. If his chaplain resided at all with him, it was probably after first receiving his appointment, and before his patron's departure for the north, as the instrument of resignation just recited shews that in the beginning of August Pearson was again in Cambridge. After the king's return, and the assembling of the long parliament in November, the impeachment of Strafford was soon followed by that of Finch and other of the king's ministers, and before the end of December the lord keeper had fled out of England, and was living in exile at the Hague.

There is an erroneous statement in most of the Biographical Dictionaries, followed by Allen and Cole, that in this month of December, 1640, Pearson was presented by Finch to the rectory of Thorington in Suffolk. The living of Thorington does not appear to have been at any time in the patronage of the crown, or of the family of the lord keeper; and at the date assigned it is very doubtful whether this unfortunate minister had it any longer in his power to bestow any kind of preferment on his friends. The records in the episcopal registry at Norwich prove that the presentation to Thorington took place two months earlier, on the 27th of October; and the patron was probably Henry Coke, esq., of Thorington, one of the sons of the great lawyer Sir Edward Coke, as the living was in the patronage of that family during the greater part of the seventeenth century[d].

[d] "1640. October 27. John Peir-
"son.
"1646. March 31. John Chunne,
"by *death* of John Peirson, on the
"presentation of Henry Coke, es-
"quire."

These are the accounts in the Norwich Register, furnished by the kindness of the present registrar, Mr. Kitson. Hence it might be supposed that the rector of Thorington was another person from the subject of this memoir. But there is a passage in Bp. Pearson's tract entitled 'No Necessity of Reformation,' (see vol. ii. p. 198,) which speaks of Sir Edw. Coke and his sons in terms implying that he was under some obligation to them, as in reference to a publicly known fact. And this, combined with the testimony of all the biographies, that he was presented to Thorington in that year, makes it most probable that there is an error in the record, which speaks of the next incumbent as succeeding on his death. More of this hereafter.

In the troubled years which now came on, it would seem that Pearson found little quiet at Thorington. He retained the curate, John Freeman, whom he found engaged there by his predecessor, and was probably himself resident for some portion of the year at Cambridge. In the year 1643, before the meeting of the Westminster Assembly, he preached before the University that remarkable sermon, which will be found the first of the three English sermons in the second volume of the present collection. The sermon is like no other composition of Pearson's; yet it is plainly one which none but Pearson could have composed. It will be read with interest; for it is the only remaining monument of its author, which shews him to have been in some degree swayed by the same passions as more ordinary men: but in those youthful transports there is still something to admire; for "who can be loyal and neutral in a moment?" and we see a deep and hard-wrought mind speaking in that playful irony, which, as Whitaker has well said of Strafford's letters, "as it is a quality almost inseparable from firstrate "genius, is also usually confined to it[e]."

It is not easy to say how much longer Pearson continued to visit or reside at Cambridge; but the sermon just mentioned, if it was preached, and printed, as Watt asserts[f], in the midst of such troubles as the University was then exposed to, must have been his farewell sermon there. His friend Bp. Wrenn had been apprehended for his long sojourn in the Tower on the first of September, 1642; and the vice-chancellor Dr. Holdsworth, a worthy man and dutiful chaplain to the king, was now for four years committed to the same prison[g]. But the devotion of the young divine to the royal cause was unabated. We next hear of him with the last remnant of Charles's party in the West, acting as chaplain in 1645 to the forces under the command of Lord Goring

[e] Correspondence of Sir Geo. Ratcliffe, p. 291.

[f] 'The Excellency of Forms of 'Prayer, especially the Lord's Pray-'er. A sermon on Luke xi. 2. 1644. '4to. Reprinted 1711, 8vo.' Watt's Bibl. Dict. art. Pearson. The Biogr. Britann. also gives the earliest date.

[g] Querela Cantabr. p. 185. Lloyd's Mem. of Holdsworth, p. 457, sqq.

at Exeter[h]. After the dispersion of this last hope, he withdrew to London, "the best hiding-place in the kingdom," as Lloyd says, for persons in political danger. Here he is said to have been for a time chaplain to Sir Robert Cooke, or more probably Coke, the eldest son of Sir Edward Coke[i], and subsequently to George Lord Berkeley, the father, and his son, of the same name and title, who was afterwards created first Earl of Berkeley by king Charles II. and was connected by marriage with the Coke family. This nobleman's name appears as one of the six peers deputed by the house of lords to wait on Charles II. at the Hague to invite him to his restoration[k]; and that of his father among those who supported the cause of the royal martyr in the west[l]; but it may be presumed that their connection with the Cokes, who appear to have been moderate men on the popular side, and other families in the same interest, served to keep them in some security during the paroxysms of the rebellion.

It was fortunate for Pearson also, that he had friends at such a time among the moderate men, who, though they do not occupy so high a niche in the temple of memory for the part they played in the great state-game, were charitably occupied in private in mitigating the sorrows and losses of the unfortunate. Such appears to have been the elder Lord Berkeley, by whom, if Allen's account is true, both Pearson and many other suffering loyalists were bountifully relieved[m].

There is no charge of inconsistency which has been made against this period of Pearson's life: on the contrary, if we are right in supposing him, agreeably to the account in the biographies, to have been once rector of Thorington, his conduct

[h] Sherman, Hist. MS. Coll. Jesu Cantabr. p. 407. The author was a contemporary of Pearson's, a fellow of Jesus Coll. and D. D. 1665. He speaks of Pearson as, when he wrote, lately appointed master of Trinity by mandate from Charles II., "cui est a sacris, cu- "jus etiam exercitui in partibus "occidentalibus militanti erat a con- "cionibus." The fact is noted in the Biographies.

[i] Among the benefactors at the Restoration to Lichfield cathedral, is the name of 'Rob. Coke, Eques Aurat. et Baronett.' Willis's Cathedrals, p. 375. This was probably another of the same family, as the heir of Sir Edw. Coke died in 1653.

[k] Clarendon, b. xvi.

[l] Id. b. v. See Dugdale's Baronage, i. 369.

[m] Eton MS.

was marked by the strictest principle. His successor was appointed on the last day of March, 1646; consequently he must have resigned it some time previously. The state of the associated counties, as they were called, was such as to offer no asylum for a royalist for some years before; and now the ruin of the king's affairs in the west, and the final defeat of Lord Astley on the 22nd of March, had rendered it impossible for any incumbent to keep his living on any other terms than by taking the Covenant. There is little room to doubt that his determination not to shew such compliance was the motive for this resignation.

It is true that the fact cannot be entirely cleared from uncertainty; as, while the Norwich register speaks of the vacancy as occasioned by death, Walker has the name of a Pearson among the sequestered clergy of Suffolk[n]. Perhaps he had heard some imperfect report of the surrender of this living; but, as no such name is found in Nalson's or Baker's list[o], it does not seem likely that he was ejected. It has indeed been found difficult in other cases to ascertain the fact or date of ejectment, even of the most distinguished men who were then driven from the Church's altars. Archdeacon Bonney and Bishop Heber[p] were unable, with all their diligence, to discover any record of Jeremy Taylor's deprivation at Uppingham, or of the name of his intrusive successor. It appears from a notice in the newspapers of the period, the 'Mercurius Aulicus' of May 6, 1644, and 'Mercurius Britannicus' of May 27, that he must have been deprived in the earlier part of that month, and that the name of the intruder was Isaac Massey.

The entire destruction of the cathedral chapters was not effected by the enemies of the Church, till the bill for that purpose was passed by the house of commons in April, 1649. But as the different cathedral towns fell into the hands of the parliament, the cathedral clergy were most of them plun-

[n] P. ii. p. 334. Walker's authority however is not much to be trusted; as he elsewhere, p. 238. sets down W. Evans as ejected from Thorington, who was not presented to that living at all before Oct. 22, 1661.

[o] Baker's MSS. vol. xlii. p. 254.

[p] Life of Taylor, prefixed to his Works, I. xx.

dered and expelled at an early period of the war, and their estates confiscated, in compliance with the object of the committee of sequestration formed in September, 1642. As Salisbury was never a defensible place, it was one of the first to suffer; and it is not likely that Pearson could have received more than a year's income from his stall, before it was effectually lost.

At this period of his life therefore, beginning from the year 1646, he seems to have formed the resolution, to which he adhered, of living in London, on such means as his small patrimony in Norfolk still afforded him, or the patrons whom he served as chaplain might have supplied. That he had means of his own, appears most probable; for there is no intimation in his writings, or other memorials, that he was ever in a state of extreme poverty, or dependence on the bounty of others; and at this time funds were not wanting to maintain his two younger brothers who were at school at Eton, nor, as far as appears, for other branches of his father's family. His resolve was to sit close to the chimney while the house was smoking; or, as a distinguished contemporary speaks on a different occasion[q]: "Though I will not willingly "give way to what I disapprove, yet when it appears that my "opposition can do no good, I resolve not to stand out longer "than is fit, nor thereby hazard my own undoing." And this seems to have been the occasion of his gaining the name and reputation of a moderate divine from some of his own time; not that his principles were ever concealed or rendered doubtful by his conduct, but that he was content, when the wars were ended and the stake was lost, "to take joyfully "the spoiling of his goods," and practise the difficult lesson of adversity,

> —— the plain and passive fortitude
> To suffer and be silent, not to stretch
> His arms against the torrent, live at home,
> With his own thoughts and innocence about him,
> Not tempting the wolves' jaws[r].

[q] Sir Geo. Radcliffe's Letters, p. 138.

[r] Wood, in his account of Abr. Wright, Ath. iv. 276. "Being es-

He now began to devote himself anew to those studies, which, under a good Providence, were calculated to maintain the struggle of endangered truth, and to prepare new safeguards for the catholic faith in the midst of that perilous strife of tongues.

One of the saddest trials which the suffering clergy had to endure, was the falling off of some of the friends of their youth, and fellow-students at Oxford and Cambridge, to the erring communion of Rome. They had witnessed the ruin of their hopes, when their altars were usurped by intruders, and the timid and inconstant surrendered their Liturgy, that they might continue on hard terms still to exercise the priest's office. They had not faith to wait for the time of restoration from such a downfall. Of this number was Hugh Paulin De Cressy, sometime fellow of Merton Coll. Oxon, a man of considerable learning and talents, recommended by Laud to the notice of Strafford when lieutenant of Ireland, afterwards chaplain to Falkland, for whom he seems to have retained a great affection, and highly esteemed by Hyde and Hammond. By Falkland's interest he had been made a canon of Windsor, and was appointed dean of Leighlin in Ireland; but on the death of his patron, he withdrew from the troubles of the country, and made a public profession at Rome in 1646 of his conversion to the creed of Trent. In the following year, his famous 'Exomologesis, or Faithful Narration of the Motives 'of his Conversion,' was published at Paris. It is a book not undeserving of the credit which Pearson gives to the author of it, as the work of one of the ablest proselytes ever gained to that communion; uniting to much learning and argumentative powers a style of natural pathos and fervour; and, what was likely to be persuasive at such a time, written with much respect to the name of Hooker, and a lively indignation for the fate of Laud. What he afterwards wrote, when he returned to England as chaplain to the consort of Charles II, in controversy with Stillingfleet and others, ap-

"teemed one of the cavalier min- "isters of London, as Dr. J. Hew- "ytt, *Dr. J. Pearson*, &c., were." An incidental notice, which shews what his character at this period was.

pears to have been less successful; and he had by that time lost one of his most striking arguments, which may stand for a specimen of a work now perhaps too much forgotten:

"Since the time that it was God's good pleasure to rejoin me to "the rock from whence I was hewn, leading me into the unity of "His Church, I have conceived that I might attribute this decay "and almost vanishing of the English Church to a double intention "of Almighty God: The first, To show that when Religion, in "substantial doctrines especially, is framed according to interests of "State, it does thereby as it were renounce and exempt itself from "God's protection; and by consequence, not deserving His care, is "not likely to be long-lived: The second, To shew the curse that "lies upon schism in general, it may seem to have been God's plea-"sure, that that Church, which had more show of excuse than any "other whatsoever, and that better represented a form of the an-"cient and most glorious Church than any other sect, should be the "first that should be undermined; to the end that others seeing "what has been done to a tree which had some greenness in it, "might thereby prophesy what shall become of their rotten and dry "ones." Sect. i. c. xvii. 6.

Pearson's first controversial essay was a notice of this book, in a short argumentative Preface which he prefixed to Lord Falkland's Discourse on the Infallibility of the Church of Rome: in which he takes notice of some singular admissions of Cressy's on the subject of this infallibility, made in sect. ii. c. 21. of his Exomologesis[s]. Cressy replied to him in a second edition of his book, printed at Paris, 1653, by an Appendix of great length, in which he professes to clear "the "misconstructions" of J. P.—a term often employed by a controversialist, when he finds he has allowed his opponent too much advantage by his former statements. And it appears from his own confessions in this Appendix, that his book had met with some severe censures on this ground from his new friends abroad. The point of infallibility is indeed one that is maintained with great latitude, and in many dis-

[s] This Preface was published, according to Wood, with a prior edition of Falkland's Treatise, before it appeared prefixed to Dr. Thomas Triplet's collection of the same Nobleman's different Treatises on the Romish controversy. 1651. 4to. See Ath. Oxon. ii. 569.

cordant ways, by the advocates of the Church of Rome; as is admitted by Cressy in his reply, and was afterwards forcibly urged by Charles Leslie, and allowed by one who undertook to answer him with more learning than logic[t].

In 1649 he published an answer to a minor assailant of catholic practice from among the sectaries, in a short tract entitled 'Christ's Birth not Mistimed[u];' in refutation of an attempt which had just been made to throw discredit on the calculation by which the Church keeps the day of our Lord's Nativity on the 25th of December. The argument of the opponent was founded on the courses of the Jewish priests with reference to St. Luke, and, as Hammond says of it[x], "was evidently demonstrated to be a mere deceit" by Pearson, from the testimony of Josephus and other Jewish authorities. It is remarkable that this excellent little tract had become almost forgotten, while the collector of the miscellanies printed under the title of the 'Phœnix' thought he had found something worth retrieving in the pamphlet which it refutes.

As far as regarded any immediate practical result, the observation of this great festival was discontinued, in London at least, before the ordinance of Parliament, Jan. 3, 1645, had established the Directory. And it is plain from many notices in Evelyn's Diary[y], that, during the whole period of the Usurpation, no body of Christians could without peril assemble for divine worship on Christmas-day. At such a time it was an act of faith to write in defence even of the calendar of the Book of Common Prayer.

The next memorable circumstance in Pearson's life is the engagement which he made with the parishioners of St. Cle-

[t] Leslie's Case Stated, Works, iii. 81. Oxf. ed. 1832. The True Church shewed by Scripture and Prim. Tradition, i. 242.

[u] See vol. ii. p. 153.

[x] Hammond's Works, i. 656. Hammond here speaks of Pearson as "a very worthy and ingenious person." Pearson spoke of Hammond after his death, as "vir optimus," and "insignis admodum theologus." (Vind. Ign. Ded. and Præf.) This was the language of mutual respect naturally founded on the learning and character of both; but, as Hammond had left Eton before Pearson went to school, it is doubtful whether they were personally acquainted.

[y] See the notices Dec. 25, 1652, 1653, 1654, 1655, 1656, and 1657.

ment's, Eastcheap, to undertake the office of preacher in their parish church. It has been made a question whether, to hold this appointment, he complied in any way with the times. The supposition that he did so seems to have arisen from a mistake as to the office itself. He was not rector of St. Clement's, or minister, as the style then ran, but preacher or lecturer[z]. The lawful rector of St. Clement's during the whole period of the usurpation was Benjamin Stone, a chaplain of Bishop Juxon's, who was also prebendary of St. Paul's, and rector of St. Mary Abchurch; a man who incurred a bitter persecution at the hands of the parliament, was very early voted unfit to hold any ecclesiastical benefice, and suffered a long imprisonment at Crosby House, and afterwards at Plymouth, without being brought to trial. He lived to be restored after the return of the royal family[a]. The intruder in his room at St. Mary Abchurch was one John Kitchin, whose name appears with that of Reynolds, Matthew Poole, Manton, Bates, and about sixty other presbyterian ministers of London and the suburbs, subscribed to the 'Seasonable Exhortation' of 1660. But at St. Clement's we find no record of any rector occupying his place; one Walter Taylor is called pastor in the parochial vestry-book from 1642 to 1646, but no appointment has been discovered in the episcopal registers: after his departure the churchwardens seem to have managed the temporalities, and the entries in the vestry-book make it probable that the services of the Church were during this time entirely discharged by different voluntary lecturers[b].

[z] Cole, speaking of the accounts in the biographies, where he is commonly styled Minister, says, "Our "MSS. (at King's) more properly, "I suppose, call him Preacher." The Biogr. Britann. very erroneously not only calls him Minister or Rector, but dates his appointment in 1643. It does not appear to have begun, such as it was, till more than ten years later.

[a] Persecutio Undecima, 1648. p. 4 et 45. Walker, ii. 52.

[b] The present rector of St. Clement's, the Rev. W. Johnson, has most obligingly searched among the old parochial papers, and furnished the writer with the following extract from the vestry acts of this period; the first of three in which Pearson's name occurs:

"At a vestry-meeting the 18th of "August, 1654 in the vestry house "of St. Clement's Eastcheape:

"Whereas it was declared that Mr. "Pearson, Mr. Hall, and Mr. Hardy, "ministers, would preach a lectuer "sermon weekly in the parish church

Fortune teaches the conquered the art of war. It was one of the ordinances of the long parliament, which had now the force of law, "That it should be lawful for the par-"ishioners of any parish in England or Wales, to set up "a lecture, and to maintain an orthodox minister, at their "own charge, to preach every Lord's day, where there was "no preaching, and to preach one day in every week, where "there was no weekly lecture[c]." This ordinance, passed in September, 1641, was designed only to open the door, which Laud and Wrenn had closed in their efforts for conformity; but it was left so widely ajar, that there was room for Rutulian as well as Trojan to enter in. By degrees several churches, left without their lawful pastors[d], were supplied with preachers or lecturers who were known to be friends of the exiled family and the deprived episcopate. It does not appear that the *Triers*, Presbyterian or Independent, had any jurisdiction beyond the admission to benefices; nor is it easy to see how lectures could fall under their province, without rescinding the liberty so impetuously demanded and so eagerly established at the commencement of the struggle. Thus Dr. Thomas Warmestry was lecturer at St. Margaret's, Westminster, till one of Cromwell's parliaments petitioned the protector to remove him[e]. Thus a friend of Pearson's, a man of great learning and eloquence as a preacher, Antony Faringdon, was sometime preacher at St. Mary Magdalen's, Milk street; invited, as Wood says, by Sir John Robinson, a kinsman of Laud's, (afterwards lieutenant of the Tower under Charles II.) "and other of the good parish-"ioners[f]." That he was only preacher, and not incumbent, is evident from his own beautiful and touching sermon on Gal. iv. 12, preached on his recall to the lectureship, from which a temporary misunderstanding with the parishioners had caused his temporary removal.

"of St. Clement Eastcheape, it was "freely consented unto by the per-"sons then present, and that the "churchwardens should find can-"dles and other necessaries for the "said lectuer uppon account of the "parish." See the Appendix to this Memoir.

[c] Nalson, ii. 477.

[d] In 1648 there were about forty churches in London and the suburbs, void, without any "constant "minister." Persecutio Undecima, p. 50.

[e] Cole's note in Wood, iii. 715.

[f] Ath. Oxon. iii. 458.

The author of the 'Conformist's Plea for the Non-Conformists[g],' appears to speak without discrimination of different cases, when he says, he could reckon up many of the episcopal clergy who had livings in the city at this period, and "preached without any let;" and gives the names of Pearson and Faringdon, together with those of Dr. George Hall, son of the pious and eloquent Bp. Joseph Hall, afterwards bishop of Chester, Dr. Geo. Wilde, afterwards bishop of Derry, Dr. Robert Mossome, who succeeded to the same bishopric, Dr. Ball, afterwards master of the Temple, Dr. Matthew Griffith, and Nathaniel Hardy. One or two of these only held livings, and those at the latter end of the usurpation; except the last, who, having been a presbyterian in principles when the wars began, is said to have been converted by conference with Hammond. Griffith was so far from preaching without any let, that he suffered five imprisonments in Newgate or elsewhere[h]; and Wilde had no church but a hired chamber in Fleet street[i]. The only church, according to Evelyn, where the protector at one time connived at the use of the liturgy, was the little church of St. Gregory's by St. Paul's[k]. It was a church, at which Jeremy Taylor sometimes preached[l]; but the ordinary preacher was the loyal scholar and gentleman, who fell a victim to the expiring tyranny of Cromwell, Dr. John Hewytt. "He was admitted to preach there," says Clarendon[m], "by the affection of the parish, since he was "enough known to lie notoriously under the brand of malig-"nity." Hence it would appear that his appointment was like those of Pearson and Faringdon. It is evident however that he did not long continue to be connived at in his use of the liturgy; as the little volume of his sermons, published after his execution, contains a long form of public prayer before sermon, adapted in spirit and words to many of the separate prayers in the Prayer-book, and evidently intended

[g] Lond. 1682. quoted in Allen's MS.
[h] Wood, Ath. Oxon. iii. 711. Thurloe's State Papers, i. 715.
Evelyn's Diary, Aug. 3, 1656.
[k] Diary, Apr. 15, 1655.
[l] Ib. Apr. 15, 1654.
[m] Book xv.

as a substitute for them[n]. It is well known that Jeremy Taylor made a similar provision for the like extremity.

The following notices of Pearson during this period occur in Evelyn's Diary:

1652. "Nov. 22. I went to London, where was proposed to me "the promoting that great work, since accomplished by Dr. Walton, "bishop of Chester, Biblia Polyglotta, by Mr. Pierson, that most "learned divine."

It was impossible that Pearson should not take a lively interest in the success of this great monument of the sacred learning of the suffering Church, which Brian Walton completed about five years afterwards: but it does not appear that he had any literary share in the task among the associates whom Walton enumerates.

1655. "April 15. I went to London with my family to celebrate "the feast of Easter. Dr. Wilde preached at St. Gregory's, the "ruling power conniving at the use of the Liturgy &c. in this "church alone[o]. In the afternoon, Mr. Pierson (since bishop of "Chester) preached at East Cheap, but was disturbed by an alarm "of fire, which about this time was very frequent in the city."

These alarms of fire may possibly have been raised by the republicans and fifth-monarchy-men, who gave Cromwell some trouble about this time of Penruddock's rising in the west. Unless we should understand Evelyn to mean that the disturbance given to congregations like Pearson's was of frequent occurrence, and that such alarms were resorted to for the purpose of dispersing them.

From such external disquietude there was still some relief to be found in the seclusion of his study; and in this year he published his 'Prolegomena in Hieroclem,' prefixed to the

[n] Nine Sermons preached upon special Occasions in the Parish Church of St. Gregorie's by St. Paul's. By the late Rev. John Hewytt, D. D. Dedicated to his widow, the Lady Mary Hewytt, Lond. 12mo. 1659. The portrait of Hewytt, which is prefixed, gives the impression of a noble personal presence, and a countenance somewhat like Jeremy Taylor's. Evelyn speaks of him as "that "holy martyr." Diary, Sept. 28, 1653. John Lisle, the president of Cromwell's court of justice, in passing his sentence, compared Oliver to Moses, and the royalists to Pharaoh and the Egyptians.

[o] Wilde was an intimate friend of Hewytt's, who attended him, with Dr. Warmestry and Bruno Ryves, on the scaffold; and to whom he addressed a letter the day before he suffered. See "A Voice from the "Grave." Lond. 1659. p. 6.

Opuscula of that author edited by Meric Casaubon, the learned son of a more learned father, and a fellow-sufferer in those times of distress. He had been ejected from a stall at Canterbury, bestowed on him by Archbishop Laud, and the vicarage of Minster in the Isle of Thanet, and was now living obscurely in London, dividing his time between classical and theological labours. Pearson speaks of him in this essay as one of his most valued friends [p]. The essay itself is a singular proof of the many strange untrodden paths of learning, which Pearson himself had explored, and with much curious illustrative criticism combines some notice of the last efforts of Gentile philosophy against the religion of the Cross.

It was two years after this that we find him engaged, with his friend Peter Gunning, in a conference with two Roman Catholics whom he met in London, on the question whether the Church of England or that of Rome at the period of the Reformation was guilty of schism. The conference was prolonged by several adjournments during the months of May, June, and July, 1657; and then virtually abandoned: though some negotiations for a renewal of it were kept up for some time afterwards with Gunning. In the course of the next year one of the Roman Catholic disputants published his statement of the controversy in a volume, said to have been printed in France, under the title, 'Schism Unmasked; or a 'late Conference between Mr. Peter Gunning and Mr. John 'Pierson, Ministers, on the one part, and two Disputants of 'the Roman Profession on the other: wherein is defined both 'what Schism is, and to whom it belongs [q].' A volume so drawn up, and printed without the consent or knowledge of one of the two parties, has no claim to be considered as a fair report of the debate. The Romanist, who published it, is stated by Baxter [r], on the information of Tillotson, to have been a person of the name of Tyrwhitt; with whom he also

[p] From the similarity of the terms used, it seems probable that he also speaks of Meric Casaubon, who was then lately dead, in the Vind. Ign. p. I. c. x. where he mentions his opinion of the age of a MS: "Vir "earum rerum, dum viveret, callen- "tissimus, mihique carissimus." Meric Casaubon wrote, among other things, a learned and ingenious essay, 'On Preaching, as anciently 'used.' Lond. 1663.

[q] Paris, 1658. 12mo. pp. 656.

[r] In his Life, P. i. p. 219.

had a controversy on paper without knowing his opponent, and from whom he attempted without success to recover a young Presbyterian maiden, the Lady Anne Lindsey, daughter of the countess of Balcarras, whom Tyrwhitt had persuaded to become a convert at the mature age of seventeen, and afterwards conveyed her away to a nunnery in France.

Tyrwhitt's book contains some scattered extracts of the papers that were offered in the conference by Gunning and Pearson, but arranged in an order of his own; and he confesses that he does not print all that they offered, and particularly speaks of a long letter of six folio pages from Gunning, with which the treaty appears to have closed, as "too long to "be inserted." No notice was taken of the publication by either Pearson or Gunning; and indeed, notwithstanding all the advantage taken of arrangement and additions of his own, the book does not present a favourable aspect of the controversy as conducted by Tyrwhitt and his ally. It was complained of, as an unfair relation of the dispute, in the following year by Thomas Smith of Christ's Coll. Cambridge, in a book called 'A Gag for the Quakers;' and again, thirty years afterwards, by Dr. William Saywell, master of Jesus Coll. in an able pamphlet entitled 'The Reformation of the 'Church of England justified according to the Canons of the 'Council of Nice and other General Councils [s],' in answer to another pamphlet published by a Romanist at Oxford, which was an extract from Tyrwhitt's book, with the title 'The 'Schism of the Church of England demonstrated in four 'Arguments formerly proposed to Dr. Peter Gunning and 'Dr. John Pearson, the late Bishops of Ely and Chester, by 'two Catholic Disputants in a celebrated Conference on that 'point.'

Dr. Saywell's account of the matter, including that of Smith, will be found in the Appendix to this Memoir, together with some extracts from the book itself; in which there are some tokens of the hand of Pearson, particularly in a vindication of the character of Firmilian, which he has in some measure repeated in his Annals of Cyprian. But the

[s] Cambr. 1688. 4to.

account of Tyrwhitt, and the internal evidence of the book, shew that the argument on the Anglican side was chiefly sustained by Gunning. Indeed we are informed, that it was Gunning's practice in these days of religious confusion, to invite sectaries of all classes to a public disputation with him. "There was no considerable sect," says Wood, "whether "Presbyterian, Independent, Anabaptist, Quaker, Brownist, "or Socinian, but that he held with them, some time or "other, a set public disputation in defence of the Church of "England." Often threatened and interrupted in these efforts by Cromwell, he steadfastly persevered, and was the means of retaining and confirming many, and of gaining others to be like-minded. He was successful in one instance, in which probably he has had few rivals; for in the same year in which he held this conference with the two Romanists, he baptized a Turkish convert to the faith of Christ crucified [t].

In 1658, Pearson printed the sermon entitled 'The Patriarchal Funeral,' preached in the private chapel of Lord Berkeley, on the death of his father. The chastened and subdued tone of this mourning discourse presents a striking contrast to the sermon at Cambridge fifteen years before. It seems that he printed it rather unwillingly, and probably it was intended only for circulation among his patron's friends. Very few copies are known to exist, and it was not till a few months ago that one found its way into the British Museum. But those who read it in the present collection will be grateful to Lord Berkeley's memory for preserving it from oblivion.

In the same year he is recorded to have preached another funeral sermon over a poor scholar and poet, whom he had known in better days, but whom the wars had wrecked in mind and fortune. This was John Cleveland, once fellow of St. John's, Cambridge, expelled thence, as it is said, by Lord Manchester, for verses against the parliament, in April, 1644; and thenceforward a follower of the king's

[t] See "The Baptized Turk: or "A Narrative of the happy Conver- "sion of Signior Rigep Dandulo, "the only Son of a Silk-merchant "in the Island of Tzio; and of his "Admission to Baptism by Mr. Peter Gunning at Exeter-House "Chapel on the 28th of November, "1657. Lond. 1658. 8vo." The account is said by Wood to have been written by Dr. Warmestry. Ath. Oxon. iii. 715.

fortunes at Oxford, and in the garrison of Newark, till the end of the war. He was imprisoned in the worst time for the royalists, after Penruddock's insurrection, at Norwich and Yarmouth, for no other reason, as far as appears, but that he was "a person of great abilities [u]," and of principles adverse to the ruling powers. So near did some go at that period to the rule avowed and acted upon in the French reign of terror, to proscribe the aristocracy of talent as well as of fortune[x]. Cromwell however received a petition from him, in which he frankly avowed his principles, and had generosity enough to set him at liberty. He died in Gray's Inn, where he had found, as Wood says, a Mæcenas who relieved his declining days, and was buried in the parish church of St. Michael Royal, on the first of May 1658[y]. Pearson, says one of his surviving friends, "preached his funeral sermon, and made "his death glorious."

In 1659 he published the first edition of his 'Exposition of 'the Creed,' being the substance of a series of sermons or lectures preached at St. Clement's, "the most perfect theological work," as Alexander Knox well characterises it, "that has ever "come from an English pen." To say more of it, than to repeat this which is indeed the common sentence of approval it has received from the Church ever since it first appeared, is altogether unnecessary. It has remained without an effort made to amend or supersede it. It has been continually reprinted as the storehouse and armoury of the well-furnished theological student; repeatedly abridged by judicious and learned clergymen, to extend its use as a manual of Christian education; and it was at an early period translated into Latin by a German scholar, Simon J. Arnold[z], whose version has been once or oftener reprinted abroad. Among the abridgments may be mentioned those of Basil Kennett, and Dr. Burney; but the best without

[u] Chalmers's Biogr. Dict. Nichols's Leicestershire.

[x] "Il faut que tous ces Messieurs, "qui ont de la fortune *et des talens*, "aillent à la guillotine." Letter of a Jacobin in Laharpe's Lycée, xiv. 445.

[y] Wood, Fasti Ox. i. 499. Ath. iii. 454. Walker, ii. 149.

[z] Frankfort on the Oder, 4to. 1691. This is translated from Pearson's latest edition, to which he made any additions or alterations, which is that of 1669.

comparison is that excellent analysis lately published at Calcutta for the use of his Indian pupils by Dr. W. H. Mill, and since republished in London[a].

In this same year Pearson wrote a preface to Dr. David Stokes's 'Paraphrastical Explication of the Minor Pro-'phets,' an unpretending work of considerable merit, and one which may be profitably consulted now by those who desire a modest and safe guide to the meaning of those often obscure scriptures. Stokes was one of Brian Walton's fellow-labourers in the Polyglott; he had lost a canonry at Windsor and a living in Berkshire by the rebellion, but lived to be restored to both.

He wrote also a preface to the Remains of the learned and ever-memorable John Hales, for whom he evidently retained a strong personal regard. This remarkable man is one of those whose life and conversation appear to have made a greater impression on his contemporaries, than his writings have gained upon posterity. Not but that those writings which are preserved, a few sermons, fragments of essays, and letters, are sufficient to shew him to have been a man of lively fancy and extensive learning; but there is nothing in them which can be said to be a fitting memorial to preserve the fame of his own living celebrity. Another kind of reputation has attended his name from the publication of the heretical tract on Schism, and others on the Sin against the Holy Ghost, and the Sacrament of the Lord's Supper, and one or two more; which Pearson never admitted into the Remains, nor were they added to the Remains, when that volume was twice reprinted, but have been published and republished, by persons who were ashamed of them, without bookseller's or printer's name, at the beginning of the last century[b]. It is certain that he wrote the tract on Schism, which was first printed in 1642: the others did not appear till after his death, and it cannot be proved that he did not write them, as Barrow did a paper lately published, a statement of objections

[a] Calcutta. Bishop's Coll. Press. 1837, fol. Lond. 1843, 8vo.

[b] There is an edition of 1721. 12mo. There may be others. The tract on Schism was made serviceable by Baxter and his friends at the Savoy conference. Baxter's Life, ii. 317.

of dissenters without an answer [c], as an exposition of Socinian doctrine, which he neither received as true himself, nor wished others to receive it. When Pearson says of the different writings published twice in Hales's Remains [d] during his own lifetime, that of these the reader "may be confident "that they are his," his intention evidently is to throw some kind of doubt over those writings which are not admitted. And a caution to the same purpose is given by Faringdon in his letter to the publisher of the Remains, that there were things in circulation under his name which were not his.

The noble collection of the 'Critici Sacri' alone remains to be mentioned as forming a portion of Pearson's literary labours at this period. The date of the publication is 1660; but as it was for several years previously in preparation, it naturally belongs to the period before the restoration of the royal family. It appears by the Preface, which bears very decisive marks of the hand of Pearson, that the bookseller, Mr. Cornelius Bee, was the chief patron and promoter of the work. His name has been honourably mentioned as an encourager of works relating to English history and antiquities [e]; but the great publisher of the theology of the Church at this period is well known to have been the loyal Richard Royston. It is probable that Royston, and the other booksellers whose names are on the title-page, including Morden and Robinson, the booksellers of Cambridge and Oxford, had a share in the undertaking; but it deserves to be remembered to the honour of Cornelius Bee, that such a monument of sacred literature was erected by the laudable zeal and enterprise of one who was by profession only a trader in the service of learning. The Polyglott was carried on by the help of many liberal subscriptions from the loyal nobility and gentry, who, after suffering a second decimation under Cromwell, had still something to spare for learning, and the learned sufferers by whom

[c] Sermons &c. edited by J. P. Lee, 1838. sub fin. See what Faringdon says of Hales's complaint, that "other men set up tops, and "expected him to whip them."

[d] The best edition is that of 1673, to which there is commonly added with a second title-page, 'Four 'Sermons preached at Eton,' which are not in the edition of 1659.

[e] Præf. Ant. Hall. ad Triveti Annales. Oxon. 1719.

that task was accomplished. But the Critici Sacri was a bookseller's speculation, requiring a very great outlay, before any return could possibly be made; it is not easy to say how many thousands of pounds it would now cost to reprint it. It is however to be reasonably hoped, that the event corresponded to his wishes; the change of dynasty coming in, just as the nine volumes were ready to be issued, must no doubt have had a favourable effect upon the sale; and there would not be many libraries to which the Polyglott had found admittance, to which the Commentators did not follow.

The selection of commentators, and the collection of tracts in the two last volumes, were probably directed by Pearson. Dr. Antony Scattergood, a fellow of Trinity, afterwards prebendary of Lichfield and Lincoln, tells us that he corrected the first seven, and part of the eighth volumes, as they passed through the press[f]. The other two editors were Francis Gouldman, rector of South Ockendon in Essex[g], and Richard Pearson, the survivor of the two younger brothers who had followed their elder brother to Eton and to King's. The imprisoned Bishop Wrenn, whom Pearson seems to have visited sometimes in the Tower, contributed a remarkable work, with the title of 'Increpatio Bar-jesu,' an elaborate examination of the different texts of Scripture perverted by the Socinians in the Cracow Catechism[h]. The work was composed during his imprisonment, and at a time when, as his son tells us in the preface, he had access to no books but a Bible, in the original texts, and such a lexicon as he had used when a boy of twelve years old, at school; a fact, of which the work itself bears internal evidence. It is written in a quaint stout-hearted style, like all the literary remains of this disciple of Bishop Andrewes; but often with a force of learned argument, which might be profitably consulted by those who at any time have to do with the Socinian controversy.

[f] Scattergood was a member of the Convocation of 1661, when he also revised the press for the amended Book of Common Prayer. Wake's Synodus Angl. p. 105.

[g] He is said to have been rector of South Ockendon nearly sixty-five years; but this includes the period of the usurpation, during which he appears to have been sequestered. See Calamy, ii. 312. Kennett, p. 830, 31.

[h] Crit. Sacr. ix. 4016. Also published separately, 4to. Lond. 1660.

Allen's manuscript memoir has a statement relating to this portion of Pearson's life, which is plainly erroneous:

"He was very serviceable in compiling Pole's Synopsis, as "Thomas Bennett, D. D. vicar of St. Giles, Cripplegate, assured "me ann. 1726."

Matthew Poole's coadjutors, whether in his Synopsis or English Annotations, were persons of very different principles from Pearson's; nor is it likely that either the one would have sought, or the other have afforded assistance to a work, similar in design to that in which he was himself engaged, but of a very inferior literary, and more doubtful theological character. But there can be very little doubt that Allen, who does not mention the Critici Sacri, has confounded that work in his memory with the Synopsis; as his informant Dr. Bennett, a diligent writer, was too well acquainted with Pearson's writings to have made such a mistake.

While our divine was occupying the last years of the usurpation in these excellent labours, the widowed state of England had been wooed by many suitors, and their successive rejection had at length made room for the rightful heir to be restored. Dr. Price, the chaplain of General Monk at this period, was a friend and brother Etonian of Pearson's; and he relates the history of a little plot he had concocted with Pearson soon after the arrival of the General in London. The object was, like some others which he had contrived, to induce the general to declare himself rather earlier than he deemed it expedient:—

"And now the ministers of the Presbyterian persuasion daily "frequented St. James's; they were in a hopeful expectation that "all those sects who had supplanted them would with little diffi- "culty be put under their feet, that themselves alone should inherit "the blessing, (the Church of England at that time being below "their fear,) for Monk was the defender of their faith, and had "wrested the sword out of the army's, their enemy's, hands. "And indeed he was their zealous votary: for one Lord's day "he and his lady went and communicated at Mr. Calamy's "church; who afterwards so far prevailed with him, that none "were to preach before him, but such only as he recommended.

" I, not knowing that he had so far yielded to Calamy, consented " that Mr. Pierson, (the now right reverend and learned bishop " of Chester,) should preach for me on a Sunday morning. He " came early to my chamber; but, as we were ready to go to " church, we found two ministers sent from Mr. Calamy, come " to do the work of the day among us: but their faces and habits " were strangely disguised with mud and dirt; for their coach had " overthrown them by the Park-Wall, behind the Pell-Mell. I " took what care I could to render them fit to appear, and desired " that but one of them would preach that day, and the other should " the next, Mr. Pierson being present, whom they knew. This " would not satisfy them; nor could I prevail with the general " to have him to preach, though I got Mr. Morrice to be my " advocate, who kindly represented the learning and peaceable " temper of Mr. Pierson[i]."

A little later in the same year we find Pearson engaged in controversy with a remarkable Presbyterian leader, Dr. Cornelius Burges; whose personal share in the disorders of the time may be learnt from his 'No Sacrilege nor Sin to alienate 'or purchase Cathedral Lands[k],' published about the same year. This pamphlet was no doubt busily circulated by those who had the same kind of property at stake; and three editions are said to have been called for. At the same time, wishing to prevent the restoration of the Prayer Book, Burges had put forth his 'Reasons shewing the Necessity of Refor-'mation of the public Doctrine, Worship, Rites and Cere-'monies, Church government, and Discipline;' purporting to be 'by divers Ministers of sundry Counties,' but stated by Baxter to be penned by him alone[l]. That it was so, seems to be placed past a doubt by the postscript to his tract on sacrilege, where he took up the defence of these 'Reasons' against Pearson. Some extracts will be found from this now forgotten libel in the notes on Pearson's answer to it[m]; not

[i] The Mystery and Method of H.M.'s happy Restauration. By John Price, D. D. Lond. 1680, p. 121, 22. This amusing and valuable little record has been very properly included by M. Guizot in his Mémoires relatifs à la Révolution d'Angleterre.

[k] Lond. 1660. 4to. pp. 70. third edit.

[l] Wood, in L. of Burges, iii. 686. Baxter's Life, ii. 265.

[m] Vol. ii. p. 165, sqq.

more, it is hoped, than are sufficient to lay before the reader a faithful picture of the controversy as it was managed on both sides. Pearson was perhaps requested by some of higher station in the Church to write this answer to the 'Reasons for 'Reformation,' which had already been noticed as a public offence in a royal Declaration. His two tracts, written under all the provocations which the character and style of his opponent could occasion, are a model for Christian controversy. They embody the discussion of some interesting questions about the degree of authority given to the Homilies, the interpretation of the doctrine of certain of the Articles, the royal supremacy, the law of subscription, and the history of the Declaration prefixed to the Articles by king Charles the First. The 'Answer to Dr. Burges' contains a passage not unknown to those who have interested themselves in the controversy respecting the authorship of the 'Eikon Basilike;' where, speaking of some doubts which Burges had expressed as to the king's share in the Declaration, Pearson says:

"That pious King and blessed Martyr was too often thus used: "his Declarations were denied to be his, though asserted, framed, "penned by himself; his book denied to be his, though none could "pen it but himself; he was denied to have declared what he did "constantly profess, to have written what he wrote, to have spoken "what he spake; and at last sure some will deny him to have "suffered what he endured[n]."

This seems, after all that has been written, to place the question on the ground on which it must be determined. Archdeacon Todd has come to one conclusion on the external evidence; Dr. Wordsworth, after a painful examination of all the evidence, has decided for the other; Mr. Hallam summarily disposes of it as no longer any question at all. But Pearson never spoke without considering his reasons; and his words remain, "None could pen it but himself."

Dr. Thomas Bennett, who in his 'Essay on the Thirty-nine 'Articles' has made much use of these tracts of Pearson, observes a trifling mistake in the printed text of 'No Neces-

[n] See vol. ii. p. 220, 1.

'sity,' which will not be found corrected in the present impression. It is that Pearson calls the Declaration of Charles, already mentioned, "the Declaration of *decimo* Ca- "roli," whereas it ought to be "*quarto* Caroli," having been first issued in 1628. He supposes that Pearson may have used an impression published in the tenth year of Charles, and considered that to be the first impression[o]. This is not in itself probable, and it appears that Bennett looked no further than to the edition of the tract published in Hickes's Bibliotheca. That edition however is generally a correct reprint of the old quarto, and accurately represents it, wherever this date is mentioned, as it is repeatedly, by the cypher "10 Caroli." On looking to Burges's tract, from whose mention of the Declaration and date of it, Pearson appears to have copied his own, the writer finds it there also "10 Caroli." It is most likely that the error is the printer's, and that Burges and Pearson, one or both, wrote "4°. Caroli:" but as there has been this notice of the mistake, and the copies nowhere vary, it has been judged advisable to leave it under this uncertainty.

There was a scarce tract printed a few years later, a Letter to a Person of Quality, who had desired an opinion on the validity of other ways of ordination than that by bishops[p]. In the title of a copy of this tract preserved in Christ Church library, a note in a contemporary hand ascribes the letter to "Dr. Pearson," being evidently written after he had taken his degree of D. D. and before he was made a bishop, during which interval the tract was published. On this evidence, and the clear style of argument strongly resembling Pearson's method of writing, and the views expressed agreeing precisely with his sentiments as they are recorded in one of his Latin essays now first published[q], the tract has been added to the two last mentioned, as bearing on one of the questions at issue in the Savoy conference[r]; although it is uncertain at

[o] Bennett's Essay &c. p. 366. See Collier, ii. 746.

[p] "Promiscuous Ordinations are "destructive to the honour and "safety of the Church of England." Lond. 1668. 4to. Ὥσπερ γὰρ ὑπὲρ τῆς πίστεως, οὕτω καὶ ὑπὲρ τῆς χειροτονίας μάχεσθαι δεῖ. Chrysostom, in title-page of Vind. Ign.

[q] Determ. ii. vol. i. p. 287.

[r] Vol. ii. p. 231.

what time the letter was written, and Pearson was no party to its publication.

These controversial matters have perhaps in order of relating a little prevented us from following the exact course of time in our account of the honours and preferments, which the legitimate patrons of piety and learning were now again enabled to bestow on such as Pearson. The wise and moderate Juxon, unchanged in prosperity or adversity, could not but desire an early opportunity of rewarding one who had so praiseworthily laboured as a volunteer in his diocese, while his own superintendence was withdrawn. On the 17th of August, 1660, the sequestered rector having now returned to St. Clement's, he collated Pearson to the neighbouring rectory of St. Christopher's, which had been for three years vacant. On the 27th of the same month he received from Bp. Wrenn an appointment to the fifth prebend in Ely Cathedral, which he afterwards exchanged for the first, on the death of his friend, the loyal sufferer, Mr. Stephen Hall of Jesus College, Cambridge. In the following month, Sept. 26, 1660, the venerable and religious Brian Duppa conferred upon him a still more eminent mark of his esteem and confidence, in selecting him, immediately on his own nomination to the see of Winchester, for his archdeacon of Surrey. This dignity he held subsequently under Duppa's successor Bp. Morley, and even after he was himself promoted to the see of Chester; indeed he does not appear to have vacated it till his death.

We learn from the dedication to the Exposition of the Creed, that the parish church of St. Clement's was rebuilt by the parishioners, or was in the process of rebuilding, shortly before the Restoration. At this time his lectures must have ceased, and he seems to have resided on the Surrey side of the Thames; as we find him, before his appointment as archdeacon, with Dr. Wilde, and Dr. Hacket, afterwards the good and zealous bishop of Lichfield, and a number of Surrey clergy, presenting a congratulatory address from the rectors, vicars, and curates of that county, on the 10th of August, to

the king at Whitehall[s]. The strain of fervid religious loyalty, which breathes through this address, strongly resembles the style and expression of some of his Latin speeches at Cambridge, now first published; and we may perhaps not improbably conclude that the composition was his, from this resemblance, and from the use of an uncommon word, which occurs also in the Exposition of the Creed. This is in the close of the address, which ends with a prayer that, after a long and happy reign, it may please the Almighty "to receive the "king's immortal soul into his heavenly kingdom, there to "wear an *immarcessible* crown of glory." "If the prize "which we expect in the race of our imperfect obedience," says our learned expositor, "be an *immarcessible* crown, if the "weight of glory which we look for from our Lord be eter-"nal; then cannot His perfect and absolute obedience be "crowned with a fading power, or He cease ruling over us, "who hath always reigned in us. We shall for ever reign "with Him, and He will make us priests and kings; but so "that He continue still for ever High Priest and King of "kings[t]." The word is indeed not peculiar to Pearson; it had been adopted by Hall and Taylor from the Vulgate of 1 Pet. v. 4; but like the word "amarantine," coined by Milton from the Greek of the same text, its use appears to have been confined to a few writers.

This is the earliest document, to which we find his name appended with the title of D. D., unless we ought to give an earlier date to his first tract against Burges, which was published before the end of the same month of August. A grace had passed the senate for his admission to this degree on the 29th of June[u]; and he was probably admitted on the usual day of commencement, Tuesday, July 3. The industry of Mr. Stones, the scribe of the Brasenose MSS., has preserved a copy from his own autograph of his speech to the vice-chancellor on this interesting occasion. It is a lively

[s] Kennett's Chron. p. 226. See the address itself in the Appendix to this Memoir.

[t] Art. ii. p. 153. ed. 1715.

[u] Kennett's Chron. p. 188.

record of the feelings with which he returned, as from a long banishment, to the classic shades, where he had passed some happy years before the civil discords drove him away:

"Domine,

"Cum ego, per longam annorum seriem satis obscurus, "ex lumine renascentium temporum aliquam saltem scintillulam "mihi affulgere posse existimarem, cœpi confestim de matre mea "Academia cogitare, et ambitione quadam, ut opinor, haud inhonesta, "aliquid ornamenti ab illa decerpere concupivi.

"Vobis vero, viri venerandi, omnique honore et observantia a me "semper afficiendi, gratias et ago et habeo maximas, quod me "hisce gradibus tam libenter, tam humaniter, tam candide, tam "amice, tam honorifice, condecorare dignati estis.

"Neque vero vobis benevolentiæque vestræ tantum hæc debeo, "sed et literis, sed et favori, sed et potestati regis serenissimi. Ita "in me uno, si non et solo, auctoritas et Regia et academica con-"juncta est, quasi virga una in manu Mosis et in manu Aaronis. "Quæ autem feliciter unita sunt, nemo sejungat; sed vivat Carolus, "et floreat Cantabrigia!"

His name, followed by that of his friend Gunning, stands first in the list of seventy-one doctors in theology, who at this period were created by royal mandate[x]; the fourth name in the same list being that of Barrow. He was about the same time appointed one of the king's chaplains in ordinary. And before the termination of the year, on the 30th of November, he received from Bp. Wrenn the patron, a further preferment to the mastership of Jesus College, vacant by the advancement of Dr. Richard Sterne to the see of Carlisle. To this office he was instituted on the 5th of December following[y]; and as it was the kind of post for which his learning and character had eminently qualified him, it is much to the honour of the aged confessor that he made choice of such a man as Pearson to fill it, one "whose extensive knowledge, "personal integrity, and prudence, would be," as the letter of institution runs, "a model to the whole society[z]."

Though his tenure of this presidency was of short duration, he did not quit it without shewing himself a benefactor to the

[x] Kennett, p. 251. [y] Sherman's MS. [z] Kennett, p. 887.

college; contributing a sum from his own purse to adorn the chapel, and, as sole executor to Mr. Stephen Hall, a deprived fellow, who had been restored on the king's return, paying a bequest into the treasury, and adding a collection of books to the library. Of Stephen Hall, as of many other loyal clergymen of that period, there are but few memorials extant. Walker says he was the first fellow of any college in Cambridge, who suffered deprivation; that he was also ejected from the vicarage of Fordham in Cambridgeshire, and imprisoned above three years in the Compter in Southwark. When he says that Hall was also deprived of his stall at Ely, he is less correct. Hall was rather kept out of it, than deprived; not having been collated to that stall till December 20, 1652; when Bp. Wrenn, according to his constant custom, during his imprisonment, of supplying his patronage as it became vacant, gave him this presentation, which of course only took effect when the Church and government were restored[a]. It seems doubtful whether it was this Stephen Hall, or George Hall, the son of Bp. Joseph Hall, whose name has been discovered, in the vestry-book of St. Clement's before mentioned, as the fellow-labourer with Pearson in the lectureship; but as George Hall is said to have been employed at two other city churches[b], and the entries seem to mark that the three associates were friends, it is perhaps most probable that Stephen Hall is the person intended[c]. Pearson, who was evidently his most intimate friend, raised a small marble with an inscription to his memory in Jesus College chapel[d].

Early in the following spring, Feb. 19, 1661, we find the name of Pearson among the Lent-preachers at court, associated with Sheldon, Fell, Morley, Hacket, and other eminent churchmen of the time[e]. And three months later we have

[a] Walker, ii. 22. Kennett, p. 879.
[b] Wood, iii. 812.
[c] See Appendix.
[d] "Bibliothecam et ærarium Coll. "auxit legatis Mag. Stephani Hall, "hujus Coll. Præsidentis et Eliens. "Canonici, cui erat executor solita- "rius, nec fidus modo, sed gratus: "ipso enim rogante, extulerunt Ste- "phanum viri εὐλαβεῖς, cumque "ejus exsequiis pie parentaverat, "Stephani quod reliquum urna mar- "morea, in Collegii Sacello claudi "jussit." Sherman's MS. The inscription, copied in Kennett, p. 524, is given in the Appendix.
[e] Kennett, p. 368.

the following account given by Evelyn of his presence at the annual examination of the excellent old Busby's youthful charge.

1661. "May 13. I heard and saw such exercises at the election of "scholars at Westminster school to be sent to the University, in Latin, "Greek, Hebrew, and Arabic, in themes and extemporary verses, as "wonderfully astonished me in such youths, with such readiness "and wit; some of them not above twelve or thirteen years of age. "Pity it is that what they attain here so ripely, they either do not "retain, or do not improve more considerably when they come to "be men, &c. The examinants or posers were, Dr. Duport, Greek "professor at Cambridge; Dr. Fell, dean of Christ Church, Oxon; "Dr. Pierson; Dr. Allestre; the dean of Westminster, (Earle;) "and any that would."

Pearson may perhaps have attended this examination in the place and at the request of Ferne, who was then master of Trinity, and had just been elected prolocutor of the lower house of convocation; but whose age and infirm health, (for he only survived to the following March,) may have prevented his attendance. In his own subsequent office, as master of Trinity, he would probably often take a part in the same duty in many following years: but such incidental notices shew his readiness to afford to the service of his friends the time and pains which otherwise appear all too little for the completion of the labours of his retired study.

The spring and summer of 1661 however gave him other more serious occupation in London. He was selected, with Earle, Heylin, Hacket, Barwick, Gunning, Thomas Pierce, Sparrow, and Thorndike, to act as one of the representatives, in the Savoy Conference, of such of the bishops as should be hindered by age or infirmity, or charge of other duties, from constantly attending at the meetings. In this Conference he seems to have taken some part from the commencement of the proceedings; but we have no account of his individual share in them, except during the written disputation of the last few days.

On one of these days, as Baxter relates, Pearson having offered to answer the objections of the Presbyterians, it was

determined that three on each side should take by turns the part of opponents and respondents. Upon which Baxter and his friends commenced by offering to the episcopal disputants the following unpromising syllogism:

"To enjoin all ministers to deny the communion to all that dare "not kneel in the reception of the sacrament on the Lord's day, is "sinful: But the Common Prayer Book and Canons enjoin all minis- "ters to deny the communion to all that dare not kneel in such "reception: Ergo, The Common Prayer Book and Canons do, or "contain, that which is sinful."

To prove the major, Baxter argued that it was contrary to the custom of the primitive Church to communicate on Sundays in a kneeling posture; because the twentieth Nicene canon and other ancient authorities shew that the established usage was not to worship by genuflection on any Lord's day, or any day between Easter and Whitsuntide. There is a remarkable silence in Baxter's statement on the point which he was more concerned to prove; namely, that there was any primitive sanction for the custom of sitting, as prescribed by the Directory, at the Lord's table: and an equally remarkable assumption, that by excluding kneeling at certain times, the primitive Church intended to exclude all posture of worship. Of this it is not possible to suppose that Pearson and his brother disputants could be ignorant. Baxter however states that the answer in which they rested was, that the Nicene canon and other authorities spoke only of prayer, and not of the posture at the communion; an answer, which, though it did not satisfy him, was known by his better informed opponents to be sufficient, since it is clear, from testimony bearing directly on the question, that the ancient custom was to approach the altar, either kneeling, or bowing low, which was equally a token of humble reverence[f].

And this will perhaps help to explain what Baxter appears not to have understood in Pearson's way of dealing with his minor. The Presbyterians were desired to prove the minor;

[f] S. Chrysostom. Hom. in Servatoris Diem Natal. sub fin. S. Cyril. Hierosolym. Catech. Myst. V. 21. *τρόπῳ προσκυνήσεως καὶ σε βάσματος.* See Bingham, XV. v. 3.

and Pearson would not allow their mode of proof, by which they joined the Prayer Book and Canons of 1603 together. "Dr. Pierson confessed," says Baxter, "that the Canons did "reject them that kneel not; but the words of the Common "Prayer Book do not: they only include kneelers, but exclude "not others." It is certain that there is nothing in the rubric amounting to a prohibition of administering it to others: it may therefore have been Pearson's meaning that before the canon had fixed it, the minister would not violate the order of the Prayer Book, who should give the sacred elements to one who stood and bowed himself, though he did not kneel. This mode of argument however was interrupted by Bishop Morley, whose business it was, says Baxter, to offend the non-conformists; and the Bishop having given his judgment for the exclusive sense, there was no opportunity for further explanation.

It is not for a moment to be supposed, that Pearson would have shewn any indulgence to the sitters in the pews, to whom Tillotson was anxious to grant every accommodation[g]. In his Articles for the Primary Visitation of his Diocese, this point of inquiry was strictly attended to; that "all who received "this sacred mystery," should do it "with that outward "gesture of humility and reverence, as became them, meekly "kneeling upon their knees[h]." But it is now in our power to refer to a still more decisive testimony from one of his Cambridge speeches, delivered not long after the Savoy Conference, and before or near upon the time of the secession of Baxter and his eighteen hundred followers; a time, at which evidently he had some fears lest their example should spread insubordination in the University[i].

At the Conference it is possible that Baxter may have misunderstood him, because he strictly confined himself to the logical rules of conducting a disputation,—rules somewhat too rigid for the erratic genius of his opponent. Accordingly, after many attempts to remodel the syllogism, being closely pressed with the formal and material errors pointed out by

[g] Birch's Life of Tillotson, p. 178.
[h] See Appendix to this Memoir.
[i] See Orat. ii. vol. i. p. 409, 410.

Pearson and Gunning, Baxter took his papers home again, and was prepared with a new dissertation instead of a syllogism the following morning. Gunning replied to this, and Baxter rejoined at the length of seven folio pages, not without a further paper from Gunning, who seems to have been unwilling that the Presbyterian leader should occupy the whole time of the meetings.

In the mean time, the opponents and respondents having changed places, that none of the space left for debate might be unemployed, the same argument was debated in another form. Of this an attested account was afterwards given by Gunning and Pearson to Bishop Morley, who published it in defence of himself in the following year, when he had silenced Baxter[k]. The account was also published, where it has been more generally read, in good Izaak Walton's Life of Sanderson, with a little postscript of information which he had received from Pearson. Baxter himself has left us a more diffuse report in his Autobiography, but neither his statement nor comment add any circumstance which is materially different. The account of Gunning and Pearson is as follows:

"This proposition being brought by us, viz. That command which "commands an act in itself lawful, and no other act or circumstance "unlawful, is not sinful:

"Mr. Baxter denied it for two reasons, which he gave in with "his own hand in writing thus: one is, Because that may be a "sin *per accidens*, which is not so by itself, and may be unlawfully "commanded, though that accident be not in the command. The "other is, that it may be commanded under an unjust penalty.

"Again, this proposition being brought by us, That command "which commandeth an act in itself lawful, and no other act "whereby an unjust penalty is enjoined, nor any circumstance "whence *per accidens* any sin is consequent, which the commander "ought to provide against, is not sinful:

"Mr. Baxter denied it for this reason, given in with his own "hand in writing thus: Because the first act commanded may be "*per accidens* unlawful, and be commanded by an unjust penalty, "though no other act or circumstance commanded be such.

[k] In his Letter touching Mr. Baxter. Lond. 1662. 4to.

" Again this proposition being brought by us, That command, " which commandeth an act in itself lawful, and no other act whereby " any unjust penalty is enjoined, nor any circumstance, whence " directly or *peraccidens* any sin is consequent, which the com- " mander ought to provide against, hath in it all things requisite to " the lawfulness of a command, and particularly cannot be guilty " of commanding an act *per accidens* unlawful, nor of command- " ing an act under an unjust penalty:

" Mr. Baxter denied it upon the same reasons.

" Peter Gunning.
" John Pearson."

" Baxter's talent," says Collier, in reference to this passage, " lay in retiring to foreign distinctions, and misapplications " of the rules of logic. Whether this involving the argument " in mist was art, or infirmity, is hard to determine: however, " let the most charitable construction pass." It is a good judgment on the case: but meantime it is not surprising if Bishop Morley, a man of some spirit, but sincere and benevolent, charged Baxter with holding principles destructive of all authority, human and divine; nor if Bp. Sanderson, whose mildness and patience are well attested, thought the genius of logic, to whom in his youth he had paid great honour, somewhat ill-used by treatment much more sophistical than subtle. It seems also that Pearson himself, when he related to Izaak Walton the incident of which Baxter rather bitterly complains, did not feel quite so much respect for his opponent in the disputation, as Baxter professes towards Pearson:—

" The bishop of Chester," says Walton, " told me, that one " of the dissenters, whom I could, but forbear to name,"—no question, Baxter is meant,—" appeared to Dr. Sanderson to be " so bold, so troublesome, so illogical in the dispute, as forced " patient Dr. Sanderson to say with an unusual earnestness, that " he had never met with a man of more pertinacious confidence, " and less abilities, in all his conversation."

On the contrary, it is somewhat remarkable that, of all the phalanx of episcopal divines, Pearson is the only one, of whom Baxter speaks with entire respect; and his testi-

mony would be very honourable to him, were it not for the groundless insinuations with which it is accompanied, that the equanimity which he commends was a proof of his indifference to the cause in which he was engaged:—

"Dr. Pierson and Dr. Gunning," says Baxter, "did all their "work, but with great difference in the manner. Dr. Pierson "was their true logician and disputant; without whom, as far "as I could discern, we should have had nothing from them but "Dr. Gunning's passionate invectives, mixed with some argument-"ations. He disputed accurately, soberly, and calmly, being but "once in any passion, breeding in us a great respect for him, and "a persuasion that if he had been independent, he would have "been for peace, and that if all were in his power, it would have "gone well. He was the strength and honour of that cause, which "we doubted whether he heartily maintained."

Baxter probably penned this before the appearance of the 'Vindiciæ Ignatianæ;' and perhaps it shews no more than a wish to persuade himself that his most learned opponent was one who desired more liberty than the Church allowed, a wish to grace his own cause as far as possible with such a name: but the surmise is contradicted by the whole tenor of Pearson's life, by the character of his friends, by all his writings, and not least by some of those which are now first made public[1].

In the Convocation which first met during this Conference, on the eighth of May, 1661, there were, as Pearson said of it, while it was in prospect, "divers particular concessions to "be made for the satisfaction of all sober minds;" and it appears from the imperfect journals which remain of their meetings, that he took a prominent part in them. For some

[1] As a hint of this kind is never lost, James Pierce, in his Vind. of the Dissenters, p. 227, says, "Dr. "Pearson, as I have been informed, "used to lay the blame of the ill "success of that conference upon "Bishop Gunning." Gunning, of all the rest, was most obliging to Baxter; for he gave him as much disputation as he desired, and was willing to have continued it after the conference had closed, when Pearson had resolved he would meddle no more in it. (Baxter's Life, p. 357.) But the laws of the conference, on which the issue mainly depended, were not determined by either Pearson or Gunning, but probably by Sheldon or Clarendon.

of the duties imposed on him, his excellent Latin style was likely to have pointed out his fitness; as when he was chosen to present the prolocutor of the Lower House to the Upper House[m], and afterwards, with Dr. John Earle, the Latin translator of the 'Eikon Basilike,' to superintend a version into Latin of the amended Book of Common Prayer[n]. But, though something has been claimed for different distinguished names which are found among the members of this synod, there is very little evidence, beyond the public records, to shew what part of the amendments and additions was executed by individual divines. Dr. D'Oyly, in his Life of Archbishop Sancroft, has published an important extract made by that prelate from the Journal of the Lower House, which is now lost[o]; from which we learn that Pearson was one of eight members of that house who were employed in drawing up the service for the twenty-ninth of May, and one of six who were to prepare the Prayer for the High Court of Parliament; and when they met again in the winter, he was one of three, to whom the revision of all the additions and amendments was committed, in order to its being received and subscribed to by the members of both houses; which was done on the twentieth of December, 1661[p]. Thus far we learn from the journals; and the absence of all private memoirs is only a proof of the happy unanimity which now governed their proceedings.

Pearson's name appears again in the journals of the Upper House in reference to a subject comparatively of minor importance, but of some concern to the interests of learning, a proposal to prepare one general Latin and Greek grammar to be used in all the schools of England; which proposal was occasionally under discussion in the sessions of 1663 and 1664. Pearson presented such a grammar to the Upper House on the fourth of May, 1664, when it was referred to a committee of seven bishops; but from that time no further notice of it

[m] He did this, as the Journal of the Upper House records, "facunda "et eloquenti oratione." Wake, App. p. 67.

[n] April 26, 1662. Wake, ibid. p. 110.

[o] Vol. i. p. 112, 113.

[p] Wake, ib. p. 93, 95.

occurs, and after that date very little synodical business was done[q].

Before we finally leave these public scenes, it is necessary briefly to advert to one fact respecting Pearson's opinions, which the present publication will establish. He certainly approved of uniformity; and he approved of enforcing uniformity by penalties. He speaks on this point very plainly,—indeed it was no more than he had maintained in argument with Baxter,—in one of his academical orations[r]. He defends his view, like a learned student of Church history, by a reference to the laws and rescripts of Constantine, Theodosius, and other Christian emperors. No doubt therefore his opinions on this question were like Hooker's, that "where both "swords may be had, what forbiddeth the Church to enjoy "the benefit of both[s]?" We have most of us learnt to speak of the acts of the legislature of those days by which the sectaries were restrained, as bad equally in spirit and in the mode of their execution. But "away with those," says Pearson, "who try to excite odium against our laws, "—laws, which, if they were executed with like faithful care "to the prudence and equity with which they were com-"posed, would leave no room either for complaint or fear[t]."

And, taking the question in a moral point of view, we may see some reasons why good and merciful men, watchful for the highest interests of the immortal soul, might have approved of laws, which reminded erring man of his responsibility for his persuasions and the principles he adopts, which bade

[q] See a notice of this fact, with a just and eloquent tribute to the learning of Pearson, in a Preface to King Edward VI.'s Latin Grammar, Lond. 1841, by Dr. Christopher Wordsworth, head master of Harrow school; to whom the writer is indebted for some kind and valuable communications on the subject of these volumes.

[r] Orat. v. vol. i. p. 427, sqq.

[s] Eccl. Pol. viii. iii. 5.

[t] Vol. i. p. 429. Jer. Taylor, in an unpublished letter to Sheldon, speaking of Sir Rich. Kennedy, one of the barons of the Irish exchequer: "He hath with no less care "than prudence opposed himself "against all the enemies of the "Church in these parts, and hath "infinitely discountenanced and "punished them ever according to "law, until his hands were tied by "orders procured sometimes from "the council table." Dated, "Port-"more. May 25. 1664." Sheldon Papers, in the Bodl. Libr.

Christians to question their motives for dividing the Church of God, and consider the innocency of the cause for which they were willing to bring privations and penalties on themselves. If we now acquiesce in the sound maxim of state, that what is not practicable is not desirable, we may still do justice to those who were slow to believe that the practicability of union was past.

But it is time to return with Pearson to Cambridge. In June, 1661, Gunning having been appointed Regius Professor of Theology, he succeeded to the Margaret Professorship, resigning his stall at Salisbury, and his London living: and these two learned friends, as is pleasingly shewn by different passages in the orations already alluded to, continued for several years with great unanimity to discharge their concurrent duties. This appointment is of more importance in Pearson's life, as it was this which led to his composing the most considerable portion of those theological works, which are now first presented to the reader; a series of 'Lectures on the Being and Attributes of God,' forming the first portion of a scholastic treatise on the chief heads of Christian theology. That it is the first portion of a longer work is apparent from allusions in it to further portions either written or intended to be written, and from the title which he prefixed, 'Summa Theologiæ ex Sententia 'Doctoris in Ecclesia Anglicana tradita.' How far he had continued his design beyond this first portion, we have no remaining evidence: but it is surely of some value to have discovered only by this specimen how Pearson taught theology to those who were training up for the future service of the Church.

These lectures were composed and delivered, as appears from internal evidence, shortly after his first appointment to the Margaret Professorship; the first, in which he states his design and opens the plan of the rest, having been read immediately after his inaugural oration. The lectures on the Acts of the Apostles, published in the Opera Posthuma by Dodwell, and left unfinished by their author, were the last series of his professorial lectures. It is plain that they were

composed shortly before he was called away to his episcopal charge, and interrupted from that cause. It is therefore highly probable, that there were other lectures composed by him in the interval; and nothing is so likely, as that the plan of this sum of theology was continued. The following portion might however to some extent have been nearly identical with the Exposition of the Creed; and this may be some consolation to us under the loss.

The 'Theological Determinations,' which occupy the next place in the present collection [u], may be read as short fragments of the same treatise; as they are all drawn up in the same scholastic form, and embrace some important questions of doctrine and discipline, on which it will be a satisfaction to have Bp. Pearson's decisions so clearly recorded. The first contains an admirable argument on the apostolic ordinance of episcopacy, the dignity of which, as a perpetual distinct order in the Christian ministry, he vindicates alike from the errors which have had their rise in the papal and in the presbyterian consistory. "For nothing is more certain," says Pearson, "than "that all diminution of the rights of episcopacy had its source "in the papal usurpation: and the pope of Rome appears to "me in no other light, than as an individual who claims to "himself all the authority given to bishops throughout the "whole world, and from the assumption of that authority "to himself, threatens the independence of Christian princes, "states, and churches. Whatever else relating to ceremonies "or opinions you may choose with the multitude to call "*popish*, it is easy to shew that it prevails as much, where "there is no pope, or where all are the pope's enemies [x]." He then shews how some of the schoolmen, considering the essence of the Christian priesthood to reside in the power of consecrating the holy eucharist, first taught the identity of orders in bishops and presbyters.

It is perhaps worthy of remark, now that our ancient Anglo-Saxon Church memorials are more studied than they had been when Pearson wrote, that we find something like

[u] Vol. i. p. 269, sqq.

[x] P. 274.

this doctrine in the Canons of Ælfric and his Pastoral Epistle, a full century and half before the age of the Master of the Sentences. "There is no more," says Ælfric, "betwixt "a mass-priest and a bishop, but that a bishop is set to hood "priests, and bishop children, and hallow churches, and "administer God's laws; (the canons;) for it were too ma- "nifold, if every mass-priest did so; but they have one hood, "(order,) though the other be greater [y]." And again, "Be- "loved, understand that both are of one order, the bishop "and the mass-priest; that is, of the seventh church-order, "as holy books say:" whence he goes on to tell them of the same acts as before which are confined to bishops, for the same reason; and to remind them that it becomes priests to be humbly subject to their bishops on account of that "elder- "ship" or higher rank which they hold [z]. He makes the episcopate therefore to be an office of dignity with distinct duties, but not a separate order of ministry.

Ælfric's view is not of much importance; for, whatever he thought, his opinion cannot weigh against the authorities of the first centuries. But it may perhaps be traced to the gradual change which took place in the Latin Church in the use of the equivocal term *sacerdos*, which was soon naturalized in the *sacerd* of the Anglo-Saxons, while they do not appear to have learnt to speak of the bishop as *heah sacerd*, or *summus sacerdos*, as the early Latin Fathers did [a]. The term itself, where it occurs absolutely in Cyprian and other early writers, is used, as the corresponding term ἱερεύς is by Chrysostom, to denote the bishop. Where that or any cognate word is applied to presbyters, it is with a kind of reference to the bishop; they were "cum episcopo sacerdotali "honore conjuncti [b]," but their acts of ministry, as well as their orders, were as it were effluent from the bishop's sacred power; as if he were properly the ministering priest, and they his deputed assistants. And it would seem that, when the

[y] Can. 17. Wilkins, p. 155. Thorpe, ii. 348.

[z] Past. Epist. Thorpe, ii. 378. Wilkins, p. 167. The earlier Canon of king Edgar's time, §. 50. to which Mr. Thorpe refers in his Index, has no bearing on this subject.

[a] Tertull. de Baptism, c. xvii. St. Jerome, adv. Lucif. c. 9.

[b] St. Cyprian, Epist. lxi.

word began to be used with less restriction, something was done to keep old practice still in mind, by speaking of presbyters as priests indeed, but of another order, "sacerdotes "secundi ordinis[c]." In the time of St. Gregory perhaps the distinction was almost forgotten; for he uses the word indifferently of the two orders[d], and from him the Anglo-Saxons learnt it. In two works doubtfully ascribed to Alcuin, probably of the tenth or eleventh century, and other documents of Ælfric's time, we find *presbyter* and *sacerdos* had at length become synonymous[e].

Bp. Pearson seems to be of opinion that St. Jerome held there was originally but one order of priests, before the apostles appointed bishops[f]. It is not impossible that Ælfric took it from St. Jerome, and that the "holy books" he refers to were St. Jerome's well known Commentary on the Epistle to Titus. It is however very remarkable that Alcuin, a somewhat better clerk than Ælfric, who composed a commentary on this and other epistles of St. Paul, adding some explanations of his own to the notes of St. Jerome which he selected, appears to have understood his author, precisely as Pearson interprets him[g], to have spoken of what was done in apostolic times and by apostolic authority. He concludes with a sentence which very well sums up the question according to the decision of other good commentators: "Olim omnis pres-"byter episcopus recte dicebatur: at nunc omnis episcopus "presbyter potest dici, non omnis presbyter episcopus; quia "ad unum *omnis solicitudo ecclesiarum*, quasi ad patrem, dele-"gata est, qui quasi filios diligat et gubernet subjectos sibi, "non tribunitia potestate, sed pietate paterna; iidemque, "quasi filii, singuli gradus in ecclesiis honorificent episcopos "suos[h]." Bede's doctrine on this point is clear enough, that

[c] See Sidon. Apollinaris, Epist. IV. xi. and xxv; and Sirmond's notes. Also Facund. Hermian. lib. xii. c. 3. So the Greeks sometimes spoke of presbyters as δευτέρου θρόνου ἱερεῖς.

[d] Pastoral, lib. ii. Epist. IV. v. vii. viii.

[e] Append. Opp. Alcuin. p. 435, 491. Rituale Eccl. Dunelm. temp. Aldhuni Episc. p. 195.

[f] Vind. Ign. P. II. c. xiii. p. 185.

[g] Vind. Ign. ib. p. 177.

[h] Alcuini Opp. I. p. 652. ed. Froben. Ibid. v. 6, 7. "*Si quis* "*est sine crimine unius uxoris vir,* "&c. Quod ait, unius uxoris vir, "sic intelligere debemus, ut hono-

the distinction of bishops and presbyters is of divine right[i]; which makes it more extraordinary, that his account of the regimen at Iona should ever have been supposed, by Selden and others, to favour the Presbyterian scheme.

Among the scholastic divines, who are accused by Pearson and others as the first who attempted to impair the honour of episcopacy, there was still a difference on this question. Soto, to whom a reference is made on this subject—if the writer intended is Peter de Soto, who attended Cranmer in prison, and was made by queen Mary a divinity professor at Oxford, where, as one of his countrymen says, " he restored the scho- " lastic theology of St. Thomas, the solid bulwark against the " heretics[k]," if this writer, and not Dominic Soto is meant,— is one who very accurately lays down the doctrine, that " we " ought to hold it as a point of faith, that the episcopal order " and the order of presbyter were originally made distinct by " the institution of Christ himself." And he refers to his master Aquinas, very correctly, as holding the same doctrine[l]. Even Salmeron, though his doctrine about the residence of bishops on their sees is base and corrupt enough, as might be expected from the part he took at Trent, yet affirms the difference of the two orders to be of divine right, and not merely human[m].

To the ' Orations at the Cambridge Commencements,' some references have already been made. They are of interest, as relating to matters and opinions of the time, and exhibiting Pearson's mind more in contact, than his other writings do, with what was passing round him.

It remains only to speak of the Latin Sermons, or ' Con- ' ciones ad Clerum,' which conclude the collections of Mr. Stones. They are on a variety of learned subjects, the authority of the early Church, the dignity of the Christian

" rabile connubium habeat, qui in " episcopatu eligendus est; non va- " ga libidine inquinatus altari Dei " adsistere audeat." This is another point in which the doctrine of Alcuin's time was much sounder than that of Ælfric's.

[i] Comment. in S. Luc. x. 1.

[k] Fernandez, Hist. Eccl. lib. iii. c. 30.

[l] De Instit. Sacerd. f. 251, 2. ed. Antv. 1566. Vid. Aquin. Secund. Secundæ. Quæst. clxxxiv. art. 6. ad primum. tom. xxiii. 293. ed. Ven.

[m] Comment. in 1 Tim. iii. Opp. tom. xv. Disput. xii. p. 512.

priesthood, the progress of Christianity in apostolic times, the hostility of Gentile philosophy to its progress, and the testimonies of Jewish and Pagan writers to Christ and His Church.

The fourth of these Sermons is remarkable, as controverting a remarkable work, the learned Joseph Mede's 'Apo-'stasy of the Latter Times,'—a treatise, which appears to have set the current of much modern interpretation of the prophecies of the New Testament, and while it has found much popular acceptance, to have singularly escaped that critical examination, which many of its positions seem greatly to require. In particular, Mede's interpretation of the text, on which his own treatise and this sermon is founded, 1 Tim. iv. 1, seems to have pleased by its ingenuity those who might have seen reason to question its soundness: for there are divines who have regarded this construction of the passage with favour, while they have disputed the application of it [n]. As the fallacy however lies primarily in the construction, it is interesting to find it thus exposed by a divine of equal learning and deeper judgment, in the age of its first announcement, and from the pulpit of the University where it had its birth.

There is a more important and grave objection, which Pearson shews to be involved; namely, how the view of these prophecies taken by Mede and his imitators can be maintained, without making, not only the modern Church of Rome, but the whole Church catholic apostate and idolatrous.

Mede himself indeed appears to have had some suspicion that his theory might be open to this objection; and he has taken some pains to avert it by a series of inconclusive arguments in his twenty-ninth discourse [o]; where he holds that there are times, when the Church is not visible, and in speaking of the seven thousand in Israel who had not bowed to Baal,

[n] See the late Dr. Edw. Burton's Bampton Lectures, lect. v. p. 139, note y, and z. and note 60. p. 435, —437. In the former place Dr. Burton seems to accept Mede's version of 1 Tim. iv. 1, 2. while in the latter he gives some just reasons against following Mede, Bp. Newton, and others, in referring such prophecies to Rome.

[o] Works, p. 137, 8. ed. 1672.

as the only sincere part of "the Jewish Church" in Ahab's time, he seems to forget that the place of the Jewish Church was not then in Samaria, but in Judah and Jerusalem. 2 Chron. xi. 13, 14. xiii. 9—11. There is no name more entitled to respect among those who have appeared as expositors of these prophecies than Mede's: his writings bear the impression of his character as described by his friends, full of candid simplicity, patient inquiry, and modest worth: but this is a point, on which the vigorous mind of Bishop Horsley formed a judgment remarkably in accordance with Pearson's. "In Mede's scheme of interpretation," he says, "every thing depends on the numbers, and nothing is plausi- "ble but the supputation. And that plausibility is nothing "more than a delusive appearance produced by gratuitous "assumptions, by irregular arbitrary applications of the pro- "phetic images, not warranted by the usage of the prophetic "style, and in many instances dependent upon facts of doubt- "ful history, and, above all, upon that unwarrantable, mon- "strous supposition, that Christian Rome is Antichrist, and "all who have at any time opposed her, however wild and "fanatical in their opposition, saints[p]."

On the whole question the advice of Pearson's friend Hales was grave and judicious. He speaks indeed of the book of the Revelation only; but his remarks apply equally to other prophetical portions of the New Testament. "That the "Church of Rome," he says, "hath great cause to suspect "herself, to fear lest she have a great part in the prophecies "of that book, I think the most partial will not deny. Yet "unto the expositors of it I will give this advice, that they "look well lest that befall them, which Thucydides observes "to befall the common sort of men; who, though they have "good means to acquit themselves like men, yet, when they "think their best hopes fail them, comfort themselves with "dark prophecies. Many plain texts of scripture there are "of sufficient strength to overthrow the points maintained "by that Church against us. If we leave these, and ground

[p] Essay on the Prophetical Periods, by Samuel Horsley, L.L.D., late Lord Bishop of St. Asaph; published by his son, the Dean of Brichin, in the Brit. Mag. N°. xxiv. p. 738.

" ourselves upon our private expositions of this book, we " shall justly seem to rest upon these prophecies in poverty " of better proofs: and though the prophecies in themselves " are most certain, yet our expositions of them must ne- " cessarily be mixed with much uncertainty, as being at the " best but unprobable conjectures of our own[q]."

These sermons appear to have been preached at Cambridge at various times after Pearson's return to the university; as Mr. Stones has prefixed to his copy a Latin prayer used by Pearson in the university pulpit, in which, following the directions of the canon, among other petitions he prays for Trinity College, and afterwards for Jesus, King's, and Queen's Colleges, of which he had been at different times a member. The prayer has also in it the name of George Villiers, duke of Buckingham, as chancellor of the university; whence it would appear that some one or more of the sermons were preached towards the end of his presidency at Trinity, in 1670, or later, not long before his promotion to the episcopate.

Their date therefore recalls our attention to the records of his life. In 1662, on the fourteenth of April, he was appointed successor to Ferne in the mastership of Trinity; an appointment, for which he was probably selected by the discernment of Clarendon, who was present in Cambridge when he delivered his inaugural oration as Lady Margaret's professor[r]. He held this honourable and important post for nearly eleven entire years.

There is a remarkable letter preserved at Trinity in the college muniment room, written by John Paine, M. A., a graduate of that society, who took his degrees after the Revolution, describing an interesting interview which the writer had enjoyed with an old Dr. Creighton, who was elected fellow under Wilkins, the year before the Restoration, and appears to have been continually resident while Pearson presided[s].

[q] Serm. on Abuses of hard Places of Scripture.

[r] See vol. i. p. 398.

[s] Robert Creighton succeeded Barrow as Greek Professor in 1662. He was son of Robert Creighton, bishop of Bath and Wells, who held the same professorship before Duport.

Paine describes the old man, who communicated to him all his recollections of Trinity, as then merry and well at the age of eighty-eight; so that the letter, which is without date or name of the writer, was probably written not earlier than the year 1720. It has some reference to the long agitated disputes between Bentley and the Seniors; but it is not easy to decide, nor is it necessary for our purpose, whether the object of the writer was to procure evidence for or against Bentley. Creighton spoke of Wilkins with much respect, particularly relating a story which is confirmed to some extent by Evelyn[t], that he diverted Cromwell from a design he once entertained of breaking up the universities. But his warmest encomium was reserved for the mention of the name of Pearson, "whom," he said, "it was a disparagement to call Doctor, it should "rather be, the great Pearson." His abundant civility and condescension to the fellows, his abstinent and simple mode of living, and concession of what he might have claimed from the common stock, were all in turn recorded to his praise; and the relater sometimes stopped in his narration to speak of his college residence as the happiest part of his life[u]. The entries in the Conclusion-book of the college, which is a register of the business transacted at the meetings of the Master and Seniors, are also such as seem to mark the benignant rule of Pearson; as there are several notices of aid granted to poor incumbents, abatements to tenants under any casualty of the season, and a remission of part of the sentence passed on a refractory student, who had derived a moral lesson from a fit of sickness. It does not appear that any intestine division or disorder arose while he was Master; and there can be no doubt, that, while he was happy enough to serve the interests of learning without distraction, he was promoting in Cambridge the good social principles, recommended with persuasive eloquence by Clarendon in one of his speeches, "in

[t] Diary, 1656. Feb. 10.

[u] A portion of the letter will be found in the Appendix. It will be observed that he speaks of Pearson as having had a wife. Whether this was an error of the old man's memory, or of Paine's report, appears doubtful; as we have found no other trace of his having been married. It seems more probable that the lady may have been one of his sisters.

" restoring the nation to its old good manners, its old good " humour, and its old good nature[x]."

There is perhaps room to suspect, that he was sometimes more obliging than was quite consistent with the grave dignity of his office, if we may judge from some very singular papers to which his name appears, together with that of several of the fellows, in the scarce collection of 'Letters and 'Poems addressed to Margaret, Duchess of Newcastle,' a lady in whose accumulated praises the university muses were by no means niggardly. She was indeed a noble person, who both by birth and alliance commanded the fullest sympathies of the loyal party; being a sister of the gallant Sir Charles Lucas, whose brilliant services to the king's cause were terminated by a bloody death at Colchester, and wedded to William Cavendish, created marquis by Charles I, and by Charles II. duke of Newcastle, one of the most successful commanders under the royal standard, till Rupert's rashness ruined his valour at Marston Moor. But she claimed an equal share of consideration from the wits and philosophers, by her writings and the distinction which it is not difficult for a lady of high rank, and, if we may trust Sir Peter Lely, of striking personal presence, to confer. Her correspondence with Trinity College probably began in Wilkins's time, with whom she is said to have formed a philosophical acquaintance not long after the publication of his 'Discourse concerning 'the Possibility of a Passage to the Moon.' "Where am I " to find a place to bait," she asked of the English Endymion, " if I try the journey to that planet?" " Madam," said the philosopher, " of all the people in the world I least expected " that question from you, who have built so many castles in the " air, that you may lie every night in one of your own[y]." The writer must leave it to other inquirers to decide whether this uncourteous reply gives a truer intimation of the character of the lady's performances, or those complimentary addresses drawn up by the younger wits of Trinity, to one of which Barrow, but to all of which Pearson was kind enough to append his name, in return for some presents of her books;

[x] Kennett, p. 257. [y] Noble's Memoirs of the Protectorate, ii. 291.

where, among other honours, it was proposed to erect her statue with the inscription, "To Margaret the First, the "princess of philosophers[z]."

There is however in the Conclusion-book a record of another kind, shewing that this good nature was not such as to induce a forgetfulness of more important duty. It stands as follows:

"July 4, 1664. Agreed by the Master and Seniors, that whereas "they have received a letter from his Majesty signifying his will and "pleasure that they should present Mr. Barton to the rectory of "Orwell, there be a petition drawn up to let his Majesty understand "that the rectory of Orwell was bestowed according to statute upon "Dr. Chamberlaine before the reception of his Majesty's letter.

"JOHN PEARSON.

"Agreed by the Master and Seniors, that the petition under-"written be sent up to his Majesty with convenient speed:

"To the King's most excellent Majesty,

"The humble petition of the Master and Senior Fellows of Trinity college in Cambridge,

"Sheweth,

"That the rectory of Orwell, void by the death of Dr. Rowe[a], "being in the gift of the said college, and they by the local statutes "being required to collate the same upon the senior doctor in di-"vinity who is fellow of the college, if he shall desire it, and either "hath no ecclesiastical promotion, or shall be ready to lay down "such if he have any, upon acceptance of this; and your petitioners "in pursuance of the said statute conferred the same upon Dr. George "Chamberlaine[b], who by virtue of his seniority had a just title to "it, and is a person every way qualified for it, and who in the late "troublesome times suffered much, being ejected out of his fellow-

[z] "MARGARETÆ IMÆ. PHILO-"SOPHORVM PRINCIPI." Letters, &c. p. 34. This is the one, to which the name of Barrow as well as Pearson's is attached; and it is dated "E Coll. SS. et Individuæ Trinita-"tis, 3 Non. Octobr. 1668." It is not worth while to present any further specimen of these singular documents. The writer is indebted for his knowledge of the rare volume in which they are contained, and for much more valuable information, to the kindness of the Venerable Archdeacon Todd.

[a] Cheney Rowe, D. D. ejected from Orwell, Feb. 8, 1644, and afterwards lived to be restored. Walker, ii. 160. Bp. Monk's Mem. of Duport in Mus. Crit. ii. 679.

[b] D. D. by royal mandate of Feb. 13, 1661. Kennett, p. 380.

" ship for his loyalty, and restored thereto by your Majesty's happy
" return; since which grant of the college, and before the sealing
" thereof, one Mr. Francis Barton hath obtained your Majesty's
" letters to your petitioners, signifying your Majesty's will and plea-
" sure that they should collate the same upon the said Mr. Barton,
" who can neither have claim nor pretence to it before Dr. Cham-
" berlaine, and who by reason of frequent distempers of mind is
" rendered unfit for it: wherefore your petitioners humbly beg of
" your Majesty that the grant they have made to the said Dr. Cham-
" berlaine may be confirmed to him, it being done by the unanimous
" consent of all concerned, and even the said Mr. Barton, convinced
" of the justice of the act, joining in the said vote.

" And they shall pray as in all duty bound."

The case is curious, from its bearing a slight resemblance to the interference afterwards attempted by James II. with the elections to preferment made in the other university. But in the present instance it would almost seem like a practical jest attempted by Charles II., if he was at all aware of the infirmity of poor Barton, who is represented in other college records as one of those half-crazed persons, whose freaks, while they were not dangerous to himself, were in some degree amusing to those who witnessed them. The petition probably settled the question, as no further notice of the matter occurs.

Cambridge was visited by the sickness, as it was called, or what is generally spoken of as the plague, in 1665 and at intervals for two or three years afterwards. The students, on the first appearance of danger, were sent down to different stations in the country; but Pearson remained at his post. During the chief portion of his presidency at Trinity we find him occasionally fulfilling offices of trust and aiding the public charges of the University; as in 1667 he was appointed, with Fleetwood, provost of King's, afterwards bishop of Worcester, Sparrow the ritualist, master of Queen's, afterwards bishop of Exeter and Norwich, and Brady, master of Caius, one of the syndics for laying out the legacy of Tobias Rustat to the university. This benefactor was yeoman of the robes to Charles II., and left a sum of £1000, which remained in Pearson's

charge till it was judiciously laid out in the purchase of land, December 14, 1667, from which a revenue of £200 a year is now secured to the public library[c]. Towards the rebuilding of St. Paul's, after the fire in 1666, Pearson contributed £250, being the amount of half his yearly income as master of Trinity[d].

A man of Pearson's catholic spirit could not be without some aspirations for renewed intercourse with other branches of the Church beyond our own shores. Of this a proof is given in the charge which Dr. John Covel relates himself to have received from him, as well as from Gunning and Sancroft, to inquire into the doctrine of the Greek Church, while he resided in the east, particularly on the point of transubstantiation[e].

Not long after the institution of the Royal Society, Pearson became one of its members, being admitted a fellow in 1667; but he seems to have shared little in its proceedings. The jealousy of this foundation, which was felt by some members of the two universities, he did not feel[f]; and the event has proved that there was little ground for such jealousy.

In the course of the year last mentioned, May 7, 1667, he was called upon to pay a public tribute of respect to the memory of his friend Bishop Wrenn; who died in a good old age, on the 24th of April, after having refused higher advancement, and having conferred many public benefactions on the Church and university; and was honoured with a distinguished funeral, when his remains were laid in the graceful chapel of Pembroke Hall, which his nephew Sir Christopher had erected at his expense from the ground. The oration pronounced by Pearson on this occasion was worthy of the deceased and of himself; comprising in a brief and eloquent eulogy the most remarkable incidents in the prelate's chequered life. It seems a subject of regret that no Cambridge scholar has been found to give the Church a more ample and

[c] Baker's MSS. vol. xxv. p. 248, 252. For several particulars relating to Pearson's time at Cambridge, the writer is much indebted to the archdeacon of Bristol, and to Edmund Venables, esq. of Pembroke Hall.

[d] See Paine's letter in the Appendix.

[e] Pref. to Covel's work on the Greek Church.

[f] Orat. V. vol. i. p. 426. Pearson was elected a member in 1666, and admitted fellow in the following year. Birch's Hist. ii. 150. Cole's MS.

exact memoir, than is to be seen in the 'Parentalia,' of this remarkable man, who fills nearly the same space in the annals of one university, which Laud fills in the other. The present writer has prefixed a short notice in English to Pearson's Funeral Oration; and perhaps the reader will not be displeased to read the following Latin letter of Bishop Wrenn's to Gerard John Vossius, which, while it does honour to his private feelings as a friend, contains a striking passage expressing his foresight of the impending dangers from the enemies of discipline and social order;

"Clarissime Vir,

"Fato cessisse filium tuum apud Indos ex tuis ipsius literis intel-
" ligo, quin et filiolam quoque suavissimam non ita pridem amisisse
" te nunciat D. Sictorɛ, qui illas tradidit. Equidem magno affectus
" sum mœrore ex utriusque jacturæ nuncio: Deumque Opt. Max.
" pronus veneror, resarcire tibi hoc damnum ut velit in liberis super-
" stitibus, eosque pariter et parentem incolumes in multos annos
" conservare, omnibusque suis beneficiis porro cumulare. Quod no-
" bis Ecclesiæque nostræ Britannicæ bene voveas, id quidem piè
" facis, atque ut te, id est, virum probum cordatumque, decet. Nos
" aliquot quod attinet, quos ego te in literis designasse intelligo,
" dicimus, cum Psalmista, *Ex Uno Salutem*. Sortes nostræ in ma-
" nibus Domini, in quo confidimus quod non relinquet virgam pecca-
" torum super sortem suam; ut idem alibi. Nostrum interea est
" τῷ κανόνι στοιχεῖν quantum possumus, quicquid ringantur οἱ ἀτακ-
" τοῦντες, adeoque σὺν Θεῷ animas nostras liberare, cætera ipsi Deo
" permittere. Edente te, quod mones, de Gentium Theologia et
" Christiana Physiologia, ego nulla non die succlamo, Feliciter.
" Plurimum enim aveo videre. Ab intempestivis autem otiis, ita
" enim fere sunt affluentium molestiæ, opto tibi plus otii, quo tibi
" Musisque magis vaces, atque ex voto. Quod ne aliter sit per me,
" desino has literas, votisque apud Deum quæ tibi velim cætera
" transigo. "In rem omnem tuam paratissimus,

"Ex Ædibus meis Londini in Vico Holburn, "MA: ELIEN̄:[h]
"1638. in Fest. S. Andr. Stylo Angl."

ɛ Probably Johann Sictor, a Bohemian scholar, who seems to have found refuge in England from the distresses of the Palatinate. Wood's Athen. Ox. iii. 335.

[h] From a copy taken by Baker from Wrenn's autograph, in Harleian Libr. 7031. This letter is not included in Ger. Joh. Vossii Epistt. Lond. 1690.

The latest remarkable entry in the college Conclusion-book under the mastership of Pearson, is one of Dec. 21, 1671, by which it is agreed by the master and seniors, that Dr. Barrow be chosen college preacher. It is probable that a good part of those perfect theological discourses, which are said to have occupied him from an hour and half to three hours in the delivery[i], were preached in the college chapel, either while Pearson was master, or after he had succeeded him there. If any should feel surprise that such an office was not earlier offered to Barrow's acceptance under Pearson's administration, it may be remembered that Barrow was for the two first years after the Restoration engaged with the professorship of Greek, and afterwards for some years longer with the newly founded Lucasian professorship of mathematics. It was not till this last appointment had been resigned, that he began to devote his whole attention to theology.

It remains to close our notice of this important portion of Pearson's life with a short account of his contributions to literature and the Church during his stay at Trinity.

In 1664 there appeared in London a folio edition of Diogenes Laertius, with notes of other learned men, and some then first published by Giles Ménage, at whose request it seems that Pearson arranged for its publication in England. The work was handsomely got up, but is said to have been incorrectly printed; which gave occasion to Ménage's publishing another edition in Holland a few years afterwards. Pearson was of course too much and too well occupied at Cambridge to correct the London press[k]; but, to do the French scholar as much honour as he could, he wrote a short preface and dedication of the work to king Charles II. In this dedication having called Ménage "ingens Ecclesiæ Galli-"canæ ornamentum," he gave an occasion to M. Baillet, a rival critic, to exhibit his powers of raillery at Ménage's expense. "Il y a apparence," said Baillet, "que ce prelat pro-"testant a eu égard à son bénéfice, par ce que c'est l'endroit "par ou M. Ménage a rapport à l'Eglise Gallicane." It would

[i] See the amusing account of Barrow's preaching in Dr. Walter Pope's Life of Bp. Ward.

[k] See his own words to Ménage, vol. ii. p. 606.

seem then that it is a French fashion to speak of laymen, as some do with us, as not belonging to the Church. Ménage replied so as to shew that he was not out of humour with Pearson, whom he calls more than once "un grand évêque d'Angleterre, "et le plus savant des Anglois[1]."

In 1665 he prefixed a beautiful critical essay to a Cambridge edition of the Septuagint, which is chiefly a defence of the old translators against some of the censures of St. Jerome. This preface was reprinted by Grabe with his Septuagint; but it is scarcely known so well as it deserves among biblical students.

But the great work, which was now the employment of his learned leisure, at length appeared in the last year of his residence at Cambridge. The 'Vindiciæ Epistolarum S. 'Ignatii' was published in 1672, dedicated to the primate Sheldon, as by his station qualified to entertain the cause, with a just tribute to the memory of Hammond and Ussher, who had well maintained the same argument at an earlier stage. The Introductory Discourse, divided into six short chapters, furnishes an account of the rise, progress, and state of the controversy up to the time at which he wrote, the different editions both of the interpolated and spurious Epistles, and the doubts and perplexities of critics, before Ussher in 1644 discovered the existence of two English copies of the shorter Epistles in the old Latin version, and Isaac Vossius in 1646 followed up his discovery by publishing the Greek text from the Florentine manuscript, which so remarkably agreed with it. This event had changed the aspect of the dispute. Andrew Rivet, a respected name for learning among the Dutch Protestants, and the eminent Jesuit critic, Petavius, at once recognized the genuine ancient in the Ignatius of Vossius and Ussher. Salmasius and David Blondel stood on their old ground; but with this difference, that while Salmasius allowed the supposed impostor to have written the

[1] Cole's MS., who refers to the "Jugemens des Savans," tome ii. p. ii. 520, and to "Anti-Baillet," published by Ménage in 1690, vol. i. p. 72. Baillet himself remarks, with some point, that Pearson's writings "luy ont acquis une merveilleuse "reputation, malgrè les Puritains de "son pays et du nôtre."

Epistles under the reign of the Antonines, Blondel assigned him a date after the death of Clement of Alexandria, about the beginning of the third century. These critics were answered briefly by Ussher, and more fully by Hammond; and a short pause was made in the controversy, till Daillé in 1666 published his treatise 'De Scriptis, quæ sub nominibus 'Dionysii Areopagitæ et Ignatii circumferuntur,' in which he undertook to prove, that, though the shorter Epistles and the longer were the work of different hands, neither were written by Ignatius.

The great celebrity, which the name of this remarkable man had attained both in England and on the continent, his diligence in theological research, his shrewdness of remark and pointed way of exposing and exaggerating fallacies, his success in argument with Baronius and Perron and other champions on the Roman side, and on the other hand his freedom from the extreme Genevan doctrines of the preceding age, which had brought him into disputes with Des Marets and other zealous contra-remonstrants,—all combined to make his appearance in the controversy an important incident to both parties. Besides which, he was now a veteran in the service of literature, having entered on his seventy-second year when he made his formal assault on the remains of Ignatius; though he had before expressed his doubts in his early work on the Use of the Fathers, and in his essay 'De Jejuniis et Quadragesima,' had declared his sentiments to be unaltered by Ussher's discovery. It was now nearly forty years since he had written that first and most famous of his treatises, 'De l'Emploi des Peres,'—a treatise, which, with all its faults, was too bold and striking not to have had a powerful effect on some of the most inquiring spirits of the time. Its actual influence in England may have been over-rated, but was not inconsiderable[m]. No doubt it was still

[m] Warburton, in his Pref. to Julian, mis-states this effect in the case of Jeremy Taylor; whose words in the Liberty of Prophesying rather express a disapproval of the destructive character of Daillé's work. (Vol. viii. p. 84. ed. Heber.) But it probably made a stronger impression on Falkland and Chillingworth; who both died at too early an age for us to judge whether the impression would have been permanent.

remembered and admired. When Daillé therefore came forward in his old age with this elaborate attempt to disprove the genuineness of all that bore the name of the apostolic martyr, it was a strong proof that he was an earnest disbeliever in these writings, and a plain challenge to all who saw cause to trust their authenticity, to be bold in their defence.

Daillé's view differed materially from that of Blondel and Salmasius. He saw the improbability or inutility of supposing the impostor to have been of so primitive a date as the middle of the second or beginning of the third century. Forgeries are usually the work of an age of literary ease and leisure, and do not so easily spring up in the midst of persecution. And if the writer had been so ancient, under whatever name, his evidence would have been of some weight in reference to the doctrines and practices of his own period. He therefore resolved to assign him a date near the time of Constantine, to assert that Eusebius was first taken in by the imposition, and that his error was followed by St. Athanasius and all subsequent writers. There was however a serious difficulty in the way of this hypothesis, since it had been commonly supposed that St. Polycarp and St. Irenæus had referred to these Epistles, and, besides other testimonies less express, there were two treatises of Origen, which quoted two sentences from the Epistles to the Ephesians and Romans severally, as they were yet extant. Hence it became necessary to extend the license of scepticism, to suspect the Epistle of Polycarp of a partial interpolation, to question whether Irenæus did not speak of some traditional saying of Ignatius rather than of his writings, and to throw doubts on the genuineness of those works of Origen, in which the words of the Epistles were contained. Such was the venturous theory, by which it was attempted to set aside the external evidence for these primitive records; to whose genuineness, as Pearson proved by a long array of authorities, there was an unbroken line of witnesses in every age, from the contemporaries of Ignatius to the fifteenth century.

As to the internal evidence, it was the plan of Daillé to

heap together objections against the interpolated and spurious Epistles with those that concerned the genuine; calculating probably, that a greater impression would be made on the reader, who was not always likely to ask whether the critical flail was employed upon the chaff or upon the pure grain, and that it would give more trouble to an answerer to be obliged to use the winnowing fan. His arguments were directed chiefly to four distinct points: first, to prove that there were allusions to facts or persons of later date than Ignatius: secondly, that the doctrine of certain passages, especially in the Epistle to the Romans, was unsound and unfit to be ascribed to the apostolic martyr; thirdly, that there were indications of a subsequent age in the style and phraseology: fourthly, that which has probably been at the root of all critical suspicions on this subject, that there was much too distinct an enumeration of the three holy orders of the Christian ministry for a writer so immediately following the Apostles [n].

Against both these classes of objection the body of Pearson's work was now directed. It was divided into two parts of nearly equal length, the first embracing the defence of the external, the latter of the internal evidence. Not only the principal arguments of Daillé, as they directly affect Ignatius, but many discursive critical inquiries illustrating the main question, of the greatest interest to the student of Christian antiquity, are discussed in either portion of the Vindiciæ; and few have risen from the perusal without a conviction, that the learned vindicator, after a most patient sifting of separate objections, has left his opponent without one position which is any longer defensible.

Indeed the main difficulty had been in a great degree

[n] Dr. Aug. Neander, speaking of the Epistle of St. Clement of Rome, c. 40, where the names of Chief Priest, Priest, and Levite, are applied to the three orders in the Christian Church, thinks it enough to observe, that "certainly this Letter, as well as those of Ignatius, "though in a less degree, has been "interpolated by some one who "was prejudiced in favour of the "hierarchy." Church Hist. vol. i. p. 199. ed. Rose. It is lamentable to find a man of learning, and generally of candour, recurring to such a shift: but we see that to minds so pre-engaged all mention of episcopacy in an apostolic writer is a proof of interpolation.

removed, when the text of the shorter Epistles was recovered. The previous doubts had chiefly arisen from the want of a test to distinguish between what had the appearance of interpolation and the true antiquity; for that there were portions from the very hand of St. Ignatius, the general assent of candid critics had allowed. It was no unusual or unprecedented case, that a later writer should have undertaken to accommodate the style of an ancient author to his own time, to paraphrase what seemed to him brief and obscure, and otherwise to enlarge and adapt the old record to his own purposes. But there was this peculiarity about the interpolator of Ignatius, that no principle could be traced in his alterations, no design was avowed, none appeared to be followed; it was nothing but a sophistical display of his powers of amplification, or some poor conceit that he could improve upon the matter and form of the original[o]. But when a copy was found closely agreeing with the extracts furnished by Eusebius, Theodoret, and other Greek Fathers, with whom the interpolator's portions were at plain variance, the fact itself was sufficient to decide the question. There have indeed been a few persons before and since Pearson wrote, who singularly enough have shewn an inclination to defend the integrity of the interpolated Epistles; such as the learned ritualist, Morinus, and our countryman, the wrong-headed Whiston; and it is not much to the credit of Mosheim that, after saying what he can to perplex the question, he ends by leaning to the same side[p]. But the common sentence of all good critics since the appearance of the Vindiciæ, is well expressed by a late worthy Oxford scholar, whose later performances did not equal his earlier promise: "The "encomium which Pearson has given to Eusebius may with "the utmost propriety be applied to himself: Ego Eusebium "tanta diligentia tantoque judicio in examinandis Chris-"tianorum primævæ antiquitatis scriptis, fuisse contendo, ut "nemo unquam de ejus fide, aut de scriptis, quæ ille pro "indubitatis habuerit, postea dubitaverit[q]."

[o] See Pearson's own estimate of him, Vind. Ign. P. II. c. iii. p. 27.

[p] De Rebus ante Constantinum. I. §. 52.

[q] Kett's Bampton Lectures. Note on p. 204.

The veteran assailant of the Ignatian Epistles did not live to witness this ruin of his cause. He is said to have died in April 1670, about two years before Pearson published his Vindication; so that the work cannot be said, according to the usual mode of speaking, to have killed Daillé, whatever mortal harm it caused to his surviving reputation. It may be doubted whether Pearson had heard of his death; for he gives no intimation of it. The two critics were not ill-matched; and each took the part for which his peculiar talent best qualified him, the one to prefer a vigorous impeachment, the other to defend an honest cause, or party unjustly accused. There was however a moral dignity in Pearson, which we miss in Daillé. His object in too many of his writings appeared to be too merely destructive; his method was too often to accumulate objections, without considering how far they were consistent with each other. His famous treatise De L'Emploi des Pères, is also full of that ironical satire, which leaves the reader in doubt, and sometimes saves a writer the trouble of asking himself, whether what is said is urged in jest or in earnest: as when he argues that the language of the ancient teachers of the Church was used to disguise their real meaning [r]. The last part of his concluding chapter accordingly comes in like the confession of a man who wishes to atone for ill-timed sport with an earnest disavowal of having intended any real mischief, for he there allows nearly as much importance to the testimony of the Fathers, as a sound theologian would claim [s]. But the judgment of posterity has no doubt correctly estimated his intention, as to be learnt from the body of his work, rather than the postscript. Pearson is sometimes obliged to complain of a similar want of seriousness or good faith in his assault on Ignatius; but this never prevents him from sifting every assertion of his opponent to the bran, and meeting raillery with grave argument. It is a controversy, in which we are constantly reminded of the difference between wit and wisdom, the great man and the clever.

Of such a work as the Vindication of Ignatius it is scarcely

[r] Part I. c. vi. [s] Part II. c. vi. p. 356, 357. ed. Mettayer. 1681.

decorous to select parts to recommend for a separate perusal. But there are portions which well deserve notice independently of the immediate subject of controversy. Besides those two admirable chapters, which form a complete store-house of evidences for the primitive episcopal regimen, (Part I. c. xi. II. c. xiii.) that which asserts the genuineness of the impugned treatises of Origen, and that which investigates the age of the Pseudo-Dionysius, are each stored with the most instructive criticism. (Part I. c. vii. and x.) In the second division of the work, which embraces the internal argument, it is impossible not to admire the patient research which has furnished four assertions in answer to one objection, on a subject indeed of particular obscurity, the age of the heresiarch Valentine. (Part II. c. iii.—vii.) Any one of these assertions is by itself sufficient for the purpose; but all are in turn submitted to proof. If there is any one of them to which the reader may hesitate to give his assent, it is perhaps the last, that Valentine might have been known to Ignatius. It may not be easy to prove the negative; and the order in which the name of Valentine occurs in ancient lists of heretics makes it appear that his date was very early, and his heresy earlier than Marcion's [t]. But there seems a difficulty in admitting the interpretation which is proposed of a partially corrupt passage in Clement of Alexandria, as Tertullian, in a place which in this single instance Pearson may have overlooked, agrees with Clement in speaking of Valentine as a disciple of Marcion [u]. Most convincing are the arguments which follow written in a strain of higher mood, where a defence is made of the truth and moral propriety of the Epistles. It is only necessary to mention the magnanimous refutation of the cold cavils taken against the Epistle to the Romans: (c. ix.) a subject, on which no considerate reader will deny that it was difficult to speak convincingly and well, but which Pearson has handled in such a way, as entirely to take away the ground, which was attempted afterwards to be occupied by

[t] See, besides the passage in the Vindiciæ, Dissert. II. De Succ. Rom. Episc. c. viii. 2, 3.

[u] Tertullian de Carne Christi, c. i. Clem. Alex. Strom. VII. c. xvii. §. 106, 107.

Barbeyrac and other unhappy minor critics, who could not understand what they called "the outrageous zeal for martyr-"dom" displayed by the primitive Church.

In an Address to the Reader written while the work was at the press, Pearson notices an absurd interpretation of a passage in the Epistle to the Magnesians, which had just appeared as a thesis proposed for a disputation at the university of Saumur in France by the learned Lud. Capellus; and after thoroughly refuting it, he congratulates the reader on the publication of the excellent edition of the apostolic Fathers by Cotelerius, which at the same time was just come to his hands. From hence he takes occasion to pay a well-deserved compliment to the labours of many eminent scholars of the Gallican Church, such as Sirmond, Petavius, De Marca, Launoi, Valesius, and Huet, who had done so much to ascertain the true memorials of ecclesiastical antiquity by applying just principles of criticism in their task of research: and he augurs well for the hopes of less partial views and a more equitable conduct of Church controversy, when different sides can so far agree in what they should reject, and what they should receive.

Of his own defence of Ignatius he then also augurs hopefully, and with a well-founded confidence anticipates the sentence of approval, which it did not fail to receive. For never surely was there a literary argument, which more effectually settled the question, and turned the scale with a down weight, than this consummate treatise. Whatever attempts have since been made by Casimir Oudin, Basnage, and other inconsiderable names among foreign Protestants, to revive the dispute, the critical world has scarcely deemed them worthy of notice; and for this good reason, that they have found no other way of maintaining a baffled cause, than that of re-asserting the objections of Daillé, without either the freshness or the ingenuity of the first inventor, or else of taking up those, which even he, though well aware of their nature, did not consider serviceable. It can scarcely indeed be expected, that there should not remain a reluctance to acknowledge the field to be lost, on the part of those communities which have not preserved the apostolic order; but it is certain that, since the publication of this mas-

terly essay, the controversy has for the most part shifted its ground, and those who are content to remain under a defective priesthood and government, have held that the question of episcopacy or presbytery is an unessential and ritual question; as Le Clerc did, while yet he professed to believe that Pearson had ended all the war about the genuineness of these epistles, and gained a decided and perpetual victory[m].

As far as regarded the controversy in England, it certainly altered the position of the party, which had from the time of the troubles at Frankfort asserted the divine right of the Geneva discipline. "The Vindication of St. Ignatius," said Thomas Long, "hath struck Mr. Baxter's and others' dis-"courses against episcopacy to the very heart, so that none "need to strike again[n]." The old oracles of non-conformity were no longer regarded as inspired; there was no longer any trust reposed in them: the memory of Blondel, and Daillé, though they were men such as that cause has scarcely nourished since, survives chiefly in the refutation given them by Pearson.

The most eminent scholars of the Gallic and other churches in communion with Rome have done justice to the character of this admirable piece of theological criticism. In his own country, from the time of Bull, who bestowed a little of his notice upon the cavillers who then appeared[o], it has been ever regarded as one of the best public bulwarks of our ecclesiastical state, and it will remain to all time, as long as sacred learning is needful for us, closely linked with the name of the holy martyr, whose relics it defends.

Early in the year following this publication, Pearson was raised to the episcopate. Archbishop Sterne's commission for his consecration, dated the 18th of January, 1672, 3, was directed to Sheldon and five other bishops of the southern province, and gave them license to ordain him bishop in any church, chapel, or consecrated place[p]. In pursuance of this commission he was consecrated with Dr. Peter Mews, an Oxford man, who was at the same time appointed bishop of Bath and Wells, in the archiepiscopal chapel at Lambeth on Quin-

[m] Ars Critica, p. iii. sect. ii. c. 6.
[n] Review of Baxter's Life, p. 117.
[o] Defens. Fid. Nicæn. iii. 1. 10.
[p] Reg. Sterne, York, p. 125.

quagesima Sunday, Feb. 9, the bishops who assisted at the two consecrations being Henchman, of London; Dolben, of Rochester; Sparrow, of Exeter; Isaac Barrow, of St. Asaph, uncle of the more eminent successor of Pearson at Trinity; Gunning, then bishop of Chichester, afterwards of Ely; Nathanael Lord Crew, of Oxford; and John Prichard, who had three months before been made bishop of Gloucester.

It is probable that the fall of Clarendon, and the bad influence of the Cabal ministry, had combined to delay a preferment, which was so due to his eminent character. By his treatment of Clarendon the king had greatly alienated the affections of the bishops and loyal clergy; and Sheldon, by his honest expostulations, had lost all confidence at court. To make up for this loss of strength to the new government, it was the object of Buckingham to declare himself a patron of liberty of conscience, and hold out hopes to the non-conformists, which their own distrust of the quarter from which they proceeded perhaps more tended to defeat, than the minister's notorious levity in all his undertakings. The appointments during this strange ministry mark the struggle maintained by Sheldon and his friends, and the public sympathy of the Church, against the dominant corruption. Among many unworthy recipients of preferment, the demands of Sheldon were still able to secure the promotion of Sparrow, Gunning, and Pearson[q]. But there was now another subject of great public anxiety. The danger to the Church from both sides was increased by the Duke of York's having lately declared himself a convert to the Church of Rome. It was in 1672 that he ceased to communicate with the English Church[r]; and the public alarm began to exasperate the counsels of the nation into those measures, which were not checked but with the life-blood of innocent men.

[q] See some remarks on the state of Church patronage at this juncture by a writer who has well investigated the subject in the Brit. Mag. June, 1839, p. 631. His conjecture as to the author of Pearson's promotion is however placed beyond a doubt by the venerable Dr. Routh's note on Burnet, vol. i. p. 321. See Pearson's own letter in the Appendix.

[r] So says Bp. Russell, Encycl. Metr. c. cxxi. But Evelyn speaks of him as attending the chapel at Whitehall, but not receiving the communion, on Easter-day, 1673.

As a councillor of state at such a period, Pearson appears to have taken no public part. When the bench of bishops united to oppose the Exclusion Bill of 1680, we do not find Bishop Pearson among the rest[s]. But having no sympathy with either court or country party, and moderate in his own wishes, it would seem that from the time of his promotion he was not much in London. Shortly after his consecration we find him once noted in Evelyn's Journal as preaching at Whitehall; but no more than once:

1673. "March 16. Dr. Pearson, bishop of Chester, preached on "Hebrews ix. 14; a most incomparable sermon from one of the "most learned divines of our nation."

Alas! that the sermon containing Pearson's deep thoughts on such a text is not preserved. Was it in that same volume of manuscript in octavo, from which Mr. Stones copied the last of the six Latin sermons[t]? There follows immediately,

"I dined at my lord Arlington's, with the duke and duchess "of Monmouth: she is one of the wisest and craftiest of her sex, "and has much wit. Here was also the learned Isaac Vossius."

It is not expressly said, but it seems probable that Pearson was one of this party; otherwise it does not appear why Isaac Vossius should have been there, unless he had been invited to meet his fellow-labourer in the cause of St. Ignatius. It is well known that he was now naturalized in England, and was residing at Windsor, where he held one of the canonries of St. George's chapel. One may suppose that Arlington wore one of his most "grave looks" in such society. For the other two, a more tragical recollection accompanies the mention of their names.

In the same year Pearson preached the Sermon on the fifth of November, which is the third and last of his English sermons, of which the writer has been able to discover any copy. It contains a good scriptural argument for the appointment of such commemorations of public deliverances; and in the latter

[s] His absence was probably owing to bodily infirmity, as will be seen hereafter. Dr. Routh on Burnet, vol. ii. p. 253, justly concludes that Pearson would never have consented to set aside the next heir of an hereditary monarchy.

[t] See vol. ii. p. 69.

part a fine clear refutation of the Romish doctrine about the secresy of confession, by means of which the Jesuits, and particularly the writer known by the name of Eudæmon-Joannes, tried to exculpate Garnet from the charge under which he suffered. The close of this sermon, expressed with the eloquence of a man, with whom loyalty is not a passion but a principle, sufficiently intimates his sense of the dangers from the two factions which were then striving for the mastery.

Though we have only these three sermons in his native tongue, and many others of unquestionable value appear to have been lost, it is so far satisfactory, that the reader will now have before him specimens of Pearson's pulpit ministrations at each of the most distinct periods of his life; the University sermon of his youth; the tribute to the memory of his loyal patron, under the Usurpation; the Latin sermons, when he was master of Trinity; and this last, when he had been promoted to the episcopate. For the loss of the rest there is some compensation in the Exposition of the Creed, and some little additional compensation in the Theological Remains now recovered from oblivion.

We find from Evelyn, that Pearson was again in London in the following spring, when he sets down his having dined at Knightsbridge on the 25th of March, 1674, with "his old "friends" the bishops of Salisbury, Chester, and Lincoln. The bishop of Salisbury was now Dr. Seth Ward; the prelate who presided over Lincoln was Dr. William Fuller, who was translated to that see from Limerick, Sept. 26, 1667, and died in April, 1675. Wood gives him a high character, and speaks of him as a friend of Archbishop Bramhall, whose life he had contemplated writing.

The last particular notice of Pearson's visits to the metropolis is a passage in Baxter's Life, repeated by Calamy, and referred to by Birch; as the matter is one in which Tillotson also was concerned[u]. It was one of the schemes of the time for the comprehension of non-conformists. It would seem that Stillingfleet and Tillotson were requested by Bishop Morley and Bishop Ward to arrange a meeting with Baxter, Manton,

[u] Baxter's Life, iii. 156, 7. Calamy, i. 342, 3. Birch's Tillotson, p. 43, 4.

Bates, and Poole, to treat of an act of reconciliation with them, and that some members of Lord Danby's ministry had encouraged them to do it. Baxter's reception of the overture was unpromising. However, as he spoke with respect of the two doctors themselves, the treaty went on, and several meetings took place, where a bill was prepared, which, though it was not what Baxter could have wished, if he might have had his choice, proposed to leave indifferent, and therefore virtually to abolish, the three ceremonies; to allow of a set of teachers, who should be left to their own exercises at all other times in churches, if they complied so far as to use the Liturgy twice a year; and to oblige the bishops to grant licenses to all persons who had previously been ordained by parochial pastors, to officiate in any congregation to which they should be lawfully called. And for securing concord, "no one was to be "put to declare his judgment, whether this written license, "or that which he had before received, should be taken for "his ordination; but each party should be left to judge as "they saw cause[x]."

Surely it was no proof of unsound judgment, or want of charitable discretion, if Bishop Pearson did not encourage a scheme of union, which left uniformity without the door. The question of toleration for non-conformists was a distinct question: but what shall we say of the contrivers of a license, which one party was to give as conveying a fresh ordination, the other to receive as bestowing none,—to the framers of a bill, which, instead of defining its terms, as in all good law is necessary, should go to authorize an ambiguity, and assist the practice of evasion? We must make some allowance for the friends of comprehension, when we hear Baxter say, that even in his time the population of London contained near 200,000 more than the churches could receive. We can see how much cause there was for the wish to strengthen religion by union, if it could have been done. But Stillingfleet lived to retract the views of his 'Irenicum[y];' and we can scarcely think that even now he could have gone so far as Baxter intimates, in his kindness to the 'Unreasonableness of Separation.' It is scarcely to be cre-

[x] Baxter, iii. 159.

[y] Life by Dr. T. Goodwin, p. 12, 13. p. 43.

dited on such authority, that he and Tillotson should have agreed with the non-conformists to conceal the nature of these proposals from Bishop Morley who had sent them on their task, while the aged man was out of town; and to desire Bishop Ward and Bishop Pearson in the mean time to meet the other party, to hear what they had agreed upon, and to keep the matter secret. The result is briefly told. It is not perhaps very clear whether Pearson was actually consulted; Tillotson does not speak of having seen him; but it seems probable that Ward communicated to him the nature of the overture. As soon as it was known "how far we had gone," says Baxter, "there was a full end of all the treaty." Tillotson wrote a short note to Baxter, in which he says that Ward promised to keep the secresy stipulated for, only acquainting Pearson with the proposals; and that he also promised to appoint them a place of meeting; but that after some time had elapsed, he had heard nothing further from him. The fair inference seems to be, that Pearson, not liking the mode of proceeding, which had been arranged without his knowledge, placing himself and Bishop Ward in a separate position from the rest of the bench, and, as is clear from his recorded sentiments, adverse to the impugners of the innocent ceremonies which he had defended, and the assertors of Presbyterian ordination which he had condemned, discouraged any further agitation of a project, which it is only just to Ward to say that he does not appear to have promoted, after the terms were known[z].

It now remains only to follow the great and good man, whose life we have thus far imperfectly traced, to the last scene of his earthly labours, the extensive and important diocese of Chester. This laborious see, being very inadequately endowed by the frugal charity of Henry VIII. was at this period ordinarily held with the rectory of Wigan in Lanca-

[z] The Life of Tillotson by F. H——. Lond. 1717. has the name of "the bishop of Chichester" instead of "Chester," in the copy of Tillotson's note to Baxter there printed. See Dr. Wordsworth's Eccl. Biography, iv. 663. But as Baxter mentions Pearson by name, and this writer, whoever he was, does not appear to have seen the autograph, it is probable that he filled up the "Ch." as it stands in Baxter, by guess. See Birch's opinion of this Life, in his Tillotson, p. 2.

shire; Sir Orlando Bridgman, the patron of that rectory, having conveyed the patronage in trust to Archbishop Sheldon and others, with instructions to present to it the bishops of Chester, or other fit persons, on its becoming vacant[a]. In compliance with his intentions it had now been successively held by Pearson's two predecessors, George Hall, and Wilkins; and so it continued to be held by his two next successors. The populous town and parish of Wigan are now a charge in themselves equal to a primitive bishopric: in Pearson's time, the population not exceeding four or five thousand, his practice seems to have been to reside there some portion of the summer months, and to employ three curates, two being preachers, and the third a reader in deacon's orders[b].

Bishop Pearson held his primary visitation of the diocese in 1674, the year following his consecration. On this occasion he printed a set of 'Articles of Enquiry concerning Matters 'Ecclesiastical,' which will be found in the Appendix to this Memoir. They do not much differ from other Articles put forth by other prelates about this period, the questions being almost all drawn up in the terms of the Acts of Uniformity and the Canons. In the next year he issued a set of Injunctions to be observed by the dean and prebendaries and other members of the cathedral. These were in part a fresh sanction to some Injunctions given before the civil war by Bishop Bridgman, the father of Sir Orlando Bridgman, a wise and prudent prelate. They strictly enjoin regularity and residence on the principal cathedral clergy, the appointment of well-selected preachers, who can discharge that duty "to the benefit of the "hearers, and the honour of the Church;" and, as might be expected from Bishop Pearson, are very particular in directions relating to the efficiency of "the service of God in the "choir[c]." They also require a particular care of the cathedral school; and lay down some rules for the prevention and detection of simony in disposing of the cathedral preferment.

[a] Bishop Gastrell's Notitia MS. p. 162. in the Registry office, Chester.

[b] Bishop Cartwright's Journal, p. 16, 17. There were three chapelries in the parish, also partially aided by the rector of Wigan. Bishop Gastrell's Notitia.

[c] Bishop Pearson's Act-Book, Chester, p. 74. See the Appendix.

Some mention is made of the ruinous state of the buildings, particularly the chapter-house, which has lately been in some way repaired; but the mouldering cloisters seem to have remained in as forlorn a state to the present moment, as when they excited the spleen of James II. on his visit to Bishop Cartwright a century and half ago[d]. It is not to the credit of the rich and flourishing county and diocese of Chester, that the cathedral and its precincts should be in a state more ruinous than the ancient city's walls.

The bishop again visited his diocese in 1677, when the visitation sermon was preached at Chester by Dr. James Arderne, one of the king's chaplains, afterwards dean of Chester[e]; but it appears from the first words of his will, written at the beginning of the following year, that he now began to feel symptoms of bodily infirmity. The records at Chester, kept at this period by Bishop Wilkins's relative, Dr. Walter Pope, contain no regular notices of these visitations; and we are therefore left in uncertainty whether he performed the duty again in 1680; but in 1683 it appears that the ordinary's office was superseded by Archbishop Dolben's holding a visitation of the whole of his province. In 1679 the chancellor's Act-Book bears record to the patient benevolence, with which he listened during a long summer's day at Wigan to the statement of a difficult parochial dispute about a stock of cows, which some well-meaning benefactor had bequeathed to a village-community in Cheshire. After a full hearing of the cause, the vindicator of St. Ignatius did not disdain to employ his pen in writing down some good business-like rules, for the prevention of future disputes, and the use and improvement of the stock; and to give the arbitration more authority, it was agreed to have it enrolled at Chester[f]. The same book contains a notice of his leniency, in moderating the annual payment from a poor incumbent for the rebuilding of his parsonage, which is stated to have been burnt or destroyed by order of Prince Rupert for the king's service in the late wars[g]. There is however nothing but a few

[d] In 1687. Bishop Cartwright's Journal, p. 74. and his Register at Chester.

[e] On 2 Tim. iv. 5. l. p. Lond. 1677. 19 pp.

[f] Act-Book, p. 81, 2. See the App.

[g] Christleton, Cheshire, then

imperfect notices to be gleaned from these records, of the episcopal acts of Pearson.

During his whole episcopate he continued to employ the hours that could be spared from public duties in the service of sacred learning. The fruit of those labours, by which he resisted the encroachments of age, was displayed in his lifetime by the appearance of the 'Annales Cyprianici,' prefixed to Bishop Fell's excellent edition of Cyprian, published at Oxford in 1682, and reprinted a few years later at Amsterdam; and after his death by the two Dissertations on the Succession and Times of the first Bishops of Rome, which formed the principal part of the Opera Posthuma edited by Dodwell.

The Annals of St. Cyprian, like his other works, have continued to maintain the high respect which on their first appearance awaited them. There is the same untiring research, sifting of historical testimonies, and well-weighed decision of disputed points, which we admire in the 'Vindiciæ Ignatianæ.' A Leipsic scholar at the close of the last century, who praiseworthily attempted to revive the studies of ecclesiastical antiquity, while the world was neglecting them, could find no better way of offering to the student an historical and literary view of the life of Cyprian, than by abridging Bp. Pearson's Annals, "which have ever been," he says, "and "ever will be esteemed among the learned as of the highest "value [h]."

Bishop Pearson's peculiar excellence as a scholar lay in his abundant store of information from his extensive reading, and the judgment which he had ever ready to bring to bear upon it, so as to distinguish always what was apposite by way of proof and illustration. In conjectural emendations of an author's text he was more sparing of his labour, and not much professing an art, in which a few great names have obtained a later celebrity, he was perhaps not always successful when he had recourse to it; of which a trifling instance may be found in these Annals of Cyprian. He proposes an emendation of a

stated to be worth not more than £100 a year. The annual payment was modified by Pearson to twenty nobles. Act-Book, p. 75.

[h] Schönemann. Biblioth. Patr. Lat. vol. i. p. 78. Leipsic, 1792. — "quorum semper fuit, et erit apud "doctos, ingens pretium."

passage in Eusebius, which is true enough to the sense of his author; but writing in his private library at Chester, with only the edition of Valesius before him, he was not aware that the difficulty arose from the printer of that edition having omitted one clause of a sentence, which is correctly given in the earlier edition of Stephens[i].

The two Dissertations on the Succession of the Roman Bishops were evidently among the latest occupations of his pen; and probably he was prevented, by the failure of his mind and memory in the last stage of his useful and honourable life, from supplying those few portions which are left unfinished. The latest mark of the time at which he was employed upon this work, as far as the present writer has discovered, is a reference to the 'Nova Collectio Concilio-'rum' of the learned Stephen Baluze, printed at Paris in 1683, of which Pearson speaks as "very lately" published when he was writing. Dissert. II. c. vii. 5. There is nothing to shew that this was inserted after the rest; nor any apparent flagging of his critical powers in the notice which he takes of this publication, or in any other part of the two treatises. We find also that in the year following, as late as December 21, 1684, he was able to exercise his office in ordaining priests and deacons: so that it is not to be supposed that he was then suffering from any thing more than that infirmity of body, of which he speaks in words penned by his own hand in the preamble of his Will six or seven years earlier. When Burnet therefore says that "he became a child some years before his "death," he evidently speaks from incorrect report. The truth probably is, that this last affliction came upon him in its first approach a little before June 18, 1685, when he directed the codicil to be added to his Will, which is not written as the Will itself is, in his own hand, the seizure having, as it seems, disabled him from using it. The tenor of that codicil however

[i] Annal. Cyprian. A. D. 251. §. 10. Euseb. Hist. vi. 45. Καὶ ἦν οὐδὲν ἀδοξοτέρα τῆς ἕνεκεν τοῦ μὴ [εἰδωλολατρῆσαι γινομένης ἡ ἕνεκεν τοῦ μὴ] σχίσαι μαρτυρία. The Greek text of Valesius omits the words between brackets. The sentiment was so in accordance with the rule of Pearson's life, that it is no wonder he was anxious to have it read in an amended text.

is such as to shew that it could not have been made by one whose mental faculties were then impaired.

These Dissertations have not diminished the reputation of Pearson. They were edited, as it is known, by the learned Henry Dodwell, one of the few good men who laboured to continue those studies of antiquity, to which Pearson had so largely contributed, and for this purpose had sought the aged Bishop's acquaintance, and visited him in the journeys which he sometimes took between Dublin and Oxford, the old Irish road passing through Chester. He executed the task of an editor carefully, dividing the work into sections, and prefixing arguments to each chapter. If he rather exceeded in his additions, and made the volume half his own, we do not know how far he was responsible for the risk of the publication; which, coming out in 1688, fell on times in which Dodwell had other troubles awaiting him, and which must have been unfavourable to the interests of both editor and publisher.

Foreign scholars have bestowed frequent notice on these Dissertations; but Pearson's chronology differs so much from that of Eusebius, and has so much disturbed the arrangements of the great authority at Rome, the Annals of Baronius, that some of his positions have been very much disputed. The censure of the worthy scholar and antiquary Thomas Baker of Cambridge, is probably that which has in it the objection most commonly taken:

"Our late incomparable bishop of Chester, as he began to write "at the same time with Pagi, so he has done it with like success; "and from some dark hints, and particularly from his observations "upon Plotinus's Life by Porphyry, has given much light to a very "obscure part of history, in his Cyprianic Annals. Though I cannot "altogether have the same opinion of his Posthumous Chronological "Works. For behold the power of prejudice even in good men! "The bishop in this work being to settle and adjust the succession "of the Roman bishops, it happens that Eutychius's Annals were of "good use to this purpose, and very agreeable to the bishop's "opinion. Who this Eutychius was, is well known; one whom the "bishop, in his Vindication of Ignatius, had represented as too "modern authority to be much credited, living in the tenth cen-"tury, and ignorant of the affairs of his own Church, a trifling

" Arabic historian, without judgment and contradicting himself.
" And yet this same Eutychius, when he favours the bishop's opin-
" ion, though he knew little of his own Church, is good authority in
" the affairs of the Church of Rome, where he had reason to be
" ignorant; and the bishop is so possessed with him, that he for-
" sakes our Greek and Latin authors, to follow his footsteps: al-
" though his authority be really of no value, and he has had that
" right done him to be contemned by most of those who have taken
" notice of him; except Mr. Selden, who, to gratify his anger
" against the bishops, gave us a part of this author, and encouraged
" Dr. Pocock to publish the rest [m]."

The good man, who makes these remarks, was far above the poor vanity of his only proscribed enemy, Le Clerc. It was no object of his to praise a writer, as Napoleon praised the troops whom he could beat, that he might shew himself to be " le vainqueur des vainqueurs de la terre [n]." But the plan of the ingenious work, in which these remarks are made, being to furnish a corrective to intellectual conceit, by shewing the insufficiency and imperfections of human learning, it was necessary to illustrate his point by some eminent instances; and none could be more apposite than the instance of one so universally valued and reverenced as Bishop Pearson. With regard to Eutychius however he has said nothing which Pearson has not himself anticipated [o]. The statement that Pearson " forsakes our Greek and Latin authors," to follow the footsteps of Eutychius, is so simply erroneous, that one wonders how it could be made; as it is scarcely possible to read a single chapter of the second Dissertation, without seeing that the only reason why his chronology is preferred, is that it is most consistent with the historical notes of times given by the Greek and Latin Fathers and other contemporary authorities. The facts plainly proved are, that Eusebius has undoubtedly made some important mistakes in his chronology of the Roman bishops; and as to the 'Liber Pontificum' and other Latin records, they are too modern and too doubtful to decide the

[m] Reflections upon Learning, chap. xi.

[n] See Bentley's masterly Epistle to Le Clerc, in Dr. C. Wordsworth's Collection, vol. i. p. 406.

[o] Dissert. I. c. xiv. 4. vol. ii. p. 435.

question. The dates in Eutychius present a remarkable difference from both. Whence were they derived? Were they purely his own guesses or inventions? Or does their existence prove that there was before his time another account, distinct from that of Eusebius, which, as far as dates go, may be the most correct? It is a question, which is scarcely affected by the alleged want of ability in Eutychius. If he was a dull person, he was yet probably an honest man, and had no reason to forge dates for ancient times; and it is not likely that he should have forged, not a single date, but a long series. The question however must be tried by the other historical evidences; and there we will leave it, only observing, that, whatever doubts may rest upon the times of the Roman succession, for which so few historical notices are to be found, the dates of other important events in early Church history are here ascertained by some admirable collections of proofs; particularly, that of St. Polycarp's martyrdom; which seems to be fixed beyond further question by the mass of learned arguments adduced for it in Dissert. II. c. xv.—xx. The same character belongs also to the proofs that St. Peter was at Rome, and suffered at Rome, in the first Dissertation; a point not judiciously contested by the late excellent Bishop Burgess and others.

Dodwell is entitled to our best thanks for the care he took in editing this valuable portion of Pearson's Remains; but it is not fortunate for a deceased writer to fall into the hands of an editor who has a different theory of his own. And this led him to excuse rather than defend the argument of this posthumous work, representing it as an off-shoot of the Vindication of Ignatius, and speaking of it as if it had not been written with the primary design of illustrating ecclesiastical chronology[p]; an assertion, which cannot be deduced from Pearson's own words. When the Dissertations are read, without foreign additions, they will be found such as to sustain without diminution the learning and judgment of their now aged author, and to be a valuable aid to the critical study of Church history.

[p] Dodwell, Dissert. c. i. 1.

To come to the close of his earthly career, the last private record of his life is one which is given by Bishop Kennett on the report of our same friend Dodwell[q]:

"He had before his death his understanding very much impaired, "his senses in a manner gone. I well remember that Mr. Henry "Dodwell, his great friend and fellow-labourer, once told me at his "house within my parish of Shottesbrooke, Berks, that, in his way "to or from Ireland, he called to wait on the Bishop at his palace "in Chester, and got into the library, and asked to see the Bishop. "After much importunity, the Bishop was led in by an old woman, "his nurse, and, taking no notice of Mr. Dodwell, he looked round "upon the books, held out his hands, and cried, 'O sad, whose "books are all these!' At which, said Mr. Dodwell, I was so "surprised and so ashamed, that I went away without hearing an-"other word from him."

We respect the motive which induced him to retire, feeling it painful to witness the ruin of a great mind; and we are obliged to him for the affecting record of the words, speaking the aged sufferer's sense of the privation of the solace of his hours of rest. The time of this visit, as before hinted, was probably after the middle of June, 1685; from which date, as it would seem, of a second paralytic seizure, he remained under some decay of mind as well as body, till July 16, 1686, when he was released by death. His last episcopal act of institution is dated Sept. 3, 1685[r]; but it was in the following April that he appointed his chaplain Allen archdeacon of Chester. "He "was buried," as Browne Willis informs us, "within the "communion-rails of his own cathedral;" a place probably chosen by himself, as it was in a like place that the bones of Bishop Wrenn had been laid; and such probably was the burial-place of St. Chrysostom[s]; "without the least inscrip-"tion or gravestone."

The hand of a merciful Providence may be discerned in

[q] Brit. Mus. Lansdowne MS. 987. c. 82. I think Sir Egerton Brydges has somewhere printed this extract.

[r] The subsequent institutions, from Oct. 24, 1685, to June 28, 1686, appear to have been given by Dr. Thomas Wainwright, chancellor of the diocese of Chester, and the bishop's vicar general in spirituals.

[s] Socrat. Hist. vii. 45.

disposing the time of a good man's death. The throne, which he had honoured and laboured to uphold, after the shocks which the vicious life of the king and the dangerous rival factions had given it, had yet seemed to recover somewhat of its stability at the close of the reign of Charles II; and Pearson could hardly have felt how all was shortly afterwards put to hazard again by the proceedings of James. He died within a week of the death of his friend Bishop Fell, the biographer and friend of Hammond, and the faithful imitator, in his life, of the ancient Church whose doctrine and discipline he had illustrated with his pen.

Bishop Pearson, says Burnet[t], "was a judicious and grave "preacher, more instructive than affective." This is the opinion of a young man on an old man; but it seems to prove that Burnet had heard him, and that, as we might judge from Evelyn and other sources, he was accustomed all his life to preach not very unfrequently. "He was a man of a spotless "life, and of an excellent temper. He was not active in his "diocese, but too remiss and easy in his episcopal functions; "and was a much better divine than a bishop." He goes on to speak of his loss of faculties, which he seems to have known only by uncertain report, as has been already noted. What remissness and inactivity he lays to Pearson's charge, we cannot well judge from terms so general; and it seems very questionable whether, after allowing for the bodily infirmity, which began before 1677, and was perhaps of a painful kind[u], the accusation is just. At least it is very certain that he fulfilled the office of a good bishop in choosing for the objects of his preferment a pious and learned clergy. Such were his chaplains, John Allen, fellow of Trinity, who accompanied him from Cambridge, and was made by him archdeacon of Chester a short time before his death; Dr. Henry Dove, chaplain in ordinary to Charles II, and rector of St. Bride's in London, whom he appointed archdeacon of Richmond, Dec. 3, 1678; Dr. Nicholas Stratford, who afterwards in 1689 was the successor of Cartwright in the see of Chester, a see which he filled

[t] Hist. of his Own Time, i. 694, 5.
[u] See his words in his Letter to Dr. Hamey, who was probably his London physician. Vol. ii. p. 609.

with great credit, constantly residing and watching over his charge, for eighteen years; and Dr. Richard Wroe, whose name appears as one of the witnesses to Bishop Pearson's will, made by him a prebendary of Chester, and afterwards for many years warden of Manchester College. Among the earliest receivers of preferment from him is also to be seen the name of Laurence Fogge, B. D., vicar of St. Oswald's, Chester, presented to a stall in the cathedral October 7, 1673. He was afterwards for many years dean of Chester, where he died at a very advanced age in the year 1718[x]. All these were deserving men, of good repute for life and doctrine, and who have left memorials of themselves in sermons or other printed works[y]. To his curates at Wigan he appears also to have been a ready patron, as we find him presenting a Mr. Peake, whom his successor found there, to the living of Bowden a short time before he died.

His nephew, John Thane, who was also collated by him to a stall in the cathedral, was a man whose character obtained him further marks of approbation after his uncle's death. We find him taking a part in the foundation of the Societies for Reformation of Manners, of which Bishop Stratford was one of the first and most zealous promoters; and preaching and publishing sermons with a view to the advancement of Dr. Woodward's designs, which are said to have led to the institution of the Society for promoting Christian Knowledge[z].

There are some honourable notices of most of these clergymen, and others, who were preferred by Pearson, in the lately published 'Journal of Bishop Cartwright,' his successor in the see. This singular person appears to have been by no means satisfied with Pearson's curates at Wigan, or the doctrine which they preached[a]; but he speaks highly of some

[x] See Ormerod's Cheshire, i. 247.

[y] Of Allen, see Wood's Fasti, ii. 121; Dove, and Wroe, ib. 310; Stratford, Ath. iv. 670, and Chalmers's Biogr. Dict. Fogge was author of a Latin divinity treatise, 'Theologiæ Speculativæ Schema. 'Lond. 1712. 8vo.' and other works in English. Wroe's Sermons, which are three in number, are worth reading for their theological and historical value.

[z] Two Sermons against Immorality and Profaneness. By John Thane, M. A., one of the Prebendaries of Chester. Lond. 1700. 12mo. Thane was son of a physician at Lynne in Norfolk, who married one of Pearson's sisters.

[a] P. 35, and 71.

sermons of Allen, Wroe, and other dignitaries. Archdeacon Dove could not be persuaded to join in an Address of thanks to James II. for his famous Declaration for liberty of conscience: "The Address was not sent by the Archbishop," he said, meaning the primate Sancroft; "and there was no portion "of the Declaration for which he could give thanks, without "owning himself obliged for the whole[b]." Cartwright was evidently in something like a strait from this rebuff; but finding more compliance in other quarters, and holding out promises of preferment to expectants[c], he succeeded in procuring a few addresses from two or three places in his diocese. There does not appear to have been one instance of this compliance among the friends of Pearson.

It seems most probable therefore, that Burnet had no sufficient ground for his censure, and that the simple testimony of Laurence Echard, a less partial historian of the time, is nearer the truth, who says that "he filled the bishopric of Chester "with great honour and reputation;" and that while he was corresponding with Bull, Bernard, and other learned scholars of a younger generation at a distance, he did not neglect the due administration of his episcopal trust, while he admitted deserving clergymen to places of confidence, and intrusted the offices of dignity and authority in the diocese to those who were best qualified to discharge them.

Most of these clergymen, and his nephews Thane and Dove, gave in their adherence to the change of dynasty. Nothing can be inferred from this either way as to Pearson's sentiments, any more than from Dodwell's determination to refuse the oaths: for Pearson did not live or retain his faculties long enough to be perplexed by that difficult question. The treatment, which James had inflicted on the northern province, sending the boisterous and intemperate Cartwright to succeed Pearson, and keeping open the see of York for near three years after Dolben's death, had gone far to alienate the affections of all the clergy in those dioceses. The non-jurors in the

[b] P. 50.

[c] "I was at the king's levee, and "presented Mr. Allen, [a different "person from the archdeacon,] with "the Richmond Address, *and pro-* "*cured the king's mandate to make* "*him the next fellow of Trinity* "*Hall.*" p. 61.

north were chiefly of the bishopric of Durham, where Denis Grenville, the archdeacon and son-in-law of Bishop Cosin, had some, not undeserved, influence. It is pleasing to find that Archbishop Sancroft, to whom Dodwell dedicated the Opera Posthuma, read the work in his retirement at Fresingfield[d].

By his Will Bishop Pearson bequeathed his landed property, which he appears to have inherited from his father, at Snoring and Downham, Norfolk, to his brother Theophilus Pearson, who survived him ten years, and died at Downham in 1696; requiring him to pay 50*l.* a year for the maintenance of another brother, Robert Pearson, who seems to have been weak in mind or body, but of whom no more information has been discovered. He mentions some of his sisters generally, as living in 1677; and two nieces, both probably married, one the wife of Dr. Henry Dove, the other of Charles Wrenn, son or grandson of Bishop Wrenn[e]. He makes a kind provision of a year's wages to be paid to all his servants who had lived seven years in his service, and leaves a legacy of 50*l.* to one who had evidently been an old favorite, and who continued with him till his death. He appoints as executors, Theophilus Pearson, and his nephew, Robert Callys, who was his official secretary, and resided at Chester.

By the codicil, annexed June 18, 1685, he added a legacy of 100*l.* to his nephew John Thane, and 20*l.* to the poor of St. Oswald's, the parish of the Cathedral, Chester, and 20*l.* to the poor of his native village, Great Snoring in Norfolk. The last, it is gratifying to learn, under the administration of his brother, was laid out in the purchase of a small portion of land, which still remains to be serviceable to the objects of his bounty[f]. It is evident from a perusal of the Will, that he did not die rich in personal property. The landed property, whatever it was, has long since passed to other names. It is probable, as we may judge from the Will, that he was a continual benefactor to some of the younger members of his father's

[d] See Sancroft's note in Wharton's Laud, p. 140.

[e] See Letter IV in the Appendix, and Wood, Fasti Oxon. ii. 228.

[f] From information communicated by the present rector of Great Snoring.

family, and their heirs; but he did not aim to make them rich, or to raise a house for his own name. His nephew Thane, who was afterwards selected by Queen Anne after the death of Bishop Stratford for the archdeaconry of Chester, was not an affluent man; for we find him spoken of as possessed of small means some time after Bishop Pearson's death[g]. The library was consequently sold, after Archdeacon Allen had chosen out of it those books, which he appears to have presented to the Public Library at Cambridge. The conclusion is, that whatever income the good man received from his preferments, after satisfying his own frugal habits of life, and occasionally aiding those of his own household, was faithfully dispensed in the service of religion and learning, and such works of charity as the daily occasion brought: and perhaps his executors, who appear to have been true men, followed his own humble wish in raising no monumental stone.

[g] Pref. to Hoadly's Works.

P. S. The engraved portrait of Bishop Pearson prefixed to these volumes has been presented to the Work by the Master and Fellows of Trinity College, out of their generous regard to the memory of one of the most distinguished names in their remarkable catalogue of Masters. It is taken from the picture in the College Hall, and conveys his likeness as he probably appeared while he resided at Cambridge; a likeness several years younger than the well-known and well-executed old engraving from the drawing by Loggan, which was taken when the Bishop was in his seventieth year.

APPENDIX,

CONTAINING

PIECES ILLUSTRATIVE OF THE MEMOIR

AND

LETTERS AND FRAGMENTS OF BP. PEARSON'S WRITING.

A. Extracts from 'Schism Unmasked.'
B. Extracts from the Vestry-Book of St. Clement's, East-Cheap.
C. Loyal Address of the Clergy of Surrey.
D. Mr. Paine's Letter, preserved in Trinity College Muniment Room.
E. Five Letters of Pearson.
F. Episcopal Acts of Bishop Pearson.
G. Bishop Pearson's Will.
H. Hugonis Grotii Elogium. A Fragment, by Pearson.
I. Epitaphs on Dean Balcanquall, Steph. Hall, &c.
J. List of Pearson's Writings.

A.—*Schism Unmasked.*

Account of the Work, by W. Saywell, D. D. Master of Jesus College, Cambridge, in 'The Reformation of the Church of England justified according to the Canons of the Council of Nice and other General Councils, and the Tradition of the Catholic Church. Cambridge, Printed by John Hayes, Printer to the University, &c. 1688.'

The Conference was managed in writing about thirty years ago, and by mutual agreement nothing was to be made public without the allowance and consent of both parties. But such was the disingenuity and unworthiness of one of the Romish disputants, that contrary to the faith and promise he had made, he sets forth a book, and pretends it to be an account of the Conference with Bishop G. and Bishop P., when he had left out, changed, and misplaced matters as he pleased himself: insomuch that his partner was very much ashamed of his dishonest and unfaithful dealings, and did utterly condemn him for what he had done, and renounced his having been engaged in approving or consenting to such a base and disingenuous proceeding, and did openly own and acknowledge so much to the persons concerned. An account whereof was given to the world by Mr. Thomas Smith of Christ's College in Cambridge, in a little book called 'A Gagg for the Quakers, with an An-'swer to Mr. Denn's Quaker no Papist. Lond., Printed for 'J. C., and are to be sold near the N. door of S. Paul's 'Church-yard, 1659.'——"That which follows in your book "about Mr. Gunning and Mr. P., who disputed against the "Romanists, all who know these ministers know to be super-"fluous and frivolous. However I think fit to tell you, the "Romanist who put forth an edition of that Dispute hath so "changed, transposed, added, diminished, and made of it

" what he list, that I believe it will be as soon owned for your " (I mean not J. S., but H. D.'s) Conference, as Mr. P.'s or " Mr. G.'s. I must now tell you further, (what you have " been oft enough told,) that that Relation cannot expect to be " regarded by Mr. P. or any sober person, which is disclaimed " and disowned by three of the four who were disputants, viz. " by both the Protestants, and half the Papists. But chiefly " I must intreat you to consider whether the inserting above " two hundred lines at a time as a part of the Conference, " which never was part of it, besides all professed additions;— " secondly, whether the leaving out whole sheets of the Pro- " testants, which the Papists thought too hard to answer;— " and thirdly, the scarce suffering any one argument and " answer of both to come together, but casting usually parts of " the same paper of Mr. G. many score leaves asunder one " from another, be not a scandal that any Christian would de- " sire might be covered with silence? And I would gladly " know from any ingenuous person whether this might not be " answer enough to a book put out at the charge of the " Romanists' own purse and conscience; a Discourse by being " mangled, rendered so unintelligible, that scarce any man " ever read it over or will. Rev. Mr. William Moor, the " deceased library keeper, was persuaded by J. S. to read one " leaf, but professed before many witnesses he would not read " another if you would give him the whole impression, because " it was so unintelligible from the causes above mentioned." This account was thought sufficient to satisfy the world, that the Relation of that Conference ought not to be regarded, and that it needed no other answer.

But perhaps some will demand, Why was not the Conference then printed whole and entire? Now the reason of that was, because the Popish adversary did run all the dispute into obscure and metaphysical niceties, that few could understand, and fewer would take the pains to read it: and so it was thought a needless charge to trouble the world with it. Besides, both the bishops did tell their friends, when they discoursed with them about a fuller answer, that they thought it altogether unnecessary, because, though the dispute were

mangled and misrepresented, yet that which they had printed was still unanswered by them, and unanswerable by any of their party; and they were persuaded that all men who would carefully read the book would be of the same mind.

[The writer then speaks of "the books of Bishop Ferne, "Archbishop Bramhall, Dr. Hammond, and Dr. Heylin being "then in every body's hands, which had fully vindicated the "Church of England from any imputation of schism."

This Cambridge tract is a skilful and learned vindication of the orders and succession of the bishops of the Church of England.]

Extracts from the Work.

Schisme Unmaskt: or, A late Conference betwixt Mr. Peter Gunning and Mr. John Pierson, Ministers, on the one part, and two Disputants of the Roman profession on the other: wherein is defined both what Schisme is, and to whom it belongs. With a briefe Recapitulation; wherein at one view may be seen the whole drift of this Conference; for such as want either learning to reach, or leisure to read the whole Tract. And all is concluded with a Decision of the main Question, Whether Protestants, or those of the Roman Church be Schismatiques.

St. Hierom in 3 cap. ad Titum: "Nullum Schisma non sibi aliquam confingit hæresim, ut recte ab Ecclesia recessisse videatur."

Printed at Paris, Cum Privilegio, 1658. 12mo. pp. 656.

The first pages of the publication are taken up with a 'Preface of the Catholique Disputants, containing the Proceedings of both Parties in matter of fact:' from which the chief particulars are extracted in the foregoing Memoir.

It would seem that Pearson and Gunning allowed the correctness of the contents of the first 29 pp.[a] which are

[a] Note on p. 29. "These precedent pages have been examined "as they stand here, before both "parties, and found agreeing with

employed, as well as some further on, in discussing the definition of schism. The Romans defined schism to be "a voluntary separation of one part from the whole true "visible Church of Christ." The Anglicans objected to this as insufficient, because it omits something which lies within the compass of schism; viz. the act of an unjust excommunication, or "one's voluntary separation of others, "over whom he has or pretends to have jurisdiction, by "unjust ejecting or casting out," as the act of Diotrephes mentioned by S. John. He who is guilty of such an act is indeed a schismatic, as Firmilian says to P. Stephen:— "Thou hast cast off thyself; do not deceive thyself; for- "asmuch as he is truly schismatical, who hath made himself "an apostate for the communion of ecclesiastical unity. For "while thou thoughtest to cut off others from thee, thou "hast cut off thyself from all."

1. *Defence of Firmilian.*

This passage of Firmilian was rather a difficulty in the way of the Roman disputants. They therefore tried to prove from Eusebius vii. 4, that he was excommunicated by Pope Stephen for maintaining the necessity of rebaptization, and remained for some time under this sentence. The Anglicans replied, that the passage in Eusebius proved nothing of the kind, (p. 441,) but only that Stephen threatened something of refusing to communicate with Cyprian and Firmilian, which he does not appear to have put into execution. Ἐπεστάλκει....ὡς οὐδὲ ἐκείνοις κοινωνήσων διὰ τὴν αὐτὴν ταύτην τὴν αἰτίαν, ἐπειδὴ τοὺς αἱρετικοὺς, φησὶν, ἀναβαπτίζουσι. Where Stephen is said to have threatened the bishops of Cilicia, Cappadocia, Galatia, and the adjoining nations, *that he would not communicate with them neither, for the same cause; for that, said he, they rebaptize heretics:* the words οὐδὲ ἐκείνοις

"another copy, which is signed "with both our hands, as this is: "and so are to have credit with "both parties, so far as they agree "together.

"Note that this subscription re- "lates to the authentical written "original.

"Petrus G[unning,]
"Joannes T[yrwhitt.]"

implying that he had written the same to the African bishops, who in this agreed with the eastern bishops.

Again, they urge, "What if that last, *οὐ κοινωνήσων* "*ἐκείνοις*, if he had done what he did threaten, was not ex- "communication? *Οὐ κοινωνήσω*, *I will not communicate with* "*you*, may be, and oft hath been said, and duly, from equals "to equals; yea, may be said of inferiors to degenerate "superiors in some sense, as by bishops to heretical patriarchs, "such as Nestorius, Macedonicus, Paulus Samosatenus, Dio- "scorus: but excommunication always confessedly is the act "of the superior, or pretended superior to inferiors. For it "is an act of the proper power of the keys, which always "issue from the person that hath jurisdiction, as a superior, "or pretends to have. So might Stephen possibly pretend, "we grant; but he did not pretend in these words or in "any other of that place in Eusebius.

"Little have you said to prove that Firmilianus was ex- "communicated; much less that he had deserved it, or why "he was not a holy catholic bishop, notwithstanding that "his error in an obscure question undefined. You have "brought in a very heavy charge against a holy catholic "bishop, by your own confession, if you cannot prove any "subsequent accusation beside his precise error of rebapti- "zation; and not any real proof. Only you had great need "to have his authority diminished if you could; and so you "have tried, and bring nothing but good-will. And yet "again we bid you try, and do challenge you to shew in "all antiquity one evil word spoken of him; abstracting that, "which for holy Cyprian's sake, and St. Augustin's judgment "of him, you have been forced to substract, his mere error "of rebaptization. Now then, your action falling to the "ground for want of evidence, and nothing found against "Firmilian, we will shew you, what we fear you knew, "how much good antiquity believed and spake of him con- "stantly, without your exception or limitation of time." p. 441–444.

[The Romans here interpose many pages; but have no authority to shew from antiquity in depreciation of Firmilian;

only "that the very same accusations were pressed against "him by the most eminent cardinals Baronius and Perron."]

"Concerning Firmilian, first hear we what his enemies "yield him. Baronius, ad Ann. 258, num. 47.—Doctrina "et sanctitudine morum nulli propemodum illorum tem- "porum videbatur esse secundus. Eum Græci colunt ac "venerantur; cujus natalem diem perinde ac aliorum sanc- "torum in Menologio consignatum, anniversaria memoria "celebrant. See also what Pamelius says of him, p. 242, "in his edition of St. Cyprian.

"See next, and rather, what St. Basil the Great saith of "him, lib. de Spiritu Sancto, c. 29: Ταύτην καὶ Φιρμιλιανῷ "τῷ ἡμετέρῳ μαρτυροῦσι τὴν πίστιν οἱ λόγοι οὓς κατέλιπεν'..... "καὶ Καππαδοκαὶ δὲ οὕτω λέγομεν ἐγχωρίως· *We of Cappa-* "*docia* (where St. Basil succeeded him in his archbishopric "of Cæsarea) *do so speak of Firmilian, by a tradition left* "*ever since his time here in this place and country.* And "then presently he records him among those men who were, "saith he, ἄνδρας στύλους τῆς Ἐκκλησίας ἐν πάσῃ γνώσει καὶ "δυνάμει Πνεύματος διαπρεπεῖς.

"What the eastern bishops, his contemporaries as well "as countrymen, who best knew him, say of him in Eusebius "lib. vii. c. λ. alias 23, 24, consider we now. All the bishops "of the catholic council of Antioch, gathered together to the "condemnation of Paulus Samosatenus, that arch-heretic, "συγκροτηθείσης πλείστων ὅσων Ἐπισκόπων συνόδου, they thus "write in their synodical epistle to Dionysius bishop of Rome "and to Maximus bishop of Alexandria, two patriarchs "absent: Ἐπεστέλλομεν δὲ ἅμα καὶ παρεκαλοῦμεν κ. τ. λ. "*We sent also by letter and entreated many bishops of* "*them that live far off from Antioch, to have come to the* "*curing of this deadly doctrine; by name Dionysius from* "*Alexandria and Firmilian from Cappadocia,* τοὺς μακα- "ρίτας, *blessed men of happy memory;* (as your Bp. "Christopherson renders it;) ὁ δὲ Φιρμιλιανὸς, καὶ δὶς ἀφι- "κόμενος, κ. τ. λ. *This is that Firmilian*, say they, *who* "*had before come twice hither, and condemned the innovated* "*doctrines brought in by him*, (Paulus Samosatenus,) *as we*

" *know and do testify, that were then present, and many* " *others know. And when Paulus promised that he would* " *be another man, Firmilian believing and hoping so, dis-* " *missed the matter, without any reviling or contumely put* " *upon Paulus for it.....The same Firmilian was now* " *coming in unto us to Antioch, as who had had experience* " *of his wicked heresy that denies God; and was come as* " *far as Tarsus;—but while we were assembled and called* " *and waited till he came, he died in his journey at Tarsus.*

" Eusebius himself vii. 28, *Inter Episcopos Synodi Antio-* " *chenæ* οἱ μάλιστα διέπρεπον, Φιρμιλιανὸς μὲν τῆς Καππαδοκῶν Καισαρείας Ἐπίσκοπος ἦν, κ. τ. λ. τούτων δὲ οἱ μάλιστα ἐπι- " *φανεῖς* οἵδε ἦσαν.

" In the Greek Liturgy used unto this day in their public " service of God, βιβλίον τοῦ Ὀκτοβρίου μηνός, Oct. 28. *On* " *that day we remember* τοῦ ὁσίου πατρὸς ἡμῶν Φιρμιλιανοῦ, " *our holy father Firmilianus, bishop of Cæsarea, and Mel-* " *chion*, &c., *which pulled down Paulus Samosatenus.*

> " Εἰρηνικῶς θνήσκουσιν εἰρήνης τέκνα,
> " Φιρμιλιανὸς καὶ σὺν αὐτῷ Μελχίων.
>
> " — *peaceably do rest the sons of peace,*
> " *Firmilian, and with him Melchion.*

" Thus the Greek Service-book. Now, although you grant " Firmilian died a catholic bishop, yet since you are not able " to bring any thing to disparage him, from any, but your- " selves or your own party, (men of yesterday as it were, " angry with him for telling Pope Stephen his fault,) not " from any antiquity, that once deny him, as you are bold to " do, to have been still a holy catholic bishop, during the " while he continued in his error, any more than Cyprian to " have continued a holy catholic bishop still, while he con- " tinued no less in the same error,—antiquity therefore by us " produced must be heard, speaking of him all good and " honourable things, and no evil at all, or error not common " to him with the still holy catholic bishop Cyprian. There- " fore, as no catholic dares reject St. Cyprian's authority con- " cerning the bishop of Rome's power, or his judgment what

" was schism, though spoken then; no more may ye reject " Firmilian's[i]." P. 477—482.

2. *The Visibility of the Church destroyed by Romish principles.*

" The visibility of the Church of Christ is more destroyed " from some of the Romish principles, than from any part or " particle of the doctrine of the Church of England. You " profess to agree with us, and we with you, that true bap- " tism, whereof water is an essential, external, visible part, " being externally received, makes visible Christians and a " visible Church; and that the true visible Church is a society " of persons, who are believers, and baptized, else not a " visible Church. Hitherto we agree. You superadd, that " the intention of the priest, or of him that administers bap- " tism, is necessary to make it true baptism. Which intention " is most certainly invisible, if it were certainly known by us; " but it must needs be also uncertain to men who know not " the heart, and so you make the visibility of the whole " Church to depend essentially on that which is altogether " invisible and uncertain; and that it is no more certain, by " any thing visible, that there is a visible Church, than that " is certain which can never be seen nor certainly known.

" Again, that the visible Church is a society of pastors ' rightly ordained, and their flocks adhering to them, &c. is " a truth wherein we both agree. You superadd, that the " intention of the prelate is essentially necessary to the validity " of the ordination, so far as ever we could learn your doc- " trine. If this doctrine you will acknowledge now it press- " eth you, then you make all the truth of ordination, and so

[i] Compare with this, Annal. Cyprian. A. D. CCLVI. §. 5—8. " De " Bellarmino," says a candid writer of the Roman communion, " facile " est conjicere, quam ob causam il- " lum prætermiserit: ideo scil. " quod Stephanum papam acerbius " perstrinxisset." Gottfr. Lumper. Hist. Theol. Crit. xiii. p. 25. Pamelius has a curious note on the subject, shewing the *οἰκονομία* then practised by the Church of Rome in publishing awkward testimonies of the fathers, on Firmilian's Epistle inter Cyprian. Epp. LXXV. " For- " tassis consultius foret nunquam " editam esse hanc Epistolam, ita " ut putem consulto illam omisisse " Manutium, &c." Pearson alludes to this, Ann. Cypr. A. D. CCLVII. §. 2.

" pastors, and consequently of the visible Church, to depend " upon that which is invisible and uncertain, viz. the intention " of the prelates ordainers.

" Thus have ye left neither certainty of visible baptized " people, nor certainty of rightly ordained pastors; and then " surely no certainty of the visible Church; that there may be " sure to be dependence upon the very intentions of your pre- " lates and priests. Others, who received their ordination " from your Church, who know that neither the secret wicked- " ness, nor other secret intention or non-intention of the " prelates, but only a visible professed intention is sufficient " to the validity of ordination, may be more certain of their " right ordination, and so of their visible Church, than you, " from whom perhaps they received it, can be.

" If here you reply, 'you may be certain, for that God " hath promised there shall ever be a visible Church,' we " answer, that He hath nowhere promised that the Romish " Church shall ever remain that visible Church, or a true visi- " ble part of that true visible Church, but hath expressly " warned them, that *they should not be high-minded, but fear,* " *lest He spare it not. Goodness towards her, if she continue* " *in His goodness; otherwise, that she also shall be cut off.* " Rom. xi. 20, 21, 22. Whereas on the other side He hath " made that promise to them that believe Him, that all who " visibly receive the holy sacraments, baptism and eucharist, " and have pastors visibly rightly ordained, and visibly pro- " fess the right faith, holiness, and communion of the saints, " (whatever be their baptizers' or ordainers' secret intentions,) " may be certain, which you cannot be, that they are a true " visible Church of Christ.

" Now name that doctrine of ours, that thus obscures the " Church's visibility." P. 374—379.

B.—*Extracts from the Vestry-Book of St. Clement's, East Cheap.*

Febr. the 26th, 1642, 3. At a general meeting of the parishoners of the parish of St. Clements, Est Chepe, 'twas

agreed upon by the parishoners, that they would indevor to procure Mr. Walter Taylor to be settled in the ministry with us: and that a petition shall be drawne up in the name of the parishoners to be presented to the parlament for obtayning the same; for that Mr. Ben. Stone the present incumbant standeth committed by the authority of parlament.

At the vestrie on the 8 Maij, 1643, It was ordered, that the parsonage house should be repayred, the roffe on the north side raysed, and the churchwardens with others of the antient of the parishioners to have the oversight. That soe Mr. Taylor might be seated in it.

This 9th April, 1646, being election for parish officers, It was ordered by vestrie, that in regard of the good liking of the parish to Mr. Talor their pastor, as also that sevrall houses weare vacant, that theer should be bought for Mr. Talor the works of Cornelius a Lapide upon the Bible, this being the request of Mr. Talor. And ffor the reason afforsaid, the said vestrie or parish did order that Mr. Talor should have as a gratuitie from the parish the sum of eight pounds at such time or times as the said sum could be paide from the parish-stoke by the churchwarden.

July 22, 1647. At a generall meeting of this parish &c. It is this day ordered and agreed (nemine contradicente) that all such tythes as James Goff the present churchwarden shall receive, shall bee by him paid and issued forth again unto such ministers as shall from time to time be procured to preach in this church on the Lords day: and hee, the said James Goff shall at all times be kept and saved harmlesse by this parish for what hee shall soe pay out, as alsoe for all such tythes, as he hath already paid out by order of a former vestry.

[Then follows " A rate of the tithe of Clement Eastcheape, " that hath been payd to Dr. Spigh, and to Mr. Ben. Stone, " and to Mr. Walter Taylor," with the assessment to each householder, amounting in all to 41*l.* 12*s.* 8*d.* per ann.]

October the 8th 1648. At a vestry &c. It was ordered that, in the vacancy of a parson the rent of the parson's house shall be paid, as it is due, towards the payment for preaching during the parishes pleasure.

The 5th of September, 1651. Item, Whereas it was then declared that Mr. Thomas Fuller, minister, did resolve according to his promise to preach his weekly lecture in the parish church of St. Clement's: the persons then present did give their free consent, (nemine contradicente) that hee should preach, and that the churchwardens should provide candells and other necessaries for the said lecture upon the account of the parish. And that the friends and auditors of the said Mr. Fuller may be accommodated with convenient pew-roome, it was then ordered that the present churchwardens should cause to be made two decent and necessary pews of the two seats in the chancell where the youths of the parish doe now sit[k].

At a vestry meeting the 18th of August 1654, Whereas it was declared that Mr. Pearson, Mr. Hall, and Mr. Hardy, minesters, would preach a lectuer sermon weekly in the parish church of St. Clements Eastcheape, it was freely consented unto by the persons then present and that the churchwardens should provide candells and other necessaries for the said lectuer uppon the accompt of the parish.

At a vestrie meeting the 28th of Sept. 1655, It was ordered that Mr. Pirson, Mr. Hall, and Mr. Hardy shall have libertie to preach a lecture sermon weekly in the parish church, &c., and that the churchwardens shall provide candles and other necessaries upon the account of the parish.

At a vestrie meeting the 5th of Sept. 1656, &c. It was ordered that Mr. Pirsone, Mr. Hall, and Mr. Hardinge shall

[k] It would seem that this occasional lecturer was Thomas Fuller, "the jester." The record seems to imply that his droll quaint way made him popular.

have libertie to preach a lecture sermon, &c., and that the churchwardens shall provide candles and other necesares upon the acct. of the parish.

[Here end the notices of Pearson's preaching at St. Clement's. The present rector, the Rev. W. Johnson, has obligingly furnished the writer with other particulars illustrating the state of a London parish at this period. "There "is no doubt," he says, "of Walter Taylor's having been "rector *de facto* for some years during the suspension of Mr. "Stone: for he presided at the vestries and signed the minutes "as such, from Oct. 1643 to April 1645."

Mr. Johnson concludes, "If we are to judge from these old "records, which I must confess, in the absence of better evi- "dence, I think, are not to be despised, it would seem that "Bishop Pearson was not only never rector of St. Clement's, "but he was never the regularly appointed lecturer. All that I "can collect from the minutes of vestry respecting the good "man is, that he, with his two friends, volunteered to supply "the miserable spiritual destitution of the parish at that time, "with edifying doctrine. And one might conclude from the "minutes, in which his name is mentioned that he never "received any pecuniary remuneration for his services; but "the supposition is put beyond a doubt on reference being "had to the accounts of the Parish. Not so as regards Mr. "Walter Taylor, the person intruded in the place of Mr. "Stone."]

C.—*Address of the Clergy of Surrey.*

To the King's most excellent Majesty. The most humble and joyful congratulatory Address of divers Rectors, Vicars, and other of the Clergy, in the county of Surrey.

May it please your most excellent Majesty,

The present mercies we enjoy through the infinite goodness and bounty of our God are wonderful in our eyes. No power but omnipotency could extricate us out of those woeful

confusions, and lamentable labyrinths of ruin, into which our national and personal sins had so deeply and deservedly plunged us. For whereas we were not long since despairing of ever beholding your majesty's blessed face in peace, and our troubled thoughts were, that there was no path for your majesty to walk unto your royal throne, but blood, and fire, and pillars of smoke; lo, now, to our very amazement, it hath pleased the great King of heaven and earth, (of whom your majesty's person is an express image and lively character in your kingly power and sovereign authority,) to make way thereunto without shedding in the field one drop of precious Christian blood. Nay, he hath caused those very swords, which were lately unnaturally and violently drawn against the life of your most excellent majesty, to be ready and willing to be now drawn for you, and hath constrained your most implacable enemies to submit to your majesty's mercy.

And now we hope, that, as the Lord hath sweetly inclined your majesty's heart, like your father of ever-blessed memory, to pass by every insolency committed against your princely sacred person; so he will give every misled and undutiful subject a relenting spirit, to mourn heavily for their wicked disloyalties, and to supplicate, as for God's infinite mercy, so likewise for your majesty's most gracious pardon; which as we humbly begged by the late act of the commons in parliament, so we do by this our address signify our joyful acceptance thereof at your majesty's most clement and gracious hands. And henceforth we shall strive in our prayers with the most high God, to grant to every soul within your majesty's dominions true grace to manifest their fear of Him, by their honour and obedience towards you.

And as we heartily desire to shew ourselves your dutiful subjects, so we do not doubt of finding your majesty an indulgent nursing father, to carry us in your bosom, to cover us with your wings of protection, to rule us with your sceptre of righteousness, to defend us with your sword of might, to lead us by your most holy princely example to all piety and virtue, that we may be a happy people under a most blessed and glorious king.

And now the mighty Counsellor from above inspire your majesty's royal heart, and make you as wise as a glorious angel, that you may discern between good and evil, and be able with your great wisdom to heal the sores and cure the wounds of these your distracted kingdoms; that you may with an invincible courage, under God, instrumentally finish the great and miraculous work that he hath begun for your majesty and your people, in restoring your royal person to all your hereditary and due rights; your parliaments to their known privileges; your subjects to their charters and just liberties; the Church and government to their ancient legal order, beauty, dignity, and splendour: that all posterities to come, as well as this present generation, may rise up and call you Charles the blessed king.

Now the Lord love you, delight in you, give you length of days, with an uninterrupted prosperity, protect your sacred person from all secret conspiracies, discover and convert your enemies, increase and multiply your friends, set your throne in the hearts of all your people, bless your government; and when your majesty's long and most happy reign shall expire, grant that there may not be wanting one of the royal line to sit on the throne after you, and receive your immortal soul into his heavenly kingdom, there to wear an immarcessible crown of glory!

This is and shall be the continual hearty, zealous, fervent, loyal prayer of us,

Your majesty's most faithful,
most obedient, and most loving subjects.

Thomas Turner, rector of Fetcham, S. T. D.
John Hacket, rector of Cheame, S. T. D.
George Wilde, LL.D.
John Pearson, D. D.
Ralph Cooke, rector of Burstow, S. T. D.
John Harris, S. T. B.
And many others.

This address was presented to his majesty in the closet at Whitehall, on Friday the 10th of August, 1660, by George

Wilde, doctor of divinity, accompanied with Sir William Hayward, knt. gentleman in ordinary of his majesty's privy chamber, and these of the clergy, Dr. Pearson, Rich. Randall, Thomas Mulcaster, Thomas Packenham, Edward Lorkin, and Jo. Worthington.—Public Intelligence. 4to. N°. 34.

D.—*Mr. Paine's Letter, preserved in Trinity College Muniment Room.*

Sir,

I took the first opportunity of seeing Dr. Creighton, being glad of something that looked like business to introduce me. I have had intimations from him that I should be welcome at any time; but I knew that he did not much care for any kind of company, and therefore have refrained for more than twelve months. I found him very cheerful; and when I had given him an occasion, he fell into a long discourse about Trinity College as it was in his time. I believe he often has thought on it with pleasure; for he was very particular in every story he told; and would sometimes say it was the happiest part of his life. As to the College bowling-green, it was much the same in his time as it is now. Every fellow had a key to it without any distinction of seniority. The seniors, he said, would sometimes come and see a rubbers, but never offered to molest the juniors, or claim any privilege above them. Being asked, whether it was ever a garden belonging to the seniors, he said there were some banks of flowers round it, but these were in common; and that he never heard of its having been otherwise before his time, every fellow having a key. This, without the least encouragement from me, drew him on to an encomium on Dr. Pearson, the master, "whom," he said, "it was a disparagement to call Dr., but it should rather be "the great Pearson;"—"a man" saith he, "the least apt to "encroach upon any thing that belonged to the fellows, but "treated them all with abundance of civility and conde-"scension." The fellows he has heard ask him whether he

wanted any thing in his lodge, table linen, or the like; "No," saith the good man, "I think not; this I have will serve yet;" and though pressed by his wife to have new, especially as it was offered him, he would refuse it while the old was fit for use. He was very well contented with what the College allowed him; which he very well remembers to have been 16*s.* per week at the butcher's shop; but other particulars he did not mention: only in general, that the Mastership was then reckoned a good 500*l.* per ann. . . . . He then gave an account of his being made fellow, which was when he was junior bachelor, and the year before the Restoration. [The particulars which follow relate to Dr. Wilkins, the then master, and his management of Oliver Cromwell, who once wished to seize on the College revenues, but was deterred by Wilkins: and other particulars of Hill and Arrowsmith, who preceded Wilkins. Also some particulars of Dryden, whom Creighton remembered as a clever scholar, well acquainted with the Greek and Latin poets, but one who preferred the gaieties of London to a college life.] . . . . . The good old gentleman [Dr. Creighton] is something deaf, and not very strong, as you may guess at the age of 88: he talks loud, which soon tires him, &c.

[The letter has no date or name, but it is said in the index to be written by a Mr. Paine, probably John Paine, Trin. Coll. B. A. 1690. M. A. 1694. Cat. Grad.]

E.—*Five Letters of Pearson.*

LETTER I.

To his Reverend and Much Honoured Friend, Dr. Dillingham, Vice-Chancellor of the University of Cambridge[1].

Sir,

I know nothing but your former civilities, which could have persuaded me to hope or expect any such favour as you are pleased to express in your letter. If you have not the offer of a more worthy person to perform the Commencement duties, I shall be much encouraged to adventure it under your conduct. The question which I have now concluded to make a position on, if it may be accepted, is,

Regimen Monarchicum est S. Scripturæ maxime conforme.

For the rest, I shall take care to send down such a number as you mention against the day, and shall desire your favour then, as to one of that number, and in all things shall endeavour to give you satisfaction, as becometh him who is already sensible of your great kindness, and shall ever be your faithful friend and servant,

JOHN PEARSON.

May 25. [f. 1660.]

[1] Dr. William Dillingham, master of Emmanuel, was deputy vice-chancellor from March 20, 1662, to Dr. Theoph. Dillingham, master of Clare Hall. He was himself previously vice-chancellor in 1660; when probably this letter was written, and the Commencement occurred, at which a question so well suited to the time was proposed. See vol. i. p. 443. This letter was published by Mr. Kidd in Valpy's Class. Journ. N°. 34. p. 272.

LETTER II.

To the same[m].

Mr. Vice-Chancellor,

The best result which wee can make of all things transacted here, is, that we should come to such a composition as Oxford has: that onely which wee have to move further is, the bringing off of our printer as to his present concernes, with flying colours; and it will not be denied us. If you please to give any encouragement to us who are here to proceede in the treaty, I doubt not but to bring downe the Londoners the next weeke to make good the articles which shall be agreed upon by both parties. And though we may have seemed to suffer in the public hearing, yet I am confident wee have the better in the concluding.

Your faithfull servant,

Sept. 10. 1662. JOHN PEARSON.

LETTER III.

To the Rev. Henry Whiston[n].

Having perused your book of The Great Worth, and best Kind of Nobility, I desire you would speedily present it to the

[m] This letter has been obligingly furnished by the Rev. J. Romilly, registrar of the university of Cambridge, from the original in the Registry Office. At this date Ferne was vice-chancellor; so that the letter was addressed to one or the other of the two Dillinghams, as his deputy. The business alluded to, as Mr. Romilly informs the writer, was a royal letter of Charles II. to restrain the Cambridge printer from printing the Bible and Testament except in folio or quarto, and also a second royal letter further to restrain from printing the Prayer Book.

[n] Prefixed to Henry Whiston's 'Treatise of Nobility, wherein noableness of birth, honourable atchievements, and virtuous acquisitions are duely weighed and valued.' Lond. 8vo. 1664. The author a fellow of King's College, rector of Balcomb in Sussex, and one who appears to have suffered as a royalist during the usurpation.—Cole.

publique view: for as I find it in itself methodical, perspicuous, and ingenious, so for these times I judge it very usefull: and therefore delay not the publication, if you value the opinion of

Your faithfull friend,

JOHN PEARSON.

LETTER IV.

To Archbishop Sheldon[o].

MAY IT PLEASE YOUR GRACE,

I understand by your grace's letter that his majesty is pleased most graciously to give mee the bishoprick of Chester, and to suffer mee to keepe the archdeaconry of Surrey in *commendam* with it; and I hope I shall never be so wretchedly unthankefull as to forget his majesty's favours. In the meane time I must gratefully acknowledge the greatnesse of your grace's undeserved kindnesse in enclining his majesty to that good opinion of mee, and interesting your selfe in the affaires and for the good of him who has never yet bin so happy or just, as to be in the least serviceable to you.

I have appointed my nephew Charles Wren to passe the seales at present, being deteined for some dayes by the pressing businesse of our College audit; but after that, shall be ready to attend, and howsoever to follow your grace's commands or directions, being most desirous to expresse the sense which I have of your favours, as best becometh

Your grace's

TRIN. COLL. Dec. 2. 1672.

Most dutifull and most

Obedient servant,

JOHN PEARSON.

To the Most Reverend Father in God, Gilbert, Lord Archbishop of Canterbury.

[o] Sheldon Papers in the Bodleian Library.

LETTER V.

To Mr. Henry Atkinson, att his house att Rippon-Parke Yorkshire [p].

1673.

Sir,

Finding it under my predecessor's hand that hee had discharged Mr. Brockhall of the curateship of Patrick-Brompton, Sept. 4, 1672, and receiving a good testimoniall of the unblameable conversation of Mr. John Place, and upon examination finding him fitt to discharge the duty, I have given him that curateship under my episcopall seale. But because I understand that Mr. Brockhall hath officiated since the time of his discharge, I desire that hee may receive the money usually allowed for the cure, according to the time which hee hath officiated; and that Mr. Place may receive the same allowance for the future. At your leisure I should bee glad to see you, that wee might conferre about the nature of that lease which I understand you manage for the benefitt of your relations. In the mean time I rest

Your very loving friend,

JOHN CESTRIENS.

F.—*Episcopal Acts of Bishop Pearson.*

I. Articles of Inquiry concerning matters ecclesiastical within the diocese of Chester, in the primary episcopal Visitation of the Right Reverend Father in God, John, Lord Bishop of Chester. A. D. 1674. London: Printed by John Williams, Junr. MDCLXXIV.

The tenour of the oath to be tendered to the churchwardens and sidemen.

You shall swear, diligently to inquire, and true presentment

[p] Published by Mr. Kidd in Class. Journ. 34. p. 277.

make, of all defaults and offences against the laws ecclesiastical of this realm. In which you are to take direction from these articles. And that you will not present any person out of malice or ill-will, nor spare any out of fear or favour. So help you God.

Articles of Inquiry within the Diocese of Chester.

TIT. I.

Concerning churches or chapels, with the ornaments, furniture, and possessions belonging to them.

1. Is the fabric of your church (or chapel), with all things appertaining to it, kept in good repair within and without, in such order and decency, as becometh the house of God?

2. Is there in the church (or chapel) a font of stone standing in the usual ancient place, with a cover to it, for the administration of baptism? Is there also a convenient Communion table, with a fair carpet of silk, or other decent stuff, in the time of divine service, and with a fair linen cloth at the time of administering the sacrament? What cup, chalice, patin, or flagons have you, belonging to that service?

3. Have you in your church or chapel a convenient seat for the minister to read divine service in? And a pulpit with a decent cloth or cushion for the same?

4. Have you a large folio Bible of the last translation, with two books of Common Prayer well bound, one for the minister, the other for the clerk? Have you the book of Homilies set forth by authority, the book of Canons, and the Table of degrees prohibited in marriage?

5. Have you a register book or parchment for all who are christened, married or buried in the parish? Does your minister every Lord's day in the presence of your churchwardens set down the names of parties, with the day, month, and year

of each christening, marriage, or burial? Is the transcript thereof, every year, within one month after the twenty-fifth day of March carried into the bishop's registry?

6. Have you a paper book in which the names of strangers who preach or officiate in the church (or chapel) are set down, and another book for the churchwardens' accounts?

7. Have you a fair surplice for the minister to wear at the public ministration, provided at the charge of the parish?

8. Have you a chest with three locks and keys to keep the books and ornaments of the church? Have you a bier with a black hearse cloth for the burial of the dead?

9. Is the churchyard sufficiently fenced with walls, pales, or rails, and decently kept from all annoyance or incroachments? Are the trees therein preserved?

10. Is the mansion house of your minister, with all houses thereto belonging, kept in good repair? Have any of them been pulled down or defaced? Have any incroached upon the land thereto belonging, or felled the trees thereon growing?

11. Have you a perfect terrier of all glebe lands, gardens, orchards, and tenements, belonging to your parsonage or vicarage; as also an account of such pensions, rates, tythes and portions of tythes, or other yearly profits (either within or without the parish) as belong thereunto? Have any of the same been withheld from your minister? And by whom, as you know, or have heard?

12. Have any of the ancient glebe lands belonging to your parsonage or vicarage been taken away, or exchanged for other without the free consent of the incumbent and license from the ordinary? Have any inclosures been made in your parish to the detriment of the church, by the decay of tillage, and the converting arable land into pasture? By whom hath the same been made? And how many years since? And how much is your parsonage or vicarage damnified thereby in the yearly value thereof; as you know, believe, or have heard?

13. Have any new pews or seats been erected in your chancel, or in the body of the church (or chapel), without leave from the ordinary?

TIT. II.

Concerning Ministers.

1. Is your minister, curate, or lecturer episcopally ordained?

2. Hath he been licensed to preach by the Bishop or either of the Universities?

3. Is he defamed or suspected to have obtained his orders or benefice by any simoniacal compact?

4. Doth your minister diligently read divine service, and preach every Lord's day in the church, unless hindered by sickness or reasonable absence? And in such cases doth he procure some lawful minister to read prayers, to preach, and perform other ministerial duties?

5. Doth your minister in the morning and evening service, in the administration of the sacraments, and in performing other religious offices appointed by the Church of England, use the respective forms in the Book of Common Prayer, together with all those rites and ceremonies which are enjoined in this Church? And does he make use of the surplice when he reads divine service, or administers the sacraments?

6. Doth your minister diligently catechise the youth of his parish? Doth he prepare and procure them (as occasion is offered) to come and be confirmed by the bishop? And doth he endeavour to reclaim all Popish recusants, and all sectaries in your parish, to the true religion and worship of God, as it is established by law?

7. Is your minister a man of a sober, unblamable and exemplary life? Is he grave, modest, and regular in his outward demeanour and apparel, according to the constitutions of the Church? Or is his carriage, conversation, or company in any kind whatsoever, disorderly, or scandalous, and unbeseeming his calling and charge?

8. Is your minister ready to visit the sick, and to baptize infants in danger of death, being so desired? Is any infant or more aged person in the parish yet unbaptized by his default? Doth he duly administer the blessed sacrament of the Lord's Supper three times every year at the least, whereof Easter to be one? Doth he baptize with sureties?

9. Doth your minister marry any persons at uncanonical hours, not between eight and twelve, or in private, or such as are under age, not having the consent of their parents and guardians? Doth he marry any either without banns first published three Sundays or holy-days in the church, or without license so to do; or with the license of any other than the Archbishop, Bishop of this diocese, or his Chancellor?

10. Doth your minister duly bid and observe holy-days and fasting days as is appointed? and doth he then use the forms of prayer prescribed by the Church? Hath he taken upon him to appoint any private fasts or religious exercises without lawful authority? Doth he or any other minister or lay person in your parish hold any unlawful conventicles or meetings under pretence of any exercise of religion?

11. Is your minister constantly resident among you? Hath he a curate conforming to assist him in his absence or presence? Doth he carry himself in all things as an able and discreet minister, and conformable to the Church of England? Doth he serve any more cures besides that of your parish on the same day? What is the name of your curate, and what yearly stipend doth your minister allow him?

12. Is there in your parish any lecturer; what is his name? Doth he read divine service before his lecture, as by law is required? and is he conformable to the discipline of the Church of England?

TIT. III.

Concerning Parishioners.

1. Are there any in your parish who are reputed heretics or schismatics refusing communion with the Church of England? Any impugners of the religion established, of his majesty's supremacy, or of any the laws, rites and ceremonies ecclesiastical? Have any spoken or declared any thing in derogation, or to the depraving of God's worship in the Church of England, and administration of the sacraments, rites and ceremonies prescribed in the Book of Common Prayer as it is now established by law?

2. Are there any in your parish, who lie under a common fame, or vehement suspicion of adultery, fornication, or incest? Are there any common drunkards, blasphemers of God's holy name and word?

3. Are there any excommunicate persons, or any who countenance or keep company with them?

4. Do any of your parish profane the Lord's day by neglecting public holy duties, or by doing the works of their ordinary calling, or using unlawful recreations, or permitting their children or servants so to do? Do they duly observe other holy-days, festivals and fasts appointed by authority?

5. Do all those who inhabit in your parish duly resort to your church (or chapel) and continue there during divine service, sermon and other holy duties, with that reverence, order and decency as befits devout Christians? Or have any occasioned riot, clamour, or fighting in the church at any time? Are there any recusant Papists or sectaries in your parish? Do they or any of them keep any schoolmaster in their house, which cometh not to church to hear divine service, and receive the holy communion?

6. Are there any in your parish who refuse to have their infant children baptized by your minister? Or do they keep them unbaptized any longer than the Church allows? And what infants, or more aged persons, are there in your parish unbaptized?

7. Do all your householders duly send their children, apprentices and servants to be catechised? And do they take care (when occasion is offered) they should be confirmed by the Bishop?

8. Is there any person in your parish being sixteen years of age, who refuseth to receive the blessed sacrament of the Lord's Supper at least three times every year, whereof Easter to be one? And do all receive this sacred mystery with that outward gesture of humility and reverence as becomes them, meekly kneeling upon their knees?

9. Are there any in your parish who are known or suspected to be unlawfully married, contrary to the laws of God and this Church? Are there any, who, being lawfully married and

never divorced, do yet live asunder? Or any who being lawfully divorced, do live together again? Or being separated for adultery, have afterwards married with any other, during the life of their first consort?

10. Are there any married women in your parish, who after safe delivery from childbirth neglect to make their humble and public thanksgiving to God, decently apparelled, according to the appointment of the Church? or refuse to pay the offerings according to custom?

11. Are there any of your parish who refuse to pay their Easter offerings and their duties to your minister? or to pay the rates assessed on them, for the repair and provisions of the church?

12. Do you know, or have you heard of any patron or person in your parish who having the gift of any ecclesiastical benefice, hath made gain thereby upon any bargain, either for money, pension, lease, reserve of tithes, or glebe, or other simoniacal compact whatsoever?

13. Do any among you refuse to bury their dead according to the rites of the Church of England? Are there any wills of deceased persons unproved, or goods not administered? Do you know of any legacies given to your church, not yet received by you, or detained from you, or not applied to the uses appointed?

TIT. IV.

Concerning the Officers belonging to the Church.

1. Are the churchwardens of your parish yearly chosen according to law? And are there sidemen appointed to assist them for the due ordering of the church?

2. Have the former and last churchwardens given up their accounts to those that succeeded them, together with all monies and other things belonging to your church (or chapel)?

3. Have you a parish clerk aged one and twenty years at least, who is of sober life, and good report? Is he chosen by your minister, and approved by the parish; and is he able for reading, writing, and singing as a clerk? Are his wages duly paid him?

4. Doth he or your sexton take care of your church, to keep it locked and clean, to open the doors, and to ring the bells in due time to call the inhabitants to the worship of God? Also to admonish them by tolling a passing bell for any that are dying, thereby to meditate of their own death, and to commend the other's weak condition to the mercy of God?

TIT. V.

Concerning Almshouses, Schools, and Schoolmasters, Physicians, Chirurgions and Midwives.

1. Is there any hospital, almshouse, or free school founded in your parish not of the king's foundation? Are they so governed and ordered in the use and revenue as the founders appointed, according to set ordinances and statutes which have been made concerning the same?

2. Doth any man keep a public or private school in your parish? Is he or they licensed and allowed thereunto by the Bishop? Is he of sober, religious and exemplary conversation? Doth he instruct his scholars in the Catechism and religion of the Church of England? Is there any woman that taketh upon her to instruct and educate young maidens? Doth she resort duly, and bring with her to divine service, upon the Lord's day, and holy-days, all such young maidens as are committed to her care?

3. Do any in your parish practise physic, chirurgerie, or midwifery, without license from the ordinary?

The minister of every parish may join in presentments with the churchwardens and sidemen, and if they will not present, then the ministers themselves (being the persons that have the chief care of the suppressing of sin and impiety, in their parishes) may present the crimes aforesaid, and such things as shall want due reformation.

The ministers of every parish are desired to give in the names of such of the younger sort, in their several parishes, as they judge fit to receive confirmation from the Bishop.

2. Extract from Bp. Pearson's 'Injunctions to be observed by 'the Dean and Prebendaries and other Members of the Cathedral 'Church of Chester, set down in the Chapter-House, the 24th 'of September, 1675.'

"And for the better performance of the service of God "in the choir, it is further enjoined that the master of the "choristers shall be present during the whole time of divine "service to observe the defects of the choir in the perform- "ance of it; who shall also be obliged to teach the choristers "effectually. And to that purpose the times appointed for "their learning song shall be half an hour after the ending "of morning service, and an hour after the ending of the "evening service; and he shall be present with them during "the whole time aforesaid. And in case he neglect them "above three times respectively in any week, he shall be "thereof admonished by the dean, sub-dean, or prebendary "then resident; and the said admonition registered. And "for the second offence, he shall forfeit his stipend for a "quarter of a year. And for the third offence, being made "known to the chapter, he shall be outed of his place, and "another fit person, as soon as may be, chosen in his stead."

From his Act-Book at Chester, p. 74.

---

3. Arbitration of Bp. Pearson in Woodchurch Charity.

"To all Christian people, to whom these presents shall "come, be seen, or may any wise appertaine, and especially "to the inhabitants of Woodchurch in the deanery of Worrall, "within the county and diocese of Chester, John, by divine "permission Lord Bishop of Chester, sendeth greeting:

"Whereas there have been for several years past great "differences among the parishioners of the said parish of "Woodchurch, concerning the disposing of the parish cows "and stock from thence arising, being the improvement and "increase of twenty marks given of a pious intention by one "James Goodacre of Barnston in the said parish of Wood- "church; now in order to the quieting and composing of the "said differences a full hearing of the said parishioners in all

" matters relating thereto being lately had before us, it was " there unanimously agreed and consented unto, that all " former orders obtained, concerning the management of the " aforesaid charity, should from thenceforth be void and of " none effect, and that the disposition of the said parish cows " and stock from thence arising for the benefit of the said " parish, shall always for the future be managed according " to the particular directions in the following order," &c.

The directions then follow, which are all business-like enough; such as appointing a good number of trustees, marking the cows' horns, exchanging the less profitable for younger ones, letting the cows to cottagers at a modified annual rent, and having an annual inspection of the herd.

" In witness whereof we have hereunto caused our seal " episcopal to be set, and have subscribed the same. Given " at Wigan this seventeenth day of July, in the year of our " Lord God, 1679, and in the seventh year of our con- " secration."

Act-Book, p. 81, 82.

The records of Pearson's episcopate at Chester are kept in two different books; the Institution-book, under the care of Dr. Walter Pope, the Registrar of that period, and uterine brother of Bp. Wilkins, in which there appear to be some omissions and signs of neglect; and the Act-book of the Chancellors of the diocese, Dr. John Wainwright, and his son Dr. Thomas Wainwright, which is regular in its entries, but refers chiefly to the ordinary business of faculty-pews, &c., which began to be multiplied at that period. A monument is erected to these two chancellors in Chester cathedral in which it is recorded to their praise by the son of the last, who was a Baron of the Exchequer in Ireland, that the first was made chancellor by Walton, the last by Pearson.

What we want is a record of the visitations and ordinations, consecrations of churches, and confirmations: without which our information is necessarily imperfect, and gathered from other incidental notices.

G.—*Bishop Pearson's Will.*

In the name of GOD, Amen, the second of January in the yeere of our Lord, 1677. I John Pearson, Bishop of Chester, being infirme, but in perfect memory, blessed be God! doe make, ordaine, and declare this my last Will and Testament in manner and form following. Inprimis, I resigne my soul into the hands of my blessed Redeemer Jesus Christ, and my body to the earth, to be buried where and how my executors shall thinke fitt. Item, I give and bequeath all my lands and tenements of what tenure soever lying and being in or about the towne of Great Snoring, in the county of Norfolke, to my loving brother Theophilus Pearson and to his heirs for ever. Item, I give and bequeath all my lands and tenements of what tenure soever, lying and being in or about the town of Downham in the said county of Norfolke, to my said brother Theophilus Pearson and to his heirs for ever, willing and requiring him, his heires, executors, administrators, and assignes, to allow and pay yeerly fifty pounds for the maintenance of my brother Robert Pearson during his life. Item, I give to each of my sisters, which shall be alive after my decease twenty pounds, and to my neece Wren, and my neece Dove, to each a ring of ten pound price. Item, I give to my servant William Jenning over and above all wages due unto him at my death fifty pounds, together with all my wearing apparel of what kinde soever; and to every servant who shall have served me seven years, one whole yeere's wages, over and above all wages due to them; and to all my other servants one half yeere's wages. And lastly, I doe make constitute and appoint my said loving brother Theophilus Pearson, and my nephew Robert Callys, executors of this my last will and testament written with mine own hande. In witnesse whereof I have sett my hand and seale this second day of January in the yeere of our Lord 1677.

JOHN CESTRIENCIS. SS. Signed and sealed in the presence of the testator and of us—RICH. WROE—NATH. RASHLEYGH—WILL. WILSON—JOHN HULTON.

(Thus far in his own hand; the codicil in another hand.)

June the 18th, 1685.

The said John, lord Bishop of Chester, did then declare in the presence of us whose names are underwritten, that it was his will and desire that his nephew John Thane should have an hundred pounds, and that this his desire should be annexed as a codicil to his will.

He did also further declare in the presence of the said witnesses, that it was his will and desire that twenty pounds should be given to the poor of the parish of St. Oswald's in the citty of Chester, and twenty pounds to the poor of the parish of Great Snoring in Norfolk. Witnesses JOHN ALLEN.—ROBERT CALLYS.—WILLIAM JENNINGS.

Proved before Sir Thomas Exton, knight, LL.D. Surrogate &c. Sept. 25, 1686, on the oaths of Theophilus Pearson, the brother, and Robert Callys, the nephew of the deceased.

H.—*Hugonis Grotii Elogium, et de libris ab eo editis Episcopi Cestriensis Judicium.*

(From Mr. Stones's Transcript.)

Si quis Hugonis Grotii maximum in literis nomen hoc sæculo fuisse nesciat, eum totius rei literariæ penitus ignarum, —si quis non id jure ac merito obtinuisse fateatur, illum tanto nominis splendori iniquum nimis, seu potius invidum, nemo paulo æquior diffitebitur.

Quod si in re Theologica, quæ nobis reliquit plurima, aut sint, aut quamplurimis videantur esse paradoxa, ne mirentur etiam tantum virum, tanta præsertim libertate usum, in ea scientia explicanda errare potuisse, a cujus professione erat alienus. Cæterum luculenti illi, quos de Jure Belli ac Pacis scripsit, auxit, ornavit, Commentarii, cum in iis rebus versentur in quibus tota viri doctissimi vita consumpta est, ut, non cum assidua tantum lectione meditationeque quotidiana, sed cum perpetua etiam experientia crevisse videantur, non possunt non esse perfecti, et numeris omnibus absoluti. In his, multiplicis et indefessæ lectionis vestigia apparent; in his, subacti et acris judicii monumenta supersunt; in his subtilis ingenii et perquam elegantis specimina traduntur; verissimus denique summi auctoris genius relucet. Quis igitur tanti parentis tam similem

fœtum, quamprimum in lucem editus est, tollere, amplecti, exosculari non gestiebat? Cujus bibliotheca hujus viri doctissimi meliori hac imagine non ditata est? Dolendum igitur sane si error aliquis tam consummato operi irrepserit; eoque magis, quod non quemadmodum in pulcherrimis fabulis, macula aut nævi minimi eo magis perspicui, quo corpora pulchriora sunt; sed enim contrarius totius operis splendor adeo legentium præstringit oculos, ut maculam aliquam videre non possint.

Sed viderunt astrologorum filii etiam in sole maculas, et, aut me mea vehementer fallit opinio, aut in hoc opere eum errorem deprehendi, quo graviores paucos, quisquis veritatem colit, certe vix ullum periculosiorem esse, quisquis pietatis amans est, confitebitur. Eum autem breviter sic designo.

Cum lib. iii. expendat, Quid quantumque in Bello liceat, et cap. 1°. Quid jure naturæ liceret, doceat; de jure gentium sequentibus capitibus tractaturus: secundo quidem ac tertio, præmissis iis quæ ad futuram disputationem recte instituendam necessaria videbantur, cap. demum quarto, "In bello solenni, "jure gentium licere hosti cuicunque vitam eripere" specialiter ostendit. Quinto autem, eodem jure, "res hostium rapi atque "corrumpi licite posse." Quod cum paucis verbis docuisset, unoque aut altero testimonio confirmasset, paragrapho sequenti addit, "Jus gentium merum sacra non excipere," i. e. ea quæ Deo, ac Diis dicata sunt. Hoc autem et ratione, et testimoniis ex omni antiquitate petitis cumulatissime nititur comprobare. Quibus verbis hoc mihi dicere videtur, eam fuisse gentium omnium opinionem, sapientissimorumque hominum ab omni ætate sententiam, res sacras Deo quomodocunque consecratas, non minus licite, pro arbitrio victoris rapi, atque corrumpi posse, jure *victoriæ*, quam res alias quaslibet hostis victi, vel privatas, vel publicas. Et hanc illius mentem fuisse planissime evincunt, ea quibus hujus effati rationem exprimit. "Causa hujus rei," inquit, "est, quod quæ sacra dicuntur, "revera non eripiuntur humanis usibus, sed publica sunt.—" Et iterum paulo post—"Quare populus ipse mutata. . . . .

. . . . . .

Hucusque ex laceris schedis Episcopi Cestriensis Joan. Allen A. M. archidiaconus Cestriens. Episcopo prædicto a sacris domest. transcripsit. Ita testatur MS. J^nis^ Allen.

I.—*Epitaph on a Monument to the Memory of Walter Balcanquall, Dean of Durham, &c., in the Parish Church of Chirk, Denbighshire*[k].

Hic situs est
Vir eximius Gualterus Balanquallus, SS. Theologiæ Professor,
Qui Scotia oriundus, ob singularem eruditionem
Aulæ Pembrochianæ in Academia Cantabrigiensi Socius factus est,
Et inter Theologos Britannos synodo Dordracensi interfuit.
Mox Regiæ Majestati a sacris,
Xenodochii Sabaudiensis Londini Præpositus,
Et Decanus primo Roffensis dein Dunelmensis,
Omnia hæc officia sive dignitates magnis virtutibus ornavit,
Tum vero in Scoticanæ Rebellionis
Arcanis motibus observandis et detegendis solertissime versatus,
Et in Rebellione Anglicana Regi maxime fidus,
Obsidione Eboraci liberatus, in has oras se contulit:
Ubi perhumaniter exceptus,
Sed ab hostibus cupidissime quæsitus et exturbatus,
Hiemali tempestate mire sæviente,
Ad tutelam castelli in proximo confugit;
Et morbo ex infesti itineris tædio correptus,
Ipso Die Nativitatis Christi, ad Dominum migravit,
Anno Æræ Christianæ MDCXLV.

Hæc in memoriam defuncti
Scripsit Johannes Cestriensis,
Rogatu nobilissimi Thomæ Myddeltonii Baronetti
Qui ex pio animi proposito
Sua cura atque sumptu hoc monumentum posuit.

[k] See Athen. Oxon. iii. 108.

Epitaph on Mr. Stephen Hall.

In Memoriam Stephani Hall, S. Theologiæ Baccalaurei, Eliensis Ecclesiæ Canonici, et hujus Collegii Socii, Aug. XVIII. A.D. MDCLXI. denati, marmor hoc poni curavit Johannes Pearson, tunc temporis hujus Collegii Magister.

In the Chapel of Jesus College, Cambridge.

In Exsequias Serenissimæ Reginæ, Henriettæ Mariæ, Matris Augustissimi Caroli Secundi.

Non placet atrati celebrent ut funera Reges;
Illos ostra decent, et sua concha magis.
Henrettæ proprias digne Carolina Mariæ
Præstare exsequias purpura sola potest;
Cui Pater, effosso scelerata pectore dextra,
Purpureo nigram sanguine tinxit humum;
Flumine cui simili notus pietate Maritus
Fudit pro patria relligione animam.

Jo. Pearson, Magist. Coll. Trin.

In Obitum Celsissimæ Ducissæ.

Innumeram sobolem dum parturit Anna Jacobo,
Regalem properans prole beare domum,
Heu, plures rami tanta de stirpe tenelli
Hoc tantum in vita, quod moriantur, habent.
Sentit fœcundam cœlo se mater, et illuc
Ad patriam properat, qua magis ipsa parens.

Jo. Pearson, Mag. Coll. SS. Trin.

J.—*List of Bp. Pearson's Writings.*

1. A Sermon preached before the University of Cambridge at St. Mary's on St. Luke xi. 2. f. A. D. 1643.

2. Christ's Birth not Mistimed. Lond. 1649.

3. Preface to Lord Falkland's Treatises. Lond. 1651. Perhaps also earlier.

4. Prolegomena in Hieroclem. Lond. 1655.

5. Papers in Schism Unmasked. Published at Paris, 1658.

6. The Patriarchal Funeral. A Sermon on the death of George, Lord Berkeley. Lond. 1658.

7. Preface to Stokes's Explication of the Minor Prophets. Lond. 1659.

8. Preface to Hales's Remains. Lond. 1659.

9. Exposition of the Apostles' Creed. Lond. 1659. Third edition with additions, 1669.

10. No Necessity of Reformation of the Public Doctrine of the Church of England. Lond. 1660.

11. Answer to Dr. Burges. Lond. 1660.

12. Præfatio ad Criticos Sacros. Lond. 1660.

13. Dedicatio et Præfatio ad Diog. Laertium Menagii. Lond. 1664.

14. Præfatio Paræneticа ad Vet. Testamentum. Cantabr. 1665.

15. Oratio ad Exsequias Matthæi Wrenn, Episc. Eliensis. 1667. Lansd. MSS.

16. Letter against Promiscuous Ordinations. Lond. 1668.

17. Lectiones de Deo et Attributis. Ab A. D. 1661.—MSS. Coll. Æn. Nas.

18. Orationes in Comitiis Cantabrigiens. A. D. 1661.—1671. MSS. ibid.

19. Conciones ad Clerum, eodem decennio habitæ. MSS. ibid.

20. Determinationes Theologicæ Sex. MSS. ibid.

21. Vindiciæ Epistolarum S. Ignatii. Cantabr. 1672. Reprinted, Antv. 1698.

22. A Sermon preached at Westminster Abbey, Nov. 5, 1673. Lond. 1673.

23. Annales Cyprianici. Oxon. 1682.

24. Annales Paulini. Editi inter Opp. Posth. a Dodwello. 1688.

25. Lectiones in Acta Apostolorum. Ibid.

26. Dissertationes de Serie et Successione Primorum Romæ Episcoporum. Ibid. II/292-572

27. Various Letters, Epistolæ Latinæ, Fragments, &c. collected in these volumes.

28. Notes on Hesychius. MSS. Trin. Coll. Cambr.

29. Notes on St. Ignatius, published in ed. Smith. Oxon. 1709.

30. Notes on St. Justin, published by Thirlby, in his ed. Lond. 1722. See vol. ii. p. 502, of this collection. MS. in Public Libr. Cambridge.

31. Notes on Æschylus. MS. Bibl. Bodl. Rawl. 193.

Deperdita.

Among other lost English Sermons, one preached at the funeral of the poet Cleveland, and one which Evelyn mentions, on Heb. ix. 14.

Lectiones Theologicæ quamplures. Adversaria Sacra. (Vid. Dodwell, Dissert. de Episc. Rom. p. 221.) Vita S. Justini. (Vid. vol. ii. p. 500.)

Epistola ad Vir. Rev. Geo. Bull. Presbyter. Angl. (Vid. Nelson. in Vit. Bulli, p. 88, 9.)

Liber Grammaticalis. (See Wake on Convocations, App. p. 123, 124.)

Spuria.

A Brief Account of some expressions of St. Athanasius's Creed, for the satisfaction of those who think themselves thereby obliged to believe all things contained therein to be absolutely necessary to salvation. Oxon. 4to. 1663. (Only nine pp. and no author's name: but a copy in the Publ. Lib. Cambr. G. II. 45, has the words, "by "Dr. Jo: Pierson," written on the titlepage. Cole properly doubts the correctness of this inscription; and a single perusal will satisfy any critical reader that it is not Pearson's.)

Sermons on Various Points of Faith and Morals, supposed to be the genuine productions of the Right Reverend John Pearson, late Lord Bishop of Chester. 8vo. Buckingham, 1803. (The editor has not seen this publication; but has received the following judgment upon it by the venerable Dr. Routh. "The sermons published under "his name a few years since are spurious; as, besides other internal "marks, books written long after the supposed author's decease are "quoted in them.")

CONTENTS

OF THE FIRST VOLUME.

LECTIONES DE DEO ET ATTRIBUTIS.

Pearsoni Precatio.

Lectio I. Lectionum Ratio et Methodus, quare scholastica .. 1

——— II. De Existentia Dei 10

——— III. De Existentia Dei 22

——— IV. De Essentia Dei 33

——— V. De Simplicitate Dei 43

——— VI. De Perfectione Dei, et Infinitate Ejus 54

——— VII. De Bonitate Dei 65

——— VIII. De Immensitate, seu Omnipræsentia et Ubiquitate Dei 76

——— IX. De Immutabilitate Dei 87

——— X. De Æternitate Dei 96

——— XI. De Unitate Dei 109

——— XII. De Invisibilitate Dei 118

——— XIII. De Incomprehensibilitate, et Ineffabilitate Dei. 128

——— XIV. De Vita Dei 137

——— XV. De Scientia Dei 149

——— XVI. De Scientia Dei 160

——— XVII. De Scientia Dei 172

——— XVIII. De Scientia Dei 185

——— XIX. De Scientia Dei Conditionata 196

——— XX. De Voluntate Dei 206

——— XXI. De Voluntate Dei 218

——— XXII. De Providentia Dei 232

——— XXIII. De Prædestinatione 243

——— XXIV. De Prædestinatione 255

DETERMINATIONES THEOLOGICÆ SEX.

I. Ordo Episcopalis est Apostolicus 271
II. Ordinandi Potestas solis competit Episcopis..... 287
III. Ordinatio Anglicana complet totam essentiam externæ Vocationis ad Ministerium..... 291
IV. Divinitas Christi probatur ab Ipsius Cultu..... 300
V. Christus, qua Mediator, est adorandus..... 305
VI. Baptismus non est Ritus indifferens 310

LECTIONES IN ACTA APOSTOLORUM.

Lectio I. De Statu Ecclesiæ ab origine. De Miraculo Pentecostes, et Concione S. Petri. Quomodo ad fidem Christianam conversi, in Ecclesiam recepti, et in ea versati sint. Ecclesiæ Hierosolymitanæ prærogativa..... 317
Lectio II. Horæ orationis apud Judæos, et in Ecclesia. Bonorum communium distributio. De morte Ananiæ et Sapphiræ. De umbra S. Petri 329
Lectio III. Gamaliel, an Christianus? De Theoda. De Actis Pilati. Hellenistæ. Diaconatus institutio 340
Lectio IV. S. Jacobus, frater Domini, non alius ab Apostolo filio Alphæi. Idem Ecclesiæ Hierosolymitanæ episcopus, et singulari quadam auctoritate inter Apostolos præditus. Libertini Judæi. Martyrium S. Stephani. Sauli persecutio. Tiberii de Christo relatio ad Senatum..... 348
Lectio V. Samaritani a S. Philippo convertuntur. Simon Magus. Missio SS. Petri et Joannis ad Samaritanos. Hæresis Simoniana. De Eunucho Candaces. Sauli conversio 359

ANNALES PAULINI 371

ORATIONES SEPTEM IN COMITIIS PUBLICIS ACADEMIÆ CANTABRIGIENSIS HABITÆ.

Oratio I. Inauguralis. Laudatio Dominæ Margaretæ. Sacræ Theologiæ Professio quam ardua 399
——— II. Ecclesiæ status. Pericula ex recenti reipublicæ motu. Adhortatio ad Unitatem..... 406
——— III. Hæreses vixdum sopitæ. Periculum *Indifferentiæ*. Academicorum est Veritatem defendere 412
——— IV. Nova opinionum portenta. Defensio Articuli XVIII. Eccl. Anglicanæ. Nulla salus nisi ex Fide 418

Oratio V. Comitia propter pestem interrupta. Illicitorum conventuum periculum. Leges imperiales de conventiculis. Queritur de studiis Theologiæ neglectis 424
——— VI. Ecclesiæ Romanæ doctrina et disciplina corrupta. Ecclesiarum reformatarum præpropera mutatio. Felix præ ceteris Anglicanæ Ecclesiæ Reformatio 432
——— VII. Academiarum institutio, Christiana. Academiarum Anglicanarum splendor. Academiæ Cantabrigiensis status. 438
Disputatio de Regimine Monarchico 443

OPERA POSTHUMA THEOLOGICA.

LECTORI BENEVOLO ATQUE ERUDITO,

DE OPERIBUS POSTHUMIS NUNC PRIMUM EDITIS.

QUUM paucis abhinc annis Clarissimi Pearsoni Opera Theologica Minora, diu quæsita, et quærentibus vix uno aut altero exemplari sparsim obvia, colligere et prelo denuo subjicere destinaveram, equidem quantum materiæ quanto labore comparandum esset parum providebam. En vero, bibliothecarum secreta rimanti, et nihil non agenti, ut omnibus numeris absolutum volumen prodiret, obtulere mihi se non ramenta modo aurea, Bentleii laudibus celebrata, sed et ipsum, ut ita dicam, aurum, Operum scil. Posthumorum, quæ, iniquo republicæ nostræ statu, distractis civium animis, edidit Cl. Henricus Dodwellus, non minoris pretii Reliquiæ. Pearsoni ipsius autographa, quibus usus erat Dodwellus, exstabant aliquamdiu in museo Joannis Thani, S. T. P. Pearsoni ex sorore nepotis, Anglicani Presbyteri, in Canonicatus locum a Pearsono in Ecclesia Cathedrali Cestriensi provecti, Rectoris deinde Ecclesiæ de Northenden, et quem denique sede vacante post mortem pii Episcopi Nicolai Stratford, Anna Regina, benignissima Ecclesiæ nostræ fautrix, Archidiaconatu auxit Cestriensi. Inde quo fato evanuerint schedæ tanti pretii, frustra adhuc sciscitor: earundem vero partem, quam non attigerat Dodwellus, transcripsit diligentissime, non diu ante Thani mortem, Joannes Stonesius, A. M. presbyter et ille Anglicanus, Cestriensis Ecclesiæ Canonicus Minoris Ordinis, et Ecclesiæ de Coddington in Palatinatu Cestriensi rector.

Cujus apographi, quum post varios casus in tutelam Collegii Ænei Nasi apud Oxonienses commendatum esset, præfecti et sociorum humanitate copia mihi concessa est, ut ad hanc editionem adornandam adhiberem. Unde effectum est, ut in alterum volumen opus creverit, lectori vero, si quid recte auguror, moræ pretium factum, quicunque Pearsoni scholæ sacræ interesse, Pearsonum in Theologia docentem audire gestiat.

Accedunt Opera Posthuma dudum edita a Dodwello, resectis boni viri additamentis, quibus suas plerumque, potius quam Pearsoni rationes comprobare studuerat. Accedunt, quicquid ubique exstare deprehendimus, quod summi theologi atque critici manum referebat, quicquid vel patrio vel Latino sermone, civis idem in patriam optime animatus, et Ecclesiæ nostræ, perduellium fraude laborantis, fidus et integer minister, restitutæ venerandus doctor et antistes, chartis fugitivis, ipse sibi tantum et famæ suæ nihil consulens, amicorum opere vel reipublicæ discrimine flagitante, exaraverat.

Hujusmodi scripta accuranti, quæ auctoris optimi manum ultimam partim non acceperant, partim fortasse ætatis invidia perdiderant, subsidia exquirere visum est, locorum a viro doctissimo, præsertim ex Christianæ antiquitatis thesauris et Patrum priscorum monumentis citatorum, diligenti collatione, illustratione modica, siquando aliquid brevius vel obscurius dictum dubitationem induceret, et modesta defensione, sicubi criticorum recentiorum censura, Pearsono adversa, nullis satis firmis rationibus inniti videretur. Quam quidem operis partem Pearsoni meritis haudquaquam respondere, quum nec mihi pro voluntate exculta sit, libens inprimis agnosco: sed in causa est, præter ea quæ in me cadunt, ingenii tarditatem, et librorum in longinqui ruris habitaculo penuriam, fratris natu junioris adversa valetudo; quem linguarum Orientalium studiis versatum, Oxonii jampridem, deinde Londini commorantem, in societatem laboris mei advocaveram. Illum sibi, dum vires restabant, minime parcentem, postquam morbus invalescens a Musis nolentem se abjungere coegit, mitis aer Italiæ jam detinet, mox, σὺν Θεῷ, ut spero, rediturum. Interim, quod potui, dedi. Pearsoni notulas in margine adscriptas

prout ex Stonesio didicisse videor, litera majuscula P. distinctas habes; Stonesii paucas, litera S. Ceteras ipse, ubi res postulare visa est, adjeci.

Restat ut Typographei Oxoniensis Curatoribus grates persolvam, qui animis in Pearsoni laudem propensis operis hujusce onus et impensam in se susceperint. Grates idem debeo vel maximas Collegii Sanctissimæ Trinitatis apud Cantabrigienses Magistro et Sociis, atque inprimis viro reverendo Christophoro Wordsworth, S. T. P. Collegii non ita pridem Magistro, qui non modo archiva sua, Pearsoni notitiam exquirenti, libentissime patefecerint, sed et iconem ære incisam, ex pictura in publico refectorio servata, contulerint. Vigeat, floreat, opto, Collegium, cui Pearsonus olim præfuit, cui viri etiamnum invigilant memores Pearsoni; floreant studia Academiarum, atque sacrarum literarum amor: et mihi, Lector benevole, fausta precare, quod Veritati semper periclitanti, nunquam tamen defensoribus egenti, tutamen ex Pearsoni nomine parare, et Theologiæ κειμήλιον proprium ex oblivione exemtum, faventibus literarum Academicarum patronis, instaurare contigerit. Vale.

E. C.

LECTIONES

DE DEO ET ATTRIBUTIS.

Oremus.

Omnipotens et æterne Deus, Qui Te toto imples omnia, quem nec capiunt tamen universa: a Te sumus, qui es fons omnium; ad Te venimus, qui es finis omnium. Agnoscimus omne datum optimum, et omne donum perfectum desursum esse. Descendat itaque benedictio tua super servos tuos, bonis literis operam navantes; adspira inceptis, adjuva conatus, promove studia, purga mentes ad cognitionem sui, Tuique, anhelantes; adsis propitius dirigasque exercitia nostra literaria, sub patrocinio tuo suscepta, et honori tuo dedicata. O Pater Luminum, da nobis intellectum, ut cognoscamus veritatem. O Pater Spirituum, da nobis animos, ut defendamus cognitam. O Princeps Pacis, largire nobis sapientiam, ut studeamus unitati, ut, exstirpata hæresi, et profligato schismate, uno animo labioque Te colamus, Tibique debitam observantiam præstemus, ad Nominis tui gloriam, Ecclesiæ profectum, Pietatis incrementum, et animarum nostrarum salutem, per Jesum Christum, Filium tuum, Dominum nostrum.

LECTIO I[a].

LECTIONUM RATIO ET METHODUS, QUARE SCHOLASTICA.

CUM cathedram in scholis theologicis occupaverim, in proclivi est colligere, et quod theologiam profitear, et quod scholasticam. De hac ipsa itaque re, deque tota lectionum nostrarum ratione, pro hac temporis mantissa disserere institui, vobisque, auditores optimi, palam facere, quid a Professore vestro in posterum expectandum sit.

Enimvero theologiam cum dico, intelligo scientiam de Deo, rebusque divinis: cumque eam per se, et a reliquis scientiis separatam nomino, revelationem a Deo factam, veritatesque per eam nobis patefactas, subjecto ejus includo; porro, quoniam novissime plenissimeque a Christo patefacta est voluntas Dei, intelligo adhuc expressius doctrinam religionis Christianæ. Cum scholasticam addo, illud volo; modum nempe tradendi, tractandique res divinas, ita nobis a Deo per Filium revelatas, qui fiat per accuratam doctrinæ Christianæ, ductu rectæ rationis, ex principiis

[a] Omisi periodum, quam in fronte primæ hujusce lectionis transcripserat Stonesius; scil. "Hæc ad declarationem fundationis lecturæ nostræ lecta sufficiant; nunc ad explicationem "ipsius muneris pergendum est:" quibus verbis Pearsonus videtur hanc lectionem Orationi suæ Inaugurali statim subjecisse. Vid. Orationem ipsam, quæ infra est, in hac editione primam.

theologicis, traditionem, probationem, atque defensionem.

Cum enim ea quæ sunt a Deo revelata contineant doctrinam, et intervallo temporis, et differentia conditionis, et natura sua variam, atque multiformem; quippe *multifariam multisque modis Deus loquens patribus in prophetis, novissime locutus est nobis in Filio*, ut inquit Apostolus; cumque in Epistolis S. Pauli, *quædam sint difficilia intellectu*, docente S. Petro, *quæ indocti et instabiles depravant, sicut et cæteras Scripturas, ad suam ipsorum perditionem;* cum, inquam, hæc sint adeo varia atque difficilia, sensit tandem ecclesia Dei, theologiam hanc scholasticam, ex utroque capite, aut necessariam sibi esse, aut certe utilissimam fore.

Nam, 1°. Ex multiformi varietate divinarum revelationum, facile perspexit quanto usui foret, si veritates revelatæ, ad fidem præcipue spectantes, ordine quodam doctrinæ, et accurata methodo traderentur. 2°. Ex difficultate rerum revelatarum, maximoque depravandi, atque adeo in æternum pereundi periculo ab illa difficultate nato, probe intellexit, quanto cum Christianæ religionis emolumento fieret, si difficultates enodarentur, explicaretur ac confirmaretur veritas, detegerentur refellerenturque errores et fallaciæ, ac denique omnium hæreticorum contradicentium pervicacia, et rationis lumine et auctoritatis pondere obrueretur.

Hoc vero est quod in scholis agitur. Hoc theologiæ scholasticæ munus, hic labor, hoc opus est: "doc-
"trinam Christianam, quæ secundum fidem est, dilucide
"succincteque explicare, convenienti ordine et accu-
"rata methodo tradere, ex principiis theologicis, per
"rectam rationem, artibus et scientiis naturalibus bene
"institutam, eruere, probare, confirmare, defendere."

Mihi itaque in hac professoria cathedra sedenti, et

in hisce scholis theologicis prælegenti, omnino statutum est, religionis Christianæ doctrinam ad modum scholasticorum tradere.

Scio equidem haud paucos esse in ecclesiis reformatis, qui scholam damnant: sed aut sine ulla prorsus ratione id faciunt, aut cum ita faciant, hoc tantum volunt, veteres scholasticos, et multarum rerum ignorantia laborare, et quamplurimis erroribus scatere. Quod ego et libentissime concedo; sed et simul eandem theologiam eo ardentius exercendam, eoque diligentius expoliendam contendo, quo tandem et ab illis erroribus libera, et ab illa ignorantiæ labe pura prodeat.

Non ego is sum, qui vos a lumine ad tenebras, a puritate renascentium literarum ad barbariem revocem: sed cupio potius, cum maximo sacrarum literarum lumine, in ipsa scholæ penetralia perrumpere, atque illic quicquid est tenebrarum fugare.

Ne quis autem existimet hæc a me imprudenter aut superbe dicta, ostendam vobis, et breviter et luculenter, quibus modis et maxime scholastica, nec minus pura atque reformata futura sit, illa quam profitemur theologia.

Disputant scholastici, et conclusiones suas deducunt, ex quibusdam locis et principiis theologicis, scil. ex Sacra Scriptura, ab auctoritate conciliorum, a consensu Patrum, a decretis pontificum, a scitis philosophorum: et satis quidem sunt acuti in illationibus conclusionum, satis in deductionibus assertionum perspicaces. Sed in ipsis locis ex quibus reliqua deducunt sæpissime peccant, et in ipsis principiis unde disputant semper aliquid est reformandum.

1. Primus illis locus est Sacra Scriptura; sed sæpe laudant libros apocryphos pro canonicis, et sub pari

auctoritate utrosque producunt ad confirmandam fidem: cum aperte testatus sit S. Hieronymus, ecclesiam veterem eos libros numquam usurpasse ad confirmanda fidei dogmata[b]. Præterea, pro Sacra Scriptura canonica accipiunt semper versionem veterem Latinam, cui, quamvis propter antiquitatem, suus honos sit habendus, originales tamen linguæ ad eruendum literalem sensum consulendæ sunt, qui maximi usus est in scholasticis disputationibus.

2. Secundus illis locus est auctoritas conciliorum: et magna quidem illis debetur reverentia, quæ vetera, quæ veri nominis concilia fuere: scil. quæ legitime convocata, quæ suffragiis libera. At producunt sæpe scholastici concilia nova, imo generalia vocant ea, quibus, ex magna parte, Christiani orbis nullus interfuit; quæ ab uno homine convocata, unius libidini in ferendis suffragiis sunt subjecta, unius tyrannide suppressa.

3. Tertius illis locus est consensus Patrum, magnorum quidem nominum, et quibus nos semper assurgimus. Sed inter venerandæ antiquitatis monumenta, sæpius nobis obtrudunt spurios Patrum filios, atque hypobolymæos fœtus. Præterea, Græcorum antistitum scripta non nisi Latine legere potuerunt; et quamplurima eorum opera, nobis jam tandem familiaria, ne oculis quidem conspexerant.

4. Quod vero decreta pontificum, pro loco, aut principio theologico proponunt, ex quo dogma fidei probari possit, plane eos ratio fugit. Si veterem aliquem Romanum episcopum nominant, accipimus eum, sed ut ex Patribus unum: si modernum aliquem pontificem crepent, plane rejicimus, ut factionis coryphæum.

[b] Præfat. ad Libros Salomonis.

His jam in antecessum consideratis, in proclivi est cognoscere, quomodo theologia simul scholastica sit, et a vulgarium scholasticorum fœdis erroribus pura atque defæcata. Agnoscimus loca theologica, unde argumenta ad dogmata fidei confirmanda sumi possint.

1. Primo itaque loco ponimus Sacræ Scripturæ libros, scil. canonicos, eosque suis linguis quibus scripti, quibus nati sunt, ubi opus est, loquentes.

2. Secundo loco, recipimus concilia, præsertim generalia, sed illa quæ ecclesiæ veteris sententiam referunt; non illa quæ in media barbarie, flagrante schismate, ad unius hominis voluntatem congregata sunt conciliabula.

3. Tertio loco, consensui Patrum plurimum tribuimus, si vere Patres sunt, hoc est, veteres scriptores in ecclesia Dei agniti atque probati, sed rejectis omnibus auctoribus ementitis, et bonorum auctorum operibus supposititiis.

4. Quartum autem locum nullo modo agnoscimus, nisi quatenus ad tertium redigatur; nec ulla mihi major auctoritas pontificis, in rebus fidei, quam alterius Patris; cum reliquis consentientis aliqua, dissentientis nulla.

Sic itaque doctrinam Christianam, ex Sacræ Scripturæ fontibus, per vetustissimorum generalissimorumque conciliorum sententias, perque antiquissimorum Patrum dictata consentientia, ratione disciplinis omnibus informata subserviente, more modoque plane scholastico tradendam, exponendam, probandam, defendendamque spondeo.

Ad methodum autem quod attinet, etiam de illa consilium nostrum breviter exponendum sensimus. Necesse est enim, ut aut veterem aliquam, et scholasticis tritam sequamur, aut novam, neque adhuc in scholis auditam expiscemur. De nova quo minus

cogitemus duo suadent, quorum primum nos spectat, secundum pontificios.

Quod ad nos attinet, veterem aliquam et usitatam methodum longe utiliorem fore facile perspicio; quod inde et nostra, et aliena simul legere, atque comparare possimus, indeque colligere, quantum principia nostra cum aliorum principiis consentiant, quantumque in deductionibus consequentiisque præpolleant.

Quod pontificios spectat, quorum maxime res agitur in theologia scholastica, apprime utile videtur, ut habeant et illi nostræ doctrinæ corpus, pari cum suo gradu pertendens; ut tandem aliquando discant, et probe intelligant, quid ecclesia nostra teneat, quid aversetur. Rerum enim nostrarum Romano-Catholici mihi videntur plane ignari: et quoniam non habemus scholas scholis oppositas, corpusque theologiæ corpori respondens, ideo controversiarum indices satis callide excogitarunt, quibus Lutheranorum, Calvinistarum, Sacramentariorum, Socinianorum, dicta scriptaque percurrentes, omnia nobis, tanquam nostra objiciunt, et pro nostris haberi volunt, ac tum demum scilicet nos egregie oppugnant, atque hac tandem arte id efficiunt, ut credant multi in ecclesia Romana, nihil aliud nos profiteri in tota religione Christiana, nisi illud tantum, quod apud suos oppugnatum legunt.

Non itaque novam methodum theologiæ scholasticæ cudere, sed veterem aliquam potius sequi, e re nostra esse judicavimus.

Duæ autem nobis potissimum occurrunt in scholis hactenus celebres, quarum una Sententiarum est, altera Summæ. Nam ab incunabulis pene theologiæ scholasticæ, apud occidentales Christianos, hæc duo nomina præcipue innotuere, primo, ut opinor, simul; mox separatim. Hugo enim de S. Victore, primus inter

Latinos nuperos, hujusce argumenti corpus composuit, et "Sententiarum Summam" nominavit, circa annum MCXX, sub Callixto scil. Secundo.

Post eum, intra viginti annorum spatium, ROBERTUS PULLEYNUS, Angliæ nostræ ingens decus, et summum academiæ Oxoniensis ornamentum, corpus theologiæ octo libris nuperrime editis, composuit[c]; primusque, ut opinor, "Sententias" simpliciter nominavit[d].

Tandem, viginti etiam post Pulleynum annis, PETRUS LOMBARDUS, episcopus Parisiensis, Sententiarum quatuor libros conscripsit, circa annum MCLX; qui in scholis statim obtinuere, unde et ipse MAGISTER SENTENTIARUM dictus est, et in methodo scholastica per quadringentos pene annos dominatus est. Scripsit etiam Petrus Pictaviensis, Lombardi discipulus, sententiarum libros quinque; sed magistri lumine adeo sunt obscurati, ut nisi ante hos sex annos diem haud vide-

[c] Robertus Pulleynus, sive Pullus, cum e strepitu armorum civilium sub rege Stephano in Galliam concessisset, a S. Bernardo commendatus, "sanam "doctrinam" docuit Parisiis. Deinde in patriam redux, scholam tenuit in academia Oxoniensi. Tandem propter merita in cardinalium cœtum ab Innocentio II°. est adscriptus. Vid. S. Bernardi Epist. ccv. ccclxii. Cave, Hist. Liter. Brucker. Hist. Phil. Prodierunt ejus libri editi ab Hug. Methout. Paris. 1655. Vid. Pearsoni Determ. iii. infra.

[d] Q? An Gulielmus abbas S. Theodorici scripserit sententiarum fidei librum unicum. An post eum Baudinus, ut vult G. Genebrardus. P.

Gulielmus, abbas S. Theodorici, S. Bernardi erat amicissimus; cujus vitam, vivo adhuc Bernardo, inchoaverat, ne perficeret, ipse morte præventus, circa A.D. 1150. Vid. Mabillon. Not. in S. Bernardi Epist. lxxxv. Opuscula quædam ejus exstant in Append. ad Bernard. tom. v. p. 246—275. Alia in Bibliotheca Cistertiensi Bertrandi Tissier. tom. iv. p. 1—174. Nihil tamen sub hoc titulo; nec quicquam scholasticum ab eo provenisse crediderim. "Baudini The-"ologi Doctissimi ac Pervetust. "Sententiarum Libri Quatuor" prodierunt Lovanii, A.D. 1557. De auctore, quem Baudinum vocat, Genebrardus in Chronico, lib. iv. p. 613: "Nescitur uter, "ipsene an Petrus Longobardus, "fuerit cuculus, alienum sibi sup-"ponens partum."

rint. Atque hi quidem diversi fuerunt Sententiarum auctores.

Postea ALEXANDER ALENSIS, etiam Anglus, scripsit corpus theologiæ amplum sane, et multifariis quæstionibus distinctum; illudque primus, ut opinor, "Summam Theologiæ" nuncupavit.

Hujus Alensis discipulus, BONAVENTURA, scripsit in Sententias Lombardi, et cum qui ante eum aliquid ediderant in scholis, opera separatim sua, tanquam auctores evulgabant, ille factus est commentator[e]. Atque ita in posterum, Sententiæ Lombardi sunt scholasticorum commentariis illustrati.

Alter Alensis discipulus, THOMAS AQUINAS, scripsit etiam in Magistrum Sententiarum, pro more temporis; sed et animo nescio quibus modis præsagiente, corpus doctrinæ Christianæ sua plane methodo exaravit, et "Summam Theologiæ," cum præceptore suo[f], nuncu-

[e] Q? An ante Bonaventuram Joannes de Rupella scripserit in Sentent. Lombardi. P.

Joannes de Rupella (Jean de Rochelle,) successit Alensi, lector factus theologiæ in schola Minorum Parisiensi, A.D. 1238, et "scriptis publice editis clarus, "secundus in ordine doctor Parisi-"ensis evasit." Ita Gonzaga Boulæus in Histor. Univ. Paris. tom. iii. p. 202. Jac. Echard. in Vit. S. Thom. Aquinatis. Scripta ejus quædam recenset Cas. Oudinus, Scriptor. Eccl. tom. iii. p. 160, nulla tamen mentione facta de commentario. Rupellensi successit, opinor, Bonaventura; ut refert Waddingus, annalista Minorum. Nam quos intervenisse putat Echard., duos alios et Joannem de Parma, credo eos legisse in artibus vel philosophia, non cathedram in theologia tenuisse. Parmensis, ait Thomas de Eccleston, qui scripsit circa A.D. 1256, "Summas legerat "cursorie Parisiis," antequam in ministrum ordinis generalem electus est: i. e. Summas Philosophiæ vel Scientiarum, quales extant inter Opp. MSS. celeberrimi Rob. Grosseteste, qui Rupellensi synchronus primus legebat in schola Minorum Oxoniensi. Ecclestoni Hist. MS. de Adventu Minorum in Angliam. c. 12. in Biblioth. Eccl. Cathedralis Ebor.

[f] Lis est inter Minores et Dominicanos, utrum Thomas Alensem audire potuerit in cathedra sua Parisiensi, an non nisi mortuo Alensi Parisios accesserit. Magistrum certe alium habuit Thomas in philosophia, forsitan et in theologia, scil. Albertum Magnum.

pavit. Reliqui tamen hanc peculiarem illius methodum sequuti non sunt, neque eis primo tantæ auctoritatis videbatur, ut ejusdem methodum quisquam sequeretur: Sed veteri Magistri Sententiarum methodo inhærentes, contra Summam Thomæ libere disputarunt Johannes Scotus, Occamus, et Durandus.

Hanc autem Thomæ Summam, Thomas alius, nempe de vico Cajetanus, post trecentos annos, commentariis illustravit, persuasitque academiis totius ecclesiæ Romanæ ut eam in scholas reciperent.

Duæ jam tandem scholasticorum methodi, una eorum qui adhuc Lombardi Sententias sequuntur, et quidem hi pauciores, altera eorum qui Aquinatis Summam Theologiæ, aut commentariis illustrant, aut ordine saltem quæstionum imitantur, et plures multo sunt et illustriores: dum enim illi in collegiorum plerumque angulis delitescunt, hi in academiis ubique personant.

Neque mirum est, priorem illam methodum sententiariorum huic cessisse; est enim hæc posterior illa et accuratior et luculentior. Verbo dicam, methodum illam quæ in Summa Aquinatis continetur, ut celebriorem, ut meliorem sequimur. Non tamen ut quæstiones omnes percurram, quod ipsi, quod sciam, scholastici ecclesiæ Romanæ refugiunt; non omnes quæstiones ordine examinando, non articulos omnes excutiendo, sed omittendo superflua, pertractando necessaria.

LECTIO II.

DE EXISTENTIA DEI.

PRIORI semi-lectione professi sumus nos scholasticam theologiam colere, prædiximusque nos corpus doctrinæ Christianæ more plane scholastico, sed secundum principia reformata traditurus. Adjecimus insuper, sequuturos nos methodum Summæ Tho. Aquinatis, et ut optimam et ut celeberrimam ; sed ita ut semper omittamus superflua, pertractemus necessaria.

Pergimus, prætermittimusque primam Summæ quæstionem, utpote tantum procemialem, atque in iis rebus occupatam quæ ad dialecticam, aut philosophiam potissimum spectant. Sit itaque nobis prima, quæ Aquinati est secunda quæstio.

Quoniam enim Deus est primum et principale objectum theologiæ, (omnia enim sub ratione Dei, in hac scientia pertractantur, vel quod sint Ipse Deus, vel quod habeant ordinem ad Deum, ut ad suum principium et finem,) ideo Deus considerandus secundum hunc triplicem respectum.—1°. Ut in se est, 2°. ut principium rerum et 3°. ut finis omnium et specialiter hominum.

De Deo autem, ut in se est, duo considerantur. Natura sive essentia, et revelationes seu Personæ.

Prius autem omnino agendum de essentia Dei cujus cognitio et facilior et universalior, ideoque prior. De Deo, secundum essentiam suam considerato, duo quæruntur; primum, an sit; deinde, quid sit. Hæc est vetustissima methodus, docente Philone Judæo[g]: *Δύο ἐν ταῖς περὶ Θεοῦ ζητήσεσι, τὰ ἀνωτάτω ταῦτα ἐπαπορεῖ ἡ διάνοια τοῦ φιλοσοφοῦντος ἀνόθως, ἓν μὲν, εἰ ἐστὶ τὸ Θεῖον, ἕνεκα τῶν ἐπιτηδευσάντων ἀθεότητα, κακιῶν τὴν μεγίστην· ἕτερον δὲ τὸ, τί ἐστὶ κατὰ τὴν οὐσίαν·* i. e. "In "quæstionibus de Deo duo hæc solicite quærit animus "sincere philosophantis; alterum, an sit Deus, propter "eos qui atheismum profitentur, impietatum maximam; "alterum, quid sit Deus secundum essentiam."

Primo igitur quæritur de existentia Dei, et quæstio in hæc verba proponitur, "An per se notum sit Deum "esse?"

Priusquam statum hujus quæstionis plene perspicere, partesque ejus omnes excutere possimus, necessario præmittenda est distinctio in hac re vulgo usitata: scil. Per se notum aliquid dici posse dupliciter, vel simpliciter et secundum se, vel relate et quoad nos[h]. Ita enim duæ distinctæ quæstiones ex una oriuntur, et ex duabus quæstionibus oriuntur opiniones quatuor.

1[a]. "Deum esse, est per se notum secundum se." Ita Thomas. 2[a]. "Deum esse, non est per se notum se-"cundum se." Ita Scotus. 3[a]. "Deum esse, non est per "se notum quoad nos." Ita Thomas et Scotus. 4[a]. "Deum "esse, est per se notum quoad nos." Ita Anselmus[i]. Inter has quatuor opiniones, cum duæ sint contradictiones manifestæ, necesse est ut ex iis duæ sint veræ et totidem falsæ[k].

[g] De Monarchia, lib. 1. Oper. p. 815. ed. Paris.

[h] Verissimum est illud Aristot. Phys. l. 1. *οὐ ταὐτὰ ἡμῖν τε γνώριμα καὶ ἁπλῶς.* P.

[i] Anselmi Proslogium, c. iii. et Responsio ad Gaunilonem.

[k] Confer Pearsoni Expositionem Symboli Apostolici, art. 1. p. 18, 19. ed. 1715.

Restat itaque ut assertiones duas eligam, proponam, probem.

ASSERTIO PRIMA. DEUM ESSE, EST PER SE NOTUM SIMPLICITER ET SECUNDUM SE.

Probatur: quia in hac propositione, Deus est, prædicatum est idem cum subjecto. Deus enim est suum esse. Quicunque itaque novit quid sit Deus, necessario cognoscit quod sit Deus, quia ex ipsa Deitate necesse est ut Deus sit, et ut sit id quod est. De quacunque creatura loquimur, quamvis cognoscamus quid sit, non tamen semper scire possumus, an sit, quia potest non esse. Cum igitur illa propositio sit per se nota, quoad se, cujus extrema immediate connectuntur, ita ut non sit ex parte rei necessaria assumptio alterius medii, ratione cujus connectantur, ut apparet, quia existentia immediate convenit Deo, neque differt ab Ejus essentia, ne ratione quidem, sive cogitatione nostra; si modo de Deo recte cogitemus; necessario sequitur propositionem hanc, Deus est, esse per se notam, si secundum se ac simpliciter consideretur, seclusa omni imperfectione intellectus nostri.

Fundamentum hujus assertionis est, quod Deus sit ens simpliciter necessarium, cui actualis existentia absoluta necessitate competit.

ASSERTIO SECUNDA. DEUM ESSE, NON EST PER SE NOTUM QUOAD NOS.

Probatur 1°. quia quid sit Deus naturaliter primo nescimus; non igitur possumus primo cognoscere quod sit, ex eo quod cognoscamus quid sit, si Deum esse, esset per se nobis notum, tum cognosceremus existentiam Dei, ex ipsa Deitate, seu essentia Dei immediate: si autem cognosceremus existentiam Dei, ex ipsa Deitate, tum prius cognosceremus ipsam Deitatem, et cognoscendo eam duceremur ad cognitionem absolutæ necessitatis existendi, ex ejus essentia profluentis. Quo-

niam itaque Deitas primo et per se nota nobis non est, ideo existentia per se nota nobis esse non potest.

Dicam clarius: propositio per se nota, quoad nos, est, cui non per aliam propositionem, sed per ipsam solum, intellectus humanus naturaliter assensum præbet. Ut autem hoc fiat, necesse est recte apprehendi et percipi naturam prædicati et subjecti, et ut inde determinetur ad ea connectenda sive disjungenda, sine ullo alio medio, ratiocinatione, aut discursu. Sed Dei natura, cum sit a sensu omni nostro remotissima, non ita primo apprehenditur et percipitur a nobis; nisi manu quasi ducamur ab aliis rebus, quæ cum sint ab Eo effecta, ad Ipsum nos, a quo profecta sunt, revocant.

Probatur 2°. Deus in se est ens absolutum, sine ulla relatione ad creaturas: fuit enim ab æterno sine ulla creatura, et potuit, si voluisset, in æternum sine creatura esse. At Deus non potest aliter a nobis naturaliter cognosci, nisi relate ad creaturas, scil. aut sub ratione dominii, aut sub ratione causæ, aut aliqua alia relatione. Ergo non potest per se primo a nobis cognosci, sine interventu creaturarum, per ordinem ad quas cognoscitur.

Probatur 3°. quod est per se notum, omnibus notum est, neque potest a quopiam vere et ex animo negari. At, Deum esse, non est omnibus ita statim notum, ut a nemine negari possit, idque ex animo.

Constat enim aliquos non tantum posse, sed et actu negare, aut plane ignorare. Primo enim S. Scriptura id docet, Ps. lii. 1, *Dixit insipiens in corde suo, Non est Deus.* Ubi *stultus* non est is, quem sensus communis aut naturales animæ facultates destituere, sed qui vera sapientia præditus non est. Ubi, *dixisse in corde*, non potest aliquid aliud significare, quam clare et ex animo negasse. Unde Theodoretus observat

quod πεπείκασι σφᾶς αὐτοὺς μηδένα τοῖς τῆς κτίσεως οἴαξιν ἐφεστάναι[1]. 2°. Testantur veteres philosophi quamplurimos etiam inter ipsos fuisse, qui non tantum omnem providentiam, sed et omne numen tollerent. 3°. Testati sunt nuper Lusitani totas gentes in Brassilia, nullum numen aut colere aut agnoscere[m]. 4°. In ipsa ecclesia multi omnibus sæculis sunt inventi, qui non tantum vita, sed et data opera Deum negaverunt. De quibus sic S. Augustinus ad illa Psalmi, quæ laudavimus: "Difficile est ut incurramus in hominem qui "*dicat in corde suo, Non est Deus*, tamen sic pauci sunt, "ut inter multos timendo hoc dicere, in corde suo "dicant, quia ore dicere non audent. Non ergo multum "est quod jubemur tolerare; vix invenitur. Rarum "hominum genus est qui dicant in corde suo, Non est "Deus."

Contra hanc assertionem secundam auctoritate pugnant Anselmus, Albertus, Abulensis, alii. Prima,

[1] In Psalm. lii.

[m] Hoc exemplo Brassiliensium utitur Socinus, quo neget Deum esse hominibus naturaliter cognoscibilem. Respondet Tillotsonus, serm. cxii. negando talem gentem aut civitatem usquam extitisse. Id vero est nodum dissecare, non solvere. Præter Lusitanos, quos nominat Pearsonus, Hispani idem tradidere. De secta quadam inter Indos Araucanos, quibus ipse diu interfuit, testatur Alonsus A'Ercilla,

> "No tienen Ley, ni Dios, ni que ay pecados:"

et Indos Chiquitos in mediterranea regione Brassiliæ, ait Joan. P. Fernandez, qui præconio Evangelii fungens ibi commoratus est, "quod ad religionem attinet, "fuisse sensu omnino destitutos, "et gentibus etiam barbaris inhu- "maniores; vix enim inveniendum "alibi populum, qui non numen "aliquod fateretur et coleret; hos "vero nihil adorare visos, visibile "vel invisibile." Animam tamen morti superesse eosdem credidisse testatur. (Relacion Historial, &c. Madrid. 1726. p. 39.) Unde melius statuit Pearsonus, "si qui "Deum nullum agnoscunt, eorum "numerum esse tam exiguum, ut "respectu totius humani generis "considerari non mereantur." Expos. Symboli, art. 1. p. 21. Quid ad Socinum respondendum, paullo infra patebit.

eaque maxima, est S. Scripturæ. Urgent enim illud S. Pauli Rom. i. 19, ubi Apostolus, de ethnicis agens solo lumine naturali præditis, ait, *Quod notum est Dei, manifestum est in illis.* Unde sequitur, quod homini cuicunque in statu naturali, Deum esse, manifestum sit. At quod manifestum est in nobis, id notum est, non tantum secundum se, sed etiam quoad nos. Secunda auctoritas, licet minor, nullo modo tamen contemnenda; est enim Patrum et philosophorum, ut volunt, consensus et conspiratio, quæ in re hujusmodi de vi naturæ, non potest non plurimum valere.

Mihi tamen facillima videtur ad utramque auctoritatem responsio. Ad primam quod attinet, S. Paulus ipse respondeat, sua ipsius ratione statim addita: *Quod notum est Dei manifestum est in illis;* ethnicis scil. et naturali lumine tantum illustratis. Sed quæro, unde manifestum est in illis? Respondet Apostolus ipse verbis immediate sequentibus; *Deus enim illis manifestavit.* Quæro rursum, quomodo Deus manifestavit ethnicis quod est notum sui? Respondet Apostolus iterum verbis immediate sequentibus: *Invisibilia enim ipsius a creatura mundi, per ea quæ facta sunt intellecta conspiciuntur.* Patet itaque ex hoc loco Apostoli, illud quod de Deo manifestum est, in nobis Deum manifestasse; illud autem quod manifestavit, per ea quæ facta sunt manifestasse: atque adeo firmissime colligitur ex hoc ipso loco, Deum esse, seu, quod notum est Dei, non esse per se notum, quoad nos, sed per ea quæ sunt facta esse nobis manifestatum.

Ad alteram auctoritatem Patrum et philosophorum similis omnino est responsio, scil. Quoties notitiam Dei omnibus esse naturalem prædicant, non asserunt eam fieri sine medio, sed tantum supponunt medium per quod fit esse naturale. Rectissime S. Greg. Naz.

Orat. xxxiv. Ὁ ἐκ Θεοῦ λόγος καὶ πᾶσι σύμφυτος, καὶ πρῶτος ἐν ἡμῖν νόμος, καὶ πᾶσι συνημμένος ἐπὶ Θεὸν ἡμᾶς ἀνήγαγεν ἐκ τῶν ὁρωμένων[n]. Secunda itaque assertio sine dubio vera est, scil. hanc propositionem, Deus est, non esse nobis in statu naturali consideratis, per se, ex ipsis terminis, sine ullo alio medio, sine ulla alia præpositione, per se notam.

Est itaque ulterius quærendum, si Deum esse non sit nobis per se notum, per quid tandem notum sit, aut quod medium proponi possit, quod nos naturaliter ducat ad cognitionem istius propositionis, Deus est.

ASSERTIO itaque TERTIA sit, DEUM ESSE, NOBIS NOTUM EST PER FIDEM HUMANAM; scil. *per traditionem.* Accipite explicationem hujus assertionis verbis Vasquesii: "Primus modus, per quem Deus naturaliter "nobis notus est, est per humanam fidem; quam pa- "rentum doctrina a pueritia didicimus, quæ ita animo "hæret, ut videatur nobis per se notum, Deum esse; "quod a pueritia ex communi hominum sententia, "notitia illa corroborata nobiscum incrementa suscepe- "rit, cum revera non sit nobis per se notum, sed ex "aliorum auctoritate creditum."

Ut autem nos a parentibus nostris accepimus hanc doctrinam, ita parentes nostri a majoribus suis accepere, atque ita omnino dicendum est de omnibus hominum ætatibus usque ad Noachum hujus, et Adamum alterius mundi principem.

Animadvertendum enim est, ab ipso initio, cum

[n] Ita S. Augustinus, tract. cvi. in Johannis Evangel. c. xvii. §. 3. "Hæc est vis veræ Divi- "nitatis, ut creaturæ rationali jam "ratione utenti non omnino ac "penitus possit abscondi. Ex- "ceptis enim paucis, in quibus "natura nimium depravata est, "universum genus humanum "Deum mundi hujus fatetur Auc- "torem. In hoc ergo quod fecit "hunc mundum cœlo terraque "conspicuum, notus omnibus "gentibus Deus."

homo creatus fuit, Deum se illi patefecisse; qui primus homo cum DCCCCXXX annis vixerit, posteros suos, hoc est, omnes mortales tum viventes, Divinitatis sensu penitus imbuere et potuit et voluit. Post eum etiam Noachus, cui Deus se peculiariter revelavit, familiæ suæ, hoc est, toti humano generi, eandem veritatem communicavit.

Hoc autem adeo verum est, ut verisimile videatur, etiam homines omnes qui revelationem aliam non habent, primam Dei notitiam ab hac ipsa traditione trahere.

Nam quod video ab aliquibus objici, infinitos Divinitatis testes reperiri, qui non sciunt talem a Deo factam unquam fuisse patefactionem; id plane nihili est. Potuit enim pervenire ad eos traditio Divinitatis patefactæ, ad quos nunquam pervenit traditio patefactionis.

ASSERTIO QUARTA. DEUM ESSE, NOBIS NOTUM EST PER FIDEM DIVINAM. Probatur 1°. Quia fides divina supponit Deum esse, et fundatur in necessitate existentiæ divinæ, nititur enim Ejus testimonio, docetque Eum et ab æterno fuisse, et in æternum esse.

2°. Illud ipsum quod est regula fidei, docet nos primo *credere Deum esse.* Heb. xi. 6.

Obj. . . . . .

. . . . . .

. . . . . .

. . . . . .

Quæritur ulterius, an præter fidem humanam, quæ nititur testimonio hominum, per traditionem a primo homine deducto; et præter fidem divinam quæ nititur testimonio Dei per revelationem facto, sit aliquis alius modus per quem demonstrari possit, Deum esse. Et sit

ASSERTIO QUINTA. DEUM ESSE, EST DEMONSTRABILE,

i. e. seclusa omni fide humana, per traditionem a parentibus nobis a pueritia indita, et universali hominum, cum quibus vivimus, consensu; seclusa omni fide divina ex ulla Dei revelatione nobis facta; potest intellectus humanus per discursum, evidenter cognoscere et probare Deum esse. Ut autem veritas hujus assertionis pateat, necessario præmittenda est distinctio; duplicem nempe esse demonstrandi methodum, a priori unam, a posteriori alteram.

ASSERTIO SEXTA. NON POTEST A PRIORI DEMONSTRARI DEUM ESSE.

Hæc propositio et facillime probatur, et negatur a nemine. Nam existentia Dei non potest a priori probari, quia nihil ea prius est; rebus enim omnibus præsupponitur existentia Dei. Non potest probari per causam, quia existentiæ divinæ causa nulla est, et quia Deus ipse causa prima est. Solum itaque quæritur, an, licet probari non possit per demonstrationem a priori Deum esse, possit tamen aliquo alio modo demonstrari? Negavit hoc Petrus de Alliaco inter[o] scholasticos, qui in ipsa fronte libri sui dicitur, "fama "super æthera notus[p]." Negavit nuper F. Socinus in

o "in" S.

p Petrus de Alliaco, (Pierre d'Ailli,) episcopus Cameracensis, in cardinalium cœtum ascriptus a Joanne XXIII. A.D. 1411. De illo plura in Actis Concil. Constantiensis. Libellus ejus de Reformatione Ecclesiæ, et alia Opuscula quædam exstant in Fasciculo Rer. Expetend. p. 406—416. Append. p. 508—540. Scripsit Commentarios Breves in Libros iv. Sententiarum; ubi arguit, "non esse nobis naturaliter "cognoscibile, Deum esse." Mirum, quod tribus sæculis ante Joann. Lockium docuerit, "omnem nostram naturalem cogni-"tionem pendere ex sensitiva." Lib. I. quæst. iii. art. 1. Melius distinxit Aquinas, Expos. in Boethii Lib. de Trin. lect. II. quæst. ii. art. 4, "quidditatem substan-"tiarum separatarum non posse "cognosci per ea quæ sensu "percipimus;" tamen "perve-"nire nos posse per sensibilia "ad cognoscendum, hujusmodi "substantias esse, et aliquas ea-"rum conditiones." Neque aliter Boethius ipse, De Consol. Phil. lib. v. metr. iv.

Prælectionibus suis Theologicis[q]: non tamen persuasit suis omnibus sequacibus, hic enim ipse Jo. Crellius magistrum suum deseruit, et Deum esse, ut ipse ait, ex universa rerum natura demonstravit.

ASSERTIO SEPTIMA. A POSTERIORI DEMONSTRARI POTEST DEUM ESSE. Id est, per ipsos effectus, qui ab ipso Deo manant, potest intelligi, Eum, a quo isti effectus emanarunt, esse Deum. Mundus hic in quo vivimus ita a Deo est profectus, itaque gubernatus, ut facile nobis et Auctorem suum et Dominum referat. Ex hac itaque universi natura contendo, talem demonstrationem existentiæ Dei fieri posse, ut ob hanc ipsam notitiam teneantur omnes Deum agnoscere, cultumque divinum Ei tribuere, tanquam primæ omnium rerum et Causæ et Gubernatori.

Probatur hujus assertionis veritas ex S. Scriptura, 1°. Rom. i. 19, ubi Apostolus loquitur de ethnicis: Τὸ γνωστὸν τοῦ Θεοῦ φανερόν ἐστιν ἐν αὐτοῖς,—*Quod notum est Dei manifestum est in illis,*—τὸ γνωστὸν, scil. quod cognoscibile de Deo est, quod facile colligitur de existentia divina, id erat in gentibus manifestum. Non ex revelatione divina; hanc ne Socinus quidem tribuet: non ex traditione humana a primo homine; quomodo enim hoc diceretur manifestum? At Socinus nullum aliud medium agnoscit cognoscendi Deum, nisi vel per traditionem, vel per revelationem. Sed pergit Apostolus et interpretationem nostram apprime approbat: Ὁ γὰρ Θεὸς αὐτοῖς ἐφανέρωσε, *Deus enim illis manifestavit.* Deus, non homo, illis, non primo homini, manifestavit. Non loquitur itaque de cognitione Dei per traditionem ab Adamo, neque Deus manifestavit

[q] De hac negatione Socini plura habet Pearsonus in not. ad Expos. Symb. p. 19. Exstat in Biblioth Fratr. Polon. tom. 1. p. 538, 9.

gentibus seipsum per revelationem; tertius itaque modus necessario concedendus, quem etiam Apostolus statim exprimit. Τὰ γὰρ ἀόρατα αὐτοῦ ἀπὸ κτίσεως κόσμου, τοῖς ποιήμασι νοούμενα καθορᾶται, ἥ τε ἀΐδιος αὐτοῦ δύναμις καὶ θειότης· εἰς τὸ εἶναι αὐτοὺς ἀναπολογήτους. *Invisibilia enim ejus a creatura* (sive *a creatione*) *mundi, per ea quæ facta sunt intellecta conspiciuntur, et æterna ejus virtus et divinitas, ita ut sint inexcusabiles.*

Respondet hic Socinus: Verba ἀπὸ κτίσεως κόσμου non conjungenda esse cum verbo καθορᾶται, sed cum vocabulo *invisibilia*, et reprehendit interpretes, qui *a creatione* convertunt in *ex creatione*, et tandem mira hac subtilitate prorsus nihil agit, nisi quod a mente Apostoli toto cœlo erret. Argumentum enim nostrum non desumitur ab illis tantum verbis, ἀπὸ κτίσεως κόσμου, sed et a reliquis, τοῖς ποιήμασι νοούμενα, i. e. τοῖς ἔργοις. Sap. xiii. 1. מַעֲשׂוֹת non miracula, sed opera Dei, ut apud Eccles. vii. 13. ἴδε τὰ ποιήματα, neque ab illis tantum, sed a personis etiam, de quibus Apostolus loquitur, nempe de ethnicis et ab evangelica prædicatione remotissimis. Sed audiamus interpretationem Socini. "Ait hoc in loco Apostolus *æternam divini-*
"*tatem Dei*, i. e. id quod Deus perpetuo facere vult;
"divinitas enim hoc sensu alibi quoque apud ipsum
"enuntiatur, ut Col. ii. 9, *æternamque potentiam*, i. e.
"promissiones, quæ nunquam intercident; quo sensu
"paulo superius dixerat, Evangelium esse *potentiam*
"*Dei*; hæc, inquam, quæ nunquam postquam mundus
"creatus fuerat, ab hominibus visa fuerant, i. e. non
"fuerant iis cognita, per opera, i. e. per mirabiles ip-
"sius Dei et divinorum hominum, præsertim vero
"Christi et apostolorum ejus operationes, conspecta
"fuisse."

Deus bone! quam hæc omnia contorta, quam violenta, quam a mente Apostoli aliena! Primo, *divinitas*, seu *θειότης*, est voluntas Dei. Quare? Quia Col. ii. 9, *θεότης* ita sumitur. At quomodo hoc sequitur, Ita illic sumitur, ergo et hic? Deinde, quis concedit ita sumi in Epist. ad Colossenses? Certe, *πλήρωμα θεότητος* in Christo aliquid aliud est.

2°. POTENTIA est promissiones. Quare? Quia alibi Evangelium dicitur potentia Dei. Quæ hæc jam consequentia? Deinde, quis concedet, cum Evangelium nominatur potentia Dei, nihil aliud intelligi quam promissiones?

3°. *Ποιήματα* sunt miracula; at unde hoc constat? Ne umbram S. Scripturæ, ut solet, affert, qua hanc interpretationem confirmet.

Breviter dico, locum Apostoli fœde detorsit, improbe violavit.

Patet itaque ex hoc Scripturæ loco aliisque; patet ex consensu omnium Patrum, quorum loca depromere nimis esset longum, et sunt ad manum ubique pene collecta.

Restat tantum ut demonstrationes ipsas producam, quibus evidenter probari contendo existentiam Dei, easque ab omnium objectionibus, cavillationibusque defendam; quod lectione proxima me facturum spondeo.

LECTIO III.

DE EXISTENTIA DEI.

DISSERIMUS adhuc de Existentia Dei, qui est principale objectum Theologiæ; deque Ejus notitia seu quatenus ea nobis innotescit. Qua in re ostendimus,—

1°. Deum esse, per se notum esse simpliciter, et secundum se.

2°. Deum esse, per se notum non esse quoad nos.

3°. Deum esse, nobis notum esse per fidem humanam, quæ innititur humanæ traditioni a primo hominum parente ad nos derivatæ.

4°. Deum esse, notum esse per fidem divinam, quæ innititur auctoritati Dei, suiipsius testimonium præbentis.

5°. Deum esse, præter fidem, et humanam et divinam, esse per rectam rationem demonstrabile.

6°. Demonstrationem existentiæ Dei non posse fieri a priori.

7°. A posteriori demonstrari posse Deum esse.

Atque his septem assertionibus quasi totidem gradibus, priori prælectione ad notitiam existentiæ Dei ascendimus. Restat ergo ut quod fieri posse contendimus, id ipsum tandem faciamus; i. e. ut producamus demonstrationes ipsas, quibus Dei existentia compro-

batur, easque ab omnium objectionibus sartas tectas conservemus.

Quod quo dilucidius atque distinctius fiat, observandum est,—

1°. Sub uno nomine Dei, plures ejusdem naturæ notiones comprehendi, quarum si ulla per aliquod medium recte probetur, existentia Dei eo ipso medio demonstratur; et ratio manifesta est, quia hæ ipsæ notiones, licet diversæ, nulli alii naturæ, nisi plane divinæ, ne singulariter quidem sumptæ, possunt competere. Quales sunt, esse Dominum universi, esse Judicem omnium, esse Creatorem mundi, esse omnium causarum primam, esse Ens a se, a nullo alio dependens, et a quo dependent omnia.

Observandum 2°. Demonstrationes probationesque duplicis esse generis; aut tales, ut evidentiam contineant plane metaphysicam, ex principiis evidenter cognitis, et conclusionibus evidenter collectis; aut tales, ut si non habeant absolutam evidentiam, natæ tamen sint tantam certitudinem ingenerare ut omnem probabilitatem oppositi tollant, et voluntatem sufficienter moveant et inclinent, ad imperandum intellectui assensum.

Observ. 3°. Quæstionem hanc hoc loco theologici esse tractandam; i. e. quatenus religionem spectat cultumque divinum: quamvis itaque media, quibus uti oporteat, sint ex ipsa ratione petita, adeoque ad probandam existentiam naturæ divinæ, naturali tantum lumine valeant; tamen et illa etiam argumenta nobis nullo modo prætermittenda sunt, quæ evincunt talem naturam necessario existere, quæ ob ipsius excellentiam atque prærogativam omnino digna sit quæ pro summo numine agnoscatur, ametur, honoretur, colatur; adeo ut is qui tali natura præditus sit, habeat jus

potestatemque postulandi cultum se dignum, sibique debitum; et quicunque talem cultum ipsi negaverit, sit eo ipso inexcusabilis. Si enim præcipuus finis theologiæ sit, ut rite colamus Deum, sufficit ad objectum ipsum theologiæ statuendum, si Deus ita proponatur ut coli debeat.

His observationibus prælibatis, ad ipsas demonstrationes procedimus, quæ secundum varias de Deo notiones, variæ sunt: præmissis iis quæ moralem certitudinem creant, et ad inferendum cultum divinum sufficiunt; subsequentibus illis, quæ maximam evidentiam secum ferunt.

1. PRIMA itaque NOTIO DEI proponatur hæc: ESSE scil. DOMINUM AC RECTOREM UNIVERSI: hæc enim ipsa satis est ad ostendendum, esse Illi cultum debitum, hominesque Illi religionis vinculo esse obstrictos; neque quisquam alius naturaliter Dominus ac Rector universi esse potest quam Deus. Esse autem aliquem Dominum ac Rectorem universi, ex rationis nudæ principiis demonstro.

Principium est ex ipsa natura haustum, omnia naturalia alicujus finis gratia agere. Vox est Aristotelis, *ἡ φύσις τῶν ἕνεκά του αἰτίων.* "Nam ipsa est ex "iis causis quæ agunt propter aliquid." At in rebus omnibus est natura; omnes itaque propter finem agunt. Hoc jam supposito, sic procedo. Quæcunque propter finem agunt, aliquo consilio ad finem diriguntur, vel suo, vel alieno: necesse enim est vel ipsa finem, ad quem collineant, nosse atque appetere, et sese ad eum consequendum componere; vel aliquid aliud quod ea dirigat.

Jam vero naturalia, suo consilio ad finem, cujus gratia agunt, haud diriguntur. Alia enim eorum nullius sunt consilii capacia, utpote nullo intellectu præ-

dita; alia autem licet consilii sint capacia, tamen quæ naturæ solius instinctu faciunt, consilio suo non faciunt. Cum igitur res naturales, quoties ipsius naturæ instinctu agunt, ad finem aliquo consilio dirigantur, suo autem dirigi non possint, restat ut dirigantur alieno. Necesse itaque est ut aliquis sit, cujus consilio dirigantur, is autem alius non potest esse, quam Qui totam rerum naturam habeat in sua potestate, adeoque sit Dominus et Rector universi.

2. SECUNDA NOTIO DEI sit, ESSE OPIFICEM, FACTOREM, CREATOREM OMNIUM. Nam, ut inquit Apostolus, Heb. iii. 4. *ὁ τὰ πάντα κατασκευάσας*, *Θεός*. Hæc enim ipsa satis est rursum ad ostendendum esse Ei cultum debitum, quia eo ipso ostenditur esse Dominus et Gubernator. Quippe naturæ ipsius jure, quivis opifex dominus est operis sui, qua tale est. Jam vero esse aliquem Opificem seu Creatorem universi, ex nudæ rationis principiis, sic demonstrari posse contendo.

1°. Ex priori demonstratione hoc elicio. Quæ enim finis gratia agunt, ea finis gratia existunt, quidquid autem finis gratia existit, id ejus causæ vi existit, quæ finem cognoscit et ad illud dirigit. Nam quæcunque ita finis gratia existunt, eorum causa finis est. At finis ea tantum ratione est alicujus causa, quatenus movet efficientem causam ad rem producendam. Est itaque efficiens causa omnium rerum naturalium, eademque quæ res omnes naturales gubernat. Est itaque Creator omnium, qui est Dominus universi; hoc est, Deus.

2°. Probatur ulterius. Si mundus aliquando non fuerit, ab aliquo opifice omnino factus est. Nihil enim seipsum facere potest. At mundus aliquando non fuit, ut alibi demonstravimus, et posthac demonstraturi

sumus. Ergo datur Opifex et Creator mundi, hoc est, Deus.

. . . . . .

. . . . . .

3. TERTIUM ARGUMENTUM pro universi Domino, cui cultus divinus debetur, est CONSENSUS HOMINUM NATIONUMQUE, aut prorsus, aut pene omnium, etiam barbararum. Hic enim consensus omnino evincit verum esse, quod tanta cum conspiratione traditur, scil. Deum esse. Necesse est enim referre hunc consensum ad causam aliquam toti hominum generi communem. At nulla alia excogitari potest causa omnibus hominibus communis, nisi hæ tres: scil. aut naturæ instinctus, aut universalis traditio, aut rationis evidentia; at quæcunque ex his tribus causis assignetur, necessario sequitur esse Deum. Si evidentia rationis, tum sunt aliqua argumenta quæ id evidenter probant; si naturæ instinctus, ergo verum est; natura enim toti humano generi errorem non potest inferre, et præterea, naturæ instinctum non aliunde quam a Deo procedere paulo ante probavimus; agnoscit itaque auctorem suum. Si denique universalis traditio agnoscatur causa consensus nationum, omnino omnes homines ad unum tandem reducuntur, a quo traditio dimanavit, tanquam a primo homine; et cum agnoscimus hominem primum, necessario agnoscimus Creatorem, quia primus homo seipsum creare non potuit.

4. QUARTUM ARGUMENTUM petitur ab alia notione Dei, scil. quod sit non tantum Rector, sed et JUDEX omnium. Impossibile enim est aliquem esse omnium judicem, qui non sit omnium dominus, omnium Deus. Necesse enim est, ut jus supremum in omnes habeat, ut omnes omnium actiones actu cognoscat, ut omnes

punire et remunerare pro suo arbitrio possit, quæ omnia efficere nemo nisi Deus potest. Talem vero esse Judicem omnium hac ratione comprobatur. Est in mente humana conscientia, ejusque vim agnoscunt omnes: ex hac autem insita atque innata conscientiæ vi necessario sequitur esse aliquem judicem omnium, numen scil. aliquod quod quæ homines omnes agunt videat, et cuique pro factis digna rependat præmia. Sed objiciunt aliqui, aut objici potest, naturam ipsam hanc conscientiæ vim hominibus indidisse, et tanquam monitorem ne quid mali agant, aut tanquam judicem et tortorem cum male egerint, ne postea male agant; Non igitur sequitur alium ullum esse judicem præter conscientiam ipsam, quæ unicuique homini judex est.

Respondeo, conscientiæ vim non consistere in remorsu solo, aut præsenti complacentia, sed etiam in spe atque metu: mali enim facti conscia [mens] metu torquetur mali futuri, boni facti conscia spe fovetur boni futuri; at malum bonumque futurum non possunt esse nisi a judice, quem expectat pœnas et præmia dispensaturum. Adeo verum est quod de ethnicis dicit Apostolus, Rom. ii. 15. *συμμαρτυρούσης αὐτῶν τῆς συνειδήσεως, καὶ μεταξὺ ἀλλήλων τῶν λογισμῶν κατηγορούντων, ἢ καὶ ἀπολογουμένων, ἐν ἡμέρᾳ ὅτε κρινεῖ ὁ Θεὸς τὰ κρυπτὰ τῶν ἀνθρώπων.* Cum igitur hæc spes, et metus ille, pariter a natura sint, necesse est, ut sint secundum rationem rectam: natura enim nec spem vanam, nec falsos metus toti humano generi inferre potest.

Inter illa argumenta, quæ suam evidentiam pollicentur,

Primum sibi locum postulat illud Cartesii, nuperi quidem philosophi, et in rebus mathematicis perspicacissimi; qui novam, ut videtur, demonstrationem

attulit ad probandum Deum esse, ideamque nobis expressit, maxime veram, maxime claram atque distinctam, ut quidem ipse profitetur. Est autem argumentum hujusmodi. Habet mens humana in se ideam Dei, substantiæ scil. infinitæ, independentis, summe intelligentis, summe potentis, et a qua omne quod est creatum; necesse itaque est talem essentiam existere.

Ratio consequentiæ est, quia fieri non potuit idea Dei in mente humana, nisi esset Deus; quia nulla potest esse causa ideæ Dei, nisi Deus: tanta enim est objectiva in idea Dei[r], ut non possit procedere a mente humana, in qua eadem realitas nec est formaliter nec eminenter. Cumque eadem realitas in solo Deo sit formaliter, necesse omnino est ut existat Deus, qui solus potest esse causa hujus realitatis objectivæ. Quoniam itaque homo, qui est animal cogitans, cogitat esse Deum, ergo Deus est, et Deus ab ipsa creatione hominis illi cogitationem indidit. Hoc est, ut opinor, summa demonstrationis Cartesianæ. Quæ quanta quanta est, mihi videtur a natura demonstrationis toto cœlo aberrare. Nihil unquam me legisse memini, quod minus satisfaceret. De ea quid sentiam, ostendam breviter.

1°. Non placet, quod hanc ideam Dei mentibus omnium hominum indidisse Deum ipsum asserat, adeoque ideam ipsam esse innatam. Probavimus enim antea, Deum esse, per se notum non esse, quoad nos, assertione secunda. Mihique persuasissimum est multa millia hominum, etiam Christianorum, talem ideam Dei, qualem ipse describit, nunquam habuisse. Saltem probare oportuit hominem aliquem, qui nun-

[r] "Idea Dei non est nobis in hac vita."—Ita in notula marginali ipse Pearsonus. S.

quam audivit ab aliquo Deum esse, et tantum novit clare seipsum esse, habere ideam Dei.

2°. Inter illos ipsos homines qui talem ideam Dei conceperunt animis, ridiculum mihi videtur, ab illa idea concludere existentiam. Certissimum enim est etiam illos tam veram, tam claram atque distinctam ideam Dei habere, qui Deum negant, quam qui fatentur et colunt.

3°. Idea Dei nihil aliud includit quam conceptum mentis simplicem, et apprehensivum tantum, qui est actus primus: at Deum esse, cadit sub judicio intellectus, qui est actus secundus. A conceptu autem apprehensivo tantum, ad conceptum judicativum nulla est omnino consequentia.

4°. Fundamentum ipsum demonstrationis est in seipso incertissimum. Disputat enim ab entitate objectiva, ad entitatem formalem; applicatque notissimum axioma iis ad quæ nullo modo pertinet; scil. Tantum esse debere in causa quantum est in effectu. Quod verum quidem est, si de effectu loquamur cum realitate sua formali; nihil enim potest esse formale in effectu, quod non fuit vel formaliter vel eminenter in causa: sed quid hoc ad entitatem objectivam, quæ in idea repræsentante formaliter non est, sed in objecto repræsentato? Duo hæc sunt Cartesii axiomata, quartum scil. et quintum. "Quidquid est realitatis sive "perfectionis in aliqua re, est formaliter vel eminenter "in prima et adæquata ejus causa." Hoc quartum. Unde etiam sequitur, "realitatem objectivam idearum "nostrarum requirere causam in qua eadem ipsa reali-"tas, non tantum objective, sed formaliter vel eminenter "contineatur." Hoc quintum. Vult igitur quintum axioma sequi ex quarto, quod nullo modo sequitur. Quartum enim omnino intelligendum est de perfec-

tione formali; quintum agit de perfectione objectiva: loquitur enim quartum de perfectione in aliqua re, at loquitur quintum de perfectione objectiva, cujus perfectionis realitas non est in ipsa re, sed in objecto. Atque hoc est novi philosophi *πρῶτον ψεῦδος*.

5°. Quicquid vere probatur a Cartesio nihil aliud est quam id quod ante nos probavimus, scil. Deum esse, esse per se notum simpliciter, et secundum se. Hoc enim est ejus argumentum. " Idem est dicere aliquid " in rei ipsius natura sive conceptu contineri, ac dicere " id ipsum de ea re esse verum: At quum existentia " necessaria in Dei conceptu continetur: Ergo verum " est de Deo dicere, necessariam existentiam in Eo esse, " sive Ipsum existere." At hoc nihili est; ostendimus enim antea hoc non tantum verum esse, sed et per se notum, secundum se, idque ex hoc ipso fundamento, quod de essentia Dei sit necessario existere. At hoc nullo modo probat esse notum quoad nos; multo minus quod notum sit per ideam quam in animo formamus. Concludo itaque Cartesianam demonstrationem non esse efficacem ad evidenter probandum Deum esse.

Restat igitur ut medium aliquid afferam quod evidenter demonstret Deum esse, idque ratione modoque plane metaphysico. Quod ut fiat apertius, accipio illam notionem Dei, quam habemus sub ratione causæ primæ; causa enim omnium causarum prima, necesse est ut sit Deus; et si talis causa sit, necesse est ut Deus sit. Sic itaque demonstro esse aliquam causam primam, idque medio ex nuda ratione petito. Docet enim nos Aristoteles, Metaph. l. ii. c. 2. 1°. Quod non possint esse infinitæ rerum causæ. *Ἀλλὰ μὲν ὅτι γ' ἐστιν ἀρχή τις, καὶ οὐκ ἄπειρα τὰ αἴτια τῶν ὄντων, δῆλον.* 2°. Quod si non sit prima causa, nulla omnino causa est. *Εἴπερ μηδέν ἐστι τὸ πρῶτον, ὅλως αἴτιον οὐδέν*

ἐστιν. Ex his principiis sic concludo: Sunt in rerum natura effectus et causæ; nullus autem effectus potest esse a seipso, sed necesse est ut sit ab alio, ut a sui causa: illa autemcausa, a qua effectus procedit, vel fuit ab aliqua causa, vel non; si a nulla, tum ipsa est prima; si ab alia, tum de illa par restat quæstio, usque dum perveniatur ad causam primam, quæ non sit ab alia; nam si ad primam non perveniatur, in eaque sistatur, erit processus actualis in infinitum, qui est plane impossibilis. Impossibilis enim est, unum et eundem effectum dependere ab infinitis causis subordinatis.

Objicitur, causas esse causis subordinatas dupliciter, vel per se, vel per accidens: causas subordinatas per se eas esse, quarum nulla sine alia agere potest; causas subordinatas per accidens eas esse, quæ non ita per se requiruntur ad effectum, ut necesse sit eas omnes existere quando producitur effectus: ut pater generat filium, avo proavoque mortuis. Si igitur non esset progressus infinitus in causis per se subordinatis, potest tamen admitti progressus in causis per accidens subordinatis, ita ut nunquam perveniatur ad causam primam. Sed respondeo, 1°. diversitatem subordinationis non tollere implicationem infiniti progressus; quia progressus actualis in infinitum repugnat totaliter naturæ causalitatis, non modo subordinationis. Repugnat, ut actu aliquid dependeat ab actualibus causis numero infinitis; collectio enim entium quæ omnia sunt effectus ex se, refluit in nihilum, quia nullam habet basin in se consistentem cui innitatur.

Si enim systema sive collectio omnium causarum, in infinito progressu quomodocunque subordinatarum, esset etiam collectio causatorum, esset simul et non esset; quod implicat contradictionem: esset, quia sup-

ponitur; non esset, quia quæcunque sunt causata, sunt ab aliqua causa a se distincta; ea autem erit necessario extra ipsam collectionem, sive systema, atque ita non erit collectio omnium causarum.

2°. Alia notione Dei posita, scil. quod sit ens a se, et a nullo alio dependens, oritur et alia non minus evidens demonstratio existentiæ Dei. Si aliquid sit, tum est ens a se; vel, aliter, Aut est ens a se, aut nihil est. Sed nihil, non est; sive, aliquid est; ergo est ens a se. Minor nullo modo negari potest, nam certe, quicunque negaverit, aliquid est. Consequentia vel disjunctio ita probatur. . . . . .

. . . . . .

. . . . . .

LECTIO IV.

DE ESSENTIA DEI.

CUM agamus de natura Dei, duo quæri diximus, 1°. An sit. 2°. Quid sit. Priori quæstioni jam satisfecimus ostendendo Deum esse: ab illa itaque ad alteram pergendum est, ostendendumque quid sit. A demonstrata existentia, progredi oportet ad declarandam naturam, essentiamque divinam, quæ ita a se, et necessario existit.

Licet enim natura vox sit, quæ creaturis potius accommodari videatur, est tamen satis proprie dicta natura Dei, per quam ipse est natura Deus. Nam Gal. iv. 8. Ἀλλὰ τότε μὲν οὐκ εἰδότες Θεὸν, ἐδουλεύσατε τοῖς μὴ φύσει οὖσι θεοῖς. Si autem qui vere Deus non est, dicitur Apostolo, μὴ φύσει, non natura Deus, tum qui vere Deus est, est natura Deus.

Pari modo, est essentia Dei, per quam Deus est is qui est; atque ita dicitur ὁ ὤν, non tantum distincte ad ὁ ἦν, et ὁ ἐρχόμενος, quasi diceret, qui nunc est; sed absolute, non tam ratione durationis quam existentiæ necessariæ.

Atque ita essentia et natura Dei idem omnino significant: φύσις, οὐσία. Hesych. Ut est in cap.

" Firmiter [a]," de Summa Trinitate. " Unus Deus, una " essentia, una natura."

De hac autem essentia, cum quærimus in quæstione, Quid sit Deus, non hoc ideo facimus, ut æque cognoscamus quidditatem Dei, ac cognoscimus aliarum rerum quidditates; id enim fieri nullo modo potest. Ratio est, quia effectus rei creatæ adæquare possunt essentiam rei, atque ideo cognitio ex illis effectibus comparata, potest ipsi rei essentiæ adæquari: at effectus Dei non possunt adæquare naturam Dei. Cognitio itaque Dei, ex effectibus Ipsius comparata, non potest esse quidditati divinæ adæquata. Eatenus igitur de quidditate Dei disseremus, quatenus de ea conceptus formare possumus, licet imperfecte, tamen vere.

De hac igitur natura, per quam verus Deus est, natura Deus; de hac essentia, per quam idem Deus est *ὁ ὤν*, hoc tempore agendum est: deque ea tractandum, tum quatenus refertur ad existentiam Dei, quam demonstravimus, quæ est notio maxime propria essentiæ [b]; tum quatenus refertur ad attributa divina, quæ

[a] " Firmiter credimus" initium est capitis 1. Decret. Conc. Lateran. IV. In cap. 2. ejusdem Concilii legimus, " Pater et Fi- " lius et Spiritus Sanctus una " sunt essentia, una substantia, " unaque natura." Quæ verba fortasse respexit Pearsonus. Voces vero, natura, et essentia, *συνωνύμως*, de Deo sæpius apud veteres usurpantur. S. Hilarius de Synodis: " In natura Dei Deus " unus est, ita tamen ut et Filius " Deus sit, quia in eo natura non " differens; et, cum Deus ex Deo " sit, non potest non uterque " Deus esse, quorum per generis " indifferentiam non discernatur " essentia." Proclus Constantinopolitanus, S. Chrysostomi discipulus, Hom. xv. *Ὁ Πατὴρ, Θεός· ὁ Υἱὸς, Λόγος καὶ Θεός· ἀλλὰ καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον, Θεός· καὶ ἀριθμὸς τῆς ὑποστάσεως τὴν φύσιν οὐκ ἤμβλυνεν, οὐδὲ ἡ τριὰς τὴν οὐσίαν ἐμερίσατο.* Vide Cudworth. ubi agit de S. Athanasio, Intell. Syst. c. iv. §. xxxvi. Vol. iii. p. 152. sqq.

[b] S. Hilarius de Trinit. lib. 1. in Exod. iii. 14. " Admiratus sum " plane tam absolutam de Deo " significationem, quæ naturæ " divinæ incomprehensibilem

in ipsa quasi radicantur; quæ est notio magis propria naturæ.

Si consideremus essentiam Dei cum respectu ad ejus existentiam, quam ostendimus demonstrando, Deum esse, tunc dico, 1°. ESSE DEI EST DE ESSENTIA DEI. Id vero probatur dupliciter.

1°. Negative, quia Deus habet existentiam suam ab alio non receptam. Reliqua entia quæcunque sunt ab aliquo alio, quasi a causa, atque ita habent essentiam suam prius in causa, quam extra causam; existunt itaque per et propter causam, adeoque habent existentiam suam ab alio causatam. Deus autem, cum sit causa prima, nunquam habet essentiam suam in aliqua causa, ideoque nunquam recipit existentiam suam quasi ab aliquo causatam. Recte S. Hieron. in cap. iii. Epist. ad Eph. " Quomodo nomen substantiæ commune sibi " proprium vindicat Deus? Illa, ut diximus, causa, quia " cætera ut sint, Dei sumsere beneficio; Deus vero qui " semper est, nec habet aliunde principium et ipse sui " origo est, suæque causa substantiæ, non potest intel- " ligi aliunde habere quod subsistit [c]." At qui non habet aliunde quod subsistat, et tamen subsistit, necesse est ut per se, et a se subsistat.

2°. Idem probatur affirmative. Cum enim omne negativum fundatur in aliquo positivo, et verum sit, Deum non habere existentiam acceptam ab alio, verum etiam erit, habere Deum existentiam suam a seipso:

" cognitionem aptissimo ad in- " telligentiam humanam sermone " loqueretur. Non enim aliud " proprium magis Deo quam esse " intelligitur; quia id ipsum, quod " *est*, neque desinentis est ali- " quando, neque cœpti; et id " quod incorruptæ beatitudinis " potestate perpetuum est, non " potuit aut poterit aliquando " non esse."

[c] Tom. vii. p. 600, 1. ed. Vallars.

quod idem est ac si diceres, essentiam Dei talem esse, ut necessario esse actuale existentiæ in seipsa habeat, sive Deum esse ens simpliciter necessarium, adeo ut existere, divinæ essentiæ, qua tali, intrinsece et necessario conveniat. Adeo verum est quod dixit Philo Judæus[d], ὁ Θεὸς μόνος ἐν τῷ εἶναι ἐφέστηκε, "Deus solus in suo esse subsistit." Necesse est igitur ut existentia sit de essentia Dei, quia essentia talis tamque essentialiter perfecta est, ut eo ipso quo talis est necessario existat. Cujuscunque alterius entis essentiam consideramus, talis apparet nobis, ut existere possit, si causetur; et possit non existere, si non causetur, aut jam causata annihiletur; et ratio est, quia existentiam suam habet ab aliqua causa a qua dependeat.

At essentia Dei non potest non existere, quia non habet existentiam ab alio causatam, cum sit causa prima, neque conservatur in esse ab alia causa, quia est ens independens. Sequitur igitur existentiam divinam esse de essentia Dei.

Atque hæc dicta sunto de natura atque essentia Dei, quatenus consideratur cum respectu ad existentiam; de eadem jam agendum est, quatenus refertur ad attributa divina, ex ipsa quasi profluentia, et explicito suo conceptu quasi extra essentiam posita.

Ut autem sciamus quomodo se habeat essentia divina ad hæc attributa, 1°. considerandum est, quæ et qualia sint illa, quæ attributa divina nominamus.

[d] Lib. Quod Deterius Potiori Insidiari Soleat. p. 184. ed. Paris. Τῶν γὰρ ἀρετῶν ἡ μὲν Θεοῦ πρὸς ἀλήθειάν ἐστι, κατὰ τὸ εἶναι συνεστῶσα· ἐπεὶ καὶ ὁ Θεὸς μόνος ἐν τῷ εἶναι ἐφέστηκεν. "Sola est incommutabilis substantia vel essentia, qui Deus est; cui profecto ipsum Esse, unde essentia nominata est, maxime ac verissime competit." S. Augustin. de Trinit. v. 3.

Sciendum itaque est, 1°. non posse nos in hac vita, vi intellectus nostri, ipsam Dei essentiam intime pleneque perspicere, perfectionesque ejus percipere prout in se est; posse tamen multa, quæ ad essentiam ejus pertinere certo scimus, apprehendere; et quæ de eo ita apprehendimus et concipimus, ut ad essentiam ejus necessario pertinentia, posse vere et proprie prædicare, atque ita variis conceptibus et nominibus essentiam ejus explicare: hæc autem quatenus de Deo, jam quodammodo in sua entitate et essentia concepto, prædicantur, ab aliis aliter, a scholasticis fere attributa nominantur.

Sciendum, 2°. quædam a nobis de Deo prædicari proprie, quædam metaphorice. Illa proprie de Deo prædicantur, quæ significant aliquam perfectionem, nec imperfectionem aliquam in sua formali ratione involvunt, ut bonitas, sapientia, justitia; Deus itaque et bonus et sapiens et justus proprie dicitur. Illa improprie de Deo prædicantur, quæ imperfectionem aliquam in suis conceptibus involvunt, ut pœnitentia, dolor, &c. De Deo itaque dicitur, quod resipiscat et quod doleat, sed non nisi improprie, et metaphorice. Hæc autem quæ ita improprie prædicantur de Deo, non significant aliquas proprietates divinas distinctas ab illis quæ per propria nomina significantur; ideoque ea tantum prædicata, quæ Deo proprie tribuuntur, perfectionemque ab omni imperfectione abstrahentem indicant, attributa rite appellantur.

Sciendum, 3°. eorum quæ de Deo proprie prædicantur, quædam esse attributa negativa, quædam affirmativa, sive positiva. Negativa autem attributa non includunt omnes negationes quæ de Deo dici possent, sic enim tot essent attributa quot sunt creaturæ, non tantum existentes, sed et possibiles: omnium enim

earum negationes de Deo vere prædicantur; ut, v. gr. Deus non est homo, non est angelus, &c. sed illæ tantum negationes attributa dicuntur, quæ aliquam imperfectionem ita a Deo formaliter removent, ut eo ipso specialem aliquam Dei perfectionem consequenter denotent. Ita Deus dicitur simplex et unus, increatus, incorporeus, infinitus, immensus, immutabilis, incomprehensibilis, invisibilis, ineffabilis: et illa attributa sufficiunt, quia per se sufficienter removent[e] a Deo omnes imperfectiones creaturarum.

Attributa positiva illa sunt, quæ perfectionem aliquam positivam formaliter indicant, eamque quasi proprietatem quandam divinæ naturæ attribuunt, qualia sunt sapientia, bonitas, omnipotentia, reliqua.

De his duobus attributorum generibus observandum est, attributa negativa esse affirmativis aliquo modo perfectiora. Ratio est, quia in propositione negativa de Deo, non solum negatio est vera, sed et prædicatum quod negatur est nobis adæquate et distincte cognitum: ut cum dicimus, Deus non est corpus. Sed in propositione affirmativa, licet affirmatio vera sit, tamen prædicatum, prout esse in Deo affirmatur, non distincte et adæquate cognoscitur, sed confuse, quia eo ipso concipimus aliquid in Deo multo excellentius, quam sit illud quod per idem prædicatum significare solemus in creaturis, et cujus nos habemus distinctum conceptum.

Sciendum, 4°. attributa affirmativa esse vel absoluta vel respectiva. Quoniam enim Deus est substantia absoluta, et ut talis concipitur, ideo absoluta prædicata ei attribuuntur: et rursum, quoniam non concipitur prout in se est, sed etiam cum respectu ad creaturas, ideo prædicata relativa ei attribuuntur, quæ aliquo modo dicunt relationem ad creaturas.

[e] removentur S.

Prioris generis sunt intellectus et voluntas: posterioris, creatio et dominium.

His prælibatis, jam considerandus est respectus essentiæ divinæ ad attributa Dei, quærendumque 1°. utrum ipsa essentia sit ab attributis distincta? Ubi observandum, 1°. non hic quæri de iis prædicatis quæ improprie, et metaphorice Deo attribuuntur, quia imperfectionem involvunt, quæ ab essentia divina penitus est removenda: de illis itaque tantum quæstio instituitur, quæ proprie de Deo prædicantur. Observandum 2°. cum eorum quæ de Deo proprie prædicantur, alia negativa sint, alia affirmativa, non hic quæri de negativis; certum enim est, ea, ante omnem mentis considerationem, ab essentia Dei differre, cum sit aliquid reale, negationes vero nihil. Observandum, 3°. cum inter attributa affirmativa, aliqua sint absoluta, aliqua respectiva, et quæ respectiva sunt, consistant in relatione ad aliquod extrinsecum, patet etiam, quæstionem de attributis respectivis haud institui. Reliqua itaque sunt tantum attributa absoluta, quæ sunt perfectiones intrinsecæ, et necessariæ, ac formaliter in ipsa divina essentia existentes.

Dico, 1°, ATTRIBUTA DIVINA NON SUNT AB ESSENTIA DEI REALITER DISTINCTA. Probatur, 1°. Nam si essentia esset realiter distincta ab attributis, distingueretur realiter a perfectionibus suis; attributa enim divina sunt perfectiones Dei: at si essentia realiter distingueretur a perfectionibus divinis, tum essentia Dei non esset realiter perfecta, et Deus ipse, cujus est essentia, non esset essentialiter perfectus. Probatur 2°. Si essentia divina distingueretur realiter ab attributis, Deus non esset unus, sed multa; non simplex, sed compositus. At nulla compositio aut multiplicitas potest consistere cum perfectione divina, ut

postea probabimus, et nunc apparet; quia omnis perfectio in identitatem collecta, perfectior est earundem perfectionum multiplicitate.

Dico, 2°. ATTRIBUTA DIVINA NON DISTINGUI FORMALITER AB ESSENTIA DEI. Probatur; quia omnis distinctio quæ est in re, sive sit realis, sive modalis, repugnat omnino simplicitati divinæ. Quia si attributa et essentia distinguerentur ullo modo intrinsece, distinguerentur realiter. Nam quæ differunt formaliter, per distinctionem præcedentem intellectum omnimodo, ut adversarii loquuntur, habent in re diversas formalitates ante omnem operationem intellectus, at diversæ formalitates in re, aut sunt diversæ res; et tunc est distinctio realis; aut sunt nihil, et tunc est distinctio nulla.

Dico, 3°. ATTRIBUTA DIVINA ESSE DE ESSENTIA DEI, ITA UT DE ESSENTIA DEI PRÆDICENTUR. Probatur; quia Deus vi sui esse necessarii ex se ipso est ens essentialiter summe perfectum, ut ostendemus postea: at quod est essentialiter summe perfectum, habet in sua essentia omnes perfectiones. At hæ ipsæ perfectiones sunt attributa divina. Ergo attributa divina sunt de essentia Dei.

Dico, 4°. ESSENTIA DIVINA INCLUDIT IN SE ATTRIBUTA DEI, QUOAD CONCEPTUM IMPLICITUM.

Dico, 5°. ESSENTIA, UT DISTINGUITUR AB EXPLICITO CONCEPTU ATTRIBUTORUM, EST IPSA RADIX ET FUNDAMENTUM UNDE NECESSARIO FLUUNT OMNIA ATTRIBUTA.

Atque ita tandem pervenimus ad plenissimam explicationem essentiæ divinæ, quatenus a nobis cognosci potest. Probavimus enim, Deum necessario esse, atque adeo existentiam esse de essentia divina, sive Deum non esse ab alio, sed a se. Ostendimus Deum per hanc ipsam actualem necessitatem existendi, distingui ab

omnibus aliis entibus: at per quod Deitas ab omni alio immediate distinguitur, per illud in ratione Deitatis constituitur Deus itaque est ens a se, sive per essentiam; ac talis essentia, secundum conceptum explicitum, distinguitur ab attributis, quæ habent se per modum proprietatum a tali essentia profluentium: adeo ut eadem ipsa essentia, secundum conceptum implicitum, includat in se omnia attributa.

Id autem ut pateat, scil. quod actualis et necessaria Dei essentia sit prima radix omnium attributorum, ostendemus breviter quomodo, ex tali essentia actuali supposita, omnes perfectiones, proprietates, seu attributa divina necessario sequantur.

1°. ENS A SE NECESSARIO EXISTENS EST ABSOLUTE ÆTERNUM. Probatur; quia caret initio et fine, nam nunquam potest non esse.

2°. ENS A SE EST INFINITUM. Probatur; quia non potest esse limitatum: quicquid enim limitatur, habet causam limitationis suæ. At causam aliquam limitationis essentia habere non potest, quia non habet causam sui; est itaque infinitum, et quod idem est summe perfectum.

3°. ENS A SE EST SIMPLICISSIMUM. Probatur; quia summe perfectum et illimitatum. Quia si partibus constaret, essent vel finitæ vel infinitæ; non finitæ quia a se; non infinitæ, quia vel essent diversæ, vel ejusdem rationis; non ejusdem, quia essent superfluæ; non diversæ, quia sic per diversitatem naturæ essent limitatæ.

4°. ENS A SE EST IMMUTABILE. Probatur; quia nihil neque perdere neque accipere potest. Nihil accipere, quia infinitum, nihil deperdere, quia simplicissimum.

5°. ENS A SE HABET OMNIA ATTRIBUTA SPECIALIA

QUÆ DEO ATTRIBUI POSSUNT. Probatur; quia est ens infinite perfectum, ut probavimus. At ens infinite perfectum est sapientissimum, est liberrimum, potentissimum, sanctissimum, justissimum.

6°. ENS A SE EST UNUM. Probatur, 1°. quia est simplicissimum, ideo est unum in se. 2°. quia potentissimum, ideo nullum habet ens a se extra se.

Sed hæc breviter hic percurro, quia cum postea unumquodque attributum considero, ab hac ipsa radice plenius et expressius deducam.

LECTIO V.

DE SIMPLICITATE DEI.

DIXIMUS de essentia Dei, et de attributis in genere, deque respectu quem essentia habet ad attributa: restat ut dicamus de attributis in specie, et quidem eo ordine quo ab Aquinate traduntur, qui primo quærit de Simplicitate Dei, per quam removetur ab eo compositio, idque tota Quæstione Tertia.

Agemus autem de hoc attributo, 1°. in genere, 2°. in specie. Simplicitas in genere nihil aliud est quam remotio, sive negatio compositionis: cum itaque simplicitatem attributum Dei esse asserimus, nihil aliud volumus, quam Deum esse omnis compositionis expertem. Ubi observandum, 1°. simplicitatem esse attributum negativum. Hoc autem apparet: quia quod formaliter removet positivum, est formaliter negativum; simplicitas autem formaliter removet positivum, ut apparet. Ipsa enim ratio simplicitatis consistit in remotione compositionis: at compositio est aliquid positivum; est enim unio coalescentium in unum.

Observandum, 2°. omnimodam simplicitatem notare perfectionem aliquam. Licet enim negatio sit non-ens, et non-entis nulla sit perfectio; negatio tamen compositionis omnimodæ denotat perfectionem duplici respectu: 1°. respectu compositionis negatæ, quatenus

nimirum removet imperfectionem; compositio enim est imperfectio; sicut autem remotio mali est bona, ita remotio imperfectionis est perfectio: 2°. respectu fundamenti negationis, quod est repugnantia in essentia divina, quatenus est omnimodo illimitata[a].

His observationibus præmissis, dico, DEUM ESSE ENS ABSOLUTE SIMPLEX, SEU OMNIS COMPOSITIONIS EXPERS. Probatur, 1°. auctoritate. "Deus naturæ simplicis "est, non conjunctæ atque compositæ." S. Ambrosius de Fide, l. i. c. 7. Ἁπλῆ ἐστιν ἡ θεία φύσις καὶ συνθέσεως ἁπάσης ἀπηλλαγμένη. Cyril. Alex. l. v. in Joann. et alibi[b]. Πᾶσα ἁπλότης καὶ αὐτὸ τὸ ἓν, καὶ σύνθεσις οὐδαμοῦ. Zacharias Mityl.[c]

2°. Probatur ratione, ac 1°. ab ipsa natura Dei posita, a qua proprietates omnes profluunt. Essentia enim quæ est a se ipsa, non potest esse composita, quia non est limitata: at necesse est ut sit aliqua limitatio, ubi est compositio; compositio enim fieri non potest sine partibus quæ componuntur; at pars qua pars est limitata. Quoniam igitur essentia Dei non potest esse limitata, quia est a seipsa, ideo neque potest esse composita. Idem argumentum urgetur ulterius. Si essentia divina constaret partibus, vel partes illæ essent naturæ et perfectionis finitæ, vel infinitæ. Non finitæ, quia sunt a se, atque ideo nullo modo limitatæ; et præterea partes finitæ perfectionis non possunt complere totum quod sit perfectionis infinitæ. Non infinitæ naturæ aut perfectionis; nam si tales forent, essent vel ejusdem rationis, vel diversæ:

[a] repugnantia in esse essentia divina, quatenus esse omnimodo illimitata. S.

[b] Tom. iv. p. 549. c. Idem ib. p. 74. c. διπλόης γὰρ ἁπάσης τὸ θεῖον ἀποφοιτᾷ. Conf. Greg. Nazianzen. Orat. xl. p. 640. c. xlv. p. 718. c.

[c] Disputatio contra Philosoph. Biblioth. Patr. Paris. 1624. tom. i. p. 341. a. Biblioth. Gallandi tom. xi. p. 273. d.

non ejusdem, sic enim tota perfectio unius partis contineretur in altera parte, et sic sequeretur utramvis esse superfluam; non diversæ, quia sic sequeretur utramque esse finitam et limitatam, cum supponatur utraque esse infinitam. Atque hoc est primum argumentum ab essentia divina sumptum, quatenus est a seipsa.

Probatur 2°. ratione. Id Deo tribuendum est, quod absolute est melius et perfectius. Sed melius et perfectius est habere essentiam absolute simplicem, quam habere essentiam quocunque modo compositam. Cum enim, secluso hoc simplicitatis, aut compositionis conceptu, in confesso sit, essentiam divinam continere in se omnes gradus perfectionis possibiles; ut postea demonstrabitur; sine dubio major et melior est perfectio in unitatem collecta, quam in multa dispersa.

3°. Omne compositum est partibus componentibus natura posterius. Nihil Deo, vel in Deo natura est posterius. Ergo.

4°. Omne compositum ab aliquo componitur: nihil enim se ipsum componit; quod enim componit est, quod componitur non est, scil. compositum. At nihil est quod componat Deum, quoniam ipse Deus est, quicquid est, ante omnia et causa omnium.

Probavimus in genere Deum esse ens absolute simplex. Ut autem idem probemus etiam in specie, percurrendi sunt omnes modi compositionis, ostendendumque eorum nullum in Deum posse cadere. Ubi 1°, distinguendum est de compositione reali, et compositione rationis. 2°. Distinguendum de compositione activa et passiva.

1. Inter realis compositionis species prima occurrit illa, quæ est ex materia et forma. Ita res naturales omnes nos componimus; ex materia quadam omnibus communi, quæ habet rationem potentiæ, et ex forma

cuique speciei propria, quæ habet rationem actus, ex qua potentia per actum informata resultat compositum.

Dico, 1°. DEUM NON ESSE SUBSTANTIAM EX MATERIA ET FORMA COMPOSITAM. Probatur, 1°. quod est purus actus, non est compositum ex materia et forma: materia enim omnis denotat potentiam ad recipiendam aliquam perfectionem. At purus actus qua talis excludit omnem potentialitatem. Non potest itaque cum materia consistere. Jam vero Deum esse actum purum, probavimus. Ergo.

2°. Quicquid habet materia bonum, est per participationem; nempe per hoc, quod materia ejus recipit formam beneficio alicujus causæ efficientis. At Deus non est bonus, aut perfectus, per participationem, sed per essentiam. Ergo.

2. Secundo, inter realis compositionis species occurrit illa quæ est ex natura et supposito. Nam in rebus creatis 2°. hæc distinguuntur, suppositum et natura. Quæcunque itaque creatura subsistit, necessario est ex utroque. Cum itaque Deus subsistat[d], et habeat naturam, quæritur etiam de Eo, an sit ex utroque compositus.

Dico, 2°. DEUM NON ESSE COMPOSITUM EX NATURA ET SUPPOSITO. Probatur. Compositio supponit distinctionem. Distinctio autem suppositi a natura non convenit naturæ Dei. Suppositum enim et natura distinguuntur, ut includens et inclusum; suppositum enim includit naturam, et aliquid addit, adeo ut natura de potentia absoluta possit sine sua subsistentia conservari[e]. At hoc repugnat naturæ divinæ, cui nihil addi potest; quæ, ut est per se, ita subsistit a se. Illud enim esse, quod essentialiter est sua natura, est etiam essentialiter esse subsistens; quia est per-

[d] subsistit S. [e] Cf. Aquinatis Summæ, part. iii. quæst. ii. art. ii. 3.

fectissimum; et perfectius est esse subsistens quam non subsistens, ut patet. 2°. Si natura et suppositum distinguerentur et conjungerentur in Deo, tum natura divina, sive Deitas, non esset Deus. Tum ipsa divina essentia esset aliquid inferius Deo.

3. Tertio, occurrit nobis compositio ex essentia et existentia. Videmus enim in creaturis hæc distingui; cum non sit de essentia creaturæ ut existat; potest enim non existere; imo, existere omnino non potest, nisi ab aliquo existentiam habeat.

Dico, 3°. DEUM NON ESSE COMPOSITUM EX ESSENTIA ET EXISTENTIA. Ubi nulla est distinctio, ibi nulla compositio. Sed existentia ab essentia Dei nullo modo distinguitur. Quia ipsa essentia divina, qua talis, est necessario existens: est enim, et existit a se, est itaque ipsa sibi sua existentia. Ut ante ostendimus.

4. Quarto, inter has species occurrit compositio ex partibus integrantibus.

Dico 4°. DEUM ESSE INCORPOREUM, NON ESSE COMPOSITUM EX PARTIBUS INTEGRANTIBUS. De hac assertione paulo latius est disserendum. Fuerunt enim quamplurimi, etiam inter Christianos, et sunt etiamnum opinor, nonnulli, qui nihil esse præter corpora, et Deum ipsum proinde corporeum putarunt[f].

[f] Errorem innuit Pearsonus, quo certe periclitantur ecclesiæ Romanæ moderni doctores, quibus licitum habetur Deum Patrem specie corporea depingere. Unde quidam ex illis, "We can-" not reflect upon God without " involuntarily supposing some " likeness of Him, which is ap-" propriate to our limited con-" ceptions;" allegatis S. Scripturæ locis, Gen. ii. 2. iii. 8. Exod. xxxiii. 11. xxxiv. 1. et aliis ejusmodi. Longe alia de his Scripturis S. Augustini et veterum sententia. Et meminerint velim, ex quali philosophorum schola prodierit, qui docuit "ita esse in-" formatum anticipatumque men-" tibus nostris, ut homini, cum " de Deo cogitet, forma occurrat " humana." Vid. Cic. de Nat. Deor. i. 27.

Horum autem duæ classes sunt: 1ª. Eorum qui magis crasse errant, putantque Deum, non tantum corpus esse, sed tale omnino corpus habere, quale nos homines habemus: ob idque Anthropomorphitæ dicti sunt. His autem originem, aut occasionem dedit Audius quidam [g], ipsi Ario contemporaneus, qui imaginem Dei, ad quam factus est homo, in corpore sitam esse defendit. Et postea, tempore Theodosii, monachi in Ægypto plane docuerunt, et Deum esse corporeum, et forma humani corporis præditum—Duplici autem argumento freti id fecerunt; 1°. quod homo factus sit ad imaginem Dei; 2°. quod Scriptura dicat Deum oculos, aures, manus, et pedes habere, sicut homines.

Verum hæc hæreticorum fundamenta nullo negotio convelluntur. Loquitur quidem S. Scriptura de Deo, ac si membra corporea haberet, sicut homines; sed loquitur figurate, seu *ἀνθρωποπαθῶς*, dicta factaque Dei hominibus repræsentans, ac si Deus ipse homo esset: Non quod Deus talis sit, sed quod homines, sub ea similitudine, Deum melius intelligant. Neque enim homines actiones operationesque Spiritus, sive immanentes, sive transeuntes, aliter quam per modum illum

g Imo ante Audium, et Judæi, et nostrorum nonnulli, ait Origenes, Hom. in Gen. initio. P.

Verba Origenis de Judæis reperire nequeo. Habet quædam de Melitone Sardensi, Eclog. in Genesin; locum paullo infra affert Pearsonus. Disputat idem contra Anthropomorphitas, Comment. in Evang. Joann. tom. xiii. 21. et Hom. in Gen. i. 13. sed nulla Judæorum vel aliorum aperta mentio. Cogitare potuit Pearsonus de Sadducæis, quos Petavius, in Epiphan. Hær. xiv. Lyranum sequutus, suspicatur Deum corporeum esse asseruisse. Alios præter Sadducæos vix crediderim. Certe Philo Judæus nihil corporeum in Dei naturam cadere sustinuit; tale enim aliquid de Deitate concipere, esset, ut loquitur, *ὑπερωκεάνιος καὶ μετακόσμιος ἀσέβεια*. De Confus. Ling. p. 339. C. D. ed. Paris. Cf. eundem de Sacrif. Abel. et Caini. p. 146. D. De Audio, sive Audæo, vide Theodoret. Hist. Eccl. iv. 9. Epiphan. Hær. lxx.

quo anima humana in corpore, et per membra corporea operatur, intelligunt. Atque hoc ita esse, de industria, a Spiritu Sancto in S. Scriptura factum, id unum argumentum esse potest; quod illa tantum membra humani corporis Deo tribuat, quæ homines omnes credunt esse vel actionum hominis nobilissimarum principia, vel ad actiones homine dignas edendas instrumenta, vel ad perfectæ cujusdam ac reverendæ ætatis indicia [h]: Illa vero quæ manifesta præ se ferunt imperfectionis signa, Deo nunquam in S. Scriptura tribuuntur. Ista igitur Deo tribuuntur, non quod talia revera Deo competant, sed ut exprimantur facultates, vel actiones Dei, similes illarum quæ membris istis aut insunt, aut exercentur, quæ a nobis pro perfectionibus habentur.

2°. Ad alterum fundamentum hujus hæreseos, ex similitudine Dei, respondeo: Eam non sitam esse in humani corporis figura; idque patere, 1°. quod accusantur ethnici, Rom. i. 23. *ὅτι ἤλλαξαν τὴν δόξαν τοῦ ἀφθάρτου Θεοῦ ἐν ὁμοιώματι εἰκόνος φθαρτοῦ ἀνθρώπου.* 2°. Deus expresse asserit formam, seu figuram sui nunquam esse visam, et ob eam ipsam rationem figuram ullam sui fieri vetat, prohibens diserte figuram

[h] Allusio ad textum, quem aliorsum torquent Romani, Dan. vii. 9. Antiquitatis sententiam sequitur Pearsonus. "Ostendit pro-"pheta, per ea quæ cognita sunt "nobis verba, efficientiam Dei ad "judicium. Quia enim per mul-"tos dies expediebatur istud, ve-"tustum dierum nominat Judi-"cem. Et quia mundum judici-"um et purissimum, et inflexi-"bile; albi capilli mundi Judi-"cis, et candida Ejus vestimenta "et immaculata dicuntur; ideo "et capilli albi, sive vetustatem "annuntiantes et ipsi, sive judi-"cii puritatem." Eusebius, De Eo quod Deus Pater Incorporalis, lib. v. Qui statim subjicit, "Ego "autem et contingere istiusmodi "habitum pertimesco!"

Conferri potest Eusebius, ubi S. Scripturæ locum eundem tractat, in Opere nunc primum ex Græco Codice edito, Eclog. Prophet. iii. 44. p. 149. ed. Oxon. 1842. Vide etiam Theodoreti et Hieronymi Comment. ad loc. Danielis.

hominis masculi aut fœminæ, Deut. iv. 15 [i]. Quæ quam in se rationem habeant, aut veritatem, haud video, si homo ratione figuræ suæ factus esset ad imaginem Dei.

3°. Ex ipso textu apparet, factum fuisse hominem ad similitudinem Dei, non figuræ sed dominii, quod, cum crearetur, tanquam Deus, in creaturas reliquas exercere potuit: ad cujus dominii exercitium, non corpus, sed intellectus, et ratio maxime valebant.

Altera classis est eorum, qui nullam nobis Dei figuram exhibent, Eum tamen corpus esse contendunt, quia quicquid aliquam veram entitatem habet, corpus esse putant. Ita Melito, vetustus sane et nobilis inter Christianos scriptor, teste Origene, et ex eo Theodoreto [k], scripsit *περὶ τοῦ ἐνσώματον εἶναι τὸν Θεόν*. Post Melitonem, Tertullianus, "Quis negabit Deum corpus esse, "etsi Deus Spiritus est? Spiritus enim corpus sui ge- "neris in sua effigie." Lib. contra Praxeam, §. 7. et rursus, pro fundamento suæ sententiæ, "Omne quod "est, corpus est sui generis: nihil enim incorporale, "nisi quod non est."—Lib. de Carne Christi, §. 11 [l]. Ita Phœbadius Aginnensis [m]: "Dei Sermo Spiritu Dei

[i] *Ἀξύνθετον τὸ θεῖον καὶ ἀσχημάτιστον.* Theodoret. Serm. 2. P. Dialog. ii. De Sanct. Trin. Opp. tom. v. p. 960. ed. Schulze. *Ἐπὶ Θεοῦ λέγειν σύνθεσιν καὶ ὄγκον, ἄτοπον· Θεὸς δὲ, ... ἀσύνθετος καὶ ἁπλοῦς καὶ ἀσχημάτιστος.* Ubi, ut solet, S. Chrysostomum repræsentat, qui in Hom. iv. De Incomprehens. Dei Natura, *Ὁ γὰρ Θεὸς ἁπλοῦς, καὶ ἀσύνθετος, καὶ ἀσχημάτιστος.*

[k] Quæst. in Genesin, I. §. 20. Origen. tom. ii. p. 25. ed. Delarue.

[l] De hisce "deliramentis" Tertulliani plura habet S. Augustinus, De Genesi ad Literam, lib. x. 25.

[m] Lib. contra Arianos, c. xx. Bibl. Patr. Gallandi, tom. v. p. 255. d. Vid. Bentleii Respons. ad Collins., "Remarks on Free- "thinking," i. 10. et virum doctum, qui in hac quæstione melius versatus est, quam cum Arianas partes tueretur, Joann. Jackson, "Remarks on a Book intitled, "Christianity as old as the Crea- "tion." P. ii. sect. 11. p. 18, sqq.

" instructus est, et, ut evidentius dicam, Sermonis cor-
" pus est Christus. Corpus enim Spiritus, sed corpus sui
" generis. Nam et invisibilis et incomprehensibilis
" Spiritus. Num quid tamen inane et vacua res Deus?
" Deus est, Spiritus est."

Respondeo, Deum ita Spiritum esse, ut corpus nullo modo sit; ita simplicem, ut ex partibus quantitativis nullo modo componatur. Πνεῦμα ὁ Θεὸς, inquit Christus Joann. iv. 24. Deus est absolute Spiritus: *Spiritus carnem et ossa non habet,* inquit Idem. Lucæ xxiv. 39. Hoc autem idem est ac si dixisset, corporeus non est. Quid quod ibidem Deum exinde spiritualem cultum postulare dicat? quia ille divinæ excellentissimæ naturæ convenientissimus est, idque non aliam ob rationem, nisi quia talis natura est spiritualis.

Probatur idem ratione. Quicquid est aliquo modo corporeum, continet in se aliquid quod non est perfectum. At nihil potest esse in Deo quod non sit perfectissimum. Ergo. Minor clara est. Major probatur. Quod continet in se partes quantitativas, ex quibus omnis corporeitas constat, continet in se aliquid quod non est perfectum: omnis enim pars, qua talis, est aliquid imperfectum, quia minus quiddam est, atque imperfectius, quam ipsum totum.

Atque hæc de compositione reali, vel ex natura rei. Sequitur loqui de compositione rationis.

1°. Occurrit nobis compositio ex genere et differentia. In rebus enim creatis gradus genericus, qui in aliqua re reperitur, cum differentiali gradu illius rei

Excusat scil. Tertullianum et Phœbadium, quasi Deo ejusmodi corpus tribuerent, quod quosdam tribuisse testatur etiam Nazianzenus, Orat. xxxiv. ἄϋλόν τι καὶ πέμπτον σῶμα, εἰ βούλονται δὲ, καὶ ἀσώματον. Id tamen si voluissent, melius esset verbo tam indefinito abstinuisse.

potest inveniri, secundum rationem suam, separatus ab illo gradu differentiali, et conjunctus cum alio gradu differentiali in re alia. Quæritur itaque de Deo.

Dico 1°. DEUM NON ESSE COMPOSITUM EX GENERE ET DIFFERENTIA. S. Cyrill. Alex. negat, *τὸ γένος ὀνομάζειν ἐπὶ Θεῷ* [n]. Et de differentia rursus, *Ὁρῶμεν ὅτι πᾶν, ὅπερ ἂν δέχοιτο διαφορὰν, σύνθετον ἔσται καὶ οὐχ ἁπλοῦν κ. τ. λ.*[o]

2°. Occurrit nobis compositio ex subjecto et accidente.

Dico 2°. DEUM NON ESSE COMPOSITUM EX SUBJECTO ET ACCIDENTE. Probatur, 1°. quia subjectum habet se ad accidens tanquam potentia ad actum.

2°. Quod est ipsum esse per essentiam, non potest esse aliquid quod non sit per essentiam. S. Leo: "Deus nullius participationis est indigus. De quo "quicquid digne utcunque sentitur, non qualitas est "sed essentia [p]."

Divina attributa ita differunt ratione, ut se invicem includant essentialiter.

"Deus ipso, quo est, vivit, et eo, quo vivit, intelligit, "et eo, quo intelligit, potest." S. Augustin.[q]

[n] De Sancta Trin. Dialog. ii. tom. v. p. i. p. 426. *μάλιστα λογισμοῦ τοῦ καθήκοντος ἀμοιρήσειεν ἄν, καὶ μάλα εἰκότως, τὸ, γένος ἐθέλειν ὀνομάζειν ἐπὶ Θεῷ, εἴπερ ἔστι κατ' αὐτὸν, ἢ γοῦν πρὸ αὐτοῦ, τῶν ὄντων οὐδέν.* Idem, Dialog. i. ibid. p. 391. d. *γένους μὲν καὶ διαφορᾶς εἰδοποιοῦ παντελῶς τὸ θεῖον ἀνῴκισται.*

[o] In Thesaur. c. xxx. ibid. p. 262. c.

[p] Epist. ad Turribium, contra Priscillianistas, c. v. S. Augustin. de Trin. lib. xv. 8. "Si dica- "mus, æternus, immortalis, in- "corruptibilis, immutabilis, vi- "vus, sapiens, potens, speciosus, "justus, bonus, beatus, spiritus, "horum omnium novissimum "quod posui quasi tantummodo "videtur significare substantiam, "cætera vero hujus substantiæ "qualitates: sed non ita est in "illa ineffabili simplicique na- "tura. Quicquid enim secun- "dum qualitates illic dici vide- "tur, secundum substantiam vel "essentiam est intelligendum." Similiter S. Basilius, Epist. viii. 3. *ποιότητος δὲ τὸ θεῖον ἐλεύθερον.*

[q] Hæc verba mihi apud Au-

Activa compositio non convenit Deo : non potest esse principium formale, vel materiale. Probatur ; quod componit minus est perfectum quam compositum [r].

Difficultates de humana natura Christi alio spectant.

gustinum non succurrunt. Num memoriter respexit Pearsonus ad Augustini lib. vi. De Trinitate, c. x. ; ubi de Deo Filio, " Ejus " imago est, ubi est prima et " summa vita, cui non est aliud " vivere et aliud esse, sed idem " est esse et vivere : et primus " ac summus intellectus, cui non " est aliud vivere et aliud intel- " ligere, sed id quod est intelli- " gere, hoc vivere, hoc esse est, " unum omnia." Confer etiam lib. xv. De Trinitate, c. v. 7. vi. 9. et alia loca citata infra in Lect. xiv. Ipsa enim hæc verba, quæ citat Pearsonus, sunt Alcuini nostratis, in Respons. ad Quæst. Fredegisi. §. xvi. Oper. tom. i. p. 741. ed. Froben. 1777.

[r] Quod componit, scil. ut principium materiale vel formale ; quemadmodum ex præcedentibus intelligendum est. Vid. Thomæ Summam, Quæst. iv. Art. 1.

LECTIO VI.

DE PERFECTIONE DEI ET INFINITATE EJUS.

DIXIMUS priori lectione, de primo Dei attributo speciali, quod nobis apud Aquinatem occurrit, de simplicitate Dei scil. quam tractat ille tota quæstione tertia. Sequitur ut agamus de Dei perfectione, quæ apud ipsum proxime tractatur. Sed ad proponendam methodum haud paulo clariorem, observandum, agere Aquinatem de perfectione Dei, quæstione quarta; de infinitate, quæstione septima; quæ duo attributa in unum potius compingenda esse videantur: ipsa enim infinitudo intelligenda est de infinitate perfectionis in essendo. Agemus itaque de utroque simul, et hac quidem methodo, ut ostendamus.

1°. Deum esse perfectum.

2°. Perfectionem Dei esse infinitam.

3°. Infinitatem esse attributum Deo proprium.

I. Ac 1°. quidem certum est, Deum esse aliquo modo perfectum. Ita enim Christus ipse de Deo Patre nostro loquitur, Matt. v. 48. *Ἔσεσθε οὖν ὑμεῖς τέλειοι, ὥσπερ ὁ Πατὴρ ὑμῶν ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς τέλειός ἐστιν.* Quid autem sit Dei perfectio, ex illo loco colligi nullo modo potest, cum ea ibi proponatur, ad quam homines anhelare oporteat; ea autem esse videtur, vel sanctitas,

seu integritas, ut תָּמִים *tamim*, τέλειος dicitur; vel patientia, quam in Deo proponit imitationi nostræ Christus, non excellentiam naturæ.

Ut igitur sciamus in quo consistat perfectio Dei, aliunde intelligendum est, quid sit esse perfectum. Unde vero melius quam ex Aristotele, qui tres modos perfectionis describit, Metaph. l. iv. c. 16. τὰ μὲν γοῦν καθ' αὑτὰ λεγόμενα τέλεια τοσαυταχῶς λέγεται· τὰ μὲν, τῷ κατὰ τὸ εὖ μηθὲν ἐλλείπειν μηδ' ἔχειν ὑπερβολὴν ἐν ἑκάστῳ γένει, μηδ' εἶναί τι ἔξω. scil. "cui nihil deest, quod a "nullo superatur, et cui nihil sui extra est, id in se "perfectum est." Hæc autem omnia Deo apprime competunt. Deus itaque est perfectus.

Rursus distinguendum est de perfectione; ut sciamus ulterius, qualis perfectio Deo competat. Est itaque perfectio vel absoluta, vel respectiva. Perfectio absoluta est prædicatum aliquod, seu ratio, quæ in se considerata, sine respectu ad certam aliquam naturam, per se est bona et amabilis, ut existentia, vita, potentia, sapientia &c. Perfectio respectiva est prædicatum, seu ratio aliqua, quæ ad certæ naturæ, qua talis est, complementum aut ornamentum pertinet.

Dico 1°. DEUS EST ABSOLUTE PERFECTUS. Probatur; illud cui nihil omnino deest, est absolute perfectum. At Deo nihil omnino deest. Ergo. Probatur; cui nihil, neque privative neque negative deest, illi nihil omnino deest: nullo enim alio modo quicquam deesse potest: at Deo nihil deest privative, i. e. nihil ei deesse potest, quod naturæ divinæ debitum est, ad suam integritatem atque complementum; quia sicut Deus ex se est, ita ex se habet totam perfectionem sibi debitam: de qua nihil potest deperdere; non ab alio, quia habet independenter ab alio; non a se, quia habet a se, non efficienter, sed formaliter.

Rursus, nihil Ei deest negative, quia omnis perfectio Ei debita est, et necessario inest. Omnis enim perfectio possibilis est vel increata, vel creata. Omnis increata perfectio et Deo debita est, et ei necessario inest, quia solus Deus est ens increatum. Omnis creata perfectio est a Deo; nihil enim est præter ipsum, nisi ab ipso: at quod est a Deo necessario, est in Deo. Perfectio enim effectus necessario supponitur in causa.

Dico 2°. DEUS EST *αὐτοτελής*, A SE IPSO PERFECTUS. Ita inter Platonicos Alcinous; inter Christianos ille qui Dionysius Areopagita falso nominatur.—*τέλειον μὲν οὖν ἐστιν, οὐ μόνον ὡς αὐτοτελὲς καὶ καθ' ἑαυτὸ ὑφ' ἑαυτοῦ μονοειδῶς ἀφοριζόμενον*[a]. "Perfectum est quod per se ab- "solutum, per se, scil. a se, non ab alio, determinatum." Quicquid in ullo genere perfectum est, id ab alio perfectionem habet, ab eo scil. a quo habet essentiam. Deus autem cum a nullo essentiam derivet, a nullo perfectionem suam haurit: ut igitur est a se, ita et perfectus est a se, ut est *αὐτοὼν*, ita et *αὐτοτελής*. Deus itaque non recipit perfectionem ab alio, sive ut a causa efficiente, sive ut a causa formali, sicut fit in creaturis, sed habet perfectionem a sola simplicissima essentia sua.

Dico 3°. DEUS EST *ὑπερτελής*. Ita idem, quisquis est, Dionysius [b], *οὐ μόνον αὐτοτελὲς*, ut ex eo modo diximus, *ἀλλὰ καὶ ὡς ὑπερτελὲς, κατὰ τὸ πάντων ὑπερέχον*. h. e. "omni perfectione conceptibili superior et excellentior." Nihil enim a mente humana tam eximium et excellens potest cogitari, quin Deus sit infinitius excellentior

[a] De Divin. Nominibus, c. xiii. tom. i. p. 873. ed. Corderii. Utitur eadem voce S. Athanasius de Deo Filio, in Expos. Fidei.

[b] De hujus scriptoris ævo, vide Pearsonum Lect. in Act. Apost. ii. c. xiv. Vindic. Ignat. part. 1. c. ii. et, ubi Dallæi sententiam radicitus excutit, ib. c. x.

et major: unde *ὑπεροχικῶς* dicitur, *ὑπεράγαθος*, et *ὑπερούσιος* [c].

Dico 4°. DEUS EST *παντελής*: ita rursus Alcinous. Deus non tantum est omnium entium perfectissimum, sed etiam omnium perfectionibus completum. Si enim aliqua esset perfectio in re alia quæ in Deo non esset, tum Deus careret aliqua perfectione; essetque non absolute, sed sua tantum perfectione, certoque genere perfectus. At cum rerum omnium perfectiones sint perfectiones essendi, necesse est ut ei insint, qui habet perfectionem totius esse; quia et Ipse est per se, et quicquid Ipse non est per Ipsum est.

Cum autem dicimus, omnes perfectiones in Deo esse, observandum est, non uno modo eas in Deo contineri. Ut enim perfectiones sunt diversorum generum, ita diversis modis in Deo esse a nobis cogitari debent. Aliquæ autem perfectiones adeo simpliciter tales sunt, ut nullam secum invehant imperfectionem, neque in subjecto suo quod afficiunt ullam perfectionem excludant. Quales sunt, sapientem esse, potentem esse, et similes; quæ cum nulla æquali vel majori perfectione pugnant, et ipsæ per se sumptæ nullam important imperfectionem in ratione sua formali. Aliæ autem perfectiones sunt, quæ, licet in suo quidem genere, sint perfectiones quædam entis, tamen iis semper annexa est aliqua imperfectio, vel repugnantia cum

[c] Gregor. Nazianzen. Orat. xii. *Κάλλιστον μὲν τῶν ὄντων καὶ ὑψηλότατον Θεός· εἰ μή τῳ φίλον, καὶ ὑπὲρ τὴν οὐσίαν ἄγειν αὐτὸν, ἢ ὅλον ἐν αὐτῷ τιθέναι τὸ εἶναι, παρ' οὗ καὶ τοῖς ἄλλοις.* Ubi fortasse Dionysium respexit, nisi potius uterque Platonem de Republ. vi. qui de Deo, utpote bonorum summo: *οὐκ οὐσίας ὄντος τοῦ ἀγαθοῦ, ἀλλ' ἔτι ἐπέκεινα τῆς οὐσίας πρεσβείᾳ καὶ δυνάμει ὑπερέχοντος.* Vid. Pearsoni de Nazianzeno censuram in Vind. Ignat. part. I. c. x. Cudworth. Intell. Syst. c. ii. sect. 23. Auctor de Definitionibus, in Append. S. Athanas. Opp. *Θεός ἐστιν οὐσία ἀναίτιος, καὶ πάσης οὐσίας αἰτία ὑπερούσιος.*

perfectione aliqua æquali. Ut corpus esse, sensitivum esse, visibile esse et similes. Aliæ denique perfectiones, licet nullam in se imperfectionem involvunt, tamen cum subjecto, cui inhærent, imperfectionem connotant; ut potentia hominis, scientia angeli, et similes perfectiones maximæ cujuslibet creaturæ.

Dico 5°. PERFECTIONES OMNES SIMPLICITER SIMPLICES SUNT IN DEO FORMALITER. Probatur ex assertione priori, nam si Deus sit παντελὴς, habeatque in se omnes perfectiones entis, omni modo quo habere potest, necesse est ut habeat perfectiones simplices formaliter. Nam per eum habendi modum nulla sequitur imperfectio; quia perfectio simpliciter simplex nullam includit imperfectionem; neque removetur aliqua perfectio, quia perfectio simpliciter simplex, qua talis, nullam excludit perfectionem. At is modus habendi Deo dignus est, per quem nulla sequitur imperfectio, nulla removetur perfectio.

2°. Si singulæ perfectiones simpliciter simplices, in sua ratione formali, nullius alterius perfectionis simpliciter simplicis rationem formalem excludunt, tunc omnes tales perfectiones sunt in sua formali ratione competibiles. Si autem omnes sint in sua formali ratione competibiles, tum in Deo necessario in eadem ratione continentur, quia Ipse omnes perfectiones possibiles omni modo possibili complectitur.

Dico 6°. PERFECTIONES OMNES AD CREATURAS CONTRACTÆ SUNT IN DEO NON FORMALITER, SED EMINENTER. Ubi observandum, quod, licet perfectiones, quæ in se consideratæ absolutæ sint et simplices, esse possint in creaturis, tamen cum in creaturis sunt, actu simplices esse non possunt, quia eo ipso limitatæ sunt, adeoque imperfectionem involvunt. Perfectio enim absoluta, pura ab omni mixtura imperfectionis nulla est, aut esse

potest, in creaturis: v. gr. Sapientia est in se perfectio pura, nullam imperfectionem involvens; si autem ad creaturam contrahatur, imperfectionem statim contrahit; sapientia enim hominis aut angeli est imperfecta. Hac observatione præmissa, probatur assertio, Nulla perfectio imperfectionem involvens potest esse in Deo formaliter, sic enim Deus esset imperfectus; omnis perfectio ad creaturam contracta imperfectionem involvit: Ergo. Cum autem non sit in Deo formaliter, quia involvit imperfectionem, et tamen in Deo aliquo modo sit, quia est perfectio, necesse est ut sit in Deo perfectissimo quo potest modo, hoc est, eminenter, i. e. ut Deus habeat in se perfectionem eminentioris excellentiorisque naturæ, quæ cum sit ejusdem rationis, contineat illam perfectionem in creatura, sine ulla imperfectione quæ ipsam in creatura sequitur.

Dico 7°. PERFECTIONES QUÆ INCLUDUNT IMPERFECTIONEM, SUNT IN DEO VIRTUALITER. Probatur. Non sunt in Deo formaliter, quia sunt formaliter imperfectæ. Non sunt in Eo eminenter, quia nihil ejusdem rationis, quod sit Eo excellentius eminentiusque, potest esse simpliciter perfectum: neque ergo possunt esse formaliter, neque eminenter, in Deo. Quoniam autem quicquid est quovis modo perfectum, aliquo saltem modo Deo insit, ideo dicimus tales perfectiones esse in Deo virtualiter: i. e. virtutem seu potentiam in Deo esse, qua possit eam perfectionem facere, et se solo efficere, quicquid ipsa facta possit præstare.

Dico 8°. OMNES PERFECTIONES IN DEO SUNT UNA SIMPLICISSIMA PERFECTIO. Probatur; quia omnes perfectiones quæ sunt in Deo, non sunt a se ipsis invicem realiter distinctæ, neque sunt ab ipsa essentia divina

distinctæ, ut ante ostendimus de attributis [d]: ergo sunt omnino res una atque eadem. Quoniam itaque essentia divina est maxime una, et perfectiones omnes Dei sint de essentia divina, quia quicquid est in Deo, Deus est; ideo omnes perfectiones in Deo sunt una simplicissima perfectio.

II. Jam vero ex hac simplicissima perfectione Dei demonstrata, facile est ad infinitatem demonstrandam procedere. Cujus enim natura includit in se perfectiones omnes, easque omnes complectitur unica summa simplicissimaque perfectione, Ejus essentia non potest non esse infinita. Quamvis enim aliud sit esse perfectum, aliud esse infinitum, ut vult Aristoteles, Phys. iii. 6. *ἄπειρον μὲν οὖν τοῦτ' ἐστιν οὗ κατὰ τὸ ποσὸν λαμβάνουσιν ἀεί τι λαβεῖν ἔστιν ἔξω· οὗ δὲ μηδὲν ἔξω, τοῦτ' ἐστὶ τέλειον καὶ ὅλον.* Illud tamen est intelligendum, de materia quam tractat philosophus, scil. de corporibus, rebusque creatis; in quibus idem est in suo genere perfectum, ac totum, omnibus scil. partibus absolutum, et in quibus "tantum" ratione infiniti proprie admittit philosophus, cujus vox est: *τὸ ἄπειρον ἐν τῷ ποσῷ* et *οὐσίαν δὲ εἶναι ἄπειρον οὐκ ἐνδέχεται*: et rursus *ὁ τοῦ ἀπείρου λόγος τῷ ποσῷ προσχρῆται* [e]. Atque hinc tantum sequitur, Aristotelem non considerasse infinitatem aliam, quam quantitativam, ac præterea, quamvis Deus non sit quantitative infinitus, (cum ostenderimus Eum esse nullo modo corporeum,) infinitatem tamen Ejus optime describi per eam quæ nobis ex quantitate nata est.

Ut igitur finita est quantitas, quæ habet terminum

[d] Lect. v. sub fin. [e] Phys. i. 2, 7.

suæ extensionis, ita finita est essentia, quæ habet terminum suæ perfectionis in essendo, ita ut non habeat ulteriorem gradum aut perfectionem entitatis. Et ut infinita quantitas est, quæ nullum terminum suæ extensionis habet, ita infinita est essentia, quæ nullum habet limitem suæ entitatis, aut gradum quo sit contenta et contracta.

Dico 1°. DEUM ESSE SIMPLICITER ET ESSENTIALITER INFINITUM. Probatur; Ens a se est simpliciter infinitum: Deus est ens a e: Ergo. Minorem ante ostendimus: major probatur; quod nullum habet limitem suæ essentiæ est infinitum, per definitionem infiniti. At quod est a se, non habet limitem suæ essentiæ. Nihil enim potest habere limitem, nisi quod est limitatum; limitatum autem nihil potest esse, nisi habeat causam suæ limitationis. Deus non potest habere causam limitationis essendi, quia non habet causam essentiæ [f].

Obj. Essentiæ rerum, secundum esse possibile, sunt a se. Sed essentiæ rerum, secundum esse possibile, non sunt illimitatæ. Ergo, non est verum, omne ens a se esse illimitatum.

Resp. Negando essentias rerum, secundum esse possibile, esse a se. Possibilitas enim ipsa dependet a Deo, adeo ut, supposito Deum non esse, nihil esset possibile. Quicquid enim est possibile, est in potentia aliqua: supposito autem Deum non esse, nulla esset omnino potentia.

2°. Omni ente finito potest esse majus et perfectius.

[f] Ita Theologus nostras, Dr. Thomas Jackson, Opp. tom. ii. p. 6. "God can have no such "limits or bounds, as He hath "set to Nature and things natu- "ral. He neither is any part "of this visible frame which we "see, nor can He be inclosed "within the utmost sphere. "*Whatsoever hath no cause of* "*being, can have no limits or* "*bounds of being.*"

Sed Deo nullum potest esse ens majus aut perfectius. Ergo.

3°. Tota perfectio entis possibilis est in Deo. Sed perfectio entis possibilis est infinita. Ergo, perfectio quæ est in Deo est infinita. Major vera est, quia ipsa possibilitas, ut ostendimus, est a Deo. Minor apparet. Quia quantavis entis possibilis perfectione data, potest semper sine repugnantia cogitari major, cujus nullum aliud fundamentum potest esse, quam perfectio Dei, semper potentis quolibet facto aliquid majus facere; itaque qualibet perfectione, aut potentia data, semper erit aliquid extra in Deo capere. Quæ est propria et formalis ratio infiniti.

Dico 2°. OMNIA ATTRIBUTA DIVINA SUNT INFINITA. Probatur, quia omne attributum divinum est de ipsa essentia Dei; si igitur essentia sit infinita, necesse est ut attributa etiam sint infinita. Non igitur tantum verum est, Deum esse ens infinitum, sed et esse infinite justum, infinite sapientem, bonum, potentem. Atque hoc est quod Græci vocant, *ἀπειροπλάσιον*, sive multiplicem infinitatem.

Dico 3°. INFINITUDO EST ESSENTIÆ DIVINÆ PROPRIA. Probatur, si Deus ideo sit infinitus, quia est a se, seu quia est increatus, ut ostendimus, tum quod non est increatum, non est infinitum. At nihil, præter Deum, est increatum: Ergo nihil, præter Deum, est infinitum.

Dico 4°. MULTITUDO ACTU INFINITA EST IMPOSSIBILIS.

Dico 5°. MAGNITUDO[g] INFINITA EST IMPOSSIBILIS.

Dico 6°. INTENSIO INFINITA EST IMPOSSIBILIS.

Solus Deus est possibiliter et necessario infinitus.

Dubitarunt aliqui scholastici, an argumentum satis

[g] Aut "extensio," quod correctionis loco superscriptum est.

idoneum excogitari posset, quod sufficienter demonstraret Deum esse infinitum. At Conradus Vorstius, infelix iste Steinfurtensis Professor[h], omnino negavit hujus assertionis veritatem: dumque tantum contra immensitatem et omnipræsentiam Dei disputare velle videtur, ipsam infinitatem essentiæ divinæ tollit.

Verba ejus sunt, Notis ad Disputat. Tert. de Deo. "Nec Deus actu simpliciter est infinitus, neque es-"sendo, neque operando: tametsi respectu nostri, sic "dicitur utrumque." Et rursus: "Equidem Deus "purus actus, sed hoc non vetat quin simul sit in "sese finitus[i]." Hæ sunt assertiones Vorstianæ: argumenta hæc.

1. "Nihil aliud in rerum natura est infinitum, non "materia, non numerus, non magnitudo; ergo nec "Deus." Antecedens a nobis admissum est. Consequentiam sic probat. "Nam actu infinitum esse, et "in specie hoc vel illud esse, contradictoria sunt. "Quia omne quod actu est, hoc aliquod in seipso "finitum et ad certum aliquod genus entis quasi con-"tractum est." At nos hoc ipsum omnino negamus. Esse enim hoc, non probat esse finitum, quia potest esse hoc infinitum, sine ulla implicatione contradictionis. Neque redditur aliquid statim in seipso infinitum, quia refertur ad aliquod genus entis. Ens enim recte dividitur, in finitum et infinitum; non minus ergo contrahitur ad genus entis quod est infinitum, quam quod est finitum.

[h] "Infelicem" vocat Vorstium, fortasse recolens quæ passus erat a primoribus ecclesiæ Anglicanæ. Ejus enim librum *De Deo et Attributis Ejus*, Rex Jacobus, precibus motus Archiepiscopi Cantuar. Georgii Abbot, tum in Metropoli, tum in utraque Academia, jussit publice comburi. Vid. Andr. Reuchlin. Epist. ad Is. Casaubon. inter Eruditorum Virorum Epistolas, ed. Amsterdam. 1660. p. 423. Collier, Eccl. Hist. b. viii. vol. ii. p. 703, 4.

[i] Steinfurt. 1610. p. 234, 5. sqq.

2^m^ Argumentum. "Potentia Dei non est infinita; ergo "nec essentia ejus infinita. Consequentia patet. Major "probatur; quia non extenditur ad impossibilia." Huic argumento respondebo, cum egero de omnipotentia Dei [k].

3^m^ Argumentum. "Substantia Dei videtur jam ab "angelis, et videbitur olim a nobis, facie ad faciem; "ergo non est prorsus et simpliciter infinita."

Huic argumento respondendum erit, cum agemus de visione Dei [k].

4^m^ Argumentum. "S. Scripturæ magnum, excelsum, "elevatum vocant. Nunquam absolute infinitum "appellant. Ergo."

Respondeo, 1°. Argumentatio negativa e Scripturis non est valida. 2°. Scriptura Deum ita appellat magnum, ut significet esse infinitum. Ps. cxlv. 3. *Magnus Dominus et laudabilis nimis, et magnitudinis ejus non est finis.* Magnitudinis ejus non est finis. Ergo non tantum magnus dicitur in S. Scriptura, sed et infinite magnus; μεγαλωσύνης αὐτοῦ οὐκ ἔστι πέρας. Ergo est ἄπειρος.

[k] Hæ lectiones desiderantur.

LECTIO VII.

DE BONITATE DEI.

DIXIMUS priori lectione de secundo Dei attributo, scil. de perfectione, de qua tractat Aquinas quæst. quarta, et adjunximus ei, methodi melioris gratia, attributum infinitatis, de quo tractat Thomas quæst. septima. Restat ut ad tertium attributum redeamus, scil. bonitatem, de qua agit Aquinas totis quinta et sexta quæstionibus; et quinta quidem de bonitate in genere, sexta de bonitate Dei. Cum autem prior pars tractatus, de bonitate in genere, sit plane metaphysica, eam nobis non placet attingere, nisi quatenus bonitatis rationem necesse est explicare, quam theologice Deo attribuendam esse demonstrabimus.

Certissima autem nobis tria sunt ex ipsa S. Scriptura. 1°. Deum esse bonum. Psal. cvii. 1. *Confitemini Domino* כִּי טוֹב, *ὅτι ἀγαθός*, LXX.[a] *quod bonus.* 2°. Esse insigniter et excellenter bonum. Psal. lxxiii. 1. *Quam bonus Israel Deus!* *Ὡς ἀγαθὸς ὁ Θεὸς Ἰσραήλ* אַךְ טוֹב Profecto bonus, eximie bonus est Deus. Et Psal. xxxi. 19. מָה רַב טוּבְךָ *Quam multum, vel quam*

[a] Legitur ibi *χρηστός*. Vid. loca infra allata a Pearsono sub finem hujusce lectionis.

magnum est bonum tuum; seu, ut habet Vulg. versio, *Quam magna multitudo dulcedinis tuæ, Domine.* 3°. Neminem præter Deum bonum esse, sicut Deus bonus est. Hoc enim ab ipso Christo dictum est Matt. xix. 17. Τί με λέγεις ἀγαθόν; οὐδεὶς ἀγαθὸς, εἰ μὴ εἷς, ὁ Θεός.

Atque hæc tria sane satis evincunt bonitatem Dei esse veri nominis attributum; illi scil. et proprie et excellenter convenire, et illi soli. Verum licet S. Scriptura nos doceat Deum ita bonum esse, non tamen ipsa docet quid sit esse bonum, vel in quo bonitas, aut illa, aut ulla consistit. Aliunde ergo quærendum quid sit bonitas, et tum demum statuendum quomodo Deo competat.

Notissima autem est definitio Aristotelis, ἀγαθόν ἐστιν οὗ πάντα ἐφίεται, si modo dicenda sit Aristotelis, et non potius antiquissimorum philosophorum, qui, ut ipse ait, καλῶς ἀπεφήναντο[b]. Est itaque hæc definitio boni ab antiquioribus philosophis profecta, ab Aristotele probata.

Ubi notandum cum Eustratio, esse hanc non definitionem sed descriptionem boni, quia fit ex eo quod est posterius. Ὅτι δὲ οὐχ ὅρος τὸ εἰρημένον ἔστιν, ἀλλ' ὑπογραφὴ, δῆλον ἐκ τοῦ ληφθῆναι ἐκ τῶν ὑστέρων. Et est quidem appetibile posterius eo quod habet rationem boni, sed omnino ab ea ratione profluens. Atque ideo non potest ipsa bonitatis natura melius exprimi, quam per immediatam causam istius appetibilitatis. Dicimus itaque bonitatem consistere in appetibilitate radicali, hoc est, in intrinseca rei convenientia, a qua ipsius appetibilitas proxime profluit.

Hæc autem convenientia duplex est, absoluta una, respectiva altera. Absoluta est convenientia rei ad

[b] Ethic. i. init.

seipsam, quæ in eo[c] consistit, quod comparatione sui, bene se habeat, et prædicata ejus recte illi adaptentur, unde profluat aptitudo ut appetatur; i. e. ut voluntas in re complaceat, tanquam in causa, quæ habeat quæ habere debet ad sui constitutionem. Ut inquit S. Augustinus de Lib. Arbit. l. iii. c. 15. " Quicquid est " sicut esse debet, bonum est." Et hæc quidem absoluta convenientia non differt omnino ab illa integritate et perfectione rei in suo esse, quam alii potius bonitatis rationem esse volunt. Respectiva, est convenientia rei comparatione alterius, cui congrua et opportuna est.

Dico itaque 1°. DEUM ESSE BONUM BONITATE ABSOLUTA. Probatur,

1°. Quia hæc ipsa bonitas consistit in integritate et perfectione rei quæ habeat omnia suæ naturæ convenientia atque congrua. At talis integritas atque perfectio necessario Deo insunt; ut ex ipso attributo perfectionis patuit; ita ut nihil ei deesse possit ex iis omnibus quæ, vel ad essentiam, vel ad operationes et emanationes pertinent.

2°. Deum enim ipsum illud esse cogitamus, quo nihil melius est aut esse potest. At illud quo nihil melius, certe bonum est. Recte doctissimus Boetius[d], " Deum " rerum omnium principem, bonum esse, communis " humanorum conceptio probat animorum. Nam cum " Deo nihil melius excogitari queat, id quo melius " nihil est, bonum esse quis dubitet?" Ut dixerat ante S. Augustinus. " Neque quisquam inveniri potest, qui " hoc Deum credat esse, quo melius aliquid est." De Doct. Christ. c. 7.

Dico 2°. DEUM ESSE *ὑπεράγαθον*, hoc est, eminentiori et excellentiori modo bonum. Licet enim res creatæ

[c] in se S. [d] De Consol. Phil. lib. iii. pros. x.

sint vere et absolute bonæ; dixit enim Deus ipse, res creatas esse bonas, imo valde bonas, ut ostendemus postea; et S. Apostolus asserit; Πᾶν κτίσμα Θεοῦ καλὸν, *Omnis creatura Dei bona est*, 1 Tim. iv. 4; ita enim voce καλὸν usi sunt LXX in 1° cap. Geneseos; et omnis creatura proprie et formaliter bona est, qua est ens; quia bonum est transcendens passio entis; et, ut inquit S. Augustinus Lib. de Natura Boni, c. i. "Omnis "natura, in quantum natura est, bona est;" et rursus, in Ps. ciii. "Omnes creaturæ habent quoddam bonum "suum integritatis suæ et perfectionis naturæ suæ;" licet, inquam, creaturæ sint absolute, proprie, et formaliter bonæ, tamen Deus magis eminenter, eximie et excellenter bonus est. 1°. Quia bonitas Dei essentialiter habet, ut sit actualis et realis; et hoc habet Deus ex vi suæ essentiæ, et non aliunde: sed creaturæ non habent bonitatem tam perfecto modo, sed necesse est ut eam recipiant, sicut et essentiam. 2°. Quia bonitas creaturæ perficitur per accidentia, at bonitas divina adæquate convenit substantiæ divinæ. 3°. Bonitas creaturæ perficitur per adeptionem finis sibi ipsi extrinseci; at Deus non habet finem externum, per quem perficitur, ut mox patebit; est itaque eximie et excellenter bonus. Ut optime Trismegistus: Εἰ *δύνασαι νοῆσαι τὸν Θεὸν, νοήσεις τὸ καλὸν καὶ ἀγαθὸν, τὸ ὑπέρλαμπρον, τὸ ὑπερλαμπόμενον ὑπὸ τοῦ Θεοῦ*[e].

Dico 3°. DEUM SOLUM ESSE ABSOLUTA BONITATE BONUM, scil. eo modo quo bonus est: est enim *αὐτοάγαθον*, et ipsum bonum, et a seipso bonum. Reliqua autem omnia quæ bona sunt, ab ipso bonitatem suam habent, ideoque si cum ipso comparentur, bona non sunt. Ita S. Ambrosius: "Proprium Dei est, ut bonus sit[f]."

[e] P. 31. edit. Paris. 1554. *καὶ ἐκεῖνο τὸ ἀγαθὸν ἀμίμητον. ἐκεῖνο γὰρ τὸ κάλλος ἀσύγκριτον.* [f] In Ps. cxviii. Serm. ix. 15.

Ita Trismegistus ille, quisquis est: Τὸ ἀγαθὸν ἐν οὐδενί ἐστιν, εἰ μὴ ἐν μόνῳ τῷ Θεῷ. Τολμητέον γὰρ εἰπεῖν ὅτι ἡ οὐσία τοῦ Θεοῦ, εἴγε οὐσίαν ἔχει, τὸ καλόν ἐστι· τὸ δὲ καλὸν καὶ ἀγαθὸν οὐδέν ἐστι καταλαβέσθαι τῶν ἐν τῷ κόσμῳ[g]: et ratio est, quia aliud est ipsum bonum, aliud quod per ipsum bonum, seu quod aliquid boni. Τὸ ἀγαθὸν δὲ οὔ τι ἀγαθὸν, ἀλλ' ἁπλῶς ἀγαθόν. Deus est τὸ ἀγαθὸν, creatura τὶ ἀγαθόν: Deus itaque, et per autonomasiam, bonus et solus bonus, scil. ut ipsum bonum. Τὸ ἄκρως ἀγαθὸν μόνου Θεοῦ, κἂν τοῦτο καὶ ἄνθρωπος ὀνομάζηται. S. Greg. Naz. Orat. xxxvi. "Bonum hoc et bonum "illud:" inquit S. Augustinus. "Tolle hoc et illud, et "vide ipsum bonum, si potes; ita Deum videbis, non "alio bono bonum, sed bonum omnis boni." De Trin. l. viii. c. 3.

Hæc quæ hactenus diximus, respiciunt bonitatem absolutam essentiæ divinæ: dicendum porro de bonitate respectiva.

Ac 1°. quidem observandum est, aliquid esse respective bonum, seu conveniens alicui dupliciter, vel intrinsece vel extrinsece. Intrinsece convenientes sunt, omni toti integrali partes integrales, toti substantiali partes substantiales. Quæritur itaque, 1°. an Deus per aliquam respectivam bonitatem sit alicui rei intrinsece bonus?

Dico 1°. DEUS NON EST PER RESPECTIVAM BONITATEM ULLI REI INTRINSECE BONUS. Probatur. Nulla bonitas est Deo tribuenda, quæ in sui ratione imperfectionem includit, quia Deus nullo modo est imperfectus; aut quæ specialiter divinæ simplicitati contradicit, Deus enim est omni modo simplex. At concurrere intrinsece ad complementum alterius, vel sub ratione partis

[g] Τὸ ἀγαθὸν, ὦ Ἀσκλήπιε, ἐν οὐδενί ἐστιν, εἰ μὴ ἐν μόνῳ τῷ Θεῷ· μᾶλλον δὲ, τὸ ἀγαθὸν αὐτός ἐστιν ὁ Θεὸς ἀεί. p. 29.

substantialis, et imperfectionem includit, quia pars, qua pars, est aliquid imperfectum; et simplicitati divinæ specialiter contradicit, ut ostensum est, de simplicitate Dei, assertione ultima.

Jam vero bonitas respectiva, extrinsece alteri conveniens, duplici ratione considerari potest, vel per modum efficientis, vel per modum finis.

Proxime itaque agendum est de bonitate respectiva, per modum finis, quia ea maxime cum absoluta bonitate est conjuncta, maximeque propriam in se appetibilitatis rationem habet. Jam vero Deus, sub ratione finis, dupliciter considerari potest, vel ad se, vel ad alia.

Dico 2°. DEUM PROPTER ABSOLUTAM SUAM BONITATEM DICI POSSE BONUM SIBI, SUB RATIONE FINIS. Probatur. Certum enim est 1°. Deum non ordinari ad alium, tanquam ad finem ultimum et bonum suum; tum quod talis ordinatio imperfectionem includit, tum quod Ipse est ultimus rerum omnium finis. Certum est 2°. Deum in seipso habere quicquid attingi potest per adeptionem finis ultimi, et fruitionem summi boni: Ipse enim est, in se, summe beatus. Ex his autem duobus sequitur, Deum ipsum esse sibi ipsi summum bonum, quatenus in seipso omnem sufficientiam atque beatitudinem habet, eaque necessario perfruitur per suam essentiam, intelligendo scil. et amando [h].

Dico 3°. DEUM ESSE BONUM ALIIS SUB RATIONE FINIS. Probatur. Quia sicut Deus est, τὸ A, ita est etiam τὸ

[h] Philo, Lib. de Cherubim. p. 122. ed. Paris. Αὐτὸς ἄκρα καὶ τελος καὶ ὅρος εὐδαιμονίας ὁ Θεὸς, μετέχων μὲν οὐδενὸς ἑτέρου πρὸς βελτίωσιν, τὸ δὲ ἴδιον μεταδεδωκὼς ἅπασι τοῖς ἐν μέρει τῆς τοῦ καλοῦ πηγῆς Ἑαυτοῦ. S. Augustin. ad Dioscorum Epist. cxviii. 13. "Finis ibi dicitur, quia jam quo "excurrat, et quo referatur, non "invenitur. Ibi requies appe-"tendi, ibi fruendi securitas, ibi "tranquillissimum gaudium op-"timæ voluntatis."

Ω [i]; sicut prima Causa, ita et ultimus Finis omnium, fecit enim omnia ob seipsum, seu propter gloriam suam. Omnis autem finis habet aliquam rationem boni, propter quam appetitur, et finis ultimus ratione summi boni. Deus itaque bonus est aliis sub ratione Finis.

Dico 4°. DEUM SUB RATIONE FINIS ESSE MAXIME BONUM CREATURIS INTELLECTUALIBUS. Licet enim Deus sit omnium finis, ideoque omnibus bonus, ut priori assertione ostendimus, non tamen pari modo, sed aliis aliter. Ita ille, quisquis est, Dionysius, describit Deum, tanquam bonum: *Εἰς ὃ πάντα ἐπιστρέφεται, καθάπερ εἰς οἰκεῖον ἑκάστῳ πέρας· καὶ οὗ ἐφίεται πάντα, τὰ μὲν νοερὰ καὶ λογικὰ, γνωστικῶς, τὰ δὲ αἰσθητὰ, αἰσθητικῶς* [k]. Res quidem nullo intellectu præditæ non possunt Deum, sub ratione Boni, cognoscere, et cognoscendo amare, atque frui; in Illius similitudinem tamen tendunt, prout possunt, et ab Ipso, ad Ipsum ordinantur; et ideo suo modo Illum, ut suum Finem et Bonum, appetunt [l]. At creatura intellectualis habet vim cognoscentem, et appetitum universalem; ac proinde, ut intellectus est cognoscitivus omnis veri, ita et voluntas est prosecutiva omnis boni; ideoque sine boni summa plenitudine expleri non potest. Omnia autem creata bona finita sunt et manca; solum itaque bonum increatum est Finis ultimus creaturæ rationalis, modo singulari; cujus solius adeptione satiatur, et in quo solo acquiescit.

Atque hæc dicta sunto de bonitate Dei respectiva,

[i] Apocalyps. xxii. 13.

[k] De Divin. Nom. c. iv. 4. tom. i. p. 556. ed. Corderii.

[l] "Modo communi tendit in "Ipsum omnis creatura, in quantum scilicet omnis creatura "desiderat aliquod bonum, quod "est similitudo quædam divinæ "bonitatis." Aquinas in Libr. secund. Sententiarum, dist. i. quæst. ii. art. 2.

sub ratione finis. Sequitur ut de eadem loquamur sub ratione causæ efficientis; quatenus scil. Deus efficit id quod rebus aliis bonum est. Id autem dupliciter considerari potest, tum actu, tum affectu. Convenientia autem, per modum efficientis, consideratur vel in genere naturali, vel in genere morali.

Dico itaque 1°. DEUM ADEO BONUM ESSE, UT CAUSA SIT OMNIS BONITATIS CREATÆ: *πᾶν γὰρ χορηγοῦν ἀγαθὸν*, inquit ille, quem habemus, Trismegistus. Hujus autem veritas ex duobus pendet; primum est, quod Deus omnia fecerit bona; secundum est, quod factis omnia largiatur bona. Deus quatenus Ens primum, et Causa prima, fecit omnia, quatenus quæ Causa prima eadem et optima, omnia quæ fecit bona fecit.

Vidit Deus, inquit Moses, *cuncta quæ fecerat*, וְהִנֵּה טוֹב מְאֹד *et erant valde bona.* Non tantum bona sed et valde bona, nec valde tantum, sed et cum admiratione, *et ecce &c.*[m] Res enim, cum primo crearentur, dupliciter considerari possint[n], vel per se ac proprie vel communiter et conjuncte: si considerentur per se, erant bonæ bonitate substantiali, in suis integris naturis, atque speciebus; erant etiam bonæ bonitate accidentali, et ratione status, qui erat perfectus; et ratione proprietatum, quæ erant congruæ naturis; et ratione operationum, quæ ad suum finem collineabant. Si considerentur in communi et conjuncte, alia rursum bonitas emergit ratione universi; eaque adeo insignis et eximia, ut propria cujusque rei bonitas, si cum illa comparetur, exigua et nullius propemodum momenti existimari possit; sive varietatem, sive ordinem, sive plenitudinem, sive gubernationem spectes.

2°. Quæ Deus bona fecit, iis et largitur bona, ea

[m] LXX. *καὶ ἰδοὺ καλὰ λίαν* [n] possent S.

scil. quæ sunt eorum naturis accommoda, grata, congrua, benefica. Πᾶσα δόσις ἀγαθὴ καὶ πᾶν δώρημα τέλειον ἄνωθέν ἐστι, καταβαῖνον ἀπὸ τοῦ Πατρὸς τῶν φώτων. Jac. i. 17. Adeo quicquid in creatura bonum est, et donum et a Deo datum est. Ita Ps. lxxxv. 12. גַּם יְהוָה יִתֵּן הַטּוּב καὶ γὰρ ὁ Κύριος δώσει χρηστότητα.

Secundo, si consideremus bonitatem in genere morali.

Dico itaque 2°. DEUM ESSE BONUM BONITATE MORALI. Probatur, quia omnis actio Dei est necessario bona bonitate morali; hoc conveniens rectæ rationi; adeoque Deus in operatione sua rectus. Neque enim potest elicere actum in se malum, neque potest esse causa et auctor alii, ut eliciat actum moraliter malum. Et hanc quidem rectitudinem habet Deus ita connaturalem et intrinsecam, ut sit Ipse regula omnis bonitatis, nec possit aliquid præter rectam rationem operari. *Fidelis enim Dominus in omnibus verbis suis, et sanctus in omnibus operibus suis; justus Dominus in omnibus viis suis, et sanctus in omnibus operibus suis.* [2 Thess. iii. 3. Dan. ix. 14. Ps. cxlv. 17.]

Atque hæc dicta sunto de Deo, quatenus bonus est per modum efficientis actu. Sequitur ut de Eo agamus, quatenus bonus est affectu.

Quamvis enim non sunt proprie dicti affectus in Deo, quales sunt in homine, quia tales imperfectionem involvunt, est tamen aliquid in Deo quod similitudinem, et analogiam quandam cum affectibus habet, scil. ut quemadmodum affectus stimulant et irritant homines ad volendum et agendum, ita sit in Deo aliquid quod Eum moveat, et, suo more, impellat ad actus voluntatis elicitos.

Dico itaque 3°. DEUS NON TANTUM EST ACTU CONFERENS BONA, SED ETIAM AFFECTU PROPENSUS AD BONUM

COMMUNICANDUM. Est enim bonitas divina fons quidem uberrimus, longe lateque se diffundens, ac voluntatem Dei quasi ad diffundendum et communicandum se sollicitans. Et hic quidem affectus duplici, quem diximus, actui respondet, et ad utrumque Deum movet; 1°. ut omnia faciat, 2°. ut factis benefaciat.

Ad primum quod attinet, cum certum sit Deum non necessitate aliqua, vel extrinseca vel intrinseca, coactum, res creasse, et post infinita temporum spatia liberrime produxisse, nullam aliam causam hactenus excogitare potuerunt sapientissimi viri procreationis rerum, quam bonitatem. *Λέγωμεν δὲ δι' ἣν αἰτίαν καὶ τὸ πᾶν τόδε ὁ ξυνιστὰς ξυνέστησεν· ἀγαθὸς ἦν.* Plato in Timæo. *Αἰτία τῆς τῶν πάντων ποιήσεως οὐδεμία ἄλλη πρόσεστιν εὔλογος, πλὴν τῆς κατ' οὐσίαν ἀγαθότητος.* Hierocles ita philosophus [o]. *Ἔστι μὲν τοῦτο τῆς πάντων αἰτίας καὶ ὑπὲρ πάντα ἀγαθότητος ἴδιον, τὸ πρὸς κοινωνίαν ἑαυτῆς τὰ ὄντα καλεῖν.* Dionys. de Cœl. Hierarch. c. iv. [p]

Prima itaque rerum omnium creatio debetur bonitati divinæ, tanquam affectui Dei primo, et ut effectus ejus primus. Primum enim ejus objectum ad extra est nihilum. Primus ergo ejus effectus est, ens. Entis autem productio ex nihilo est creatio [q]. Primus igitur actus bonitatis divinæ est creatio: et quoniam ens productum a producente semper dependet, secundus bonitatis actus est conservatio.

[o] Comment. in Pythag. Carm. p. 21. ed. Paris. 1583. Vid. Pearsoni not. ad Expos. Symb. p. 56.

[p] Philo de Legis Allegor. lib. ii. p. 75. *τοῖς ζητοῦσι, τίς ἀρχὴ γενέσεως, ὀρθότατα ἄν τις ἀποκρίναιτο, ὅτι ἀγαθότης καὶ χάρις τοῦ Θεοῦ, ἣν ἐχαρίσατο τῷ μετ' αὐτὸν γένει· δωρεὰ γὰρ, καὶ εὐεργεσία, καὶ χάρις Θεοῦ, τὰ πάντα ὅσα ἐν κόσμῳ, καὶ αὐτὸς ὁ κόσμος.*

[q] "Ita," ait Pearsonus, "optime videtur exprimi ab Anselmo Archiep. Cantuar. in Monolog. c. viii. Dicitur aliquid esse factum de nihilo, cum intelligimus esse quidem factum, sed non esse aliquid unde sit factum." Not. in Expos. Symb. p. 52.

Secunda pars hujus bonitatis divinæ, quatenus in Deo, est per modum affectus, quod Deum intrinsece moveat atque impellat, ut creaturis jam factis, et in esse conservatis benefaciat, easque omni bonorum genere cumulet[r]. Atque hæc quidem bonitas, benignitas quædam est, et χρηστότης seu τὸ χρηστὸν τοῦ Θεοῦ in S. Scriptura nominatur. Ita S. Apostolus loquitur Rom. ii. 4. Ἢ τοῦ πλούτου τῆς χρηστότητος αὐτοῦ, καὶ τῆς ἀνοχῆς, καὶ τῆς μακροθυμίας καταφρονεῖς, ἀγνοῶν ὅτι τὸ χρηστὸν τοῦ Θεοῦ εἰς μετάνοιάν σε ἄγει; Inde Heb. טוֹב sæpe χρηστὸς vertitur, cum de Deo usurpatur. Ut Ps. xxxiii. (iv.) 8. Γεύσασθε καὶ ἴδετε ὅτι χρηστὸς ὁ Κύριος. lxxxv. (vi.) 4. Σὺ Κύριε χρηστὸς, καὶ ἐπιεικὴς καὶ πολυέλεος. cxix. 68. Χρηστὸς εἶ σὺ Κύριε, καὶ ἐν τῇ χρηστότητί σου δίδαξόν με. Et denique cxliv. (v.) 9. Χρηστὸς Κύριος τοῖς σύμπασι, καὶ οἱ οἰκτιρμοὶ αὐτοῦ ἐπὶ πάντα τὰ ἔργα αὐτοῦ. Τῆς γὰρ θείας σοφίας, καὶ ἀρετῆς, καὶ δυνάμεως ἔργον ἐστὶν οὐ μόνον τὸ ἀγαθοποιεῖν· φύσις γὰρ, ὡς εἰπεῖν, αὕτη τοῦ Θεοῦ, ὡς τοῦ πυρὸς τὸ θερμαίνειν, καὶ τοῦ φωτὸς τὸ φωτίζειν.[s]

Atque hæc de bonitate Dei.

Jamque veniam a vobis, auditores, postulo, absentiæ meæ plane necessariæ: et mandato enim reverendissimi archiepiscopi Cantuariensis, et auctoritate regia accitus, synodo Londinensi interesse cogor[t]. Quamprimum autem, per publica ecclesiæ negotia, venia mihi fuerit indulta, spondeo me quamprimum ad hæc pertractanda rediturum.

[r] Cf. insignem locum Tertulliani de bonitate Dei, Adv. Marcion. ii. c. iv.

[s] In orig. MS. auctor non citatur, ex quo hæc. S. Verba sunt S. Clementis Alex. Strom. lib. i. p. 369. ed. Potter. Eadem ex parte transcripsit S. Chrysostomus, Expos. in Ps. xlvii. v. 11.

[t] See an account of Bishop Pearson's labours in the Lower House of Convocation, from 1661 to 1664, in the Editor's Preface.

LECTIO VIII.

DE IMMENSITATE, SEU OMNIPRÆSENTIA ET UBIQUITATE DEI.

DIXIMUS de infinitate Dei, quam tractat Thomas, quæst. septima. Accedimus jam ad quæst. octavam quam ille instituit, de existentia Dei in rebus; et minus quidem ista proprie, cum attributum divinum hac ipsa quæstione tractetur, quod, per existentiam Dei in rebus, haud satis exprimitur; diciturque vulgo theologis aliis immensitas, aliis ubiquitas, aliis omnipræsentia.

Nos igitur totam de hoc attributo doctrinam, ad hos tres terminos reducendam putavimus. Quod igitur ad omnipræsentiam spectat, supponimus Deum rebus aliis non uno modo esse præsentem.

Dico itaque 1°. DEUM OMNIBUS REBUS ADESSE ET INESSE PER PRÆSENTIAM QUANDAM POTENTIALEM, h. e. potentiam Dei sese extendere ad res omnes, nihilque in rerum natura esse posse, ad quod virtus divina non possit pertingere, nihil esse ad quod actu non pertingat; virtute enim sua et actione omnia efficit, continet et gubernat. Verum hæc præsentia non proprie spectat ad hoc attributum; hujus itaque assertionis veritas apparebit, ubi de potentia Dei acturi sumus[a].

Dico 2°. DEUM OMNIBUS REBUS ADESSE PER PRÆSEN-

[a] Lectiones hæ desiderantur. S.

TIAM QUANDAM INTUITIVAM. Hanc scholastici vulgo appellant existentiam Dei in rebus per præsentiam; nec male: ipsa enim vox, præsentia, intuitionem quandam cognitionemque sæpius denotat; ut 2 Regum v. 26. Elizeus ad Giezi, *Nonne cor meum in præsenti erat, quando reversus est homo?* Quod Chaldæus, בְּרוּחַ נְבוּאָה אִתְחַזְיָא לִי "In spiritu prophetico indicatum est mihi;" et Syrus, "Cor meum indicavit mihi." Ita jurisconsulti; coram Titio aliquid facere jussus, non videtur, præsente eo, fecisse, nisi is intelligat. Deus igitur præsens recte dicitur ei, quod intuetur et cognoscit; et ideo omnipræsens, quia novit omnia, *πάντ' ἐφορᾷ καὶ πάντ' ἐπακούει. Omnia enim nuda et aperta sunt oculis ejus.* Heb. iv. 13. Atque hujus assertionis veritas patebit, cum de scientia Dei tractaturi sumus.

Dico 3°. DEUM OMNIBUS REBUS ADESSE ET INESSE, PER PRÆSENTIAM ESSENTIÆ SIVE NATURÆ SUÆ: ita ut res omnino nulla sit, cui ipsa essentia divina non adsit[b]. Et hæc est quam Patres appellant divinitatis præsentiam. S. Augustin. Epist. lvii. (clxxxvii. c. v. 16.) "Unde "fatendum est ubique esse Deum per divinitatis præ- "sentiam, sed non ubique per inhabitationis gratiam." Vigilius, l. i. contra Eutychem: "Plena sunt quippe "omnia Filio; nec est aliquis locus divinitatis ejus "præsentia vacuus[c]." Quod idem omnino est cum eo quod Judæi dicunt, הַשְׁכִינָה בְּכָל־מָקוֹם scil. præsentia, sive inhabitatio ipsius Dei, seu divinitatis, essentiæ, et majestatis divinæ, in omni loco; et præsentia proprie spectat ad hoc attributum, quod tractamus.

[b] Ita Newtonus, in Princip. Schol. generale sub fin. "Deus "omnipræsens est, non per vir- "tutem solam, sed etiam per "substantiam. Nam virtus sine "substantia subsistere non pot- "est."

[c] Lib. i. §. 6. Biblioth. Max. Lugd. tom. viii. p. 723.

Dico 4°. LICET DEUS SIT OMNIPRÆSENS, ATTRIBUTUM TAMEN IMMENSITATIS NON FORMALITER CONSISTIT IN HAC PRÆSENTIA. Quia præsentia ipsa est aliquid relativum et extrinsecum; attributum autem hoc Dei est aliquid intrinsecum et absolutum. Præsentia dicit aliquem respectum ad aliud, ad illud scil. cui præsens est. At attributa omnia divina sunt æterna; Deoque hoc ipsum conveniebat, cum nihil esset præter Deum, nihil cui præsens esset. Quippe cum sit perfectio Deo intrinseca, semper illi inest independenter ab omni existentia creaturæ. Ante creationem mundi Deus proprie fuit immensus, non tamen fuit proprie et formaliter præsens. Præsentia enim essentialem dicit respectum ad aliud, quia ipsa est quædam unio, et quasi positiva indistantia, duorum. Licet itaque omnipræsentia vere Deo competat, quia nulla res est cui Deus intime præsens non sit, ipsa[d] tamen attributum immensitatis non satis exprimit, quia Deus immensus erat, quando nulli præsens erat, et jam nunc per immensitatem est, ubi nulli rei præsens est, ut ostendemus posthac.

Atque hæc dicta sunto de hoc attributo, sub notione primi termini scil. omnipræsentiæ; secundus autem quem theologi in hac re tribuunt Deo, est immensitas.

Dico 1°. DEUS EST IMMENSUS. Ita Symbolum quod Athanasianum dicitur. "Immensus Pater, immensus "Filius, immensus Spiritus Sanctus." Quod sine dubio etiam voluit S. Basilius, cum diceret, *ἄπειρος μὲν ὁ Πατὴρ, ἄπειρος δὲ ὁ Υἱὸς*, in initium S. Joannis[e]. Ita Patres. "Deus invisibilis, incomprehensibilis, immensus est,"

[d] Omnipræsentia. S.

[e] Hom. xvi. 4. tom. ii. p. 137. ed. Benedict. *Οὔτε ὁ Πατὴρ ἐν τόπῳ, οὔτε ὁ Υἱὸς ἐν περιοχῇ τινι καὶ περιγραφῇ ὁμολογουμένῃ κατειλημμένος· ἀλλ' ἄπειρος μὲν ὁ Πατὴρ, ἄπειρος δὲ ὁ Υἱός· πᾶν ὅπερ ἂν νοήσῃς, καὶ ὅπουπερ ἂν πορευθῇς τῷ πνεύματί σου, τοῦ Θεοῦ εὑρήσεις πεπληρωμένον.*

inquit S. Hilarius, l. ii. de Trinitat.[f] "Trinitas autem "unus Deus, sicut est æternus, et nulla ei coæterna "sunt tempora; sic est immensus, quem nulla potest "concludere creatura." Fulgentius Lib. contra Sermonem Fastidiosi, c. 6.

"Utque ævi spatia ac numeros præcedit et exit,
"Sic nullo, immensus, cohibetur fine locorum."
Prosper. in Sententiis[g].

Immensus itaque omnino Deus est, i. e. finiri, terminari, mensurari nullo modo potest; qui enim ἄπειρος est, necesse est ut sit ἀμέτρητος.

Dico 2°. ATTRIBUTUM HOC DEI NON SATIS EXPRIMI PER IMMENSITATEM. Ratio est, quia immensitas nihil aliud formaliter indicat quam negationem mensurationis. At illud quod intelligitur per immensitatem, non est aliquid negativum, sed positivum aliquid fundans negationem, sive causam præbens quare mensurari non potest.

Dico 3°. ATTRIBUTUM HOC DEI, QUOCUNQUE NOMINE APPELLETUR, NON EST FORMALITER NEGATIVUM. Ratio est, quia præsentia, seu ubicatio creata, non est formaliter negativum quid, est enim aliquid formaliter distinctum a re locata, et loco; quod autem ab utroque distinctum est, negatio esse non potest. At ubicatio divina respondet ubicationi creatæ, ab omnibus imperfectionibus suis defæcatæ, ut ostendemus postea. Ergo non potest in aliquo negativo consistere.

Atque hæc dicta sunto de hoc attributo, quatenus immensitatis nomine insignitur. Tertius autem ter-

[f] Sub fin. libri. "Ergo quia "Deus invisibilis, incomprehen- "sibilis, immensus est, ait Domi- "nus venisse tempus, ut non in "monte vel templo Deus sit ado- "randus; quia Deus Spiritus est. "Et Spiritus nec circumscribitur, "nec tenetur; quia per naturæ "suæ virtutem ubique est, neque "usquam abest, in omnibus omnis "exuberans."

[g] De Provident. Dei, v. 82, 83.

minus quem in hac re Deo tribuunt theologi est ubiquitas. Et hæc quidem hoc attributum propius attingit, quia neque respectivum quid, neque negativum proprie continet; et si non tam formaliter quam fundamentaliter accipiatur, rem ipsam omnino satis diserte exprimit. Illud enim per quod Deus est ubique, est ipsi divinæ essentiæ intrinsecum, et proprii nominis attributum; est autem hoc infinita quædam essentiæ magnitudo, quæ est quasi infinita ubicatio.

Quo autem hæc planiora et explicatiora sint, observandum est, in rebus creatis ubicationem esse duplicem, unam absolutam, alteram respectivam. Absoluta illa est quæ rei ipsius essentiæ intrinseca est, ipsamque defigit immobilem in seipsa, diciturque a nonnullis, locus intrinsecus rei, et retineri potest in vacuo æque ac in pleno. Respectiva illa est quæ connotat, et involvit res alias coexistentes, et rem constituit in loco extrinseco. Sit, ex. gr. columna marmorea alicubi sita, atque defixa; habet hæc suam ubicationem quasi immobilem, quia ipsa sibi quasi semper præsens est, idemque spatium occupat: aer autem, cui præsens nunc est, statim vento difflatur, aliique aeris parti præsens fit sine ulla mutatione sui; et idem de rebus aliis, aut remotius aut propinquius positis, accedentibusve, dicendum est.

His prælibatis, dicimus, IMMENSITATEM DIVINAM RESPONDERE UBICATIONI CREATURARUM NON RESPECTIVÆ, SED ABSOLUTÆ: si enim imperfectiones omnes ab hac ubicatione demas, eamque cum summa perfectione, h. e. infinita consideres, omnino ubicatio divina fiet. Imperfectiones autem ubicationis creatæ sunt tres[h]; prima est positio partis extra partem; secunda est limitatio ad certum locum; tertia est distantia, saltem fundamentalis, respectu rerum aliarum; quarta quod

[h] Legendum videtur "quatuor."

mutabilis modo huic, modo illi rei respondeat. Si igitur hæ omnes imperfectiones removeantur, erit ubicatio penitus perfecta.

Prima imperfectio removetur a Deo, quia essentia divina est simplicissima, Deusque ipse est ens absolute simplex, seu omnis compositionis expers, ut ostendimus Lectione quinta. Secunda et tertia imperfectio removetur[i] a Deo, quia essentia divina est infinita, omnesque ejus perfectiones etiam infinitæ, ut ostendimus Lectione sexta. Ubicatio itaque Ejus non potest limitari, sed adæquat omnem ubicationem possibilem, ideoque non tantum fundat indistantiam, sive præsentiam respectu cujuslibet rei, vel existentis, vel possibilis, sed omnem quoque distantiam a quacunque re sibi impossibilem reddit. Quarta removetur a Deo per ipsam immutabilitatem, quæ est ei intrinsecum attributum.

Et hæc immensitas ita explicata, videtur in S. Scriptura dici magnitudo, a S. Patribus, diffusio. De priori legimus Ps. cxlv. 3. *Magnus Dominus, et magnitudinis Ejus non est finis*, i. e. magnitudo ejus est infinita. De posteriori S. Cyprianus: "Deus est totus ubique dif-"fusus[k]." Sæpe S. Augustinus, ut Epist. lvii.[l] "Est "ergo Deus per cuncta diffusus." Et rursus: "Sub-"stantialiter Deus ubique diffusus." Ut igitur æternitas colligit in se omnem perfectionem extensionis successivæ, ita immensitas colligit omnem perfectionem extensionis permanentis: et sicut extensio rei quantitativa est fundamentum præsentiæ cum aliis rebus, quibus coexistat et coextendatur; ita immensitas Dei est fundamentum ubiquitatis et omnipræsentiæ. Hoc itaque attributum quod tractamus, et immensitas dicitur, est perfectio quæ, cum Deo ipsi sit intrinseca,

[i] Ita MS. pro "removentur." S.
[k] De Idolorum Vanitate.
[l] Epist. clxxxvii. apud Benedict. c. iv. 14.

tum fundamentum est et radix omnipræsentiæ divinæ, ita ut Deus sit substantialiter et intime præsens omni creaturæ, posito quod sit. Ita verum est illud Plotini: Ἐν *πάσῃ φύσει ἀνθρώπου, ὁμοῦ Θεὸν νομίζειν, καὶ πανταχοῦ τὸν αὐτὸν ἅμα ὅλον εἶναι.* "Omni humanæ insitum est naturæ, simul Deum cogitare, et eundem ubique totum esse[m]."

Ut autem immediatus quasi effectus, sive consequentia hujus radicalis et fundamentalis immensitatis clarius patefiat, considerabimus eum sub duplici respectu, tum rerum existentium, tum non existentium.

Dico 1°. DEUS PER ET PROPTER IMMENSITATEM NATURÆ SUÆ, EST INTIME PRÆSENS OMNIBUS ET SINGULIS PARTIBUS UNIVERSI, ADEO UT SECUNDUM SUAM SUBSTANTIAM ET ENTITATEM UBIQUE SIT IN MUNDO. Probatur 1°. ex S. Scriptura. Notissimum est cœlum et terram pro toto universo ab Hebræis accipi, et certum est Deum in utroque habitare. Hæc enim dicit Dominus, *Cœlum sedes mea, terra autem scabellum pedum meorum:* Isai. lxvi. 1. Qui fecit cœlum et terram, quæ fecit inhabitat; nec hoc tantum, sed inhabitando implet. *Numquid non cœlum et terram Ego impleo? dicit Dominus.* Jer. xxiii. 24. Adeo verum est, quod vel Seneca apud philosophos et vidit et professus est. "Quocunque te "flexeris ibi illum videbis occurrentem tibi. Nihil ab "illo vacat: opus suum ipse implet[n]." Neque id mirum, cum philosophorum primus Thales dixerit, *πάντα πλήρη Θεῶν εἶναι.* Judæi veteres ita acceperunt. Πάντα *πεπλήρωκεν ὁ Θεὸς, καὶ διὰ πάντων διεληλύθει, καὶ κενὸν οὐδὲν οὐδὲ ἔρημον ἀπολέλοιπεν ἑαυτοῦ.* Ita Philo l. ii. Allegor.° Qui et alibi describit Deum, *πεπληρωκότα τὸ πᾶν, οὗ τῶν ὄντων οὐδὲ τὸ βραχύτατον ἔρημον*[p]. Hoc est

[m] Ennead. VI. v. 4.
[n] De Beneficiis, iv. 8.
° P. 61. ed. Paris.
[p] De Agricultura, p. 183. ibid.

quod tam emphatice, vel potius poetice, expressit divinus Psaltes. Ps. cxxxix. 7. *Quo ibo a Spiritu tuo, et quo a facie tua fugiam? Si ascendero in cœlum, tu illic es; si descendero in infernum, ades. Si sumpsero pennas meas diluculo, et habitavero in extremis maris: etiam illic manus tua deducet me, tenebit me dextra tua.*

2°. Probatur ratione. 1°. Quicquid est, alicubi est; nam quod nusquam est, non est. Deus ergo est alicubi. Cum autem sit alicubi, vel terminatur eo spatio quo est, vel non: si non terminatur, tum est ubique: si terminetur, tum attributum præsentiæ divinæ erit limitatum: At attributum limitatum non potest convenire essentiæ infinitæ et illimitatæ; quia finiti ad infinitum nulla est proportio. 2°. Si Deus in aliqua parte universi esset essentialiter, in alia autem non esset; tum vel ab illa parte ad aliam transire posset, vel non: Si dicamus non posse, facimus impotentem; si dicamus posse, faciemus mutabilem. At Deus et omnipotens est, et immutabilis.

Hoc igitur est omnino asserendum. 1°. Contra eos qui diserte negant, quales sunt Socinus, Smalcius, Crellius. 2°. Contra eos qui perverse dubitant, et tantum non negant, ut Vorstius, et inter Remonstrantes nonnulli. 3°. Adversus eos, qui non quidem improbant, sed veritatem ipsam pro nihilo habent; ut Jo. Calvinus, qui ad locum Jeremiæ a nobis productum, sic scribit: *Annon impleo cœlum et terram? dicit Dominus.* " Hoc " non debet subtiliter exponi de immensa essentia. " Verum quidem est extendi essentiam Dei per cœlum

Idem, De Confusione Ling. p. 339. *Ὑπὸ τοῦ Θεοῦ πεπλήρωται τὰ πάντα, περιέχοντος, οὐ περιεχομένου, ᾧ πανταχοῦ τε καὶ οὐδαμοῦ συμβέβηκεν εἶναι μόνῳ· οὐδαμοῦ μὲν, ὅτι καὶ χώραν καὶ τόπον αὐτὸς τοῖς σώμασι συγγεγέννηκε, τὸ δὲ πεποιηκὸς ἐν οὐδενὶ τῶν γεγονότων θέμις εἰπεῖν περιέχεσθαι, πανταχοῦ δὲ, ὅτι τὰς δυνάμεις αὐτοῦ διὰ γῆς καὶ ὕδατος ἀέρος τε καὶ οὐρανοῦ τείνας, μέρος οὐδὲν ἔρημον ἀπολέλοιπε τοῦ κοσμοῦ.*

" et terram, ut est infinita ; sed Scriptura non vult nos " pascere *frivolis et infructuosis cogitationibus.*"

Dicimus itaque omnipræsentiam essentiæ divinæ esse veram, contra Socinianos; dicimus insuper esse certam veritatem, contra Vorstium et Remonstrantium nonnullos; dicimus denique non esse doctrinam frivolam et infructuosam, sed utilem et necessariam, contra Calvinum et sequaces.

Dico 2°. DEUM NON DEFINIRI AUT CIRCUMSCRIBI SPATIO HUJUS MUNDI, SED ETIAM EXTRA MUNDUM ESSE. Supponimus hic, mundum hunc visibilem esse finitæ quantitatis, Deumque, quemadmodum hunc fecit, ita et alios, extra hunc, mundos facere potuisse, et etiamnum posse: facile igitur animo cogitare possumus infinita spatia, quibus mundi illi a Deo fieri, locarique possint.

Id vero probatur 1°. testimoniis S. Scripturæ. Ita enim Salomon 1 Reg. viii. 27. *Si cœlum, et cœli cœlorum te capere non possunt, quanto magis domus hæc quam ædificavi?* Ita Sophar Naamathites apud Jobum xi. 8, 9. *Excelsior cœlo est, et quid facies? profundior inferno, et unde cognosces? longior terra mensura ejus, et latior mari.* Idem innuit et Isaias, xl. 12. *Quis mensus est pugillo aquas, et cœlos palmo ponderavit?* " Ne arbitremur cœlo quoque et terra Dei " magnitudinem metiendam; in alio loco de eo legi- " mus: *Qui tenet cœlum palmo, et terram pugillo.* " Per quæ ostenditur Deus et forinsecus et intrinsecus, " et infusus et circumfusus, dum et solio ambiente " non concluditur, et pugillo concludit et palmo." S. Hieron. in Isai. lxvi. 1.

Patres consentiunt. Consentius Epistola ad S. Augustinum[q]: " Deus intra omnia, trans omnia est, ultima

[q] Inter Epistolas Augustini, epist. cxix. sect. 4. ed. Benedict.

" includit, media implet, summa transcendit, ultra " universa, et per universa diffunditur." Augustinus ipse: " Quid est omnipotens Deus? quid, nisi inæsti- " mabilis, ineffabilis, incomprehensibilis, ultra omnia, " extra omnia, præter omnia."

Probatur etiam ratione. 1°. Ipsa enim immensitas, posito universum esse finitum, necessario postulat ut dicamus Deum esse extra mundum: nam præsentia ejus non potest esse sine mensura atque termino, si cum mundo ipso, qui finitus finiatur atque terminetur. *Οὐ γάρ ἐστι τὸ ἀμέτρητον ἐπὶ τῷ μεμετρημένῳ.* S. Athanas. De Ætern. Subst. Filii.[r]

2°. Sicut se habet æternitas ad tempus, ita immensitas ad spatium; sed illa excedit omne tempus, Ergo hæc omne spatium.

Verum plurimi, ex scholasticis præsertim, negant Deum in spatiis imaginariis extra cœlum existere, quia ipsa spatia imaginaria sunt meræ negationes entis, atque non-entia. Non-entis autem nulla est consideratio; non potest itaque Deus existere, aut præsens esse ei quod non est.

Dicendum itaque est: Licet Deus non possit præsens esse ei quod non est, quia ipsa præsentia connotat aliquid cui præsens sit, non tamen sequitur Deum ipsum non esse extra cœlos, quia nihil aliud præter Deum extra cœlos est. Nam quemadmodum cum cœli non essent, Deus fuit ubi nunc est, ita ubi cœli non sunt, Deus idem est. " Ante omnia Deus erat solus ipse " sibi, et mundus, et locus, et omnia:" inquit Tertull. contra Praxeam, c. 5. Ita extra omnia Deus est, solus ipse sibi, et mundus, et locus.[s]

[r] Oper. tom. i. p. 659. C. ed. Colon. 1686. Inter Dubia S. Athanasii, quippe quod ex S. Basilii homilia xxiv aliqua ex parte expressum sit, recensent Benedictini.

[s] Cf. Dr. T. Jackson. Opp. lib. vi. c. v. 6.

Conciliantur itaque scholasticorum opiniones unica illa distinctione quam præmisimus: scil. Ubicationem divinam considerari vel ut absolutam, qualis in se est, et Deo est intrinseca; vel ut respectivam, qualis esse potest per respectum ad creaturas.

Dico itaque 1°. DEUS EST EXTRA CŒLOS RATIONE UBICATIONIS ABSOLUTÆ SIBIQUE INTRINSECÆ; illa enim Deo essentialis est et infinita.

Dico 2°. DEUS NON EST EXTRA CŒLOS UBICATIONE, SEU PRÆSENTIA EXTRINSECA ET RESPECTIVA. Et patet. Quia talis præsentia connotat existentiam loci, seu spatii, cui præsens sit. Ubi igitur mundus est, ibi Deus est præsens ubicatione absoluta, quia Ipse necessario est ubique; et ubicatione respectiva quia ibi mundus est, in quo et cum quo simul est. Ubi vero mundus non est, ibi Deus est ubicatione absoluta, per quam nusquam non est; sed non est ibi præsentia respectiva, quia nihil est, in quo et cum quo simul sit. Dicam breviter. Deus est ultra et extra cœlos, non relative, aut transitive, in aliquo alio, sed absolute, et intransitive in Seipso.

Dico 3°. ATTRIBUTUM UBIQUITATIS SOLI DEO COMPETIT.

LECTIO IX.

DE IMMUTABILITATE DEI.

DIXIMUS de immensitate Dei, quam tractat Thomas quæstione octava; sequitur immutabilitas, quam tractat quæstione nona. Ut autem de hoc attributo agamus, et solidius, et perspicacius; ostendemus, 1°. Deum esse sine omni dubio immutabilem. Ostendemus, 2°. In quo illa immutabilitas consistit, quæ Deo sine dubio competit. Declarabimus, 3°. Quot modis et ob quas causas hæc immutabilitas Deo tribuenda sit. 4°. Immutabilitatem esse veri nominis attributum, soli scil. Deo tribuendum.

Dico 1°. DEUM ESSE IMMUTABILEM. Probatur 1°. Ex S. Scriptura, quæ immutabilitatem Deo diserte tribuit Malach. iii. 6. אֲנִי יְהוָה לֹא שָׁנִיתִי Ἐγὼ Κύριος οὐκ ἠλλοίωμαι, *Ego Dominus, et non mutor.* Hoc est, exponente S. Cyrillo, *οὐ γὰρ οἶδα τροπὴν ἢ ἀλλοίωσιν, ἀλλ' ἐγὼ μέν εἰμι διαπαντὸς καὶ ἀμεταστάτως τοῦθ' ὅπερ εἰμί* [a]. Ita a S. Jacobo c. i. v. 17. describitur *Deus, qui est Pater luminum, παρ' ᾧ οὐκ ἔνι παραλλαγὴ, ἢ τροπῆς*

[a] In loc. Oper. tom. iii. p. 856. e. ed. Auberti. Idem, Comment. in Joann. lib. v. tom. iv. p. 531. d. *Τὸ ἀμετάφορον, καὶ ἄτρεπτον, καὶ τὸ ὡσαύτως ἔχειν . . . . μόνῳ ἁρμόσει τῷ κατ' ἀλήθειαν ὄντι Θεῷ.*

ἀποσκίασμα. *Apud quem non est transmutatio, nec vicissitudinis obumbratio.* Quem locum respiciens Hesych. Τροπῆς ἀποσκίασμα, ἀλλοιώσεως καὶ φαντασίας ὁμοίωμα. Et plenius Suid. Τροπῆς ἀποσκίασμα, ἀντὶ τοῦ, ἀλλοιώσεως καὶ μεταβολῆς ἴχνος, καὶ ὁμοίωμα φαντασίας. Et ut recte Œcumenius: τὸ δὲ, τροπῆς ἀποσκίασμα, ἀντὶ τοῦ, οὐδὲ μέχρις ὑπονοίας τινὸς ὑποβολή. Et de priori voce Hesych. . . . .[b]

Probatur 2°. Ex auctoritate Concilii Nicæni, quo damnantur Ariani, quod Filium Dei mutabilem dicerent. Τοὺς φάσκοντας ἢ κτιστὸν, ἢ τρεπτὸν, ἢ ἀλλοιωτὸν τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ, τούτους ἀναθεματίζει ἡ καθολικὴ καὶ ἀποστολικὴ τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησία. Si autem hæreticos Ecclesia pronuntiat eos, qui Filium Dei τρεπτὸν καὶ ἀλλοιωτὸν faciunt, eo ipso Deum ἄτρεπτον et ἀναλλοίωτον prædicat, h. e. immutabilem: τροπὴ enim est ἀλλοίωσις, interprete Hesychio. Id quod probatur etiam auctoritate Synodi Alexandrinæ in Epist. ad Nestorium, quæ rem eandem his verbis exprimit, Ἄτρεπτος γάρ ἐστι καὶ ἀναλλοίωτος παντελῶς μένων ὁ αὐτὸς ἀεὶ, κατὰ τὰς γραφάς.

Probatur 3°. Unanimi consensu omnium sapientum. Inter Judæos Philo τὸ θεῖον dicit esse ἄτρεπτον καὶ ἀμετάβλητον, χρῆζον ἑτέρου τὸ παράπαν οὐδενός[d].

Ita Rabbini, præcipue auctor Sepher Iccarim et Cozri[c].

[b] Hiatus in MSto. S. Hesychius explicat v. παραλλαγὴ, ἐναλλαγὴ, ἀλλοίωσις.

[c] Cozri, part. v. sect. 10. "Voluntas Dei est æterna, con- "veniens cum Ejus scientia; "nec in ea quicquam innovatur, "vel mutatur apud ipsum." Et sect. 4. "Deus est æternus, non "transiens. Nam si esset novus, "(si haberet sui principium,) "necesse foret ut haberet inno- "vatorem; et hoc procederet ad "infinitum, neque intelligeretur, "donec perveniretur ad inno- "vatorem æternum seu primum: "qui ille ipse est, quem nos "quærimus."

[d] De Nominum Mutat. p. 1048.

Inter philosophos Plato.[e] . . . . . .

Aristoteles de Cœlo l. i. c. 9. *τὸ θεῖον ἀμετάβλητον ἀναγκαῖον εἶναι πᾶν τὸ πρῶτον, καὶ ἀκρότατον.*

Plotinus.

Probatur 4°. Ratione. 1°. Ens absolute et totaliter independens est immutabile: quicquid enim mutatur habet aliquam causam mutationis suæ; quod autem habet causam, ab ea causa, quatenus causa est, aliquo modo dependet. Deus autem est ens absolute et totaliter independens. Ergo est immutabilis.

2°. Deus est ens simplicissimum, ut ante probavimus; at quod est simplicissimum, non potest esse mutabile; Nihil enim habet in se, quod non ipsum sit; nihil adventitium, aut peregrinum potest admittere; at quod tale est mutari nullo modo potest.

3°. Deus est perfectionis absolute infinitæ, ut ostendimus; at quod absolute infinitum est, nihil potest admittere quo crescat, (supponit enim, prius haud fuisse infinitum,) nihil amittere quo diminuatur, (supponit enim postea haud fore infinitum:) at quod neque quicquam admittere, neque amittere quicquam potest, mutari certe non potest.

Atque ita ostendimus quod primo loco proposuimus, Deum scil. esse immutabilem. Quo autem hujus attributi veritatem atque naturam penitius introspiciamus, in quo illa immutabilitas proprie consistit, secundo loco considerabimus.

Quoniam autem immutabilitas formaliter opponitur mutationi, et Deum omnis mutationis expertem esse asserimus, supponenda ipsa ratio mutationis, ostenden-

[e] De Republ. lib. ii. *Ἀδύνατον Θεὸς ἁπλοῦν καὶ ἀληθὲς ἔν τε ἔργῳ Θεῷ ἐθέλειν αὑτὸν ἀλλοιοῦν.* Et rursus, sub fin.: *Κομιδῇ ἄρα ὁ καὶ ἐν λόγῳ, καὶ οὔτε αὐτὸς μεθίσταται οὔτε ἄλλους ἐξαπατᾷ.*

dumque et quid et quotuplex sit. Cumque mutationis consideratio sit prorsus philosophica, incipiemus a philosophorum principe, qui rem ipsam ab ovo repetit et ex fundamentis eruit. Mutatio enim Græcis, *μεταβολὴ* dicitur; unde Aristoteles, Phys. l. v. c. 1. *Ἐπεὶ δὲ πᾶσα μεταβολή ἐστιν ἔκ τινος εἴς τι· δηλοῖ δὲ καὶ τοὔνομα· μετ' ἄλλο γάρ τι, καὶ τὸ μὲν πρότερον δηλοῖ, τὸ δ' ὕστερον· μεταβάλλοι ἂν τὸ μεταβάλλον τετραχῶς.* "Quoniam omnis mutatio est ex aliquo in aliquid. "Quod vel ipsa vox declarat (*μεταβολὴ* enim aliquid "*μετ' ἄλλο* denotat) plura quam quatuor mutationum "genera excogitari non possunt:" *ἢ γὰρ ἐξ ὑποκειμένου εἰς ὑποκείμενον, ἢ ἐξ ὑποκειμένου εἰς μὴ ὑποκείμενον, ἢ οὐκ ἐξ ὑποκειμένου εἰς μὴ ὑποκείμενον.* At ex his quatuor modis tres tantum veræ mutationes esse possunt; nam a nihilo ad nihilum non est mutatio, quia inter nihilum et nihilum non est distinctio. Et licet illæ tres mutationes diversæ sint, adeoque nunc privativis, nunc contrariis aut disparatis terminis exprimantur, reducendæ tamen sunt ad terminos contradictorios, priusquam formalem mutationem importent; ut scil. id quod mutatur, idem non esse appareat quod ante fuit. Est itaque proprie mutatio, transitus quidam a contradictorio in contradictorium, ita ut rei quæ mutatur, virtute ipsius mutationis, contradictorii termini tribuantur. Illud itaque est mutabile quod a contradictorio ad contradictorium transire potest: ut v. gr. quod transire potest a non esse ad esse, est generabile; quod transire potest ab esse ad non esse, est corruptibile. E contrario, illud immutabile erit, quod ita in uno termino contradictionis consistit, ut ad alterum contradictionis terminum transire non possit: v. gr. quod non potest transire a non esse ad esse non est generabile,

h. e. mutabile per generationem; quod non potest transire ab esse ad non esse, non est corruptibile, i. e. non est mutabile per corruptionem. Cum autem idem nihil potest acquirere, quod non habuit prius, neque quicquam potest amittere, quod jam habet, illud neutro modo est mutabile, sive est omni modo immutabile.

Hoc omnino notandum fuit, ut cognosceremus ipsum fundamentum immutabilitatis divinæ, quod quidem in ipsa necessitate essendi collocatur. Cum enim Deus, qui, quicquid est, a seipso est, sit ens omnimodo et absolute necessarium, nihilque in sua ipsius natura habeat, quod non æque necessario sit, et cui non æque repugnet non esse; hinc sequitur, nihil in Deo esse, quod non necessario sit; at quod necessario est, illud impossibile est non esse; impossibile est itaque Deum non esse, quicquid est: altera itaque pars contradictionis est impossibilis; at ubi altera pars contradictionis est impossibilis, ibi mutatio esse non potest; quia mutatio est formaliter transitus ab una parte contradictionis ad alteram partem.

Atque ita breviter ostendimus in quo consistat illa immutabilitas, quæ Deo sine dubio competit, quod secundo diximus faciendum.

Tertio jam loco ostendemus, quot modis in specie, et ob quas causas speciales atque distinctas, immutabilitas Deo tribuenda sit.

Ubi observandum, Deum posse diversis conceptibus a nobis apprehendi, ideoque diversis rationibus immutabilitatem Ejus nobis innotescere. 1°. Sub ratione Entis. 2°. Sub ratione Substantiæ. 3°. Sub ratione Naturæ intelligentis et volentis. 4°. Sub ratione primæ Causæ. Sub quibus omnibus variis conceptibus distincta est consideratio immutabilitatis.

Quod attinet ad conceptum Dei, sub ratione Entis:

Dico 1°. DEUS NON POTEST MUTARI ITA UT PROCEDAT A NON ESSE AD ESSE. Prior pars hujus assertionis est evidenter certa, quia Deus est primum Ens et prima Causa. At quod primum Ens est, non potest procedere a non esse, non potest enim a se produci; nihil enim potest se efficere atque producere; sed neque potest ab alio produci, illud enim a quo produceretur esset primum Ens et prima Causa. Atque ita Deus esset primum Ens et prima Causa, ut supponitur, et non esset primum Ens, nec prima Causa; quia a priori Ente tanquam Causa produceretur; quod est impossibile.

DEUS NON POTEST MUTARI, ITA UT PROCEDAT AB ESSE AD NON ESSE. Probatur, 1°. ex S. Scriptura. Hæc enim mutatio est φθορὰ proprie dicta, ut recte Aristoteles: ἡ ἐξ ὑποκειμένου εἰς οὐχ ὑποκείμενον, φθορὰ ἁπλῶς μὲν, ἡ ἐκ τῆς οὐσίας εἰς τὸ μὴ εἶναι. At Deus omnino ἄφθαρτος, ut Apostolus Rom. i. 23. et 1 Tim. i. 17. Rursum corruptio viventis mors; at Deus, et vivens est, et μόνος ἔχων ἀθανασίαν, 1 Tim. vi. 16. Ita Ps. cii. 26, 27. *Cœli peribunt, Tu autem permanes; et omnes sicut vestimentum veterascent, et sicut opertorium mutabis eos, et mutabuntur; Tu autem idem ipse es, et anni tui non deficient.* Hæc immutabilitas aliud nihil est quam incorruptibilitas. Ubi obiter observandum, Episcopium, Remonstrantium coryphæum, nescio quo consilio, nullam aliam immutabilitatem Deo tribuere, quam hanc ἀφθαρσίαν. Si autem reliqua tam negavit, quam omisit, pessime hoc attributum nobis exposuit [f].

Quod attinet ad conceptum Dei, sub ratione substantiæ:

[f] Episcopius, lib. iv. sect. ii. c. 9. Steph. Curcellæus, alias Episcopii fautor, cum indigna quædam de æternitate Dei proponit, tamen hæc duo attributa inter se differre statuit. Instit. lib. ii. c. iii. 4.

Dico 2°. DEUS NON POTEST ITA MUTARI, UT ACQUIRAT FORMAM ACCIDENTALEM, QUAM PRIUS NON HABUIT.

Ratio utriusque hujus assertionis nititur simplicitate essentiæ divinæ, quam asseruimus ante adeo simplicem esse, ut non admittat compositionem ex substantia et accidente.

Quod attinet ad conceptum Dei, sub ratione naturæ intelligentis, vel cognoscentis. Et quidem natura rationalis mutari potest, secundum cognitionem, ita ut quod ante nescivit jam cognoscat, quod ante cognovit post nesciat, quod aliquando verum putat, aliquando falsum judicet; quæ est mutatio intellectus creati.

Dico 3°. DEUS NON POTEST MUTARI RATIONE SCIENTIÆ; UT ALIQUID NESCIAT QUOD PRIUS SCIVIT, UT ALIQUID SCIAT QUOD PRIUS NESCIVIT. Prior pars assertionis patet, quia scientia Dei est infinitæ perfectionis, et æternæ durationis, sicut Deus ipse est. Secunda etiam patet, ex infinitate ejusdem scientiæ. Et hoc omnino observandum est contra Socinianos, qui Deum quotidie prudentiorem colunt; putant enim Deum contingentia scire tum demum, quando scilicet contingunt. Et de assertione plenius tractandum cum de scientia Dei disseremus.

Quod autem attinet ad conceptum Dei volentis; (omne enim intelligens et volens est;) natura rationalis facile mutari potest ratione voluntatis, cujus propositum atque decretum est indies variabile, adeo ut non tantum possit decernere quod antea non decrevit, sed possit etiam, quod semel statuit atque decrevit, postea rescindere[g] et reprobare.

Dico 4°. DEUS NON POTEST ITA MUTARI, UT ALIQUID VELIT, QUOD PRIUS NOLLET; UT ALIQUID NOLIT, QUOD

[g] rescendere. Ita MS. orig. pro rescindere. S. Hanc notulam reliquimus, ut probetur viri boni, cui debetur Pearsoni reliquiarum conservatio, fides et religio, ne manifestum quidem errorem calami in autographis ausi corrigere.

PRIUS VELLET. *Multæ cognitiones in corde viri, voluntas autem Domini permanebit.* Est consilium voluntatis Dei; nulla ratio potest esse mutandi consilii, quia omnia ab æterno prænovit. *Non est Deus quasi homo ut mutetur.* Num. xxiii. 19. sive, *ut pœniteat eum.* Observandum[h] contra Socinianos, qui asserunt Deum quædam nunc decernere, quæ ante non decrevit, imo quorum contraria ante decreverat. Et contra Vorstium, qui tradit voluntatem divinam esse principium mutabilitatis[i].

De immutabilitate voluntatis Dei postea disseremus.

Dico 5°. DEUS NON MUTATUR PER DENOMINATIONES A RELATIONE AD CREATURAS RESULTANTES. Difficultas in hac re est hujusmodi. Esse Creatorem, et non esse Creatorem, sunt termini contradictorii; ergo transitus ab uno ex his terminis ad alterum est mutatio: at Deus ipse transiit ab uno ad alterum; ante enim mundum factum, non fuit Creator, post factum, vel cum fieret mundus, Creator Deus fuit. Aut igitur dicendum est, mundum non fuisse factum, aut Deum cum fieret esse mutatum. Origenes itaque, ne cogeretur dicere Deum mutabilem, dixit mundum esse Deo coæternum. Ita enim ille apud Methodium in Collectaneis Photii: *Εἰ γὰρ ἦν ὁ χρόνος ὅτε οὐκ ἦν τὰ ποιήματα, ἐπεὶ, τῶν ποιημάτων οὐκ ὄντων, οὐδὲ ποιητής ἐστιν, ὅρα οἷον ἀσεβὲς ἀκολουθεῖ· ἀλλὰ καὶ ἀλλοιοῦσθαι, καὶ μεταβάλλειν τὸν ἄτρεπτον καὶ ἀναλλοίωτον συμβήσεται Θεόν· εἰ γὰρ ὕστερον πεποίηκε τὸ πᾶν, δηλονότι ἀπὸ τοῦ μὴ ποιεῖν, εἰς τὸ ποιεῖν μετέβαλε*[k].

Dicendum autem est, ex actionibus Dei circa creaturas, relationes quasdam de novo oriri, et denominationes Deo ex illis relationibus attribui, non tamen

[h] Ita MS. orig. Respectu præmissorum addas, "Hæc observanda." S. Hoc nescio quid velit.

[i] "mutabilitas," S.

[k] Photii Biblioth. cod. ccxxxv. p. 931, sqq. Inter S. Methodii Opp. in Biblioth. Gallandi, tom. iii. p. 799.

ullam inde in Deo mutationem inferri, sed in creaturis tantum. Nam vel relationes illæ, quales sunt, Creatorem, Conservatorem, Regem, Dominum esse, secundum opinionem quorundam scholasticorum, dicunt aliquid reale fundamento superadditum, et tum non sunt in Deo; vel nihil dicunt reale, quod accedat fundamento, præter denominationem extrinsecam ab iis desumptam, sed tantum nudam coexistentiam fundamenti, rationis fundandi, et termini; et tum, licet Deo tribuantur, nulla tamen in natura divina mutatio fit; tota enim hæc coexistentia accedit et decedit Deo per solam variationem creaturæ.

Hic omnino refutanda est illa notio immutabilitatis divinæ, quam toties inculcat Cartesius. Part. ii. §. 42. §. 36.

Dico 6°. SOLUS DEUS IMMUTABILIS. Adeo ut hæc immutabilitas sit attributum soli Deo proprium, nullique creaturæ competere possit. Et patet: creatura enim, qua creatura, est mutabilis, quia ipsa creatio est mutatio, est enim transitus a non esse ad esse [l].

Patet 2°. Quia omnis creatura potest non esse, postquam sit: Deus enim, pro sua infinita potentia, potest quamlibet creaturam annihilare. Ideoque Deus dicitur *solus habere immortalitatem* [m]. . . . . .

. . . . . .

[l] Didymus Alex. de Spirit. Sanct. c. xii. "Convertibili creabile subsequens est."

[m] Ex Stonesii Apographo pauca videntur deesse in fine hujusce lectionis; quæ an unquam addita fuerint a Pearsono, nescio. Potuit quædam dixisse de mutabilitate creaturæ quoad potentiam in ipsa existentem, Aquinatem sequutus, quem in hac parte respexit. Vid. ejus Summæ, part. 1. quæst. ix. art. 2. Equidem suspicor sententiæ ultimæ partem excidisse, et scripsisse Pearsonum, "Ideoque "Deus dicitur solus habere im"mortalitatem, quia solus est im"mutabilis." Ita S. Gregorius Moral. lib. xxv. 4. "Cur ab "apostolo solus Deus immorta"litatem habere perhibetur, nisi "quia solus Deus vere non mori"tur, qui solus nunquam muta"tur?" Cf. Novatian. de. Trin. c. 4.

LECTIO X.

DE ÆTERNITATE DEI.

DIXIMUS priori Lectione de immutabilitate Divina, quam tractat Thomas quæstione nona; prodimusque tandem dicturi de æternitate Dei, quam tractat quæstione decima. Ut autem de hoc attributo agamus et solidius et luculentius:

Ostendemus 1°. Deum esse proprie et simpliciter æternum.

Declarabimus 2°. In quo illa æternitas consistit, quæ Deo proprie et simpliciter competit.

Demonstrabimus 3°. Hanc æternitatem soli Deo competere, atque adeo esse attributum proprie dictum.

I. Dico igitur 1°. DEUS EST PROPRIE ET SIMPLICITER ÆTERNUS: proprie, inquam, et simpliciter, quia multa dicuntur æterna, quæ aut proprie æterna non sunt, aut ex parte tantum. Ut Gen. xlix. 26. גִּבְעוֹת עוֹלָם *colles æterni*, qui ante sex millia annorum non fuerunt, et post aliquot annos futuri non sunt. Ita ille loquitur apud Plautum parasitus. "Spero me ab hoc nuntio "æternum adepturum cibum." Ubi colles æterni sunt qui durant quamdiu mundus extitit, et extiturus est; cibus æternus qui toti vitæ sufficiat.

Dico Deum simpliciter, hoc est ex omni parte, æternum, quia æternitas satis proprie dicta, vel completa est, vel incompleta. Est enim duratio infinita, vel a parte ante, vel a parte post, vel ab utraque. Ita vita futura dicitur æterna, et ignis inferni dicitur æternus; et proprie quidem satis, quia neuter finiendus est; sed illa vera æternitas, non est tamen perfecta atque completa, quia licet fine careat, adeoque sit aliquo modo infinita [a], initium tamen habet, atque ideo non est prorsus et simpliciter infinita [a]. Dico itaque Deum et proprie et simpliciter infinitum [b]. Probatur 1°. ex S. Scriptura; idque multis modis. 1°. Quod Deus diserte appelletur ac denominetur æternus. Eo ipso nomine Deum colebat Abrahamus, Gen. xxi. 33. וַיִּקְרָא שָׁם בְּשֵׁם יְהוָה אֵל עוֹלָם, *καὶ ἐπεκαλέσατο ἐκεῖ τὸ ὄνομα Κυρίου, Θεὸς αἰώνιος, et invocavit ibi nomen Domini, Dei æterni.* Is. xl. 28. אֱלֹהֵי עוֹלָם יְהוָה בּוֹרֵא קְצוֹת הָאָרֶץ *Θεὸς αἰώνιος ὁ Θεὸς ὁ κατασκευάσας τὰ ἄκρα τῆς γῆς, Deus sempiternus Dominus, qui creavit terminos terræ.* Ita loquitur S. Paulus, Rom. xvi. 26. *κατ' ἐπιταγὴν τοῦ αἰωνίου Θεοῦ, secundum præceptum æterni Dei.* Deus itaque et a Mose, et ab Isaia, et a S. Paulo diserte *æternus* nuncupatur: hoc primum. Secundo Deitas, sive natura divina, per quam Deus est, dicitur æterna. Rom. i. 20. *ἥ τε ἀΐδιος αὐτοῦ δύναμις καὶ θειότης, sempiterna quoque Ejus virtus et Divinitas.* 3°. Æternitas ipsa, quæ Deo competit, aperte describitur, et omnibus quasi partibus nobis repræsentatur, nunc tribus, nunc duabus, nunc una tantum. Ita Apoc. i. 4. *χάρις ὑμῖν καὶ εἰρήνη ἀπὸ τοῦ ὁ ὢν, καὶ ὁ ἦν, καὶ ὁ ἐρχόμενος, gratia vobis et pax ab eo qui est, et qui erat, et qui*

[a] Ita MS. Orig. pro *æterna, æternum;* agitur enim hic de æternitate. S.

[b] Ita MS. Orig. forsan pro uti videtur. S.

venturus est. Ubi omnes temporum sive durationum differentiæ simul exhibentur, idque ad eam naturam describendam, cui soli illæ omnes competant; ut ita scil. Deus jam sit, ut etiam semper fuerit, semperque futurus sit. De essentia enim Ejus est, ut sit; atque ideo, *ὁ ὤν*, de essentia etiam ejusdem, ut semper fuerit, atque ideo, *ὁ ἦν*, de essentia ejus, ut futurus sit, atque ideo, *ὁ ἐρχόμενος*. Quod autem tribus quasi partibus hoc loco describitur, idem alibi duabus fit, ubi, cum a parte ante, tum a parte post exprimitur æternitas divina: ut sub ævi nomine rectissime Censorinus; "Ævum est immensum, sine origine, sine fine, quod "eodem modo semper fuit, et semper futurum est." Ps. xc. 2. מֵעוֹלָם עַד־עוֹלָם אַתָּה אֵל *ἀπὸ τοῦ αἰῶνος ἕως τοῦ αἰῶνος σὺ εἶ, a seculo, et usque in sæculum tu es Deus.* Ad quæ Veteris Interpretis verba ita S. Augustinus: "Quod convenientius diceretur, *ab æterno in* "*æternum.* Non enim a sæculo Deus, qui est ante "sæculum, ut usque in sæculum, cujus est finis, cum "sit Ille sine fine; sed ex ambiguo verbo Græco fit "plerumque in Scripturis, ut vel sæculum pro æterno, "vel æternum pro sæculo ponat Latinus interpres." מֵעוֹלָם igitur, *ab æterno,* עַד עוֹלָם *usque in æternum.* Ergo et a parte ante, et a parte post, æternus Deus est. Eædem veluti æternitatis partes aliter in S. Scriptura exprimuntur; ut cum respectu prioris, primus; respectu posterioris, novissimus, Deus dicitur. Is. xli. 4. אֲנִי יְהוָה רִאשׁוֹן וְאֶת־אַחֲרֹנִים אֲנִי הוּא *ἐγὼ Θεὸς πρῶτος καὶ εἰς τὰ ἐπερχόμενα ἐγὼ εἰμι, Ego Dominus, primus et novissimus Ego sum.*

Verum negavit Socinus hæc ad æternitatem Dei pertinere; negavit Crellius; nec illud tantum, sed et rationem addidit, ut Socinianis reliquis subtilior videatur, scil. "Non ideo," inquit, "primus dicitur et ultimus

" Deus, quia ut ante omnes extiterit, ita etiam post
" omnes sit extiturus, quandoquidem Deus, tum angelos
" bonos, tum homines pios, in omne ævorum perenni-
" tatem secum vult vivere, adeoque respectu ipsorum
" ultimus dici nequeat."

Ridiculum sane argumentum. Cum enim dicimus prophetam per *primum* intelligere æternum a parte ante, et per *novissimum*, æternum a parte post, non adeo deliramus, ut per novissimum, intelligamus eum qui post omnes sit extiturus; ipse enim Propheta aliter se explicat, scil. אֶת־אַחֲרֹנִים εἰς τὰ ἐπερχόμενα, *cum novissimis Ego sum.* Creatura nulla ab æterno fuit, aliquæ in æternum futuræ sunt, aliquæ non sunt: Deus qui est ab æterno, cum dicitur primus intelligitur fuisse ante omnes creaturas; idem qui est in æternum, cum dicitur novissimus, et cum novissimis, intelligitur post creaturas nullo modo æternas, cum creaturis a parte post æternis, extiturus. Frigida est itaque observatio Socini, notantis Deum, cum apud Isaiam vocat se primum et ultimum, non simpliciter et absolute locutum fuisse, sed secundum quid. Inepta observatio Crellii, asserentis Deum vocari primum atque ultimum, quia certa quædam opera, de quibus ibi sermo est, et primus inchoarit, et ultimo sit perfecturus. Absolute sane loquitur Deus, et æternitatem suam sibi propriam vindicat, et quasi pro fundamento ponit, cum adeo emphatice de se pronunciat. Is. xliv. 6. אֲנִי רִאשׁוֹן וַאֲנִי אַחֲרוֹן וּמִבַּלְעָדַי אֵין אֱלֹהִים ἐγὼ πρῶτος, καὶ ἐγὼ μετὰ ταῦτα, πλὴν ἐμοῦ οὐκ ἔστι Θεὸς, *Ego primus et ego novissimus, et absque me non est Deus.* Ἀρχὴ γὰρ τῶν ὅλων Θεὸς, ἄναρχος ὢν αὐτὸς, καὶ παρ' αὐτοῦ πάντα παρήχθη πρὸς γένεσιν. αὐτὸς μὲν οὖν γέγονεν ὑπ' οὐδενὸς, ἀλλ' ἔστιν ὤν τε καὶ ἐσόμενος· τοῦτο γὰρ ὄνομα αὐτῷ, inquit ad hunc locum S. Cyrillus. Rem eandem ab eodem propheta

pariter expressam legimus. Is. xlviii. 12. *Audi me Jacob, et Israel, quem ego voco* אֲנִי הוּא אֲנִי רִאשׁוֹן אַף אֲנִי אַחֲרוֹן *ἐγώ εἰμι πρῶτος, καὶ ἐγώ εἰμι εἰς τὸν αἰῶνα, Ego ipse, ego primus, et ego novissimus.* Ubi *primus,* Chaldæo Paraphrastæ exponitur דְּמִלְּקַדְמִין עַלְמֵי עַלְמַיָּא דִּי לִי אִנּוּן *qui est ab initio; et novissimus, sæcula sæculorum mea sunt.* Quæ ejusdem interpretatio est ad vers. 6. cap. xliv. ad quem locum ita S. Cyrillus: *Ὅτι τοίνυν αὐτός ἐστιν ὁ ὤν, καί ἐστι πρὸ πάντων, καὶ ἀκατάληκτον ἔχει τὸ εἶναι Θεὸς ὢν κατὰ φύσιν, διαδείκνυσι λέγων· Ἐγὼ εἰμὶ πρῶτος, καὶ ἐγὼ εἰμὶ εἰς τὸν αἰῶνα.* Et rursus: *Οὐκοῦν ἀεὶ, καὶ πρὸ πάντων, καὶ εἰς ἀπεράντους αἰῶνάς ἐστιν ὁ τῶν ὅλων Θεός.*

Tribus igitur his locis, Isaias æternitatem Dei sine dubio depinxit, dum Eum primum, i. e. a parte ante, et novissimum, i. e. a parte post, æternum appellat. Quod omnino observandum fuit adversus Socinum, et quem sequi se Socinus profitetur, Joannem Calvinum, qui ad capitis xliv. v. 6. hæc annotat: "*Ego primus et ego* "*novissimus.* His verbis non prædicat æternitatem " Dei, sed eum sibi perpetuo similem ostendit." Ain' vero Non prædicat? O temerarium interpretem! certe, fatente Calvino, æternitatem prædicat; ita enim ipse ad versum 12^m^. cap. xlviii. " Quorsum æternitatem " suam prædicet Dominus, antea dictum est, nempe ut " ipsum sibi perpetuo constare intelligamus." Et ad versum 4. cap. xli. " Quod se primum nominat, et cum " novissimis se esse dicit, hoc pertinet non ad æterni- " tatem essentiæ modo, sed ad imperium quod in terra " exercet." Ita Isaias, commentatore Calvino, et prædicat et non prædicat æternitatem Dei. O interpretem desultorium! Hæc pluribus exagitanda fuere, quod hanc descriptionem æternitatis e manibus nostris excuti aut extorqueri nullo modo pati possumus; recta enim

nos ducit ad aliam descriptionem, quæ cum hac conjuncta maximi est in theologia momenti. Nam, observante S. Hieronymo, "*Ego sum Dominus, primus et* "*novissimus ego sum;* Ipse est qui et in Apocalypsi "Joannis loquitur, *Ego sum* A *et* Ω, *principium et finis*[c]." Legimus enim Apoc. i. 8. Ἐγώ εἰμι τὸ Α καὶ τὸ Ω, ἀρχὴ καὶ τέλος, λέγει ὁ Κύριος, ὁ ὢν, καὶ ὁ ἦν, καὶ ὁ ἐρχόμενος, ὁ παντοκράτωρ, *Ego sum* A *et* Ω, *principium et finis, dicit Dominus Deus, qui est, et qui erat, et qui venturus est omnipotens.* Et hinc apparet eandem æternitatem describi per duas has quasi partes, principii et finis, primi et ultimi, quæ exprimitur per triplicem temporum differentiam, præteriti præsentis, et futuri. Adeo ut non minus æternus sit habendus, qui dicitur primus et ultimus, quam qui dicitur fuisse, esse, et futurus esse: necesse enim est ut jam sit, qui semper fuit, semperque est[d] futurus. Nemo itaque nisi qui proprie, et absolute æternus est, ea verba usurpare potuit quæ habentur, Apocal. xxii. 13. Ἐγώ εἰμι τὸ Α καὶ τὸ Ω, ἀρχὴ καὶ τέλος, ὁ πρῶτος καὶ ὁ ἔσχατος, *Ego sum* A *et* Ω, *principium et finis, primus et novissimus.* Cum autem ea Christo tribuantur, inde contra Socinianos obiter colligimus, Christum esse proprie et prorsus æternum.

Atque hæc dicta sunto de æternitate Dei, quatenus describitur in S. Scriptura, duabus quasi partibus simul sumptis, tum scil. a parte ante, tum a parte post: solito quidem prolixius, ut occurreremus Socino, qui in theologia, uti Davus in comœdia, perturbat omnia.

Ulterius autem observandum æternitatem ex una tantum[e] parte in Scriptura describi, cum ex omni in-

[c] S. Hieronym. in Isai. lib. xii. tom. iv. p. 496, 497. Vallars.

[d] sit, S.

[e] "ex una tantum," sc. "parte;" sed ita MS. S.

telligatur; ut Michæ v. 2. מוֹצָאֹתָיו מִקֶּדֶם מִימֵי עוֹלָם *ἔξοδοι αὐτοῦ ἀπ' ἀρχῆς, ἐξ ἡμερῶν αἰῶνος, egressus ejus ab initio, a diebus æternitatis.* Ita Prov. viii. 22. de Sapientia, i. e. Filio Dei, יְהוָה קָנָנִי רֵאשִׁית דַּרְכּוֹ קֶדֶם מִפְעָלָיו מֵאָז : מֵעוֹלָם נְסַכְתִּי מֵרֹאשׁ מִקַּדְמֵי אָרֶץ : *Κύριος ἔκτισέ με ἀρχὴν ὁδῶν αὐτοῦ· πρὸ τοῦ αἰῶνος ἐθεμελίωσέ με, ἐν ἀρχῇ πρὸ τοῦ τὴν γῆν ποιῆσαι, Dominus possedit me in initio viarum suarum, antequam quicquam faceret in principio ; ab æterno ordinata sum, et ex antiquis antequam terra fieret.* Atque hæc erant omnino observanda, quæ plurimum valent ad demonstrandam æternitatem Filii, qui a S. Joanne, et *in principio fuisse, et apud Deum fuisse in principio* dicitur.

Ex altera parte, æternitas Dei in S. Scriptura describitur, cum dicitur, *Cœlum quidem et terram perituram, Deum autem eundem permansurum, et annos ejus non defecturos ;* Ps. cii. 27. Quod et Christo attribuitur Heb. i. 11 : cum dicitur *ipse permansurus in æternum ;* Ps. xcii. 9. *regnaturus in æternum et ultra ;* Ex. xv. 18. *vivens denique in sæcula sæculorum ;* Apoc. iv. 10.

Jam satis superque probatum dedimus, ex S. Scriptura, Deum proprie et simpliciter esse æternum.

Probatur 2°. consensu omnium. " Deum igitur " æternum esse, cunctorum ratione degentium commune " judicium est," inquit Boëtius[f]. " Quis enim alius " Dei census, quam æternitas?" inquit Tertull. adv. Hermog. c. 4.

Probatur 3°. ratione. 1°. Quicquid est ens necessarium, est æternum ; quod enim necessario est semper est, quia nunquam potest non esse : ex eo enim, quod aliquando posset non esse, necessarium omnino non

[f] De Consol. Phil. lib. v. pros. vi.

esset. Deus autem est ens necessarium, ut ante ostendimus, ex eo ipso quod sit ens a se.

2°. Simplicissimum necesse est ut sit æternum; non tantum quia non possit corrumpi, ideoque Deus dicitur ἄφθαρτος; sed etiam quia nescit compositionem essentiæ et existentiæ, adeoque de essentia Dei sit existere. Cum enim idem sit in Deo, esse, et posse esse, et necesse sit ut Deus semper possit esse, necesse erit ut Deus semper actu existat.

3°. Infinitum est æternum. Ipsa enim infinitudo excludit omnem terminum; et cum existentia Dei sit de Ejus essentia, non magis habere potest terminum existentiæ, quam essentiæ. Termini autem existentiæ sunt, principium et finis: Deus itaque cum sit infinitus, nec habet existendi principium, neque finem.

4°. Immutabile necesse est ut sit æternum. Quod enim non mutatur a non esse, ad esse, non habuit initium; quod non mutatur ab esse, ad non esse, non habet finem: quod nullo modo mutatur, neque mutatur a non esse, ad esse; neque ab esse, ad non esse. Ergo quod est immutabile, nec habet essendi initium, neque finem. Ergo est æternum.

Atque ita tandem ostendimus, quod primo loco proposuimus, Deum scil. esse proprie et absolute æternum.

II. Ut autem hujus attributi veritatem atque naturam penitius introspiciamus, in quo illa æternitas consistit proprie, qualisque ejus natura sit, secundo loco considerabimus. Et certe æternitatem cum dicimus, infinitatem quandam durationis, veluti positam extra terminos, intelligimus; adeo ut duratio, quæ non habet terminum, quatenus terminum non habet, eatenus sit æterna. Duo autem termini durationis esse possunt, alter incipiendi, seu a parte ante, alter desinendi,

seu a parte post: et quicquid utrumque terminum durationis admittit, nullo modo, nisi improprie loquendo, est æternum; quod autem alterutro terminorum caret, aliquo modo æternum dicitur; quod utroque, proprie et absolute est æternum. Cum igitur Deum æternum esse dicimus, volumus durationem Ejus nec a parte ante terminari, ita ut aliquando non fuerit, neque a parte post, ut aliquando futurus non sit. Nec tamen æternitatem divinam in ipsa negatione horum terminorum formaliter constituimus, ac si esset attributum pure et formaliter negativum, sed in positiva duratione, cujus perfectio et infinitudo, sicut fundamentum negationis, excludunt omnem terminum, terminique possibilitatem. Neque quisquam, opinor, hactenus repugnat. Sed quomodo hæc duratio Deo inest, quæque natura talis durationis Dei esse possit, quoniam difficulter intelligitur, non adeo facile statuitur.

Notandum itaque est tum philosophos, tum SS. Patres tradidisse æternitatem non esse successivam, sed prorsus indivisibilem, totamque simul, ita ut nullas in se proprie dictas partes habeat, differentiamve ullam præteriti, præsentis, aut futuri. Ita Plato, Platonicique; ita Judæus Philo; et post eos, SS. Patres.

Plato in Timæo: *Ταῦτα μὲν πάντα μέρος χρόνου, τὸ μὲν ἦν καὶ ἔσται, ἃ δὴ φέροντες λανθάνομεν ἐπὶ τὴν ἀΐδιον οὔσιαν οὐκ ὀρθῶς κ. τ. λ.* Plut. de EI. apud Delphos: *Ἀλλ' ἔστιν ὁ θεὸς, χρὴ φάναι, καί ἐστι κατ' οὐδένα χρόνον, ἀλλὰ κατὰ τὸν αἰῶνα τὸν ἀκίνητον, τὸν ἄχρονον, καὶ ἀνέγκλιτον, καὶ οὗ πρότερον οὐδέν ἐστιν, οὐδ' ὕστερον, οὐδὲ νεώτερον. ἀλλ' εἷς ὢν ἐνὶ τῷ νῦν τὸ ἀεὶ πεπλήρωκε, καὶ μόνον ἐστὶ τὸ κατὰ τοῦτον ὄντως ὄν, οὐ γεγονὸς, οὐδ' ἐσόμενον, οὐδ' ἀρξάμενον, οὐδὲ παυσόμενον.*

Ὁ γοῦν αἰὼν τοῦ χρόνου τὸ μέλλον καὶ τὸ ἐνεστὸς,

αὐτὰρ δὴ καὶ τὸ παρῳχηκὸς ἀκαριέως συνίστησι : Clem. Alex. Strom. lib. i. 298. A.[g] *Θεὸς ἦν μὲν ἀεὶ, καὶ ἔστι, καὶ ἔσται· μᾶλλον δὲ, ἔστιν ἀεί· τὸ γὰρ ἦν καὶ ἔσται, τοῦ καθ' ἡμᾶς χρόνου τμήματα καὶ τῆς ῥευστῆς φύσεως· ὁ δὲ ὢν ἀεὶ*, inquit S. Greg. Naz. Orat. xxxviii. " Fuisse et " futurum esse, non est æternum," inquit S. Augustin. Confess. l. ix. c. 10. " Non aliud anni Dei, et aliud " ipse Deus, sed anni Dei æternitas Dei est, æternitas " ipsa Dei substantia est, quæ nihil habet mutabile. " Ibi nihil est præteritum, quasi jam non sit; nihil est " futurum, quasi nondum sit; sed non est ibi, nisi est. " Non est ibi fuit et erit; quia et quod fuit, jam non " est, et quod erit, nondum est; sed quicquid ibi est, " non est, nisi est." In Ps. ci.[h] " Non habet tempus " æternitas; omne enim tempus ipsa est. Quod facit, " pati non potest. Caret ætate, quod non licet nasci. " Deus si est vetus, non erit; si est novus, non fuit. " Novitas initium testificatur; vetustas finem com- " minatur. Deus autem tam alienus ab initio et fine " est, quam a tempore, arbitro et metatore initii et " finis." Tertull. adv. Marcionem, lib. i c. 8. [*ὁ γοῦν αἰὼν τοῦ χρόνου τὸ μέλλον καὶ τὸ ἐνεστὸς, αὐτὰρ δὴ καὶ τὸ παρῳχηκὸς ἀκαριέως συνίστησι.* Clem. Alex. Strom. lib. i. 298. A[i].]

Dico igitur 2°. DURATIO ÆTERNITATIS EST PRORSUS INDIVISIBILIS, ET TOTA SIMUL. Ita scil. ut sit semper præsens, excludatque reliquas temporis differentias, præteriti et futuri; secundum definitionem a Boetio quidem traditam, sed ex Patribus exceptam, et a scholasticis acceptam. " Æternitas est interminabilis " vitæ tota simul et perfecta possessio[k]." Quam quidem

[g] P. 349. ed. Pott.
[h] Serm. ii. c. 10.
[i] Sic S. Locus idem bis textui insertus.
[k] Hæc illa est Boetii definitio, quam, nescio qua causa, male

definitionem ipse et explicat optime et defendit. "Nam quicquid vivit in tempore, inquit, id præsens, a "præteritis, in futura procedit; nihilque est in tem- "pore constitutum, quod totum vitæ suæ spatium "pariter possit amplecti. Sed crastinum quidem non- "dum apprehendit, hesternum vero jam perdidit. In "hodierna quoque vita non amplius vivitis, quam in "illo mobili transitorioque momento. Quod igitur "temporis patitur conditionem, licet illud, sicut de "mundo censuit Aristoteles, nec cœperit unquam esse, "nec desinat, vitaque ejus cum temporis infinitate "tendatur, nondum tamen tale est, ut æternum esse "jure credatur[l]." Unico autem argumento veritas hujus assertionis demonstratur: Essentia, seu substantia Dei, est indivisibilis. "Æternitas Dei est ipsa "substantia Dei," inquit S. Augustinus, in Ps. ci. 9.

Dico 3°. ÆTERNITAS, PROPRIE DICTA, SOLI DEO TRIBUENDA EST[m]. Idque dupliciter intelligendum. 1°. Quod nihil Deo fuerit coæternum. 2°. Quod nihil esse

acceperunt Remonstrantes. Post Vorstium, Curcellæus, levissimis sane argumentis, refellere satagit, Instit. lib. II. iii. 2; cautius agit Limborch. Theolog. Christianæ lib. II. v. 2-10; nec tamen pro rei dignitate, et in Curcellæi sententiam proclivior. His ducibus fisus Tillotsonus, et in rebus Theologicis nimis crassa Minerva agens, aspera quædam verba immiscuit in scholasticos, quos non contempsit Pearsonus: "I "shall not trouble you with the "inconsistent and unintelligible "notions of the schoolmen, that "it is *duratio tota simul*, &c." Sermon clv. vol. viii. p. 448, 9. ed. 1758. Cf. Sam. Clarke, Demonstration of the Attributes, prop. v. p. 46. ed. 1711.

[l] Boet. De Consol. Philosoph. lib. v. prosa vi.

[m] S. Scrip. *Qui solus habet immortalitatem.* P. "Only God "hath true immortality or eter- "nity, that is to say, continuance "wherein there groweth no "difference by addition of *here-* "*after* unto *now;* whereas the "noblest and perfectest of all "things besides have continually "through continuance the time "of former continuance length- "ened, so that they could not "heretofore be said to have "continued so long as now, "neither now so long as here- "after." Hooker, Eccl. Pol. v. lxix.

potuerit. Primum omnino statuendum contra hæreticos, tum veteres, tum novos: veteres, ut Manichæum, aliosque, qui Platonem sequuti, fundum illum hæreticorum omnium, materiam nobis Deo ipsi *συναΐδιον* excogitarunt; novos autem, qui eandem Platonicam philosophiam admirationi ostentuique habentes, eandem etiam perversæ opinionis cramben exhibent. Hanc autem materiæ æternitatem pernegamus. 1°. Quia detrahit excellentiæ naturæ divinæ; cujus prærogativa est a se esse, et quasi extra causas, sine causa existere[n], neque entitatem aliquam, quæ vel paritatis umbram habeat admittere. At statuere essentiam aliam, ex necessitate naturæ, ut ipsi volunt, existentem, et naturæ divinæ plane coævam, tollit illam essentiæ divinæ excellentiam atque dignitatem. 2°. Eadem materiæ æternitas repugnat absolutissimo juri ac dominio Dei quod habet in entia omnia, a semet ipso distincta; quatenus ab Eo, et secundum essentiam existentiamque, immediate et totaliter dependent: adeoque Ejus sunt quicquid sunt.

At si materia rerum omnium ex necessitate naturæ fuerit Deo coæterna, a Deo non fuit, neque sub Ejus dominio esse ullo alio titulo potest, quam quod in possessionem Ejus tanquam primi occupatoris, ipsa vacua pervenerit.

3°. Ista materiæ æternitas, omnipotentiæ divinæ planissime contradicit. Supponit enim Deum, ad extra

[n] "Porro autem divinum et "æternum nihil nisi unum esse "et indifferens, [animus] pro "certo habebat. Quia id quod "sibi, ad id quod est, auctor "esset, nihil necesse est extra se "quod sui esset præstantius re- "linquere [al. reliquisse]. At- "que ita omnipotentiam æter- "nitatemque non nisi penes unum "esse; quia neque in omni- "potentia validius infirmiusque, "neque in æternitate posterius "anteriusve congrueret. In Deo "autem nihil nisi æternum po- "tensque esse venerandum." S. Hilar. lib. i. de Trin. P.

operari non posse, nisi tali materia præexistente, ad actionem scil. et operationem Dei suscipiendum apta nata. Præterea, supponit entitatem, quam Deus ipse tollere, seu annihilare non potest: nam certe materia tam potest non fuisse, quam non esse. Si igitur ulla necessitas sit, per quam materia ab æterno fuerit, certe non minor necessitas erit, ut eadem materia in æternum sit futura: Itaque ex duplici capite minuetur potentia divina, tum quod aliquid præter Deum sit, sine quo Deus nihil possit operari, tum quod aliquid extra Deum sit, cujus existentiam Deus destruere non possit. Nam, ut recte Tertullianus, "Si materia eadem æternitate "censetur, neque initium habens neque finem, eadem "ratione non poterit pati dispartitionem et demuta-"tionem, quia nec Deus. In æternitatis consortio "posita, participet cum Illo, necesse est, et vires, et "leges, et conditiones æternitatis [o]."

[o] Adv. Hermogenem, c. xxxix.

LECTIO XI.

DE UNITATE DEI.

DOCTRINAM Christianam, ex Sacræ Scripturæ fontibus per vetustissimorum generalissimorum conciliorum sententias, perque antiquissimorum patrum dictata consentientia, ratione disciplinis omnibus informata subserviente, more modoque plane scholastico, tradendam, exponendam, probandam, defendendamque suscepimus. Methodum illam, quæ in Summa Aquinatis continetur, ut celebriorem, et meliorem sequi profitemur. In hoc itaque instituto pergimus.

Diximus de æternitate Dei, quam tractat Thomas quæstione decima: dicendum de unitate, quam tractat quæstione undecima. Unum autem cum dico, intelligo indivisum. Ut recte Aristoteles. *Καθόλου γὰρ ὅσα μὴ ἔχει διαίρεσιν, ᾗ μὴ ἔχει, ταύτῃ ἓν λέγεται.* Metaph. iv. 6, 19. Et rursus: *πάντα ἓν, τῷ ἀδιαίρετον εἶναι.* lib. ix. cap. 1, 5. Unum igitur indivisum, et qua indivisum unum. Ita ut unitas vel sit ipsa negatio divisionis, vel talis negationis fundamentum: neque enim de re tantilli discriminis litigandum. Jam vero divisio, quam negat unitas, duplex est; vel totius in partes componentes, sive in ea quæ sunt in ipso quod dividitur; vel totius in partes potestativas, sive in ea quæ sunt sub ipso quod dividitur.

Huic duplici divisioni duplex opponitur negatio, adeoque duplex unitas; quarum prima excludit omnem divisionem in partes componentes, vel quia res hoc modo una nullas omnino suæ essentiæ partes habeat, vel quia partes quas habet, non sunt divisæ, sed essentialiter unitæ, quarum altera unitas simplicitatis dici potest, altera unionis. Utraque autem vulgo scholasticis formalis dicitur et essentialis. Secunda autem unitas excludit omnem divisionem in partes potestativas, sive subjectivas, ita scil. ut res quæ hoc modo una est, prædicari non possit de pluribus cum sui multiplicatione, quæ proprie dicitur unitas singularitatis.

Hac distinctione præmissa, assertiones nostras de unitate Dei pariter distinguimus.

Dico 1°. DEUS EST UNUS UNITATE FORMALI ET ESSENTIALI.

Assertio hæc est sine dubio vera, quia hæc ipsa unitas est transcendentale attributum, adeoque unum ita acceptum cum ente convertibile est.

Dico 2°. DEUS MAXIME UNUS EST UNITATE FORMALI ET ESSENTIALI. Cum enim unumquodque ens sit, hoc unitatis genere, aliquo modo unum, entia autem sunt vel composita, vel simplicia; certum est unitatem magis competere entibus simplicibus, quam compositis, quia unitas in compositis excludit tantum actualem divisionem, in simplicibus etiam possibilem. Deinde inter entia simplicia, quo simplicitas major, eo unitas præstantior. Deus autem inter omnia entia simplicia est maxime simplex, ut ante ostendimus; est ergo hac unitate formali et essentiali maxime unus, ut nunc asserimus. Nempe verum est, quod a Platone dictum, τὸ πρῶτον ἕν, ὁ κυριώτερον ἕν [a].

[a] Ita Plotinus de Platonis Parmenide. Vid. Cudworth. Intell. Syst. c. ii. §. 31. Plotin. Ennead. v. 1. 8.

Dico 3°. DEUS EST UNUS UNITATE SINGULARI. Ita scil. ut solus Deus sit, et in se intrinsece habens unam naturam divinam, et extrinsece negans aliam naturam suæ similem. Non sunt itaque plures Dii, sed unus, et unicus Deus, cujus essentia expers est multiplicationis, et cui alia essentia nulla æqualis aut par esse potest.

Probatur 1°. ex Sacra Scriptura et diserte et expresse. Scriptura autem 1° simpliciter tradit, Deum unum esse. Gal. iii. 20. *ὁ δὲ μεσίτης ἑνὸς οὐκ ἔστιν, ὁ δὲ Θεὸς εἷς ἐστιν.* Eph. iv. 6. *Εἷς Θεὸς καὶ Πατὴρ πάντων.* 1 Tim. ii. 5. *Εἷς γὰρ Θεὸς, εἷς καὶ μεσίτης Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων.* Et peculiariter de Deo Judæorum loquens: שְׁמַע יִשְׂרָאֵל יְהוָה אֱלֹהֵינוּ יְהוָה אֶחָד : Deut. vi. 4. 2°. Unum et eundem Deum esse omnium. Rom. iii. 30. *ἢ Ἰουδαίων ὁ Θεὸς μόνον, οὐχὶ δὲ καὶ ἐθνῶν; Ἐπείπερ εἷς ὁ Θεὸς, κ. τ. λ.*

3°. Nullum alium esse Deum præter illum unum, expressius tradit, Marc. xii. 29. Cum Christus adduxisset verba primi mandati, *Audi Israel, Dominus Deus tuus, Deus unus est;* subdit Scriba, *Bene, magister, in veritate dixisti, ὅτι εἷς ὁ Θεὸς, καὶ οὐκ ἔστιν ἄλλος πλὴν αὐτοῦ.* 1 Cor. viii. 4. *Scimus, quia nihil est idolum in mundo, καὶ ὅτι οὐδεὶς Θεὸς ἕτερος εἰ μὴ εἷς.* 4°. Jehovam ipsum esse verum Deum, eumque solum, neque alium præter eum. Deut. iv. 35. יְהוָה הוּא הָאֱלֹהִים אֵין עוֹד : מִלְבַדּוֹ et ejusdem plane sententiæ 1 Reg. viii. 60. יְהוָה הוּא הָאֱלֹהִים אֵין אוֹד, scil. מִלְבַדּוֹ quod intelligitur ut Vetus Interpres, *et non est ultra absque illo.*

5°. Deusque ipse sæpe sibi hanc unicam Deitatem attribuit, ab ea omnes alios excludens. Deut. xxiii. 39. רְאוּ עַתָּה כִּי אֲנִי הוּא וְאֵין אֱלֹהִים עִמָּדִי : Isai. xliv. 6. אֲנִי רִאשׁוֹן וַאֲנִי אַחֲרוֹן וּמִבַּלְעָדַי אֵין אֱלֹהִים : et rursum

xlv. 5. : אֲנִי יְהוָה וְאֵין עוֹד זוּלָתִי אֵין אֱלֹהִים et rursum 21. : אֲנִי יְהוָה וְאֵין עוֹד אֱלֹהִים מְבַלְעָדָי et xlvi. 9. וְאֶפֶס כָּמוֹנִי[b] אֵל וְאֵין עוֹד אֱלֹהִים אֲנֹכִי. Ita omnibus omnino modis a sua natura alios omnes excludit. Non est amplius, non est alius, non præter Eum, non cum Eo, non absque Eo, non similis Ei.

Probatur 2°. auctoritate. Ita symbolum Nicænum: "Credo in unum Deum." Ita symbolum Athanasii: "Non sunt tres Dei, sed unus Deus." Ita vexatissimus ille inter Patres locus Hermæ Pastoris, quem objiciebant omnes Ariani, agnoscebant omnes Catholici: "Primo omnium crede quod unus est Deus, qui omnia "constituit[c]."

Ita Patres omnes, qui luculentis voluminibus multitudinem Deorum gentilium refutarunt.

In eandem veritatem consentiunt tota Judæorum Synagoga.

Etiam gentiles ipsi, inter omnia idolorum numina unum supremum Deum agnoscebant. Pythagoras in secretioribus suis disciplinis, *μονάδα* Deum esse dixit[d]. Unde Macrobius: "Monas initium finisque omnium, "neque ipsa principii aut finis sciens, ad summum "refertur Deum." Nota sunt, quæ a Platone, et Aristotele de uno supremo Numine memorantur. Notum ex Cicerone, Antisthenem, in eo libro qui Physicus inscribebatur, "populares deos multos, "naturalem unum esse dixisse[e]." Audiamus quid Seneca senserit. "Quoties voles, tibi licet, aliter hunc

[b] Verbo וְאֶפֶס superscriptum a Pearsono, "sine causa, nihil, "nemo."

[c] Hermæ Pastor, lib. ii. mandat. 1. "verba toties tum a "catholicis, tum ab hæreticis "citata." Pearsonus, Vind. Ignat. part. 1. c. iv. ubi plura de Herma.

[d] Vid. Cudworth. Intell. Syst. ii. §. 20.

[e] De Nat. Deor. i. c. xiii.

" auctorem rerum nostrarum compellare, tot appella-
" tiones ejus esse possunt, quot munera. Hunc et
" Liberum Patrem, et Herculem et Mercurium nostri
" putant. Sic hunc naturam voca, fatum, fortunam:
" omnia ejusdem nomina sunt, varie utentis sua
" potestate[f]."

Audiamus Maximum Gentilem, Epistola ad S. Augustinum. " Equidem unum esse Deum summum
" atque magnificum, quis tam demens, tam mente
" captus, neget esse certissimum? Hujus nos virtutes
" per mundanum opus diffusas multis vocabulis
" invocamus, quoniam nomen Ejus cuncti proprium
" ignoremus[g]."

Probatur 3°. ratione. 1°. Ex eo quod Deus sit Ens a se.

Natura singularis, qua talis, non est multiplicabilis. Natura divina, quatenus est natura divina, est singularis. Ergo.

Major evidens est; quia rationi singularitatis immediate repugnat ratio multiplicationis. Minor probatur: de cujus conceptu formali est singularitas, ejus natura est singularis. De Dei, sive entis a se, conceptu formali est singularitas. Ergo.

Major est evidens. Minor probatur.

De cujus conceptu formali est existentia a parte rei exercita, de ejus conceptu formali est singularitas, &c.

Probatur 2°. ab infinitate Dei.

Ens infinitum non est multiplicabile: Deus est ens infinitum; ut ostendimus ante. Ergo.

Major probatur. Quicquid est id omne quod est, vel esse potest, non est multiplicabile. Ens infinitum est id omne quod est, vel esse potest. Ergo.

[f] Sen. de Benef. iv. 7. et 8.

[g] Inter Epistolas S. Augustini, Ep. xvi. 1. alias xliii.

Major patet. Quia, ubi multiplicatio est, ibi unum non est aliud ; ubi autem unum non est aliud, neutrum est omne quod est. Minor probatur: quia si ens infinitum non esset omne quod est, vel esse potest, haberet limites essendi. At infinitum in essendo est, quod essendi limites non habet. Ens infinitum igitur est quodlibet finitum ; scil. incontracte, vel eminenter, at non potest esse aliud infinitum ; non formaliter, quia tum illud infinitum non esset aliud ; non eminenter, quia tum illud aliud non esset infinitum ; infinitum enim non potest esse in alio eminenter.

Probatur 3°. a necessitate essendi.

Ens a seipso necessarium non est multiplicabile. Deus est ens a seipso necessarium; ut ante ostendimus. Ergo.

Major probatur: quia si ens a seipso necessarium esset multiplicabile, actu multiplicaretur in individua numero infinita. At non possunt esse actu individua, numero infinita. Ergo.

Minor evidens est. Major probatur : quia omnis natura communis est indeterminata ad certum numerum individuorum, neque in differentiis individualibus ullibi sistitur, sed ulterior datur progressus sine ullo fine possibilis. At in natura Dei nulla possibilitas est, sed actualitas tantum ; adeoque omnis Deus qui esse potest, est ; quia existentia est de essentia Dei, qua Deus est. Ergo si natura divina sit multiplicabilis in individuis, erit multiplicabilis in individuis infinitis ; et si sit multiplicabilis, actu multiplicatur in individuis infinitis ; quod est impossibile.

Probatur 4°. a ratione primæ causæ, et ultimi finis.

Hoc argumento Deus Ipse usus est, Is. xliv. 6. *Ego primus, ego ultimus, non est præter me, non est Deus.*

Qui est prima causa, et ultimus finis, est solus Deus: unus Deus est prima causa, et ultimus finis. Ergo.

Minor patet: quia est de ratione Deitatis, ut sit in efficientibus primus, et in finibus ultimus. Major probatur: quia si ille qui est prima causa et ultimus finis non est solus Deus, tum vel datur Deus, qui non est prima causa contra naturam Deitatis, et vim rationis; non possumus enim aliter probare esse Deum, quam probando dari primam causam; vel plures essent primæ causæ, quod est absurdum; eo ipso enim quod plures ponuntur, nulla erit. Per primam enim intelligimus, non tantum quia nulla prior, sed quæ omnibus prior; non tantum quæ a nullo dependet, sed a qua omnia dependent.

5°. Probatur a dominio in res omnes, quatenus est Rector universi. Deus enim qui creavit universa, eo ipso Dominus est universi, illud imperio suo pleno et absoluto regit. At nec plures deos universum fecisse, vel factum gubernare putandum est[h]: non tantum quia *οὐκ ἀγαθὴ πολυκοιρανίη*, Dei autem gubernatio optima est; sed quia quisquis Deus est, necessario est liberrimæ voluntatis, concipi non potest, quomodo tot liberæ voluntates simul semper concurrerent ad unum et eundem actum producendum: et cum voluntas unius Dei sufficiat ad producendam quamlibet creaturam, concipi non potest, quin aliquid ab uno fiat sine reliquis, atque ita reliqui dii non erunt causæ rerum omnium; hoc est, dii non erunt.

Atque ita tandem cumulate ostendimus, quod 3°. loco asseruimus; nempe, Deum esse unum, unitate singulari.

Dico 4°. DEUS EST MAXIME UNUS UNITATE SINGULARI.

[h] "esse" S.

Id autem maxime unum est unitate singulari, quod non tantum unum est, sed et unicum; nec unicum tantum actu, et aliquando, sed semper et necessario unicum. Petrus quidem unus homo est, sed non unicus; magis itaque Deus unus est, qui et unicus, quam Petrus, qui unus quidem sed unicus non est. Adamus, cum primum crearetur, et homo unus fuit et unicus, actu quidem unicus, non autem potestate; plures enim ut fieri potuerunt, ita et facti sunt homines. Sol et unus est, et fortasse unicus; sed licet nunquam futuri sint, possunt tamen fieri plures soles. Magis itaque Deus unus est unitate singulari, quam aut Adamus fuit, aut sol nunc est, quia non tantum ipse unicus est, sed impossibile etiam, ut alius præter illum unum Deus sit. Ut recte, licet haud plene, Ruffinus: "Deus non "numero, sed universitate unus est: hoc est, non ut "unus homo dicitur, quia plures esse possunt, sed ut "dicitur unus sol, quia plures esse nequeunt[i]." Haud plene, inquam: nam licet naturæ vi plures esse soles nequeant, plures tamen cogitari, et ab omnipotente Deo creari possunt: at plures dii esse non possunt, multo minus fieri, quia quod unquam Deus non fuit, Deus esse nunquam potest.

Dicendum est itaque singularitatem aliter convenire Deo, aliter creaturæ. Divinæ enim naturæ repugnat multiplicatio in plura singularia; creatæ autem naturæ non repugnat, ut patet: hoc autem aliunde provenire non potest, nisi quia singularitas est de formali conceptu naturæ divinæ, non creatæ.

Dico 5°. CERTA PERSUASIO DE DEO UNO EST CULTUI DIVINO MAXIME NECESSARIA. Vera enim religio sine hac una veritate nulla. Unitate enim Dei, tanquam

[i] Expos. in Symb. Apost. in edit. Cypriani a Fell. ad calc. Verba paullo aliter lecta exstant p. 18.

fundamento quodam, omnia illa præcepta atque dictata nituntur, quibus universus cultus divinus soli Deo vindicatur. Talia sunt in quibus Deum solum timendum, et adorandum, Ei soli serviendum confidendumque, per Ejus denique solius nomen jurandum esse asseritur. Eodem fundamento nititur maximum illud legis mandatum, de integra et perfecta dilectione Dei, Deut. vi. 4. *Audi, Israel, Dominus Deus noster, Dominus unus est. Diliges Dominum Deum ex toto corde tuo, et ex tota anima tua, et ex tota fortitudine tua.* Ita Vetus Interpres, "Diliges," sine ulla connexione; at Hebræum, וְאָהַבְתָּ, καὶ ἀγαπήσεις, vau, pro Ergo, accepto, ut sæpe fit in sacris literis, ac si Moses diceret, Deus unus est, ideoque toto corde diligendus. Nam si unus tantum Deus est, in Eum unum totus cordis nostri affectus est convertendus, Ei tota animi et voluntatis propensione studendum, totis viribus, tum animæ tum corporis, præceptis Ejus est obtemperandum. Quod si plures essent dii, ejusdem potentiæ atque bonitatis, plures etiam forent, pro sua excellentia, amandi atque colendi; et cum singuli essent majestate dignitateque pares, in singulis amor noster terminaretur. Qui autem plures eo modo diligit, is cultum et obsequium ita dividit, ut eorum unum toto cordis affectu amare et colere non possit[k]. *Nemo potest duobus dominis servire*, inquit Christus, Matt. vi. 24. Ipsa itaque religio duos deos non patitur; adeo certa persuasio, de singulari Numinis unitate, est cultui divino necessaria.

Hinc patet quam periculosa sit opinio quorundam scholasticorum, qui, Occhamum sequentes, docent, unitatem Dei non posse demonstrari.

Audacter dictum est a Tertulliano: "Deus si non unus est, non est." Adv. Marcion. i. §. 3.

[k] "poterit." S.

LECTIO XII.

DE INVISIBILITATE DEI.

DIXIMUS de unitate Dei, quam tractat Thomas quæstione undecima: dicendum de invisibilitate, quam sub alio nomine tractat quæstione duodecima. Licet enim ibi Deum proponat, quatenus a nobis cognoscatur, disputetque de visione beatifica, et post eum scholastici omnes late hanc materiam hoc loco tractent; nos tamen ad eam theologiæ partem, disputationem de visione clara Dei amandandam censemus, quæ de vita æterna instituitur; et de invisibilitate hic agemus, quatenus quoddam Dei attributum ab Apostolo usurpatur.

Dico igitur 1°. DEUS EST INVISIBILIS. Hæc assertio ex sacris literis est certissima. Diserte enim Deum appellant invisibilem. Col. i. 15. de Christo dicitur, *ὅς ἐστιν εἰκὼν τοῦ Θεοῦ ἀοράτου.* 1 Tim. i. 17. *τῷ δὲ βασιλεῖ τῶν αἰώνων ἀφθάρτῳ, ἀοράτῳ, μόνῳ, σόφῳ Θεῷ τιμὴ καὶ δόξα.* Heb. xi. 27.

Certum est itaque certitudine fidei, Deum esse invisibilem. Sed quid sit illa invisibilitas, et quatenus Deo competat, nondum patet. Sciendum itaque 1°. visibilitatem esse, aptitudinem ad terminandam visionem; invisibilitatem autem esse negationem talis aptitudinis. Cum itaque dicimus Deum esse invisibilem, negamus essentiæ divinæ aptitudinem ad terminandam

visionem. Visio autem cum sit actus, præsupponit potentiam per quam fit: potentia autem per quam fit visio, dicitur potentia visiva.

Observandum 2°. invisibilitatem Dei considerari posse secundum varietatem potentiæ visivæ, et diversitatem status ejusdem potentiæ.

Duplex autem est potentia visiva, alia spiritualis, corporalis alia; et utriusque status duplex, naturalis alius, alius supernaturalis. Cum autem omnis potentia sit vel corporalis vel spiritualis; omnisque status potentiæ sit vel naturalis, vel supernaturalis, non possunt esse plures controversiæ hujus partes quam quatuor; atque ideo totidem assertionibus rem totam explicabo.

Dico 2°. DEUS EST INVISIBILIS OCULO CORPORALI, PER POTENTIAM NATURALEM. Probatur 1°. ex S. Scriptura. Ita enim respondet Deus Mosi, Exod. xxxiii. 20. לֹא תוּכַל לִרְאוֹת פָּנָי *Faciem meam videre non poteris.* Et generalem negationem superaddit, כִּי לֹא יִרְאַנִי הָאָדָם וָחָי *Non enim videbit me homo et vivet*, i. e. Nemo homo dum vivit me videre potest; oculi quibus utuntur vivi, ad me non pertingunt. Non enim hic illorum verborum sensus esse potest, Nemo qui me viderit, in vita diu superstes esse potest; aut, Omnis homo qui me viderit, statim morietur. Sic enim tacite indicaretur, Deum in hac vita videri posse, contra illud Apostoli, 1 Tim. vi. 16. *Quem nullus hominum vidit, sed nec videre potest:* et contra ipsa verba præcedentia, *Faciem meam videre non poteris.*

Rursus, S. Apostolus invisibilia Dei distinguit a mundo visibili, eaque invisibilia tradit esse *æternam Dei potentiam et divinitatem*, Rom. i. 20. *τὰ γὰρ ἀόρατα αὐτοῦ ἀπὸ κτίσεως κόσμου τοῖς ποιήμασι νοούμενα καθορᾶται, ἥτε ἀΐδιος αὐτοῦ δύναμις καὶ θειότης.* Divinitas igitur,

seu natura divina, non est eo modo quo mundus, visibilis.

Probatur 2°. auctoritate.

Origenes, lib. vii. contra Celsum : *τὸ γίνωσκον Θεὸν, οὐκ ὀφθαλμός ἐστι σώματος, ἀλλὰ νοῦς*[e]. " Videre Deum " sicuti est in natura sua oculus hominis non potest." [S. Hieron.] apud Augustin. Epist. cxlvii. (al. cxi.) 7. " Deus nequaquam sermonibus explicatur, nec oculo " contemplabilis est." Idem in Isai. c. lxiv. 4. Cyril. Hierosol.: *Σαρκὸς μὲν ὀφθαλμοῖς θεωρῆσαι τὸν Θεὸν ἀδύνατον· τὸ γὰρ ἀσώματον σαρκὸς ὄμμασιν ὑποπίπτειν οὐ δύναται.* Lect. IX. init.

Probatur 3°. ratione.

1°. Quicquid est prorsus incorporeum, est invisibile oculo corporeo. Deus est prorsus incorporeus, ut ante ostendimus. Ergo.

Immateriale, non est objectum proportionatum potentiæ materiali. [Deus est immaterialis.] Ergo.

2°. Quicquid est visibile oculo corporeo, vel est lucidum, vel coloratum. Deus neque lucidus est neque coloratus. Ergo.

Licet autem ex sacris literis certum, et ex ipsa ratione evidens sit, Deum non esse oculo corporeo, in hac vita visibilem : sunt tamen nonnulla S. Scripturæ loca quæ contrarium innuere saltem videntur.

1. Gen. xxxii. 30. Jacobus: *Vidi Deum facie ad faciem, et salva facta est anima mea.*

2. Ex. xxiv. 9. *Et ascenderunt Moses et Aaron, viderunt Deum Israel;* et v. 11. *Videruntque Deum, et comederunt ac biberunt.*

3. Jud. xiii. 22. Manue: *Morte moriemur, quia vidimus Dominum.*

[e] P. 353. penult. ed. Spencer.

4. 1 Reg. xxii. 19. Michæas: *Vidi Dominum sedentem super solium suum.*

Respondeo 1°. Quamvis hi omnes aliquo sensu Deum vidisse dicantur, certum tamen est, neminem ex illis Deum vidisse: quia postquam hæc omnia, et facta, et scripta sunt, expresse scriptum legimus, *Deum nemo vidit unquam*, Joann. i. 18. et rursus de Deo S. Paulus 1 Tim. vi. 16. *Lucem inhabitat inaccessibilem, quem nullus hominum vidit, sed nec videre potest.*

Respondeo 2°. ad illud Jacobi, vidisse patriarcham non Deum ipsum, in propria forma, sed angelum in corpore assumpto. Probatur ex Osea xii. 3; qui explicat locum Geneseos xxxii. Ita enim loquitur de Jacobo; בְּאוֹנוֹ שָׂרָה אֶת־אֱלֹהִים *In fortitudine sua princeps fuit cum Deo.* Plane ut apud Gen. כִּי שָׂרִיתָה עִם אֱלֹהִים *Quia princeps fuisti cum Deo.* Tum vero exegetice progreditur, v. 4. וַיָּשַׂר אֶל מַלְאָךְ וַיּוּכָל *et princeps fuit in angelum et prævaluit.* LXX, ἐνίσχυσε πρὸς Θεὸν, καὶ ἐνίσχυσε μετὰ ἀγγέλου καὶ ἐδυνάσθη. Unde Vetus Interpres, *In fortitudine sua directus est cum angelo, et invaluit ad angelum et confortatus est.*

Ad illud Ex. xxiv. 9, respondeo, certum est Mosen et Aaronem, et seniores, non vidisse essentiam divinam, sive Deum ipsum; quia post illam visionem, Ex. xxxiii. 18, Moses obnixe petit, ut videat Dei gloriam, i. e. formam sive similitudinem, et respondet Deus, *Non poteris videre faciem meam*, i. e. meipsum, ut constat ex verbis sequentibus, *Non enim videbit me homo et vivet.* At quomodo hæc vera esse possint, si Moses cum Aarone Deum ipsum viderit, et adhuc vivat? Viderunt itaque non Deum ipsum, sed angelum Dei, divina quadam majestate gloriosum. Angelus

enim Dei apparuit ei in rubo, Act. vii. 35. *Et lex data est per manum angelorum.*

Ad illud Jud. xiii. certum pariter est, fuisse angelum Dei quem vidit Manue, idque ex ipso loco patet: dicitur enim, *Angelus Domini pariter in flamma ascendit. Statimque intellexit Manue angelum Domini esse, et dixit ad uxorem suam, Morte moriemur, quia vidimus Dominum.*

Ad ultimum, respondeo, factum fuisse non per corporalem visionem sed propheticam. Eodem enim modo vidit Michæas Dominum in solio sedentem, quo viderat Israelem dispersum super montes; sed Israelem non viderat ita dispersum, visione oculari. Ergo.

Dico 3°. DEUS EST INVISIBILIS OCULO CORPORALI IN STATU SUPERNATURALI. Agnoscimus in futura vita corpora nostra fore multo perfectiora quam nunc sunt; agnoscimus corpus quo resurgimus dici ab Apostolo corpus spirituale: dubitari igitur potest, utrum oculus humanus, non obstante naturali impotentia in hac vita, per potentiam obedientialem in illo supernaturali statu elevari possit ad videndum Deum, sicut est. Et de hac ipsa re, ex antiquis nonnulli dubitarunt; et inter eos etiam S. Augustinus [b].

Certum tamen est, Deum esse invisibilem oculo corporeo, quovis modo [c] elevato, eo modo quo oculus corporeus, quantum experimur, objecta sua videt, i. e.

[b] Vide ejus Epist. ad Paulinam. Epist. cxlvii. c. xiii. ad fin. S. Gregor. Magn. Moral. in Job. xviii. c. xxviii. "Sin vero a "quibusdam potest in hac adhuc "corruptibili carne viventibus, "sed tamen inæstimabili virtute "crescentibus, quodam contemplationis acumine æterna Dei "claritas videri, &c." Aliter tamen statuisse videtur Augustinus, lib. iii. De Trin. c. xi. 21. 22. et sqq.

[c] "quo odo" Ita MS. Orig. pro "quovis modo." S.

visione illi simili, quam oculis corporeis videndo experimur.

Verisimilius est, non tamen adeo certum, non posse esse visionem spiritualem unitam oculo corporeo, quæ non elicietur ab oculo, et tamen dicatur oculi visio. Verisimilius est itaque, Deum esse omnino invisibilem &c.

Sed de hac re agendum latius erit, cum tractabimus de visione beatifica [d]. Interim, probatur ex S. Scriptura. 1°. Quia Deum nobis spiritum repræsentat. 2°. Quia lucem inaccessibilem inhabitare docet. 3°. Quia ideo nos visuros Deum, sicut est, tradit Apostolus, quia similes Ei erimus; at similes Deo, oculo corporeo, etiam elevato, non erimus. Ergo.

" Deus ipse Lux est, sed Lux mentium purgatarum, " non istorum corporis oculorum. Erit ergo tunc mens " idonea, quæ illam lucem videat, quod nunc nondum " est. Hoc autem oculus videre corporis neque nunc " potest, neque tunc poterit." S. Augustinus, Epist. vi. [al. xcii. 2. 3.] Est argumentum S. Augustini, dum hunc locum discutit: ibidem. " In tantum ergo " videbimus, in quantum Ei similes erimus; quia et " nunc in tantum non videmus, in quantum dissimiles " sumus. Inde igitur videbimus, unde similes erimus. " Quis autem dementissimus dixerit corpore nos vel " esse, vel futuros esse similes Deo?"

Probatur 2°. ratione. 1°. Si potentia visiva oculi

[d] Ista desiderantur: quam vellem, superessent! Pearsono consentire videtur S. Greg. Nazianzen. Orat. xxxiv. *Θεὸν, ὅ τι ποτ' ἐστὶ τὴν φύσιν καὶ τὴν οὐσίαν, οὔτε τις εὗρεν ἀνθρώπων ποτε, οὔτε μὴν εὕρῃ· εὑρήσει δὲ, ὡς ἐμὸς λόγος, ἐπειδὰν τὸ θεοειδὲς τοῦτο καὶ θεῖον, λέγω δὲ τὸν ἡμέτερον νοῦν τε καὶ λόγον, τῷ οἰκείῳ προσμίξῃ, καὶ ἡ εἰκὼν ἀνέλθῃ πρὸς τὸ ἀρχέτυπον· τὸ δὲ νῦν εἶναι βραχεῖά τις ἀπορροὴ πᾶν τὸ εἰς ἡμᾶς φθάνον, καὶ οἷον μεγάλου φωτὸς μικρὸν ἀπαύγασμα.*

corporei non possit supernaturaliter videre Deum, tum Deus est invisibilis oculo corporali in statu supernaturali: Sed potentia visiva oculi corporei non potest supernaturaliter videre Deum: Ergo.

Minor probatur: Aut non potest supernaturaliter videre Deum, aut potest supernaturaliter percipere objectum quod est extra latitudinem objecti connaturalis. Nulla potentia potest supernaturaliter percipere objectum, quod est extra latitudinem objecti connaturalis [e]. Ergo.

2°. Actus vitalis, sua natura intellectualis, non competit oculo corporeo in statu supernaturali. Visio Dei, sicut est, est actus vitalis, suapte natura intellectualis [f]. Ergo.

Atque ita diximus de potentia visiva corporali, sub utroque statu. Restat autem alia visio, et alius oculus est, scil. intellectualis. Ut a philosopho, *νοῦς ὁρᾷ, καὶ νοῦς ἀκούει.*

Dico 4°. DEUS EST INVISIBILIS OCULO INTELLECTUALI

[e] Eusebius, (sive Pamphilus ille sit, sive, ut Caveo placet, Emisenus,) De Deo Incorporali, lib. iv. "Visibile ad invisibile "contraria est natura." Et rursus, "Noli connumerare quæ "non connumerantur. Invisibilis "et visibilis quomodo connume- "rantur? Qui in loco, et qui "sine loco, quam habent com- "munionem naturæ?" S. Augustin. Civ. Dei, lib. xxii. c. 29. 3. "Si tantum poterunt in "corpore spiritali eo modo "utique etiam ipsi oculi spirita- "les, quantum possunt isti "quales nunc habemus; procul "dubio per eos Deus videri non "poterit. Longe itaque alterius "erunt potentiæ, si per eos vide- "bitur incorporea illa Natura, "quæ non continetur loco, sed "ubique tota est."

[f] Respexit fortasse Scriptorem Veterem, quem citat in lect. xiv.; cujus locus de hac re, stylo valde obscuro scriptus, ut de auctore queritur Hieronymus, possit a Pearsono aliquid lucis haurire. "Actus est vivere, et in actu "momentis omnibus cursus, et "ideo dictum, *Deum nemo vidit* "*unquam*. Quis enim videat "vivere, quod Deus est, sine "vita quæ lineamentis agendis "in quadam specie coit et exis- "tit, ut sit forma viventis?" Marius Victorinus adv. Arium, lib. iv. c. 8.

IN STATU NATURALI. Ubi observandum, duplicem esse cognitionem intellectivam; abstractivam, et intuitivam. Abstractivam cognitionem appello, quæ vel præscindit ab existentia rei; ut cum cogitet quis de ente possibili; vel non tendit in existentiam immediate, sed per medium aliquid. Ut ab effectu colligitur causa, ut a testimonio creditur actio, aut existentia [g] personæ. Intuitivam cognitionem voco eam, quæ est cognitio rei existentis, ut existentis, quasi per modum visionis; ut, quemadmodum objectum visus apparet oculo, ita objectum intellectus, certam sui scientiam, sine alio medio aut motivo, immediate gignat in cognoscente.

Jam vero in confesso est, Deum esse intellectui creato, in statu naturali, cognoscibilem per abstractivam cognitionem: sed quæstio est de intuitiva cognitione, an Deus in natura sua, intellectui creato per claram visionem cognoscibilis.

Probatur assertio quarta primo ex S. Scriptura: 1°. extendendo visionem ad intellectum, non tantum ad oculum, ut cum dicitur Joann. i. 18. *Deum nemo vidit unquam; Filius, qui est in sinu Patris, ille enarravit.* Illa autem enarratio, non ad visionem sed ad cognitionem facit.

2°. Ex iis locis S. Scripturæ, quæ ostendunt beatitudinem creaturæ intellectualis esse donum gratuitum, et supernaturale; ut, *Donum Dei vita æterna:* nam iisdem significatur, per vires naturæ, eam obtineri non posse.

3°. Ex illis quæ ostendunt Fidem, Spem et Charitatem, quæ sunt media necessaria ad vitam æternam, esse dona supernaturalia.

g existentiæ. S.

Probatur 2°. ratione. Quod est supernaturale, non competit intellectui, in statu naturali. Sed visio Dei clara est actus supernaturalis. Ergo. Major evidens est, ex ipsa distinctione entis naturalis, et supernaturalis. Minor certa est, ex natura visionis Dei, et beatitudinis humanæ ; de qua alias est agendum.

Dico 5°. INVISIBILITAS ESSENTIÆ DIVINÆ NON TOLLIT CLARAM VISIONEM INTELLECTUALEM IN STATU SUPERNATURALI. Licet enim Deus videri se non posse sæpe pronuntiet, idem tamen videndum se sæpius promittit. Ut, Matt. v. 8. *Beati mundi corde, quoniam ipsi Deum videbunt.* Et in eandem sententiam, licet negative dictum, Heb. xii. 14. *Pacem sequimini cum omnibus et sanctimoniam, sine qua nemo videbit Deum.* Licet igitur verum sit, quod nemo Deum vidit, verum tamen etiam est, quod aliqui Deum videbunt: et sicut respectu prioris, verum est Deum esse invisibilem, ita respectu posterioris verum etiam est Deum esse visibilem. Unde S. Augustinus, Ep. cxii. ad Paulinam. " Si quæris utrum Deus possit videri ; respondeo, " Potest. Si quæris, unde sciam ; respondeo, Quod in " veracissima Scriptura legitur, *Beati mundi corde,* " *quoniam ipsi Deum videbunt.*"

Hoc autem erit adhuc evidentius, si consideremus quomodo Deus se videndum promittit. Modus autem ille dupliciter exprimitur. 1°. Phrasi ex Interprete Vetere nota: *Videmus nunc per speculum in ænigmate ; tunc autem facie ad faciem.* 2°. Adhuc expressius 1 Joann. iii. 2. *Charissimi, nunc filii Dei sumus ; et nondum apparuit quid erimus. Scimus, cum apparuerit, similes Ei erimus, quoniam videbimus Eum, sicuti est.* " Si " mentibus piorum esset invisibilis, non diceretur,

" videbimus Eum sicuti est." S. Augustinus, Ep. vi. [xcii. 3.] [h]

[h] Liceat coronidis loco apponere huic lectioni aureæ ex Epistola illa aurea sæpius citata sententiam: " Te ipsum intrinsecus præpara, incorporalem " locum mansionis Ejus, ad audiendum silentium narrationis " ejus, et videndam invisibilem " formam Ejus. Beati enim " mundo corde; quoniam ipsi " Deum videbunt. Non cum eis, " sicut corpus, ex aliquo loci " intervallo apparuerit; sed cum " venerit ad eos, et mansionem " fecerit apud eos; quoniam sic " implebuntur in omnem plenitudinem Dei, non cum fuerint " et ipsi plenus Deus, sed cum " fuerint perfecte pleni Deo." Epist. cxlvii. c. xxiii. 53.

LECTIO XIII.

DE INCOMPREHENSIBILITATE, ET INEFFABILITATE DEI.

DIXIMUS de invisibilitate Dei, quam sub alio nomine tractat Thomas, quæstione duodecima: dicendum de nominibus Dei, quæ tractat quæstione tredecima; vel potius, quod eodem pertinet, sed magis cohæret cum attributis divinis, de incomprehensibilitate, et ineffabilitate Dei.

I. Dico igitur 1°. DEUS EST INCOMPREHENSIBILIS. Hoc autem verum esse patet ex Symbolo Athanasiano. " Pater est incomprehensibilis, Filius incomprehen- " sibilis."

Ut autem veritas hujus assertionis intelligatur, quæ- rendum 1°. in quo vera ratio incomprehensibilitatis proprie consistat. Hoc autem 1°. quæremus in origine vocabuli, quam nemo melius tradere quam Cicero potest. Ille autem Academ. Quæst. l. i. c. 11. " Visis " non omnibus adjungebat (Zeno scil.) fidem, sed iis " solum, quæ propriam quandam haberent declarationem " earum rerum quæ viderentur. Id autem visum, cum " ipsum per se cerneretur, comprehensibile. Feretis " hæc? Nos vero, inquam; quonam enim modo, κατα- " λητὸν diceres? Sed cum acceptum jam et approbatum " esset, comprehensionem appellabat, similem iis rebus

" quæ manu prenderentur." Idem, Academ. Quæst. l. iv. c. 6. " Nec definiri aiebant necesse esse, quid esset " cognitio aut perceptio, aut si verbum e verbo volumus, " comprehensio, quam *κατάληψιν* illi vocant." Et paulo post: " Cum enim ita negaret quicquam esse quod com- " prehendi posset, id enim volumus esse *καταληπτόν*[a]." Et rursus, c. 10: " Ad rerum igitur scientiam vitæque " constantiam, aptissima cum sit mens hominis, amplec- " titur maxime cognitionem, et istam *κατάληψιν*, quam, ut " dixi, verbum e verbo exprimentes, comprehensionem " dicemus." Ex quibus locis apparet, Ciceronem, qui philosophiam Græcam in Latinum sermonem transtulit, comprehensibile comprehensionemque hoc sensu primum usurpasse, iisque vocabulis Stoicorum, *κατάληψιν* et *καταληπτὸν*[b], reddidisse. Est itaque secundum Ciceronem *καταλαμβάνω*, comprehendo, *κατάληψις*, comprehensio, *καταληπτὸν*, comprehensibile.

Observandum 2°. hanc ipsam *καταλήψεως* vocem in hoc sensu primo a Zenone Stoico fuisse usurpatum, idque ob illam rationem quam nos Cicero docet: " At " scire negatis quenquam rem ullam nisi sapientem. Et " hoc quidem Zeno gestu conficiebat: nam cum extensis " digitis adversam manum ostenderat; visum, inquiebat, " hujusmodi est; Græce *φαντασία*. Deinde cum paullum " digitos constrinxerat; assensus hujusmodi, Græce " *συγκατάθεσις*. Tum, cum plane compresserat, pug- " numque fecerat; comprehensionem illam esse dicebat, " qua ex similitudine, etiam nomen ei rei, quod ante " non fuerat, *κατάληψιν* imposuit." Acad. Quæst. iv. 47.

Observandum 3°. quid Zeno Stoicique per *κατάληψιν* proprie intellexerunt, cum jam eam vocem ad suam philosophiam applicuissent. Hoc enim in hac re necessario statuendum est, ad intelligendum SS. Patrum

[a] *ἀκατάληπτον*. S. [b] *ἀκατάληπτον*. S.

sententiam de incomprehensibilitate Dei. Non autem, ut D. Petavius autumat, quod SS. Patres locuti sint ad modum Stoicorum, sed ut ostendamus potius aliquid omnino aliud in theologia significare comprehensionem, quam in Stoica philosophia significabat. Sententia autem Stoicorum in hunc modum traditur a Sexto Empirico. *Τρία γὰρ εἶναί φασιν ἐκεῖνοι τὰ συζυγοῦντα ἀλλήλοις, ἐπιστήμην, καὶ δόξαν, καὶ τὴν ἐν μεθορίῳ τούτων τεταγμένην κατάληψιν. ὧν ἐπιστήμην μὲν εἶναι τὴν ἀσφαλῆ, καὶ βεβαίαν, καὶ ἀμετάθετον ὑπὸ λόγου κατάληψιν· δόξαν δὲ τὴν ἀσθενῆ καὶ ψευδῆ συγκατάθεσιν· κατάληψιν δὲ τὴν μεταξὺ τούτων, ἥτις ἐστὶ καταληπτικῆς φαντασίας συγκατάθεσις.*

Docuerunt itaque tres quodammodo cognitionis species, scientiam, comprehensionem, et opinionem; perfectissimam scientiam, imperfectissimam opinionem; comprehensionem imperfectiorem scientia, opinione perfectionem.

At vero comprehensiva cognitio, apud theologos, non est opinioni proxima, non est scientia inferior debiliorve; licet igitur antiqui Patres *κατάληψιν* a corporea apprehensione ad intellectualem, cum Stoicis, transtulerint, non tamen in Stoica vocabuli acceptione acquieverunt.

Primum enim, clarissimam, firmissimam, evidentissimamque scientiam ad comprehensionem retulerunt, visionem scil. seu intuitivam; et præter illam claritatem, firmitudinem, evidentiamque aliquid amplius requirebant. S. Augustinus, Epist. cxii. (cxlvii.) c. 9. "Aliud est " videre, aliud totum videndo comprehendere. Quando- " quidem id videtur, quod præsens utcunque sentitur; " totum autem comprehenditur videndo, quod ita " videtur, ut nihil ejus lateat videntem aut cujus fines " circumspici possunt." Et Lib. xii. de Civ. Dei, c. 18. " Illud scientia comprehenditur, quod scientis cognitione

" finitur." S. Ambrosius, Tract. in Symbolum[c]: " In-
" comprehensibilia sunt judicia Dei; quia quamvis
" proficiat quis in scientia, et sapientiæ arcana rimetur;
" tamen creata natura increati substantiam, ut talis est,
" nunquam potest ad plenum comprehendere."

Requiritur itaque perfecta et totalis penetratio objecti ad actum comprehensivum intellectus, adeo ut nihil sit in objecto, quod ullo modo lateat intelligentem, et ipsa cognitio sit adæquate commensurata cognoscibili.

Ut autem hæc rectius intelligantur, paucis rem totam explicabo.

Ut cognitio sit proprie comprehensiva, necesse est; 1°. Ut sit evidens et distincta, nec abstractiva tantum, sed intuitiva, ex parte actus:

2°. Ex parte objecti, ut quicquid formaliter continetur in re comprehensa cognoscatur a comprehendente:

3°. Ut objectum cognoscatur, non tantum secundum ea quæ illi formaliter conveniunt, sed etiam secundum ea omnia, quæ illi eminenter, vel virtualiter competunt:

4°. Ad proprie dictam comprehensionem non sufficit quod objectum intelligatur in tota sua latitudine, secundum omnia quæ illi formaliter et eminenter competunt, sed necesse etiam est, ut comprehendens intelligat hæc omnia actu perfectissimo, et cognoscibilitati totius objecti commensurato. Cognoscibilitas enim rei sequitur perfectionem ejus, ita ut quantum res aliqua perfectione pollet, tantundem habeat cognoscibilitatis, sitque fundamentum cognitionis illustrioris semper et illustrioris, quousque cognoscibilitas ejus adæquatur. Atque ita requiritur adæquatio duplex extensiva, ut totum formaliter et distincte attingatur percipiaturque, quod in

[c] In Append. Opp. tom. viii. p. 16. ed. Venet.

objecto latet; scil. quando non tantum totum hoc attingitur sed cum omni perfectione quam cognoscibilitas objecti exigit.

Assertio nostra, in hunc modum explicata atque concepta, est, DEUS SECUNDUM ESSENTIAM SUAM EST INCOMPREHENSIBILIS INTELLECTUI CREATO.

Probatur 1°. ex S. Scriptura. Job. xi. 7. *Forsitan vestigia Dei comprehendes, et usque ad perfectum Omnipotentem reperies.* הַחֵקֶר אֱלוֹהַּ תִּמְצָא אִם עַד־תַּכְלִית שַׁדַּי תִּמְצָא׃ Literalis expositio, "Num investiga-"tione Deum invenies? num usque ad perfectionem "Saddai invenies? Altis cœlorum quid operabis? pro-"fundum præ inferno quid cognosces? Longa præ "terra mensura ejus, et latitudo præ mari." Quibus omnibus sine dubio indicatur, Deum propter essentiæ infinitatem comprehendi non posse.

Unde ad hunc locum S. Gregorius: "In retributionis "culmine reperiri Omnipotens per contemplationis "speciem potest, sed tamen ad perfectum non potest; "quia si hunc in claritate sua quandoque conspicimus, "non tamen ejus essentiam plene contuemur."

2. Rom. xi. 33. *Ὡς ἀνεξερεύνητα τὰ κρίματα αὐτοῦ καὶ ἀνεξιχνίαστοι αἱ ὁδοὶ αὐτοῦ. Quam incomprehensibilia sunt judicia ejus, et investigabiles viæ ejus. Incomprehensibilia* vertit vetus interpres *ἀνεξερεύνητα*, quod majus et augustius aliquid esse [vidit] S. Chrysostomus: *οὐκ εἶπεν ἀκατάληπτα, ἀλλ' ἀνεξερεύνητα· εἰ δὲ ἐρευνηθῆναι ἀδύνατον, πολλῷ μᾶλλον καταληφθῆναι ἀδυνατώτερον.* Deinde persequitur *αἱ ὁδοὶ αὐτοῦ ἀνεξιχνίαστοι, καὶ αὐτὸς καταληπτὸς, εἰπέ μοι*; Sic igitur, præeunte S. Chrysostomo, argumentor: Si judicia incomprehensibilia, et viæ Dei investigabiles, tum Deus ipse est incomprehensibilis; Sed judicia &c. Ergo.

3. Quem nemo novit nisi Filius, et Spiritus Sanctus, ille est incomprehensibilis intellectui creato. Sed Deum (Patrem v. g.) nemo novit nisi Filius et Spiritus Sanctus. Ergo. Major clara est. Minor probatur per partes.

1. Matt. xi. 27. *Nemo novit Filium nisi Pater, neque Patrem quis novit nisi Filius.*

2. 1 Cor. ii. 11. *Quæ Dei sunt nemo cognovit, nisi Spiritus Dei.*

Probatur, 2°. auctoritate. S. Irenæus, lib. iv. c. 36. "Secundum magnitudinem non est cognoscere Deum: "impossibile enim est mensurari Patrem."

S. Cyprian. de Idolorum Vanitate. "Ideo sic Deum "digne æstimamus, dum inæstimabilem dicimus:" et rursus: "Deus nec videri potest nec comprehendi."

S. Cyril. Hierosol. Catech. vi. *Θεὸν οὐδεὶς ἑώρακε πώποτε. τί οὖν, ἐρεῖ τις, οὐ γέγραπται, ὅτι οἱ ἄγγελοι τῶν οὐρανῶν βλέπουσιν διὰ παντὸς τὸ πρόσωπον τοῦ Πατρός μου τοῦ ἐν οὐρανοῖς; ἀλλὰ βλέπουσιν οἱ ἄγγελοι, οὐ καθὼς ἐστιν ὁ Θεὸς, ἀλλὰ καθόσον καὶ αὐτοὶ χωροῦσιν. αὐτὸς γάρ ἐστιν Ἰησοῦς ὁ λέγων, οὐχ ὅτι τὸν Πατέρα ἑώρακέ τις, εἰ μὴ ὁ ὢν ἐκ τοῦ Θεοῦ, οὗτος ἑώρακε τὸν Πατέρα. βλέπουσιν οὖν οἱ ἄγγελοι καθ' ὃ χωροῦσι, καὶ ἀρχάγγελοι καθ' ὃ δύναται· θρόνοι δὲ καὶ κυριότητες, μειζόνως μὲν παρὰ τοὺς πρώτους, ἔλαττον δὲ τῆς ἀξίας· μόνον δὲ βλέπειν δύναται, ὡς χρὴ, ἅμα τῷ Υἱῷ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον.* p. 48.

S. Augustinus, Serm. xxxviii. De Verbis Domini, c. 3.[d] "De Deo loquimur; quid mirum si non com- "prehendis? Si enim comprehendis, non est Deus." Et paulo post: "Attingere aliquantum mente Deum, "magna beatitudo est; comprehendere autem omnino "impossibile."

[d] Serm. cxvii. 5. ed. Bened.

Clarissima illa sententia S. Chrysostomi Hom. iii, περὶ ἀκαταλήπτου:

Καλῶμεν τοίνυν αὐτὸν τὸν ἀνέκφραστον, τὸν ἀπερίληπτον, τὸν ἀπερινόητον Θεὸν, τὸν ἀόρατον, τὸν ἀκατάληπτον, τὸν νικῶντα γλώττης ἀνθρωπίνης δύναμιν, τὸν ὑπερβαίνοντα διανοίας θνητῆς κατάληψιν, τὸν ἀνεξιχνίαστον ἀγγέλοις, τὸν ἀνεξερεύνητον ἀρχαγγέλοις, τὸν ἀθέατον τοῖς σεραφὶμ, τὸν ἀκατανόητον τοῖς χερουβὶμ, τὸν ἀόρατον ἀρχαῖς, καὶ ἐξουσίαις, καὶ δυνάμεσι, καὶ ἁπλῶς πασῇ τῇ κτίσει, ὑπὸ δὲ Υἱοῦ καὶ Πνεύματος ἁγίου μόνου γνωριζόμενον.

Probatur, 3°. ratione. Cognoscibilitas infinita non est comprehensibilis creaturæ.

Visio creata omnium quæ sunt in Deo est impossibilis: Comprehensio creaturæ est visio creata: [Ergo.]

Visio creata omnium possibilium, est impossibilis: Visio creata omnium quæ sunt in Deo, est visio creata: [Ergo.]

Si ulla creatura comprehenderet Deum, tum videret Deum, sicut Deus videt seipsum: Sed nulla creatura &c. Ergo.

S. Augustin. lib. iv. de Genesi ad Literam, c. vi. 13. "Si sanctis angelis jam essemus æquales, non utique "nobis ita esset nota divina substantia sicut ipsa sibi." "Non tamen ita videbimus, sicut videt Ipse seipsum: "longe enim dispariliter videt Creator se, quam crea- "tura videt Creatorem. Nam quantum ad immensi- "tatem Dei, quidam nobis modus figitur contempla- "tionis, quia eo ipso pondere circumscribimur, quo "creaturæ sumus," S. Gregorius, Mor. lib. xviii. c. 28.

Hæc enim ipsa fuit hæresis Anomœorum, uti refert Theodoretus, Hæret. Fabul. lib. iv. 3. de Eunomio, Ἐτόλμησε γὰρ εἰπεῖν ὡς οὐδὲν τῶν θείων ἠγνόησεν, ἀλλὰ

καὶ αὐτὴν ἀκριβῶς ἐπίσταται τοῦ Θεοῦ τὴν οὐσίαν, καὶ τὴν αὐτὴν ἔχει περὶ τοῦ Θεοῦ γνῶσιν, ἣν αὐτὸς ἔχει περὶ ἑαυτοῦ ὁ Θεός. Ita de Eunomio; de sequacibus similia: *εἰς ταύτην ὑπ' αὐτοῦ τὴν μανίαν ἐκβακχευθέντες, οἱ τῆς ἐκείνου λώβης μετεσχηκότες τολμῶσιν ἄντικρυς λέγειν, οὕτως εἰδέναι τὸν Θεὸν, ὡς αὐτὸς ἑαυτόν.*

II. Diximus de incomprehensibilitate Dei; dicendum de ineffabilitate. Ostendimus tantam esse perfectionem divinæ naturæ, et cognoscibilitatis ejus, ut non possit conceptu finito adæquate repræsentari; ideoque est incomprehensibilis intellectui creato. Ostendendum quod propter eandem perfectionem, non possit signo aliquo adæquate repræsentari, ideoque est ineffabilis. Ut recte Novatianus, lib. de Trinit. c. 4. " Nomen Dei edici non potest, quoniam non potest nec " concipi. Id enim nomine continetur, quicquid etiam " ex naturæ suæ conditione comprehenditur [e]."

Dico igitur 2°. DEUS EST INEFFABILIS. Ineffabilem autem cum Deum dico, non ita intelligendum est, ac si Deum nominare, aut non liceret, aut non esset possibile. Ut enim Deus, ob negatam nobis cognitionem sui claram, dicitur invisibilis, et ob negatam cognitionem adæquatam dicitur incomprehensibilis; sic, non ob nullam, sed ob imperfectam elocutionem dicitur ineffabilis. Cum enim voces immediate significent rerum conceptus, necesse est ut eos in significando sequantur. Rectissime enim Aristoteles de Interp. c. 1. *ἔστι μὲν οὖν τὰ ἐν τῇ φωνῇ, τῶν ἐν τῇ ψυχῇ παθημάτων σύμβολα.*

[e] Justinus Martyr. Cohort. ad Græc. c. 20. *Οὐδὲν γὰρ ὄνομα ἐπὶ Θεοῦ κυριολογεῖσθαι δυνατόν· τὰ γὰρ ὀνόματα εἰς δήλωσιν καὶ διάγνωσιν τῶν ὑποκειμένων κεῖται πραγμάτων, πολλῶν καὶ διαφόρων ὄντων, Θεῷ δὲ οὔτε ὁ τιθεὶς ὄνομα προὔπηρχεν, οὔτε αὐτὸς ἑαυτὸν ὀνομάζειν ᾠήθη δεῖν, εἷς καὶ μόνος ὑπάρχων.* de loco S. Scripturæ, Exod. iii. 14.

Dico 3°. DANTUR NOMINA QUÆ DEUM ALIQUO MODO SIGNIFICANT. Patet; quia illa nomina exprimunt eos conceptus, quos ipsi de Deo habemus: aliqualem autem notitiam certe habemus, licet non perfectam; illa igitur nomina quibus notitia nostra exprimitur, aliquo modo, licet non perfecte, Deum repræsentant.

Dico 4°. DANTUR NOMINA QUÆ DE DEO PROPRIE DICUNTUR. Patet. Illa enim Deo proprie competunt, quæ aliquo modo eum exprimunt, et illi soli competunt. At aliqua nomina ita Deum exprimunt, ut illi soli competant. Qualia sunt omnia attributa negativa, quæ abstrahunt ab omnibus imperfectionibus creaturæ.

Dico 5°, NON DANTUR PRO HOC STATU NOMINA QUÆ DEUM SIGNIFICANT QUIDDITATIVE. Patet; quia nomina sunt conceptuum. Non autem dantur in hoc statu conceptus quidditativi de Deo.

Dico 6°. NIHIL IMPEDIT QUIN QUI CLARE VIDENT DEUM, POSSINT NOMINA IMPONERE QUÆ DEITATEM SIGNIFICENT CLARE, PROUT IN SE EST. Ut enim nomina in hoc statu imposita, obscuros conceptus, ita in meliori statu imposita nomina possunt clariores conceptus repræsentare; ubi igitur notitia clara in conceptu, ibi in signo erit clara repræsentatio.

Dico 7°. IN NULLO STATU POTEST CREATURA UTI NOMINE, QUOD DEUM SIGNIFICET COMPREHENSIVE. Patet; quia in nullo statu potest creatura formare conceptum [Dei] comprehensivum. At repræsentatio nominis sequitur naturam conceptus.

LECTIO XIV.

DE VITA DEI.

DIXIMUS de incomprehensibilitate et ineffabilitate Dei, quas sub alio nomine tractat Thomas, quæstione decima tertia[a]; dicendum de vita Dei quam tractat Thomas, quæstione decima octava.

Hic enim methodi luculentioris gratia, ordinem paulo immutandum censuimus, tractatumque de vita, iis quæ ad vitam pertinent, ejusque quasi partes sunt, præmittendum merito duximus. Hactenus enim de generalissimis Dei quasi proprietatibus diximus, quæ ratione entis in Eo consequuntur, et ad communes Ejus affectiones pertinent: at quæ sequuntur, de intellectu, voluntate, et potentia Dei, competunt Ei, non simpliciter, sub ratione entis, sed sub ratione viventis, cui propria sunt. Nam, ut observat Proclus, Institut. Theolog. cap. 101. *τὸ μὲν ὂν πρὸ τῆς ζωῆς, ἡ δὲ ζωὴ πρὸ τοῦ νοῦ·* et rursus, *πρώτιστον τὸ ὄν, εἶτα ζωή, εἶτα νοῦς.*

Dico 1°. DEUM ESSE VIVENTEM. Probatur 1°. ex S. Scriptura, idque et diserte et copiose. Testimonia autem, cum varia sint, ad quinque potissimum capita revocantur.

1°. Quia dicitur, seu appellatur, vivens. Deut. v. 26.

[a] "tertia" S.

Quid est omnis caro, ut audiat vocem Dei viventis? Heb. אֱלֹהִים חַיִּים 2 Reg. xix. 4. de Rabsace, *quem misit rex Assyriorum, dominus suus, ut exprobraret Deum viventem.* Heb. אֱלֹהִים חַי Ps. xli. (xlii.) 2. *Sitivit anima mea ad Deum fortem vivum.* Heb. לְאֵל חַי lxxxiv. 2. *Cor meum et caro mea exultaverunt in Deum vivum.* Jer. xxiii. 36. *Et pervertistis verba Dei viventis.* Hos. i. 10. *Et erit in loco ubi dicetur eis, Filii Dei viventis.* Heb. בְּנֵי אֵל חַי *υἱοὶ Θεοῦ ζῶντος.* Rom. ix. 26. Matt. xvi. 16. *Tu es Christus, Filius Dei vivi.* 2 Cor. iii. 3. *Scripta non atramento, sed Spiritu Dei vivi.* Heb. iii. 12. *Videte fratres, ne forte sit in aliquo vestrum cor malum incredulitatis discedendi a Deo vivo.* 2 Cor. vi. 16. *Vos estis templum Dei vivi.* 1 Tim. iii. 15. *Ut scias quomodo oporteat in domo Dei conversari, quæ est ecclesia Dei vivi.* Heb. xii. 22. *Accessistis ad Sion, montem et civitatem Dei viventis.* Apocal. vii. 2. *Et vidi alterum angelum ascendentem ab ortu solis, habentem signum Dei vivi.*

Sæpissime igitur in S. Scriptura Deus vivens dicitur in Novo Testamento *Θεὸς ζῶν*, in Vetere, אֱלֹהִים חַיִּים, אֵל חַי, אֱלֹהִים חַי.

2°. Ut certiores reddamur Deum vivere, Ipse in Sac. pagina, per vitam suam aliquoties jurat. Deut. xxxii. 40. *Levabo ad cœlum manum meam, et dicam, Vivo in æternum.* חַי אָנֹכִי לְעוֹלָם Isai. xlix. 18. *Vivo Ego, dicit Dominus.* חַי אָנִי Jer. xlvi. 18. *Vivo Ego, inquit Rex, Dominus exercituum, nomen ejus.* Ezek. sæpe utitur; ter eodem capite xiv.

3°. Inspirat Deus ipse prophetis et fidelibus eandem formam jurandi per vitam Dei. Non enim de Joabo tantum legimus, 2 Sam. ii. 27. *Et ait Joab, Vivit Dominus,*

חַי אֱלֹהִים. Et Gedeon, Jud. viii. 19. *Vivit Dominus,* חַי יְהוָה *si servassetis eos, non vos occiderem ;* sed David etiam ita sæpius jurat, 2. Samuelis[b]. Et Elisæus etiam sæpius[c]. Imo Angelus juravit *per viventem in æternum,* Dan. xii. 7. בְּחֵי עוֹלָם

4°. Non tantum interne inspirat, sed etiam publice proponit eam ipsam formam populo suo. Jer. iv. 2. *Et jurabis, Vivit Dominus,* חַי יְהוָה *in veritate, et in judicio, et in justitia.* Et xii. 16. *Et erit, si eruditi didicerint vias populi, ut jurent in nomine meo, Vivit Dominus.*

5°. Deus in S. Literis dicitur vivens, ut ostendatur esse verus Deus, et a reliquis qui dicuntur, ea ipsa vita oppositus atque distinctus. Jer. x. 10. *Opus artificum universa hæc. Dominus autem Deus verus est, ipse Deus vivens,* אֱלֹהִים חַיִּים *et rex sempiternus.* Act. xiv. 15. *Annunciantes vobis ab his vanis converti ad Deum vivum.* 1 Thess. i. 9. *Quomodo conversi estis ad Deum a simulacris, servire Deo vivo et vero.*

Probatur 2°. auctoritate. Aristoteles, Metaph. xi. 7. *φαμὲν δὲ τὸν Θεὸν εἶναι ζῶον ἀΐδιον, ἄριστον· ὥστε ζωὴ καὶ αἰὼν συνεχὴς καὶ ἀΐδιος ὑπάρχει τῷ Θεῷ· τοῦτο γὰρ ὁ Θεός.*

Pro Academicis loquatur Cicero, in Somnio Scipionis. " Deum te igitur scito esse, siquidem Deus est qui " viget, qui sentit, qui meminit, qui providet, qui tam " regit, et moderatur, et movet id corpus cui præpositus " est, quam hunc mundum ille princeps Deus[d]." . . . . .

[b] Cap. xii. 5. xiv. 11.

[c] 2 Reg. iii. 14. v. 16.

[d] Quoniam Pearsono mos est philosophos non sine Patribus fidejussoribus adducere, suspicor hîc Patrum testimonia quædam intercidisse. Nescio an quis melius quam S. Basilius, Hom. de Fide. *Διαδραμὼν τὰ σύμπαντα, καὶ ἐπέκεινα τούτων τὸν νοῦν ἀνυψώσας, ἐννόησον τὴν θείαν φύσιν· ἐκεῖ Πατὴρ, ἡ πάντων ἀρχὴ, ἡ αἰτία τοῦ εἶναι τοῖς οὖσιν, ἡ ῥίζα τῶν ζώντων, ὅθεν προῆλθεν ἡ Πηγὴ τῆς ζωῆς, ἡ σοφία, ἡ δύναμις, ἡ εἰκὼν ἡ ἀπαράλλακτος τοῦ ἀοράτου Θεοῦ.* Plura vero ad assertionem proximam videas.

Probatur 3°. ratione.

1°. Qui habet omnes perfectiones entis, est vivens. Deus habet omnes perfectiones entis, ut ostendimus. Ergo. Major probatur. Est enim vita, perfectio quædam, ab omni imperfectione separabilis.

2°. Causa prima est necessario vivens. Deus est causa prima. Ergo. [Major probatur.] Causa omnis vitæ est vivens. Causa prima est causa omnis vitæ. Ergo: ut patet; omnia enim viventia a Deo sunt. Major evidens est. Nihil enim potest esse in effectu, quod non fuit in causa. Cum igitur vita sit in causis secundis [e], necesse est ut reperiatur in causa prima. Id autem necesse est ut sit, vel eminenter, vel formaliter. Non eminenter tantum, quia gradus viventis est perfectior gradu non viventis; quod autem est perfectius, non potest eminenter contineri in eo quod est imperfectius. Deus igitur, secundum suam formalem et essentialem rationem, non potest contineri intra limites perfectionis substantiarum non viventium. Cum igitur gradum viventium non contineat eminenter tantum, continebit formaliter, atque ita Deum esse formaliter viventem ostenditur ratione.

3°. Posito Deum esse, necessario ponendum est Eum vivere; incredibilius enim est aliquid inanime, tanquam lignum aut lapidem, esse Deum, quam nullum esse Deum.

Dico 2°. DEUM NON TANTUM VIVERE, SED ET ESSENTIALITER ESSE VIVENTEM.

Ubi observandum 1°. Vitam dupliciter sumi, vel in actu primo, vel in actu secundo, vel pro operatione elicita a principio intrinseco activo, vel pro principio intrinseco talis operationis: prior est vita actualis,

[e] " duabus" S. Error ortus, ut videtur, ex nota numeri Arabica in Pearsoni autographis; quem iterum correximus in Lect. xxi.

posterior substantialis. At in Deo utraque vita una est, et substantialis, et actualis; nec in eo reperitur actus primus et secundus, sed unus tantum, qui est actus purus. Vita igitur Dei non est actus aliquis essentiæ superadditus; nec effectus a spiritu aliquo essentiæ conjuncto resultans, ut vita hominis; non aliquid quod a causa priori efficienti dependet, qualis est vita angelorum: multo minus a causa materiali etiam, qualis est vita plantarum et animantium; sed eadem omnino cum essentia divina, adeo ut omnia quæ essentiæ diximus competere, vitæ competant.

Probatur 1°. ex S. Scriptura. Quia Deus ipsa dicitur vita, et habere vitam in semetipso: ut Joan. v. 26. *Sicut Pater habet vitam in semetipso, sic dedit et Filio habere vitam in semetipso.* Atque ideo Apostolus, Rom. xiv. 11. *Scriptum est enim, Vivo ego, dicit Dominus, quoniam mihi flectetur omne genu.* Ubi autem illud scriptum est, nisi Is. xlv. 23. *In memetipso juravi, quia mihi curvabitur omne genu.* Heb. בִּי נִשְׁבַּעְתִּי *κατ' ἐμαυτοῦ ὀμνύω·* "per seipsum," inquit Propheta; "vivo "ego," inquit Apostolus, ipsa Prophetæ verba repetens. Jurat itaque Deus per vitam suam, quando jurat per seipsum, quia ipse sibi sua vita est.

Probatur 2°. auctoritate. Pro ethnicis loquatur Aristoteles, Met. xi. 7. *Εἰ οὖν οὕτως εὖ ἔχει, ὡς ἡμεῖς ποτε, ὁ Θεὸς ἀεὶ, θαυμαστόν· εἰ δὲ μᾶλλον, ἔτι θαυμασιώτερον. ἔχει δὲ ὧδε. καὶ ζωὴ δέ γε ὑπάρχει· ἡ γὰρ νοῦ ἐνέργεια ζωὴ, ἐκεῖνος δὲ ἡ ἐνέργεια· ἐνέργεια δὲ ἡ καθ' αὑτὴν ἐκείνου ζωὴ ἀρίστη, καὶ ἀΐδιος.* Et de Cœlo, l. ii. c. 3. *Ἕκαστόν ἐστιν, ὧν ἔργον ἐστὶν, ἕνεκα τοῦ ἔργου. Θεοῦ δὲ ἐνέργεια, ἀθανασία. τοῦτο δὲ ἐστὶ ζωὴ ἀΐδιος.*

SS. Patres. Marius Victorinus. Lib. iv. adv. Arium. "*Deus*, inquit, *spiritus est*, hoc est Dei, quod est esse; "ergo substantia Dei spiritus est; eadem substantia

" hoc est quod vivens: non ut aliud sit substantia, " aliud vivens, sed ipsum vivens ut sit ipsa substantia[e]." S. Hilarius, Lib. viii. " Dehinc, dixerat, *ut Patrem* " *vitam in se habere, ita Eum Filio vitam in se habendam* " *dedisse;* in quo significaverat naturæ ejusdem, per " sacramentum[f] nativitatis, unitatem. Per id enim " quod habet Pater, ipsum illud significat habendo; " quia non humano modo ex compositis Deus est, ut " in eo aliud sit quod ab eo habetur, et aliud sit ipse " qui habeat, sed totum quod est, vita est: natura scil. " perfecta, et absoluta, et infinita, et non ex disparibus " constituta, sed vivens ipsa per totum."

S. Augustinus, Tract. xix. 11. in Joh. " Quid est, " *Habet vitam Pater in semetipso?* Non alibi habet " vitam, sed in semetipso: vivere quippe suum in illo " est, et non aliunde. Non alienum est; non quasi " mutuatur vitam, nec quasi particeps fit ejus vitæ, " quæ non est quod ipse: sed habet vitam in semet- " ipso, ut ipsa vita sibi sit ipse." L. xi. de Civ. Dei, c. 10. " In quo ergo ad seipsum dicitur, non ad " alterum, hoc est quod habet: sicut ad seipsum dicitur " vivens, habendo utique vitam, et eadem vita Ipse est." De Trin. l. xv. c. 5. " Quæ vita dicitur in Deo, ipsa " est essentia Ejus, atque natura. Non igitur Deus vivit " nisi vita quod Ipse sibi est.". . . . Confess. l. i. c. 6. " Tu facis nos, Domine, cui esse, et vivere, non aliud, " atque aliud est; quia summe esse, atque summe " vivere, id ipsum es."

Hæc Græcis Patribus αὐτοζωὴ, et ἐνυπόστατος ζωὴ dicitur; qui etiam Filium, seu Verbum, αὐτοζωὴν esse volunt[g], οὐ ζωῆς μετουσίαν, ut loquitur Greg.

[e] Lib. iv. c. 4. in Biblioth. Gallandi, viii. p. 188.

[f] Sacramentum, h. e. mysterium. S.

[g] Auctor, quem Dionysium Areop. vocant, de Deo Patre. De Filio, S. Basilius, in Ps. xlviii. c. 4. Theodoret. Reprehens.

Nyssenus[h]; hæc et οὐσιώδης ζωὴ dicitur Platonicis.

Probatur 3°. ratione. 1°. Quia uniuscujusque viventis vivere est esse, ut ipse Aristoteles de Anima, et Marius Victorinus[i]. Deus est vivens, ut probavimus; Ergo, Ejus vivere est Ejus esse.

Major vera est de viventibus corporeis, quia anima constant veluti propria forma, quæ tribuit illis esse, et eo ipso tribuit vivere. Vivere enim non est aliud, quam esse tale, proveniens a tali forma. Atque ideo magis vera est de Deo, qui non per aliquam formam, sed per seipsum est, suum esse, ut ostendimus.

2°. Aut Deus est essentialiter vivens, et sua vita, aut vivit per participationem: [at] non vivit per participationem; ut patet: Ergo.

3°. Cum vita sit in Deo, si Deus non esset sua vita, tum aliquid esset in Deo, quod non est Deus. Sed quicquid est in Deo, Deus est, ut patet ex attributo simplicitatis. Ergo.

Dico 3°. VITAM DEI ESSE PERFECTISSIMAM.

Ubi observandum est 1°. vitam Dei in S. Scriptura tripliciter sumi, 1°. pro ea vitæ seu vivendi ratione, quæ a Deo præscribitur; ut Eph. iv. 18. *Alienati a vita Dei,* τῆς τοῦ Θεοῦ ζωῆς, ὅ ἐστι, τῆς κατὰ Θεόν.

2°. Pro vita spirituali, quam Deus in nobis operatur. Ut 2 Cor. iv. 10. *Semper mortificationem Jesu in corpore nostro circumferentes, ut et vita Jesu manifestetur in corporibus nostris. Semper enim nos qui vivimus, in*

Cap. Cyrill. iv. De Spiritu Sancto Nazianzen. Orat. xxxvii. φωτιστικὸν, ζωτικόν· μᾶλλον δὲ αὐτοφῶς καὶ ζωή. Vid. Pearsoni not. in Expos. Symb. p. 39.

[h] Contra Eunom. 1. Ita Didymus Alex. de Spiritu Sanct. c. 5. "Si participatione alterius "sanctimoniæ sanctus est, con- "numeretur cæteris creaturis."

[i] Aristot. de Anima, ii. 4. τὸ ζῆν τοῖς ζῶσι τὸ εἶναί ἐστιν. Mar. Victorinus adv. Arium, iv. c. 13. "Namque esse, vivere est."

mortem tradimur propter Jesum, ut et vita Jesu manifestetur in carne nostra mortali.

3°. Pro ea vita, quam Deus ipse vivit, et ratione cujus et Vivens et Vita dicitur.

Vitam igitur Dei, hoc tertio modo sumptam, dicimus esse perfectissimam, idque dupliciter, secundum, 1°. gradum, 2°. statum.

Observandum [enim] 2°. varios esse vitæ gradus, quorum alius alio est perfectior. Nam ut recte Aristoteles de Anima, lib. ii. c. 2. πλεοναχῶς δὲ τοῦ ζῆν λεγομένου, κἂν ἕν τι τούτων ὑπάρχῃ μόνον, ζῆν λέγομεν αὐτό. οἷον, νοῦς, αἴσθησις, κίνησις, καὶ στάσις ἡ κατὰ τόπον. Et hos quidem gradus determinari ait, θρεπτικῷ, αἰσθητικῷ, διανοητικῷ.

Cum autem tres gradus sint viventium, constat gradum viventium quæ sensu prædita sunt, vegetativo esse perfectiorem, tum quod illum in se continet, tum quod perfectiori modo insuper operatur. Constat rursum gradum viventium quæ intelligentia prædita sunt, iis quæ solo sensu pollent esse perfectiorem, propter eandem rationem. Cum igitur vitam Deo tribuimus, non eam intelligimus quæ est communis plantis et animalibus, quæque est imperfecta, sed eam quæ est intellectualis, adeoque secundum gradum perfectissima. Vivens enim dividi potest in cognoscitivum et vegetativum tantum, quod est maxime imperfectum. Nam, ut scite Dionysius, τὰ φυτὰ κατ' ἔσχατον ἀπήχημα τῆς ζωῆς ἐχοῦσι τὸ ζῆν[k]. Unde negabant Stoici plantas omnino vivere, teste Clem. Alex. Strom. lib. viii. κατὰ δὲ τοὺς Στωϊκοὺς οὔτε ἔμψυχον οὔτε ζῷόν ἐστι τὸ φυτόν[l].

Vivens cognoscitivum rursus dividitur in intellectuale, et sensitivum. Vivens intellectuale late sump-

[k] De Div. Nom. c. vi. [l] C. iv. p. 920.

tum, dividitur in rationale et intellectivum stricte sumptum, atque in hoc ultimo, et perfectissimo gradu constituitur Deus. Atque ita asserimus, vitam Dei secundum gradum esse perfectissimam.

Neque secundum gradum tantum, sed et statum: scil. 1°. Quod in vita divina sit summa repugnantia cum opposito vitæ, scil. morte. Solus enim vivens est, qui immortalitatem habet. Nam, ut Marius Victorinus [l], "Quod a se spirat, a se vivit. Quod a se vivit, "ex æterno et in æternum vivit. Nunquam enim se "deserit; quod sibi causa est, ut hoc ipsum sit quod "existit." Quod a Cicerone sumpsisse videatur [m], qui de Somnio Scipionis ita loquitur: "Solum igitur quod "sese movet, quia nunquam deseritur a se, nunquam "ne moveri quidem desinit; quinetiam cæteris quæ "moventur, hic fons, hoc principium est movendi."

2°. Quia Dei vita est fons perennis, scatebra, et principium vitæ. Nam Act. xvii. 25. *Ipse dat omnibus vitam et inspirationem, et omnia:* et v. 28. *In Ipso enim vivimus et movemur et sumus.* Dionysius de Div. Nominibus, c. vi. init. *Νῦν δὲ ὑμνητέον ἡμῖν τὴν ζωὴν τὴν αἰώνιον, ἐξ ἧς ἡ αὐτοζωὴ, καὶ πᾶσα ζωὴ, καὶ ὑφ' ἧς εἰς πάντα τὰ ὁπωσοῦν ζωῆς μετέχοντα τὸ ζῆν οἰκείως ἑκάστῳ διασπείρεται.* Marius Victorinus lib. iv. adv. Arium, c. 3. "Illud primum ac principale, simul et vita, causa est "vitæ, et fons et origo viventium." Et rursus, c. 6. "Deus igitur est vivere, quod summum, primum, "fontaneum, principaliter principale."

3°. Quia Deus est essentialiter vita, et purissimus vitæ actus, qui simul est primus et ultimus actus.

[l] Lib. iv. adv. Arium, c. 6.

[m] Is enim "doctissimus se-"nex," ut de eo testatur S. Augustinus, "philosophorum "multa legerat et dijudicaverat." Confess. lib. viii. c. ii. 3. Ubi plura habet de Victorini conversione ad Christum.

Atque ita, ut in gradibus vitæ superat omnem vitam quæ sit in gradu inferiori, ita per hunc modum superat omnem vitam quæ sit in eodem gradu.

Asserimus itaque, vitam Dei, etiam secundum modum et statum, esse perfectissimam.

Dico 4°. AD VITAM DEI PERTINERE INTELLECTUM, VOLUNTATEM, ATQUE POTENTIAM; adeo ut cum dicimus Deum vivere, simul dicamus Eum intelligere, velle, operari. Et quidem de scientia et voluntate Dei plerique consentiunt; potentiam autem Dei a vita removent. Nos tamen vitam Dei ad ejus potentiam etiam extendendam esse omnino contendimus, idque ex S. Scriptura manifeste deducimus. Ita enim Josua loquitur iii. 10. *In hoc scietis, quod Dominus Deus vivens in medio vestri est, et disperdet in conspectu vestro Chananæum et Hethæum:* experimentum habebitis vitæ, cum exhibuerit tam insigne specimen potentiæ, Heb. x. 31. *Horrendum est incidere in manus Dei viventis.* 1 Sam. xvii. 26. *Quis est iste Philistæus incircumcisus, qui ausus est maledicere exercitui Dei viventis?* Imo cum voluntas Dei pertineat ad vitam, necesse est etiam potentiam, qua operatur, ad eandem pertinere. *Omnia enim quæcunque voluit Dominus, fecit;* ut Psalmista ait. Et Apocal. iv. 11. *Tu creasti omnia, et propter voluntatem tuam erant, et creata sunt.* Adeo ut potentia Dei, physice effectiva, nihil aliud sit quam efficax volitio. Cum autem efficax volitio aliquo modo distinguatur a simplici complacentia, et ratio voluntatis, qua voluntas est, in simplici complacentia satis conservetur, superaddere necesse est rationem potentiæ, ut exprimamus totam rationem vitæ.

Vita igitur Dei non tantum scientia est, seu perceptio rerum, nec tantum complacentia in se, suique amor, sed etiam vigor quidam et efficacia interna, qua

essentia divina seipsam ad operandum extra se promovere apta est. " Inanimum est enim omne quod " pulsu agitatur externo; quod autem est animal, id " motu cietur interiore et suo; nam hæc est propria " natura animi atque vis." Cic. Tusc. Qu. lib. i. 23. Eademque verba habentur in Somnio Scipionis. Et ut Marius Victorinus, lib. iv. adv. Arium, c. 2. " Namque " vitæ esse suum est moveri, ipsum autem moveri, hoc " est vivere." *Πάλαι μὲν γὰρ ὑπὸ τοῦ Πλάτωνος ἅπασα κίνησις ὑπάρχουσα δέδεικται, καὶ γὰρ ἡ ψυχὴ αὐτοκίνητος, ὅτι αὐτόζωος· καὶ ὁ νοῦς διὰ τοῦτο κινεῖται, διότι ζωὴν ἔχει τὴν ἀρίστην· ζῆν γὰρ ἐκεῖνα φαμὲν ὅσα ἔνδοθεν ἀφ' ἑαυτῶν κινεῖται,* inquit Simplicius, ex communi Platonicorum Peripateticorumque sententia, ad lib. viii. Phys. Vide Plat. x. Legum [n].

Et hæc quidem sunt tria positiva attributa, quæ Deo tribuuntur, neque plura quam hæc tria tribuere possumus in summo vitæ intellectualis gradu constituto; quia in naturali intellectuali creata [o], (per cujus analogiam res divinæ explicantur, sublatis imperfectionibus, et addita excellentia summa, et perfectione,) præter has non invenitur aliqua alia facultas, quæ in suo conceptu formali dicat perfectionem sine imperfectione.

Dico 5°. VITA DEI NECESSARIO CULTUI DIVINO PRÆSUPPONITUR. Nam Deus omnino Deus non esset, si vita destitueretur, nec magis foret colendus quam idola, atque simulacra. Vita igitur Deo tribuenda, ut essentia divina cultu digna credatur, et ne frustra coleretur. *Vivo ego, dicit Deus, quia mihi curvabitur*

[n] ΑΘ. *Ἀρχὴν ἄρα κινήσεων πασῶν, ... καὶ ἐν κινουμένοις οὖσαν τὴν αὐτὴν κινοῦσαν, φήσομεν ἀναγκαίως εἶναι πρεσβυτάτην καὶ κρατίστην. . . . .* ΚΛ. *Μῶν ἆρά με ἐρωτᾷς, εἰ ζῆν αὐτὸ προσεροῦμεν, ὅταν αὐτὸ αὑτὸ κινῇ;* ΑΘ. *Ναί.* ΚΛ. *Ζῆν· πῶς γὰρ οὔ;*

[o] scil. vita. S.

omne genu. Ideo genu curvatur Deo, quia vivit. Sine spe religio nulla; at notante Apostolo, 1 Tim. iv. 10. *Speramus in Deum vivum, qui est salvator omnium hominum.* Et vi. 17. divitibus hujus seculi præcipit, *non sperare in incerto divitiarum, sed in Deo vivo.* Nullus religionis usus, nisi ut emendetur conscientia: *At sanguis Christi emendabit conscientiam nostram ab operibus mortuis, ad serviendum Deo viventi.* Heb. ix. 14.

In hac Lectione asseritur et probatur:

1. Deum esse viventem.
2. Deum esse essentialiter viventem.
3. Vitam Dei esse perfectissimam.
4. Ad vitam Dei pertinere intellectum, voluntatem, atque potentiam.
5. Vitam divinam necessario cultui divino præsupponi.

LECTIO XV.

DE SCIENTIA DEI.

DIXIMUS de vita Dei, quam tractat Thomas quæstione xviii. Proximum est ut dicamus de illis proprietatibus, quæ Deo convenire videntur, quatenus vivens est. Ostendimus autem eas esse præcipue tres, intellectum, voluntatem, atque potentiam.

Agendum est itaque impræsentiarum de scientia Dei, quam tractat Thomas quæstione xiv. Non de passiva, qua Deus cognoscitur, quæ est de Deo; sed de activa, qua Ipse res scibiles scire dicitur, et est in Deo.

Dico 1°. SCIENTIA, SIVE INTELLECTUALIS COGNITIO, DEO CONVENIT. Probatur, tum ex ratione, tum ex fide. Primo, ex ratione.

1. Omnis perfectio simpliciter simplex est Deo tribuenda. Intellectualis cognitio est perfectio simpliciter simplex; imo perfectionum quas cognoscimus maxima: *δοκεῖ γὰρ εἶναι τῶν φαινομένων θειότατον*, inquit Aristot. Met. xi. c. 9. Scientia itaque est tribuenda Deo in perfectissimo entium gradu constituto.

2. Qui causa est omnis intellectualis cognitionis,

necessario intellectuali cognitione præditus est. *Qui plantavit aurem, non audiet? qui finxit oculum non considerat?* ut inquit Psalmista, Ps. xciv. 9. *Num dicat opus factori suo, Non fecisti me, et figmentum dicat fictori suo, Non intelligis?* Is. xxix. 16.

At Deus est Causa omnis intellectualis cognitionis. Ergo scientia tribuenda est Deo, tanquam primæ rerum omnium Causæ.

Philosophi solo lumine naturæ illustrati idem perpetuo docuere.

2°. Probatur ex fide.

1°. Generaliter ex natura fidei. Ipsum enim formale objectum fidei nititur auctoritate Dei revelantis. Auctoritas autem revelationis nititur scientia testificantis, ut Joann. iii. 11. *Quod scimus loquimur, et quod vidimus testamur.* Scientia itaque Deo tribuenda, tanquam veritati primæ et auctori fidei.

2°. Ex S. Scriptura tanquam regula fidei; quæ tradit, 1°. Deum esse scientia præditum. Ita 1 Sam. ii. 3. Anna loquitur, אֵל דֵּעוֹת יְהוָה *Deus scientiarum Dominus est.* Ita Job. xii. 13. *Apud Ipsum est sapientia et fortitudo; Ipse habet consilium et intelligentiam.*

2°. Deo ipsi oculos tribuit, quibus intellectus perspicaciam omnia penetrantem depingit. Prov. xv. 3. *In omni loci oculi Domini contemplantur bonos et malos.* Ubi recte Aben Ezra: וְעֵינָיו הֵם שִׂכְלוֹ וְחָכְמָתוֹ intellectus et sapientia. Ben Gersom, scientia et providentia כִּי כָל־הַדְּבָרִים שׁוֹפְעִים מִידִיעָתוֹ וְהַשְׁגָּחָתוֹ accipiunt influentiam.

3°. Deum scrutatorem cordis cogitationumque agnoscit. Ut 1 Reg. viii. 39. *Tu nosti solus cor omnium filiorum hominum.* Prov. xxiv. 12. *Qui inspector est*

cordis, Ipse intelligit; et servatorem animæ tuæ nihil fallit.

4°. Deum aliis intellectum largiri et sapientiam conferre docet. Ut Jobi xxxviii. 36. *Quis posuit in visceribus hominum sapientiam? vel quis dedit gallo intelligentiam?* Exod. xxxvi. 1. *Fecit ergo Bezeleel et Ooliab, et omnis vir sapiens, quibus dedit Dominus sapientiam et intellectum.*

5°. Redarguit impios tanquam blasphemos, qui scientiam Dei negant. Ut Psal. lxxiii. 9. 11. de iis qui *posuerunt in cœlos os suum, et dixerunt, Quomodo scit Deus, et si est scientia in excelso?* et Ps. xciv. 7. *Et dixerunt, Non videbat Dominus, nec intelliget Deus Jacob.*

Probatum est itaque, et ex ratione, et ex fide, scientiam Deo esse tribuendam.

Dico 2°. SCIENTIA DEI EST PERFECTISSIMA ET UNIVERSALISSIMA.

1°. Perfectissima est, quia eodem modo, quo cognoscere Deum scimus, etiam perfectissimum Eum habere modum sciendi cognoscimus: v. gr. ideo tribuimus Deo scientiam, quia omnis perfectio illi tribuenda est: sed si illa scientia, quam tribuimus, non esset perfectissima, cum aliqua perfectione, simul tribueretur aliqua imperfectio. Ita cum Deo intellectum tribuimus, quoniam causa est omnis intellectualis cognitionis, pariter fatemur Eum esse causam omnis perfectionis in intelligendo; atque ideo in seipso habere omnem intellectualem perfectionem, idque formaliter. Scientia ergo Dei perfectissima.

2°. Universalissima est. Ejus enim amplitudinem abunde nobis expressere S. Literæ; ut Ps. cxlvii. 5. *Sapientiæ ejus non est numerus.* Et Ps. cxxxix. 5. *Tu cognovisti omnia, novissima et antiqua.* Hinc exclamat

Apostolus, Rom. xi. 33. Ὦ βάθος, *O altitudo divitiarum sapientiæ et scientiæ Dei!*

Imo ipsa ratio hoc idem dictat, τὸ μὲν πάντα ἐπίστασθαι, τῷ μάλιστα ἔχοντι τὴν καθόλου ἐπιστήμην ἀναγκαῖον ὑπάρχειν. Aristot. Metaph. l. i. c. 2.

Et hæc ipsa universalitas scientiæ divinæ, ex ipsius perfectione necessario sequitur. Si enim scientia, qua talis, est perfectio; Cui omnis perfectio tribuitur, Ei omnis scientia tribuenda est; cui enim aliqua scientia deest, ei aliqua perfectio non deesse non potest. Est igitur scientia Dei ut perfectissima, ita et universalissima.

Quæ igitur de scientia Dei dicenda sunt, ad duo fere capita reducuntur: vel enim ipsam divinæ scientiæ naturam spectant, ac perfectionem; vel ejusdem objectum, atque latitudinem.

Ad intelligendam divinæ scientiæ naturam, observandum, Illa tantum nomina rerum creatarum Deo esse tribuenda, in quorum significatione, exclusis omnibus imperfectionibus creaturæ, post talem exclusionem, manet aliqua perfectio ei nomini propria. Quæ quidem observatio in hac ipsa re imprimis est necessaria, præeunte nobis S. Augustino: "Cum demp- "sero de humana scientia mutabilitatem, et transitus "quosdam a cogitatione in cogitationem; ... cum "cuncta detraxero, et reliquero solam vivacitatem certæ "et inconcussæ veritatis, una atque æterna contempla- "tione cuncta collustrantis; imo non reliquero, (non "enim habet hoc humana scientia,) sed pro viribus "cogitavero, insinuatur mihi utcunque scientia Dei: "quod tamen nomen, eo quod sciendo aliquid non "latet hominem, potuit esse rei utrique commune." Ita S. Augustinus, lib. ii. ad Simplicianum, c. 2. Sit igitur nobis hæc regula fixa, in distinguenda scientia

divina, ab intellectu quolibet creato, ut, quicquid intellectui creato assignatum aliquam in se imperfectionem involvit, a divina scientia removeatur, utpote creaturæ, qua tali, competens, et Deo indignum: quicquid autem, remotis omnibus imperfectionibus, adhuc relinquitur, tanquam intellectui creato, non quatenus creatus et imperfectus, sed quatenus intellectus est, competens; id omne Deo tribuatur, cui nihil perfectionis intellectualis deesse potest, aut negari debet.

Cum igitur ad intellectum humanum pertineant, opinio, fides, et scientia,

Dico 3°. OPINIONEM AUT FIDEM NON ESSE INTELLECTUI DIVINO TRIBUENDAM. Ratio est; quia utraque imperfectionem in sua natura continet, neque aliquam specialem perfectionem habet, quæ non in scientia continetur. Opinio enim numero virtutum intellectualium eximitur *ὑπολήψει γὰρ καὶ δόξῃ ἐνδέχεται διαψεύδεσθαι*. Arist. Ethic. vi. 3. haud digne igitur divinæ cognitioni tribuitur, quæ humanæ virtus putanda non est. Et quidem cum sit opinio ex conjectura nata, cum dubitatione formidineque conjuncta, et falsitati obnoxia, nullo modo est divinæ certitudini tribuenda.

Fides etiam, qua talis, est essentialiter obscura; repugnat autem perspicacitati divini intellectus obscuritas. Neque igitur fides, neque opinio Deo tribuenda est, sed sola scientia.

Dico 4°. QUINQUE INTELLECTUALES VIRTUTES POSSUNT SATIS COMMODE DEO ATTRIBUI.

Videmus certe Spiritum Sanctum cognitionem divinam variis nominibus indigitare; ut Jobi xii. 13. *Apud Ipsum est sapientia et fortitudo: Ipse habet consilium et intelligentiam.* Quærere itaque possumus, quænam attributa intellectualia creato intellectuali, increato

etiam recte tribuantur. Quinque autem intellectuales virtutes cum Aristotele enumero; Eth. lib. vi. c. 3. *Ἔστω δὲ, οἷς ἀληθεύει ἡ ψυχὴ τῷ καταφᾶναι ἢ ἀποφᾶναι, πέντε τὸν ἀριθμόν· ταῦτα δ' ἐστὶ τέχνη, ἐπιστήμη, φρόνησις, σοφία, νοῦς.* Cum igitur in actibus uniuscujusque harum virtutum aliquid perfectionis contineatur, quod sit ipsi proprium: seclusis omnibus imperfectionibus, necesse est ut actus tales Deo tribuantur.

Ex his quinque, tres sunt speculativæ, duæ practicæ. Speculativæ sunt *νοῦς, σοφία, ἐπιστήμη,* intellectus, sapientia, scientia. Et quidem de priori, quæ *νοῦς* est, nemo dubitat, ab omnibus enim Deo attribuitur.

Sapientia etiam, de qua philosophus Metaph. l. i. 1. *τὴν ὀνομαζομένην σοφίαν, περὶ τὰ πρῶτα αἴτια καὶ τὰς ἀρχὰς ὑπολαμβάνουσι πάντες,* cum sit de primis rerum omnium causis atque æternis, propriissime conveniet primæ omnium causæ atque æternæ. "Dicitur homo "sapiens," inquit S. Augustinus[a], "non tamen sicut "Deus, de quo dictum est, *soli sapienti Deo.*" scil. ad Rom. ult. Quod et ethnicis, naturali ratione cognitum est. Ita Socrates apud Platonem in Phædro: *τὸ μὲν σόφον, ὦ Φαῖδρε, καλεῖν ἔμοιγε μέγα εἶναι δοκεῖ, καὶ Θεῷ μόνῳ πρέπειν.*

Scientia etiam non improprie de Deo dicitur. Licet enim scientia humana sit evidens, et certa cognitio conclusionum de rebus inferioribus, per inferiores causas; tamen sublata tali dependentia cognitionis conclusionum ex causis, manet adhuc quasi scientiæ propria, evidens, et certa cognitio, et causarum, et

[a] Simile est, quod habet S. Augustinus, Contr. Maximin. Arian. II. xiii. 2. "Deus prop- "terea solus sapiens recte dicitur, "quia solus secundum substan- "tiam suam sapiens est; non "secundum accidentem vel acce- "dentem participationem sapi- "entiæ, sicut sapiens est rationalis "quæcunque creatura." Unde vero locus in textu, mihi incompertum.

conclusionum, quæ Deo tribuenda est, quamvis comparatione divinæ scientiæ non sint conclusiones, quoniam Ipse non infert illas ex principiis. Tres itaque speculativæ virtutes sunt Deo tribuendæ.

De practicis pariter sentiendum. Ars enim quæ est recta ratio factibilium, imprimis Deo convenit, rerum omnium, summa cum ratione, Creatori. Ut S. Augustin. l. ii. de Civit. Dei, c. 21. " Nec auctor est excellentior " Deo, nec ars efficacior Dei verbo."

Denique φρόνησις, seu prudentia, quæ est recta ratio agibilium. Prov. viii. 1. *Nunquid non sapientia clamitat, et prudentia dat vocem suam ?*

Ut autem sunt quinque virtutes intellectuales, ita quinque fere sunt quæ vulgo requiruntur in hominibus ut intelligant; scil. intelligendi potentia, species repræsentans objectum, habitus inclinans ad assensum, ipse actus intelligendi, et objectum intelligibile. De his omnibus recte quæritur, utrum ad divinam scientiam requirantur, quemadmodum ad intelligentiam creaturæ requiri creduntur? Ac de potentia quidem observandum, eam dupliciter sumi posse, vel pro potentia physica, vel logica. Potentia physica dicit principium elicitivum vel receptivum alicujus actus: logica, nihil aliud nisi essendi possibilitatem.

Dico itaque 5°. NON DATUR IN DEO POTENTIA PHYSICA, IN ORDINE AD ACTUM INTELLECTIONIS DIVINÆ.

Probatur; quia potentia talis, ex ratione propria, est causa efficiens, vel materialis, intellectionis. At intellectio divina non habet causam efficientem, vel materialem; est enim a se, sicut ipse Deus, cum quo est omnino idem. Ut S. Augustin. l. xv. de Trin. c. 13. " In illius naturæ simplicitate mirabili, non est aliud " sapere, quam esse; sed quod est sapere, hoc est et " esse." Et, ut idem, lib. vii. de Trin. c. 1. " Quod illi

" est causa ut sit, est etiam causa ut sapiens sit." Ut igitur nulla est causa in Deo existendi, ita neque intelligendi. Si enim aliqua facultas realiter produceret intellectionem divinam, esset ipsa intellectio realiter a facultate distincta, ac proinde Deus esset compositus ex actu et potentia; quod est contra simplicitatem et perfectionem divinam. Præterea, in ipsa ratione potentiæ intellectivæ physicæ includitur, ut sit medium et instrumentum essentiæ ad habendam intellectionem: at tale instrumentum supponet imperfectionem essentiæ quæ immediate per seipsam intelligere nequeat. Non est imperfectio potentiæ physicæ intellectui divino ascribenda.

Dico 6°. AD OMNEM INTELLECTIONEM DIVINAM DATUR POTENTIA LOGICA. Probatur; quia talis potentia nihil aliud est, nisi essendi possibilitas, neque ex se requirit privationem actus. At nulla est intellectio divina, quin sit possibilis: neque possumus asserere, Deum quicquam facere, quod non potest facere. Est ergo in Deo potentia logica, cujus ratione satis proprie dicitur Deum posse scire quod scit.

Dico 7°. SPECIES INTELLIGIBILIS, SIVE IMPRESSA, NON PROPRIE CONCURRIT AD SCIENTIAM DIVINAM. Probatur; quia species intelligibilis comparatur ad intellectum, sicut actus ad potentiam, et tanquam principium intellectionis, et semen objecti. Sed intellectus divinus non est potentia, ut ostendimus, neque indiget principio aliquo intellectionis ab essentia distincto, neque indiget aliquo semine objectivo, cum ipse seipso sit formaliter determinatus ad cognoscendum omne verum; et quodlibet objectum in ordine ad eundem[b], est satis completum eo ipso quo verum.

[b] scil. intellectum divinum. S.

Non est itaque species intelligibilis intellectui divino assignanda.

Dico 8°. NON DATUR HABITUS IN INTELLECTU DIVINO, DEUM FACILITANS AD INTELLIGENDUM. Probatur: quia, vel habitus intellectuales in creatura non sunt speciebus intelligibilibus distincti, ut aliqui ex scholasticis opinantur; et tum tales habitus non sunt in Deo, quia species intelligibiles in Eo non sunt, ut probavimus. Vel si habitus in intellectu creato a speciebus distinguantur, non tamen Deo sunt tribuendi; quia habitus est medium inter potentiam et actum, facilitans potentiam ad eliciendum actum; at in Deo non est talis potentia quæ facilitetur, neque actus ejus naturæ est ut eliciatur. Est itaque divina scientia adeo actualis rei cognitio, ut nullus eam habitus in Deo præcedat aut sequatur.

Dico 9°. MEMORIA, SEU REMINISCENTIA PROPRIE DICTA, NON EST INTELLECTUI DIVINO TRIBUENDA. Probatur; quia ipsa memoria nihil aliud est nisi reservatio specierum impressarum, ut Aristot. de Mem. c. i. At in Deo non sunt tales species, multo minus earum in aliud quasi tempus reservatio, ut ostendimus. Deinde, memoria, qua talis, non est præsentium sed præteritorum, quatenus sunt præterita, ut Cicero de Inventione, l. ii. "Memoria est per quam animus repetit illa quæ "fuerunt." Et Aristoteles L. de Memoria, c. i. *Ἡ δὲ μνήμη τοῦ γενομένου· τὸ δὲ παρὸν ὅτε πάρεστιν, οὐδεὶς ἂν φαίη μνημονεύειν.* Et, *Τίνος μὲν οὖν τῶν τῆς ψυχῆς ἐστὶν ἡ μνήμη, φανερόν· ὅτι οὗπερ καὶ ἡ φαντασία· καὶ ἔστι μνημονευτὰ καθ' αὑτὰ μὲν ὧν ἐστὶ φαντασία· κατὰ συμβεβηκὸς δὲ, ὅσα μὴ ἄνευ φαντασίας.* Et c. ii. *τὸ δὲ μνημονεύειν καθ' αὑτὸ οὐχ ὑπάρχει πρὶν χρονισθῆναι· μνημονεύει γὰρ νῦν ὃ εἶδεν ἢ ἔπαθε πρότερον, οὐχ ὃ νῦν ἔπαθε νῦν μνημονεύει.* At Deo nihil est præteritum, sed omnia divinæ scientiæ sunt

præsentia. Ut recte S. Gregorius, lib. xxxii. Moral. c. 6. " Quomodo Deus præteritorum reminiscitur, cum " ipsa quæ in semetipsis prætereunt, Ejus nutui semper " præsentia assistunt?" Porro, reminiscentia omnis est quædam inquisitio, ratiocinatio, atque discursus. Ut Aristoteles, eodem capite, sect. 26. *Τὸ ἀναμιμνήσκεσθαί ἐστιν οἷον συλλογισμός τις· ὅτι γὰρ πρότερον εἶδεν ἢ ἤκουσεν, ἤ τι τοιοῦτον ἔπαθε συλλογίζεται ὁ ἀναμιμνησκόμενος, καὶ ἔστιν οἷον ζήτησίς τις.* At in intellectu divino nullus est discursus; nulla est reminiscentia, quæ non fit sine discursu.

Objicitur: S. Scriptura Deo memoriam et reminiscentiam tribuit, idque quamplurimis locis, disertissimisque.

Respondeo: Ut S. Scriptura reminiscentiam Deo tribuit, ita et oblivionem. At certum est, oblivionem Deo proprie non competere: impossibile enim est ut Deus nunc non sciat, quod aliquando scivit. Non igitur aliter S. Scriptura memoriam Deo tribuit, quam metaphorice, neque proprie, sed, ut cum S. Gregorio loquar, " nostræ mutabilitatis consuetudine recordatus vocatur." Ut enim oblivisci dicitur eorum, quorum rationem habere non vult, et quæ quasi extra curam suam quodammodo ponit, ita meminisse eorum dicitur quorum rationem habet, quæque curat, aut propter quæ aliquid facit. Memoria itaque seu reminiscentia, proprie dicta, est ab intellectu divino removenda.

Atque hæc dicta sunto de divinæ scientiæ natura, et perfectione, quatenus ad primum et substantialem conceptum pertinent: quod scil. non sit qualitas, aut accidens aliquod superadveniens substantiæ divinæ, sed ipsa Dei substantia, eaque simplicissima.

Restat ut ejusdem perfectionem consideremus, quoad proprietates quasdam, quæ talem intellectus naturam,

ab omnibus imperfectionibus creati intellectus, in suo substantiali conceptu separatam, necessario consequuntur.

Dico igitur 10°. SCIENTIA DEI EST INFINITA, IMMUTABILIS, ÆTERNA. Probatur ; quia infinitudo, immutabilitas, et æternitas sunt attributa divina. Omnia autem attributa divina conveniunt essentiæ Dei. Ipsa autem scientia Dei, est ipsa essentia divina. Ergo ei competunt infinitudo, immutabilitas, et æternitas. Δῆλον τοίνυν ὅτι τὸ θειότατον καὶ τιμιώτατον νοεῖ, καὶ οὐ μεταβάλλει. Arist. Metaph. l. xi. c. 9.

Dico 11°. SCIENTIA DIVINA EST PRORSUS CLARA, DISTINCTA, EVIDENS, ET CERTA. Probatur 1°. ex S. Scriptura. Ps. cxxxix. 12. *Quia tenebræ non obscurabuntur a te, et nox sicut dies illuminabitur, sicut tenebræ ejus, ita et lumen ejus.* Daniel ii. 22. *Ipse revelat profunda et abscondita, et novit in tenebris constituta, et lux cum eo est.* Quod clarius adhuc ab Apostolo dicitur: 1 Joann. i. 5. *Deus lux est, et tenebræ in eo non sunt ullæ.* Et ulterius, ab alio Apostolo explicatur: Heb. iv. 13. *Omnia nuda et aperta sunt oculis ejus.*

2°. Probatur ratione. Quia evidentia et certitudo sunt perfectiones scientiæ, simpliciter simplices. Sed omnes perfectiones simpliciter simplices sunt Deo tribuendæ, ut probavimus. Ergo.

Atque hæc dicta sunto de scientiæ divinæ natura et perfectione, quatenus in Deo spectatur. Postea de ejus objecto, et latitudine dicendum ; quatenus aut Deus ipse, aut res aliæ quæcunque extra Deum, a Deo ipso cognoscuntur.

LECTIO XVI.

DE SCIENTIA DEI.

QUÆ de scientia Dei dicenda nobis putavimus, ea ad duo fere capita reducenda duximus, quorum primum, ad ipsam scientiæ divinæ naturam atque perfectionem pertinet, alterum ad objectum ejus atque latitudinem spectat. De priori capite diximus; de posteriori hoc tempore dicendum.

Neque enim incognito objecto, scientia cognosci potest. Ipsa enim est, *τῶν πρός τι*, estque *ἡ ἐπιστήμη, τινὸς ἐπιστήμη*, teste Aristotele, Categ. c. 7. s. 2. Quam late autem id objectum pateat, considerandum est imprimis; id enim Sacræ Literæ nobis de scientia divina maxime inculcant, idque tenere ad religionem, et pietatem maxime spectat.

Ex iis quæ hactenus diximus de latitudine divinæ scientiæ, patet eam se extendere ad omnia quæ sunt ullo modo cognoscibilia; aliter neque esset infinita, neque summe perfecta.

Inter sphæram autem cognoscibilium contineri necesse est, tum Deum ipsum, tum alia præter Deum: dispiciendum igitur quomodo se habeat scientia divina

circa Deum ipsum, quomodo circa res alias a Deo distinctas. Est itaque 1°. agendum de scientiæ increatæ objecto increato.

Dico 1°. DEUS INTELLIGIT SEIPSUM. Probatur 1°. ex fide.

1°. S. Scriptura id expresse tradit. 1 Cor. ii. 11. *Quis enim hominum scit quæ sunt hominis, nisi spiritus hominis, qui in ipso est? Ita quæ sunt Dei, nemo novit nisi Spiritus Dei.* Spiritus itaque Dei novit quæ sunt Dei; et Spiritus Dei Deus est. Μανθάνομεν δὲ ἐντεῦθεν, ὅτι οὐχ ἑτέρας οὐσίας τὸ Πνεῦμα παρὰ τὸν Πατέρα, ὥσπερ οὐδὲ τὸ τοῦ ἀνθρώπου ἑτέρας παρ' αὐτόν [a].

2°. Idem S. Literæ præsupponunt. Ipsa enim S. Scriptura nihil aliud est, quam revelatio naturæ atque voluntatis divinæ: naturæ, ut tradat nobis objectum cultu et adoratione nostra dignum; voluntatis, ut ostendat modum quo se coli velit. Sed hæc revelatio a Deo ipso facta dicitur. Deum ipsum igitur, et naturam et voluntatem suam cognoscere in S. Scriptura ubique supponitur.

Probatur 2°. ratione. 1°. Perfectissimi objecti cognitio, non potest deesse intellectui perfectissimo. Deus enim objectum perfectissimum, et Dei intellectus perfectissimus. Ergo cognitio Dei non potest deesse intellectui divino.

2°. Beatitudo divina non potest esse sine scientia Dei. Consistit enim in amore sui, et in gaudio de summo bono. At neque amare seipsum, neque de se gaudere potest, nisi seipsum cognoscat. Deus autem, qua talis, est summe beatus; cognoscit ergo seipsum. Et seipsum quidem quin penitus norit Deus, quis dubitet? Certe si seipsum ignoraret, nec sapientis nomen mereretur, (cum de cœlo descendisse dicatur,

[a] Ex Theophylacti Comment. in loc.

γνῶθι σεαυτὸν,) nec rerum creandarum consilium inire unquam potuisset; necesse enim est, ut virtutem potentiamque suam, quibus res omnes ex nihilo, et commode, et apte disponere, et summo cum imperio gubernare posset, probe cognitas et perspectas ante haberet.

Cum itaque certissimum sit, Deum intelligere seipsum, proxime discutiendus est modus, sive respectus, quem intellectus divinus habet ad ipsum Deum. Rursus, cum Deus alia etiam intelligere videatur, præter seipsum, et non possit non esse aliquod discrimen, inter eam rationem objectivam quæ est in Deo, et eam quæ est in creaturis respectu scientiæ divinæ;

Observandum 1°. duplex esse objectum intellectus, primarium scil. et secundarium. Objectum primarium est, seu in se visum, quod immediate et primo terminat visionem, ut ipsum, per se, primo videatur, et non per aliquod objectum anterius visum. Objectum secundarium est, seu visum in alio, quod percipitur per eandem notitiam, qua prius aliquod objectum est perceptum, atque ita resultative et consecutive cognoscitur. Ut principia cognoscuntur per se, conclusiones per principia.

Distinguendum 2°. inter objectum formale, et materiale. Materiale objectum est quod tantum terminat intellectum, sive ab eodem aliquo modo attingitur, percipiturque. Formale autem, quod cognitioni, qua percipitur, tribuit perfectionem et ultimam differentiam, qua constituitur, et distinguitur a cæteris cognitionibus.

His itaque distinctionibus in antecessum propositis,

Dico 2°. DEUS EST OBJECTUM PRIMARIUM ET FORMALE SCIENTIÆ DIVINÆ.

1°. Primarium est objectum, quia Deus, per se, primo videt, et intelligit seipsum. Quia ut est, per

se primo Ens, ita per se primo est intelligibilis. Ita igitur cognoscit seipsum, ut non deducatur in cognitionem sui, ex aliquo alio objecto, ullo modo prius cognito; sed e contrario, ex cognitione sui, deducitur ad cognitionem aliarum rerum cognoscibilium extra se. Illud igitur est primarium objectum intellectus divini, quod ipsum primo movet, et virtute cujus intelligit, quicquid intelligit. Sed divina essentia est quæ primo movet intellectum, et virtute cujus intelligit, quicquid intelligit. Ergo Deus ipse est objectum primarium suæ scientiæ.

2°. Est formale objectum. Illud enim est formale objectum cujuslibet cognitionis, quod ei tribuit perfectionem, et ultimam differentiam, qua constituitur, et distinguitur a cæteris cognitionibus, ut præmisimus. At divinæ scientiæ, nihil aliud quam Deus potest perfectionem tribuere, aut differentiam ejus specificam et constitutivam præbere. Est enim scientia divina ejusdem perfectionis cum Deo, neque igitur eam perfectionem habere potest aliunde, quam a Deo. Deus itaque est objectum formale suæ scientiæ.

Ut autem vera latitudo divinæ scientiæ pateat, non sufficit ostendere Deum esse ejus objectum, (est enim Deus etiam objectum scientiæ creatæ,) sed ulterius etiam ostendendum est, Deum, sub tota Deitatis latitudine, intellectui divino patere, itaque videri, ut nihil ejus lateat videntem, et cognosci, quantum cognoscibilis est.

Dico 3°. SCIENTIA DIVINA EST[b] ADÆQUATA, [VEL] COMPREHENSIVA DEI. Diximus, Lectione xiii. de incomprehensibilitate, et ineffabilitate Dei; ubi hæc erat assertio a nobis copiose explicata, atque probata.

[b] Orig. MS. consule. S. Videtur Pearsonus altera manu scripsisse "adæquata."

Deus, secundum essentiam suam, est incomprehensibilis intellectui creato. Quod igitur tum negavimus intellectui creato, hoc nunc asserimus intellectui increato; scil. Deum perfecte intelligere seipsum totum, tum secundum naturam et essentiam suam, tum secundum omnes perfectiones quæ in ipsa sunt, quæque vel formaliter, vel eminenter conveniunt.

Probatur ex fide. 1 Cor. ii. 10. *Spiritus enim omnia scrutatur, etiam profunda Dei.* Nam illud ἐρευνᾷ, " scrutatur," non ipsum actum scrutandi significat, sed effectum. " Scrutatur" itaque idem est ac si diceret, profunda Dei exactissime, et penitissime perspecta habet, scrutantium instar, qui angulos et rimas omnes explorant, ne quid vel minimum ipsos lateat, aut effugiat. S. Chrysostom: Οὐ γὰρ ἀγνοίας, ἀλλ' ἀκριβοῦς γνώσεως ἐνταῦθα τὸ ἐρευνᾶν ἐνδεικτικόν. S. Theodoretus ad locum: Τὸ ἐρευνᾷ, οὐκ ἐπὶ ἀγνοίας τέθεικεν, ἀλλ' ἐπὶ γνώσεως ἀκριβοῦς. Theophylact: Τὸ γὰρ ἐρευνᾷ, οὐκ ἀγνοίας ἐνδεικτικὸν, ἀλλ' ἀκριβοῦς καταλήψεως.

Probatur ratione. Quia scientia perfectissima, in ratione scientiæ, adæquat id quod in ratione scibilis perfectissimum est. Si enim non adæquaret, aliqua esset perfectio in scibili, quam non attingeret scientia, et si non attingeret, esset imperfecta, quæ supponitur perfectissima. Divina autem scientia est perfectissima in ratione scientiæ; adæquat itaque naturam divinam, in ratione scibilis perfectissimam. Si autem adæquat[c], comprehendit, ut patet ex iis quæ de comprehensione diximus, Lectione xiii. Hæc autem adæquatio clarius apparebit, si ostendamus, ipsum intellectum Dei non esse aliquid distinctum a Deo, ut objecto suo. Si enim intellectus divinus idem omnino sit cum essentia divina, habebit necessario Deus eandem lati-

[c] adæquet. S.

tudinem et perfectionem intelligendo, quam habet in essendo.

[Dico] 4°. SCIENTIA DIVINA NON DISTINGUITUR, REALITER, A SUO OBJECTO PRIMARIO ET FORMALI.

Probatur. Si enim divina scientia esset res aliqua a suo objecto primario et formali, i. e. ab essentia divina, distincta; sequeretur, Deum, aut esse Deum sine scientia, aut non esse simplicem, sed compositum ex rebus distinctis, essentia, scil. scientia, et cæteris attributis. At cogitare Deum sine scientia, est imperfectissimum Ei essendi modum tribuere; et compositum ex rebus distinctis asserere, contradicit simplicitati divinæ, quam ex omni parte probavimus, Lectione v. Ergo scientia divina non est res aliqua, ab essentia distincta.

Scientia itaque, quam habet Deus de seipso, nullo prorsus modo differt ab Ipso, seu ab objecto suo primario. Neque difficile erit hoc animo nostro recte concipere, si cogitemus, prioritatem objecti, aut distinctionem ab actu, non esse absolute necessariam, sed ex suppositione tantum, prioritatem quidem, ex præsupposita causalitate, inter actum et objectum; distinctionem autem ex præsupposita specificatione, aut determinatione reali actus ad objectum. Cum igitur nulla sit vera causalitas in actu intellectus divini, non est objecto suo posterior, cumque non recipiat aliquam specificationem, aut determinationem realem ab objecto, non est necesse ut ab eo distinguatur [d].

[Dico] 5°. SCIENTIA DEI NON EST PROPRIE REFLEXA, SED IMPROPRIE.

[d] Ita philosophus ille *θεοδίδακτος*, Didymus Alexandrinus in 1 Epist. Johan. c. iii. "Trinitatis scientia substantialis est: creaturarum vero, affectus quidam, suscipiens majus et minus. Et impossibile est eadem pervenire in eis quæ substantialiter, et in eis quæ per affectum sunt."

Difficultas hic oritur ex duabus prioribus conclusionibus. Tertia enim assertio docet scientiam divinam esse comprehensivam; at Deus non potest comprehendere seipsum, nisi sciat se scire. Et quidem quod Deus sciat se scire, negari nullo modo potest: tum quod hic perfectissimus est sciendi modus, tum quod Deum scire est aliquid verum; omne autem verum a Deo cognoscitur. Quarta autem assertio docet, scientiam divinam non distingui a suo objecto primario; cum itaque intellectus divinus sit actus unus, simplicissimus, et idem cum essentia divina, non videtur esse divisibilis in scientiam directam, et reflexam. Quapropter assertio nostra ita est concepta, ut utrique difficultati occurrat. Primo enim, propter identitatem scientiæ et objecti, dico scientiam Dei non esse proprie reflexam, seu ex parte rei conceptæ, quia nihil proprie reflectitur super seipsum, sed inter reflexum et reflectens aliqua distinctio intercedat necesse est. Intuitio enim illa adeo est intima, et perfecta, ut omnem mentis dilatationem, agitationem, ac reciprocationem excludat. At ex parte rei conceptæ, nulla est distinctio in intellectione divina. Ergo, intellectio divina non est proprie reflexa. 2°. Licet scientia Dei haud sit ab essentia distincta, tamen quoniam Deus scit se scire, quod creaturæ faciunt cum cognoscunt, per scientiam reflexam, ideo ejus intellectio per extrinsecam denominationem, et per similitudinem quandam, i. e. improprie, dicitur reflexa.

Atque ita tandem perfectionem, latitudinemque divinæ scientiæ ostendimus, ex parte objecti primarii, scil. quod attingat Deum ipsum, eumque totum, tum quoad essentiam, potentiamque, et omnia attributa perfectissime comprehendat, totumque se scire perfectissime sciat.

Ostendimus igitur quomodo se habeat scientia divina

circa ipsum Deum : ostendendum porro, quomodo se habeat circa res alias a Deo distinctas. Atque ita agendum est de scientiæ increatæ objecto creato.

Dico 6°. SCIENTIA DIVINA ATTINGIT ALIA A SE TANQUAM OBJECTUM MATERIALE ET SECUNDARIUM. 1°. Alia a se attingit, quia omnis veritas est objectum scientiæ divinæ, utpote infinitæ. Sed rerum extra Deum est aliqua veritas. Ergo.

Præterea, omnis artifex intelligit opus suum. Sed res extra Deum sunt opera Dei et effectus. Ergo Deus, qui est summus Artifex, hoc est, agens per intellectum et voluntatem, opus suum intelligit. 2°. Attingit ea tanquam objectum materiale et secundarium. i. e. non in seipsis primo, sed in ipsa Dei natura. Ut enim sunt, ita objiciuntur intellectui divino ; non sunt autem primo in seipsis, seu extra Deum sunt, sed in Deo ; prius in Deo, quam extra Deum. Primo igitur per intellectum divinum attingitur essentia Dei, in qua primo sunt entia a Deo distincta, et per essentiam tanquam medium prius cognitum, ea quæ sunt extra Deum cognoscuntur.

Observanda autem est differentia rerum extra Deum positarum, aut saltem a Deo distinctarum ; ut exactius cognoscamus, quam habeant rationem objectivam, respectu scientiæ divinæ. Hæc autem differentia est, vel respectu status, vel temporis, vel realitatis. Respectu status, res præter Deum considerari possunt, vel ut possibiles, vel ut existentes.

Dico 7°. DEUS, PER MODUM OBJECTI SECUNDARII, COGNOSCIT OMNIA POSSIBILIA.

Probatur 1°. Cognoscit omnia possibilia. Quia Deus cognoscit omne cognoscibile. Creaturæ autem possibiles sunt objectum cognoscibile. Licet enim nullam entitatem habeant, quæ simpliciter seu actu aliquid sit,

vere tamen sunt entitates in potentia, quibus prædicata essentialia et affectiones debentur, quoties extiterint. Atque ideo scientiam quaquaversum se exserentem latere non possunt. 2°. Per modum objectisecundarii. Quæcunque sunt possibilia, ideo sunt possibilia, quia sunt objecta potentiæ divinæ. Sed necesse est, ut Deus perfecte cognoscat totam latitudinem suæ potentiæ. Ergo cognoscit possibilia in potentia sua, tanquam in medio prius cognito, cognoscit itaque ut objectum secundarium.

Probatur 2°. Deus cognoscit se perfectissime, sicuti est; est autem fons omnis possibilitatis creaturarum, Causa prima, exemplaris, effectiva, et finalis omnium: cognoscit itaque se ut talem; at ita se plene cognoscere non potest, nisi cognoscat omnia exemplata, factibilia, et dirigibilia ad finem. Talia autem sunt possibilia. Cognoscit itaque ea omnia in se, ut in fonte, et objecto primario; illa itaque cognoscit ut objectum secundarium.

Ut tandem intelligatur quomodo Deus sit objectum primarium, quomodo creaturæ possibiles, objectum secundarium scientiæ divinæ; statuendum est, omnes creaturas possibiles cognosci a Deo in divina essentia, quatenus virtutem habet illas efficiendi. Nam virtus hæc est, ordo quidam transcendens, seu habitudo ad creaturas tendens; qui quidem nullo modo percipi potest, sine aliqua cognitione ipsarum creaturarum possibilium, quæ sunt terminus illius; et quo intimius penetratur hæc virtus causæ, eo perfectius distinctiusque percipiuntur effectus ab ipsa producibiles. Necesse est igitur intellectum divinum, quo perfectissime cognoscitur divina natura atque potentia, habere perfectissimam cognitionem omnium effectuum, per potentiam Dei producibilium.

Atque hæc quidem satis ad explicandam hanc rem, ex parte scientiæ; ex parte autem objecti ulterius sciendum, creaturas pure possibiles nullum prorsus habere esse, extra cognitionem divinam. Sed licet actu non sint, esse tamen possunt, et illa ipsa entitas, quam non habent, sed habere possunt, et, si actu ponantur, habebunt, terminat scientiam divinam; quæ nullam perfectionem aut determinationem haurit ab objecto, atque ideo existentiam[e] ejus, sive per se, sive per speciem vicariam non requirit; sed cum sit ipsa per se infinitæ virtutis ac perfectionis, semper est in actu secundo respectu omnium objectorum intelligibilium, eo modo quo intelligibilia sunt.

Ex natura itaque possibilium patet ea esse intelligibilia. Ex perfectione intellectus divini patet ea intelligi. Ex infinita denique Dei potentia, et non-existentia possibilium, patet ea non esse nisi objectum secundarium scientiæ divinæ. Quod diximus 7°.

Dico 8°. SCIENTIA DIVINA EXTENDIT SE AD OMNIA EXTRA IPSUM DEUM ACTU EXISTENTIA, ETIAM INFIMA. Scil. Deus cognoscit omnia alia a se actu existentia, non tantum in communi, et secundum rationes genericas, sed etiam in particulari, secundum peculiares differentias, tam numericas quam specificas, non tantum entia perfectiora, et obedientiæ voluntariæ capacia, sed etiam imperfectissima.

Probatur 1°. ex fide. Gen. i. 31. *Vidit Deus cuncta quæ fecerat.* Ea autem quæ facta sunt, fuere individua, nullaque res tam vilis est, quæ non sit a Deo creata. Nullum est itaque individuum, quamvis infimum, quod fuerit indignum intuitu divinæ scientiæ. Job. xxviii. 24.

[e] existentia S.

Ipse fines mundi intuetur, et omnia quæ sub cœlo sunt respicit. Heb. iv. 13. *Non est ulla creatura invisibilis coram eo.*

Probatur 2°. ratione. 1. Omnis perfectio creaturæ est in Deo, secundum eminentiorem modum. Sed cognoscere entia extra Deum, actu existentia, est perfectio creaturæ. Ergo earundem rerum cognitio, secundum eminentiorem modum, præexistit in Deo. 2. Qui cognoscit omnia possibilia, cognoscit omnia actu existentia. Nihil enim actu existit, nisi prius possibile fuit, et ut tale cognoscebatur a Deo. Actu enim existens, non differt a possibili, nisi sola existentia. Illa autem ipsa existentia est a Deo. Cum igitur Deus cognoscat ens, ut possibile, priusquam existat, quando debiliorem habet objecti rationem; necesse est ut cognoscat, quando existit; præsertim cum cognoscat possibile, in sua ipsius potentia, per quam potentiam postea existat.

Atque ita consideravimus in objecto secundario, res a Deo distinctas, secundum differentiam status, quatenus sunt vel possibiles, vel existentes. Atque hæc de scientia Dei, et objecto. Breviter attingenda est harum scientiarum qualitas; quænam scilicet differentia, inter scientiam divinam, qua cognoscit seipsum, res possibiles, et existentes.

Est itaque primo scientia divina, vel necessaria vel libera. Quæ divisio sumitur, ex parte objecti, et per extrinsecam denominationem tribuitur scientiæ Dei. Nam intra sphæram objectivam ejusdem, quædam prorsus necessaria sunt; ut Deus ipse, et, supposito Deo, creaturæ possibiles; alia contingentia, et alicujus, saltem ipsius Dei, libertati subjecta. Scientia igitur divina, quatenus est scientia Dei, et rerum possi-

bilium, ex necessitate objecti dicitur necessaria. Quatenus est scientia rerum contingentium, et causæ alicui liberæ subjectarum, ex libertate causæ dicitur libera.

Ita considerata differentia objecti secundarii, respectu status; proxime consideranda erit, sub differentia temporis, quatenus est vel præsens, vel præteritum, vel futurum.

LECTIO XVII.

DE SCIENTIA DEI.

SCIENTIAM Dei considerandam proposuimus, 1°. quoad ejus naturam et perfectionem: 2°. quoad objectum atque latitudinem. Ac de natura quidem et perfectione scientiæ divinæ, in se spectatæ, diximus Lectione xv. Quod ad latitudinem autem ejus spectat, distinximus objectum in primarium, seu formale, et secundarium, seu materiale. De objecto primario, seu formali, qui est ipse Deus, diximus Lectione proxime præterita. In objecto secundario, seu materiali, consideravimus triplicem rerum a Deo aliarum differentiam; primam, respectu status; secundam, respectu temporis; tertiam, respectu realitatis. Differentiam status ostendimus inter res possibiles, et actu existentes; et quatenus utræque objiciuntur intellectui divino, eadem Lectione docuimus.

Restat ut differentiam rerum extra Deum positarum, respectu temporis, proxime consideremus; et quomodo intellectui divino objiciantur, doceamus. Cum autem veritas sit objectum scientiæ, nec simpliciter veritas, aut falsitas sit nisi in judicio, nec judicium nisi in propositione [a], nec propositio sine verbo,

[a] In orig. MS. "præpositione." S.

Observandum primo, cum Ammonio, Græco interprete Aristotelis, ad Libr. *περὶ Ἑρμηνείας*: *Ἐπεὶ γὰρ τὸ κατηγορούμενον ἐν ταῖς προτάσεσι, ῥῆμα εἶναι ἀναγκαῖον, τὸ δὲ ῥῆμα χρόνον προσσημαίνει, τὸν δὲ χρόνον τριχῇ διαιροῦμεν, εἵς τε τὸ παρεληλυθὸς, καὶ τὸ ἐνεστὸς, καὶ τὸ μέλλον, ἀνάγκη τῶν προτάσεων ἑκάστην, καθ' ἕνα τῶν τριῶν λαμβάνεσθαι χρόνων.* " Cum veritas omnis judicii aliqua " propositione contineatur, nec ulla propositio sit sine " verbo, neque verbum sine tempore, tres autem tem- " poris differentiæ sint, præteritum, præsens, et futurum, " de qualibet differentia potest esse vel vera vel falsa " propositio, eaque veritas falsitasve objici potest " intellectui, ab eoque cognosci."

Dico 1°. DEUS RES OMNES EXTRA SE, SUB QUAVIS DIFFERENTIA TEMPORIS SPECTATAS COGNOSCIT.

Probatur 1°. ex S. Scriptura. Quæ docet nos Deum loqui per prophetas suos, prophetas autem et præterita, et præsentia, et futura enarrare. Ut Moses Deo inspiratus scripsit suorum temporum gesta, historiam Ecclesiæ a diluvio ad sua tempora, imo, a creatione mundi ad diluvium; et ea quæ populo Dei erant eventura, quæque ad Messiam pertinent, prædixit; a Deo igitur et futurorum, et præsentium, et præteritorum scientiam accepit. Omnia itaque hæc Deo cognita sunt.

Probatur idem ex ratione. Omnes enim Ethnici, vates suos eandem scientiam a Deo etiam hausisse crediderunt; quemadmodum apud Homerum Calchas describitur,

Ὃς ἤδη τά τ' ἐόντα, τά τ' ἐσσόμενα, πρό τ' ἐόντα.

Ad quem locum observat vetus scholiastes: *Ἔστι γὰρ τελείου μάντεως, τὸ ἐπίστασθαι τοὺς τρεῖς χρόνους ἀκριβῶς.* Et post eum Eustathius: *Ὅτι ἀρετὴ μάντεως εὐδοκίμου,*

εἰδέναι τὰ κατὰ τὴν χρονικὴν τριμέρειαν. Triplicem igitur differentiam temporis, sive, τὴν χρονικὴν τριμέρειαν, comprehendit Deus.

Et quidem quod præsentia Deus cognoscat, nemo dubitat, eaque quæ ante diximus, de scientia [Ejus] rerum particularium, etiam infimarum, satis demonstrant.

Deum autem, qui cognoscit præsentia, necesse etiam præterita [cognoscere,] palam est. Quia quæ nunc præterita sunt, fuere aliquando Ipsi, utpote æterno, præsentia, atque ideo cognita: semel autem cognita Deo, fore aliquando incognita nefas est putare.

Præterea, Deus præterita nobis in SS. Literis revelavit; idque cum summa certitudine. *Habemus enim firmiorem propheticum sermonem*, ut inquit S. Petrus, Ep. ii. c. i. 19. Denique ipsa fides supremi et novissimi judicii hanc scientiam maxime confirmat; in quo et nos omnes operum nostrorum rationem sumus reddituri, et Deus ipse unicuique, pro præteritis ipsius factis, sive bonis sive malis, aut præmium aut pœnam redditurus est.

Hæc præteritorum cognitio describitur in S. Scriptura sub similitudine memoriæ, librorum, &c. Non quod sit in Deo memoria proprie dicta, ut ostendimus; sed quod præterita cognoscat, quæ nos non nisi per memoriam recolimus. Et tribuuntur Deo libri, non ad memoriæ subsidium, sed ad commendandam scientiæ certitudinem.

Ut autem præterita et præsentia cognoscit Deus, ita et futura. Ut S. Augustinus, de Civ. Dei, lib. v. c. 9. "Nam et confiteri esse Deum, et negare præscium "futurorum, apertissima insania est." Et S. Fulgentius de Fide ad Petrum, c. 33. "Firmissime tene

" et nullatenus dubites, Deo incommutabili non solum " præterita, et præsentia, sed etiam futura omnia in- " commutabiliter esse notissima." Item Ethnici: Ὡς μὲν καὶ Ἕλληνες, καὶ βάρβαροι, τοὺς Θεοὺς ἡγοῦνται πάντα εἰδέναι, τά τε ὄντα, καὶ τὰ μέλλοντα, εὔδηλον. Xenophon, in Convivio, [c. iv. 47.] 887. D. Et Terentius in Adelphis:

" Istuc est sapere, non quod ante pedes modo est
" Videre, sed etiam illa quæ futura sunt
" Prospicere."

Tota autem difficultas in hoc consistit, utrum Deus cognoscere possit contingenter futura, et quomodo: licet enim objectum liberum divinæ scientiæ, non futura tantum, sed præsentia etiam et præterita comprehendat, atque in his etiam libertas scientiæ divinæ suam habet difficultatem; quia tamen hæc difficultas clarius elucet in futuris quam in præteritis, aut præsentibus, in illis potissimum consideranda est. Est autem futurum duplex, vel necessario, vel contingenter futurum, et ut utar verbis Aristotelis, vel τὸ ἐσόμενον, vel τὸ μέλλον. Nam, ut observat Ammonius ex Aristotele, de Generatione et Corruptione, ἄλλο ἔστι τὸ μέλλον παρὰ τὸ ἐσόμενον. καὶ τὸ μὲν ἐσόμενον τὸ πάντως ἐκβησόμενον σημαίνει, ὡς ὅταν εἴπωμεν, ἔσται χειμὼν, ἢ θέρος, ἢ ἔκλειψις· τὸ δὲ μέλλον, τὸ ἐκβῆναι καὶ μὴ ἐκβῆναι δυνάμενον, οἷον μέλλω βαδίζειν, μέλλω πλέειν [b].

Et quidem eo diligentius hæc a nobis difficultas enodanda est, quo pertinacius veritas negatur. Faustus enim Socinus, in Prælectionibus Theologicis, quatuor integris capitibus, scil. 8, 9, 10, 11; ac post eum Jo. Crellius, libro de Deo et Ejus Attributis, Volkelii libris de vera Religione præfixo, c. 24, omnem certam

[b] Cf. Hooker. in Appendice nuper edita ad Eccl. Pol. lib. v. vol. ii. p. 708. "Some things are by natural constitution necessary, &c."

scientiam futurorum contingentium diserte Deo denegant, abjudicantque.

Dico igitur 2°. DEUS CERTO COGNOSCIT FUTURA CONTINGENTIA.

Probatur 1°. Si ipsa prænotio futurorum sit sufficiens demonstratio Dei, tum Deus cognoscit futura contingentia. Nam prænotio futurorum non contingentium competit creaturæ. Sed ipsa prænotio futurorum est sufficiens demonstratio Dei, etiam Deo ipso judice. Is. xli. 23. הַגִּידוּ הָאוֹתִיוֹת לְאָחוֹר וְנֵדָעָה כִּי אֱלֹהִים אַתֶּם *Annuntiate quæ ventura sunt in futurum, et sciemus quia dii estis vos.* Ergo Deus certo cognoscit futura contingentia.

Ad hoc argumentum ex Isaia petitum perfunctorie respondet Socinus, ne dicam ridicule. " Fatemur," inquit, " Deum cuncta quæ futura sunt prænoscere, sed " negamus omnia quæ eveniunt, antequam evenirent, " futura sive eventura fuisse. Multa enim eveniunt, " quæ non evenire plane poterant, et sic eventura fuisse " prorsus affirmari nequit." Primo enim, falsa hæc sunt; contingenter enim futura sunt aliquo modo futura, ut infra ostendemus. 2°. Ad rem ipsam nihil faciunt. Nam scire ea tantum futura, quæ aliter evenire non possunt, non potest esse demonstratio Dei. Cum igitur videret Jo. Crellius responsum hoc Socini nimis esse dilutum, addidit: " Deum etiam illa præ- " videre, quæ natura sua sunt contingentia, et si decre- " tum ipsius absit, certo futura non sunt;" atque concludit, " de hoc rerum futurarum genere imprimis " loqui Scripturam, cum earum cognitionem, et præ- " dictionem Deo uni tribuit, falsis autem diis adimit." Paulo itaque subtilius hic versatur Crellius, quam Socinus suus, pauloque liberalius cum Deo suo agit. Non tantum enim necessario, ex natura sua futura,

scientiæ divinæ subjicit, quæ ne diabolo quidem denegare potest; sed etiam ea quæ natura sua contingentia sunt, sed, respectu decreti alicujus divini, sunt necessario eventura: reliqua autem Deo et diabolo asserit æque ignota, saltem quoad scientiæ certitudinem. At neque sic argumento nostro ullo modo satisfecit. Concedit enim non loqui prophetam de necessario ex natura sua futuris, sed de natura sua contingentibus: hactenus recte. At cum addat, " de contingentibus iis " tantum, quæ sunt sub absoluto Dei decreto," sententiam prophetæ prorsus enervat, et argumentum Dei plane inefficax reddit. Provocat enim hoc loco Deus ad populum suum, ut distinguat inter Deum verum, et deos falsos, idque per solam prænotionem, prædictionemve futurorum. Non necessario futurorum ex natura sua; et Deo enim vero, et creaturæ prænosci, et prædici possunt; sed natura sua contingentium, " ut " sub decreto Dei," inquit Crellius. At vero de his nullo modo judicare populus potest, nisi cognoscat quænam sua natura contingentia sint sub decreto divino. At si populus hoc cognoscat, potest et diabolus atque ita prænoscere atque prædicere. Neque provocare potest Deum ad populum judicaturum ex iis, quæ cognoscere non potest. Quæ autem futura contingentia sub decreto fuerint, quæ non fuerint, judicare nullo modo potuit.

Reliquum igitur est, ut Deus loquatur de universis quocunque modo contingentibus, quæ nulli creaturæ possunt certo cognosci, ideoque neque infallibiliter prædici. Deo autem omnia certissime cognoscuntur, et infallibiliter prædicuntur.

Verum itaque et efficax argumentum nostrum est, quicquid dixerint Socinus Crelliusque: scil. Si ipsa

prænotio futurorum sit demonstratio veri Dei, tum Deus certo cognoscit futura contingentia. Sed: Ergo.

Probatur 2°. Si dentur prædictiones certæ et infallibiles de mere contingentibus certo et infallibiliter futuris; tum datur in Deo certa cognitio futurorum contingentium. Certitudo enim scientiæ divinæ est unicum fundamentum infallibilitatis prædictionum: et si Deus prædiceret, per prophetas, id quod certo non cognoscit, nulla causa esset quare firmum fidei assensum prædictionibus adhiberemus: mentitur enim, non tantum qui asserit id esse verum, quod scit esse falsum, sed ille etiam qui asserit id esse verum, quod verum esse nescit, licet verum sit. At dantur prædictiones certæ et infallibiles de futuris mere contingentibus. Ergo.

Ut huic objectioni occurrant Sociniani, prædictiones divinas ita interpretantur, ut aut non sint de pure contingentibus, aut, si sint, de talibus futuris dicant Deum non prædicere ea certo futura, sed verisimiliter tantum. Duo itaque in probanda minori propositione spectabimus; primum, prædictiones, quas asserimus, esse de objectis pure contingentibus; secundum, ut sint prædictiones non conjecturales, sed certæ et infallibiles; ac propria fidei divinæ objecta, cui non potest subesse falsum.

Legimus Gen. xv. 13. locutus est Deus ad Abrahamum: *Scito prænoscens, quod peregrinum futurum sit semen tuum in terra non sua, et subjicient eos servituti, et affligent quadringentis annis. Veruntamen gentem cui servituri sunt Ego judicabo.* At hæc est prædictio de pure contingentibus certo futuris. 1°. Est de certo futuris. Dicitur enim promissio Abrahamo facta, Act. vii. 5, 6. Omnis autem promissio Dei est

Amen. Dicitur *fœdus quod pepigit Deus cum Abrahamo,* Exod. ii. 24. Et fuit quidem hoc solenniter confirmatum, et exactissime impletum. Non erat igitur monitio tantum, aut conjecturalis prædictio, humano modo facta, sed certa et infallibilis, certam et infallibilem præscientiam, ut causam, requirens. 2°. Eadem est de pure contingentibus. Est enim de actibus a voluntate humana dependentibus, a voluntate eorum qui nondum nati erant; hi autem sunt natura sua contingentes, iidem etiam sunt liberi a decreto aliquo divino determinante voluntates hominum ad eos actus necessario producendos, quia sunt actus mali, a Deo prohibiti, et, ut mali, iram Dei in ipsos provocaturi, et ut tales actus scil. quos ipse severe punire vellet, a Deo prædicuntur. Cum itaque sint, et natura sua contingentes, et a decreto determinante liberi, sunt pure contingentes. Erat itaque hæc prædictio a Deo facta, de pure contingentibus certo futuris.

Ad hunc locum nihil Crellius; ratus, opinor, sufficere ea quæ dicta sunt a Socino. Socinus autem non negat hanc certam prædictionem fuisse, et ex præscientia infallibili: negat vero esse de pure contingenti, sed potius ex decreto Dei. "Respondeo," inquit, "posse Deum, et solere, peccatis peccata punire. "Potuit igitur Deus auctor esse servitutis et afflictionis "populi sui, ut ea ratione Ægyptios ob idololatriam "graviter puniret; atque ita Deus afflictionem istam "prædicere potuit, non ex prænotione omnium quæ "fiunt, sed ex decreto suo." Sed hoc responsum tollo; 1°. negando Deum peccata peccatis proprie punire; peccatum enim, qua tale, est voluntarium, et pœna, ut pœna, est involuntaria; nullum igitur peccatum

proprie pœna est; nulla pœna proprie peccatum, utpote justa [c].

2°. Illa improprie dicta pœna, ut afflictio injusta et ingrata populi Dei, fuit proprie peccatum, atque ita voluntaria et libera actio; aliter juste punibilis non fuisset; at si libera, ergo et contingens; si non contingens, ergo nec libera; si non libera, ergo nec peccatum.

3°. Si daremus afflictionem populi Dei, non tam ut peccatum Ægyptiorum, quam ut pœnam peccati fuisse, decreto Dei determinatam, atque in illo decreto prævisam; certe non potuit ut pœna peccatorum determinari per decretum divinum, et in illo decreto prævideri, nisi præviderentur illa peccata, quorum esset pœna. Necesse est igitur, ut peccata illa liberrima Ægyptiorum illorum, qui afflicturi erant Israelitas, et propter quæ, ipso illo afflictionis peccato, ex decreto divino punirentur, fuerint Deo certissime cognita, cum hæc Abrahamo prædixit. At illa peccata nondum erant commissa, et ipsi homines post trecentos annos nati sunt, qui ita erant libere primo peccaturi. Ipsa itaque peccata, pœnam illam improprie dictam præeuntia et commerentia, erant actus liberrime proferendi, atque ideo pure contingentes, respectu ullius determinationis extrinsece necessitantis; et iidem non erant nisi post trecentos annos futuri. Prædictio igitur Dei Abrahamo facta fuit ex præscientia certissima futurorum pure contingentium.

[c] S. Augustin. De Prædest. Sanct. x. 19. "Etsi sunt quædam, quæ ita peccata sunt, ut "pœnæ sint etiam peccatorum, "unde dictum est, Tradidit eos "Deus in reprobam mentem, ut "faciant quæ non conveniunt; "non ibi peccatum Dei est, sed "judicium." Idem argumentum fusius tractat S. Gregorius Magn. Moral. in Job. xxv. §. 9. Homil. in Ezech. lib. I. §. xi.

Prævidit, opinor, Socinus, responsionem hanc suam non esse satis per se firmam, ex decreto puniendi certum populum, scil. Ægyptios, petitam. Addit igitur plenioris responsionis loco, facetum sane commentum: " Decrevisse quidem ab initio Deum, ut populus suus " ab una aliqua gente affligeretur; sed ut ea gens " Ægyptii ipsi forent, non ante decrevisse quam in " Ægyptum populus translatus est." Sed et hoc responsum tollo, 1°. quia summam imperfectionem, ac mutabilitatem Deo attribuit, et decreta divina quotidie nova, ex temporum particulis, oriri asserit, et prædictiones Dei absolutas ex decretis prorsus indeterminatis dependentes docet: quæ omnia attributis Dei a nobis ante demonstratis plane contradicunt.

2°. Si daretur Deum non ante decrevisse, ut gens quæ affligerent Israelitas Ægyptii essent, quam in Ægyptum populus Dei translatus est; nihil tamen omnino hoc Socinum juvat, quia populus Israeliticus translatus est in Ægyptum, pluribus quam ducentis annis ante afflictionem illam quæ fuit a Deo prædicta, atque ideo pluribus quam centum annis antequam quisquam ex illis Ægyptiis, qui ita peccaturi et puniendi prædicuntur, natus est: admisso itaque hoc commento, tota difficultas qua urgetur Socinus manet integra.

3°. Sive prædictio illa primo facta spectet ad Ægyptum, sive ad populum aliquem individuum vagum, nata est certe ex præscientia, quod gens illa, qualiscunque esset, affligendo populum, aut alio peccato quod provocaret Deum ut afflictione peccaminosa punirentur, peccatura esset, et ultionem divinam provocatura: quæ peccata adhuc manent prævisa ut pure contingentia, certo futura. Refutatis itaque adversarii responsis, concludo: prædictionem divinam Gen. xv. 13. scriptam,

esse certam et infallibilem de futuris mere contingentibus.

Similiter certæ sunt prædictiones a Deo factæ de incredulitate et impietate populi, temporibus Messiæ, deque rejectione ejus propter eam futura. Ut Is. liii. 1. *Quis credidit auditui nostro? et brachium Domini cui revelatum est?* Ubi præteritum, credidit, pro futuro, credet, positum est, propter certitudinem futuritionis. Prophetiam enim hanc disertam fuisse ostendit Joan. xii. 37. *Cum autem tanta signa fecisset coram eis, non credebant in eum, ut sermo Isaiæ prophetæ impleretur, quem dixit: Domine quis credidit auditui nostro?* Ecce prædicta est infidelitas. Impietas etiam prædicitur erga Messiam, quod Eum sint contempturi, vulneraturi, et morte affecturi. At opera infidelitatis et impietatis hominum, post tot centurias annorum, procreandorum, sunt futura pure contingentia. Dantur itaque certæ prædictiones de contingenter futuris.

Eadem est ratio prædictionum de adventu falsorum doctorum, prophetarum, et Antichristi: de impietate et infidelitate hominum in adventu Christi; ad quæ omnia peculiariter nihil est a Socino responsum.

Sit igitur secundum nostrum argumentum integrum et illibatum: si dentur prædictiones certæ et infallibiles de mere contingentibus, certo et infallibiliter futuris, datur in Deo certa cognitio futurorum contingentium: Sed dantur &c.: Ergo. Ut recte dixerit Tertullianus: " De præscientia vero quid dicam? quæ tantos habet " testes, quantos fecit prophetas[d]."

Probatur 2°. ratione.

1°. Si Deus certo cognoscat contingenter præsentia, cognoscit contingenter futura. At Deus certo cognoscit

[d] Adv. Marcion. ii. §. 5.

contingenter præsentia. Omnes enim res præsentes, quocunque modo existant, Deo cognitas esse, et ante probavimus, et nemo negat, quando enim præsentes sunt, necessario sunt. Consequentia patet. Quia quæcunque Deus jam cognoscit, ea ante cognovit; neque potest ullum momentum temporis assignari, in quo Deus non cognovit, quod jam cognoscit. Etenim scientia Dei, non minus æterna quam essentia. Omnia autem contingenter præsentia aliquando non fuerunt: ergo cognita erant, quando non fuerunt; quando autem non fuerunt, erant tantum contingenter futura. Contingenter itaque futura sunt Deo cognita; idque vel inde certum est, quia omnis cognitio divina est æterna.

2°. Si tota ratio quare nos non intelligimus contingenter futura, sit imperfectio scientiæ nostræ, tum Deus cognoscit futura contingentia: Deus enim habet omnes scientiæ perfectiones, seclusis omnibus imperfectionibus. Sed tota ratio quare nos non intelligimus contingenter futura, est imperfectio scientiæ nostræ: scil. quia non possumus nobis comparare certas species eorum, quoniam nec ab ipsis possumus habere, cum non sint, nec a causis, quoniam determinatæ non sunt. Deus autem non indiget speciebus, ut ostendimus, sed ejus scientia est, ex se ipsa, actu determinata immediate ad omne cognoscibile. Cognoscit itaque Deus futura contingentia, idque ex eo certum est, quod ipsius scientia sit infinite perfecta.

Atque hæc dicta sunto ad confirmationem scientiæ nostræ[e], de certissima cognitione, [quæ in Deo est,] futurorum contingentium. Veruntamen, quoniam adversarii existimant rationem quare, aut nos, aut Deus non cognoscit contingentia, non esse ex aliqua imper-

[e] Hæc si sana sunt, Pearsonus videtur "scientiam nostram" vocare eam quam de Dei præscientia habemus.

fectione intellectus, aut modi intelligendi, sed ex ipsa rerum natura[f]: ut enim, cum dicitur Deum omnia posse, ea intelliguntur omnia, quæ sub potentiam ullam cadunt, seu quæ natura sua sunt possibilia: ita etiam cum dicitur Deum omnia scire, intelligenda sunt omnia scibilia, seu omnia quæ sub scientiam ullam cadunt: quæ autem nullo modo sunt, ea, ex ipsius rei natura, nullo modo sciri possunt: ea autem quæ nondum extiterunt, nec certo futura sunt, nullo modo sunt: atque ita futura contingentia nullam habent determinatam futuritionem, ut propositiones de futuris contingentibus non habent determinatam veritatem, secundum ipsum Aristotelem, atque ideo non possunt determinate sciri.

Necesse erit igitur hanc quæstionem, de determinata veritate propositionum de futuris contingentibus, paulo diligentius discutere, et rationes Aristotelis, quibus tantum fidunt adversarii, examinare.

[f] Vide quæ Vorstio objicit rex Jacobus in sua Protestatione Anti-Vorstia. Opp. p. 359, 360. Geo. Ashwell, De Socino et Socinianismo, §. 62. p. 112, 113.

LECTIO XVIII.

DE SCIENTIA DEI.

OSTENDIMUS priori Lectione adversus Socinum dari certissimas prædictiones, atque ideo scientiam in Deo infallibilem, de futuris pure contingentibus. Idque satis nos probasse putamus, quod ad scientiæ divinæ perfectionem attinet. Cum autem Socinus perfectionem intellectus divini nullo modo negare præ se ferat, sed tantum futuris contingentibus intelligibilitatem auferre; (neque enim Deum ipsum id intelligere censendum est, quod intelligi nullo modo potest;) necesse omnino est ut hanc quæstionem, de intelligibilitate futurorum contingentium, paulo diligentius discutiamus. Hæc autem controversia, cum ad principia dialecticæ, de veritate propositionum, præcipue spectet, maximam nobis difficultatem parit, quod Aristotelem, in hac arte facile princìpem, adversantem nobis habere videamur.

Ac primo quidem concedimus, non posse nos determinatam scientiam Deo tribuere earum rerum, seu propositionum, quæ nullam habent determinatam veritatem; veritatem enim esse objectum scientiæ agnoscimus; sed dicimus etiam, earum propositionum

determinatam esse veritatem, quarum Deus habet certam et determinatam scientiam.

2°. Cum Deo futurorum contingentium certam scientiam tribuendam esse contendimus, simul propositionum, de his futuris contingentibus, determinatam esse veritatem asserimus; imo vel inde probamus.

Sit igitur hoc primum argumentum: Quæcunque determinate cognoscuntur, sunt determinate vera: Futura contingentia determinate cognoscuntur: Ergo.

Sed quoniam Sociniani sola rationis vi niti videntur, et minoris certissimam veritatem tot modis eludere conantur, ex ipsa futurorum ac contingentium natura, eandem conclusionem inferam, et probabo.

1. Primo itaque suppono, contingens, qua tale, posse esse, vel non esse, respectu cujuslibet instantis antequam sit, atque hanc esse ipsam naturam contingentiæ.

Suppono 2°. Contingens non posse non esse, cum est; sive, necessario esse, quando est: in hoc ipso enim contingens a necessario non differt.

Suppono 3°. Multum distare hæc duo: necesse est aliquid esse, quando est, et necesse est aliquid esse simpliciter. Ipse enim qui adversatur, Aristoteles, hæc tanquam indubitata tradit: *Τὸ μὲν οὖν εἶναι*, inquit, *τὸ ὂν, ὅταν ᾖ, καὶ τὸ μὴ ὂν μὴ εἶναι, ὅταν μὴ ᾖ, ἀνάγκη· οὐ μέντοι οὔτε τὸ ὂν ἅπαν ἀνάγκη εἶναι· οὔτε τὸ μὴ ὂν ἀνάγκη μὴ εἶναι· οὐ γὰρ ταὐτόν ἐστι τὸ ὂν ἅπαν εἶναι ἐξ ἀνάγκης ὅτε ἔστι, καὶ τὸ ἁπλῶς εἶναι ἐξ ἀνάγκης· ὁμοίως δὲ καὶ ἐπὶ τοῦ μὴ ὄντος.* Ita ille, vere et subtiliter, uti solet[g].

Suppono 4°. Futurum, qua tale, nullam aliam existentiam denotare quam eam quam habiturum est, quando erit; sive omnem aliam existentiam negare atque respuere, in ullo instanti cogitabilem, ante instans quo erit. Si enim cogites futurum habere ullam

[g] De Interpret. ix. 14.

existentiam, ante illud instans quo erit; cogitas, sive concipis illud esse antequam sit, atque ita facis non futurum, sive præsens, quando præsens non est: præsens enim erit illi instanti quo futurum est, sed præsens non est, aut erit, ulli instanti durationis, antequam erit, seu futurum est.

Suppono 5°. Determinate esse, vel non esse, non significare aliquam antecedaneam[h] essendi determinationem, sed tantum determinare τὸ esse, a non esse, et non esse, ab esse; ut id dicatur determinate esse, quod revera est, nec potest dici non esse: et id dicatur determinate non esse, quod revera non est, nec vere potest dici esse.

Suppono 6°. Propositionem esse determinate veram, quæ dicit illud esse, quod revera est, aut non esse, quod revera non est: scil. quæ asserit aliquid ita esse, ut verum non sit illud non esse; vel negat aliquid esse, ut verum non sit illud esse. Neque aliud quicquam determinatio significat, quoad veritatem. Ad propositionem autem quod attinet, cum duæ contradictoriæ de eadem re affirmantur, et negantur, certum est aut hanc esse veram, aut illam; sed si nihil amplius asseratur, adhuc sunt indeterminate veræ, aut falsæ; cum enim dicimus, aut hanc, aut illam, neque determinamus hanc nec illam; ubi autem hæc dicitur esse vera, illa autem falsa, tunc determinatur quænam sit vera, quænam falsa, et ita sunt determinate veræ, aut falsæ; si hæc vera, illa falsa esse dicatur, aut ita esse supponatur.

His præsuppositis, ad probationes ipsas accedo:

Argumentum 1. Aut propositiones contradictoriæ de futuro contingenti sunt neque veræ neque falsæ omnino, aut sunt tantum indeterminate veræ vel falsæ, aut sunt

[h] antecedaneæ. S.

determinate veræ aut falsæ: At non sunt neque veræ neque falsæ omnino, nec sunt tantum indeterminate veræ aut falsæ. Ergo sunt determinate veræ aut falsæ: i. e. altera earum est determinate vera, altera determinate falsa. Major evidens est, ex sufficienti enumeratione partium. Minoris pars prior et nobis conceditur, et per se evidens est.

1°. Conceditur ab Aristotele: *ἄμφω γὰρ οὐχ ὑπάρξει ἅμα ἐπὶ τοῖς τοιούτοις.* Et rursus, *ἀλλὰ μὴν οὐδ' ὡς οὐδέτερόν γε ἀληθὲς, ἐνδέχεται λέγειν, οἷον ὅτι οὔτε ἔσται, οὔτε οὐκ ἔσται*[i]. "Putaverunt autem quidam," inquit Boethius[k], "quorum Stoici quoque sunt, Aristotelem "dicere, in futuro contingentes nec veras esse, nec "falsas; sed falsum est. Non enim Aristoteles hoc "dicit quod utræque nec veræ, nec falsæ sunt, sed quod "una quidem ipsarum quælibet, aut vera aut falsa est."

2°. Conclusione hac non indigemus; est enim per se evidens. Sint enim, v. g. hæ duæ propositiones contradictoriæ de futuro contingenti: Alexander cras pransurus est: Alexander cras pransurus non est[l]. Si neutra ex his propositionibus vera sit, tum Alexander neque cras pransurus est, neque cras pransurus non est: si neutra ex iisdem falsa sit, tum Alexander et cras pransurus est, et cras pransurus non est: sed fieri omnino non potest, ut aut Alexander neque cras pransurus sit, neque cras pransurus non sit; aut et cras pransurus sit, et cras pransurus non sit. Nemo enim potest et prandere simul, et non prandere; neque quisquam potest neque prandere, neque non prandere. Ergo neque neutra ex his propositionibus vera est,

i De Interpret. IX. 3. et 6.

k Plura habet Boethius de hac quæstione in Comment. in Aristot. Libr. de Interpret. Edit. ii. lib. iii. Verba quæ citat Pearsonus exstant in p. 364. ed. Glareani.

l Ex Boethii Comment. in Aristot. Libr. de Interpret. Edit. i. p. 241. ed. Glareani.

neque neutra falsa est. Non possunt itaque propositiones de futuro contingenti esse, neque omnino veræ, neque omnino falsæ.

Secunda pars minoris est: Propositiones contradictoriæ de futuro contingenti, non sunt indeterminate tantum veræ vel falsæ. Probatur. Quia indeterminata veritas, aut falsitas, nec veritas nec falsitas est: at in his propositionibus est aliqua veritas, et falsitas, ut ostendimus: ergo harum propositionum veritas aut falsitas tantum indeterminata non est. Quod autem nulla veritas, aut falsitas sit revera talis, et tamen indeterminata, probatur. Recte Aristoteles, *ὁμοίως οἱ λόγοι ἀληθεῖς, ὥσπερ καὶ τὰ πράγματα*[m]. "Eo modo "propositiones de rebus veræ sunt, quo res ipsæ sunt;" sed res singulares quæ sunt non habent indeterminatam existentiam. Ergo neque propositiones indeterminatam veritatem. A parte enim rei, non dantur individua vaga; sed quicquid est a parte rei, est singulare aliquid determinatum, et ab aliis distinctum. Ut cum dico, hic est vel Petrus, vel Paulus, ille, de quo loquor, non est indeterminate, sed determinate vel Petrus, vel Paulus: et si Petrus sit, ita Petrus est, ut Paulus non sit; si Paulus, ita Paulus est, ut Petrus non sit. Illa autem indeterminatio, seu confusio, per conjunctionem, aut, expressa, non est in ipsa re, sed in confusione, seu indeterminatione intellectus, Petrum a Paulo minime distinguentis. Ita in contradictoriis propositionibus, nulla est indeterminate vera, aut indeterminate falsa; licet dicamus, aut hæc, aut illa vera est: sed illa indeterminatio tantum est in intellectu, non potente judicare, quænam vera, quænam falsa. Veritas autem non est nisi in una determinate, falsitas non est nisi in altera

[m] Ex Boethii Comment. in Aristot. Libr. de Interpret. Edit. i. p. 15. ed. Glareani.

determinate; sed nos non possumus definire, in qua veritas, et in qua falsitas sit. Et quemadmodum omnia quæ sunt, determinate sunt, ita omnia quæ futura sunt, determinate futura sunt. Esse enim quod futurum est, est esse determinatum. Quod enim est futurum, est esse actuale futurum, at nullum esse actuale potest esse indeterminatum.

Hoc ulterius adhuc sic ostenditur. Quando res quæcunque quocunque modo fit, habet definite et determinate esse. At quicquid nunc est, aut quocunque modo, toto tempore præcedenti futurum erat: ergo illud esse, determinate sumptum, erat toto tempore præcedenti futurum. Per eandem enim existentiam qua res modo est præsens, fuit futura toto tempore præcedenti. Ut enim, ab existentia effectus in hoc tempore, vocatur præteritus toto tempore subsequenti, ita, ab eadem existentia, vocatur futurus toto tempore præcedenti.

Recte quidem Boethius, etiam dum Aristoteli adstipulatur. " Contingentia sunt quæcunque vel ad esse, " vel non ad esse æqualiter sese habent, et sicut ipsa " indefinitum habent, et esse, et non esse, ita quoque et " de his affirmationes, et negationes indefinitam habent " veritatem, vel falsitatem; cum una semper vera sit, " altera falsa: sed quæ vera, et quæ falsa, nondum in " contingentibus notum est."

Recte, inquam, his verbis totam indeterminationem, non in re ipsa, sed in nostra ignorantia rerum futurarum, sive eventuum collocat. Quamvis alibi quidem dicat hoc fieri per suam naturam, non ad nostram ignorantiam atque notitiam.

Inepta igitur omnino sunt ista a Socino, in Prælectionibus scripta. " Fatemur quidem nos, omnia a Deo " sciri quæ futura sunt, sed interim negamus ea quæ " fiunt, si contingentia sint, futura fuisse, antequam

" fierent." Vidit hæc stare per se non posse, vidit quod statim objici posset; itaque addit: " Sed dicet aliquis, " igitur si ista futura fuisse negas, sequitur ea fuisse " non futura: quomodo igitur fieri potuerunt, si erant " non futura?" Luculenta sane objectio, et satis directe opposita sententiæ Socinianæ. Quid igitur respondet? In hæc omnino verba: " Sciendum est futura contin- " gentia, antequam fiunt, nec futura esse, nec esse non " futura." Quam hæc prorsus absurda, et ab omni veritatis specie aliena. Primo enim vocat ipsa futura, et negat esse futura, subdit non esse futura antequam fiant, ac si essent futura, postquam fiant: negat denique esse futura, et simul neget esse non futura: h. e. asserit contradictoria esse simul vera. Progreditur, " Et affir- " mare quidem possumus, antequam fiant, ea vel futura " esse, vel non futura." Quomodo autem potest affirmare quod negat, aut negare quod affirmat[n]? Validum est itaque quod proposuimus argumentum, scil. propositiones contradictorias de futuro contingenti, esse determinate veras, aut falsas.

Argumentum ii. Omnis veritas propositionis de futuro fundatur in veritate propositionis de præsenti: At veritas propositionis de re præsenti, licet contingenti, est determinata: Ergo propositionis veritas de re futura contingenti est determinata.

Vis hujus argumenti breviter in hoc consistit; Quod cum dicimus aliquid esse futurum, non intelligimus aliquam essentiam quæ sit, antequam res, quæ esse futura dicitur, revera erit: sed tantum existentiam rei in instanti secuturo, connotando carentiam existentiæ

[n] Pearsono consentit vir inter philosophos non ultimus, Leibnitius: " Dei negare præscien- " tiam," ait, " de rebus futuris " contingentibus, quod Sociniani " faciunt, idem est ac si neges " providentiam, qua res singulas " regit gubernatque." Cinquième Ecrit à Clarke, §. 5.

in instanti præsenti. Illa autem existentia in instanti secuturo, quando existit, est in instanti præsenti, et ipsa præsens est, atque ideo tum determinata: at respectu instantis præcedentis, nullam aliam relationem habet, nisi quam habet ex instanti præsenti quo tum est, et quo ante futura erat.

ARGUMENTUM iii. Si propositiones universales de futuro contingenti sint determinate veræ, vel falsæ, tum propositiones singulares de futuro contingenti sunt determinate veræ, aut falsæ: Sed propositiones universales &c. Ergo.

Minor a nemine hactenus negata est, et ab Aristotele asserta. Consequentia majoris manifesta est. Quia particulares propositiones non possunt esse determinate veræ, nisi singulares propositiones sint determinate veræ. Particulares enim propositiones fundantur in singularibus, et earum veritas non aliunde resultat, quam ex veritate plurium singularium.

Argumentum, quo fretus est Aristoteles, unicum; illudque, si solidum esset, aliis omnino opus non esset. Ostendit enim assertionem nostram implicare contradictionem: scil. Si in materia contingenti esset determinata veritas, esset contingens, quia supponitur; et esset non contingens, quia est quid determinatum; determinatum enim et contingens sunt opposita. *εἰ γὰρ πᾶσα κατάφασις ἢ ἀποφάσις ἀληθὴς ἢ ψευδὴς, καὶ ἅπαν ἀνάγκη ὑπάρχειν ἢ μὴ ὑπάρχειν.* Et rursus, *ὥστε ἀνάγκη ἢ τὴν κατάφασιν, ἢ τὴν ἀπόφασιν ἀληθῆ εἶναι ἢ ψευδῆ. οὐδὲν ἄρα οὔτε ἔστιν, οὔτε γίνεται, οὔτε ἀπὸ τύχης, οὔθ' ὑπότερ' ἔτυχεν, οὐδὲ ἔσται ἢ οὐκ ἔσται.* Et rursus, *εἰ ἔστι λευκὸν νῦν, ἀληθὲς ἦν εἰπεῖν πρότερον, ὅτι ἔσται λευκόν· ὥστε ἀεὶ ἀληθὲς ἦν εἰπεῖν ὁτιοῦν τῶν γινομένων ὅτι ἔστιν ἢ ἔσται.* *Εἰ δὲ ἀληθὲς ἦν εἰπεῖν ὅτι ἔστιν, ἢ ἔσται, οὐκ οἷόν τε τοῦτο μὴ εἶναι, οὐδὲ μὴ ἔσεσθαι· ὃ δὲ μὴ οἷόν τε*

μὴ γενέσθαι, ἀδύνατον μὴ γενέσθαι. ὃ δὲ ἀδύνατον μὴ γενέσθαι, ἀνάγκη γενέσθαι· ἅπαντα οὖν τὰ ἐσόμενα ἀναγκαῖον γενέσθαι· οὐδὲν ἄρα ὁπότερ' ἔτυχεν, οὐδὲ ἀπὸ τύχης ἔσται, εἰ γὰρ ἀπὸ τύχης οὐκ ἐξ ἀνάγκης. Ita miris modis se torquet Aristoteles in hoc argumento conficiendo; nihil tamen omnibus modis torquendo aliud efficere potuit, quam, si propositiones sint determinate veræ de futuris contingentibus, tum contingentia sunt determinate futura; si autem sint determinate futura, non sunt contingentia, sed necessaria.

Respondeo, determinata veritas propositionis de futuro contingenti non tollit contingentiam, nec infert necessitatem. Non enim ipsa est determinatio agentis, vel actionis, sed tantum orta ab effectu ad quem agens se libere determinavit. Contingens quidem, qua tale, potest esse, vel non esse, respectu cujuslibet instantis, antequam sit; ut primo loco supposuimus; at determinata veritas futuri contingentis nullum respicit instans antequam sit; in nullo enim instanti supponitur esse, antequam erit. At contingens ipsum non potest non esse, cum est; sive necessario est, quando est; ut secundo loco supposuimus. Et hæc determinatio nihil aliud requirit, nisi ut futurum tunc esse dicatur, quando est, supponit itaque rem tum esse, quando est. Suppositio autem quæ sumitur ex ipsa existentia rei, non tollit ejus indifferentiam; alias nihil existeret contingenter. Ea enim ipsa quæ cum summa contingentia existunt, non possunt non existere, ex suppositione quod existant. Ut enim, fatente Aristotele, omne quod est, dum est, necesse est esse: non tamen omne quod est, necesse est esse: ita omne quod erit, quando erit, necessario erit; non tamen omne quod erit, necessario erit.

Atque ita tandem satis probavimus, propositionem de futuro contingenti aliam esse determinate veram, aliam determinate falsam, causamque tantum in intellectu nostro esse, quod tanquam indeterminatæ veritatis considerentur. Ut autem ad primam quæstionem revertamur, cum propositionum de materia contingenti sit determinata veritas, et omnis veritas sit objectum intellectus, et intellectus divinus sit infinitæ perspicaciæ, necesse est ut Deus definite intelligat omnia futura contingentia.

Est autem hoc adeo verum atque certum, ut ipsi Græci philosophi Platonici, atque Peripatetici, licet doctrinam Aristotelis de indeterminatione veritatis futurorum conditionalium sequerentur, semper tamen admitterent Deum omnia futura, etiam contingentia, uno et immutabili actu intelligere.

Observatur ex Iamblicho apud Ammonium, *διάφορα εἶναι τὰ μέτρα τῶν γνώσεων*, " varias scil. esse mensuras " sive gradus cognitionis." Cum enim cognitio sit actus cognoscentis circa cognitum, aliquando actus cognoscentis perfectior est natura cogniti, aliquando imperfectior, aliquando æqualis. Ut cum res particulares, per rationes æternæ et universalis veritatis cognoscimus, ipsa cognitio re cognita superior est; cum anima seipsam contemplatur, *σύστοιχος*, sive æqualis; cum res prorsus divinas, inferior. Quibus positis, dicendum est, inquit ille, *τὸν Θεὸν γινώσκειν μὲν πάντα τὰ γεγονότα, καὶ τὰ ὄντα, καὶ τὰ ἐσόμενα, ἢ μέλλοντα, τῷ Θεῷ προσήκοντα τρόπον, τοῦτο δέ ἐστι μιᾷ καὶ ὡρισμένῃ, καὶ ἀμεταβάτῳ γνώσει*· i. e. " Deum scire omnia præ- " terita, præsentia, et futura sive certo sive con- " tingenter, modo suæ naturæ congruenti, una scil. " definita et immutabili cognitione." *Γινώσκειν μέντοι*

τὰ ἐνδεχόμενα κρειττόνως τῆς αὐτῶν ἐκείνων φύσεως· διόπερ ταῦτα μὲν, ἀόριστον ἔχοντα τὴν φύσιν, δύνασθαί τε καὶ ἐκβαίνειν καὶ μὴ ἐκβαίνειν, ἐκεῖνον δὲ ἅτε κρειττόνως τῆς φύσεως αὐτῶν τὴν γνῶσιν αὐτῶν προειληφότα, ὡρισμένως καὶ ταῦτα εἰδέναι. Ita largitur futurorum contingentiam naturam esse indefinitam, cognitionem autem ipsorum in Deo esse definitam.

Quid igitur faciemus Socino, qui in re maxime theologica, philosophico tantum permotus argumento, id Deo negavit, quod philosophi ipsi nunquam negaverunt? *Μὴ τολμάτω τις τὸ τοῦ γνωστοῦ πρότερον καὶ ὕστερον εἰς τὴν τοῦ Θεοῦ γνῶσιν ἀναφέρειν·* inquit Simplicius. Negant illi, propositiones de futuro contingenti esse determinate veras; non negant esse determinate Deo cognitas. Ut in philosophia peccent, in theologia peccare nolunt. Negat Socinus has propositiones esse determinate veras; negat et Deo esse determinate cognitas. Nos in philosophia ab Aristotele dissentire non veremur, asserentes, propositiones de futuro contingenti esse determinate veras; in theologia, et a philosophis et a theologis omnibus dissentire omnino veremur, asserentes, propositiones de futuro contingenti esse Deo determinate cognitas.

Cum autem futurum contingens duplex est, vel absolutum, vel conditionatum: ostendimus hactenus Deum certo cognoscere futura contingentia absoluta, ostensuri postea eundem Deum, pro infinita sua perspicacia, non minus certo intelligere futura contingentia conditionata.

LECTIO XIX.

DE SCIENTIA DEI CONDITIONATA.

AD ostendendam objecti scientiæ divinæ latitudinem, docuimus Deum non tantum præsentia, et præterita, sed etiam futura cognoscere, idque certo. Cum autem difficultas in cognoscendis contingenter futuris maxime spectetur, ostendimus etiam ea esse Deo certissime cognita. Contingenter autem futurum cum duplex sit, vel absolutum, vel conditionatum: quæ hactenus diximus, ad contingens absolutum spectant; quæ ad contingens conditionatum pertinent, impræsentiarum tradimus.

Observandum 1°. Futurum conditionatum esse, quod certa conditione posita est futurum, sive sit absolute futurum, sive non, i. e. sive illa conditio posita fuerit aliquando, sive nunquam: si modo, ut tempore suo existat, ab aliqua conditione pendeat, futurum certe conditionatum est, i. e. non aliter futurum, nisi sub conditione; ut, Si fur captus fuerit, suspendetur.

Observandum 2°. Futurum conditionatum necessarium esse, quod certa conditione posita necessario sequitur, et infertur: h. e. ita est futurum, ut ea conditione

posita, non possit esse non futurum. Ut, Si Petrus cucurrerit, movebitur. Si Sol cras ortus fuerit, dies erit.

Observandum 3°. Futurum conditionatum liberum esse, quod certa conditione posita est futurum, ita tamen ut, ea conditione non posita, non sit futurum, et ea conditione posita, posset esse non futurum. Ut, Si veniam quis petierit, dabo.

Dico 1°. DEUS CERTISSIME COGNOSCIT FUTURA CONTINGENTIA NECESSARIA. Probatur, eo ipso quod sint necessaria; quia, ob eandem rationem, continent in se necessariam et infallibilem veritatem. Cum enim, penetrata natura conditionis, et necessariæ consecutionis, etiam ab hominibus cognoscantur, et in omni argumentatione pro veris admittantur, necesse est ut a Deo cognoscantur; aliter enim sequeretur, esse aliquid intellectui finito cognitum, et incognitum infinito. Sive igitur conditio qua aliquid infertur, sit causa ipsius, ipsum necessario efficiens, aut inferens; sive sit aliqua alia causa extra conditionem, propter quam id quod infertur, conditioni necessario annectitur, veritas conditionalis erit necessaria et infallibilis. Joann. xii. 32. *Et Ego, si exaltatus fuero a terra, omnia traham ad meipsum*: talis enim consecutio est infallibilis, ex infinito valore et pretio sacrificii Christi, seu sanguinis Dei. Talis erat veritas illius propositionis ab Elisæo prolatæ, atque perspectæ, cum regem Joas ita allocutus est 2 Reg. xiii. 19. *Si percussisses quinquies, aut sexies, aut septies, percussisses Syriam usque ad consumptionem.* Licet enim nulla videatur esse connexio inter rem enunciatam, et conditionem, aut dependentia unius ab altera; quid enim terra jaculo percussa, ad Syriam bello profligandam? erat tamen revera connexio, et

dependentia eventus a conditione, scil. percussione, ex verbo et promissione Dei prophetæ patefacta. Cum enim promisit Deus se ita facturum, si illa conditio impleretur, cumque impossibile sit Deum non stare promissis, propositio illa quæ conditioni etiam disparatæ conjungit eventum, ex promissione divina pendentem, continet omnino necessariam consecutionem, atque adeo veritatem.

Ita 2 Reg. ii. 9. *Dixit Elisæus ad Eliam. Obsecro te ut fiat in me duplex spiritus tuus. Qui respondit,* prophetico spiritu scil. i. e. ex certa scientia, quam ei Deus indiderat, *Rem difficilem postulas. Attamen si videris me, quando tollar a te, erit tibi quod petisti; si autem non videris, non erit.* Licet enim visio Eliæ non sit, ex sua natura, sufficiens et necessaria causa consequi duplicem Elisæi spiritum, tamen supposita voluntate divina dandi duplicem spiritum, si præcederet visio, erat propositio conditionalis, et prophetæ perspecta, et ideo Deo ipsi prius cognita.

Dico 2°. DEUS CERTISSIME COGNOSCIT FUTURA CONDITIONATA LIBERA.

Probatur 1°. auctoritate divina. Quæ Deus ut credenda revelavit, ea certissime cognoscit: Futura conditionata libera Deus ut credenda revelavit: Ergo.

De majori dubitandum non est; nititur enim fundamento fidei, cui subesse falsum non potest. Minor probatur ex verbis ipsius Christi Matt. xi. 21. *Væ tibi Chorazain, væ tibi Bethsaida; quia si in Tyro et Sidone factæ essent virtutes, quæ factæ sunt in vobis, olim in cilicio et cinere pœnitentiam egissent.* Quibus verbis continetur, 1°. conditio posita, si fierent miracula: 2°. futurum liberum, seu contingens, scil. pœnitentia Tyriorum: 3°. revelatio veritatis credendæ; est enim

exprobratio infidelitatis Galilæorum, et eorundem provocatio, seu invitatio ad pœnitentiam, et pœnæ infidelitati debitæ aggravatio.

Ad hunc locum pro hac scientia Dei conditionata adductum, varie respondetur; sed responsiones omnes necesse est ut ad duo capita referantur. Vel enim negant scientiam Dei de futura Tyriorum pœnitentia fuisse absolute certam: vel negant ipsam eorum pœnitentiam fuisse conditionate liberam, atque adeo sub illa conditione contingentem.

Qui negant hunc textum inferre scientiam Dei absolute certam, id faciunt, vel quod credant verba Christi nullo modo spectare scientiam Dei de pœnitentia Tyriorum, sed Galilæorum tantum duritiem; vel quod scientiam Dei quidem spectent, sed vel certam, et tunc de præsenti tantum conditione seu inclinatione Tyriorum, non de futura ipsorum pœnitentia, vel in hac re haud infallibilem, sive de eventu conjecturalem.

1. Ad primam opinionem omnino dicendum, non esse hæc dicta a Christo tantum ad exaggerandam duritiem Galilæorum, ac si nihil referret utrum vera essent necne, quæ Christus ipse adducit, ut exaggeret. Imo vero, nisi hæc aliquam in se veritatem contineant, quomodo digna sint quæ a verbo Dei dicantur, haud intelligo. Neque quisquam veterum Patrum ita Christum intellexit. Recte Tertullianus, de Pudicitia, c. 10. " Ipse Dominus Sidoniis et Tyriis præsumpsit pœni- " tentiam, si virtutum documenta vidissent." Reprehendit enim Christus Galilæos per disertam comparationem Gentilium, quibus eam virtutem tribuit, cujus defectum in Galilæis reprehendit; Sed in Galilæis reprehendit expresse defectum fidei et pœnitentiæ actualis sub miraculis; Ergo prædicit Tyriorum et

Sidoniorum fidem et pœnitentiam actualem sub iisdem: quod eo magis adhuc patet, quia diversam eorum conditionem tradit ideo futuram in die judicii.

2. Ad secundum respondendi modum autem quod attinet, scil. quod Christus non de futura pœnitentia Tyriorum, sub conditione miraculorum, sed de præsenti tantum inclinatione et præparatione animi locutus sit; id vero nec verbis Christi convenit, qui de actuali pœnitentia loquitur, nec per seipsum verum est; scil. esse in animis Gentilium veram et actualem dispositionem ad credendum et pœnitendum.

3. Ad tertium respondendi modum quod spectat, scil. scientiam Dei de actuali pœnitentia Tyriorum, sub conditione miraculorum, fuisse tantummodo conjecturalem; id vero nullo modo tolerandum est: repugnat enim essentiali perfectioni scientiæ divinæ, ut sit de aliqua re conjecturalis tantum, cum ipsa conjectura, qua talis, imperfectionem involvat, scilicet ignorantiam.

Nullo itaque modo, argumento nostro satisfaciunt, qui negant verba Christi repræsentare scientiam Dei, de futura Tyriorum pœnitentia, certam atque infallibilem.

Qui autem pœnitentiam Tyriorum a Deo conditionaliter prævisam concedunt, sed non faciunt conditionaliter liberam, sive contingentem, includunt in ipsa conditione miraculorum, decretum etiam Dei, de danda efficaci gratia Tyriis, ut convertantur: quo decreto posito, et conditioni incluso, non erit pœnitentia eorum contingens, sed necessaria. Ac si diceret Christus in hunc modum, Si [a] . . . . . .

Respondeo, aut hoc decretum Dei de pœnitentia

[a] Supplendum: "Si in Tyro "et Sidone factæ essent hæ virtutes, et si data esset Tyriis "etiam gratia efficax, quæ ad "pœnitentiam eos convertisset," &c.

Tyriorum fuit absolutum, aut conditionatum. Non absolutum; quæcunque enim sunt sub absoluto decreto Dei, illa actu eveniant necesse est. At talis pœnitentia a Tyriis non est acta; igitur nec fuit a Deo absolute decreta. Nec est decretum conditionatum, quasi Deus decreverit Tyriis et Sidoniis dare auxilium efficax, si apud eos miracula fecisset. Quia talia decreta, qua talia, repugnant perfectioni divinæ, et specialiter tale decretum in conditione positum repugnat exprobrationi hic a Christo prolatæ. Sic enim sonarent Christi verba. " Ego decrevi, per gratiam efficacem, dare pœnitentiam " Tyriis, si apud eos miracula facerem. Si igitur in " Tyro et Sidone hæc miracula facta fuissent, illi egis- " sent pœnitentiam. Sceleratiores igitur obstinatiores- " que multo sunt Galilæi, quam Tyrii, qui, cum iis " gratiam efficacem negavi, pœnitentiam haud agunt." Hæc, inquam, ita posita convellunt ipsum fundamentum exprobrationis, qua adversus Judæos Christus utitur.

Remanet igitur argumentum nostrum inconcussum: scil. Deum, sive Christum, certissime cognovisse pœnitentiam Tyriorum et Sidoniorum, sub conditione eorum mediorum, quæ Judæis præstita sunt, certo futuram: eamque pœnitentiam fuisse in sua natura, posita tali conditione, liberam seu contingentem: et scientiam ipsam Dei, de illa futura pœnitentia, fuisse certam, et infallibilem, et ad revincendos Judæos aptissimam.

Probatur 2°. auctoritate divina, scil. ex sacro oraculo, seu responso solenni a Deo Davidi dato[b]. 1 Sam. xxiii. 10. *Et ait David, Domine Deus Israel, audivit famam servus tuus, quod disponat Saul venire in Ceilam, ut*

[b] Eodem exemplo utitur Hooker. in App. ad Eccl. Pol. lib. v. vol. ii. p. 712.

evertat urbem propter me. Si tradent me viri Ceilæ in manus ejus, et si descendit Saul, sicut audivit servus tuus? Domine Deus Israel, indica servo tuo. Et ait Dominus, Descendet. Dixitque David, Si tradent me viri Ceilæ, et viros qui sunt mecum in manus Sauli? Et dixit Dominus, Tradent. His verbis videmus Davidem consulere Deum, idque duplici quæstione: 1°. an si maneret in civitate Ceilæ, venturus esset Saul? 2°. an, si ipse maneret, et Saul veniret, Ceilitæ ipsum sint in manus Saulis tradituri? Ad utramque quæstionem respondet Deus, et Saul veniet, et hi tradent te. Ut S. Hieronymus, in Quæst. Hebraicis[c], diserte interpretatur. " *Et ait Dominus, Descendet;* " ac si diceret, si hic steteris, descendet. Et quod ait, " *Si tradent me viri Ceilæ? et Dominus ait, Tradent.* " Iste est sensus; si descenderit Saul, et hic te in- " venerit, tradent."

Quo responso Davidi dato, aufugit; atque ita neque venit Ceilam Saul, nec tradiderunt Davidem Ceilitæ, licet dixerit Deus venturum Saulem, et Ceilitas tradituros Davidem. Quia veritas responsi divini sita est in conditione, quæ in quæstione supponebatur; si David manserit Ceilæ, Saul adveniet. Si Saul advenerit, et David manserit, Ceilitæ eum tradent. At hæ sunt propositiones conditionales, et contingentes, et Deus omnino profitetur esse eas sibi certo et infallibiliter cognitas, et Scriptura testatur fuisse eas Davidi per modum oraculi revelatas.

Huic argumento satis claro atque perspicuo respondent, Non respondisse Deum de eventu futuro, sed

[c] In appendice tom. iii. p. 820, 821. Vallarsii. Auctor harum quæstionum, ut visum est Martianæo, fuit Hebræus quidam anonymus, Rabano Mauro synchronus. Vid. Admonition. Opusculo præfixam.

tantum de præsenti inclinatione et intentione Saulis et Ceilitarum. At hoc ipsum textui clare repugnat. Non enim Deus respondet Saul in animo habet ut descendat, sed, Descendet; neque ait, Ceilitæ de traditione cogitant, sed, Tradent.

2°. Idem probatur auctoritate S. Patrum.

Ad intelligendam S. Patrum de hac re sententiam, observandum 1°. hanc fuisse Semipelagianorum de infantibus opinionem; scil. " tales perdi, talesque ser- " vari, quales futuros illos in annis majoribus, si ad " activam servarentur ætatem, scientia divina præ- " viderit;" ut tradit Prosper[d].

Contra hos Semipelagianos Patres docuerunt, " non " judicari mortuos de his peccatis, quæ præscivit eos " Deus perpetraturos fuisse si viverent;" ut loquitur S. Augustin. de Dono Perseverantiæ l. ii. c. 9. [aliter libri unici c. ix. §. 22.]

Ita autem argumentor. Si judicarentur homines secundum peccata vel merita, quæ Deus sub conditione videret, tum Tyrii et Sidonii non essent condemnati in die judicii: Sed Tyrii et Sidonii condemnabuntur in die judicii: Ergo. Hoc fuisse S. Augustini argumentum patet ex his verbis ibidem prolatis. " Nec damnarentur " Tyrus et Sidon, quamvis remissius quam illæ civitates, " in quibus non credentibus a Domino Christo mirabilia " signa sunt facta; quoniam si apud illas facta essent, " in cinere et cilicio pœnitentiam egissent, sicut se " habent eloquia veritatis, in quibus verbis suis Dominus " Jesus altius nobis mysterium prædestinationis osten- " dit." Et paulo post, " Facile est quippe, ut infideli- " tatem accusemus Judæorum de libera voluntate " venientem, qui, factis apud se tam magnis virtutibus, " credere noluerunt. Quod et Dominus increpans

[d] Epist. ad S. Augustin.

" arguit et dicit, *Væ tibi Chorazaim et Bethsaida, quia* " *si in Tyro et Sidone factæ fuissent virtutes quæ factæ* " *sunt in vobis, olim in cinere et cilicio pœnitentiam* " *egissent.* Sed numquid possumus dicere, etiam Tyrios " et Sidonios, talibus apud se virtutibus factis, credere " noluisse, aut credituros non fuisse, si fierent? cum " eis ipse Deus attestatur, quod acturi essent magnæ " humilitatis pœnitentiam, si in eis facta essent divi- " narum illa signa virtutum. Et tamen in die judicii " punientur, quamvis minori supplicio quam illæ civitates, " quæ, apud se virtutibus factis, credere noluerunt. " Secutus enim Dominus ait, *Veruntamen dico vobis,* " *Tyro et Sidoni remissius erit in die judicii quam vobis.* " Severius ergo punientur isti, illi remissius; sed tamen " punientur. Porro, si etiam secundum facta, quæ " facturi essent si viverent, mortui judicantur; profecto " quia fideles futuri erant isti, si eis cum tantis miraculis " fuisset Evangelium prædicatum, non sunt utique " puniendi; punientur autem. Falsum est igitur et " secundum ea mortuos judicari, quæ facturi essent si " ad eos viventes Evangelium perveniret."

S. Prosper. Responsionum L. iii. Dubio 8. " De " Tyriis vero et Sidoniis quid aliud possumus dicere, " quam non esse eis datum ut crederent, quos etiam " credituros fuisse ipsa Veritas dicit, si talia, qualia " apud non credentes facta sunt, virtutum signa " vidissent."

Est et alius vetus theologus S. Augustino contemporaneus, qui aliter quam Augustinus Pelagianis respondebat, eandem tamen veritatem de hac scientia Dei in diversa responsione supposuit. " Quidam disputator " catholicus non ignobilis hunc evangelii locum sic " exposuit, ut diceret præscisse Dominum Tyrios et " Sidonios a fide fuisse postea recessuros, cum factis apud

" se miraculis credidissent, et misericordia potius non " Eum illic ista fecisse, quoniam graviori pœnæ obnoxii " fierent, si fidem quam tenuerant reliquissent, quam si " eam nullo tempore tenuissent." S. Augustin. de Dono Perseverantiæ, cap. x. S. Augustin. de Correptione et Gratia, c. viii. 19. " Respondeant, si possint, cur Deus " illos, cum pie et fideliter viverent, non tunc de vitæ " hujus periculis raperet, ne malitia mutaret intellectum " eorum, et ne fictio deciperet animas eorum. Utrum " hoc in potestate non habuit? an eorum mala futura " nescivit? nempe nihil horum nisi perversissime et " insanissime dicitur."

3°. Idem probatur ratione.

1°. Quicquid est scibile, est Deo cognitum: Futura conditionata libera sunt scibilia: Ergo. Nam necesse est in Deo agnoscere omnem scientiam possibilem: at scientia futurorum liberorum, sub conditione, est possibilis.

2°. Quicquid naturaliter homines cognoscere desiderant, id Deus cognoscit: Sed futura conditionata libera naturaliter homines cognoscere desiderant: Ergo. Non est enim credibile id esse per se impossibile, et involvere contradictionem, quod commune judicium et appetitus generis humani aperte indicat, non tantum esse possibile, sed summopere expetendum.

3°. Si non detur scientia futurorum liberorum conditionatorum, sequeretur Deo innumeras quæstiones proponi posse, ad quarum nullam posset certam responsionem reddere.

4°. Quicquid naturaliter omnes homines scire Deum putant, id Deus cognoscit: Sed homines naturaliter putant Deum cognoscere futura conditionaliter libera: Ergo. Omnes enim quos rogabit aliquis, quid fuissent facturi, si hoc aut illud iis accidisset, illico confidenter respondere solent, Non id quidem se scire, sed Deum.

LECTIO XX.

DE VOLUNTATE DEI.

OSTENDIMUS Lectione xiv. ad vitam Dei pertinere intellectum, voluntatem, atque potentiam. Doctrinam de intellectu, sive scientia Dei quinque posterioribus lectionibus absolvimus; quare ordinis ratio postulat, ut de voluntate Dei, quam tractat Thomas quæstione xix. disseramus.

Dico igitur 1°. DATUR IN DEO VOLUNTAS. Quæ assertio ut recte intelligatur, observandum 1°. triplici potissimum ratione voluntatis nomen accipi solere. 1°. Pro ipsa facultate qua aliquid velle atque appetere, vel nolle ac repudiare possumus, quæ est quasi *δύναμις θελητικὴ*, vel *βουλητική*. 2°. Pro actu talis facultatis, qui est *τὸ* velle, aut *τὸ* nolle, et *θέλησις* seu *βούλησις*, quasi volitionem diceres. 3°. Pro re volita, seu pro eo quod quis vult, aut volendo constituit; quodque vel simpliciter objectum vel etiam effectum est actus volendi: estque *τὸ θελητὸν*, vel *τὸ βουλητόν*.

Et quidem de objecto voluntatis, haud impræsentiarum quæritur, quia illud est plerumque aliquid volenti externum. Neque de distinctione inter po-

tentiam et actum volendi adhuc agitur, sed ab illa abstrahendo dicimus, voluntatem aut per modum potentiæ, aut per modum actus Deo necessario inesse.

Probatur 1°. testimonio divino.

Ac 1°. In S. Scriptura sæpissime nobis voluntas Dei proponitur, quatenus objectum, seu effectum voluntatis Ejus est, nempe id quod vult, sive quod Ei placet. Τὸ *θέλημα* enim in Vet. Test. sæpius nobis interpretatur vel חֵפֶץ vel רָצוֹן, quæ utraque vox *εὐδοκίαν*, " beneplacitum, bonam Dei voluntatem," significat. Inde *ποιεῖν τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ*, proprie est, " id agere " quod Deo placet;" et id ipsum quod a nobis exigit Deus, voluntas Dei dicitur. 1 Thess. iv. 3. Τοῦτο *γάρ ἐστι θέλημα τοῦ Θεοῦ, ὁ ἁγιασμὸς ὑμῶν. Hæc est enim voluntas Dei, sanctificatio vestra*, i. e. Hoc est quod Deus vult, quod a vobis exigit, quod Ei maxime placet. Quoties autem S. Scriptura voluntatem Dei tanquam objectum, aut effectum, atque ideo tanquam aliquid Deo ipsi externum tradit, licet non exprimat ipsam voluntatem quam asserimus, eam tamen aut supponit aut infert; omne enim volitum est a volente volitum, et omne velle est a voluntate.

2°. S. Scriptura non tantum voluntatem Dei pro objecto usurpat, sed etiam pro ipso actu, vel facultate volendi, pro eo scil. quod in ipso Deo est. Ut 1 Pet. iii. 17. *εἰ θέλει τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ, Si voluntas Dei velit.* Et Apocal. iv. 11. *ὅτι σὺ ἔκτισας τὰ πάντα, καὶ διὰ τὸ θέλημά σου εἰσὶ, καὶ ἐκτίσθησαν.* Eph. i. 5. *κατὰ τὴν εὐδοκίαν τοῦ θελήματος αὐτοῦ, secundum propositum, vel beneplacitum voluntatis suæ.* Et Rom. ix. 19. *τῷ γὰρ βουλήματι αὐτοῦ τίς ἀνθέστηκε; voluntati enim ejus quis resistit?*

3°. S. Scriptura diserte tradit Deum velle, et quæcunque vult facere, hoc est, per modum agentis

voluntarii agere. Ut Psal. cxv. 3. *Deus noster in cœlo* כֹּל־אֲשֶׁר חָפֵץ עָשָׂה, *omnia quæcunque voluit fecit.* Quod et repetitur Ps. cxxxv. 6. Quod Spiritui Sancto particulariter tribuit S. Paulus, 1 Cor. xii. 6, 12. *Qui omnia operatur καθὼς βούλεται, prout vult.*

Satis itaque probatur ex S. Scriptura Deo inesse voluntatem.

Secundo, idem probatur auctoritate Sexti Generalis Concilii. Cujus fides canone primo ita exprimitur, "Η *δύο φυσικὰς θελήσεις, ἤτοι θελήματα, καὶ δύο φυσικὰς ἐνεργείας ἐπὶ τῆς ἐνσάρκου οἰκονομίας τοῦ ἑνὸς* Κυρίου *ἡμῶν* Ἰησοῦ Χριστοῦ, *τοῦ ἀληθινοῦ* Θεοῦ, *δοξάζειν ἡμᾶς θεοφιλῶς διεσάφησε*[a].

Probatur 3°. ratione. Deus enim est vita præditus, eaque intellectuali, uti demonstravimus. At cui inest intellectus, necesse est ut insit etiam voluntas. Licet enim Pythagoras et Plato ita rudi Minerva tractaverint facultates animæ, ut omnem appetitum intellectuali parti denegarint, duplicemque tantum appetitum, irascibilem et concupiscibilem statuerint, utrumque *τῷ ἀλόγῳ*, seu irrationabili parti tribuentes; Aristoteles tamen satis accurate distinxit, appetitum in rationalem, et irrationalem dividens. Ἄτοπον, inquit, *τὸ ὀρεκτικὸν διασπᾶν· ἔν τε τῷ λογιστικῷ γὰρ ἡ βούλησις γίνεται, καὶ ἐν τῷ ἀλόγῳ ἡ ἐπιθυμία καὶ ὁ θυμός· εἰ δὲ τρία ἡ ψυχὴ, ἐν ἑκαστῷ ἔσται ὄρεξις*, lib. iii. de Anima, c. 9. Et lib. ii. c. 3. *ὄρεξις μὲν γὰρ ἐπιθυμία, καὶ θυμὸς, καὶ βούλησις.* Et Magnorum Moralium lib. i. c. 12. *ὀρέξεως δέ ἐστιν εἴδη τρία, ἐπιθυμία, θυμὸς, βούλησις.* Est itaque appetitus λογικὸς, rationalis, seu intellectualis, qui nunc proprie voluntas dicitur, sive *βούλησις ἐν τῷ λογιστικῷ*. Neque tantum inest, sed omnino necessario inest, et ad vitam

[a] Vid. Acta Concil. Trullani apud Labbæum, tom. vi. p. 1138, 9.

intellectualem cum intellectu necessario concurrit. Ut enim formam naturalem consequitur appetitus quidam naturalis, ita et formam cognoscitivam appetitus ipsi proportionatus, sensitivæ sensitivus, intellectuali intellectualis: ea enim est natura boni, ut illud omnia appetant, et quo magis apprehenditur, eo appetatur magis: est itaque in omni substantia intellectuali, inclinatio ad bonum ab intellectu apprehensum, et in perfectissima comprehensione boni, maxima inclinatio, perfectissima voluntas. "Quibus inest ratio, inest "etiam volendi nolendique libertas." Honorius Augustodunensis [b]. Φαμὲν τοίνυν εὐθέως τῷ λογικῷ συνεισέρχεσθαι τὸ αὐτεξούσιον. Nemesius, c. 21 [c].

2°. Summa beatitudo Deo est tribuenda, etiam consentiente Epicuro. At beatitudo illi attribui non potest, nisi dum se intelligit, bonitatem suam ipse amet, seque et ejus effluxu oblectet, et in sese conquiescat; quæ sine voluntate, seu interna ad bonum inclinatione, fieri non possunt.

3°. Deus ipse est Summum Bonum: at summo bono respondere debet summus amor, quem cum nulla creatura per infinita sæcula præstitit, neque in æternum præstare potest, restat ut Deus amore et complacentia infinita, bonitatis suæ infinitatem adæquet.

4°. Causa prima voluntatis creatæ, habet in se voluntatem increatam. Deus autem est causa voluntatis creatæ, *qui operatur in nobis, et velle, et perficere.*

Diximus de existentia voluntatis divinæ, dicendum de natura. Cum igitur in voluntate creata distinguuntur vulgo potentia, et actio,

[b] In Biblioth. Max. Lugdunensis tom. xx. p. 1131. "Duo- "decimo sæculo vixit," ut monet Pearsonus, ubi citat inter testes Ignatianos. Vind. part. 1. c. ii. non longe a fin.

[c] Legend. c. 41. init. Nemesii de Nat. Hominis, p. 155. ed. Plantin. Antv. 1565. p. 293. ed. Oxon. 1671.

Dico 2°. NON DATUR IN DEO VOLUNTAS PER MODUM POTENTIÆ VOLITIVÆ.

Probatur eodem modo, quo ante probavimus, Lect. XV, non dari in Deo potentiam physicam, in ordine ad actum intellectionis divinæ.

Dico 3°. NON DATUR IN DEO VERA AC PROPRIA RATIO ACTIONIS VOLITIVÆ.

Probatur. Quia talis actionis ratio requirit principium ab ipsa distinctum: At nihil est in Deo vere et proprie distinctum: Ergo.

Dico 4°. VOLUNTAS DEI EST ACTUS PURUS, AB IPSIUS ESSENTIA HAUD DISTINCTUS.

Probatur ex infinita simplicitate Dei, quam demonstravimus. Nihil enim in Deo esse potest, quod Deus non sit. " Essentialiter ergo vult, et voluntate sub-" sistit;" inquit Junilius Africanus episcopus [d].

S. Augustinus, Confess. lib. xii. c. 15. " Num dicetis " falsa esse quæ mihi veritas voce forti in aurem in-" teriorem dicit, de vera æternitate Creatoris, quod " nequaquam ejus substantia per tempora varietur, nec " ejus voluntas extra ejus substantiam sit?" Recte S. Cyrillus, Dialogo v. *οὐκοῦν ἐπείδηπερ ἁπλοῦν τὸ θεῖον, καὶ ἄμεινον ἢ κατὰ σύνθεσιν εἶναι, οὐχ ἑτέρα παρ' αὐτὸ εἴη ἂν ἡ βούλησις αὐτοῦ* [e]. Atque hæc est sine dubio tutissima sententia, et in Ecclesia Dei latissime, adversus Socinum, Crellium, Vorstium, reliquosque Remonstrantes [f], defendenda.

[d] De Partibus Divinæ Legis, lib. i. c. xix. ubi paullo ante: " Deus simplex est; nec est in " eo aliud essentia quam volun-" tas. Unde et omnia nomina " operationis ejus, licet inter se " definitionibus differant, apud " ipsum tamen nulla differentia " vel diversitas invenitur." Gallandi Biblioth. xii. p. 83.

[e] Tom. v. p. i. p. 555. a. Conferri potest Plotinus philosophus, *Περὶ τοῦ θελήματος τοῦ Ἑνός*. Enn. vi. lib. viii. c. 14.

[f] Vorstii sententia est, " Dei " volitionem esse duplicem; tum

Hisce breviter de natura voluntatis divinæ prælibatis, objectum ejus proxime spectandum.

Dico igitur 5°. DEUS IPSE EST OBJECTUM VOLUNTATIS DIVINÆ.

Probatur 1°. ex eo quod ostendimus, Deum esse objectum intellectus divini. Objectum enim voluntatis est bonum cognitum. Cum igitur Deus sit sibi ipsi perfectissime cognitus, necesse est ut sit a se ipse amatus. Nihil enim notius est, quam unumquemque seipsum aliquo modo cognoscere, et amare; ita ut in ordine ad bona vel mala, hoc est suæ naturæ convenientia vel disconvenientia, quæ vel appetit vel aversatur, se non confundat cum alio; sed ab omni individuo a se distincto discernat, idque eo, quo certius distinctiusque seipsum cognoscit.

Probatur 2°. Finis volitionis divinæ, est objectum voluntatis Dei. Finis enim movet voluntatem sub ratione boni. Sed finis volitionis divinæ est Deus, ut

" necessariam, qua Deus seipsum " vult; tum liberam, qua vult " alia extra se:" necessariam illam statuit esse Deo essentialem; hanc autem liberam, minime essentialem. Argumenta, quibus hanc sententiam tuetur, exponit in Epist. ad Clem. Timpler. Præstantium ac Erudit. VV. Epist. p. 216. Idem agit Curcellæus, Rel. Christ. Instit. lib. ii. c. ix. 4.

Tenendum est, Pearsonum hic loqui, nulla hactenus distinctione præmissa, de voluntate per modum potentiæ, et per modum actus: alioqui forsitan in hanc assertionem cadere posset, quod ait S. Basilius, Adv. Eunom. lib. i. 8. *εἰ γὰρ πάντα ὁμοίως οὐσίαν ὁμολογήσει τὰ ἐπιλεγόμενα τῷ Θεῷ, πῶς οὐ καταγέλαστον τὸ δημιουργικὸν οὐσίαν εἶναι λέγειν, ἢ τὸ προνοητικὸν πάλιν οὐσίαν, ἢ τὸ προγνωστικὸν ὡσαύτως; καὶ, ἁπαξαπλῶς, πᾶσαν ἐνέργειαν οὐσίαν τίθεσθαι;* Eandem quæstionem inter difficilia theologiæ recenset S. Chrysostom, Hom. v. in Epist. ad Coloss. *Ἔχει ἐνέργειαν ἐκείνη ἡ οὐσία· καὶ τί ἐστιν ἐνέργεια ἐπ' Αὐτοῦ; . . . . . τὸ θέλειν ἐστὶ τὸ ἐνεργεῖν; πάντας δὲ ἀνθρώπους θέλει ἀγαθοὺς εἶναι καὶ σωθῆναι· πῶς οὐ γίνεται; ἀλλ' ἕτερον τὸ θέλειν, ἄλλο δὲ τὸ ἐνεργεῖν; . . . πῶς οὖν λέγει ἡ γραφὴ,* (Ps. cxv. 3.) *πάντα ὅσα ἠθέλησεν, ἐποίησε;* Statuit vero noster, ut videbimus, voluntatem Dei per modum potentiæ non esse ab ipsius actu realiter distinctam. V. infr. p. 223.

patet. Nam idem est finis volitionis, qui est finis operationis a voluntate procedentis. At finis operationum Dei, est Deus ipse. Prov. xvi. 4. *Universa propter semetipsum operatus est Deus.*

3°. Inter voluntatem et objectum ejus primarium requiritur proportio et commensuratio quædam: At intra solum Deum reperitur talis proportio et commensuratio: Ergo.

Dico 6°. FORMALISSIMA RATIO OBJECTIVA IN DEO EST IPSIUS INFINITA PERFECTIO, BONITAS, ET EXCELLENTIA.

Probatur. Quia hæc perfectio, bonitas, et excellentia, qua talis, est amabilis; et quicquid amatur, ideo amatur quia bonum; id itaque quod est in ratione boni maxime excellens, maxime est amabile. Deus itaque, ut infinite bonus, est primarium et formale objectum suæ volitionis; propter quod amantur omnia quæ sunt in Deo formaliter, et quæ in Deo sunt eminenter. Cum enim omnia extra Deum ideo bona sunt quia de Dei bonitate participant, necesse est ut a Deo amentur propter eam bonitatem a qua bonæ sunt. Imo, cum tota bonitas, seu amabilitas creaturæ, ideo vera et solida sit, quod sit imitatio, participatio, et adumbratio perfectionis, bonitatisque divinæ, ad eamque ut finem ultimum ordinata, et illius comparatione quasi [non bona[g],] unde Deus solus bonus dicitur; non potest esse per se amabilis, [scil. creatura[g]] nisi ut habet et habere cognoscitur hujusmodi participationem ordinationemque, scil. propter perfectionem Exemplaris, quod imitatur, Originis, a qua proficiscitur, et Finis, ad quem refertur. "Bonum "simplex, ipsum bonum, quo cuncta sunt bona, ipsum

g N. B. Vocabula, "non "bona," et "creatura," non sunt in originali MS. Addidi, quia sensus, sine his, non satis clarus mihi visus est. S. Melius curreret sententia, omisso etiam "quasi:" "et illius comparatione, "unde Deus solus bonus dicitur."

" bonum, ex quo cuncta sunt bona, ipsa est delectatio " Domini." S. Augustin. Enarr. ii. in Ps. xxvii. (xxvi.) c. 8.

Dico 7°. AMOR DEI, QUO SEIPSUM AMAT, EST SUMME NECESSARIUS.

Ubi observa, Necessarium, non opponi voluntario, et spontaneo, sed superaddi; ita ut licet a voluntate procedat, ab ipsa tamen necessario profluat, sine ulla coactione movente se in amorem sui.

Probatur. Quia summum bonum clare visum rapit necessario voluntatem, ita ut non possit non amare. Quicquid enim est simpliciter naturale, est simpliciter necessarium. At amor Dei erga seipsum est simpliciter naturalis, ex ipsa Dei natura fluens.

Summe autem necessarius est, tum quoad specificationem, quia non potest se odio habere, tum quoad exercitium, quia actu semper se amat, ita ut non possit se non amare[h].

Dico 8°. VOLUNTAS, ET AMOR, SEU COMPLACENTIA DEI, FERTUR IN RES EXTRA DEUM, TANQUAM IN OBJECTUM SECUNDARIUM.

Probatur. Quia quæ sunt extra Deum, sunt a Deo, et ab Ipsius bonitate proficiscuntur, et sunt in Ipso eminenter: imo non aliter sunt, quam quia Deus voluit esse. Deus enim ipse est omnipotens, et ita dicitur, non quod omnia facit quæ fieri possunt, sed quæ fieri vult: non potest autem velle nisi quod bonum est,

[h] Idem aliter expressit S. Bernardus. De Diligendo Deo, c. 12. " Lex Domini immaculata caritas, " sive quod Ipse ex ea vivat, sive " quod eam nullus nisi Ejus dono " possideat. Nec absurdum vi- " deatur quod dixi etiam Deum " vivere ex lege, cum non alia " quam caritate dixerim. Quid " vero in summa et beata illa " Trinitate summam et ineffabilem " illam conservat unitatem, nisi " caritas? Lex est ergo, et lex " Domini caritas, quæ Trinitatem " in unitate quodammodo cohibet, " et conservat in vinculo pacis."

neque potest actus Dei, Deo displicere. Post creationem igitur mundi legimus, *Viditque Deus cuncta quæ fecerat, et erant valde bona.*

Cum igitur res extra Deum habeant aliqualem bonitatem, possunt objici divinæ voluntati, ejusque actum prosecutivum terminare : sed quia earum bonitas tota ad Dei bonitatem refertur, non potest esse nisi objectum secundarium, subjectum volito principali seu primario.

Dico 9°. DEUS OMNES CREATURAS POSSIBILES BONAS NECESSARIO AMAT. Amore scil. simplicis complacentiæ.

Probatur. Deus seipsum amat, prout se cognoscit; quia Deus quantus quantus est, ex integro bonus est, et bonum, qua cognitum, est amabile, et Deus æque perfectus est in ordine ad amorem, ac in ordine ad cognitionem. At Deus ita se cognoscit comprehensive, ut simul comprehensive cognoscat omne verum possibile, secundum cognoscibilitatem suam, ut ostendimus. Ergo, ita se necessario comprehensive amat, ut simul comprehensive necessario amet omne bonum possibile, juxta amabilitatem suam. Talis enim est bonitas boni possibilis, qualis est veritas veri possibilis. Utque ostendimus mundum factum placuisse Deo, ita credendum est, placuisse antequam fieret. Nam ipsa complacentia rerum producendarum divinæ voluntati ratio fuit, eas in tempore producendi. Ut S. Augustinus de Civ. Dei, l. xi. c. 21. " Dum ergo videt, quia bonum est, quod " nisi vidisset, antequam fieret, non utiquam fieret, " docet bonum esse, non discit. Et Plato quidem plus " ausus est dicere : elatum esse scil. Deum gaudio, " mundi universitate perfecta. Ubi et ipse non usque " adeo desipiebat, ut putaret Deum sui operis novitate " factum beatiorem ; sed sic ostendere voluit, artifici " suo placuisse jam factum, quod placuerat in arte " faciendum."

Est itaque ita in Deo amor simplicis complacentiæ erga res possibiles, qua tales; et amor ille est simpliciter necessarius, quia bonitas possibilitatis creaturarum est omnino necessaria.

Dico 10°. VOLUNTAS DEI ERGA RES OMNES EXISTENTES EXTRA SE EST LIBERA.

Licet enim circa summum bonum, quod semper summe bonum est, Deus nullo libertatis actu uti possit; tamen circa ea bona quæ summa non sunt, qualia omnia sunt quæ sunt extra Deum, et essentiam suam bonitatemque a Deo ipso sortiuntur, voluntas divina est prorsus libera, tum libertate specificationis vel contrarietatis, ut possit velle hoc, vel illud; tum libertate exercitii, sive contradictionis, ut possit hoc vel velle, vel nolle.

Probatur 1°. Quia libertas, qua talis, hoc est, quatenus præscindit a mutabilitate existentiam actus excludente, est perfectio simpliciter simplex, nulli scil. imperfectioni[i] mixta. At omnis talis perfectio est in Deo, ut ante ostendimus. Ergo.

2°. Absolutum dominium infert libertatem: est enim potestas disponendi perfecte de re aliqua pro arbitratu, ita ut qui ea gaudet, possit rem conservare, vastare, consumere, donare, prout ipsi placuerit, sine cujusquam injuria. At Deus est supremus et absolutus Dominus rerum omnium extra se. Ergo summe liber est, non quidem in ordine ad se, neque enim sui Dominus est, sed in ordine ad res extra se vel efficiendas, vel conservandas, vel mutandas, vel destruendas.

3°. Res extra Deum non possunt a Deo esse volitæ sub ratione finis, sed tantum sub ratione medii ad suam infinitam bonitatem, tanquam finem. Necessitas igitur

[i] Superscripsit S. "nulla imperfectione." Utrumvis probe Latinum.

volendi eas nequit aliunde provenire, nisi ex necessaria connexione hujus volitionis, cum volitione finis. At nulla potest esse necessaria connexio inter volitionem earum, et volitionem finis. Finis enim qui subsistit, et perfecte possidetur sine aliquo medio, potest, ut obtineri, ita amari, quamvis non ametur efficaciter illud medium. At divina bonitas, ut ultimus et adæquatus finis, et objectum voluntatis Dei formalissimum, et subsistit, et perfecte ab ipso possidetur, sine quacunque re extra Deum. Ergo potest perfecte amari a Deo, quamvis non ametur ulla creatura efficaciter. Quapropter efficax amor creaturæ non sequitur necessario ex amore divinæ bonitatis; ideoque cum necessarius non est, et tamen est, necessario liber est.

4°. Si Deus ex necessitate naturæ suæ omnia ageret, ita ut res omnes extra se, et vellet et produceret necessario, sequeretur nulla alia fore possibilia, nisi quæ actu facta sunt, aut quæ necessario sunt futura. At sine dubio multa sunt Deo possibilia, quæ neque ab ipso facta sunt, neque unquam fient. Non igitur necessario, sed libere quæ facta sunt fecit; qui omnia quæcunque voluit fecit, quæcunque noluit non fecit, dividens singulis prout vult, i. e. pro libero voluntatis arbitrio, non pro necessitatis obsequio, ut loquitur S. Ambrosius[k].

5°. Deo inesse voluntatem, eamque esse, quoad res omnes extra se, liberam, probat ipsa natura religionis, quæ, sine præsupposita voluntate libera, consistere nullo modo potest. Nisi enim Deo inesset voluntas, nihil præciperet, aut prohiberet; vult enim aliquid fieri, qui præcipit; non fieri, qui prohibet. Non impiis supplicium ab eo metuendum esset, non piis sperandum

[k] "Ubi necessitas, ibi obsequium necessitatis." S. Ambros. Epist. ad Simplicianum.

præmium. Neque enim sine voluntate, vel pietatem amare, vel impietatem odisse posset. Nisi illa voluntas esset libera, omnes ei preces frustra adhiberentur, quippe qui, ut velit, aut nolit, adduci nullo pacto posset: omnes gratiarum actiones essent frustraneæ, quippe ei oblatæ, qui ea, quæ in nos immeritos contulit, non conferre non potuerit.

Quomodo autem hæc libertas voluntatis divinæ cum ipsius immutabilitate, æternitateque possit consistere, posthac diligentius disquirendum.

LECTIO XXI.

DE VOLUNTATE DEI.

OSTENDIMUS priori Lectione, voluntatem divinam esse actum purum, ab essentia Dei haud distinctum, ac proinde æternum et immutabilem: ostendimus simul eandem, licet quoad Deum creaturasque possibiles necessariam, erga creaturas tamen quatenus existentes, seu extituras, liberam.

Et quidem si liberum nihil aliud esset quam voluntarium et spontaneum, et inclinationem tantum internam, violentiæ et coactionis expertem denotaret, ut nonnulli volunt; nulla hic esset difficultas. Actus enim voluntatis divinæ æternus et immutabilis, facile intelligitur esse voluntarius et spontaneus. Deusque sine dubio liber est ab omni violentia et coactione.

Sed hæc libertatis notio ad rem præsentem minime spectat: ita enim amor Dei erga seipsum, et creaturas possibiles, qua tales, est voluntarius et spontaneus, et eo sensu liber, hoc est, non coactus; idem tamen, eo modo liber, quamvis non sit coactus, tamen est necessarius; at voluntas Dei, et actus ejus quilibet erga creaturas, aut existentes aut extituras, non tantum est

non coactus, sed est etiam non necessarius; non tantum consistit in spontaneitate opposita violentiæ, sed etiam in indifferentia opposita necessitati.

Certe non est eadem necessitas, qua Deus amat seipsum, et qua facit formicam. Quæritur igitur, quænam sit hæc non-necessitas, quæ impræsentiarum dicitur libertas.

Hic igitur oritur gravis difficultas, quomodo actus voluntatis divinæ possit esse æternus et immutabilis, et tamen ita liber, ut non sit necessarius: quod enim non est necessarium, potest non esse, quod autem æternum est, nunquam non fuit, et quod immutabile est, nunquam non erit.

Atque hæc quidem difficultas tanta quamplurimis visa est, ut nullo modo solvi posse videatur: quorum aliqui æternitatem cum immutabilitate, et libertatem etiam actibus voluntatis assignarunt, quamvis ipsi difficultatem solvere non possent: alii, ut æternitatem cum immutabilitate tutius agnoscerent, libertatem proprie denegarunt: alii denique, ut libertatem assererent, immutabilitatem, aut saltem æternitatem abstulerunt.

Dico igitur 1°. NEQUE ÆTERNITAS, NEQUE IMMUTABILITAS, NEQUE LIBERTAS DECRETI DIVINI IDEO EST NEGANDA, QUIA SIMUL SUMPTÆ, CLARE ET EVIDENTER CONCILIARI POSSE HAUD VIDEANTUR.

Ratio hujus assertionis est, quia certum esse videtur decretum divinum, cum sit intra Deum, esse Deo coæternum, ob absolutam et infinitam Dei simplicitatem: certum etiam est, ob eandem rationem esse immutabile, quia Deus nullo modo intrinsece [mutabilis, [a]] apud quem ne mutationis quidem est adum-

[a] Vox "mutabilis" non est in MS. originali. Ipse addidi, ut sensus esset integer. S.

bratio: certum denique est, esse liberum, cum sit de rebus extra Deum, quarum nulla certissime est Deo necessaria; neque ulla ratio superior simplicitate excogitari potest, quæ cogat nos asserere aliquid immanens Deo non esse æternum; aut superior immutabilitate, quæ cogat nos asserere aliquid Deo intrinsecum esse mutabile; aut superior infinita Dei perfectione, quæ cogat nos asserere, aliquid Deo extrinsecum esse ei necessarium. Nulla itaque ex his decreti divini affectionibus potest, per se considerata, ulla cum ratione negari. Si autem nulla, per se sumpta, et in se considerata negari potest, neque ex comparatione unius ad alteram negari debet. Talis enim negatio aliter fundari non potest, quam in comparatione voluntatis divinæ cum voluntate humana, et in observando modo, quo voluntas nostra determinat se ad libere volendum, atque ita denegando illud voluntati divinæ, quod putamus denegandum humanæ. At insufficiens est plane hoc fundamentum, et modus hic procedendi periculi plenus, quia imperfectiones voluntatis creatæ non sunt voluntati Dei infinite perfectæ tribuendæ. Neque sunt attributa Dei neganda quæ cognoscimus, propter modum agendi, quem ignoramus. Neque igitur æternitas, neque immutabilitas, neque libertas decreti divini, quarum unaquæque satis nobis, vel ex natura Dei, vel ex S. Scriptura, innotescunt, est neganda, quia simul sumptæ nobis modum agendi in divinis haud explorate perspicientibus, clare et evidenter conciliari haud posse videantur.

Ac 1°. quidem, inter æternitatem, et immutabilitatem nulla videtur esse talis discrepantia, ut posita una negetur altera. Nemo enim, opinor, concedit decretum Dei esse æternum, et idem negat esse immutabile; nemo concedit esse immutabile, idemque

negat esse æternum; adeo hæc duo etiam humanæ rationi satis convenire inter se statim videntur. At libertas decreti neque cum æternitate, neque cum immutabilitate, aliquibus satis cohærere, imo utrique ex diametro repugnare videtur.

Dico 2°. NON EST NEGANDA ÆTERNITAS, AUT IMMUTABILITAS DECRETI DIVINI, NE TOLLATUR EJUSDEM LIBERTAS.

Faciunt hoc quidem primum, ut opinor, Sociniani, et inter eos præcipue Crellius; post Socinianos idem faciunt et Remonstrantes, præcipue Vorstius et Episcopius; utrique sane sine ratione.

Ut incipiamus a Crellio. Hæc sunt ejus verba, Libro de Deo et Attributis, c. 18. " Quod a libera Dei " voluntate pendet, nec potuit ab omni æternitate ex- " istere. Quæ enim causam efficientem habent, non " necessario, sed libere agentem, possuntque natura sua " tam existere, quam non existere, illa ab omni æter- " nitate existere non potuerunt; tempore enim ante- " gressam oportuit liberam illam a qua profecta sunt " causam. Nam quæ causæ, simul ac existunt, agunt, " necessario agunt id quod agunt non libere, nec ab " actione sua cessare possunt. Atqui omnia Dei de- " creta, factaque externa, causam habent libere agen- " tem, ipsam nimirum Dei voluntatem. Nihil enim " extra se necessario Deus agit, ac proinde nec faci- " endum decernit, sed libere."

At hoc argumentum Crellii, quod est et Vorstii, nihil omnino probat. Nam 1°. major propositio, " Quæ " causam efficientem habent libere agentem, possunt- " que ex natura sua tam existere, quam non existere, " illa ab omni æternitate existere non potuerunt," facillime negari potest; idque, sive spectes naturam causæ, sive causati. Neque enim causa libere agens,

qua talis, requirit aliquod tempus, ante quod non potest agere, si nihil impediat actionem; et particulariter de Deo verum est ab æterno, Eum aliquid agere potuisse, quia ab æterno fuit omnipotens. Neque causatum ex natura sua potest impedire; tum quod in ipsa propositione supponitur posse, tam existere, quam non existere; tum [quod] non-entis nulla est resistentia; tum denique, quod voluntati divinæ potentiæque resisti non potest. Major itaque propositio nullam habet in se veritatem. Hoc primum. Confirmatio autem propositionis a Crellio adhibita, scil. " Tempore enim " antegressam oportuit liberam illam a qua profecta sunt " causam," nihil habet in se roboris, eademque facilitate negatur, qua asseritur, nisi aliunde probetur, illum temporalem antegressum esse necessarium; quem nos ostendimus neque esse necessarium respectu causæ, neque respectu causati. Confirmatio igitur propositionis a Crellio adhibita nihil probat. Hoc secundum. Ratio denique, quæ confirmationi a Crellio superadditur, hæc est. " Nam quæ causæ simul ac existunt agunt, " necessario agunt id quod agunt, non libere, nec ab " actione sua cessare possunt." Et tamen non concludit. Non enim, quia quæ necessario agunt, simul ac existunt agunt, ergo, quæcunque simul ac existunt agunt, necessario agunt. Nulla enim est ratio hujus consequentiæ; fieri enim potest ut sit aliquid cui nulla actio sit absolute necessaria, ita ut ab illa cessare non possit: aut si aliqua sit, alia actio potest ei esse libera ab initio, quam ab initio possit vel elicere, vel non elicere, adeoque ab ipso sui initio libertatem suam, vel in eliciendo, vel in non eliciendo exercere. Quod in ipso Deo præcipue et evidentissime verum est, cui omnia ad extra, tam ab æterno sunt libera, quam quæ ad intra ab æterno sunt necessaria: nullum enim instans

vel mente cogitari potest, in quo Deus non fuerit liber ad agendum, vel non agendum; qui non minus necessario liber existit, quam necessario existit. Concludo igitur 1°. majorem propositionem in argumento Crelliano esse falsam.

Addo insuper, si illa propositio esset vera, eo modo quo proponitur, non tamen valeret argumentum, quia minor propositio ipsi superaddita falsa est. Est enim hæc; " Atqui omnia Dei decreta factaque externa " causam habent libere agentem, ipsam nimirum Dei " voluntatem." Cujus propositionis falsitas vel inde apparet, quia conjungit facta Dei externa cum Dei decretis, quæ sunt Deo interna, causamque Dei decretis internis non minus attribuit, quam ejusdem factis externis. At ea quidem quæ sunt a Deo externe facta, sunt sine dubio causata, et effectus extra Deum tanquam a causa prima profluentes, et ab ipso realiter distincti, et infinite distantes, atque adeo essentiam habent extra Deum, et a natura Dei voluntateque ejus diversam. At decreta Dei intra Deum sunt, non a voluntate Dei facta aut creata, sed sunt ipsa voluntas, faciens ea quæ facta, vel futura sunt: nec habent voluntatem pro causa a seipsis realiter distincta, cum ante probaverimus, voluntatem Dei non habere se per modum potentiæ ab ipsius actu realiter distinctæ, quia talis distinctio imperfectionem involvit. Male itaque Crellius; cum infert de decretis, probat de factis. Est itaque minor propositio falsa. Hoc primum. Confirmatio autem minori propositioni a Crellio adhibita, scil. " Nihil enim extra se necessario Deus agit, ac proinde " nec faciendum decernit, sed libere," admitti potest ut propositio vera, sed minime ut confirmatio minoris propositionis. Quænam enim est hæc consequentia,

" Deus extra se omnia libere agit, et facienda decernit, " ergo, decreta Dei intra Deum habent causam?"

Concludo itaque argumentum Crellii ex posita libertate Dei in agendo aut decernendo, non tollere æternitatem decreti divini.

Pergit ulterius Conradus Vorstius, et ostendere conatur, libertatem creaturæ non posse consistere cum æternitate decreti divini. Ut igitur adstruat libertatem creaturæ, destruit æternitatem decreti. Concedo igitur, cum Vorstio, veram et proprie dictam libertatem creaturæ; nego illi talem libertatem concessam necessario destruere æternitatem decreti; et assero, æternitatem decreti divini stare posse cum libertate creaturæ.

Sic autem disputat. " Si decreta Dei essent æterna, " nulla esset in universo mundo contingentia, nulla " quoque arbitrii libertas. Nam si omnia ab æterno " ad hanc vel illam partem nominatim definita essent, " etiamsi, respectu secundarum [b] causarum, multa forte " contingenter fierent, tamen revera, quoad primam " causam, omnia fierent necessario. Nam et hoc ipsum, " ut ista contingenter fierent quoad causas secundas, " jam præcise esset a Deo definitum; et proinde hæc " aliter se habere non possent [c]. Id vero dicitur neces- " sarium, quod aliter se habere non potest." Sed est plane hoc argumentum Vorstii omni rationis verisimilitudine destitutum. Dum enim probare nititur, posita æternitate nullam fore in mundo contingentiam, nullam arbitrii libertatem, ipso argumento concedit in creaturis contingentiam et libertatem; concedit respectu causarum secundarum multa fieri contingenter; concedit necessarium esse, ut quoad causas secundas contingenter fiant: at non possunt contingenter fieri a causis

[b] " duarum" S. [c] possunt S.

secundis, nisi causæ secundæ habeant veram arbitrii libertatem. Æternitas itaque decreti divini non tollit libertatem creaturæ, aut contingentiam effectuum ab illa libertate dependentium.

Quod autem dicat, " quoad causam primam omnia " fieri necessario," id nullo modo infert ex æternitate decreti, aut nulla ratione probat. " Sed si," inquit, " omnia omnino ab æterno, ad hanc vel illam partem " nominatim definita essent, sequeretur talis necessitas " ex parte Dei." Ubi non sola æternitas per se ponitur causa necessitatis respectu Dei, sed absoluta definitio ad hanc vel illam partem, eaque nominatim de rebus omnibus facta; quod non ad æternitatem spectat, sed ad aliam omnino quæstionem pertinet. At probare oportuit eam esse rationem divini decreti, ut ex eo solo quod ponatur æternum, necessario rebus omnibus libertatem et contingentiam auferat, inferat necessitatem. Id vero nec probat Vorstius, nec secundum sua placita probare potest.

Concedit enim decretum Dei de tota præcipuarum rerum creatarum serie, hactenus æternam dici posse, quatenus ante fundationem mundi, cum physicum tempus, ut aiunt, nondum esset, reipsa jam factum est. Concedit tale decretum consistere posse cum libertate et Dei et creaturæ. Hinc igitur adversus Vorstium contendo: Si æternum decretum tollat libertatem causæ secundæ, tum decretum ante constitutionem mundi factum tollit eandem libertatem; par enim est utriusque ratio respectu causæ secundæ; utrumque enim decretum factum est, ante libertatem in causa secunda exercendam; et si causa secunda non determinetur ad unum per decretum brevi tempore prius factum, non determinabitur ad unum per idem decretum, si fuisset longiori prius tempore factum.

Ut paulo ulterius progrediamur. Ante mundi constitutionem Deus decernit aliquid de causa secunda; decernit Ipse liber, et, posito tali decreto, decrevisse Ipse dicitur libere, et reliquisse secundam causam pariter liberam. Factum est igitur illud decretum, vel spatio finito ante constitutionem mundi, vel infinito: Si infinito, ergo Deus ab æterno libere decrevit, et cum decreverat, reliquit causam secundam liberam: Si finito, quæro, quo puncto durationis id tam feliciter factum sit, ut servaretur et Deo, et creaturæ libertas sua; quæro, num alio durationis puncto, ante illud cogitabili, idem decerni potuerit. Si non potuisse dicant, quæro rationem, certissime haud inventurus; si alio potuerit decerni, quæro, quo non potuerit; haud invenient ullam durationem mente cogitabilem, qua non potuerit Deus, salva libertate sua, ac creaturæ suæ, idem decernere. Ergo eadem libertate salva potuit idem eodem modo decernere. Et cum nulla alia ratio obstare possit, quo minus decreverit, credendum est omnino Eum ab æterno ita decrevisse. Nihil itaque attulit Vorstius ex æternitate decreti divini ad imminuendam libertatem vel Dei, vel creaturæ.

Ad immutabilitatem autem quod attinet, eam Deo ipsi non denegant; adeo aperte Ei in S. Scriptura attribuitur; decretis autem Dei eam etiam denegant, et Deo ipsi se haud denegare simul contendunt. Interim inquit Crellius, " Mutabilitas illa a Deo abest, quæ vel " imperfectionem aliquam naturæ, vel inconstantiam " levitatemque voluntatis argueret." Et de hac posteriori quidem, vel solum vel potissimum loquitur Scriptura, cum Deum mutari negat. At hoc 1°. ridiculum est, quasi illa inconstantia levitasque voluntatis possit consistere cum infinita perfectione naturæ, aut quasi Deum dicere inconstantem et levem peccatum

esset, si inconstantia et levitas aliquam imperfectionem non includerent. Quis nescit aliquem inconstantem et levem, aut non habere perspicax judicium intellectus, aut habere pravam dispositionem voluntatis; quarum utraque sine imperfectione naturæ esse non potest. Hoc primum in hac re Crellii absurdum.

2°. Dicit, " nullam esse in Deo inconstantiam, aut " levitatem, etiamsi quædam nunc decernat, quæ antea " non decreverat, imo quorum contraria ante decre- " verat." At ipse Crellius, cum de constantia Dei tractat, aliter pronunciat. Nempe, " Si simplex de- " cretum facit, apparet nullam unquam extituram " causam, quæ id mutare cogat; unde nec unquam, ob " constantiam, mutat." Interim Crellius ipse maxime levis et inconstans est.

3°. Dicit " nullam imperfectionem naturæ Dei argui, " ex mutatione actuum voluntatis; quia qualitates " facultatesque nec novas acquirit, nec quas naturaliter " habuit unquam perdit." At si hoc satis est ad tuendam perfectionem Dei absolutam, erit profecto homo, qui pœnitentiam agit, imo qui inconstans et levis est, naturæ absolute perfectæ; neque enim pœnitentiam facti agendo, aut quotidie mutando sententiam, qualitates facultatesque aut novas acquirit, aut quas naturaliter habuit unquam perdit; et tamen in hac infinita est inter Deum et hominem distantia; cum de Deo expresse dicatur 1 Sam. xv. 29. *Neque enim homo est, ut agat pœnitentiam.* " Varium et mutabile semper " fœmina," non quod varias qualitates, aut facultates quotidie obtinet, aut perdit; sed quia minus est exacti perfectique judicii.

Ut dicam quod res est, nunquam Crellius decretis divinis æternitatem denegasset, nunquam Deum nunc hæc, nunc alia consilia inire pro rerum circumstantiis

cogitasset, nisi prius pro explorato habuisset: Deum non scire futura contingentia. Cum autem illam ignorantiam Deo attribuisset, mirum non est [si] Eum consilia sententiamque sæpius mutantem cogitet; neque enim sapientem decet, aliquid peremptorie decernere de iis rebus quarum adhuc ignarus est, et de quibus postea certior fieri potest. Talis itaque est Deus Crellianus. Fecit hominem; dedit ei arbitrii libertatem; quid facturus est in quacunque circumstantia positus, antequam faciat, nescit; postquam fecerit, certo novit. Imprudentiæ specimen est, aliquid statuere in re non satis explorata: expectat igitur quid homo hic hodie faciet, et perinde de proximo consilium capit; ignorat tamen adhuc quid cras faciet, nam hominum mentes satis sunt inconstantes; differt igitur consilium de die in diem, et de futuro statu hominis fortasse incertior est quam dudum. Ita quotidie de singulis hominibus nova oriuntur decreta; et quot sunt homines, quotque momenta temporis, toties voluntas et affectus Dei intime mutatur.

Quanto melius de Deo loquitur S. Augustinus: "Unde non Eum modo velle hoc, modo velle illud; "sed semel et simul, et semper velle omnia quæ vult; "non iterum et iterum, neque nunc ista, nunc illa; "nec velle postea quod nolebat, aut nolle quod prius "volebat; quia talis voluntas mutabilis est, et omne "mutabile æternum non est; Deus autem noster "æternus est." Lib. xii. Confess. c. 15. Et lib. xii. de Civ. Dei, c. 17. "Potest ad opus novum, non novum, "sed sempiternum adhibere consilium; nec pœnitendo, "quia prius cessaverat, cœpit facere quod non fecerat: "Sed et si prius cessavit, et posterius operatus est, hoc "procul dubio quod dicitur prius et posterius, in rebus "prius existentibus, et posterius existentibus fuit; in

" Illo autem, non alteram præcedentem altera sub-
" sequens mutavit aut abstulit voluntatem, sed una
" eademque sempiterna et immutabili voluntate res
" quas condidit, et ut prius non essent egit, quamdiu
" non fuerunt, et ut posterius essent, quando esse
" cœperunt."

Dico 3°. NON EST NEGANDA LIBERTAS DECRETI DIVINI, NE TOLLATUR EJUSDEM ÆTERNITAS, AUT IMMUTABILITAS.

Et quidem vix quenquam esse arbitror, qui Deum in actibus ad extra liberum esse absolute negaverit; ita tamen aliqui libertatem et Dei et hominum describunt, ut eam, quæ vere libertas est, utrique omnino denegent.

Statuunt enim libertatem non consistere in indifferentia ad agendum vel non agendum, sed tantum in spontaneitate quadam, aut inclinatione interna et voluntaria, quæ respuat omnem externam coactionem, non respuat autem necessitatem. Unde facile putant conciliari libertatem Dei cum immutabilitate et æternitate decreti, quia immutabile et æternum decretum facile concipitur simul etiam esse voluntarium, seu non coactum.

At hæc explicatio libertatis divinæ plane est illius libertatis, de qua agimus, negatio. Ostendimus enim Dei voluntatem, in seipsum ferri tanquam in objectum primarium; ostendimus Eum seipsum amare, et in perfectionibus suis complacentiam habere, sine qua Ipse beatus esse haud concipitur. Ostendimus hunc ipsum actum voluntatis divinæ esse omnino necessarium, ita ut non possit se non amare, quemadmodum non potest non beatus esse. Ostendimus etiam eundem actum esse eo modo liberum, quo id quod voluntarium, spontaneum, et non coactum est, liberum esse dicatur; neque enim cogitari potest, Deum coacte beatum esse.

Sed his omnibus positis atque concessis, quæritur,

qualis sit actus voluntatis divinæ circa res extra se? Nam cum Deus sit sibi ipsi sufficiens, seu *αὐταρκὴς*, cum sit per se summe et infinite beatus, neque alia quapiam re indigeat, qua beatior fiat, non potest esse absolute necessarium, ut aliquid actu velit extra seipsum: et si quidem aliquid extra se velit, necesse est ut libere, hoc est, spontanee et voluntarie, et non coacte velit; sed si ulterius haud progrediamur, facimus Deum eodem plane modo erga res externas affectum, quo erga seipsum affectus est, et eadem necessitate velle creaturam, qua vult, seu amat seipsum. Cum igitur de libertate decreti divini agimus, eam libertatem intelligimus quæ excludat necessitatem, non minus quam coactionem; et quicunque libertatem in sola negatione coactionis collocant, libertatem eam, de qua impræsentiarum agitur, Deo prorsus et diserte denegant: de ea enim libertate agimus, qua Deus utitur in actibus ad extra, non autem utitur in amore sui, quæ si non sit opposita necessitati, certe nulla est.

At talis, inquiunt, libertas non potest consistere cum æternitate et immutabilitate decreti divini. Quia quod est ita liberum in agendo, potest non agere, et quod a tali agente proficiscitur, potest non esse. At quod ab æterno, et immutabiliter agit, non potest non agere, et quod a tali agente dependet, non potest non esse. Ergo talis libertas non potest cum æternitate et immutabilitate decreti divini consistere.

Respondeo; Unumquodque quando est, necessario est, et quando agit necessario agit, quæ est necessitas agendi, præsupposita actione, et essendi, posita entitate; at cum tali necessitate consistit libertas agentis, et entis contingentia: quia agens potuit non agere, antequam ageret, et ita ens potuit non esse, antequam esset. Hæc sunt igitur decreto divino applicanda. Quicquid

Deus decrevit ab æterno, potuit non decernere, scil. ab æterno, et quicquid fuit decretum ab æterno, potuit non esse decretum, scil. ab æterno. Quia in instanti priori natura quam Deus decrevit, potuit non decernere; quia nullum decretum, nullus voluntatis actus, circa res extra se, fuit ei necessarius; et illud quod decretum est, in instanti priori natura quam decretum est, potuit non decerni: at hoc sufficit ad libertatem decernentis, et ad contingentiam rei decretæ.

Diximus hactenus de voluntate, in cujus ulteriori explicatione hodie pergeremus, nisi quod appropinquantia Comitia publica alio cogitationes nostras avocarunt. Divertere itaque paululum decrevimus, non ab instituto tamen, sed ab ordine, ad eundem locum, quem jam relinquimus, proximo termino redituri. Interim a prima parte Summæ ad tertiam accedimus.

LECTIO XXII.

DE PROVIDENTIA DEI.

DIXIMUS de intellectu, et voluntate Dei seorsim; nunc accedimus ad explicationem eorum quæ utriusque actus simul respiciunt: providentiam scil. in genere, in specie autem prædestinationem et reprobationem.

Primo itaque agendum de providentia divina, quam tractat Thomas quæstione xxii.

Πρόνοια, sive providentia divina, ad intellectum relata, significat prænotionem rerum, ad voluntatem, curam dispositionemque. Recte Boethius, "Providentia "est ipsa illa divina ratio, in summo omni principe "constituta, quæ cuncta disponit[a]." Et Nemesius, Πρόνοιά ἐστιν ἐκ Θεοῦ εἰς τὰ ὄντα γιγνομένη ἐπιμέλεια, sive, ut alios definisse refert, βούλησις Θεοῦ δι' ἣν πάντα τὰ ὄντα τὴν πρόσφορον διεξαγωγὴν λαμβάνει[b].

Complectitur itaque providentia, et præscientiam, et dispositionem mediorum ad finem. Præscientia mediorum, eorumque aptitudinis ad finem, spectat ad intellectum; dispositio autem cum executione spectat ad

[a] De Consol. Philosoph. lib. iv. pros. vi. [b] De Nat. Hominis, c. xliii.

voluntatem. Ad utram autem potentiam particularius spectet, cum in scholis dubitetur, et pro intellectu cum Boethio stent Thomistæ, pro voluntate cum Nemesio, Scotistæ frequentius; quæstio tantum est de nomine; neque "dignus vindice nodus."

Dico 1°. PROVIDENTIA DEO TRIBUENDA EST. Probatur 1°. ex S. Scriptura: quæ tota quidem ideo scripta est, ut ostenderet Deum et res omnes creasse, et ad honorem suum instituisse, ut nobis explicaret quanta cura res cæteras foveat, quanta præcipue homines dignetur. Act. xvii. 25. *Deus dat omnibus vitam, et halitum, et omnia.* Neque opus est plura sacræ paginæ loca hic congerere, quia specialius postea afferentur. In Apocryphis vid. Sap. capita xii. et xiv.

2°. Auctoritate Patrum. Ad sanctos autem Patres quod attinet, non enumerandæ sententiæ ubique sparsæ, sed libri[c] potius voluminaque, quæ de hac ipsa re plene copioseque scripserunt.

Ut S. Basil. Hom. xxii. *περὶ Προνοίας*[d]. Origenes, Hom. tertia in Genesin. S. Theodoretus Serm. in Therapeut. vi. Decemque Orationibus *περὶ Προνοίας*, diserte, copiose, eleganter scripsit.

Synesius de Providentia, sive Ægyptius, sectionibus duabus.

Salvianus, Massiliensis Presbyter, de Gubernatione Dei, libris viii.

Jo. Trithemius ad D. Maximilianum I. Imp.

3°. Consensu Gentilium. Præter enim Epicuri scholam, paucosque atheos, qui Deum ipsum, nemo inter Ethnicos providentiam negavit. Imo vero late[e]

[c] "libros." Ita Orig. MS. pro libri. S.

[d] Inter Sermones a Simeone Metaphrasta ex S. Basilii Operibus contextos. Tom. iii. App. p. 581. ed. Bened.

[e] Ita MS. Orig. forsan pro "latenter." S. Imo, "late loqui," apud Ciceronem et Quinctilianum, est libere et stylo popu-

ante Epicurum, post ipsum, animose defenderunt philosophi. " Dixi quid de majestate et moderamine summi " Dei principes philosophiæ et eloquentiæ judicarint: .... " et invenire aliquos, qui ab istorum judicio discrepa- " verint, præter Epicureorum, vel quorundam Epicuri- " zantium, deliramenta, non possum." Salvianus. [De Gubern. Dei, i. c. 1.]

Scripserunt autem inter Ethnicos Ælianus *περὶ Προνοίας*, cujus operis bonam partem in sua Suidas[f] transtulit collectanea. Insignis autem est ad hanc rem locus, quem habemus in ejus Var. Hist. l. ii. c. 31. de barbaris nationibus. *Οὐδεὶς γοῦν ἐννοίαν ἔλαβε τοιαύτην οἵαν ὁ Εὐήμερος ὁ Μεσσήνιος, ἢ Διογενὴς ὁ Φρὺξ, ἢ Ἵππων, ἢ Διαγόρας, ἢ Σωσιὰς, ἢ Ἐπίκουρος, οὔτε Ἰνδὸς, οὔτε Κελτὸς, οὔτε Αἰγύπτιος· λέγουσι δὲ τῶν βαρβάρων οἱ προειρημένοι καὶ εἶναι θεοὺς, καὶ προνοεῖν ἡμῶν, κ. τ. λ.*

Hierocles *περὶ Προνοίας, καὶ Εἱμαρμένης*, libris vii. Quorum fragmenta aliqua etiamnum supersunt.

Inter Latinos Annæus Seneca, acute sane, ac nervose, ut solet: sed ingentis operis *ἀποσπασμάτιον* tantum nobis reliquit.

4°. Ratione.

Prima ratio petitur ab existentia et natura divina. Est enim Deus infinitæ scientiæ; necesse est itaque ut cognoscat omnia; est infinitæ præsentiæ, non potest igitur non interesse omnibus: est etiam infinitæ bonitatis, quæ sua ipsius natura est diffusiva; est infinitæ

lari argumentum aliquod proferre, antequam adversariorum rationes disceptationem in angustum adducant. Vid. Cic. Orator. Partit. c. 30.

[f] " Su." S. Forma ista abbreviata, quandocunque Suidæ meminit, utitur Pearsonus in MSS. autographis Annott. in Hesychium, servatis in Bibliotheca Coll. S. Trin. Cantab. Quas Annotationes, ne quid desit postumæ laudi Pearsoni, una cum reliquiis hisce theologicis, e prelo Academico nunc primum edendas suscepit, qui unus intelligit quid bonarum literarum intersit, Gaisfordus noster.

etiam potentiæ, ut sine ulla difficultate possit omnia promovere; est summæ denique perfectionis, utpote quo melius nihil cogitari possit. Est hæc omnia, non tam potentia quam actu; necesse est itaque ut res omnes introspiciat, curet, disponat. Atque ita demonstratur providentia divina, ab ipsa existentia, naturaque Dei[g].

Secunda ratio petitur a relatione Dei ad res creatas. Est enim Deus, ut ante probavimus, prima Causa, et ultimus Finis rerum omnium; et per ipsum, et propter ipsum facta sunt omnia. Ac, primum, necesse est ut agnoscamus providentiam Dei, ex eo ipso quod sit rerum causa. Neque enim cogitari potest, sapientissimum Deum res omnes primo creare, et statim negligere. Quare Plato, observante Attico apud Eusebium, ne tolleret providentiam, asseruit creationem; *ἵνα μὴ ἀποστερήσῃ τὸν κόσμον τῆς προνοίας, ἀφεῖλε τὸ ἀγέννητον αὐτοῦ*[h]. "Quis operator," inquit S. Ambrosius de Officiis, l. i. c. 13, "negligat operis sui curam? Quis "deserat et destituat, quod ipse condendum putavit? "Si injuria est regere, nonne est major injuria fecisse? "cum aliquid non fecisse nulla injustitia est; non "curare quod feceris, summa inclementia."

Deinde, conservatio rerum est pars ipsius providentiæ; at Deus ut est causa procreans, ita et conservans. Uti enim nihil sine Deo potuit existere, ita neque durare sine Deo potest. Omnis enim duratio est existentiæ duratio, omnis autem existentia entis non necessarii,

[g] Lactantius, De Ira Dei, c. 9. "Si est Deus, utique providens "est, ut Deus; neque aliter Ei "potest divinitas attribui, nisi et "præterita teneat, et præsentia "sciat, et futura prospiciat. Cum "igitur providentiam sustulit "Epicurus, etiam Deum negavit "esse:.. alterum enim sine altero "nec esse prorsus, nec intelligi "potest."

[h] Euseb. Præpar. Evang. xv. 6.

est ab ente existente necessario. Rursus, Deus per creationem et conservationem rerum, habet in res omnes directum plenumque dominium, unde Illi competat plenum jus regendi, gubernandi, disponendique omnia: at rationi nullo modo consentaneum est existimare, illa omnia quæ regendi plenum jus Deus ipse, et solus habet, aut ab alio gubernari, aut a nullo. 2°. Cum Deus sit ultimus finis rerum omnium, ad quem aliquo modo tendunt; cum hæc tendentia ad Deum tanquam finem, cedere debeant in honorem Dei; cumque res quamplurimæ sine ulla cognitione agant, et instinctu tantum cæco ad fines suos collineent, et creaturæ etiam intellectu præditæ, honoris divini non sint per se satis studiosæ: necesse est ut cogitemus creaturas omnes, tum ratione carentes, tum intellectu præditas, a Deo ad altissimos fines dirigi, atque disponi. Atque ita demonstratur providentia divina ex relatione Dei ad creaturas.

Tertia ratio petitur ex natura rerum. Quisquis enim mundi totius apparatum, partiumque adeo ingentium, adeo variarum, adeo speciosarum, dispositionem spectaverit, quisquis cœlestium corporum splendorem, decorem, constantiam, conversiones, vices, harmoniam contemplatus fuerit: quisquis in inferiori parte mundi, tempestatum varietates, viscerum terræ divitias, plantarum elegantias, animalium diversitates consideraverit; non potest, nisi reluctante conscientia, negare Deum esse, cujus providentia hæc omnia dirigat, atque disponat. " Quis hunc hominem dixerit, qui cum tam certos cœli " motus, tam ratos astrorum ordines, tamque omnia inter " se connexa et apta viderit, neque in his ullam inesse " rationem, eaque casu fieri dicat, quæ quanto consilio " gerantur, nullo consilio assequi possumus? An, cum " machinatione quadam moveri aliquid videmus, ut

" sphæram, et horas, et alia permulta, non dubitamus " quin illa opera sint rationis ; cum autem impetum cœli " admirabili cum celeritate moveri vertique videamus, " constantissime conficientem vicissitudines anniversarias, " cum summa salute et conservatione rerum omnium, " dubitamus quin ea non solum ratione fiant, sed etiam " excellenti quadam divinaque ratione ?" Cic. de Natura Deorum, l. ii. c. 38.

Atque ita demonstratur providentia Dei circa mundum, ex ipsa mundi natura. Est itaque Deo providentia tribuenda; quod diximus 1°.

Sed cum Epicuri doctrina tanta cum cura et applausu nuper sit in publicum prolata, restituta, exornata[i]; operæ pretium videatur eam propius inspicere, et accuratius paulo refellere.

Tradit Cicero Epicuri sententiam hisce versibus Ennii recte exprimi:

" Ego Deum genus esse semper dixi et dicam cœlitum ;
" Sed eos non curare opinor quid agat humanum genus."

Ex illius schola Velleius, τὴν Πρόνοιαν vocat, " Fati- " dicam Stoicorum anum :" ex eadem Plinius, " Irri- " dendum," inquit, " agere curam rerum humanarum " illud quicquid est summum."

Duplici fundamento nititur sententia Epicuri, ex parte Dei uno, ex parte mundi altero.

1°. Deo providentiam non competere statuunt, quia

i Haud credo Pearsono in animo fuisse Gassendum oppugnare, vel Charltonum, alterum non ita pridem mortuum, alterum regio favore et medicæ artis laude florentem. Nec Gassendus Epicuri Atheismum cum philosophia professus ; neque enim credere dignum quod de esotericis ejus sermonibus, nullo idoneo auctore, traditur. Hobbesium potius designari puto, quem plausu fovebant aulici, et qui non in theoreticis sed in practicis reddebat Epicurum, cum Epicuro Dei providentiam tollebat, et animam hominis asserebat esse materialem. Vide infra Epistolam Pearsoni ad Ægid. Menagium, ubi de Gassendo agitur.

pugnat cum felicitate, et immortalitate divina. Hæc scil. rata Epicuri sententia: *τὸ μακάριον καὶ ἄφθαρτον οὔτε αὐτὸ πράγματα ἔχει, οὔτε ἄλλῳ παρέχει.* Unde Velleius, " delirare Stoicos," ait, " cum Deum laborio-
" sissimum, alias curiosum, negotii plenum, ut in tanta
" mole occupatum faciant." " Anne tam tristi atque
" multiplici ministerio non pollui credamus dubitemus-
" ve?" inquit Plinius. Asserunt itaque Epicurei providentiam Deo non esse tribuendam, quod fuerit illi laboriosa, ac tristis, adeoque summæ ejus beatitudini contraria.

Respondeo, Hoc argumentum niti crassa perfectionis divinæ ignorantia, quod est ab Ammonio recte notatum, ad lib. Aristot. *περὶ Ἑρμηνείας. Οὔτε γὰρ αὐτόματον ἐροῦμεν εἶναι τῶν ὄντων τὴν φύσιν τε καὶ τάξιν, οὔτε τοὺς Θεοὺς εὔλογον ἢ ἀγνοεῖν ἅπερ παράγουσιν, ἢ, ὥς τινες, ἀφερεπόνους κατολιγωρεῖν τῆς τε γνώσεως αὐτῶν καὶ τῆς διακοσμήσεως· τὸ γὰρ ὑπολαμβάνειν ὡς ἐργώδη τε καὶ ἄσχολον ποιοῦμεν τὸν τῶν Θεῶν βίον, καὶ ἄμοιρον τῆς τοῖς Θεοῖς προσηκούσης ἔμφρονος ῥαστώνης, ἐπιμελεῖσθαι τῶν κατὰ μέρος αὐτοὺς ἀποφαινόμενοι, μὴ συνεωρακότων ἐστὶ τὴν ὑπεροχὴν τῆς τῶν Θεῶν γνώσεώς τε καὶ δυνάμεως πρὸς τὴν ἡμετέραν, καὶ διὰ τὴν ἄγνοιαν ταύτην ἀξιούντων ἐκ τῶν περὶ ἡμᾶς τὰ κατὰ τοὺς Θεοὺς σταθμᾶσθαι, καὶ τὴν ἡμετέραν ἀσθένειαν ἐπ' ἐκείνους μεταφέρειν.*

Sensit itaque Ammonius hoc Epicuri argumentum niti perfectionis divinæ ignorantia; et recte. Illi enim, qui est infinita scientia et potentia præditus, nulla pars providentiæ potest esse tristis aut laboriosa: *ἢ πρὸς τὴν γνῶσιν τῶν καθ' ἡμᾶς, ἢ πρὸς τὴν ἐπιμέλειαν,* ut loquitur Ammonius. Non illa, quæ scientiam spectat, quia uno intuitu videt omnia; non illa, quæ spectat potentiam, quia infinitæ potentiæ resistere aut reniti nihil potest. Quid quod labor et fatigatio non cadant nisi in corpora,

vi aliqua corporali ad operandum indigentia, qua fatiscente languescunt et fatigantur. At Deus totus spiritus est simplicissimus, immortalis, et omnipræsens, nullis extra se adminiculis egens, nulla unquam intra se virtute deficiens, laboris itaque omnis et fatigationis expers.

2°. Ex parte mundi providentiam tollunt; quod omnia in mundo ita contingere putent, ac si nulla prorsus foret providentia.

Respondeo, Hoc argumentum niti aut naturæ ipsius providentiæ ignorantia, aut petitione principii. Ignorantia providentiæ, quæ est occulta, nec oculis hominum obvia, quam absurdissimum est negare quia non videmus, cum ipsa videri non possit, utpote quæ in mente et voluntate Dei tantum consistat, et cum id quod est effectus providentiæ videatur, quomodo aut quo pacto sit effectus non videatur. Petitione principii; quia sumit id quod est in quæstione, et negat providentiam, tantum asserendo mundum nulla regi providentia. Cum tamen ipsi, majori multo cum ratione, cumque assensu omnium præter Epicureos philosophorum, ex ipso aspectu mundi, rerumque contemplatione providentiam demonstrari posse ostenderimus.

Sublatis itaque Epicuri argumentis, providentia Deo tribuenda est, quod diximus 1°.

Postquam autem ostendimus providentiam in Deo dari, qua res a se conditas ad proportionatos fines perducit consentanee ad earum naturam, proxime spectandum quam late pateat hæc providentia, ad quæ se extendat, quodnam sit illius adæquatum, quodnam principale objectum.

Dico 2°. DEUM RES OMNES PRÆTER HOMINEM ETIAM MINIMAS SUA CURA DIGNARI.

Probatur 1°. ex S. Scriptura. Ut Ps. xxxvi. 7. *Tu*

Deus hominem et animal servas. Ps. civ. 27. de terrestribus, aeriis, et aquatilibus agens: *Omnia ista in te expectationem habent, ut des escam ipsorum tempore opportuno. Te dante ipsis colligunt, aperiente manum satiantur bono,* &c.

Matt. x. 29. *Nonne duo passeres asse vœneunt, et unus ex illis non cadet super terram sine Patre vestro?* Unde et in Rabboth. sect. 79. p. 51. col. 1. affertur observatio R. Simeonis. ציפור מבלעדי שמיא לא מתצדא על אחת כמה וכמה נפש דבר נש " avis absque " cœlo (i. e. Deo) non capitur; multo magis anima " (seu vita) filii hominis."

Ex Apocryphis, Sap. vi. 7. " Pusillum et magnum " ipse fecit, et æqualiter cura est illi de omnibus."

2°. Auctoritate Gentilium, accuratissimorumque philosophorum. Plato, lib. x. de Legibus. Μὴ *τοίνυν τόν γε Θεὸν ἀξιώσωμέν ποτε θνητῶν δημιουργῶν φαυλότερον, οἳ τὰ προσήκοντα αὐτοῖς ἔργα ὅσῳ περ ἂν ἀμείνους ὦσι, τόσῳ ἀκριβέστερα καὶ τελεώτερα μιᾷ τέχνῃ σμικρὰ καὶ μεγάλα ἀπεργάζονται.*

" De providentia Plotinus Platonicus disputat, eam- " que a summo Deo, cujus est intelligibilis ac ineffabilis " pulchritudo, usque ad hæc terrena et ima pertingere, " flosculorum atque foliorum comprobat: quæ omnia " quasi abjecta, et velocissime pereuntia, decentissimos " formarum suarum numeros habere non posse con- " firmat, nisi inde ferretur, ubi forma intelligibilis et " incommutabilis habens simul omnia perseverat." S. Augustin. [k]

3°. Ratione. 1. Si Deus, neglectis minoribus, in solis occuparetur majoribus, id fieret, vel quia res minores administrare non potest, vel quia non vult. Non quia non potest; scientia enim et potentia, quibus nititur

[k] Ex quo S. Augustini libro sunt excerpta, non apparet. S. De Civit. Dei, x. c. 14.

providentia, extendunt se æque ad omnia: non quia non vult, id enim fieret vel propter invidiam, vel propter negligentiam, quarum neutra in Deum cadit, utpote summe bonum.

2. Deus est prima causa omnium etiam minimorum; conservat itaque omnia etiam minima; quæ autem facit atque conservat, ea certe curat atque disponit.

3. Deus est ultimus finis rerum etiam minimarum. Necessaria hæc fuit assertio, propter objectiones quæ ex S. Scriptura desumi videntur: 1 Cor. ix. 9. *Nunquid de bobus cura est Deo?* Hab. i. 14. *Homines similes piscibus maris, similes reptili cui non est dominator.*

Dico 3°. DEUM SPECIALI PROVIDENTIA REGERE HUMANUM GENUS.

Probatur 1°. ex S. Scriptura, ut Matt. vi. 26. *Respicite volatilia cœli, quæ non serunt, neque metunt, neque congregant in horrea, et Pater vester cœlestis pascit illa. Nonne vos pluris estis illis?* 30. *Si autem fœnum agri quod hodie est, et cras in clibanum mittitur Deus sic vestit, quanto magis vos, modicæ fidei.* Matt. x. 30. *Vestri autem et capilli capitis omnes numerati sunt, nolite ergo timere, multis passeribus meliores estis vos.* 1 Pet. v. 7. *Omnem solicitudinem vestram projicientes in Ipsum, quoniam ipsi cura est de vobis.*

2°. Ratione.

1°. Quia homo est Dei ipsius cognoscitivus: cæteræ res omnes aspectabiles instinctu tantum cæco auctorem suum confitentur; homines autem expressam habent Creatoris sui notitiam, ipsiusque beneficentiam erga se diserte agnoscunt. Cum igitur sit specialis quædam inter Deum hominesque conjunctio, non potest non esse Dei specialis erga homines providentia.

2°. Quia homo propter liberum arbitrium est capax iræ aut gratiæ divinæ. Hæc enim cum radix sit omnis

bonitatis aut malitiæ, Deus autem bonus sit; necesse est ut homines ratione bonitatis Deo placeant, ratione malitiæ displiceant. Unde sequitur, licet nulla animi perturbatio in Deo supponenda sit, aliquos tamen illi affectus esse tribuendos, exclusa omni imperfectione, quibus bonos amet, malos autem detestetur, iisque quos amat, bona procuret, quos odio habet, malis implicet.

3°. Quia est alterius vitæ capax, cum sit anima immortali præditus. Quoniam igitur brevis hæc, quam vivimus, ætas, quæ sequitur autem est æterna, cumque omnia quæ hic peraguntur aliquem ordinem habeant ad vitam futuram, et ex hac vita pendeat futuræ felicitas aut miseria: idque Deo vel dante ex misericordia, vel infligente ex justitia, necesse est ut Deus in hac vita disponat quæ in futura peragat.

LECTIO XXIII.

DE PRÆDESTINATIONE.

DIXIMUS de providentia in genere, ostendimusque eam ad res omnes se extendere, præcipue autem et speciali ratione ad homines. Providentia autem, quæ homines spectat, ea[a] maxime consideratione digna, quæ finem supernaturalem, sive æternitatem attingit, cujus duæ quasi partes a theologis statuuntur, prædestinatio scil. ac reprobatio; de quibus hoc loco agendum est, quatenus sunt partes providentiæ divinæ.

Hæc autem doctrina tantis difficultatibus obsessa, tot controversiis referta, tanta animorum exulceratione agitata est, ut aliquid de ea statuere non tantum molestum atque arduum, sed etiam periculosum videatur.

Enimvero quod rem ipsam spectat, satis claram atque perspicuam per se esse vix dubitare possum; sed ingenia hominum, aut aliis in theologia dubiis irretita, aut adversariorum argumentis exasperata, aut S. Pauli profunda eloquentia haud satis perspecta, quasi fulmine quodam percussa, omnia nobis obscura, implicita, perplexa reddiderunt.

[a] eâ. S.

Mihi itaque in hoc negotio quamplurima videntur notanda, et ab hac causa removenda ; statuenda autem pauca. Tunc enim omnia optime processura autumo ; " si ea," ut inquit scriptor de Vocatione Gentium, quisquis est [b], " quæ clara sunt, non de his quæ occulta " sunt obscuremus, et dum procaciter insistimus clausis, " excludamur ab apertis."

I. Observandum 1°. Neque S. Scripturam neque antiquos Patres reprobationis vocabulum usurpasse, quemadmodum nunc a scholasticis et controvertistis usurpatur. In Veteri quidem Interprete, semel Reprobationis vox expresse legitur : Heb. vii. 18. *Reprobatio quidem fit præcedentis mandati.* Sed in Græcis est ἀθέτησις, neque hominem pro objecto habet, sed mandatum Dei, ideoque ad rem præsentem nihil facit.

Verbum Reprobare sæpius quidem usurpatur, sed frequentius actus hominis ea voce intelligitur, quo aliquis reprobare malum, aut mandatum Dei, aut Deum ipsum dicitur. Aliquando quidem Deo tribuitur ut Ps. xxxiii. (xxxii.) 10. *Reprobat consilia principum, reprobat autem cogitationes populorum :* at LXX. etiam illic, ἀθετεῖ δὲ λογισμοὺς λαῶν, καὶ ἀθετεῖ βουλὰς ἀρχόντων. Et Heb. tantum legimus, הֵנִיא מַחְשְׁבוֹת עַמִּים " An- " nihilavit cogitationes populorum." Ita 1 Cor. i. 19. *Scriptum est enim, Perdam sapientiam sapientum, et prudentiam prudentum reprobabo.* At in Græcis pariter est ἀθετήσω, et apud Esaiam, unde verba desumpta sunt, κρύψω, in Heb. תִּסְתַּתֵּר " abscondet se," a סתר, unde Græcorum Σάτυροι, quasi סְתוּרִים " ab- " scondentes se," et μυστήριον, quasi מִסְתּוֹר " res " abscondita."

3°. Vox adjectiva, Reprobus, propius hanc rem

[b] Prospero Aquitano hoc opus vulgo ascribitur. Vid. lib. i. c. viii.

spectare videatur, nec tamen prorsus cum hac disputatione conjuncta est; significat enim malam affectionem rei, aut personæ. Rei, ut 1 Sam. xv. 9. *Pepercit Saul universis quæ pulchra erant; quicquid autem vile fuit, et reprobum, hoc demoliti sunt.* Quod LXX. ἐξουδενωμένον transtulerunt. Ita *argentum reprobum*, ἀργύριον ἀποδεδοκιμασμένον. Jer. vi. 30. Aristoteli ἀδόκιμον νόμισμα. Ut Prov. xxv. 4. ἀδόκιμον ἀργύριον. Et Esai. i. 22; quod Symmachus σκωρίαν, Theodotion γιγαρτῶδες [c], Aquila στέμφυλα reddidit. Ita Heb. vi. 8. *Terra proferens spinas et tribulos reproba est*, Græce ἀδόκιμος. Ut enim recte Hesych. 'Αδόκιμον, πονηρὸν, ἀπόβλητον, ἄχρηστον, "malum, rejectaneum, inutile [d]." Ita Rom. i. 28. ἀδόκιμος νοῦς, *reprobus sensus.*

Ita mala affectio personæ etiam significatur, ut de Cretensibus loquitur S. Paulus ad Tit. i. 16. *Cum sint abominabiles et incredibiles, et ad omne opus bonum reprobi*, i. e. inepti. Ita S. Paulus de seipso 1 Cor. ix. 27. *Ni forte cum aliis prædicaverim, ipse reprobus efficiar.* Hic autem ἀδόκιμος opponitur bono et sincero Dei servo, sicut pecuniam probam vocamus minime adulterinam. Ut Jer. vi. 30. Inepti enim sunt, qui ex hoc loco effici volunt, non esse firmam electionem [e]. Et 2 Cor. xiii. 5. *Annon cognoscitis vos ipsos, quia Christus Jesus in vobis est, nisi forte reprobi estis?* εἰ μήτι ἀδόκιμοί ἐστε. Sic Apostolus hoc loco vocat, non qui sunt ad vitam electis oppositi.

Patet itaque, 1°. in S. Scriptura reprobationem mi-

[c] Adjectivum γιγαρτώδης ex substantivo γίγαρτον, *uvæ acinus*; (Vid. Schol. in Aristoph. Pac. 634.) unde ἀργύριον γιγαρτῶδες, *scoriæ plenum, non defæcatum*, ut uva acinis non expressis. Vid. loc. in Hexaplis v. 25.

[d] Gl. Cyril. 'Αδόκιμον, absurdum. 'Αδόκιμος, reprobus, absurdus. P.

[e] Quod alii fecerunt, et Limborch. Theol. Christ. lib. iv. c. x. 3.

nime accipi eo sensu quo a scholasticis et controvertistis accipitur; et reprobum, quoties usurpatur, ad præsentem hominum impiorum conditionem potius quam ad æternam Dei ordinationem refertur [f].

Idem etiam de Patribus sentiendum, qui parce hoc vocabulum usurpant, hoc sensu fere nunquam. Tertullianus de Fuga in Persecutione, c. 1. "De persecu-" tione nunc quæritur. Circa hanc interim dixerim, " nihil fieri sine Dei voluntate, respiciens eam im-" primis dignam Deo esse, et ut ita dixerim, necessariam " ad probationem scilicet servorum suorum, sive re-" probationem. Quis enim exitus persecutionis, quis " effectus alius, ni probatio et reprobatio fidei, qua suos " utique Dominus examinavit? hoc enim judicium est, " persecutio per quam quis aut probatus aut reprobatus " judicatur." Et paulo post: "Totum quod agitur " in persecutione gloria est [Dei] probantis et repro-" bantis, imponentis et deponentis." Ubi probatio clare pro approbatione, reprobatio pro improbatione ponitur [g].

Non esse impræsentiarum ad omnes descendendum sentio; sed nisi me fallit observatio, memoriave nostra, aut paucos, aut potius neminem ex antiquis Patribus,

[f] Idem statuit Jacksonus, Opp. Theol. lib. vii. sect. ii. c. xviii. 14. Vol. ii. p. 645.

[g] Adscripsit in margine, nescio an Pearsonus an Stonesius, alium locum Tertulliani: "Prælatio " alterius sine alterius contumelia " non potest procedere, quia nec " electio sine reprobatione. Jam " ergo contemnitis quos repro-" batis, quos reprobando offen-" dere non timetis." Apol. c. xiii. Ubi Tertullianus agit de Diis Ethnicis, quos quisque pro voluntate sua colebat aut non colebat, eligebat aut reprobabat. Idem, ibid. c. xxx, Ethnicorum sacrificia irridens, "nec offero " .... sanguinem reprobi bovis;" quod idem videtur ac Juvenalis " vetulus bos, jam fastiditus " aratro." Neuter locus multum valet ad sensum theologicum determinandum, nisi quod hinc patet Tertullianum vocem "re-" probare" usurpasse sensu τοῦ ἀθετεῖν. Cf. quæ habet Novatianus in Epist. De Cib. Judaic. c. 2.

reprobationem hoc sensu accepisse existimo ; ne S. Augustino quidem excepto : quod ex proxima observatione erit fortasse manifestius.

Neque hæc notatio nullius frugis aut ponderis existimanda est. Ex ipsa enim reprobationis notione, quam moderni electioni potius quam prædestinationi opposuerunt, et in nudam quandam præteritionem et negationem, cum voluerint, sed rursus in positivum quid negationi substratum, cum placuerit, converterunt; mihi non minima in hoc negotio difficultas orta esse videtur. Quicquid enim durum, et hominibus ad promissa evangelica confugientibus absonum videtur, hoc uno reprobationis, præteritionis, negationisque titulo mollire conantur, et quod Deo agenti tribuere non audent, non agenti tribuunt. Siquidem non potest, salva sanctitate, Deus prædestinare hominem ad peccandum, sed potest reprobare, salva eadem sanctitate, et negative relinquere peccato perpetrando, ex qua sola derelictione tam certo et infallibiliter, ad honorem Dei aliquando manifestandum, peccabit, ac si esset ad peccandum efficienter prædestinatus.

Latibulum itaque ex vi vocabuli reprobationis electioni oppositæ, hac prima observatione præcludendum sensi ; quo plerique electionem, et reprobationem ita negative sumptam accipiunt pro habitu, et privatione, et naturam utriusque ita esse ab æterno connexam, ut una sine altera non magis possit intelligi, quam concavum sine convexo, ut loquuntur.

Ut autem ulterius utilitas hujus observationis pateat,

II. Observandum 2°. Vocem prædestinationis, quoad verbale tantum, usurpari in S. Scriptura. Nunquam autem damnandos spectare ; imo vix unquam prædestinationem ad vitam æternam denotare : cum tamen

apud Patres, non tantum de salvandis, sed etiam damnandis usurpetur.

In S. Scriptura vel actiones, aut res, vel personas spectat. Actiones, Act. iv. 28. ποιῆσαι ὅσα ἡ χείρ σου καὶ ἡ βουλήσου προώρισε γενέσθαι. Vet. Interp. *Quæ manus tua, et consilium decreverat fieri:* sed γενέσθαι potest etiam recte verti *fore.*

Rem autem spectat, 1 Cor. ii. 7. *Loquimur Dei sapientiam in mysterio, quæ abscondita est, quam prædestinavit Deus ante sæcula in gloriam nostram.* Personas quod attinet, legimus Rom. viii. 29. Ὅτι οὓς προέγνω καὶ προώρισε συμμόρφους τῆς εἰκόνος τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ. *Nam quos præscivit conformes* (fieri) *imagini Filii sui* &c. Hæc conformitas cum Christo exigitur ut medium ad salutem.

Eph. i. 5. προορίσας ἡμᾶς εἰς υἱοθεσίαν. *Qui prædestinavit nos ad adoptionem filiorum:* quæ quidem adoptio est inter media ad salutem. Et v. 11. Ἐν ᾧ καὶ ἐκληρώθημεν προορισθέντες κατὰ πρόθεσιν. *In quo nos sorte etiam vocati sumus, prædestinati secundum propositum;* scil. ad illam κλήρωσιν, sive, vocationem. Quod etiam medium est ad salutem.

Neque alibi, ut opinor, in Scriptura occurrit hæc vox. Licet enim Vet. Interpres, Rom. i. 3. *Qui prædestinatus est Filius Dei in virtute;* in Græcis est, τοῦ ὁρισθέντος, non προορισθέντος, υἱοῦ τοῦ Θεοῦ ἐν δυνάμει. Verum est itaque quod diximus, priori parte observationis secundæ.

Ad posteriorem autem partem observationis quod pertinet, audiamus S. Augustinum de Civit. Dei, lib. ii. c. 10. " Sed maligni spiritus . . . . . etiam flagitia quæ " non admiserunt de se dici volunt, dum tamen mentes " humanas his opinionibus velut retibus induant, et ad

" prædestinatum supplicium secum trahant." Lib. iv. de Anima c. xi. §. 16. " Deus est illis (peccatoribus) " quos prædestinavit ad æternam mortem, justissimus " supplicii tributor." Lib. xv. de Civit. Dei, c. 1. " Quas etiam mystice appellamus civitates duas, hoc " est, duas societates hominum, quarum est una quæ " prædestinata est in æternum regnare cum Christo, " altera æternum supplicium subire cum diabolo." Lib. xxi. c. 24. " Si de aliquibus ita certa esset " Ecclesia, ut qui sunt illi etiam nosset, qui licet adhuc " in hac vita sint constituti, tamen prædestinati sunt in " æternum ignem cum diabolo, tam pro eis non oraret, " quam nec pro ipso." Lib. xxii. c. 24. §. 5. " Quid " dabit eis quos prædestinavit ad vitam, qui hæc " dedit etiam eis quos prædestinavit ad mortem?" Enchiridio. c. 100. " Bene utens et malis, tanquam " summe bonus, ad eorum damnationem quos juste " prædestinavit ad pœnam, et ad eorum salutem quos " benigne prædestinavit ad gratiam." Et Tract. xlviii. in Joann. §. 4. " Quomodo igitur istis dixit, Non estis " ex ovibus meis? quia videbat eos ad sempiternum " interitum prædestinatos, non ad vitam æternam sui " sanguinis pretio comparatos."

Atque ita S. Augustinus de prædestinatione ad pœnam loquitur sæpius, de reprobatione fortasse nunquam [h].

[h] Voces istæ, reprobatio, reprobare, reprobi, sæpius in Indice Benedictino ad Augustinum repetuntur; sed in Patris textu rarius occurrunt, et plerumque cum respectu ad verba S. Pauli. Vid. Tractat. in Johann. lx. §. 5. Enarr. in Ps. lxxviii. §. 16. in Ps. vi. §. 8. Ubi exponens quid sit " reprobus sensus," " ea est," inquit, " cæcitas mentis. In eam " quisquis datus fuerit, ab in- " teriore Dei luce secluditur; sed " nondum penitus cum in hac " vita est." Unde apparet, sensum a scholasticis excogitatum S. Augustino non innotuisse. Cf. Auctorem de Voc. Gent. lib. i. c. 10.

Ideoque Monimus scripsit aliquando Epistolam ad B. Fulgentium Episcopum Ruspensem, de his verbis S. Augustini in lib. de Perfectione Justitiæ Hominis, c. 13. " Hoc ergo bonum, quod est requirere Deum, " qui faceret, non erat usque ad unum, sed in eo genere " hominum quod prædestinatum est ad interitum." Qui respondet, " Nihil aliud accipiendum in illo S. " Augustini sermone, quo ad interitum quosdam præ- " destinatos firmat, nisi ad interitum supplicii, non " delicti." lib. i. c. 5. Et ipse c. 13. " Potuit, sicut " voluit, prædestinare quosdam ad gloriam, quosdam " ad pœnam. Sed quos prædestinavit ad gloriam, " prædestinavit ad justitiam : quos autem prædestinavit " ad pœnam, non prædestinavit ad culpam." Quam sententiam late toto illo lib. i. persequitur, cujus libri ideo titulus est, " De Duplici Prædestinatione " Dei."

III. Observandum 3°. Instantia rationis quibus plerique innituntur in prioritate, aut posterioritate decretorum prædestinandi, aut reprobandi esse nuperum inventum.

1°. Nemo antiquorum Patrum illis usus est.

2°. Antiquissimi scholastici haud adhibuerunt.

3°. Scotus videtur esse eorum machinator, et mirus certe artifex; qui ad lib. i. Sententiarum, distinctione 41. objiciens Petrum et Judam tanquam prædestinandum et reprobandum, sed adhuc æquales, quærit, " Si " in eo instanti Deus vult Petro beatitudinem, quid " tunc vult Judæ?" Et respondet, quod " in isto primo " instanti nihil vult Judæ, sed tantum est ibi negatio " volitionis gloriæ; et similiter quasi in secundo in- " stanti naturæ, quando vult Petro gratiam, adhuc " nullus actus positivus voluntatis divinæ est circa " Judam, sed tantum negativus: in tertio instanti,

" quando vult permittere Petrum esse de massa per-
" ditionis, sive dignum perditione, tunc vult permittere
" Judam simili modo esse filium perditionis; et hic est
" primus actus positivus. In quarto instanti offertur
" Judas ut peccator finaliter, et tum Ipse vult juste
" punire et reprobare Judam."

Ex hujusmodi instantibus, qui de hoc argumento scribunt, solent sibi seriem quandam, seu tabellam describere, et ordinem decretorum divinorum delineare, tanta vero cum varietate atque discrepantia, ut difficile sit duos invenire cujuscunque sectæ, sive professionis, qui per omnia consentiant.

Quid quod ratio ponendi prioritatem, et posterioritatem in decretis divinis haud satis firma plerumque assignatur. Nam illa duo axiomata, Quod est ultimum in executione, est primum in intentione; et, Qui vult finem, vult omnia media ad finem, aut falso plerumque, aut semper hic periculose adhibentur: quod ex discrimine mediorum ad vitam æternam, et supplicium æternum facile colligitur.

IV. Observandum 4°. Nonum caput ad Romanos, quod nunc fundus videtur totius doctrinæ de prædestinatione et reprobatione, non fuisse per quatuor pene sæcula ita expositum a SS. Patribus, ut ad hoc argumentum directe pertineret.

Longum est ire per omnia SS. Patrum scripta, sed notatu omnino dignum, quod S. Prosper, de multis sanctorum Christi qui in Massiliensi urbe constiterunt, tradit; " Qui contrarium putabant Patrum opinioni, et
" ecclesiastico sensui, quicquid de vocatione electorum,
" secundum Dei propositum, contra Pelagianos dis-
" putaverat S. Augustinus:" addiderantque, " ea quæ,
" de Epistola Pauli Romanis scribentis, ad manifesta-

" tionem divinæ gratiæ prævenientis electorum merita, " proferuntur, a nullo unquam ecclesiasticorum ita " esse intellecta, ut nunc," id est, a S. Augustino, " sentiuntur [i]."

Ad quæ cum S. Augustinus ipse respondeat, sententias trium ex SS. Patribus adducit, S. Cypriani, S. Greg. Naz. et S. Ambrosii, quarum tamen nulla, vel ad prædestinationem pertinet, vel ad Epistolam ad Romanos, sed tantum ostendunt gratiam non dari secundum merita: nec illud etiam probant, nisi consequenter [k].

V. Observandum 5°. Scholasticos omnes S. Augustino ex industria in hoc negotio adhærere, et scriptores nuperos controversiarum illius opinioni præscribere, omnesque qui contradicunt, tanquam Pelagianos, traducere: cum controversia de prædestinatione adversus Pelagium instituta sit non directe, sed ex incidenti, aut superabundanti.

Hoc animadvertere licet 1°. ex Epistola S. Hilarii Arelatensis ad S. Augustinum, in qua, etiam illi, qui S Augustini sententiam amplectebantur, ita queruntur. " Quid opus fuit hujuscemodi disputationis incerto tot " minus intelligentium corda turbari? neque enim " minus utiliter sine hac definitione, tot annis a tot " tractatoribus, tot præcedentibus libris, et tuis et " aliorum, cum contra alios, tum maxime contra Pe- " lagianos, catholicam fidem esse defensam." Ad quæ verba a se repetita nihil aliud respondet S. Augustinus, quam in " duobus libris suis se ante scripsisse, gratiam " Dei secundum merita nostra non donari," sed quod alii eandem prædestinationis naturam tradiderint, qui

[i] Prosper. Epist. ad Augustinum. [k] De Dono Perseverantiæ, c. xix.

adversus Pelagium scripserant, aut quod talis de prædestinatione sententia ad refellendum Pelagium esset necessaria, non dicit [1].

2°. Idem patet ex Conciliis quæ Pelagii hæresin damnarunt, sed de S. Augustini sententia de prædestinatione nihil statuunt.

3°. S. Augustinus quoties ea commemorat, de quibus inter ipsum et Pelagianos disceptatum fuit, prædestinationis nullam facit mentionem. Neque in Concilio Carthaginiensi adversus Pelagium de ea actum est, nisi quatenus includitur in quæstione de necessitate gratiæ.

Cum igitur initio S. Augustinus prædestinationis doctrina, tanquam argumento usus est adversus hæresin Pelagianam, tandem factum est, ut tota illa hæresis disputationi de prædestinatione adhæresceret, eamque mirum in modum obscuraret.

VI. Observandum 6°. Prædestinationis doctrinam ita esse tradendam, secundum decimum septimum Articulum religionis in ecclesia nostra stabilitum, ut

[1] Pearsono consentit Bullus, in Apologia pro Harmonia sua, sect. vii. §. 31. citans, præter Hilarium Arelatensem, etiam verba Cœlestini episcopi Romani, ex Epistola quam cum clero suo misit ad Galliæ episcopos. Augustinum nuper mortuum laudibus, tali viro debitis, prosequitur; (c. 2.) in fine vero Epistolæ haud obscure innuit se istam abyssum, in quam nemo antehac descenderat, contremiscere: "Profundiores difficilioresque partes "incurrentium quæstionum, quas "latius pertractarunt qui hæreticis restiterunt, sicut non au"demus contemnere, ita non "necesse habemus adstruere." c. 13.

Hookeri eadem videtur fuisse sententia; dum enim S. Augustini de gratia doctrinam, in ecclesia catholica semper receptam, tuetur, dogmata ejusdem S. Patris de prædestinatione vix summatim perstringit; id agens, ut ab Augustini nomine depellat absurda quædam, quæ Lucidus presbyter, rigidus absolutæ prædestinationis assertor, docuerat. App. ad Eccl. Pol. lib. v. vol. ii. p. 730—738. Vid. Jac. Sirmondi Hist. Prædest. c. vii. Guizot. Hist. de Civil. Fr. lect. v.

promissiones divinas ita amplectamur, prout nobis in SS. Literis generaliter propositæ sunt, et Dei voluntatem in nostris actionibus eam sequamur, quam in Verbo Dei habemus diserte revelatam. Id est, nisi fallor, ut omnes promissiones in evangelio, toti generi humano factas, veras esse seriasque confiteamur, neque vel minimum fictas aut fallaces suspicemur: et præcepta singula de fide, de bonis operibus, de perseverantia, omnes obligandi vim veram obtinere profiteamur. Quomodo autem promissiones omnibus universaliter factæ, veræ seriæque sint, respectu eorum qui ab æterno reprobati traduntur; quomodo præcepta stricte obligent eos qui ad vitam æternam ex gratia mere gratuita prædestinantur, facile fortasse est determinare, explicare certe difficile est.

LECTIO XXIV.

DE PRÆDESTINATIONE.

HIS observationibus præmissis, ad doctrinam ipsam prædestinationis, resecatis dubiis, sepositis præjudiciis, omissis omnibus cum re ipsa minime conjunctis, plane, diserte, nudeque tradendam properamus: præsertim quatenus ad hunc locum spectat, i. e. quatenus est pars quædam, sive species providentiæ divinæ.

Dico 1°. PRÆDESTINATIO TERMINATUR AD SINGULARES HOMINUM PERSONAS.

Hæc assertio, uti est huic loco de providentia divina maxime accommoda, ita Socinianis refutandis perquam necessaria est. Novam enim illi, et Ecclesiæ Dei prorsus inauditam ausi sunt doctrinam procudere, nullum scil. singularem hominem esse ad vitam æternam a Deo prædestinatum. Verba sunt F. Socini in Prælectionibus Theologicis, c. 13. " Non alia sane ratione " explicandi sunt omnes ii loci, in quibus de divino " eoque antiquissimo quorundam hominum servandorum " decreto agitur, nempe ut non certi quidam homines " nominatim intelligantur, sed genus quoddam homi- " num." Nullum igitur singularem hominem Deus ad

vitam prædestinavit, secundum Socinum, sed tantum genus quoddam hominum: et sane loquitur principiis suis consentanee, qui statuit, " Deum non habere " certam præscientiam futurorum contingentium, ac- " tuum scil. humanorum." Si enim Deus ab æterno nesciat quas actiones singuli homines sint in tempore elicituri, neque potest secundum principia Evangelii prudenter ad vitam æternam, aut juste ad mortem æternam quenquam prædestinare.

Ad sententiam suam et explicandam et confirmandam simul, duo præsertim loca S. Scripturæ affert atque exponit; utrumque sane infeliciter. Verba ejus recito. " Quocirca cum ex cathedra Christus Matt. " xxv. 34. seipsum in judicii die ad servandos homines " loquentem inducit, *Venite benedicti Patris mei, pos-* " *sidete paratum vobis regnum a constitutione mundi;* " non est intelligendum unumquemque ex illis nomi- " natim ab orbe condito saluti destinatum fuisse, sed " eos ex eo hominum genere esse, quibus salus ab ipso " mundi exordio parata fuerat."

Hæc ille. At prior pars hujus interpretationis, quæ negativa est, nec ullo fundamento nititur, nec ulla ratione probatur, sed gratis tantum asseritur, et ipsis verbis Christi contradicit, et cum positiva posteriori explicationis parte non cohæret. Nam 1°. alloquitur Christus singulares homines: Venite, subaudi, Vos. Vos autem nihil aliud sonat, quam tu, et tu. Venite benedicti Patris mei. *Nemo enim* (i. e. ne unus quidem) *venit ad me, nisi Pater meus eum traxerit.* Possidete vos, κληρονομήσατε, tanquam hæredes, unusquisque enim vestrum hæres, possidete regnum vobis, i. e. tibi, tibique, omnibus singulisque paratum. Negare itaque regnum fuisse singulis paratum, est negare Christum singulos alloqui cum omnes alloquitur. Neque vero prius

membrum interpretationis cohæret cum posteriori; quod enim negatur de singulis hominibus ejusdem generis, non potest affirmari de genere hominum, quia affirmatio de genere nititur affirmationi de singulis sub eo genere; genus enim nihil aliud est quam collectio singulorum. Hinc igitur adversus Socinum, firmissimum oritur argumentum:

Omnibus et singulis, quos Christus vocat benedictos Patris sui, præparatum est regnum:

At præparatio regni est prædestinatio ad regnum, et secundum S. Augustinum, et secundum Socinum:

Ergo omnes et singuli benedicti Patris sunt prædestinati ad regnum.

Eandem sententiam adhibet Socinus iis S. Scripturæ locis in quibus *scriptorum in libro vitæ* fit mentio. Asseritque, ibi non de certis quibusdam hominibus nominatim agi, sed de hominum quodam genere: ex quo intelligitur, inquit, superiorem illam generalem responsionem, ad hos quoque locos rectissime accommodari posse. At vero nomina ipsa hominum diserte scribi in libro vitæ asseruntur; nomina autem non sunt nisi singulorum, ideo enim sunt imposita, ut unum hominem ab aliis distinguant. Vidit hanc difficultatem Socinus; ei itaque sic occurrit. "Neque vero quen-" quam moveat, quod in his locis nominum fit mentio, " quasi proprium cujusque nomen ea voce significetur." At nec hoc dicimus, sed propriam cujusque personam sub hoc nomine intelligi. "Metaphorica enim," inquit, " locutio est ab iis derivata, qui aliquo in libro eos " nominatim scribunt, ac notant, de quibus aliquid " secum statuunt atque decernunt." Sit hoc autem confessum. "Itaque ea locutione nihil aliud quam " decretum de quibusdam hominibus significatur, sive " certa sint eorum propria nomina, sive incerta. Satis

" est enim eorum qualitatem quandam certam esse, " quæ in hac metaphora proprio nomini plane respondet." Hæc certe argumentatio, sive consequentia, videtur omni ratione vacua, ab omni specie verisimilitudinis prorsus et plane aliena. An enim quia metaphorica est locutio, ideo nihil aliud sequitur, quam de quibusdam hominibus esse, sive certa sint eorum nomina, sive incerta? Quænam ratio hujus consequentiæ vel fingi potest? Homines ideo nomina notant, ut certi sint de personis, de quibus aliquid statuunt: Si hoc Deus de seipso profiteatur, nomina hominum in libro suo scribere, hoc saltem intelligere debemus, certas Illum personas designare; et ad nostram imbecillitatem nomina præscribere, at certitudinem et infallibilitatem sibi non negare. Minus certe significare non potest, quam se tam certum esse de personis, de quibus aliquid statuit atque decernit respectu vitæ æternæ, quam homines sunt, qui nomina eorum scribunt ac notant, de quibus aliquid secum statuunt atque decernunt.

De qualitate autem quod addit, est ab ipsa natura scribendi in libro prorsus alienum.

Quid quod Moses cupiat seipsum de libro deleri, ni putaret seipsum fuisse in libro scriptum? Quid quod Deus dixerit, se non Mosen, sed ipsos qui peccassent, qui erant certi homines, certi peccati rei, deleturum[a]? Quid quod David inimicos suos, sibi certissime notos, et apertissime descriptos, ex libro viventium deleri postulet[b]. Quid quod S. Paulus non tantum adjutorum suorum, quos ipse particulariter novit, sed Clementis, nomina in libro vitæ scripta fuisse professus sit[c]. Quid quod Christus ita alloquatur septuaginta discipulos, ut

[a] Exod. xxxii. 32, 33.
[b] Ps. lxix. 28.
[c] Phil. iv. 3. Cf. Pearsoni Epist. Dedicatoriam ad Expos. Symb.

personas nominibus notas[d]: *Gaudete quod nomina vestra scripta sunt in cœlis.* Luc. x. 20. Adeo ubique certæ personæ in libro vitæ scriptæ memorantur, i. e. ad vitam designatæ. Non disputo utrum ii ipsi qui scribuntur in libro vitæ, possint deleri; illud assero, certas personas esse libro vitæ inscriptas. Sit itaque hoc adversus Socinum firmissimum argumentum: Qui in libro vitæ scribuntur, ad vitam prædestinantur: Sed singuli homines qui salvantur, in libro vitæ scribuntur: Ergo.

2°. Hæc assertio observanda est contra Remonstrantes, sive eos quos Arminianos vocant. In Collatione Hagiensi statuunt: " Hoc unicum decretum, quo Deus " indiscriminatim statuit, velle se quosdam in fide per- " severantes servare, iram vero super omnibus incredulis " effundere, esse totum et integrum decretum prædes- " tinationis." Quæ quidem sententia plane est eadem cum Sociniana; nam si hoc sit totum et integrum decretum prædestinationis, ut volunt Remonstrantes, tum non certi quidam homines, sed genus quoddam hominum, prædestinantur, quod statuit Socinus.

Sed Arminius sectæ Remonstrantium pater duplex statuit decretum prædestinationis, generale unum, singulare alterum: generale idem est cum Sociniano; singulare autem etiam addit, sed tanquam mantissam, nam illud generale decretum, quod neminem singulariter ad salutem designat, eam prædestinationem ait, quam S. Scriptura nobis commendat, atque ita ad Socinum revolvitur[e].

[d] Ita S. correxit in marg. pro eo, quod Pearsoni manu ait scriptum, " et personis . . . . notis."

[e] Arminii sententia de prædestinatione, a seipso exposita, exstat in Declaratione ad Ordines Hollandiæ. Opp. Lugd. Bat. 1629. p. 119:

" Primum et absolutum Dei " decretum de homine peccatore " salvando esse, quo decrevit " Filium suum Jesum Christum " ponere in Mediatorem, Redemp- " torem, Salvatorem, Sacerdotem

Quamvis autem verum sit, Deum velle quoslibet in fide perseverantibus[f] et iram super omnibus incredulis effundere, non tamen verum est hanc esse naturam prædestinationis, sed potius, secundum priorem partem, habere naturam promissionis, secundum posteriorem, comminationis; sive doctrinam tantum continere de requisitis ad salutem, et mediis ad mortem.

Dico 2°. DEUS OMNES ET SINGULOS QUI PER CHRISTUM OBTINEBUNT VITAM ÆTERNAM, AD EAM QUAM OBTINEBUNT VITAM, OMNESQUE ET SINGULOS QUOS CHRISTUS ADJUDICABIT MORTI ÆTERNÆ, AD EAM CUI ADJUDICABUNTUR MORTEM ÆTERNAM, AB ÆTERNO PRÆDESTINAVIT.

Hæc assertio quoad utramque partem, eodem modo, iisdem mediis probatur. scil. 1°. Quibus Deus dabit vitam æternam, iis quando dabit, vult dare; quos Deus

" et Regem; qui peccatum morte
" sua aboleat, amissam salutem
" obedientia sua impetret, et vir-
" tute sua communicet.

" Secundum præcisum et ab-
" solutum Dei decretum esse, quo
" decrevit resipiscentes et cre-
" dentes in gratiam recipere, eos-
" que, perseverantes ad finem
" usque, salvos facere in Christo,
" propter Christum et per Chris-
" tum; impœnitentes vero et in-
" fideles in peccato et sub ira
" derelinquere, atque damnare
" tanquam alienos a Christo.

" Tertium Dei decretum est,
" quo decrevit media, ad resipi-
" scentiam et fidem necessaria,
" sufficienter et efficaciter ad-
" ministrare, juxta sapientiam
" Dei, qua scit quid misericordiam
" et severitatem suam deceat,
" itemque juxta justitiam, per
" quam paratus est sapientiæ suæ
" præscriptum sequi atque exe-
" cutioni mandare.

" Hinc sequi quartum decre-
" tum, quo decrevit singulares et
" certas quasdam personas sal-
" vare et damnare. Atque hoc
" decretum præscientiæ Dei in-
" nititur, qua ab æterno scivit, qui-
" nam juxta ejuscemodi adminis-
" trationem mediorum, ad con-
" versionem et fidem idoneorum,
" ex præveniente ipsius gratia,
" crediturі erant, et ex subse-
" quente gratia, perseveraturi,
" quive vero non erant crediturі
" et perseveraturi."

Hanc vero prædestinationem singularium vix alibi agnoscit. Generalem notionem, ut eam de qua in Scripturis agitur, et alibi tuetur, et in Examine Perkinsii. Opp. p. 659.

[f] Ita in MS. originali. Ut vero sensus sit integer, hoc, vel simili modo, verba esse corrigenda censeo. Deum velle quoslibet in fide perseverantes salvos fore, et iram &c. S.

adjudicabit morti æternæ, iis quando adjudicabit, vult adjudicare. Deus enim est agens voluntarium, agens quando vult, et quicquid vult, et nihil agens quod non vult. 2°. Quicquid Deus vult, quando dat vitam, et quando adjudicat morti, illud voluit, antequam dabit alicui vitam, aut adjudicabit aliquem morti; quia, 1°, nulla volitio Dei mere temporaria, sed quicquid in tempore vult, ab æterno voluit, quia *nulla est in Deo vel umbra mutationis;* neque ulla potest causa excogitari, quare infinite sapiens et æternus aliquid in tempore vellet, quod ante non voluerit. Ut recte Fulgentius lib. iii. de Veritate Prædest. c. 1. " Si Deus " incommutabilis est, quod dubitandum non est, omnia " futura ex æternitate incommutabiliter novit, et omnia " opera sua incommutabili ordinatione disposuit." 2°. Quia talis volitio dandi vitam et adjudicandi morti, est a Deo ipso sæpe prædicta, antequam aut dabit, aut adjudicabit. Ut, v. gr. cum asserit, Mar. xvi. 16. *Qui crediderit, et baptizatus fuerit, salvus erit; qui vero non crediderit, condemnabitur.* 3°. Æterna volitio Dei dandi vitam, est ipsa ad vitam prædestinatio, et æterna volitio adjudicandi morti est prædestinatio ad interitum. Itaque omnes et singulos quibus Deus voluit ab æterno dare vitam, prædestinavit ad vitam, et omnes et singulos quos voluit ab æterno adjudicare morti, prædestinavit ad interitum. Sed omnibus et singulis, qui per Christum obtinebunt vitam æternam, voluit Deus ab æterno dare vitam, omnesque et singulos quos Christus adjudicabit morti æternæ, voluit ab æterno ei morti adjudicare. Ergo omnes et singulos &c. Ut recte S. Fulgentius, de Veritate Prædest. lib. iii. c. 1. " Deus, sicut nunquam futurarum fuit inscius, ita nec " misericordiæ suæ aut judicii fuit ignarus, sed sicut " semper omnia futura et bona et mala præscivit, sic

" omnia opera gratiæ atque justitiæ suæ incommutabili " prædestinatione disposuit."

Probatur ex SS. Patribus.

S. Iren. lib. ii. c. 62. *καὶ διὰ τοῦτο πληρωθέντος τοῦ ἀριθμοῦ, οὗ αὐτὸς παρ' αὐτῷ προώρισε, πάντες οἱ ἐγγραφέντες εἰς ζωὴν ἀναστήσονται, ... οἱ δὲ τῆς κολάσεως ἄξιοι ἀπελεύσονται εἰς αὐτὴν, ... ἵνα τὸ σύμμετρον τῆς προορίσεως ἀπὸ Θεοῦ ἀνθρωπότητος ἀποτελεσθεὶς* [al. *ἀποτελεσθὲν*] *τὴν ἁρμονίαν τηρήσῃ τοῦ Πατρός.*

Clemens Alex. Strom. vi. 652. c.[f]

S. Augustin. de Civ. Dei, lib. xv. 1. " Duæ civitates " sunt, quarum una prædestinata est in æternum " regnare cum Deo, altera æternum supplicium subire " cum diabolo."

Fulgentius ad Monimum, lib. i. c. 24. " Quia sicut " Psalmista testatur, misericors est Dominus, et justus, " prædestinavit justos ad gloriam, iniquos ad pœnam."

Concil. Valentinum. " Fidenter fatemur, prædesti- " nationem electorum ad vitam, et prædestinationem " impiorum ad mortem[g]."

Dico 3°. DEUS OMNES ET SINGULOS, QUOS PRÆDESTINAVIT AD VITAM ÆTERNAM, PRÆVIDIT AB ÆTERNO EA IN TEMPORE PRÆSTITUROS, QUÆ AB IIS REQUISIVIT AD OBTINENDAM VITAM ÆTERNAM.

[f] P. 778. ed. Potter. *ὃν προώρισεν ὁ Θεὸς πρὸ καταβολῆς κόσμου εἰς τὴν ἄκραν ἐγκαταλεγῆναι υἱοθεσίαν, ... προωρισμένος κεῖται δι' ὧν πράξει, καὶ οὗ τεύξεται.* Subjungimus locum, qui quodammodo ad præcedentia spectat. Est Primasii, discipuli S. Augustini, in Apocalyps. lib. iv. " Sic- " ut novit Dominus, qui sunt " Ejus, quibus etiam dicturum " se promisit, Venite, benedicti " Patris mei; percipite regnum, " quod vobis paratum est a con- " stitutione mundi; ita et qui " non sunt Ejus, non habet " scriptos in libro vitæ a con- " stitutione mundi, sed tanquam " sibi incognitos et a longe " præscitos, æterni ignis est " supplicio damnaturus. *Excel-* " *sus enim est Dominus, et humilia* " *respicit, et alta a longe cog-* " *noscit.*"

[g] A. D. 855. Vide Labbe, Concil. tom. viii. p. 133. canon. iii.

Ubi observandum 1°. hanc assertionem, atque futuram, a nobis addi, ad illustrandam prædestinationis observationem, cautionemque, ab Ecclesia nostra in Articulo decimo septimo datam: scil. 1°. "Considera-" tionem prædestinationis esse consolationis plenam " vere piis et his qui sentiunt in se vim Spiritus " Christi." 2°. " Eandem considerationem, hominibus " curiosis et carnalibus, esse perniciosissimum præ-" cipitium." 3°. Hac doctrina supposita, " oportere " nos promissiones Dei generales amplecti, et volun-" tatem revelatam sequi." Ut igitur consolatio oriatur ex vera pietate; ut a curiosis removeatur perniciosissimum præcipitium; ut promissiones Dei generales alacriter amplectamur, Ejusque voluntatem revelatam in nostris actionibus prompte sequamur, hanc et sequentem assertionem doctrinæ de prædestinatione omnino addendam putavi. Nam, ut recte observavit Fulgentius, " prædestinationis nomine, non aliqua vo-" luntatis humanæ coactitia necessitas exprimitur, sed " misericors et justa futuri operis divini sempiterna " dispositio prædicatur [h]."

Observandum 2°. Assertionem hanc ab illis omnibus terminis in hac re plerumque usurpatis esse liberatam, qui difficultatem parere, quæstionesque alienas interserere solent; scil. de infantibus et adultis; de Christianis et Paganis; de diverso statu hominum, sub Lege, et sub Evangelio; de fide et operibus; de causa, et conditione, et gratia efficaci; qui omnes non [ad] illustrandam, sed obscurandam potius hanc doctrinam valent.

Assertio itaque nostra, ita nude proposita, probatur:

Sicut Deus decrevit iis dare vitam, quibus dabit, ita decrevit eo modo iis dare, quo dabit: Dabit autem

[h] Ad Monimum, lib. i. c. 7.

vitam iis quibus promisit; promisit iis qui præstituri sunt ea quæ ab ipsis requisivit ad vitam obtinendam: Ergo decrevit dare iis qui ea præstituri sunt. At non potuit decernere ab æterno cuiquam ita vitam dare, nisi eundem ab æterno ea præstiturum prævideret: prævidit itaque omnes et singulos, quos prædestinavit, ea præstituros quæ ab ipsis requisivit ad obtinendam vitam.

Ut rem paulo accuratius depingam: Sicut gloria est a Deo volita, ita est prædestinata. Prædestinatio enim in Deo nihil est aliud quam æterna volitio; et omnis Ejus volitio est æterna. At, sicut gloria est a Deo data, ita est a Deo volita; vult enim quod dat, et dat quemadmodum vult. Sed gloria est a Deo data, tanquam merces: *Gaudete et exultate, quoniam merces vestra copiosa est in cœlis.* Matt. v. 12. Ergo est prædestinata, tanquam merces, et quæ prædestinatur ex intuitu laboris [i].

Probatur 2°. auctoritate SS. Patrum:

S. Ambrosius, De Fide ad Gratianum, lib. v. [c. vi. 83.] "Apostolus ait, Quos præscivit, et prædestinavit; "non enim ante prædestinavit, quem præsciret; sed "quorum merita præscivit, eorum præmia prædes- "tinavit."

S. Hieronymus, qui adversus Pelagium scripsit. "Dilectio et odium Dei, vel ex præscientia nascitur "futurorum, vel ex operibus." In cap. i. Malachiæ. Idem de his agens, qui secundum propositum sunt vocati, Rom. viii. "Secundum quod," inquit, "pro- "posuit sola fide servare quos præsciverat credituros; "[et quos gratis vocavit ad salutem, multo magis

[i] Cf. Bull. Serm. xiv. in Heb. xi. 26. Obs. ii. §. 1. "Vera "caritas," ait S. Bernardus, "mercenaria non est, quamvis "merces eam sequatur."

" glorificabit ad salutem laborantes."] Et ad cap. xi. " Illam plebem non repulit, quam præscivit credi-" turam [k]."

Prosper. Resp. ad xi. Objectionem Vincentii. " Ad " prædestinationem nihil aliud referri potest, nisi quod " aut ad debitam justitiæ retributionem, aut ad inde-" bitam pertinet gratiæ largitatem."

Et Resp. ad Obj. xii. Vincentii. " Quia præsciti " sunt casuri, non sunt prædestinati; essent autem " prædestinati, si essent reversuri, et in sanctitate ac " veritate permansuri."

S. Augustinus ad Simplicianum. i. §. 6. " Nemo " eligitur nisi jam distans ab illo qui rejicitur. Unde " quod dictum est, quia elegit nos Deus ante mundi " constitutionem, non video quomodo sit dictum, nisi " præscientia ;" scil. meritorum, i. e. fidei, et operum pietatis.

Dico 4°. DEUS OMNES ET SINGULOS QUOS PRÆDESTINAVIT AD MORTEM, PRÆVIDIT AB ÆTERNO EA PRÆSTITUROS, QUIBUS ÆTERNAM MORTEM ADJUNXIT.

[k] Ex Comment. in Epist. ad Rom. in Append. ad Opp. S. Hieron. tom. xi. p. iii. p. 180, et 192. ed. Vall. Hos Commentarios Pelagio assignat Garnerius post alios; neque id incognitum Pearsono; ipsius enim verba sunt in Vind. Ignat. p. ii. c. xiii. " Pelagius, ut videtur, " auctor Commentariorum in " Epistolas Pauli Hieronymo ad-" scriptorum." Loquitur tamen ut incertior; unde crediderim eum secum aliter statuisse, et Usserii sententiam secutum; scil. " partem operis potissimam ex " B. Hieronymi annotationibus " esse compactam," immistis quibusdam Pelagianis, studio recentioris cujusdam, qui orthodoxa ab hæreticis, præ ingenii tarditate, nequibat discernere. Vid. Cavei Hist. Liter. in vit. Pelagii. Opus integrum hæresiarchæ illius esse non potest; neque enim respondet eis quæ S. Augustinus citat ex Pelagii Expositionibus, lib. iii. De Peccatorum Meritis, c. 2, 3; et Auctor Prædestinati, lib. i. c. 88; neque hæreticam pravitatem sapiunt quæ Pearsonus huc attulit. S. Hieronymus vero passim Dei præscientiam sic asserit, ut liberum monstret hominis arbitrium. Vid. ejus Comment. in Jer. xxvi. 1. in Ezech. i. 5. &c.

Probatur. Sicut Deus decrevit iis infligere mortem æternam quibus infliget, ita decrevit eo modo iis infligere, quo infliget; infliget autem mortem iis quibus minatus est; minatus est iis qui sunt præstituri ea quæ ducunt ad mortem. Ergo decrevit dare iis qui ea præstituri sunt. At non potuit decernere ab æterno cuiquam ita mortem infligere, nisi eundem ab æterno ea præstiturum prævideret. Prævidit itaque omnes et singulos, quos prædestinavit ad interitum, ea præstituros quibus æternam mortem adjunxit.

Ut paulo pressius agam. Sicut mors æterna est a Deo volita, ita est prædestinata. At sicut est actu a Deo infligenda, est a Deo volita, et infligenda tanquam pœna, sive stipendium: *Stipendium enim peccati mors est.* Ergo prædestinata est tanquam pœna, sive stipendium. At non potest prædestinari tanquam pœna, sine intuitu demeriti, neque tanquam stipendium, sine intuitu peccati.

2°. Cum scopus sit prædestinationis ad mortem illustrare gloriam divinam per modum vindicantis justitiæ; nullo autem modo concipere possumus quod faciat ad gloriam Dei illustrandam, si concipiamus Eum destinare hominem pœnæ æternæ, sine intuitu peccati, h. e. innocentem: multo minus per modum vindicantis justitiæ. Necesse est itaque prædestinationem ad mortem adjungere præscientiæ peccati.

Probatur, auctoritate SS. Patrum.

S. Augustinus.[1] . . . . . .

[1] Respexit fortasse locum S. Augustini, lib. De Perfect. Justit. Hominis, xiii. 31, "*Deus de* "*cœlo respexit super filios homi-* "*num, ut videat si est intelligens* "*aut requirens Deum.* Hoc ergo "*bonum*, quod est requirere "Deum, *non erat qui faceret, non* "*erat usque ad unum;* sed in eo "genere hominum, quod præ- "destinatum est ad interitum. "Super hos enim respexit Dei "præscientia, protulitque sen- "tentiam." Cf. S. Justini Apol. i. c. 58.

Prosper. Resp. iii. ad Capit. Gallorum, de improbis loquens. " Ideo prædestinati non sunt, quia tales " futuri in voluntaria prævaricatione præsciti sunt."

Fulgentius, S. Augustini discipulus lib. i. ad Monimum c. 24. " Ostensurus itaque Deus quid reddendum " præsciverit, et quid donandum, prædestinavit illos ad " supplicium, quos a se præscivit voluntatis malæ vitio " discessuros; et prædestinavit ad regnum, quos ad se " præscivit misericordiæ prævenientis auxilio redituros, " et in se misericordiæ subsequentis auxilio esse man- " suros."

Et rursus, c. 27. " Iste autem est ad punitionem " divina æquitate prædestinatus, qui peccator est divina " cognitione præscitus; utpote qui iniquitatem, ad quam " a Deo non est prædestinatus, propria esset voluntate " facturus. Ut in quo præscientia Dei videbat futurum " opus injustum, huic, per prædestinationis sententiam, " pararet supplicium justum."

Dico 5°. DIFFICULTATES QUIBUS DOCTRINA DE PRÆDESTINATIONE OBSCURARI SOLET, AD IPSAM PROPRIE NON SPECTANT, SED AD ALIA THEOLOGIÆ CAPITA REVOCANDÆ SUNT.

Benedicat Deus Ecclesiæ Catholicæ quacunque in ora ac parte terrarum, benedicat Ecclesiis Britanniæ Hiberniæque, protegat augustissimum Regem Carolum II, Fidei Defensorem, Serenissimam Reginam Catharinam, Reginam matrem Mariam, Jacobum Ducem Eboracensem, totamque regiam familiam; Academiam utramque foveat et exornet; hæreses omnes apud nos radicem late agentes extirpet, schismata omnia tunicam Christi lacerare conata exterminet, ut unitate fidei et charitatis veros Christi nostri cultores nos exhibeamus. Cui cum Patre et Spiritu Sancto sit omnis honos, laus, et gloria, in sæcula sæculorum. Amen.

DETERMINATIONES THEOLOGICÆ SEX.

I. ORDO EPISCOPALIS EST APOSTOLICUS.

II. ORDINANDI POTESTAS SOLIS COMPETIT EPISCOPIS.

III. ORDINATIO ANGLICANA COMPLET TOTAM ESSENTIAM EXTERNÆ VOCATIONIS AD MINISTERIUM.

IV. DIVINITAS CHRISTI PROBATUR AB IPSIUS CULTU.

V. CHRISTUS, QUA MEDIATOR, EST ADORANDUS.

VI. BAPTISMUS NON EST RITUS INDIFFERENS.

Note prefixed by Mr. Stones.

" Determinationes sequentes ab ipsis Pearsoni Autographis tran-
" scripsit J. S."

DETERMINATIO I.

ORDO EPISCOPALIS EST APOSTOLICUS.

ADEO omnia in dubium vocare didicit hæc ætas, ut vix quicquam de quopiam asserere liceat, quin id de quo quæritur, tam sit probandum, quam id quod quæritur. Explicatio terminorum satis aliquando videbatur, et ille priorem determinationis partem probe exornasse solebat, qui quid ipse sentiret, quid per terminos quæstionis intelligeret, luculenter exponeret. At hodierna inconstans futilitas aliud onus scholis theologicis imposuit, ut terminos non tantum explicent, sed et probent; paucissimæque quæstiones sunt, quarum non tam subjecti existentia quam inhæsio prædicati in partem controversiæ veniat. Si quæramus, utrum Deus sit omnipræsens, prodierunt nuper, ex Atheorum schola, qui quæstionem ipsam anticipant; nondum enim aiunt constare, an sit Deus. Si asseramus regi esse obediendum, prius doceri volunt, an oporteat esse regem; imo, an liceat Christiano regi esse. Si dicamus baptismum aquæ ad infantes pertinere, negant esse ullum aquæ baptismum. Atque ita ubique sunt qui

tollunt subjectum ipsum quæstionis, et quod Des Cartes, in re philosophica, ingeniose fecit, id hi etiam in rebus theologicis perverse faciunt. Supposuit ille in rerum natura nihil esse, ac seipsum primo existere, ideo quia cogitavit, asseruit. Hi nihil in veteri theologiæ corpore verum esse volunt, et quicquid asserunt, nullam aliam ejus rationem, nisi quod ita cogitarunt, afferre possunt. Fieri similiter impræsentiarum potest, ut, dum ego assero, ordinem episcopalem esse apostolicam, non desint qui dicant, se nondum scire episcopalem aliquem ordinem esse: imo qui contendant sacrum ordinem in ecclesia nullum esse.

Quocirca ut omnia concludam ad hanc rem necessaria, nullumque adversariis negandi, aut tergiversandi locum relinquam, quatuor propositiones ex hac una videntur excudendæ, omnesque, aliquo saltem modo, illustrandæ atque comprobandæ. Ex primo enim quæstionis termino statuendum 1°. Esse aliquem in ecclesia Christi sacrum ordinem. Ex termino secundo, sive prioris adjecto, statuendum, 2°. Ordinem sacrum in ecclesia constitutum non esse unicum. Ex eodem termino ulterius statuendum 3°. Episcopatum esse ordinem a quovis alio ordine distinctum. Atque his tribus ita positis ex parte subjecti, atque probatis, statuendum 4°. Hunc episcopalem ordinem, ut ab aliis sacris ordinibus distinctum, esse plane apostolicum.

I. Primo, Esse aliquem sacrum ordinem.

A Magistro Sententiarum hæc ordinis traditur definitio [a]: "Ordo est signaculum quoddam ecclesiæ, quo "spiritualis potestas traditur ordinato." Non jam quærendum est, aut subtilius disputandum, de signaculo; sed hoc generaliter accipiendum est tanquam

[a] In lib. iv. Distinct. xxiv.

extra controversiam, ordinem esse spiritualem potestatem in ecclesia ordinato tradita, ad officia scil. ecclesiastica peragenda, quæ peragere, sine tali potestate tradita non licet.

Cum itaque esse aliquem sacrum ordinem dico, illud volo; ex voluntate Dei debere in Ecclesia constitui certos viros, iisque potestatem tradi ad certa munia peragenda, quæ Christus et Apostoli docuerunt esse ad salutem Christianorum aut necessaria, aut plurimum valentia: iisdem viris potestatem hanc competere, aliis non item.

Est quidem Ecclesia, castrorum acies ordinata, sed non est acies sine ducibus. Est eadem grex et ovile; non sunt oves sine pastore. Est et illa navis mundi fluctibus jactata, sed nec illa sine gubernatore. Est evangelium ad salutem hominum prædicandum, sed non fit prædicatio secundum evangelium, nisi per ministros evangelii. Adeoque recte observavit S. Cyprianus, "Ecclesiam esse plebem suo sacerdoti adunatam, "et gregem suo pastori adhærentem [c]." Adeo Ecclesia non est sine sacro ordine. Hoc primum.

II. Secundo, ORDINEM SACRUM NON ESSE UNICUM.

Hoc est, Non omnes qui habent spiritualem facultatem ad munia ecclesiastica peragenda, habere facultatem ad omnia munia, sed quemadmodum munia sunt diversa, ita et potestates esse diversas. Fuerunt varii ordines sub lege in templo veteri; sunt et varii sub evangelio. Prophetia sub lege quidem, sed de evangelico statu data id omnino confirmat. Ita enim scriptum apud Isaiam legimus, c. lxvi. v. 21. *Accipiam ex iis pro sacerdotibus et Levitis, dicit Dominus.* Ita a Christo factum legimus. Adscivit enim sibi, 1°. Apostolos; 2°. septuaginta discipulos. Ita ab Apostolis

[c] Epist. lxvi. ed. Fell. p. 168.

factitatum scimus; adsciverunt enim sibi diaconos, ordinarunt etiam presbyteros. Ita S. Paulum locutum novimus. *Dedit Deus quosdam apostolos, quosdam autem prophetas, alios vero evangelistas, alios autem pastores et doctores*[d]. Non omnes apostoli, non omnes prophetæ, non omnes evangelistæ. Varietas munium infert distinctionem ordinum.

III. Tertio, ORDINEM ESSE EPISCOPALEM AB ALIIS ORDINIBUS DISTINCTUM.

Certe si ordo sit nihil aliud, uti diximus, quam spiritualis potestas tradita ordinato, tum distincta potestas est diversus ordo; sed spiritualis potestas tradita episcopo distincta est a potestate concessa presbytero. Nulli unquam presbytero, qua presbytero, concessa est potestas ordinandi diaconum, aut presbyterum, aut episcopum. Nulli unquam presbytero, qua tali, concessa est potestas regendi presbyteros, aut per se excommunicandi Christianos. Sed episcopis, quatenus episcopi sunt ordinati, hæc potestas omnino est concessa.

Jam propius accedo ad causæ jugulum, ideoque veritas hujus assertionis omnino vindicanda est ab errore duplici, utroque auctoritativo, utroque consistoriali; uno e consistorio papali, altero e presbyterali. Incipiam a priori. Nihil enim certius est, quam omnem diminutionem ordinis episcopalis originem trahere ab usurpatione papali: nihilque aliud mihi videtur papa Romanus, quam unus homo vindicans sibi omnem auctoritatem concessam episcopis per totum orbem diffusis, et ex illa auctoritate sibi soli arrogata, regibus, rebuspublicis, ecclesiis Christianis minas intentans. Quicquid aliud ad cæremonias aut opiniones pertinens, cum vulgo *papale* dixeris, in proclive est ostendere, ibi obtinere, ubi papa nullus, ubi omnes papæ hostes sunt.

[d] Eph. iv. 11.

(1) Primo itaque scholastici, Romano pontifici adblandientes, duplex hoc fundamentum negandi distinctionem ordinis excogitarunt. Ponunt enim sacramentum eucharistiæ in definitione ordinis, cumque hoc sacramento limitant atque determinant. Ita Soto rotunde definit: "Ordo est sacramentum quo specialis potestas traditur "ad consecrandum corpus et sanguinem Christi." Ad eundem modum alii; ex qua notione ordinis semel admissa facile est ita argumentari: ordines omnes ad eucharistiæ sacramentum referuntur, et ideo quatenus ad eucharistiam celebrandam diversa ratione concurrant, diversi ordines esse possunt. Cum autem actus nobilissimus qui circa eucharistiam versatur sit ejus consecratio, eaque competat sacerdoti, hoc est presbytero, qua tali, neque episcopus aliter concurrat ad eucharistiam consecrandam, quam presbyter, sequitur nullum esse discrimen, quoad ordinem, inter presbyterum et episcopum. Ita tandem apud pontificios septem distincti ordines sunt: ostiarius, lector, exorcista, acolythus, sub-diaconus, diaconus, presbyter. Inter ordines sacros episcopus nullibi est. Verum hæc scholasticorum argumentatio ab omni rationis verisimilitudine aliena est. Sacri enim ordines non ad sacramenta tantum, multo minus ad eorum unum determinantur, sed ad omnia ministeria ecclesiastica obeunda instituti sunt. Cum S. Paulus ostendat, *dedisse Deum quosdam quidem apostolos, quosdam autem prophetas, alios vero evangelistas, alios autem pastores et doctores*, non dicit, ad consecrationem corporis et sanguinis Christi, sed *ad consummationem sanctorum, in opus ministerii, in ædificationem corporis Christi.* Qui dixit Apostolis, *Hoc facite in meam commemorationem*, Idem insufflavit Apostolis et dixit, *Quorum peccata remiseritis, remissa erunt iis*; Idem

dixit Apostolis, *Sicut misit me Pater, ita Ego mitto vos;* et addidit, *Ite et docete omnes nationes, baptizantes eos.* Aliud autem est, conficere sacramentum eucharistiæ, aliud remittere peccata, aliud docere nationes, aliud baptizare credentes. Frivolum itaque est fundamentum, cui scholastici papales superstruunt identitatem ordinis in episcopis et presbyteris [d].

(2) Secundo, Illi, qui aut ex necessitate aut ex ambitione auctoritatem episcopalem presbyteratui attribuunt, volunt presbyteros episcopis, hoc est, filios patribus priores esse, nihilque aliud episcopos esse, quam presbyteros a presbyteris promotos, atque ideo cum fiunt episcopi, non ordinatos sed consecratos dici. Habemus quidem in ecclesia nostra formulam consecrationis episcoporum, habemus et aliam ordinationis presbyterorum; non tamen inde concludi potest, episcopatum non esse ordinem, magis quam ex eodem concludatur presbyteratum non esse ordinem sacrum. Ordinatio episcoporum dicitur consecratio, non ad negationem, sed ad distinctionem et prælationem ordinis. Id autem patet ex communi modo loquendi apud omnes Patres usitato: qui ordinari episcopum non minus dicunt quam presbyterum. Sive enim Græcam loquendi formulam spectemus, et presbyter et episcopus pariter χειροτονεῖται, sive Latinam consideremus, et presbyter et episcopus pariter ordinatur. Ita omnes veteres loquuntur. S. Cyprianus, de Zelo et Livore: " Ad hæreses atque schismata prosilitur, dum obtrecta- " tur sacerdotibus, dum episcopis invidetur, dum quis

[d] Fatendum est, hanc identitatem ordinis in episcopis et presbyteris ante sæculum scholasticum ab Alcuino et Ælfrico in monumentis Anglo-Saxonicis prædicari. Id vero ortum ex usu vocis " sacerdotii" communi, cum de utrovis ordine mentio fieret, apud Veteres; de quo pauca monuimus in præfatione Anglica huic editioni præmissa.

" aut queritur non se potius ordinatum, aut dedignatur " alterum ferre præpositum [e]." Lucifer Caralitanus pro S. Athanasio, lib. i. c. 10. de Georgio: " Conspicis " ordinationi Dei te obviam isse, contra Dei faciendo " voluntatem, temet mucrone gladii tui jugulatum; si- " quidem non licuerit ordinari, nisi fuisset defunctus " Athanasius; et defuncto Athanasio, catholicus de- " buerit per catholicos ordinari episcopos." Gaudentius, episcopus Brixiensis. Sermo ejus decimus sextus ita inscribitur; " Tractatus, quem primo die ordinationis " ipsius quorundam civium notarii exceperunt [f]."

Hoc itaque ex observatione adversariorum lucri fecimus; nempe cum illi vellent, non esse diversos ordines presbyteratum et episcopatum, ideo quod presbyter ordinari dicitur, episcopus autem consecrari, nos, potiori jure ideo distinctos esse ordines dicamus, quia non tantum presbyteri, sed et episcopi semper dicuntur ordinari. Ratio nostri argumenti hæc est; quia ordinatus, qua talis, ulterius non ordinatur, neque bis eidem eadem facultas traditur. At qui ordinatur presbyter, rursus ordinatur episcopus. Idem itaque ordo non conceditur presbytero, qui datur episcopo. Imponuntur manus episcopi presbytero futuro, ut accipiat ordinem presbyteratus; imponuntur rursus manus episcoporum

[e] P. 223. ed. Fell. Ita sæpius Cyprianus, Epist. xxxiii. xlv. ad Cornelium; lv. p. 112. et alibi. Hilarius de Synodis, sub fin. Tertullianus, et omnes fere Patres Latini.

[f] Exstat in Biblioth. De la Bigne, tom. vii. p. 104. Exempla alia in actis conciliorum passim obvia; ut Concil. Arausican. i. can. 21. Arelatense ii. can. 6. Et in Græcis monumentis *χειροτονία* de episcoporum consecratione; ut Can. Nicæn. iv. viii. Can. Chalc. ii. Euseb. Eccl. Hist. vi. c. 10. Chrysostom. Hom. xiv. in Act. Ap. Hom. xi. in 1 Tim. et alibi. In Can. Antioch. xix. ubi injungitur *ἐπίσκοπον μὴ χειροτονεῖσθαι δίχα συνόδου καὶ παρουσίας τοῦ ἐν τῇ μητροπόλει τῆς ἐπαρχίας*, vocem interpretatur Suicerus de electione vel suffragio populi; melius intellexit Bingham. Antiq. xvii. v. 3. de ordinatione post electionem.

plurium presbytero prius facto, sed episcopo jam futuro, ut episcopalem ordinem accipiat. In utraque impositione est ordinatio. Actus distincti requirunt distinctas potestates; potestates distinctæ sunt diversi ordines. Ordo enim nihil aliud est quam potestas ad actum specialem. Et recte Aquinas [g]: "Secundum "diversitatem actuum oportet quod ordinis sacramen- "tum distinguatur, sicut potentiæ distinguuntur per "actus." Est itaque episcopatus a presbyteratu distinctus; et distinctio nunquam non observanda, quam tradidit Optatus: "Certa membra habet ecclesia, epi- "scopos, presbyteros, diaconos, et turbam fidelium [h]."

IV. Quarto, ORDINEM EPISCOPALEM, QUA TALEM, SEU QUATENUS AB ALIIS SACRIS ORDINIBUS DISTINGUITUR, ESSE APOSTOLICUM.

Apostolicum autem cum dico, ne id quidem simpliciter aut nude intelligi velim, quasi aliquo modo tantum apostolicus sit, sed plene atque absolute, id est, omnibus modis quibus aliquid post Apostolos duraturum, apostolicum esse potuit.

Tribus autem modis potissimum aliquid mortuis Apostolis duraturum, apostolicum, jure dici potest. 1°. Quod fuit sub Apostolis. 2°. Quod fuit ab Apostolis. 3°. Quod fuit in Apostolis.

Primum apostolicum jure dicatur, ratione temporis, utpote Apostolis coævum: secundum, ratione institutionis, utpote ab iis profectum: tertium, ratione successionis, quod in eisdem fuerit.

I. 1°. Ordinem episcopalem fuisse in ecclesia actu constitutum, viventibus Apostolis, adeoque apostolicum recte dici, ratione temporis, seu antiquitatis apostolicæ. Ad hoc comprobandum primo, certum est, apostolorum

[g] Script. in lib. iv. Sentent. distinct. xxiv. quæst. ii. sol. i.
[h] De Schismate Donatist. lib. ii. c. xiv.

aliquos, aut aliquem, usque ad [eversionem [i], vel] post eversionem templi Hierosolymitani supervixisse. Certum est, secundo, in quamplurimis ecclesiis ante illud tempus episcopos fuisse actu constitutos, et officium episcopale exercuisse. Certum itaque est quod nos asserimus.

Sed prodierunt novi homines, qui omnia certa pro incertis habent, incerta pro certissimis. Ecclesiasticæ Historiæ Patres primorum temporum episcopos nominant, atque depingunt; eorum ordinationes, sedes, acta, obitus, successiones describunt. Sed duo viri, magna in literis nomina, Cl. Salmasius, et Blondellus, historicorum omnium fidei renunciant, sententiam universalis Ecclesiæ rejiciunt, cathedras primitivas omnes evertunt, argumenta vetustissima adversus hæreticos eludunt; hoc est, episcopos aliquos in ecclesia extitisse ante annum Christi centesimum quadragesimum omnino negant. Et profecto tam magnos viros in tanto errore convenire potuisse miror, nisi alter ab altero suffuratus fuisset. Sed ad eorum conjecturam convellendam modisque omnibus ex Ecclesia Dei exterminandam, licet sibilus satis esse posset, utar tamen argumentis quinque.

1°. A catalogis episcoporum [k]. . . . . .

. . . . . .

. . . . . .

2°. A testimonio cotemporario.

Ignatius, ut erat ipse episcopus, ita pro auctoritate episcopatus ea scripsit, diu ante annum Christi centesimum quadragesimum, quibus responderi nullo alio

[i] Videtur Pearsonus altera manu scripsisse " usque ad :" correctio est interlinearis.

[k] Hiatus in originali MS. S. Nihil tamen de his catalogis desiderabit, qui legerit Pearsoni Dissertationes de Romanorum Episcoporum Successione inter Opera Posthuma olim edita a Dodwello, nunc denuo edenda.

modo potest, quam negando ea ab Ignatio scripta. Et, quod mirari nunquam desinam, adversarii nostri negant ea ab Ignatio scripta. Eusebius prolixe et asseveranter tradit. S. Athanasius, S. Hieronymus, Theodoretus, et reliqui Patres sæpenumero citant. Salmasius et Blondellus negant; hic esse vera, ille esse scripta. Quo, Deus bone, argumento? Quia scil. nemo ante Eusebium scriptorum Ignatii meminit. Argumentum ex consequentia infirmum, ex assertione falsum. Οἶδε δὲ αὐτοῦ τὸ μαρτύριον καὶ ὁ Εἰρηναῖος, καὶ τῶν ἐπιστολῶν αὐτοῦ μνημονεύει, inquit Eusebius, lib. iii. c. 36. Meminit itaque epistolarum Ignatii Irenæus, diu ante Eusebium. Sed et hoc ab Eusebio, h. e. ut illi volunt, Eusebio mentiente. Nimis severa est hæc censura, et aperte falsa. Hæc enim sunt Origenis verba, Homil. vi. in S. Lucam: "Unde eleganter in cujusdam martyris "epistola scriptum reperi; Ignatium dico episcopum An- "tiochiæ, post Petrum, secundum; qui in persecutione "Romæ pugnavit ad bestias: principem sæculi hujus "latuit virginitas Mariæ, &c." Citavit itaque epistolas Ignatii, non tantum Eusebius, sed ante Eusebium Irenæus, ante Irenæum Polycarpus. Quid autem ille? Πάντες τῷ ἐπισκόπῳ ἀκολουθεῖτε, ὡς Ἰησοῦς Χριστὸς τῷ Πατρί· καὶ τῷ πρεσβυτερίῳ ὡς τοῖς ἀποστόλοις.

3°. Ab exemplis. Neque tantum catalogi nominum, et testimonia contemporariorum, sed et vestigia ipsius auctoritatis episcopalis, et exempla non desunt. Unum vos haud celabo nuper a me observatum. Tertullianus L. adv. Valentinianos, c. iv. "Speraverat episcopatum "Valentinus, quia et ingenio poterat et eloquio, sed "alium ex martyrii prærogativa loci potitum indignatus, "de ecclesia authenticæ regulæ abrupit, ... ad ex- "pugnandam conversus veritatem."

Venit Valentinus Romam, sub Hygino, circa annum

centesimum quadragesimum; diu ante sparserat hæresin per urbes Ægypti, imo scripserat hæreticus ad Agathopodem S. Ignatii comitem[e]. At primo in hæresin delapsus est, quod spe episcopatus dejectus sit, fuit itaque episcopatus in ecclesia ante hæresin Valentinianam, sub Agathopode S. Ignatii comite, h. e. diu ante annum centesimum quadragesimum. Imo Thebuthis, primus hæreticorum, factus hæreticus, quod non fieret episcopus, teste Hegesippo apud Euseb. lib. iv. c. 22.[f] Marcion etiam fuit filius episcopi ecclesiæ catholicæ, Epiphan. Hær. xlii. 1.

4°. A ratione assignata. Volunt episcopatum adversarii in ecclesiam invectum, tempore quod assignant, ad vitanda schismata; hanc itaque rationem sufficientem putant hunc ordinem instituendi. Sic itaque argumentor ad homines: Quando orta fuerant schismata, institutus est episcopatus: sed diu ante annum Christi centesimum quadragesimum orta sunt in ecclesia schismata: ergo, diu ante annum Christi centesimum quadragesimum, institutus est episcopatus.

5°. Quintum argumentum, a concesso tempore. Concedunt adversarii, circa annum Christi centesimum quadragesimum fuisse universaliter receptum episcopatum, ecclesiasque per totum terrarum orbem, sub veri nominis episcopis floruisse. Hoc autem cum concedant, rationi omnino consentaneum est ut fateantur, hunc episcopatum ab Apostolis defluxisse. Nullus enim alius vel excogitari potest modus, quo omnibus ecclesiis Christianis una regiminis forma imprimeretur. Nullum tunc temporis erat generale Concilium, quo simul omnes in admissione ejusdem ordinis consentirent;

[e] De ævo Valentini plura habet in Vind. Ign. part. ii. c. 7.

[f] Locum affert, Vind. Ign. part. ii. c. 13.

imo, nullum unquam concilium ante episcopos, nullum nisi per episcopos. Dicant itaque nobis hariolatores novi, quibus machinis invecta est cathedra episcopalis in omnia consistoria presbyterialia. Profecto, si reliqua omnia argumenta deficerent, hoc unum ab ipsis fabricatum deterrere pios potuit ab omni oppositione episcopis creanda. Si enim episcopatus ab omnibus ecclesiis simul consentientibus est receptus, ut illi volunt, profecto æquum ut non rejiciatur, nisi omnibus ecclesiis simul consentientibus; quod sine dubio nunquam fiet, nisi et irritum fuerit promissum Christi, *Ero vobiscum usque ad consummationem sæculi.*

Cum itaque, et ex catalogis historicorum[n], ex testimonio contemporariorum, ab exemplo illorum temporum illustri, a ratione ab adversariis assignata, a tempore denique ab ipsis concesso pateat, Apostolis coævum esse episcopatum; ergo patet ordinem episcopalem esse apostolicum.

II. Ordinem episcopalem fuisse ab ipsis Apostolis transmissum, per ipsos Apostolos collatum.

Hic est secundus gradus, ut ita dicam, apostolicatus in episcopatu. Non tantum viventibus videntibusque Apostolis facti sunt episcopi, sed ipsis etiam nominantibus, ordinantibus, manuumque impositione consecrantibus, adeoque episcopalem ordinem conferentibus; hoc est, Apostoli solenniter dederunt quibusdam hominibus, separatim et singulariter sumptis, potestatem ad conferendos ordines, ad regendos presbyteros, ad excommunicandos impios, ad confirmandos neophytos, ad faciendum quicquid presbyter, qua talis, facere legitime non potest. Exempla notissima sunt Timothei, ac Titi, quorum unum frustra, alterum falso, evangelistam

[n] Legend. vid. " episcoporum," ut supra.

nuncupant. Nihil planius illis S. Pauli in Epistola ad Titum. . . . . .

. . . . . .

Idem uno ore asserunt omnes historici Christiani, omnes Ecclesiæ Patres. Audiamus quid Ruffinus ait de S. Petro: "Sicut invenitur etiam apud Cæsaream "fecisse, ubi cum ipse esset præsens, Zachæum tamen "a se ordinatum habebat episcopum." Ita ille, Præf. in Recogn. Clement.: Quid de eodem Theodoretus? *Ἀκήκοας δὲ πάντως Ἰγνάτιον ἐκεῖνον ὃς διὰ τῆς τοῦ μεγάλου Πέτρου δεξιᾶς τῆς ἀρχιερωσύνης τὴν χάριν ἐδέξατο.* Dial. i. Quid Tertullianus? "Romanorum ecclesia Clementem "a Petro ordinatum," edit. De Præscript. c. xxxii. Quid et S. Chrysostomus, de eodem et Apostolo, et Ignatio? *Οὐ γὰρ μόνον ὅτι τοσαύτης ἀρχῆς ἄξιος εἶναι ἔδοξε, θαυμάζω τὸν ἄνδρα ἐγὼ, ἀλλ' ὅτι καὶ παρὰ τῶν ἁγίων ἐκείνων τὴν ἀρχὴν ταύτην ἐνεχειρίσθη, καὶ αἱ τῶν μακαρίων Ἀποστόλων χεῖρες τῆς ἱερᾶς ἐκείνης ἥψαντο κεφαλῆς*[o]. Audiamus quid de S. Joanne dicat S. Hieronymus. "Polycarpus Johannis Apostoli discipulus, et ab eo "Smyrnæ episcopus ordinatus, totius Asiæ princeps "fuit[p]." Imo ante eum Irenæus, Polycarpi discipulus: *Καὶ Πολύκαρπος δὲ οὐ μόνον ὑπὸ Ἀποστόλων μαθητευθεὶς, καὶ συναναστραφεὶς πολλοῖς τοῖς τὸν Χριστὸν ἑωρακόσιν, ἀλλὰ καὶ ὑπὸ Ἀποστόλων κατασταθεὶς εἰς τὴν Ἀσίαν ἐν τῇ ἐν Σμύρνῃ ἐκκλησίᾳ ἐπίσκοπος.* Irenæus, lib. iii. c. 3.

III. Ordinem episcopalem fuisse in ipsis Apostolis institutum, ac per successionem ab ipsis propagatum.

Ad hanc assertionem explicandam sciendum est, concessam fuisse Apostolis duplicem potestatem, temporariam unam et extraordinariam, ordinariam alteram diuque permansuram. Prior potestas duplicem re-

[o] In Ignatii Encomio. P. Vid. Vind. Ign. part. i. c. 2. et 9.

[p] Catalog. de Viris Illustr. c. xvii.

spectum habuit, ad Christum et ad Ecclesiam. Respectu Christi facti sunt Apostoli peculiares testes resurrectionis Ejus: respectu domus Dei, facti sunt lapides in fundamento; h. e. ad prædicandam fidem haud prius revelatam, ad fundandas ecclesias, ad colligendum populum Deo, instituti, et instructi. Posterior potestas erat regendi ecclesias, jam fundatas, prædicandi verbum fidelibus collectis; administrandi sacramenta populo Dei, ordinandi ministros ad ecclesiastica munia, peragendi omnia ad salutem Christianorum necessaria. Quod erat in iis temporarium, id erat pure et peculiariter apostolicum; quod autem erat ordinarium et perpetuum, idem erat in eisdem proprie episcopalem. Acceperunt totam potestatem a Christo: quicquid erat in eis personale, cum ipsis mortuum est; quicquid erat omnibus Ecclesiæ temporibus necessarium, ipsorum, dum viverent, manibus transmissum est. Dixit Christus Apostolis, *Sicut misit me Pater, ita et Ego mitto vos.* Sicut Ipse habuit a Patre mandatum docendi populum, et ministros ad hoc necessarios, necessaria auctoritate instructos deputandi; ita et Apostoli habuerunt idem officium et mandatum, cum eadem potestate ministros eligendi, et ita successive usque ad consummationem sæculi, continuata successione. Est itaque Apostolus, episcopus extraordinarius, est episcopus, apostolus ordinarius; atque itae piscopatus fuit in Apostolis a Christo institutus, in successoribus Apostolorum, ab Apostolis derivatus.

Hinc est quod veteres uno ore duo nobis tradunt; 1°. Apostolos fuisse episcopos; 2°. episcopos esse Apostolorum successores: nempe ut unus episcopus succedit alteri episcopo se priori, ita omnes episcopi Apostolis succedunt, utpote et episcopis et primis. Apostolos fuisse episcopos docent Patres. S. Cyprian.

" Meminisse diaconi debent, quoniam Apostolos primo " episcopos et præpositos Dominus elegit, diaconos " autem post ascensum Domini in cœlos Apostoli sibi " constituerunt, episcopatus subjectos, et ecclesiæ mi- " nistros." lib. iii. Ep. 9. [Epist. iii. ed. Fell.] Ita Clarus a Muscula episcopus loquitur apud S. Augustinum, de Baptismate contra Donatistas. [lib. vii. c. xliii. 84.] " Manifesta est sententia Domini nostri Jesu " Christi Apostolos suos mittentis, et ipsis solis po- " testatem a Patre sibi datam permittentis; quibus " nos successimus, eadem potestate ecclesiam Domini " gubernantes." In eundem modum loquitur et ipse S. Augustinus. " Si solis Apostolis dixit, Qui vos " spernit, Me spernit, spernite nos. Si autem sermo " ejus pervenit ad nos, et vocavit nos, et in eorum loco " constituit nos, videte ne spernatis nos, ne ad Illum " perveniat injuria quam nobis feceritis." De Verbo Dei, Serm. xxiv. [al. cii.] Ita S. Hieronymus Ep. liv. [al. xli.] de Montanistis verba faciens. " Apud nos " Apostolorum locum episcopi tenent, apud eos epi- " scopus tertius est." Idem Ep. i. [al. xiv. 9.] " Non " est facile stare loco Pauli, tenere gradum Petri." In Psalmum xlv. " Nunc quia Apostoli recesserunt, habes " pro his episcopos filios: sunt et hi patres tui, quia ab " ipsis regeris [q]." Ante hos S. Cyprianus: " Hoc enim " vel maxime, fratres, laboramus et laborare debemus, " ut unitatem a Domino et per Apostolos nobis suc- " cessoribus traditam, quantum possumus, obtinere " curemus." lib. ii. Ep. 10. [al. Ep. xlv.] Et lib. iv. Ep. 9. [al. Ep. lxvi.] " Christus dicit ad Apostolos, ac " per hoc, ad omnes præpositos qui Apostolis vicaria " ordinatione succedunt: Qui vos audit, Me audit." Ita loquitur Lucifer Caralitanus [ad Constantium] pro

[q] Ex Breviario in Psalterium. Ps. xliv. tom. vii. App. p. 166. 167.

S. Athanasio: lib. i. "Crede sicut credimus nos, qui ex "beatorum Apostolorum successione sumus episcopi [r]."

Constans itaque Patrum sententia est, OMNES EPISCOPOS FUISSE APOSTOLORUM OMNIUM SUCCESSORES. Et quod de distinctione ordinis observavimus, idem et de hac successione observandum, nempe, USURPATIONEM PAPALEM ESSE VERUM FUNDAMENTUM NEGANDI APOSTOLICAM SUCCESSIONEM EPISCOPORUM.

[r] "Crede, sicuti credimus nos, "qui ex beatorum Apostolorum "successione sumus episcopi: "confitere unicum Dei Filium, "sicut illi confessi sunt, et nos "confitemur." c. 33. In Gallandi Biblioth. tom. vi. p. 169.

DETERMINATIO II.

ORDINANDI POTESTAS SOLIS COMPETIT EPISCOPIS.

TRES ordines in ecclesia sacros, episcopatum, presbyteratum, et diaconatum, aut ab initio fuisse, aut non diu postea obtinuisse pro confesso haberi postulo. Nullum ex his sine aliqua ordinatione locum in ecclesia habere debere, etiam pro certo suppono, aut saltem contra eos tantum qui hæc fatentur nunc disputo. Cum igitur ordinatio via sit ad hæc officia obtinenda, potestas ordinandi aliquibus concedenda.

1°. Diaconus diaconum non ordinat, multo minus presbyterum aut episcopum. Blondellus ipse, "diversissima semper conditione fuerunt diaconi, quibus "credita nunquam ordinationum potestas est." Quæritur itaque de episcopo et presbytero, an utrique competat, an uni soli. Adversariorum sententia tria hæc complectitur.

1°. Ordinandi potestatem esse presbyteris nativam.

2°. Ab ecclesia, diu post Apostolos, administrationem ordinationis fuisse reservatam episcopis.

3°. Etiamnum episcopos et presbyteros ex æquo, uno eodemque jure et actu simul ordinare.

Cum nos primam propositionem merito negamus, et talem potestatem in S. Scriptura presbyteris minime concessam esse asserimus, non aliunde eam probatum eunt, quam ex secunda: Cum secundam pariter negamus, nihilque tale in ecclesiastica historia reperiri docemus; cum iniquum esse dicimus, presbyteris [asserere] ereptum esse illud, quod non patet unquam concessum fuisse; Eam non aliunde confirmant, quam ex propositione tertia. Tota igitur vis eorum argumentationis huc tandem redit; patere ex praxi Ecclesiæ, etiam Anglicanæ, episcopos et presbyteros ex æquo, uno eodemque jure et actu simul ordinare, quia presbyteri simul cum episcopo manus imponunt capiti presbyteri ordinandi. Infirmum sane hoc fundamentum. 1°. Quia praxis hæc universalis non est. Eam quidem secuta est ecclesia Anglicana, quæ[a] in plerisque ecclesiis Latinis recepta fuit; Græca autem ecclesia tali ritu nunquam usa est, neque ante Quartam Synodum Africanam Latina. Per universam igitur ecclesiam Dei, per quatuor priora sæcula, nullum presbyterum cum episcopo manus imposuisse constat; nullum igitur per ea omnia tempora vestigium ordinandi potestatis presbyteris nativæ, aut ab illis ereptæ, et episcopis jure ecclesiastico reservatæ.

2°. Ipsa illa Synodus, quæ prima eum ritum instituit, satis innuit, non ad potestatem ordinandi se respexisse, sed ad naturam ordinis collati. Verba Concilii sunt: " Presbyter cum ordinatur, episcopo eum " benedicente, et manum super caput ejus tenente, " etiam omnes presbyteri qui præsentes sunt, manus " suas juxta manum episcopi super caput illius teneant. " Diaconus cum ordinatur, solus episcopus qui eum " benedicit, manum super caput illius ponat; quia

[a] quam. S.

" non ad sacerdotium, sed ad ministerium conse-
" cratur [b]." Ratio hæc ab ipsa Synodo redditur, quare presbytero presbyteri manus imponant, non autem diacono; scil. ea tantum unica, quod presbyter ordinatur ad sacerdotium, diaconus autem ad ministerium. Tota distinctio est in ordinatis; nihil potestatem indicat ordinantis.

Hanc autem veram esse Synodi mentem aliunde patet, quia iidem presbyteri, qui cum episcopo manus imponebant, nullam habuerunt ordinandi potestatem. Duo enim ad ordinationem requirebantur, impositio manuum, et benedictio. Episcopus in Oriente semper solus imponebat manus, et solus benedixit, tum in presbyteris, tum in diaconis ordinandis; ut in Occidente, solus etiam imponebat manus, solusque benedixit in diaconatu conferendo. In presbytero ordinando, adjunxerunt manus, vel suspensas tenebant presbyteri; solus autem benedixit, sive ordinem contulit episcopus.

Idque adeo certum est, ut in duobus conciliis occidentalibus, Hispalensi secundo, et Bracarensi, ex casu quodam extraordinario determinatum sit: " Cum enim
" unus ad presbyterorum, duo ad Levitarum minis-
" terium sacrarentur; episcopus eorum, oculorum dolore
" detentus, fertur manum suam super eos tantum po-
" suisse, et presbyter quidam contra ecclesiasticum
" ordinem benedictionem dedisse." Unde hoc decretum a concilio statim profectum est: " Hi qui supersunt et
" ab eo non consecrationis titulum, sed ignominiæ
" potius eulogium perceperunt, ne sibi licentiam talis
" ultra usurpatio faciat, decrevimus, ut etiam gradum
" sacerdotalis vel Levitici ordinis, quem perverse adepti
" sunt, depositi æquo judicio amittant. Tales enim

[b] Concil. Carthag. iv. can. 3, et 4.

" merito judicati sunt removendi, quia prave inventi " sunt constituti."

Benedictio igitur a presbytero prolata, etiam volente et assistente episcopo, presbyterum facere non potuit, licet manus suas episcopi manibus jus tum haberet adjungere.

Adjunctio igitur manuum nullam unquam potestatem ordinandi continere putabatur.

DETERMINATIO III.

ORDINATIO ANGLICANA COMPLET TOTAM ESSENTIAM EXTERNÆ VOCATIONIS AD MINISTERIUM.

IN hac quæstione determinanda duo potissimum spectanda; quorum primum est quod supponitur, secundum quod asseritur. Quod supponitur, vel ad prædicatum quæstionis spectat, vel ad subjectum. In prædicato supponitur 1°. esse aliquod in ecclesia Dei ministerium h. e. sacros ordines, qui in S. Scriptura *διακονίαι*, ministeria, appellantur. Supponitur 2°. non esse ministerium agnoscendum, nisi in legitime vocatis. *Nemo enim sumit sibi hunc honorem, nisi qui vocatus est, sicut et Aaron. Quomodo enim prædicabunt nisi missi sunt?* ut inquit Apostolus. Supponitur 3°. vocationem esse duplicem, internam et externam. Quicunque enim vocatur, a Deo ipso vocatur; ipse enim *mittit operarios in vineam suam.*

A Deo autem homines vocantur extraordinarie, vel ordinarie. Ad extraordinariam vocationem sufficit ut sit interna, quia a Deo solo proficiscitur. At ordinaria vocatio fit a Deo, et per homines. Quatenus est a

Deo, est interna; quatenus est per homines, est externa. Cessante igitur extraordinaria, durante autem ordinaria, necesse est ut duplex sit vocatio, a Deo interne movente, ab homine extrinsecus conferente. Atque hæc quidem supponuntur in ipso prædicato.

In subjecto vero si similiter consideretur; supponitur 1°. esse formam aliquam ordinationis in ecclesia Anglicana ratam et constitutam. Quamvis enim per aliquot annos fuerit rejecta et plurimis incognita, fuit tamen etiam lege stabilita, et jam tandem novo vigore legis sancita. Et quicunque ordinatur alio modo, non ordinatus esse præsumitur in ecclesia Anglicana.

Si autem subjectum consideretur, quatenus conjungitur cum prædicato, supponitur 2°. ordinationem esse veri nominis vocationem; sive eum, qui legitime ordinatur, vere vocari; qui non ordinatur, non vocari. Quod observandum adversus eos qui vocationem ipsam in electione, et designatione personæ, ordinationem autem, in declaratione sive testificatione vocationis volunt consistere.

Atque hæc sunt quæ in hac quæstione supponuntur. Quod autem asseritur unicum est, scil. formam ordinandi in ecclesia Anglicana vi legis usurpandam, continere in se quicquid est essentiale externæ vocationi ad ministerium.

Hoc autem demonstratum dabo unico argumento, catholico quidem satis, et totius controversiæ comprehensivo:

Quicquid est essentiale externæ vocationi ad ministerium, illud vel spectat ad personam ordinandam, vel ad personam ordinantis, vel ad modum ordinationis in omnibus ordinibus sacris.

Forma ordinandi in ecclesia Anglicana vi legis usurpanda, continet in se omnia quæ necessario spectant,

vel ad personam ordinandam, vel ad personam ordinantis, vel ad modum ordinationis in omnibus. Ergo;

Forma ordinandi in ecclesia Anglicana vi legis usurpanda, continet in se quicquid est essentiale externæ vocationi ad ministerium.

Ut major, et intelligatur recte, et probetur simul, observandum, tria illa esse, ad rite constituendum in ecclesia ministrum omnino necessaria.

1°. Ut persona ordinanda sit capax ordinationis; si enim non sit, quicquid fit a quocunque habente potestatem conferendi ordines, ordinatio non est, sed actus ordinantis est ipso facto irritus ex defectu subjecti capacis.

2°. Ut persona ordinantis habeat potestatem conferendi ordines; si enim non habeat, licet persona ordinanda sit maxime capax, et ritus ordinationis sit legitimus, tamen ordinatio non fit, quia ubi nihil datur, accipitur nihil; nihil autem dari potest ab eo qui non habet potestatem dandi.

3°. Ut modus ordinationis sit legitimus. Licet enim persona ordinanda apta sit ad recipiendum ordinem sacrum, et persona ordinantis prædita sit potestate conferendi, non tamen quilibet actus ordinantis est ordinatio, sed ille tantum qui est legitimus, et ad ordinem conferendum institutus. Omnia itaque hæc tria; ordinandi capacitas, ordinantis potestas, et ordinationis ritus, sunt ad rite instituendum in ecclesia ministrum omnino necessaria, nec plura necessaria esse possunt. Ubi enim legitima potestas activa, subjecto passivo capaci, actu legitimo applicatur, necesse est ut sequatur legitimus effectus, qui in re præsenti est sacer ordo. Quicquid itaque est essentiale externæ vocationi ad ministerium, illud vel spectat necessario ad personam ordinandam, vel ad personam ordinantis, vel ad modum

ordinationis in omnibus ordinibus sacris. Quæ erat nostri syllogismi major.

Minor autem, in qua tota determinationis nostra quasi vis collocata est, cum multis partibus constet, per partes a nobis confirmanda est.

Ac 1°. quidem ostendemus, formulam ordinationis Anglicanam ad omnes sacros ordines se extendere, adeo ut sacra et solenni ordinatione opus non sit ad ullum aliud ministerium in Ecclesia. Ut enim recte observatum est in præfatione Ordinalis: "Evidens est omnibus, "S. Scripturam et auctores veteres diligenter evolven- "tibus, hos ordines ministrorum ab Apostolorum tem- "poribus in Ecclesia fuisse, episcopos, presbyteros, dia- "conos."

Certum est enim, 1°. fuisse hos tres ordines in S. Literis descriptos, hæc officia et ministeria a Christo aut Apostolis instituta. Certum est 2°. hæc tria ministeria fuisse Ecclesiæ ab Apostolis concredita, et per Ecclesiam transmissa. Certum est 3°. si qua fuerint alia officia ab his distincta temporibus apostolicis, quorum mentio fit in Actibus Apostolorum et Epistolis S. Pauli, fuisse ea extraordinaria et cum Apostolis desiisse. Neque enim plura apud S. Patres, qui Apostolos sunt secuti, quam illa tria legimus. Quoties ea nominat, et paucis et brevibus epistolis, Ignatius! Quam expresse loquitur Clemens Alexandrinus, Strom. vi. p. 667. Αἱ ἐνταῦθα κατὰ τὴν ἐκκλησίαν προκοπαὶ ἐπισκόπων, πρεσβυτέρων, διακόνων, μιμήματα, οἷμαι ἀγγελικῆς δόξης κἀκείνης τῆς οἰκονομίας τυγχάνουσιν[a]. "Certa "membra habet ecclesia, episcopos, presbyteros, dia- "conos, et turbam fidelium." Optatus.

Asserendi itaque sunt tres ordines, adversus nova-

[a] Cf. Beveregium in Cod. Can. c. xi. §. 2. ipsum Pearsonum in Vindic. Ignat. P. i. c. 11. P. ii. c. 13.

tores, distinguendique ab extrinsecis officiis ab Ecclesia institutis, adversus pontificios; idque facillime effectum dabimus ex testimonio quod negare nullo modo possunt. Urbani scil. II. pontificis Romani, cujus hæc sunt verba in Decreto, dist. lx. c. 4. " Nullus in episcopum eli-" gatur nisi in sacris ordinibus religiose vivens fuerit " inventus. Sacros autem ordines dicimus diaconatum " et presbyteratum : hos siquidem solos primitiva legitur " habuisse Ecclesia." Ita Urbanus. Hunc sequitur etiam Innocentius III, pontifex itidem Romanus, qui ita loquitur de subdiaconatu, inferiorum ordinum apud pontificios supremo : " Nam licet sacer ordo non repu-taretur in ecclesia, tamen a constitutione Gregorii " atque Urbani [per hæc] moderna tempora sacer " gradus esse minime dubitatur[b]." Ita Petrus Cantor, MS. testante Hugone Methoudo in observationibus ad Robertum Pullum[c]: " Prima autem manus impositio " debetur diaconibus ordinandis. De novo enim insti-" tutum est subdiaconatum esse sacrum ordinem."

Tres itaque tantum sunt ordines sacri in S. Scriptura traditi, et divina auctoritate ab Apostolorum temporibus derivati, reliqui autem, tanquam extrinseca officia, ab Ecclesia diversis temporibus additi, et a Cornelio papa in epistola ad Fabium episcopum Antiochenum[d], aut S. Cypriano[e] ætate suppari nominati. Epistolæ enim

[b] Unde hæc verba desumpta sint, mihi incompertum. Idem vero, quoad sensum, habet Innocentius in Epist. lib. x. 164. tom. ii. p. 92. ed. Baluz.

[c] De Roberto Pullo, sive Pulleyno, et ejus editore, vid. supra ad Lect. i. p. 7. Petri Cantoris, sive Pictaviensis, testimonium citat Hug. Menard. not. 724. in S. Gregor. Sacrament. Opp. tom. iii. p. 494.

[d] Apud Euseb. Hist. Eccl. vi. 43.

[e] In Epistolis sæpius meminit de subdiaconis, ut in Epist. viii, ix, xxix, xxxiv, xxxv : de Lectoribus, Epist. xxix, xxxii, xxxiv ; de Exorcistis, Epist. xxiii, lxxv. (Firmiliani.) de Acolythis, Epist. xxxiv, lii, lix. ed. Fell. Cf. Bevereg. Cod. Can. P. ii. c. ii. §. 4.

Clementis, Anacleti, Ignatiique ad Antiochenos, in quibus eorum ordinum mentio fit, sunt sine ulla controversia supposititicæ. At formula Ecclesiæ Anglicanæ tradit modum ordinandi, conferendique hos tres ordines, viz. episcopatus, presbyteratus, diaconatus. Ergo.

Atque ita ostendimus formulam Ecclesiæ Anglicanæ extendere se ad omnes sacros ordines.

Ostendendum 2°. continere omnia ad illos ministerii ordines necessaria. Ac primo quod spectat ad personam ordinandam. Quicquid ad aliquem immediate sacri ordinis capacem aptumque atque *ἱκανὸν*, seu idoneum, reddendum necessario requiritur, id omne ordinatio Anglicana postulat, peragitque. Externam autem vocationem cum dicimus, internam omnino supponimus, quæ per Spiritum Dei in animo ordinandi perficitur. Ea autem vocatio Spiritus et in formula Anglicana exigitur, et quantum fieri poterit, detegitur, idque duplici methodo, scil. ex professione ordinandi, ex judicio ordinantis. Primo, ex professione ordinandi; in omnibus ordinibus sacris, episcopus semper ab illo quærit in hunc modum: "An confidis te esse interne "motum per Spiritum Sanctum ad suscipiendum hoc "ministerium?" Qui semper respondet, "Confido:" atque ita habetur confessio ordinandi, de interna sua vocatione; nec tamen illam per se sufficere. Secundo itaque loco, ex judicio ordinantis quæritur an sit persona talis, qualem a Spiritu Dei ad ministerium promoveri fas sit credere. Id autem fit ex duplici capite, ex sufficienti scientia, et ex conversatione pia. Scientia innotescit per examinationem, conversatio per testimonium. Nemo itaque ad sacros ordines, ex præscripto Ecclesiæ Anglicanæ admittitur, nisi qui se interne a Deo vocatum profitetur, seque tum rerum divinarum scientia satis instructum, tum pietate et vitæ innocentia

satis notum probatumque præstiterit. Plura autem quam hæc, ad dispositionem ordinandi non possunt esse necessaria. Atque ita ostendimus 2°. formulam ordinandi Anglicanam continere in se omnia quæ necessario spectant ad personam ordinandam.

Ostendendum 3°. eandem continere etiam omnia quæ necessario spectant ad personam ordinantis. Statuit enim Ecclesia nostra, neminem esse ordinandum nisi ab episcopo; idque tum sacræ Scripturæ, tum sanctis Patribus, tum Ecclesiæ universalis praxi consentaneum est. In ordinando diacono manum imponit solus episcopus; in ordinando episcopo manus imponunt archiepiscopus, episcopique præsentes; in ordinando presbytero imponunt manus, etiam cum presbyteris præsentibus, episcopus ipse ex institutione apostolica, presbyteri ex institutione ecclesiastica, juxta Concil. Carthag. iv. " Presbyter cum ordinatur, " episcopo eum benedicente, et manum super caput " ejus tenente, etiam omnes presbyteri qui præsentes " sunt, manus suas juxta manus episcopi super caput " ejus teneant."

Nemo autem ullo modo requiritur ad diaconum ordinandum præter episcopum; nemo requiritur ad ordinandum presbyterum præter episcopum cum presbyteris præsentibus; nemo requiritur ad consecrandum episcopum præter archiepiscopum cum episcopis præsentibus.

Ostendimus igitur, 3°. ordinationem Anglicanam continere omnia quæ necessario spectant ad personam ordinantis.

Ostendendum 4°. continere omnia quæ necessario spectant ad naturam ordinationis. Ad ordinationem enim duo spectant. Nec enim nudus ritus est sine re, nec res sola sine ritu. Ut est ritus, necessarium est

symbolum gratiæ, seu potestatis datæ; ut res, necessaria est collatio gratiæ, seu potestatis per symbolum significatæ. Externum symbolum est impositio manuum, non quidem a Christo ipso, ut symbola duorum sacramentorum, sed ab Apostolis instituta, juxta illud S. Pauli ad Timotheum. *Noli negligere gratiam quæ in te est per impositionem manuum.* Et illud Act. vi. 6. de diaconis, *Hos statuerunt ante conspectum Apostolorum, et orantes imposuerunt eis manus.* 1 Tim. v. 22. *Manus cito nemini imposueris.* Præter hoc symbolum ab Apostolis institutum, nullum aliud externum signum est in ordinatione necessarium. Quod observandum adversus pontificios, qui "materiam sacramenti ordinis" statuunt esse, "calicem et patinam cum pane et vino," idque docent auctoritate Concilii Florentini, quod explicans materiam et formam ordinis sacerdotum, tantummodo faciunt[f] mentionem illius traditionis calicis et illorum verborum: "Accipe potestatem of-" ferendi &c."

Verum certum est, 1°. talem ritum non fuisse ab origine institutum. 2°. Eundem ritum non esse ab Ecclesia Græca usurpatum. 3°. Unum ritum ab Apostolis usurpatum, esse in perpetuum sufficientem.

Huic externo symbolo in ordinatione, ipsa collatio potestatis ordinis additur, idque fit his verbis conceptis, "Accipe Spiritum Sanctum, accipe potestatem ad hoc "aut illud munus exsequendum in ecclesia Dei."

[f] Legendum videtur "facit." In Actis Concil. Florentini, de Sacramento Ordinis hæc sunt: "Sextum sacramentum est or-" dinis, cujus materia est illud, " per cujus traditionem confertur " ordo; sicut presbyteratus tra-" ditur per calicis cum vino et " patinæ cum pane porrectionem. " . . . . . Forma sacerdotii talis " est: Accipe potestatem offe-" rendi sacrificium pro vivis et " mortuis, in nomine Patris et " Filii et Spiritus Sancti." De hac forma, quam nova sit, vide Morinum.

Juxta illud Joann. xx. *Sicut misit me Pater, ita mitto vos. Quorum peccata* &c. [g]

Ex his duabus partibus integratur ordinatio, formula autem ordinationis Anglicanæ ex utraque constat. Continet itaque omnia quæ necessario spectant ad naturam ordinationis. Quoniam itaque forma ordinationis Anglicanæ extendat se ad omnes ordines sacros, et contineat in se omnia quæ in unoquoque ordine necessario spectant, vel ad personam ordinandam, vel ad personam ordinantis, vel ad naturam ordinationis; concludo, ordinationem Anglicanam complere totam essentiam externæ vocationis ad ministerium.

g Bramhall, Consecratio Episcoporum Protest. Vindicata. c. xi. "The priestly power to consecrate is contained in these words, *Be thou a faithful dispenser of the Word of God, and of His holy Sacraments.* And afterwards, when the Bishop delivers the Holy Bible into the hands of those who are ordained Priests, *Have thou authority to preach the Word of God, and administer the holy Sacraments.*"

DETERMINATIO IV.

DIVINITAS CHRISTI PROBATUR AB IPSIUS CULTU.

HÆC assertio præcipue spectat, ex antiquis Arianos, ex modernis Socinianos, Francisci Davidis sectatores, sed diverso plane modo.

1. Franciscus Davidis[a], cum neget Christum esse Deum, negat colendum. In fundamento cum illo convenit, sed dupliciter discrepamus. Solum Deum esse colendum, convenit inter nos. Utque docemus nos, Christum Deum esse, ideoque colendum, et e converso, colendum esse, ideoque Deum credimus; ille, nec Deum esse, nec colendum, sive colendum non esse, quia secundum ejus hæresin, Deus non est, qui solus est colendus.

[a] De isto hæretico quædam habet Mosheim. Hist. Eccl. cent. xvi. sect. iii. p. 11. c. iv. §. 13. et 23; plura habet Florii Continuator, lib. lxxiv. c. cxxii—cxxv. Videtur discrepasse a Socino, quemadmodum Photinus olim ab Arianis. Vide Determinationem proxime sequentem. Verum est, quod notat Keble, ad Hooker. Eccl. Pol. v. xlii. n. 81, cum ex Zuingliano factum Socini asseclam, inde ad pejorem insaniam prorupisse. Joannes Biddle, qui, Pearsono synchronus, primus inter Anglos Socinianismum professus est, de Christo eadem docuit cum Davide. Vid. Pearsoni not. in Expos. Symboli, Art. ii. p. 131. ed. 1715.

2. Arius docuit Christum esse colendum, non tamen esse Deum, sed creaturam, et ob eam naturam, inter creaturas eminentissimam antiquissimamque, adorandam.

3. Socinus docet Christum invocari posse, non debere, adorari posse et debere; sed tanquam rem creatam, et post resurrectionem exaltatam, non tamen tanquam Deum ipsum.

Nos ergo ita cultum divinum Christo asserere, et ex eo divinitatem ipsius demonstrare conabimur, ut simul hos immanes in religione errores complectamur et refutemus.

I. Sit ergo prima conclusio, Christum divino plane cultu et coli posse et debere. Hoc autem ut dilucide explicetur, et evidenter demonstretur, observandum 1°. cultum nihil aliud esse, quam obsequium alicui præstitum, juxta ipsius excellentiam. Et quidem hoc obsequium, sive honorem, superiori, sive quolibet modo excellentiori personæ deberi, ipsa natura nos docet. Cultus ergo divinus, seu proprie religiosus, est, qui debetur alicui tanquam Deo, juxta divinæ naturæ excellentiam. Hic autem cultus duo includit. 1°. Actum intellectus, quo apprehenditur et agnoscitur personæ colendæ excellentia. 2°. Actum voluntatis, quæ ei submittitur, et in eam fertur juxta apprehensam et agnitam excellentiam. Ubi igitur intellectus agnoscit excellentiam plane divinam, et voluntas se submittit juxta talem excellentiam, ibi cultus est plane divinus. Ut autem Christum ita coli posse et debere, ut cultus ille sit plane divinus, firmiter et aperte demonstrem, hoc argumento rem totam complectar.

Cultus Deo Patri debitus est Christo tribuendus.

Cultus plane divinus, est Deo Patri debitus; ergo,

Cultus plane divinus est Christo tribuendus.

De minori propositione a nemine dubitatur. Majorem pluribus S. Scripturæ testimoniis confirmo.

Joann. v. 23. *Ut omnes honorificent Filium, sicut honorificant Patrem.* At honorificare Filium, sicut honorificamus Patrem, nihil aliud, quam cultum Patri debitum Christo tribuere.

Heb. i. 6. *Cum introducit primogenitum in orbem terræ, dicit, Et adorent Eum omnes angeli Dei.* At adoratio, quam omnes angeli Dei tribuunt primogenito, eadem est quæ tribuitur Jehovæ in Psalmo, unde illa verba sunt desumpta.

Apocalyps. v. 13. *De creatura quæ in cœlo est, et super terram, et sub terra, et quæ in mari, omnes audivi dicentes, Sedenti in throno, et Agno, benedictio, et honor, et gloria, et potestas in sæcula sæculorum.* Eadem benedictio, idem honor, eadem gloria et potestas, et quidem summa, ἡ εὐλογία, καὶ ἡ τιμὴ, καὶ ἡ δόξα, καὶ τὸ κράτος, ascribitur Agno, quæ ascribitur sedenti in throno; idem cultus tribuendus est Filio, qui tribuitur Deo.

II. Secunda conclusio. Ex cultu plane divino Christo debito necessario sequitur ejus divinitatis agnitio. 1. Probatur ex natura cultus, quam descripsimus. Submissio enim voluntatis præsupponit apprehensionem et agnitionem intellectus, juxta rei colendæ excellentiam; ubi igitur eadem submissio præstatur, eadem excellentia necessario agnoscitur. Cum ergo Deus sit infinite quolibet alio ente excellentior, qui præstat obsequium infinitæ excellentiæ debitum, agnoscit naturam infinita excellentia præstantem, i. e. plane divinam.

2. Probatur 2°. Nemo nisi Deus est cultu divino adorandus: Christus est cultu plane divino adorandus, ut habet prima conclusio: Ergo, Christus est Deus.

Major est, ab ipso Deo per Mosem tradita, et per Christum confirmata. *Deum tuum adorabis, et illi soli servies.* Huic argumento a Francisco Davidis allato mire respondet Socinus. Non recte concludis, inquit, triplici ratione, 1°. quia præceptum illud " non omnem " prorsus adorationem complectitur." At hoc frivolum est. Etenim omnem prorsus adorationem divinam, sive talem qualem divina natura a creaturis necessario postulat, complectitur; quod satis est. Complectitur certe eam, quæ in minori continetur, quod ad recte concludendum satis est. Fatetur ipse adorationem Christo debitam, non differre vel re significata, vel modo. Si neque re neque modo, quomodo ergo differt? " Ipsius rei," inquit, " quadam qualitate tantum." Est ergo in hac nova theologia, qualitas quædam rei, quæ neque modus rei! Christus igitur adorandus eadem adoratione quoad rem, eadem etiam quoad modum, ergo omnimodo eadem. Sed ponamus, qualitate quadam differre posse, quæ nec re, neque modo differunt. Quis eam qualitatis differentiam docuit in hac adoratione, *ut omnes honorificent Filium, sicut honorificant Patrem?* Qui illos angeli docuerunt, adorationem, qua adorant Filium, ab ea qua adorant Deum qualitate esse diversam? Quæ denique qualitatis diversitas, ubi eadem benedictio, idem honor, eadem gloria et potestas Deo et Agno tribuuntur?

Respondet 2°. Socinus, " Non recte concludi, quia " Christi adoratio, Ipsius Dei adoratio." Imo, quia Christi adoratio, Ipsius Dei adoratio est, ideo rectissime concluditur. Nam Ipsius Deo adoratio nulli nisi Deo tribuenda est, quem adorari, et cui soli servire tenemur.

Respondet 3°. " Non recte concludi, quia eo præ- " cepto non sibi eripuit Deus quominus ipse alium quem- " quam præter seipsum nobis adorandum proponere

" posset, sed tantum ne nos, ex nostro capite id face-
" remus, vetat." Imo vero, Deus seipsum negare non potest; cultus autem plane divinus est Deo æterno jure debitus; et cum Deus unus sit, illi soli debitus, et cum sit naturæ infinitæ excellentiæ, illi soli consentaneus est. Si igitur Deus tribueret alteri id quod Deo soli convenit, negaret seipsum esse unum illum Deum. Ideoque Deus non tantum homines, sed et seipsum obstrinxit per prophetam: *Non dabo gloriam meam alteri.*

DETERMINATIO V.

CHRISTUS QUA MEDIATOR EST ADORANDUS.

IN determinanda hujus quæstionis veritate, duo præcipue sunt spectanda: 1°. Quæ sit vera ratio adorandi. 2°. Quodnam sit proportionatum objectum adorationis.

Quod ad adorationem ipsam spectat, per eam intelligitur totus ille cultus religiosus, qui Deo, propter naturæ suæ excellentiam dignitatemque convenit, et a nobis propter dependentiam nostram a Deo, Ipsi necessario debetur. Et quia solus Deus habet naturam tantæ excellentiæ dignitatisque, et ab Ipso solo nos toti immediate pendemus, Illi soli debetur. Per adorationem itaque intelligimus cultum Deo debitum.

Quod ad objectum hujus adorationis attinet, proponitur in hac quæstione Christus, et Ille etiam sub ratione Mediatoris consideratus. Ut igitur clare percipiamus, utrum Christo ita considerato hæc adoratio sit a nobis tribuenda, videndum quomodo hoc Mediatoris officium ei competit.

At Christum quidem Mediatorem esse certissimum est. *Unus est Deus, unus Mediator Dei et hominum, homo Christus Jesus.* 1 Tim. ii. 5. Hoc autem adeo

certum est, ut Photiniani crediderint Christum, qui Mediator est Dei et hominum, hominem tantum esse. i. e. esse personam tantummodo humanam, et nullam aliam naturam habere præterquam humanam.

I. CONCLUSIO 1ª. Si Christus, qui est Mediator, ψιλὸς ἄνθρωπος, homo purus, non esset adorandus. Ratio manifesta est, quia quod Deo proprium, non est homini tribuendum. At adoratio Deo propria est, et soli naturæ divinæ consentanea. Cum igitur orta est controversia inter F. Socinum et Franciscum Davidis, utrumque Photinianum[a], an Christus in ea natura, quam ipsi tribuunt, esset adorandus; Francisci Davidis argumentum erat insolubile, stando principiis doctrinæ Socinianæ, quod in hunc modum formavit.

Is. xlii. 8. scriptum est, *Ego Dominus, hoc est nomen meum; gloriam meam alteri non dabo.* At hæc est gloria cultus, seu adorationis, ut legimus in Exodo: *Ego sum Dominus Deus tuus, Dominum Deum tuum adorabis, et Illi soli servies.* At si Christus esset adorandus, gloriam Deus alteri daret, neque Deo soli serviremus. Ergo, Si Christus, qui est Mediator, esset homo purus, qualis a Socino describitur, non esset adorandus. Neque carcere dignus F. Davidis[b], ob negatam homini adorationem, sed ob negatam Christo divinitatem. Ariani quidem putabant Christum, qui est Mediator, non esse purum hominem, sed et Verbum; Verbum autem non esse Ipsum Deum, sed ex non-entibus creatum.

II. CONCLUSIO SECUNDA. Si Christus, qui est Me-

[a] "Cum Socinum legimus," inquit Pearsonus, infra in Concione i. ad Clerum, "aut Photinum "semper habemus, aut Pelagium; "in theoreticis Photinum, in prac- "ticis Pelagium." Quod ei in causa erat, quare Photini et Photinianæ doctrinæ lucidam illam historiam notis suis in Expos. Symboli intexeret. p. 119.

[b] Mortuus est ille in carcere; quo detrusus est, postquam argumentis Socini cedere noluerat. A. D. 1579.

diator, non esset purus homo, sed tamen ita esset Verbum, ut illud Verbum esset creatura, non esset adorandus.

Probatur. Quia adoratio talis est, ut sit divinæ naturæ consentanea, cedatque in gloriam Creatoris: at quod divinæ naturæ consentaneum est, non est creaturæ proportionatum; quod creaturæ consentaneum est, non est divinæ naturæ proportionatum: Si igitur idem concedatur creaturæ, quod Deo proprium est, non auget gloriam creaturæ, sed diminuit gloriam Dei: *κτίσματι κτίσμα οὐ προσκυνεῖ*, inquit S. Athanasius. Ut enim excellentia Dei singularis est, ita adoratio Deo debita est singularis, et creaturæ incommunicabilis, secundum illud Apostoli: *Regi sæculorum immortali, invisibili, soli sapienti Deo, honor et gloria in sæcula sæculorum. Amen.*

Si igitur Christus ita esset Verbum, ut esset creatura, et non esset Deus, ne ita quidem esset adorandus.

III. Tertia conclusio. Christus, sive homo ille qui est Mediator, adorandus est.

Heb. i. 6. *Cum introducit primogenitum in orbem terræ, dicit, Et adorent Eum omnes angeli Dei.* Hic primogenitus erat homo. Apoc. v. 11. Ita angeli loquuntur: *Dignus est Agnus qui occisus est, accipere virtutem, et divinitatem, et sapientiam, et fortitudinem, et honorem, et gloriam, et benedictionem;* et omnis creatura ita confitetur: *Sedenti in throno et Agno benedictio, et honor, et gloria, et potestas in sæcula sæculorum.*

Hæc est plenissima descriptio adorationis. Et hic Agnus occisus erat Homo ille, qui est Mediator; Ergo, Homo ille, qui est Mediator, est adorandus. S. Greg. Naz. Orat. li. *Εἴτις μὴ προσκυνεῖ τὸν ἐσταυρωμένον, ἀνάθεμα ἔστω, καὶ τετάχθω μετὰ τῶν θεοκτόνων.*

At per primam conclusionem, si esset purus homo,

et per secundam conclusionem, si esset quæcunque creatura, non esset adorandus. Ergo adorandus est, quia Deus est, quæ est tertia conclusio.

IV. QUARTA CONCLUSIO. Christus, qua est unicus Mediator, non tantum homo est, sed et Deus.

Erat quidem Moses mediator inter Deum et homines, et tamen Christus, unus est Mediator, scil. *αὐτοκρατορικὸς*[c], qui Ipse potuit Deum nobis reconciliare, omniaque a Deo præstare quæ a nobis requiruntur, et nobis conferre quæ a Deo promittuntur. Atque ut hæc suscipi non possunt pro nobis, nisi ab Eo qui esset homo, ita præstari non potuerunt pro nobis, nisi ab Eo qui esset Deus.

Secundo enim, in Mediatore uno considerari possunt 1°. *ὕπαρξις*, sive natura; et secundum hanc, Mediator inter Deum et hominem, est natura Deus et homo. 2°. Officii perfunctio, in qua duo sunt spectanda; primo, ipsa administratio; secundo, efficacitas et valor, seu meritum administrationis. Administratio spectat ad naturam humanam; valor administrationis ad naturam divinam. Cum igitur necessaria sit Mediatori humana natura, per quam officium administret, et natura divina, per quam administratio facta in humana natura sit efficax et meritoria, Christus qua est unicus Mediator, non tantum homo est, sed et Deus, atque ideo adorandus qua Mediator.

V. QUINTA CONCLUSIO. Christus, qua est Mediator, est unica adoratione colendus.

Concil. Gen. v. Collat. viii. Canone 9. "Si quis "adorari in duabus naturis dicit Christum, ex quo duas

[c] Vocem adhibet Pearsonus in Expos. Symbol. Art. vii. "There "is therefore an original, supreme, "*autocratorical*, judiciary power; "here is a power delegated, "derived, given by commission, "&c."

" adorationes introducat, semotim Deo verbo, et semo-
" tim homini: aut si quis . . . . adorat Christum, sed
" non una adoratione Deum Verbum incarnatum cum
" Ejus carne adorat, extra quod sanctæ Dei Ecclesiæ ab
" initio traditum est; talis anathema sit."

Idem etiam traditur in anathemate S. Cyrilli in Synodo Alexandrina primum tradita, et a posterioribus Synodis recepto[d]. Vid. etiam Concil. Eph. can. 8. contra Nestorium, qui Christum esse hominem et Deum asserebat, sed non in eadem persona.

[d] Huc facit insignis locus inter Acta Synodi Constantinop. A. D. 1166. ab Angelo Maio nuper edita in Script. Vett. Nova Collect. tom. iv. act. IV. iv. 5. p. 66. *Τῶν λεγόντων ὅτι ἡ σὰρξ τοῦ Κυρίου ἐξ αὐτῆς ἑνώσεως ὑπερυψωθεῖσα, . . . καὶ ἀχώριστος καὶ ἀδιάσπαστος μένουσα τῷ προσλαβομένῳ αὐτὴν Θεῷ Λόγῳ, ἰσοκλεῶς αὐτῷ τιμᾶται καὶ προσκυνεῖται μιᾷ προσκυνήσει, καὶ τοῖς βασιλικοῖς καὶ θείοις ἐγκαθίδρυται θώκοις ἐκ δεξιῶν τοῦ Πατρὸς, . . . αἰωνία ἡ μνήμη.*

DETERMINATIO VI.

BAPTISMUS NON EST RITUS INDIFFERENS.

UT hujus quæstionis veritas undequaque patefiat, observandum 1°. Adiaphorum, seu indifferens, dupliciter accipi, vel ratione sui, vel ratione præcepti. Illud ratione præcepti est indifferens, quod nec a Deo præcipitur neque prohibetur. Illud ratione sui adiaphorum, quod nec ad bonum aliquam vim habet, nec ad malum. Nos igitur utrovis modo negamus baptismum esse ritum indifferentem.

Observandum 2°. Ex præceptis divinis, aliqua sunt temporalia, aliqua æterna. Illa ad fundationem, hæc ad conservationem Ecclesiæ spectantia. Duo ergo quæri possunt de baptismo ; 1°. an fuerit in fundatione Ecclesiæ institutus, 2°. an ad finem usque mundi, seu durante Ecclesia, fuerit. His præmissis, 1°. concludo, Baptismus in initio Ecclesiæ non fuit ritus indifferens, sed præceptus.

Certum enim est, in ipso Ecclesiæ initio, præceptum de baptizandis omnibus gentibus extitisse. Sive ergo præceptum illud fuerit perpetuum, sive temporale,

certum est baptismum in initio ecclesiæ fuisse sub præcepto.

Respondent adversarii[a], baptismum præceptum fuisse, Matt. xxviii. 19. *Euntes docete omnes gentes, baptizantes eos* &c. : sed non baptismum aquæ.—Qualis ergo baptismus fuit? an baptismus sanguinis? Ergo in mandatis habuerunt Apostoli, ut omnes gentes occiderent, hoc enim est baptizare sanguine. An baptismus Spiritus? At solus Christus dicitur baptizasse Spiritu, neque unquam discipuli dicti sunt baptizare Spiritu: imo baptizabant eos aqua, qui ante Spiritu baptizati fuerant, neque baptismus Spiritus tollit baptismum fluminis, renascimur enim ex aqua et Spiritu. An baptismus doctrinæ et initiationis? Ita illi quidem[b], ut verum eludant, baptismum comminiscuntur, quem nulla scriptura, nulla gens, nulla lingua agnoscit[b], et quem locus ipse respuit, *baptizantes et docentes* &c. Aliud est ergo baptizare, aliud docere.

Sed praxis Apostolorum præcepti optima interpres. *Quis aquam prohibere poterit, quo minus baptizarentur?* inquit S. Petrus. *En aquam! quid prohibet me baptizari?* inquit eunuchus Æthiops.

2°. Concludo, baptismus usque ad finem mundi, non est ritus indifferens sed præceptus.

" De aquæ baptismo ego ita sentio," inquit Socinus,

[a] Discipuli Geo. Foxii, et Socini priores. Socini alia quædam ἑτερόδοξα de baptismo refutat Pearsonus in Expos. Symbol. Art. x. " In vain doth doubting " and fluctuating Socinus endea- " vour to evacuate the evidence " of this Scripture," &c.

[b] Socinus, in Disp. de Baptismo, c. 2. contendit, Mandatum Christi in Matt. xxviii. 19. " non " esse intelligendum de baptismo " aquæ, sed de doctrina evan- " gelii publicanda, sive initiandis " discipulis &c." Ad illustrandum id quod Pearsonus ait, quod " nulla gens, nulla lingua hunc " baptismum agnoscit," operæ pretium erit consulere Epistolam, Hickesii, ut opinor, apud Leslei um, Snake in the Grass, sect. xiii. Opp. vol. iv. p. 172—178. ed. Oxon. 1832.

Epistola secunda ad Radeccium, " eum Ecclesiæ in " perpetuum præscriptum non fuisse."

Præscriptum fuisse ostendimus ; videamus an in perpetuum. Christus cum præceptum dedit baptizandi, ei superaddidit præceptum docendi, et adjunxit promissionem assistendi ; sed præceptum docendi, et promissio assistentiæ sunt perpetua ; ergo et præceptum baptizandi. Antecedens patet ex S. Matth. *Data enim est Mihi omnis potestas in cœlo et in terra ; euntes ergo docentes omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, et Filii, et Spiritus Sancti, docentes eos servare omnia quæcunque mandavi vobis, et ecce Ego vobiscum ero, omnibus diebus, usque ad consummationem sæculi.* Consequentia ex eisdem aperte colligitur. 1°. Potestatem suam asserit. 2°. Exinde duplex mandatum dat, baptizandi et docendi ; utrumque ex eadem potestate profectum. 3°. Ad utrumque perpetuæ assistentiæ promissione peragendum confirmat : utrumque ergo est perpetuum.

2°. Apostoli qui mandatum acceperunt, sine dubio quod voluerit Christus intellexere. Illi autem ut mandatum perpetuum accepere ; aliter successoribus suis nunquam commendassent. Successoribus suis eos commendasse certum est ex universali primitivæ Ecclesiæ praxi. Nullum enim post Apostolos sæculum, nulla Ecclesia uspiam fuit, ubi baptismus aquæ, sacratum ab ipso Christo institutum, usurpatus non sit ; si forte aliqui dissentirent, pro hæreticis habiti non sint.

3°. Concludo, baptismus non est reipsa indifferens, sed ex institutione ad bonum spirituale magnam vim habet.

Hæc etiam conclusio adversus Socinum instituta est, qui statuit baptismum, si hodie retinendus sit, rem tamen esse per se indifferentem : per eum enim nihil

dari, sed tantummodo [ut] eorum quæ vel jam data esse, vel datum iri certissimum est, externa quædam agnitio significetur. Nihil tamen in Christiana religione certius est, quam vis illa baptismi ad bonum spirituale maxima certissimaque. Est quidem signum externum et visibile, id autem quod illo significatur est invisibilis gratia, et signum ipsum ideo institutum est, ut eam gratiam conferat.

LECTIONES
IN ACTA APOSTOLORUM.

LECTIONES

IN

ACTA APOSTOLORUM[a].

LECTIO I.

I. Cœpit Ecclesia post Christi verba S. Matt. xvi. 18. ante Act. ii. 47.—II. Ab epocha pentecostes.—III. Tempora Christi admodum incerta.—IV. Passus sub Pilato, teste Tacito.—V. Annus passionis per imperatorem, et Coss. designandus.—VI. Annus ille designatur. Ὑπερῷον, antiquissima Apostolorum ecclesia.—VII. Ὑπερῶα, cœnacula, loca sacris usibus destinata.—VIII. Judæorum ex omni gente proselyti Hierosolymis festi occasione convenerant.—IX. S. Petrus omnium Apostolorum nomine concionatur. —X. Coaluerunt conversi in Ecclesiam, primo, recipiendo baptismum.—XI. Secundo, perseverando in doctrina Apostolorum.—XII. Tertio, perseverando in fractione panis, i. e. Eucharistici.—XIII. Quarto, perseverando in orationibus.—XIV. Recapitulatio.—XV. Temporaria duo: primo, signa.—XVI. Secundo, bonorum communitas.—XVII.....—XVIII. Ecclesia Hierosolymitana prima omnium, et mater.

DUM sæpe mecum reputarem, auditores optimi, quid potissimum vobis prælegendum proponerem; tandem operæ pretium esse duxi statum Ecclesiæ

An. Period. Julianæ 4746
Christi 33
Tiberii $\frac{15}{16}$

[a] Scriptæ A. D. 1672. Vid. Lect. i. 5. Primum editæ a Dodwello inter Opera Posthuma Chronologica. Lond. 1688.

Christianæ ab ipsa origine explicare: cujus cognitionem ad finiendas in Theologia controversias maxime necessariam esse semper putavi. Ecclesiam autem intelligo eo plane sensu quo Christus locutus est, cum Apostolo suo dixit, Matth. xvi. 18. *Tu es Petrus, et super hanc petram ædificabo ecclesiam meam.* Ubi de re adhuc futura loquitur; ut S. Lucas de præterita, Act. ii. 47. *Dominus autem addebat quotidie ecclesiæ qui salvi fierent.* Inter illud igitur tempus, quo ista Petro locutus est Christus, et quo populus Ecclesiæ additus est, ipsa Ecclesia de qua loquitur constituta est. Quo sensu S. Hieron. Ep. 103. [alias 53. 8.] "Actus Apostolorum "nudam quidem sonare videntur historiam, et nascentis "Ecclesiæ infantiam texere." Et Tertullianus de Præscript. Hæret. cap. 22. "Probantibus Actis Apostolorum "descensum Spiritus Sancti; quam scripturam qui non "recipiunt, nec Spiritus Sancti esse possunt: qui nec-"dum Spiritum possint agnoscere discentibus missum, "sed nec Ecclesiam defendere, qui quando et quibus in "cunabulis institutum est hoc corpus, probare non "habent."

II. Hujus Ecclesiæ secundum Christi prædictionem promissionemque congregatæ epocha omnino statuenda in die Pentecostes, quæ Christi crucifixionem, resurrectionem, et ascensionem proxime secuta est. Unde eo libentius incipio, quod viri ex nostris eruditi historiam ecclesiasticam magno conatu aggressi in ipso limine hæserint; et in vita Christi explicanda, tum propter rerum copiam, tum ob difficultatem tantummodo se exercuerint.

III. Quis autem ille annus fuerit quo dies iste Pentecostes contigit, ex sacra Scriptura liquido constare non puto; neque alius quispiam character relictus est qui eum certo et determinate signet. Nativitatem

Christi sub regno Herodis contigisse scimus; quot annos ipse vixerit certo non scitur: et eo quidem tempore natum scimus quo a Cyrenio in Judæa census actus est; quis autem annus ille fuerit annales non docent. A vero igitur natali Salvatoris certa et indubitata epocha duci non potest. Joannem decimo quinto Tiberii anno Baptistæ munus inchoasse certum est; sed quamdiu illud exercuerit antequam Christus ab eo baptizatus est; quam cito Christus post baptismum Evangelium prædicaverit; quot Paschata a baptismo ante mortem ejus celebrata sint; nondum explorato constat. Judæi Rabbinici hic omnia misere confuderunt, et, ut opinor, ex industria. Josephus licet Joannis et Christi mentionem fecerit, eorum tamen annos non attingit. Vetustissimi Patres nihil de annis Christi explorati tradiderunt, apud quos sententia de unius anni prædicatione, quæ aperte falsa est, nimis cito orta, diu prævalebat [b].

IV. Sub Pontio Pilato constat Christum crucifixum esse, et quidem, teste Corn. Tacito, sub Tiberio imperatore Romano. Ita enim ille Annalium xv. de iis quos vulgus Christianos nominabat: "Auctor nominis "ejus Christus, qui Tiberio imperitante per procura-"torem Pontium Pilatum supplicio affectus est." Pilati autem res gestas in Judæa breviter perstringit Josephus, neque ejus tempora distinguit.

V. Vulgaris nunc æra Christi obtinet, sive a Dionysio, sive a Beda nostrate profecta [c], secundum quam

[b] Ita Clemens Alex. Strom. lib. i. p. 407. ed. Potter. Contra Origenes, Comment. in Matt. Lat. §. 40. Rem fusius tractat Pearsonus, De Success. Rom. Pontif. Diss. ii. c. viii. 8.

[c] A Beda in historiæ usum introductam putat Mabillon. de Re Diplom. lib. ii. c. 23. Vid. Stillingfleet, Orig. Britann. c. i. p. 15, 16. Aliter statuit, Bedæ testimonio perpenso, J. M. Kemble in Præf. ad Cod. Diplom. Anglo-Sax. p. lxxii, iii; qui ab

hunc ipsum annum, quem nunc agimus, omnes numerant 1672. Cujus annus primus Periodi Julianæ annus 4714, Romanæ Indictionis 4, Lunaris Cycli 2, Cycli Solaris 10. Sed eam veram non esse, quod ad nativitatem Christi spectat, pro certo habendum: cum ad regnum Herodis, sub quo natum esse Christum extra controversiam est, aut ad triginta annos ante decimum quintum Tiberii, minime pertingat. Utcunque autem se habeat, cum passionem Christi certissime antevertat, satis est ad certitudinem historiæ ecclesiasticæ si aliquis in ea æra annus notari possit, quo dies iste Pentecostes, quo Ecclesia orta est, contigisse dicatur. Inde enim ad nos postea vera rerum gestarum series deducetur. Quod quidem eo plenius satisfaciet, si Romanorum imperatorum, sub quibus omnia in primitiva Ecclesia gesta sunt, et consulum anni simul indicentur. Nam et Eusebius annos imperatorum, tum in Historia, tum in Canone consignavit: et Fasti consulares a Romanis fere scriptoribus observati sunt: et secundum consules vetustissima concilia sessiones suas notabant.

VI. Statuo igitur, tanquam veritati maxime consonum, cum Chronico Alexandrino, Christum passum esse decimo nono anno Tiberii, æræ Christi vulgaris trigesimo tertio, Periodi Julianæ 4746., Procuratoris officio in Judæa fungente Pontio Pilato, Coss. Servio Sulpitio Galba, Lucio Cornelio Sylla. Hoc igitur anno, mensis Maii secundum Romanos [d] vicesimo quarto, centum et viginti homines Hierosolymis congregati promissionem Christi jamjam explendam expectabant.

ipsis Eccl. Anglicanæ primordiis hanc æram apud nostros receptam fuisse arbitratur. Vid. Epist. Honorii P. R. apud Bedæ Hist. ii. 18. ad fin. nisi forte annum Dominicum ibi Beda ipse addiderit.

[d] Pro calculis Usserii, qui passum dicit Aprilis tertio, ascendisse Maii decimo quarto. Assentiuntur Usserio Langius, et Labbeus. P.

Et cum complerentur dies Pentecostes, Act. ii. 1. cum quinquagesimus dies a resurrectione Christi illucesceret, *erant omnes pariter*, centum viginti, scil. ut plerique interpretantur, vel certe omnes Apostoli, ut in codicibus aliquibus legitur, πάντες οἱ Ἀπόστολοι, *in eodem loco.* Locum autem eum ὑπερῷον fuisse credibile est; cœnaculum illud, cujus meminit S. Lucas i. 13. ubi suo tempore tradit S. Cyrillus Hierosolymitanus extitisse τὴν ἀνωτέραν τῶν Ἀποστόλων ἐκκλησίαν, Cateches. xvi. 4. quam ab Apostolis fundatam, eo quod ibi Spiritum Sanctum acceperint, narrat Beda, de Locis Sanctis [e]. Et quidem antiquissima, licet ab Apostolis ipsis minime fundata, ibi ecclesia videtur esse constituta. Nam, ut narrat Epiphanius, lib. de Pond. c. 14. cum Adrianus imperator Hierosolyma adiret, invenit urbem totam funditus eversam, et templum Dei dirutum, παρεκτὸς ὀλίγων οἰκημάτων, καὶ τῆς τοῦ Θεοῦ ἐκκλησίας μικρᾶς οὔσης· quam ibi collocatam asserit, ubi discipuli reversi, cum Salvator ascendit a monte Oliveti, ἀνέβησαν εἰς τὸ ὑπερῷον. Ἐκεῖ γὰρ ᾠκοδόμητο, τουτέστιν ἐν τῷ μέρει Σιών. Nicephorus etiam tradit, Helenam Constantini matrem amplissimum in Sione templum erexisse; in cujus postico domum circumclusit, ubi facta est ἡ τοῦ ἁγίου Πνεύματος κάθοδος ἐν τῷ ὑπερῴῳ. lib. viii. c. 30.

VII. Erant autem privata illa ὑπερῷα loca a Judæis semper sacris usibus destinata, saltem ex quo Daniel Propheta ascendisse in cœnaculum ad orandum diceretur: Καὶ αἱ θυρίδες ἀνεῳγμέναι αὐτῷ ἐν τοῖς ὑπερῴοις κατέναντι Ἰερουσαλήμ· ut et Sara filia Raguelis dicitur

[e] C. 3. "In superiori montis "Sion planitie monachorum cel- "lulæ frequentes ecclesiam mag- "nam circumdant, illic, ut per- "hibent, ab Apostolis fundatam, "eo quod ibi Spiritum Sanctum "acceperint, ibique S. Maria "obierit." Vid. Adamnan. Libr. i. de Loc. Sanct. c. 13.

descendisse ἐκ τοῦ ὑπερῴου, ubi oraverat[f]. Unde Judæi sapientes suos appellabant בני עלידה *filios cœnaculi.* In eo celebrabant Pascha Marci xiv. 15. *Et ipse vobis demonstrabit ἀνώγεον, cœnaculum grande stratum.* In eo corpora mortuorum lavata prius reponebant, ut de Dorcade legimus Act. ix. 37. *Quam cum lavissent, posuerunt eam in cœnaculo.* Unde et Petrum venientem dicuntur adduxisse *in cœnaculum.* Quare Apostoli ab ascensione Domini reversi Hierosolyma, ἀνέβησαν εἰς τὸ ὑπερῷον· ubi *erant perseverantes unanimiter in oratione et supplicatione,* Act. i. 13.

VIII. Cum autem eo loci essent, *Factus est repente de cœlo sonus tanquam advenientis spiritus vehementis, et replevit totam domum ubi erant sedentes. Et apparuerunt illis dispertitæ linguæ tanquam ignis, seditque super singulos eorum, et repleti sunt Spiritu Sancto, et cœperunt loqui variis linguis, prout Spiritus Sanctus dabat eloqui illis.* Hoc Pentecostes miraculum plane novum Hierosolymitanos statim convocavit: *Erant autem in Hierusalem habitantes Judæi, viri religiosi ex omni natione quæ sub cœlo est.* Primo, quod dies Pentecostes. Secundo, propter opinionem de adventu Messiæ. Nam licet exteri non obligarentur ad apparendum coram Domino, tamen quamplurimæ dispersiones jam ante sæpius vigilanti Dei providentia factæ fuerant; quæ ad sonum Evangelii excipiendum, et in ultimas terras derivandum erant opportunæ. Omnes autem Judæi, quacunque regione aut terrarum ora dispersi, Hierosolyma tanquam patriæ suæ metropolin suspiciebant. Ut Philo in Flaccum, p. 971. e: "Judæos una regio "non capit propter hominum multitudinem. Quam ob "rem plurimas ac fortunatissimas urbes in Europæ

[f] Vid. Tobiæ iii. 10. secundum auctores quos secutus est Hieronymus.

" Asiæque provinciis ac insulis incolunt, pro metropoli " habentes sanctam civitatem in qua templum altissimo " Deo sacratum est." Et Agrippa in epistola ad Caium imperatorem, p. 1031. d: " Pro sancta vero civitate " hæc efferre convenit. Hæc quidem mea est patria, " metropolis autem non unius regionis Judææ, sed et " plurimarum, propter colonias quas diversis temporibus " emisit, vel propius in finitimas vel longius dissitas;" quas enumerat, et longe quidem plures, quam quæ in Actibus Apostolorum numerantur. In his coloniis nati Judæi non pauci, præsertim religiosi, sedes Hierosolymis fixas habebant. Unde S. Lucæ, *κατοικοῦντες Ἰουδαῖοι ἄνδρες εὐλαβεῖς ἀπὸ παντὸς ἔθνους ὑπὸ τὸν οὐρανόν·* ut Agrippæ, *πόλεις μύριαι καθ' ἕκαστον κλίμα τῆς οἰκουμένης ἱδρυνθεῖσαι*, et *οἱ πανταχοῦ τῆς οἰκουμένης Ἰουδαῖοι*, ap. Philon. p. 1032. 1038. Præter eos autem qui Hierosolymis habitabant, erant tunc temporis etiam *οἱ ἐπιδημοῦντες*, proselyti advenæ, qui Hierosolyma pro variis negotiis sæpe commeabant, festis maxime diebus, qualis erat inprimis hic dies Pentecostes.

IX. Hi igitur tum Judæi, tum proselyti, in variis regionibus nati atque educati, variis linguis sive dialectis, secundum varietatem nationum in quibus orti sunt, utebantur. Cum autem convenissent, audito rumore de miraculoso Spiritus in Apostolos illapsu, plane in admirationem rapti atque confusi sunt: *Quoniam audiebat unusquisque lingua sua illos loquentes*, Act. ii. 6. Dum autem ex illis alii dubitabant, alii irridebant, *Stans Petrus cum undecim levavit vocem, et locutus est eis.* Quid autem est, *cum undecim?* inquit S. Chrysostomus, *Κοινὴν προεβάλλοντο φωνὴν, καὶ πάντων αὐτὸς ἦν τὸ στόμα· παρειστήκασι δὲ ἕνδεκα μαρτυροῦντες τοῖς λεγομένοις.* " Communem vocem emittebant, et omnium ille os " fuit: adstabant autem undecim, testimonium dictis

" perhibentes." Petrus igitur, gravissima concione habita, calumnias refellit, prædictionem explicat de Christo et resurrectione ejus, de ascensione, et illapsu Spiritus disserit, ad resipiscentiam et baptismum Judæos vocat, et tria auditorum millia ad agnitionem veritatis convertit.

X. Quid hi Judæi ad fidem Christianam apostolica prædicatione conversi fecerint, quomodo in Ecclesiam recepti, et in ea versati sint, inprimis spectandum: *Qui ergo receperunt sermonem ejus, baptizati sunt*, Act. ii. 41. Ita S. Petrus " primus in Christi baptismo " reseravit adytum cœlestis regni," ut loquitur Tertull. de Pudicitia, cap. 21. Ita expressum Christi mandatum hoc die primo expletum est ab Apostolis: *Euntes, docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, et Filii, et Spiritus Sancti.* Neque aliter adhuc ea verba de docendis omnibus gentibus intellexisse videntur Apostoli, quam de Judæis omnium gentium. Hi autem tunc per baptismum recipiebantur in Ecclesiam Christi, neque alio modo unquam recipi potuerunt, aut Christiani fieri, quicquid in contrarium nuper deliravit Socinus.

XI. Secundo, *Erant perseverantes in doctrina Apostolorum*, Act. ii. 48. Et quidem ὁμοθυμαδὸν, ut MSS. nonnulla, et Chrysostomus: hoc est, Apostoli quotidie eos post baptismum susceptum cognitione Christi imbuebant, et præcepta ejus ipsis inculcabant, secundum alteram mandati partem a Christo Apostolis injuncti, Matt. xxviii. 20. *Docentes eos omnia quæcunque mandavi vobis.* Quorum doctrinæ omnes qui jam conversi sunt summo consensu adhærebant, quem " consanguinitatem " doctrinæ" appellat Tertullianus.

XII. Tertio, *perseverabant etiam in communione fractionispanis*, sive τῇ κοινωνίᾳ, καὶ τῇ κλάσει τοῦ ἄρτου, *in com-*

*munication*e *et fractione panis;* i. e. Syro interprete, *fractione eucharistiæ.* Neque enim tantum bonorum communicationem et communem convictum hic intelligi, sed etiam cœnæ Domini participationem, voluerunt Veteres. S. Chrysost. Hom. xxvii. in prim. ad Corinth. ubi eucharistiam S. Paulus *κοινωνίαν* appellat; *Οὐκ ἤκουσας πῶς καὶ οἱ τρισχίλιοι οἱ τῆς κοινωνίας ἀπολαύοντες διὰ πάντος ἦσαν προσκαρτεροῦντες τῇ προσευχῇ, καὶ τῇ διδασκαλίᾳ*; Dixerat S. Paulus Ep. ad Corinth. cœnam Domini esse *κοινωνίαν*, et fractionem panis in ea simul commemoravit: *Τὸν ἄρτον ὃν κλῶμεν οὐχὶ κοινωνία τοῦ σώματος τοῦ Χριστοῦ ἐστιν*; S. Lucas, comes S. Pauli, eodem modo hæc verba usurpasse videtur; ut et postea S. Ignatius, Epist. ad Ephesios: *Ἕνα ἄρτον κλῶντες, ὅς ἐστιν φάρμακον ἀθανασίας.* Neque aliter S. Lucas a Veteribus intellectus est in Evangelio, cap. xxiv. ver. 35. *Καὶ ὡς ἐγνώσθη αὐτοῖς ἐν τῇ κλάσει τοῦ ἄρτου.* Sic etiam Act. xx. 7. *συνηγμένων τῶν μαθητῶν τοῦ κλάσαι ἄρτον.* Nam licet fractio panis possit victum communem tantum significare, tamen cum in cœna Domini panis signanter frangi dicatur; cum in vetustissimis ecclesiis quotidie eucharistiam celebrare moris esset; cum ex oblationibus a populo factis sumi solerent panis et vinum ad eum usum sacrum; dubitari vix potest, quin hic ter mille homines in quotidiana communione et fractione panis cœnam Domini celebraverint.

XIII. Quarto, *erant perseverantes in orationibus,* publicis nempe atque communibus, in ipso cœtu ab Apostolis etiam factis. Sub lege Mosis nullum de precibus conceptum videtur mandatum: pii tamen sæpius in templo orabant, Joannes etiam Baptista discipulos suos docuit orare. Unde unus ex discipulis Christo aliquando dixit: *Domine, doce nos orare, sicut docuit et Joannes discipulos suos.* Unde Christus ipse

orationem eam protulit, quam Dominicam vocamus. Apostoli igitur, quibus Spiritus Sanctus omnia in memoriam revocavit quæcunque antea Christus illis revelaverat, et ea oratione usi sunt, et etiam alias usurpabant, a quibus vetustissimæ precum formulæ in omnibus ecclesiis pene eædem derivatæ sunt.

XIV. Hæc nobis forma quasi atque imago primæ Ecclesiæ ab Apostolis congregatæ, formatæ, gubernatæ. Fide semel apostolico sermoni habita per baptismum in Ecclesiam admittebantur. In Ecclesiam admissi, cœtus publicos frequentabant, in cœtu publico doctrinæ Apostolorum sedulo attendebant, qui eos viam Domini perfectius docebant; simul etiam convictum sumebant, et eucharistiæ participes fiebant; publicis denique et communibus orationibus in eodem cœtu factis, Deum colebant, atque ita ecclesiis omnibus usque ad consummationem sæculi exemplum præbebant.

XV. Reliqua quæ magis temporaria fuere, et istius temporis statui maxime convenientia, duo hæc sunt. Primum Apostolos spectat, qui informabant et gubernabant ecclesiam: *Multa quoque prodigia, et signa per Apostolos in Jerusalem fiebant.* Hæc enim eorum doctrinam cœlitus patefactam esse plane demonstrabant. Non tantum Christum post mortem resurrexisse, et in cœlum ascendisse hoc modo ostendebant, cum non sua virtute aut pietate, sed in fide nominis Ejus hæc omnia se perpetrasse professi sint: sed et palam faciebant, Deum omnino velle ut omnes homines illis crederent quos potentia tam manifeste divina armarit.

XVI. Secundum spectat populum ad fidem conversum: *Omnes etiam qui credebant erant pariter, et habebant omnia communia; possessiones et substantias vendebant, et dividebant illa omnibus, prout cuique opus erat.* Ea erat religionis quam amplexi sunt natura, ut

ex æternæ vitæ spe hujus sæculi bona omnia facile contemnerent; ea temporum conditio, ut stabilem rerum propriarum possessionem sperare vix possent; ea denique omnium eandem fidem amplexorum cura; ut quisque aliorum necessitatibus inservire, et communi Ecclesiæ bono studere necessarium sibi esse putarent. "Hæc erat," inquit Chrysost. [g] "angelica politia," hoc protulit primum germen nascens Ecclesia.

XVII. Ita illi perseverabant *collaudantes Deum, et habentes gratiam apud omnem populum.* . . .

. . . . . .

XVIII. Hæc erat indubitata Hierosolymitanæ ecclesiæ prærogativa, quod fuerit omnium sine controversia prima. Antiochena sese efferebat, quod a sancto Petro fundata sit, et Romana multo magis. Cum liquido constet, ecclesiam Hierosolymitanam non tantum Romana, sed et Antiochena reliquisque omnibus antiquiorem esse, et a S. Petro primo fundatam, imo ab omnibus Apostolis simul. Recte S. Cyrillus Episc. Hierosolymitanus, Catech. xvi. *Πάντων παρ' ἡμῖν ἐστι τὰ ἀξιώματα.* Apud Hierosolymitanos omnes prærogativæ [h]: "Sed et in Hierusalem primum fundata "Ecclesia totius orbis ecclesias seminavit. Et pulchre, "non dixit in Sion, et in Hierusalem erit, et manebit "verbum, et lex Domini, sed *egredietur;* ut de illo "fonte omnes nationes doctrina Dei significet irrigan-"das [i]." Hanc igitur "matrem omnium ecclesiarum" appellat concilium Constantinopolitanum, epistola synodica ad episcopos Romæ congregatos: *Τῆς δέ γε μητρὸς ἁπασῶν τῶν ἐκκλησιῶν τῆς ἐν Ἱεροσολύμοις τὸν*

[g] *Τοῦτο πολιτεία ἀγγελικὴ, μηδὲν αὐτῶν λέγειν ἴδιον εἶναι· ἐντεῦθεν ἡ ῥίζα τῶν κακῶν ἐξεκόπη, καὶ δι' ὧν ἔπραττον ἔδειξαν ὅ τι ἤκουσαν.* Hom. vii. in Act. Apost.

[h] Cyril. Catech. iii. 7.

[i] Hieron. Comment. in Isai. ii. 3.

αἰδεσιμώτατον, καὶ θεοφιλέστατον Κύριλλον ἐπίσκοπον εἶναι γνωρίζομεν [k]. Hanc igitur "matrem Christiani "nominis" vocavit Justinus imperator, Epistola ad Hormisdam [l]: "Ad colligendas et adunandas ubique "venerabiles ecclesias, et Hierosolymitanam præcipue; "cui tantum omnes favorem impendunt, quasi matri "Christiani nominis, ut nemo audeat ab ea sese dis- "cernere." Et Hieron. Ep. 17. al. 46. 3. "Totum mys- "terium nostrum istius provinciæ urbisque vernaculum "est." Quicquid igitur aliæ ecclesiæ pro primatu obtendant, prima et mater omnium ecclesiarum Hierosolymitana fuit.

[k] Apud Labbei Concil. ii. 966. [l] Concil. iv. 1542. c.

LECTIO II.

I. SS. Petrus et Joannes præcipui Apostoli.—II. Horæ orationis apud Judæos receptæ.—III. Incertum, an illas observarint primi sæculi Christiani.—IV. Primi earum apud Christianos meminerunt Tertullianus et Cyprianus.—V. Quinque millia conversi, ut intelligendi.—VI. Præsidium in arce Antonia. Quinam Annas, Caiphas, Joannes, Alexander.—VII. Hi Apostolorum judices.—VIII. Sequuntur gesta anni Tiberii xix. post Aug. 19.—IX. Bonorum communium distributio penes Apostolos.—X. De Barnaba, et ejus Epistola.—XI. De morte Ananiæ et Sapphiræ. Defenditur S. Petrus adversus Porphyrium.—XII. De umbra S. Petri. Argutatio Baronii pro imaginibus.—XIII. Ejusdem alia similis argutatio pro potestate pontificis Romani.—XIV. Romanensium artes in novitatum suarum antiquitate astruenda.—XV. Rerum dogmatumque origines in ecclesiastica historia observandæ.

I. CUM prima Ecclesiæ membra supra jam tria hominum millia Hierosolymis omnia ex præscripto Apostolorum peragerent; cum multa prodigia et signa per Apostolos fierent; unum præcipue memorabile fuit. Petrus et Joannes, magnum par, *ascendebant in templum ad horam orationis nonam.* Petrus qui maxime diligebat Christum, et Joannes quem præcipue diligebat Christus, qui ad parandum ultimum pascha a Christo simul missi sunt, Luc. xxii. 8. qui Christum comprehensum et ligatum in aulam pontificis secuti sunt, Jo. xviii. 15. qui ad sepulchrum Christi simul perrexerunt, Jo. xx. 3. quos in Samariam postea reliqui

An. Period. Julianæ 4746, Christi 33, Tiberii 20.

Apostoli miserunt: hi, inquam, duo simul ascendebant ad templum. Ita *πανταχοῦ φαίνονται οὗτοι πολλὴν ἔχοντες πρὸς ἀλλήλους ὁμόνοιαν*, ut observat S. Chrysostomus [a].

II. Ascenderunt autem ad templum, *ad horam orationis nonam*. Quamvis Moses preces nullas diserte in lege præscripserit, tamen pii inter Judæos preces fundebant, eo præsertim tempore quo sacrificia oblata sunt. Juge sacrificium matutinum, et vespertinum fuit. Vespertinum post horam nonam incipiebat, et ab illa incipiebant preces. Apostoli igitur ad eam horam templum adibant, ut locum et tempus a Judæis observatum ipsi etiam in orationibus observarent.

III. Hinc arcessunt statarum in ecclesiasticis orationibus horarum, quas canonicas vocant, exordium. Et quidem tres volunt, ab ipsis Apostolis initio observatas, et ecclesiæ commendatas esse. Sed hæc traditio non adeo firma est. Apostoli Hierosolymis ad templum accedebant, et orationum horas Judæis consuetas illic observabant. Christiani primitivi Apostolis alibi quam Hierosolymis viventibus, et iisdem etiam defunctis, simul eodem loci congregabantur. Sed horas easdem semper observasse non leguntur. Ut S. Paulus monet Hebræos ne deserant *ἐπισυναγωγὴν ἑαυτῶν*, *collectionem*, sive *congregationem* sui, nulla horarum mentione facta. S. Barnabas, Ep. c. 4. *Non separatim debetis seducere vos, tanquam justificati; sed in unum convenientes inquirite, quid communiter dilectis conveniat et prosit.* S. Ignatius, Ep. ad Magnesianos, c. 7. Ἀλλ' *ἐπὶ τὸ αὐτὸ μία προσευχὴ, μία δέησις· πάντες οὖν ὡς ἐπὶ ναὸν συντρέχετε Θεοῦ, ὡς ἐπὶ ἓν θυσιαστήριον*. Eodem tempore observavit Plinius, Christianos suæ provinciæ " stato die ante " lucem convenire, carmenque Christo quasi Deo dicere

[a] Hom. viii. in Act. Apost. init.

" secum invicem." Diem illum statum non diu postea Justinus Martyr testatus est esse diem solis.

IV. Primus qui horarum meminit est Tertullianus, et quidem jam adultus Montanista, cum contra Ecclesiam acriter disputaret, et catholicos stationes ad nonam finire doceret [b]: quod ab hac re alienum. Post Tertullianum S. Cyprianus meminit horarum tertiæ, sextæ, nonæ [c]: sed a Daniele hæc arcessit, nonam ab Apostolis observatam non commemorat. Postea qui monasticis maxime institutis adhærebant, omnia scripturæ loca adducebant, ut horas orationem quamplurimas statuerent; ut S. Basilius, Hieronymus, Cassianus, et Auctor Homiliæ de Virginitate sub nomine Athanasii.

V. Hora igitur nona cum vespertinum sacrificium pararetur, et pii ex Judæis orationibus operam darent, Petrus et Joannes simul templum adierunt. Cum vir qui erat claudus ex utero matris suæ bajulabatur, quem ponebant quotidie ad portam templi quæ dicitur Speciosa. Hic cum omnibus notus esset, S. Petrus eum statim sanavit. Cum ille teneret Petrum et Joannem, cucurrit omnis populus ad eos in porticum quæ appellatur Solomonis, stupentes. Petrus autem liberrima oratione circumstantes Judæos perstringens, docet claudum hunc sanatum esse per fidem in Christum eum quem illi crucifixerant. *Multique eorum qui audierunt verbum crediderunt, et factus est numerus virorum quasi quinque millia,* aut cum ter millibus qui priori concione conversi, ut nonnulli opinantur, aut etiam præter eos, ut alii sentiunt.

VI. Loquentibus autem illis, ad populum, superve-

[b] De Jejun. c. 2.

[c] De Orat. Dom. p. 154. ed. Fell. Earundem horarum vero summatim meminit Clemens Alex. Strom. vii. 40. Et Liturgiæ statuta tempora et horas etiam ætate apostolica fuisse docet Clem. Rom. Epist. i. c. 40.

nerunt sacerdotes, et magistratus templi, et Sadducæi. In arce enim Antonia templo adjuncta, καθῆστο ἀεὶ τάγμα Ῥωμαίων. Milites illi Romani τὸν δῆμον ὡς μήτι νεωτερισθείη παρεφύλαττον, ut testatur Josephus, Bell. Jud. lib. v. c. 15. Horum militum præfectus confluente populo statim accessit, cavens ne seditio oriretur. Adjunxerunt se illi sacerdotes, ægre ferentes quod Petrus et Joannes, privati Judæi, populum docerent. Accesserunt et Sadducæi omnium maxime commoti, quod annunciarent Apostoli in Jesu resurrectionem mortuorum, quam illi prorsus negabant. Injecerunt igitur in eos manus, et posuerunt eos in custodiam in crastinum. *Tum autem congregati sunt principes eorum, et seniores, et scribæ in Jerusalem: et Annas princeps sacerdotum et Caiphas, et Joannes, et Alexander, et quotquot aderant e genere sacerdotali.* Tanti enim hæc putabantur, ut proximo die synedrium cogeretur. Hujus synedrii majestas describitur, non tantum eorum, qui synedrium complebant dignitate notata, quod constaret ex principibus populi, senioribus, scribis, omnibusque qui essent ex genere pontificio; sed nominatis etiam viris inter eos præcipuis. Hujus igitur synedrii præses erat Annas, sive Ananus, qui ipse antea summum pontificatum administraverat; sed a Valerio Grato Romano Judææ præside dejectus [d], maximam tamen inter Judæos auctoritatem obtinebat, et synedrii princeps fuit, quem נשׂי *Nasi*, vel ראש *Rosh* vocabant. Huic adjungitur Caiphas, qui per septem jam annos officio summo sacerdotii gaudebat. Quod postquam pro arbitrio præsidum transferri ea dignitas soleret, nemini præter eum contigit, qui alibi diceretur pontifex ejus anni; non quod illo tantum anno pontifex fuerit; sed quod aliqui ante eum, et post eum plures in unum

[d] Joseph. Antiq. xviii. 2. 1.

tantum annum pontifices creati sint. Huic tertio loco adjungitur Joannes, Annæ, ut creditur, filius. Quartus autem est Alexander, ut videtur, Lysimachus, Philonis Judæi scriptoris celeberrimi frater. Josephus Antiq. lib. xviii. c. 8. 1. *Φίλων ὁ προεστὼς τῶν Ἰουδαίων τῆς πρεσβείας, ἀνὴρ τὰ πάντα ἔνδοξος, Ἀλεξάνδρου τε τοῦ Ἀλαβάρχου ἀδελφὸς ὤν.* De fratre ejus Hieronymus in Catalogo: " Philo Judæus, natione Alexandrinus, de genere sa- " cerdotum." Fuit igitur Alexander de genere sacerdotum, et quidem Judæorum ditissimus: scil. procurator fuerat Antoniæ matris Claudii imperatoris, ut testatur Josephus Antiq. lib. xix. cap. 5. Et templi Hierosolymitani novem portis argentum et aurum infudit, ut Josephus lib. v. *Ἁλώσεως*, cap. 5. 3. Non Tiberius pater ejus, ut falso tradit Baronius, sed ipse pater alterius Tiberii.

VII. Hi igitur in magno synedrio congregati, et in semicirculari forma considentes, Petrum et Joannem in medio statuerunt, interrogantes qua virtute aut quo nomine hæc fecerint? Cum Petrus respondisset, Nomine Jesu Christi hoc factum fuisse, additis minis eos dimiserunt.

VIII. Hæc mihi gesta videntur decimo nono Tiberii anno, intra tres menses a die Pentecostes; tum vero incepit annus Tiberii vicesimus, ipso decimo nono mensis Augusti; eo enim die obierat Augustus, referentibus Dione atque Suetonio. Reliqua per quatuor menses gesta ad vicesimum Tiberii; sed eundem tricesimum tertium æræ Christi vulgaris annum pertinent.

IX. Erant quidem tum Hierosolymis duo genera Judæorum; quorum hi *οἱ πιστεύοντες* dicebantur, qui nempe in Christum ab Apostolis prædicatum credebant,

Act. ii. 44. Πάντες δὲ οἱ πιστεύοντες ἦσαν ἐπὶ τὸ αὐτὸ, cap. v. 14. Μᾶλλον δὲ προσετίθεντο πιστεύοντες τῷ Κυρίῳ, cap. xv. 5. Τινὲς τῶν ἐξ αἱρέσεως τῶν Φαρισαίων πεπιστευκότες, cap. xxi. 20. *Vides, frater, quot sint millia* Ἰουδαίων τῶν πεπιστευκότων. Neque alio nomine tunc temporis a Judæis reliquis distinguebantur: *Erat autem horum, multitudinis,* scil. τῶν πιστευσάντων, *cor et anima una. Nec quisquam eorum quæ possidebat aliquid suum esse dicebat.* Nec tamen omnia ita habebant communia, quasi quisque qui vellet re alterius frueretur; sed in commune Ecclesiæ bonum omnia administrabantur: idque ex arbitrio sive judicio Apostolorum, quibus gubernandæ Ecclesiæ potestas fuerat concredita: *Quotquot enim possessores agrorum, aut domorum erant, vendentes adferebant pretia eorum quæ vendebant, et ponebant ante pedes Apostolorum.* Ut scil. in eorum potestate esset omnia ad communem fidelium sustentationem disponere. Quod et ab iis factum est: *Dividebantur enim singulis prout cuique opus erat.* Unde etiam factum, ut postea episcopis, tanquam Apostolorum successoribus, bona Ecclesiæ concrederentur. Hieronymus Ep. 8. al. 130. 14. " In Actis " Apostolorum, quando Domini nostri adhuc calebat " cruor, et fervebat recens in credentibus fides, vende- " bant omnes possessiones suas, et pretia eorum ad " Apostolorum deferebant pedes, ut ostenderent pe- " cunias esse calcandas: dabaturque singulis, prout " cuique opus erat."

X. Hujus rei duo exempla maxime insignia a S. Luca referuntur. Primum: *Joseph autem qui cognominatus est Barnabas* ab Apostolis, *quod est interpretatum, Filius consolationis, Levites, Cyprius genere, cum haberet agrum vendidit eum, et attulit pretium, et posuit*

ante pedes Apostolorum. Judæus igitur hic ex Judæis parentibus ortus, et quidem ex tribu Levi, non autem in Judæa, sed in insula Cypro natus; primo *Joseph*, sive ut aliqua exemplaria habent, *Joses*, a parentibus nominatus, postea ab Apostolis ipsis cognominatus est Βαρνάβας, hoc est, interpretante ipso Luca, *υἱὸς παρακλήσεως*. S. Hieron. de Nom. Hebr. "Barnabas, filius "prophetæ, vel filius venientis, aut, ut plerique putant, "filius consolationis." Ita ille, omnes etymologias proferens; ut בר vel נבי *propheta*, vel a בוא *venire*, vel a ביא *consolari*, ut a Syro interprete redditur ברא דבואא *Filius consolationis*. Quando hic Josephus primum fidem Christi amplexus, non docent Sacræ Literæ. Veteres autem eum unum ex lxx. discipulis fuisse tradunt. Clem. Alexandrinus Strom. lib. ii. c. 20. *Οὔ μοι δεῖ πλειόνων λόγων παραθεμένῳ μάρτυν τὸν ἀποστολικὸν Βαρνάβαν· ὁ δὲ τῆς ἑβδομήκοντα ἦν, καὶ συνεργὸς τοῦ Παύλου.* Quod et in septimo Hypotyposeon, primo eum tradidisse testatur Eusebius, Hist. Eccles. l. ii. c. 1. unde et ipse l. i. c. 12. *Τῶν δὲ ἑβδομήκοντα μαθητῶν κατάλογος μὲν οὐδεὶς οὐδαμῆ φέρεται· λέγεταί γε μὴν εἷς αὐτῶν Βαρνάβας γεγονέναι.* Sub hujus nomine extat epistola tum Græce tum Latine ex MSS. eruta. Sed neque Græca neque Latina integra sunt. Latina ex codice Corbeiensi transcripsit Menardus; quibus Græca a Turriano ante descripta adjunxit, et annotationibus illustravit. Græca ex tribus MSS. Isaacus Vossius paulo integriora reddidit. Apparet autem hanc epistolam eandem esse quam veteres in manibus habuerunt. Multa enim ex illa citant Clem. Alexandrinus, Origenes, et Autor Constit. Apostolicarum. Eusebius eam inter Apocrypha numerat; Nicephorus, inter eas scripturas quæ *ἀντιλέγονται*. S. Hieron. in Catalogo: "Barnabas Cyprius, qui et

" Joseph Levites, cum Paulo gentium Apostolus con-
" stitutus, unam ad ædificationem Ecclesiæ pertinentem
" epistolam composuit, quæ inter Apocryphas Scripturas
" legitur." Et rursus, in cap. xliii. Ezekiel : " Vitulum
" autem qui pro nobis immolatus est, et multa Scrip-
" turarum loca, et præcipue Barnabæ Epistola, quæ
" habetur inter Scripturas Apocryphas, nominat." Nemo certe fuit qui hanc epistolam Barnabæ non tribuerit, neque in ea quidquam apparet quod eam ætatem non ferat.

XI. Præclarum sane primum hoc Barnabæ exemplum : quod sequitur infelicius est. *Vir* enim *quidam, nomine Ananias, cum Sapphira uxore sua vendidit agrum ; et fraudavit de pretio agri, conscia uxore sua, et adferens partem quandam, ad pedes Apostolorum posuit.* Sed dum Petrus fraudem eorum detegit, et quod contra Spiritum Sanctum peccaverint ostendit, solo ejus verbo et increpatione statim exanimati sunt, et a fidelibus sepulti. Crudelem in hac pœna S. Petrum fuisse clamabat Porphyrius, unde Veteres sæpe eum excusant. S. Hieron. Ep. viii. " Apostolus Petrus
" nequaquam imprecatur iis mortem, ut stultus Por-
" phyrius calumniatur ; sed Dei judicium prophetico
" spiritu annunciat, ut pœna duorum hominum sit
" doctrina multorum." Ita S. Augustin. contr. Parmenianum, l. iii. c. 1. Cassian. et Isidor. Pelusiota, et ante ipsam Porphyrii objectionem Origenes Comment. in Matthæum[e].

XII. Hoc severitatis exemplum secutus est populi timor. Et adhuc per manus Apostolorum fiebant signa, et prodigia multa in plebe. Ita ut in plateas ejicerent

[e] Tom. xv. §. 15. Οὐ Πέτρον γε νομιστέον ἀνῃρηκέναι τὸν Ἀνανίαν, ἀλλ' ἐκεῖνος οὐκ ἤνεγκε τὸν ἔλεγχον, καθικομένων τῶν λόγων Πέτρου τῆς ψυχῆς αὐτοῦ, βασανιζόμενος τοσοῦτον ὥστε καὶ ἐκψύξαι.

infirmos, et ponerent in lectulis et grabatis, ut veniente Petro saltem umbra illius obumbraret quemquam illorum. Qui hinc antiquitatem cultus imaginum arcessunt, ostendunt quanta argumentorum penuria laborant. Baronius autem in Annalibus Ecclesiasticis, ita disputat: "Quid insuper umbra Petri, nisi imago "expressa corporis Petri? Certe quidem non aliunde "quam ex ejusmodi imaginibus umbra formatis pic- "turam duxisse originem ferunt; ut ex his videas "imaginum pium cultum in umbra Petri a Deo primitus "in primori illa Ecclesia tot tantisque miraculis esse "divinitus consecratum."

XIII. Secundo, Baronius ex eodem miraculo deducit doctrinam de potestate pontificis Romani. "Cum," inquit, "eandem Deus virtutem umbræ Petri indiderit, "quam et corpori Petri; illud certe typice expressum "esse videtur, tantam a Deo principi Apostolorum "gratiarum copiam esse collatam, ut eadem dona Petri "personæ concessa sic in umbram transtulerit, ut eadem "in successoribus, qui referunt personam Petri, feliciter "propagare voluerit: nimirum ut, quamvis non omnes "æque sancti ac Petrus, sed ex ipsis aliqui moribus "essent futuri dissimiles; tamen quia ejusdem gererent "personam Petri, eandem etiam retinuerint a Deo illi "traditam potestatem; scirentque omnes respublicæ "Petri in honore habendos esse, qui umbram saltem "Petri hac ex parte referrent." Quæ tanquam egregia in breviarium suum transcripsit Franc. Longus.

XIV. Contendunt quidem pontificii omnia dogmata, quæ nunc tuentur, esse per traditionem ab ipsis temporibus apostolicis derivata. Mirum hoc nobis videtur, qui multorum origines in sequioribus sæculis observamus. Sed habent illi Annales Ecclesiasticos illustrissimi Cardinalis Baronii, in quibus omnium fere natales

antiquissimi perhibentur. Duplici autem artificio ille utitur, quo summam rebus novitiis antiquitatem et venerationem conciliet. Primo, auctoritatem eorum scriptorum affert, qui sub antiquissimorum nominibus suorum temporum doctrinas evulgant. Quales sunt inprimis Constitutionum Apostolicarum consarcinator, qui post quinque sæcula suæ ætatis dogmata, et ritus quasi ab Apostolis ipsis præscriptos tradit. Qualia sunt Clementina fere omnia, quæ tanquam ab Apostolorum comite profecta exosculatur. Talia sub Dionysii Areopagitæ nomine quarto demum sæculo concepta, et publicata sunt. Tales epistolæ sub nominibus primorum Romæ pontificum post septem sæcula conscriptæ. Tales epistolæ aliquot S. Ignatio falso attributæ, et interpolationes verarum epistolarum quinto vel sexto sæculo conscriptæ. Ex his et similibus scriptis tanquam veris et indubitatis, omnium temporum ritus, et dogmata proponit tanquam vere apostolica. Secundo, cum quædam sint adeo seris temporibus in Ecclesiam introducta, ut ne quidem impostoribus illis sua ætate cognita fuerint; ex ipsa Scriptura eruere conatur. Qualis inprimis est doctrina illa de pio imaginum cultu, de quo, in fictitiis etiam illis libris quos nominavimus, altum silentium. Hunc igitur cultum ex Actis Apostolorum deducit, et quidem ab umbra Petri.

XV. Ita summa in totam ecclesiam catholicam Romani pontificis potestas tam acriter a Græcis semper negata, ab eadem umbra Petri deducitur, et quidem diu antequam Petrus Romæ fuit; cujus jurisdictionis dum Romæ esset, nullum monumentum relictum est; imo antequam Romæ Christi nomen auditum est. Hæc igitur aliaque hujusmodi in Annalibus Ecclesiasticis sparsa facile deteguntur; et fraudes eorum qui ementita vetustate superbiunt, nullo negotio propalantur. Et

hæc quidem maxima historiæ ecclesiasticæ utilitas, ut vera origo cujusque opinionis notetur: ut non tantum hæreseôn et schismatum, sed etiam dogmatum et rituum in Ecclesia ipsa ortus observetur. Aliquot anni erant sub quibus Apostoli ipsi putabant, solos Judæos in Ecclesiam recipiendos esse; notum est tempus quo primum gentes admittebant: quærebatur primo etiam inter ipsos, an Gentiles conversi circumcidi deberent: scimus et tempus quo circumcisio rejecta est. Omnes primo Christiani a solis Apostolis gubernabantur; illi postea præfectos unicuique Ecclesiæ præstituerunt, quales duraturi erant ad consummationem sæculi. Primo, fideles a Judæis non distinguebantur; postea Antiochiæ primum Christiani appellati. Quibus igitur gradibus aucta et perfecta est Ecclesia Dei, quando sana primum verba introducta, quo tempore et modo regimen ecclesiasticum constitutum est, quæ primo dogmata fidelibus inculcabantur, quomodo catholici pullulantibus hæresibus se opposuerunt; hæc, inquam, historici ecclesiastici est sine partium studio palam facere, et ex indubitatis Ecclesiæ monumentis ordine depromere: quo nihil ad sedandas in theologia controversias potest esse efficacius.

LECTIO III.

I. Fueritne Gamaliel Christianus?—II. De Theoda S. Lucæ cum Josepho conciliandi variæ eruditorum sententiæ.—III. Hinc gesta anni ær. vulg. 34.—IV. De Actis Pilati.—V. Hellenistæ quinam.—VI. Diaconatus officium sacrum.—VII. Hoc tempore ab Apostolis institutum.—VIII. Nulla tamen erant illis temporibus, quod vult Baronius, diaconis inferiora ministeria.

An. Period. Julianæ 4746
Christi 34
Tiberii $\frac{20}{21}$

I. CUM fama multorum hominum ab Apostolis sanatorum Hierosolymis ad finitimas regiones pervenisset, concurrebat etiam multitudo vicinarum civitatum Jerusalem, adferentes ægros et vexatos a spiritibus immundis, qui curabantur omnes. Princeps autem sacerdotum, et cum eo Sadducæi posuerunt Apostolos in custodia publica. Noctu angelus carcere eos liberavit, qui ejus jussu diluculo in templo prædicavit. Facto synedrio, Apostolos in carcere frustra quærunt; in templo perorantes apprehendunt, et statuunt in concilio. Mandata sua repetunt: sanctus Petrus et Apostoli mandatum Dei præferunt. Denique Gamaliel salubre consilium dat, ut dimittantur Apostoli, et expectetur exitus. Docent hic veterum aliqui Gamalielem fuisse animo Christianum, qualis Nicodemus fuit. Et quidem autor Recognitionum sub Clementis Romani nomine, lib. i. cap. 65. ita Petrum loquentem introducit: "Quod cum vidisset Gamaliel princeps "populi, qui latenter frater noster erat in fide, sed "consilio nostro inter eos erat." Ac si tam vafri tunc

essent Apostoli, ut discipulum in synedrio alerent. Et tamen hoc tam certum esse credit Baronius, ut a Christianis apud Stephanum martyrem sepultus sit Gamaliel. Scilicet, quod quatuor pene post sæcula corpus Gamalielis cum corpore Stephani simul inventum est. Mihi quidem videtur Gamalielem, pertinacissimum Pharisæum, ideo consilium dedisse ut dimitterentur Apostoli, quod Sadducæi eos accusarent, quodque ipsi tam strenue resurrectionem tuerentur.

II. In oratione Gamalielis maxima occurrit, quod historiam et chronologiam spectat, controversia. *Ante hos*, inquit, *dies extitit Theodas, et post hunc extitit Judas Galilæus in diebus descriptionis.* Et Theodam quidem quendam exortum esse testatur Josephus; sed sub Fado procuratore Judææ, et duodecim annos post hanc Gamalielis orationem in synedrio habitam. Respondent viri docti, ut auctoritatem S. Lucæ tueantur, Josephum aut mentitum aut hallucinatum esse, et Theodam illum diu ante Fadum turbas concitasse. Alii vero putant duos fuisse Theodas, unum a Gamaliele, alium ei similem a Josepho nominatum: alii denique putant, unum tantum Theodam, et eum quidem qui a Josepho describitur, extitisse: S. autem Lucam hic κατὰ προ̃λη-ψιν locutum esse narrationem illam quasi ex sua persona interserentem; eo quod præsenti argumento aptissime congruebat. Quod quidem difficultatem facile solvit, si admittatur; sed ægre, opinor, admittitur.

III. Atque hæc gesta videntur posteriore parte tricesimi tertii anni æræ vulgaris Christi, priore vigesimi Tiberii; sequitur annus trigesimus quartus incipiens a calendis Januarii, quo Coss. creati sunt Paulus Fabius Persicus vel Priscus, Lucius Vitellius Nepos, teste Tacito. [Annal. vi. et Dion.]

IV. Hujus anni initio referenda maxime videntur

quæ de Pontio Pilato, non ex Scriptura, sed ex Ecclesiæ vetustis scriptoribus perhibentur. Ut enim actus senatus, et acta diurna populi Romani conficiebantur; sic et in provinciis Romanis idem a præsidibus et Cæsarum procuratoribus factum est: qui ad imperatores sæpissime de rebus alicujus momenti epistolas scripserunt, ut passim observare est in historiis Romanis. Unde Euseb. Hist. l. ii. c. 2. *Παλαιοῦ κεκρατηκότος ἔθους τοῖς τῶν ἐθνῶν ἄρχουσι, τὰ παρά σφισι καινοτομούμενα τῷ τὴν βασίλειον ἀρχὴν ἐπικρατοῦντι σημαίνειν.* Pontius igitur Pilatus, et acta conficienda curasse, et epistolam de Christo ad Tiberium misisse fertur. De actis clare loquitur Justinus Martyr in Apologia quam ad imperatorem Romanum scripsit: ad illa enim appellat; *Καὶ ταῦτα ὅτι γέγονε δύνασθε μαθεῖν ἐκ τῶν ἐπὶ Ποντίου Πιλάτου γενομένων ἄκτων.* De actis aut epistola Tertullianus, Apologet. cap. xxi. "Ea omnia "super Christo Pilatus, et ipse jam pro sua conscientia "Christianus, Cæsari tunc Tiberio nunciavit." Et rursus Justinus eadem Apologia: *Ὅτι δὲ ταῦτα ἐποίησεν, ἐκ τῶν ἐπὶ Ποντίου Πιλάτου γενομένων αὐτῷ μαθεῖν δύνασθε.* Ubi pro *αὐτῷ* legendum esse *ἄκτων* recte monuit Isaacus Casaubonus. Et Eusebius, ii. 2. *Τὰ περὶ τῆς ἐκ νεκρῶν ἀναστάσεως τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, εἰς πάντας ἤδη καθ' ὅλης Παλαιστίνης βεβοημένα Πιλάτος βασιλεῖ Τιβερίῳ κοινοῦται.* Epistolam ipsam Pilati Hegesippus, scriptor, ut videtur, quarti aut quinti sæculi, in Anacephalæosi sua repræsentat[f]. Sed sine dubio commentitia

[f] c. x. In Append. ad. tom. ii. S. Ambrosii ed. Ven. 1781. 4to. Sibi enim persuaserat editor, præeunte Mazochio et Gallandio, hoc Hegesippi vel Ex-Josippi opus esse genuinum fœtum S. Ambrosii. Sanius hic pronunciat Pearsonus; sanius Tillemontius; et Gottfrid. Lumper. in Hist. Theol. vol. vi. p. 704. qui ab insulso quodam consarcinatore et opus et hanc Pilati epistolam vidit esse confictam.

est. Acta etiam falsa et fictitia a male feriatis Christianis aut potius hæreticis conficta sunt; qualia ostentabant Quartadecimani. De quibus Epiphan. Hæresi l. Ἀπὸ τῶν ἄκτων δῆθεν Πιλάτου αὐχοῦσι τὴν ἀκρίβειαν εὑρηκέναι· ἐν οἷς ἐμφέρεται τῇ πρὸ ὀκτὼ καλανδῶν Ἀπριλλίων τὸν Σωτῆρα πεπονθέναι. Et in homilia octava in Pascha, sancto Chrysostomo adscripta: Τὰ γὰρ ὑπομνήματα τὰ ἐπὶ Πιλάτου πραχθέντα, καὶ τὴν προθεσμίαν περιέχει τοῦ Πάσχα. Ἱστορεῖται γοῦν ὅτι τῇ πρὸ ὀκτὼ καλανδῶν Ἀπριλλίων ἔπαθεν ὁ Σωτήρ. Codices autem actorum sua ætate variasse observat Epiphanius: Ἔτι δὲ εὕρομεν ἀντίγραφα ἐκ τῶν (pro ἐκ τῶν scribendum videtur ἄκτων) Πιλάτου, ἐν οἷς σημαίνει πρὸ δεκαπέντε καλανδῶν Ἀπριλλίων τὸ πάθος γεγενῆσθαι. Sed et præter hæc fuerunt etiam alia Pilati acta a Romanis ipsis Christianæ religionis inimicis conficta, plena impietatis adversus Christum, quæ ex mandato Maximini tyranni publice tum in agris tum in civitatibus proponebantur, et a ludi-magistris pueris discenda tradebantur, ut tradit Euseb. lib. ix. cap. 5. Quorum falsitatem ex consulatu Tiberii detexit Eusebius, l. i. c. 9. Sed non vi argumenti quod ipse protulit. His tamen Romani utebantur sub Diocletiano et Maximino, ad Christianos a martyrio revocandos, ut testantur verba Maximini in passione SS. Tarachi, Probi, et Andronici: " Iniquissime, non " scis quem invocas, Christum hominem quendam " factum, sub custodia Pontii Pilati positum, cujus acta " reposita sunt." Omnino igitur credendum est aliqua fuisse Pilati acta, ipsius auctoritate confecta, et ad Tiberium transmissa; quæ pro libitu tum hæretici tum Gentiles interpolabant, cum vera non apparerent. Quis autem exitus hujus relationis ad Tiberium fuerit, postea suo loco dicendum est.

V. Interim crescente Hierosolymis fidelium numero,

et crescentibus etiam opibus, quæ cura Apostolorum cuique distribuebantur, *factum est murmur Græcorum adversus Hebræos, eo quod despicerentur in quotidiano ministerio viduæ eorum.* Græci hi qui opponuntur Hebræis, non Ἕλληνες, sed Ἑλληνισταὶ, vocantur a Luca: Ἐγένετο γογγυσμὸς τῶν Ἑλληνιστῶν πρὸς τοὺς Ἑβραίους. Et quidem Ἕλληνας eos non fuisse, h. e. Gentiles, certum est. Nondum enim tales adhûc in Ecclesiam admissi sunt. Cum autem soli Judæi, Gentiles autem nulli, adhuc admitterentur, maxima hujus distinctionis difficultas oritur, quomodo ex Judæis aliqui dicerentur Ἑβραῖοι, alii autem Ἑλληνισταί· et quænam hæc inter eos differentia esset ex qua ortum est murmur. Præsertim cum multa extet hujus distinctionis apud veteres memoria. Sunt qui putant omnes Judæos, extra Judæam habitantes, vulgo vocatos olim Hellenistas, eos autem qui Hierosolyma et Palæstinam incolerent, Hebræos et Hebraistas; acsi hæc distinctio differentiam generis indicaret. Sed hæc ferri non possunt. Est enim Ἑλληνίζειν, *Græce loqui*, unde Ἑλληνιστὴς, *qui Græca lingua utitur*, et Ἑλληνιστὶ, *Græce*. Ita Judæi omnes extra Palæstinam orti non utebantur Græca lingua, sed ejus gentis sermone, in qua nati sunt; ut apparet ex miraculo die pentecostes facto. Et Judæi Hierosolymis aut in Palæstina nati non multi Græcam linguam usurpabant. Sanctus Paulus, Tarso oriundus, et in Græcis peritus, vocat se tmen Ἑβραῖον, et quidem ἐξ Ἑβραίων[b]. Sic et Hebræi Alexandriæ vel Antiochiæ nati appellabantur Ἰουδαῖοι Ἀλεξανδρεῖς, vel Ἀντιοχεῖς. Hic autem Ἑλληνισταὶ opponuntur Ἑβραίοις, et alibi apud S. Lucam opponuntur Ἰουδαίοις. Neque igitur Hebræi, neque

[b] Vide Joseph. p. 624. c. 1. P. Fortasse, Antiq. lib. xix. c. vii. 4. ubi de Judæis ἐγγενέσι fit mentio.

Judæi erant, h. e. genere[c]; non Hebræi ex Hebræis, non Judæi ex Judæis: sed Judæi tantum religione, i. e. Proselyti. Cum autem duplex esset Proselytorum genus, hi quidem, quorum hic mentio facta est, non erant simpliciter *οἱ σεβόμενοι* sive Proselyti portæ, sed potius circumcisi sive Proselyti justitiæ. Illi enim *προσήλυτοι* portæ nondum in Ecclesiam recepti sunt, ut patet ex Cornelii exemplo. Hi igitur proselyti, cum antequam circumciderentur, Ἕλληνες, sive Gentiles fuerint, etsi jam religione facti Judæi, et totius legis impletionem in se suscipientes, tamen a Judæis seu Hebræis; stirpe et genere ab Abrahamo deducto superbientibus inferiori loco habebantur. Unde neglectus viduarum, et ex eo neglectu murmur, seu *γογγυσμὸς τῶν Ἑλληνιστῶν*.

VI. Cum autem hoc murmur jam ortum esse perciperent Apostoli, *convocantes multitudinem discipulorum*, quæ jam ad non pauca millia excreverat, *dixerunt, Non est æquum nos derelinquere verbum Dei, et ministrare mensis. Considerate ergo, fratres, viros ex vobis boni testimonii septem, plenos Spiritu Sancto, quos constituamus super hoc opere. Et elegerunt Stephanum virum plenum fide et Spiritu Sancto, et Philippum, et Prochorum, et Nicanorem, et Timonem, et Parmenan, et Nicolaum proselytum Antiochenum.* Ex quorum Græcis nominibus apparet Hellenistarum in hac electione rationem præcipuam habitam fuisse, inter quos et Nicolaus diserte appellatur *προσήλυτος Ἀντιοχεύς*. Non quod omnes Hellenistæ essent, sed quod Judæi qui cum Græcis versabantur, nomina sibi Græca adsciscere solerent, ut ex Josepho passim constat. *Hos autem constituerunt ante conspectum Apostolorum; et*, Apostoli scilicet, *imposuerunt eis manus.* Ita ordo

[c] Joseph. *γένει Ἑβραῖος*, Bell. Jud. Procem. P.

quidam in Ecclesia singularis jam tum impositione manuum institutus est. Actus quidem, ad quem instituti sunt, nihil aliud est quam *διακονεῖν τραπέζαις*, et constituti sunt *ἐπὶ ταύτης τῆς χρείας*, quæ consistebat *ἐν τῇ διακονίᾳ τῇ καθημερινῇ*. Officium tamen non fuit mere civile aut œconomicum, sed sacrum etiam, sive ecclesiasticum. Mensæ enim discipulorum tunc temporis communes et sacræ etiam fuere: hoc est, in communi convictu sacramentum eucharistiæ celebrabant. Clarum autem est hos viros septem ad sacrum officium fuisse electos atque ordinatos. Eligebantur enim non alii viri quam qui erant pleni Spriritu Sancto et sapientia; ordinabantur autem per manuum apostolicarum impositionem non aliter quam presbyteri, aut etiam episcopi, et ii qui præter duodecim Apostoli dicebantur. Quin et Stephanus paulo post prædicavit evangelium, et Philippus catechizavit, et baptizavit eunuchum. Qui quidem *ἀπὸ τοῦ διακονεῖν* dicti sunt ab omnibus postea *διάκονοι*, de quibus sæpe in Epistolis Apostolicis legimus, quorum officium nullibi quam in hoc loco legitur institutum. Ut autem hi septem viri Apostolis adjuncti sunt in procurando ministerio quotidiano, ita in primitiva Ecclesia diaconi semper episcopis Apostolorum successoribus adjuncti sunt. Clemens Romanus in Epistola ad Corinthos, c. 42. de Apostolis loquens, *Κατὰ χώρας οὖν καὶ πόλεις κηρύσσοντες καθίστανον τὰς ἀπαρχὰς αὐτῶν δοκιμάσαντες τῷ Πνεύματι εἰς ἐπισκόπους καὶ διακόνους τῶν μελλόντων πιστεύειν.* Hermæ Pastor Visione Tertia, c. 5. "Lapides quadrati et albi sunt "apostoli, et episcopi, et doctores, et ministri," hoc est, *διάκονοι*. S. Ignatius Epistola ad Smyrnæos salutat *τοὺς συνδούλους μου διακόνους*. Eorum officium describit in Epist. ad Trallianos, *Δεῖ δὲ καὶ τοὺς διακόνους ὄντας μυστηρίων Ἰησοῦ Χριστοῦ, κατὰ πάντα τρόπον πᾶσιν*

ἀρέσκειν· οὐ γὰρ βρωμάτων καὶ ποτῶν εἰσὶν διάκονοι, ἀλλ' ἐκκλησίας Θεοῦ ὑπηρέται. S. Polycarpus Ep. ad Philippenses, Ὁμοίως διάκονοι ἄμεμπτοι κατενώπιον αὐτοῦ τῆς δικαιοσύνης, ὡς Θεοῦ ἐν Χριστῷ διάκονοι, καὶ οὐκ ἀνθρώπων. . . . . πορευόμενοι κατὰ τὴν ἀλήθειαν τοῦ Κυρίου ὃς ἐγένετο διάκονος πάντων.

VII. Dubitare igitur non oportet quin hoc ipso tempore ab Apostolis institutus sit ordo sacer diaconatus, et hæc munera officii sui in initio nascentis Ecclesiæ præstiterint diaconi.

VIII. Sed quod addit Baronius, " Diaconos non " omnia ministeria ecclesiastica per se obiisse, sed alios " complures habuisse ordine sub se positos ministros, " ex his quæ idem S. Ignatius scribit ad Antiochenos, " satis exploratum habetur, dum ait, *Saluto sacros dia-* " *conos;* et paulo post, *Saluto hypodiaconos, lectores,* " *cantores, janitores, laborantes, exorcistas, confessores.* " *Saluto custodes sacrorum vestibulorum diaconissas;*" antiquitatem plane larvatam redolet. De horum enim plurimis altum in primævis temporibus silentium. Et epistola illa sub Ignatii nomine ad Antiochenos scripta, quadringentis post S. Martyris obitum annis conficta est. Et quæ Baronius ad explicandum hunc impostorem commentatur alieno plane loco infulta sunt.

LECTIO IV.

I. Verbum Domini crescebat.—II. S. Jacobus ecclesiæ Hierosolymitanæ præfectus.—III. Is frater Domini, et Justus cognominatus est.—IV. Non alius ab Apostolo filio Alphæi.—V. Singulari quadam inter Apostolos auctoritate præditus.—VI. Adhuc synagogis intersunt Apostoli.—VII. Libertini Judæi quinam.—VIII. Martyrium S. Stephani, quæque de eo observat Baronius.—IX. Refutantur.—X. Sauli persecutio.—XI. Cur, reliquis fugatis, soli Hierosolymis remanserint Apostoli, veterum traditio.—XII. Fabulosa multa de hac persecutione prætermittuntur.—XIII. Quos in locos concesserint discipuli hac occasione dispersi.—XIV. De relatione Pilati ad Tiberium refutatur Tanaquillus Faber.—XV. Cur Deus decretum senatus de Christi divinitate impedierit.

I. CUM septem diaconi a discipulis electi, et ab Apostolis ordinati essent, Apostoli autem orationi et ministerio verbi instarent; *verbum Domini crescebat, et multiplicabatur numerus discipulorum in Jerusalem valde: multa etiam turba sacerdotum obediebat fidei.*

II. Hoc autem anno, i. e. passioni Domini proximo, in Chronico Eusebii legimus, " Ecclesiæ Hierosolymi-
" tanæ primus episcopus ab Apostolis ordinatur Ja-
" cobus frater Domini." Hæc Eusebius ex conjectura, ut opinor, aut ex traditione non admodum certa, quod ad tempus attinet. Cum autem nullus temporis certus character existat, huic anno non incommode assignari potest.

III. Multa de hoc Jacobo varie disputantur. Nos ea quæ certiora videntur ex vetustissimis monumentis eruemus. Primo appellatur hoc loco ab Eusebio frater Domini, ab aliis postea ἀδελφόθεος, atque eo charactere ab initio descriptum eum fuisse constat ex Josepho, qui ipsi synchronus fuit. Antiq. lib. xx. cap. 9. de Anano pontifice ita loquitur, Καθίζει συνέδριον κριτῶν· καὶ παραγαγὼν εἰς αὐτὸ τὸν ἀδελφὸν Ἰησοῦ τοῦ λεγομένου Χριστοῦ, Ἰάκωβος ὄνομα αὐτοῦ. Hegesippus lib. v. Commentariorum, Διαδέχεται δὲ τὴν ἐκκλησίαν μετὰ τῶν Ἀποστόλων ὁ ἀδελφὸς τοῦ Κυρίου, Ἰάκωβος, ὁ ὀνομασθεὶς ὑπὸ πάντων δίκαιος, ἀπὸ τῶν τοῦ Κυρίου χρόνων μέχρι καὶ ἡμῶν. Tradit Hegesippus, et quidem primus, eundem Jacobum qui frater Domini fuit, appellatum etiam constanter fuisse Jacobum Justum. Nam quod Origenes asserat, Josephum testari Hierosolyma eversa esse κατ' ἐκδίκησιν Ἰακώβου τοῦ δικαίου, ἐπειδήπερ δικαιότατον αὐτὸν ὄντα ἀπέκτειναν, non ita intelligendum est, quasi Josephus eum appellasset Jacobum Justum, aut justitiam ejus prædicasset. Hoc enim in libris Josephi non extat. Post Hegesippum Clemens Alexandrinus, Hypotyp. lib. vi. tres Apostolos Ἰάκωβον τὸν δίκαιον ἐπίσκοπον Ἱεροσολύμων ἐλέσθαι. Eusebius, Hist. ii. 1. Τοῦτον δὲ οὖν αὐτὸν Ἰάκωβον, ὃν καὶ δίκαιον ἐπίκλην οἱ πάλαι δι' ἀρετῆς ἐκάλουν προτερήματα, πρῶτον ἱστοροῦσι τῆς ἐν Ἱεροσολύμοις ἐκκλησίας τὴν τῆς ἐπισκοπῆς ἐγχειρισθῆναι θρόνον. " Hunc Jacobum, qui ob eximiam " virtutem Justus ab antiquis cognominatus est, Hiero- " solymitanæ ecclesiæ episcopatum primum accepisse " perhibent." Idem igitur Jacobus fuit, qui nunc frater Domini, nunc Jacobus Justus cognominatus est.

IV. Quis autem hic Jacobus Justus frater Domini fuerit, utrum unus ex Apostolis, an a duodecim distinctus, postea in Ecclesia quæsitum est. Quantum

ego quidem observare possum, sententia illa quæ statuit Jacobum Hierosolymorum episcopum non fuisse unum ex Apostolis e fictitiis scriptis Clementi attributis profecta est. Nam apud consarcinatorem Constitutionum Apostolicarum de industria ab Apostolis sæpe distinguitur; neque aliter in libris Recognitionum eidem Clementi ascriptis repræsentatur. At Eusebius lib. ii. Hist. c. 1. postquam quid Veteres de illo dixerant recitasset, statim addit, *Δύο δὲ γεγόνασιν Ἰάκωβοι, εἷς ὁ δίκαιος, ὁ κατὰ τοῦ πτερυγίου βληθεὶς, καὶ ὑπὸ κναφέως ξύλῳ πληγεὶς εἰς θάνατον· ἕτερος δὲ ὁ καρατομηθείς.* Cum duos tantum memorat, quorum unus capite truncatus sit, qui fuit sine controversia Apostolus filius Zebedæi, videtur innuere alterum etiam fuisse Apostolum, cum omnes sciant Jacobum Alphæi Apostolum fuisse. Tum vero locum S. Pauli adjungit, qui huic sententiæ maxime favere videtur; *Αὐτοῦ δὲ τοῦ δικαίου καὶ ὁ Παῦλος μνημονεύει γράφων· ἕτερον δὲ τῶν Ἀποστόλων οὐκ εἶδον, εἰ μὴ Ἰάκωβον τὸν ἀδελφὸν τοῦ Κυρίου.*

V. Utcunque sit, sive Jacobus ille Justus frater Domini fuerit unus ex Apostolis, scilicet Jacobus Alphæi, quod maxime probabile est, sive Christo affinis, sed a duodecim diversus; pleno omnium consensu traditum est, eum ab Apostolis vel ab ipso Domino constitutum fuisse Hierosolymitanæ ecclesiæ episcopum: et quæ in Actis de eo commemorantur clare ostendunt singularem quandam in rebus ad eam ecclesiam pertinentibus auctoritatem inter Apostolos exercuisse, ut suo loco videbimus.

VI. Interea Hierosolymis Stephanus, *plenus gratia et fortitudine, faciebat prodigia et signa magna in populo.* Et jam videntur discipuli non tantum ad templum horis sacrificiorum et precum accessisse, et *κατ' οἶκον* congregati, sed etiam synagogis interfuisse.

VII. *Surrexerunt* enim *quidam de synagoga, quæ dicitur Libertinorum, et Cyrenensium, et Alexandrinorum, et eorum qui erant a Cilicia et Asia, disputantes cum Stephano.* Synagoga autem hæc erat Judæorum exterorum, id est, in aliis regionibus natorum, sed Hierosolymis tunc habitantium, qui omnes hic patria denominantur. Inter autem variarum gentium nomina primo recensentur Libertini, quod gentis nomen non est. Cum tamen Libertini ne Græca quidem vox sit, sed Latina, satis indicat gentem ex qua illi Hierosolyma confluxerant, scilicet Romanam; sed et simul exprimit eorum Judæorum conditionem Chrysostomus: Λιβερτῖνοι δὲ, οἱ Ῥωμαίων ἀπελεύθεροι οὕτω καλοῦνται. Imo, ἀπελεύθεροι liberti sunt libertini a libertis orti. In alias regiones Philo Judæos narrat colonias suas deduxisse, non item in Italiam. Qui illic patriam religionem colebant erant ex Judæis orti, qui captivi ducti sunt, et primo servi facti, mox liberti. Ita de imperio Augusti loquitur Philo, in Legatione ad Caium. Πῶς οὖν ἀπεδέχετο τὴν πέραν τοῦ Τιβέρεως ποταμοῦ μεγάλην τῆς Ῥώμης ἀποτομὴν, ἣν οὐκ ἠγνόει κατεχομένην καὶ οἰκουμένην πρὸς Ἰουδαίων. Ῥωμαῖοι δὲ ἦσαν οἱ πλείους ἀπελευθερωθέντες· αἰχμάλωτοι γὰρ ἀχθέντες εἰς Ἰταλίαν ὑπὸ τῶν κτησαμένων ἠλευθερώθησαν, οὐδὲν τῶν πατρίων παραχαράξαι βιασθέντες. p. 1014. c. Horum progenies erant Judæi libertini. Quamvis etiam ante ea tempora erant tales libertini Judæi in imperio Romano, qualis erat Q. Cæcilius Niger, Verris Quæstor in Sicilia, ut refert Plutarchus in Vita Ciceronis. Cyrenenses, (ut Jason ille Cyrenæus e cujus scriptis secundus liber Maccabæorum excerptus est, 2 Macc. ii. 24. et Simon Cyrenæus qui Christi crucem tulit, Matt. xxvii. 32. et Lucius, Act. xiii. 1,) Judæi erant ex illis nati quos Ptolemæus Lagi in Cyrenen transtulit, et Alexandrini

ex iis quos idem in Alexandria collocavit. Jos. lib. ii. contra Apionem, c. 4.

VIII. Cum igitur Romani et Cyrenenses, et Alexandrini, et Cilices, et Asiani Judæi cum discipulis, et præsertim Stephano diacono disputarent, *non potuerunt resistere sapientiæ et spiritui quo loquebatur.* Quare eum sistunt coram synedrio, et, subornatis testibus, de blasphemia et solutione legis accusant. Stephanus autem concione perquam egregia habita eos magis irritavit. Exclamantes autem magna voce continuerunt aures suas, tanquam blasphemiæ plena verba protulisset, et impetum fecerunt unanimiter in eum, et ejicientes eum extra civitatem lapidabant. Testes autem juxta legem Deuteronomii primos in eum lapides jacturi pallia sua ad pedes juvenis cujusdam Sauli deposuerunt, qui cum cædi martyris consentiret, ea custodiebat. *Curaverunt autem Stephanum viri timorati, et fecerunt planctum magnum super eum.* Ante hæc quidem verba refert Lucas persecutionem ortam esse, et omnes fuisse dispersos per regiones Judææ et Samariæ præter Apostolos. Id ex ea causa factum fuisse observat Baronius, quod non ea die qua necatus est sepulturæ traditus sit, id prohibentibus Judæis, sed postea, cum ea quam refert facta est persecutio in Ecclesia. Quorsum, quæso, hæc observatio?

Primo, ut traditionem quandam miram sane introducat, qua die ac nocte Stephani corpus jacuit projectum, et insepultum, ac postea vehiculo Gamalielis portatum est in Caphargamalam, viginti milliaribus ab Hierosolymis distantem, ubi planctus fiebat diebus septuaginta. Nescivit hæc S. Lucas quæ de cœlo revelata sunt post plures quam trecentos annos, scilicet.

Secundo, ut hinc traheret exemplum omnis funebris pompæ quæ postea in Ecclesia usurpata est.

Tertio, ut notet hanc fuisse apostolicam traditionem, ut cadavera mortuorum remanerent dierum duorum vel trium spatio insepulta, ut sacræ hymnodiæ cantarentur, et preces fierent pro defunctis, et crederetur ignis purgatorius.

Qui sic sacram paginam interpretantur, qui sic annales ecclesiasticos scribunt, qui sic traditiones a primæva antiquitate deducunt; nescio quid sit quod apostolicum efficere non possint. Hoc autem in Baronio magis mirandum, qui sui instituti profitetur esse doctrinam ex traditione, non traditionem ex doctrina deducere.

IX. Simpliciter dicit S. Lucas, *συνεκόμισαν τὸν Στέφανον, ἄνδρες εὐλαβεῖς*, *religiosi quidam viri Stephani corpus* jam exanimatum *simul portabant*, scilicet ad sepulchrum. Et multo cordatior est Cardinalis Cajetani observatio. " Et hinc apparet non incepisse solen-" nitates martyrum in illa primitiva Ecclesia: non enim " dedicaverunt martyrium Stephani, sed fecerunt " planctum magnum, curantes corpus illius Hebræo " more." Sed nec illa cura corporis Hebræo more ullum fundamentum hic habet, ad quam omnes sepeliendi ritus a Judæis in funerum pompa usurpatos reducere conantur nonnulli; sed tantummodo veteris Latini interpretis versioni innititur, qui *συνεκόμισαν* transtulit, *curaverunt*, quod nihil aliud sonat quam comportarunt.

X. Gravis autem ea die persecutio orta est. Erat enim quidam nomine Saulus ex synagoga Cilicum, qui cum Stephano disputabant, eumque ad Synedrium traxerunt, ex Tarso in Cilicia oriundus, secta Pharisæus, Gamalielis discipulus, juvenis, ad cujus pedes testes, Stephanum lapidibus petituri, posuerunt vestimenta sua, quique cædi martyris consentiens fuit. Hic

autem ultra modum sæviens, existimans adversus nomen Jesu Nazareni debere se multa contraria agere, extra modum persequebatur et *vastabat ecclesiam, per domos intrans, et trahens viros ac mulieres in custodiam,* et ut ipse coram Festo et Agrippa professus, *multos sanctorum in carceribus inclusit, a principibus sacerdotum potestate accepta, et cum occiderentur, detulit sententiam.* Adeo autem gravis erat persecutio in ecclesia quæ erat Hierosolymis, ut omnes dispersi sint per regiones Judææ et Samariæ præter Apostolos.

XI. Mirum cuipiam fortasse videatur omnes discipulos, sæviente persecutione, dispersos esse; Apostolos autem omnes et solos Hierosolymis mansisse. Ratio ex contextu nulla assignatur, ex historia hæc una huc applicari posse videtur. Apollonius, auctor secundi sæculi, qui contra Montani hæresin scripsit, in illo opere mandatum Apostolis datum tradidit, Euseb. Hist. lib. v. c. 18. Ἔτι δὲ ὡς ἐκ παραδόσεως τὸν Σωτῆρά φησι προστεταχέναι τοῖς αὐτοῦ Ἀποστόλοις ἐπὶ δώδεκα ἔτεσι μὴ χωρισθῆναι τῆς Ἱερουσαλήμ. Eadem traditio continebatur in Petri Prædicatione, libro quidem Apocrypho, sed valde antiquo. Ex eo enim Clemens Alexandrinus, Strom. lib. vi. c. 5. §. 43. refert Dominum dixisse Apostolis, Ἐὰν μὲν οὖν τις θελήσῃ τοῦ Ἰσραὴλ μετανοήσας διὰ τοῦ ὀνόματός μου πιστεύειν ἐπὶ τὸν Θεὸν ἀφεθήσονται αὐτῷ αἱ ἁμαρτίαι. Μετὰ δώδεκα ἔτη ἐξέλθετε εἰς τὸν κόσμον, μή τις εἴπῃ, οὐκ ἠκούσαμεν. "Si quis igitur ex "Israele pœnitentia ductus per nomen meum in Deum "velit credere, remittentur ei peccata. Post duodecim "annos egredimini in mundum, ne quis dicat, non "audivimus." Hæc prava interpunctione in editis laborant, quæ sensum hactenus obscuravit[a]. Jam

[a] Mirum, quod hanc facilem et certissimam correctionem nuperi S. Clementis editores neglexerint.

autem, si hæc vera sint, si Christus mandatum dederit Apostolis ut per duodecim annos Hierosolymis remanerent; mirum non erit, cum omnes discipuli metu gravissimæ persecutionis se subduxissent, Apostolos omnes Hierosolymis mansisse, mandati memores, et protectione divina fretos.

XII. Multa posterioribus sæculis excogitata sunt, et huic dispersioni adscripta, dum quælibet fere Ecclesia pro antiquitate certaret; quæ omnia aut aperte falsa, aut adeo incerta sunt, ut locum in historia ecclesiastica nullum omnino mereantur. Quæ certa sunt, trademus.

XIII. Jam vero qui dispersi erant, pertransibant evangelizantes verbum Dei, non tantum per regiones Judææ et Samariæ Hierosolymis finitimas, sed etiam usque ad Damascum Syriæ metropolim. Inter quos erat Ananias, discipulus, Act. ix. 10. vir secundum Legem religiosus, et testimonium habens ab omnibus ibi habitantibus Judæis, Act. xxii. 12. Alii usque Phœnicen, et Cyprum, et Antiochiam perambularunt, cum dispersi essent a tribulatione quæ facta fuerat sub Stephano, Act. xi. 19. Credibile est etiam discipulorum aliquos Romam tunc pervenisse, atque inter eos Andronicum et Juniam, Sauli cognatos, nobiles in Apostolis, quos ante se fuisse in Christo testatur S. Paulus, Rom. xvi. 7. Atque hæc fere sunt quæ de ista dispersione nobis cognita sunt.

XIV. Hic jam consideranda veniunt quæ de exitu relationis Pilati ad Tiberium tradita sunt. Pilato de Christianorum dogmate ad Tiberium referente, Tiberius retulit ad senatum ut inter cætera sacra reciperetur, inquit Eusebius in Chronico. S. Chrysostom. Hom. xxvi. in 2 Cor. Σύγκλητος Ῥωμαίων ταύτην εἶχε τὴν ἀξίαν χειροτονεῖν, καὶ ἐγκρίνειν Θεούς. Ὅτε γοῦν τὰ κατὰ Χριστὸν ἀπηγγέλη πάντα, ἔπεμψεν ὁ τοῦ ἔθνους ἄρχων

πυνθανόμενος εἰ δοκεῖ αὐτοῖς καὶ αὐτὸν χειροτονῆσαι Θεόν. Idem postea tradiderunt Orosius, Cedrenus, Gregorius Turonensis, Nicephorus. Illud autem præcipue quærendum, quis primus hujus traditionis auctor sit. Quod ab Eusebio diligenter notatum est. Primus scilicet nos hæc docuit Tertullianus, rerum Romanarum peritissimus, cujus hæc verba sunt Apologet. cap. v. " Tibe- " rius ergo, cujus tempore nomen Christianum in " sæculum intravit, annunciata sibi ex Syria Palæstina " quæ illic veritatem istius divinitatis revelarant " detulit ad senatum cum prærogativa sententiæ suæ. " Senatus quia non in se probaverat, respuit." Hæc ab omnibus tanquam vera ex Tertulliani testimonio accepta sunt. Sed Tanaquillus Faber, Ep. xii. lib. 2. non recipit, levissimis objectionibus auctoritatem tanti viri elevans. Primo enim quærit, unde Tertullianus ipse id habuit. Et respondet, ex illis Pilati actis hauserat, quorum sæpenumero veteres meminerunt. Prorsus absurde. Acta Pilati tantum ea continebant quæ in Palæstina gesta sunt. Tertullianus narrat quid a Tiberio, quid a senatu, Romæ factum sit; ex actis igitur Pilati in Judæa conscriptis hæc haurire non potuit. Acta autem erant diurna senatus, ex quibus Tertullianum hæc hausisse ut probari, ita negari, non potest. Secundo, non putat Tiberium, religioni minime addictum, de Christo tantopere curasse, ut de illo retulerit ad senatum. Sed nimis hoc dilutum est, cum referat Suetonius, sub Tiberio " neque tam parvum quidquam " neque tam magnum publici privatique negotii fuisse, " de quo non ad P. C. referretur[b]." Tertio, " Hem! " Respuit senatus quod Tiberio placuit?" Qui sic rejicit hoc testimonium, nec Tiberium, nec senatum, nec Tertullianum, intellexit. Id Tiberii ingenium fuit, ut

[b] In Tiberio, §. 30, 31.

senatus ex relatione ad ipsum facta, etiam addito suffragio suo, quid ipse voluerit, minime intelligeret. "Quædam," inquit Suetonius, "adversus sententiam "suam decerni ne questus quidem est." "Senatus," inquit Tertullianus, "quia in se non probaverat, re-"spuit." Ubi optima facti ratio redditur. Senatus antea Tiberio divinitatem obtulerat, quam ille sibi oblatam respuit. Templa, flamines, sacerdotes, decerni sibi prohibuit, etiam statuas atque imagines, nisi permittente se, poni; permisitque ea sola conditione ne inter simulacra deorum, sed inter ornamenta ædium ponerentur, ut refert Suetonius. Quia igitur divinitatem in se non probaverat Tiberius, sed oblatam rejecerat, tutissimum putabat senatus alium neminem in deos suos referre, ne eum Tiberio majorem efficere viderentur. Quarto, negat tantum in aulam rumorem de Christo deferri potuisse, Tiberio vivente, quia nomen Christianum postea apud Antiochiam ortum. At hic non agitur de nomine discipulorum Christi; sed de Christo ipso, cujus opera, mors, resurrectio et ascensio, et a Pilato cognosci, et credi potuerunt, et Tiberio illius ministerio innotescere. Imo non potuit Pilatus officii sui rationem tantopere negligere, ut tantæ rei in sua provincia gestæ notitiam imperatori non impertiretur. Denique, cum rem ipsam incredibilem reddere nullo modo possit, Tertulliani ipsius auctoritatem elevare conatur, aitque eum in iis scriptoribus eligendis quibus uteretur non semper diligentem spectatorem fuisse; dum interim ipse maxime indiligens Tertulliani spectator fuit. Longam enim ῥῆσιν ex tertio adv. Marcion. libro transcribit, et ethnicos quosdam scriptores illic reperisse se putat, ubi nullus scriptor nominatur, aut innuitur, sed tantum recens fama a militibus qui in orientali expe-

ditione proxime, i. e. nuperrime fuerunt, in Africam allata[c].

XV. Nihil igitur est quod in hac historia refelli possit. Et cum Tertullianus adeo gravis, adeo antiquus auctor, adeo rerum Romanarum peritus fuerit, tutius multo est istam Tiberii ad senatum de divinitate Christi relationem amplecti. Non passus autem est Deus ut divinitas Filii sui decreto senatus sanciretur, Ὅτι μηδὲ τῆς ἐξ ἀνθρώπων ἐπικρίσεως, καὶ συστάσεως ἡ σωτήριος τοῦ θείου κηρύγματος ἐδεῖτο διδασκαλία, ut Eusebius: Τοῦτο δὲ ᾠκονομεῖτο, καὶ ἀκόντων αὐτῶν, ὥστε μὴ ἐξ ἀνθρωπίνης ψήφου τὴν θεότητα ἀνακηρυχθῆναι τοῦ Χριστοῦ, μηδὲ ἕνα τῶν πολλῶν αὐτὸν εἶναι νομισθῆναι τῶν ὑπ' ἐκείνων χειροτονηθέντων, ut Chrysostomus.

[c] Cap. 24. Confer Pearsoni Conc. ad Clerum ii. nunc primum editam, et quæ ibi de hac narratione adnotavimus.

LECTIO V.

I. Convertuntur a S. Philippo diacono Samaritani.—II. Simon ab eo victus.—III. Ad Samariam mittuntur ex Hierosolymis Apostoli.—IV. Qui Spiritum S. jam baptizatis conferunt.—V. Ab Apostolis nimirum solis conferendum, et Apostolorum successoribus episcopis.—VI. Impositionis manuum et chrismatis usus in confirmatione.—VII. Impositio manuum antiquior.—VIII. Ludi decennales an. Tiberii vicesimo certus Coss. character.—IX. Hæresis Simonianæ ortus.—X. Gaza deserta.—XI. Candace hoc in loco vix eadem esse potuit cujus meminit Strabo.—XII. De loco ubi baptizatus est eunuchus.—XIII. Æthiopas convertit.—XIV. Raptus Philippi.—XV. Ἡ ὁδὸς, quid.—XVI. Sauli conversio.—XVII. A conversione quid fecerit.—XVIII. Secessit in Arabiam desertam.

I. INTER eos qui Samariam adierunt, erat Philippus, ex septem diaconis unus, atque etiam evangelista. (Act. xxi. 8.) Hic in urbem ipsam Samariæ descendens prædicabat illis Christum. Attendebat autem populus iis quæ prædicavit. Ad confirmationem etiam doctrinæ multa miracula edidit. *Spiritus enim immundi ex multis qui iis tenebantur clamantes voce magna exibant: multi autem paralytici et claudi sanabantur. Unde factum est gaudium magnum in illa civitate, et baptizabantur multi, tum viri, tum mulieres.* An. Period. Julianæ 4746, Christi 34, Tiberii 21.

II. Vir autem quidam erat inter eos, nomine Simon, maxime observandus, quem Justinus Martyr, et ipse genere Samarita, vocat, Apol. secunda [a], Σίμωνά τινα Σαμαρέα τὸν ἀπὸ κώμης λεγομένης Γιτθῶν. Γίττα autem

[a] In recentioribus edd. prima, c. 26. al. 34.

Stephano urbs Palæstinæ. Epiphanius Ἀπὸ Γιτθῶν δὲ ὡρμᾶτο τῆς πόλεως τῆς ἐν τῇ Σαμαρείᾳ, νυνὶ δὲ κώμης ὑπαρχούσης [b], ut et ætate Justini. Antequam autem Philippus Samariam adiret, erat in ea civitate artes magicas exercens, et gentem Samaritanam obstupefaciens, dicens se esse μέγαν τινα· adeo ut omnes illi auscultarent, dicerentque, *Hic est virtus Dei quæ vocatur magna.* Sed cum videret Samaritanos, et doctrina Philippi, et miraculis, ad fidem conversos; tum Simon et ipse credidit, et cum baptizatus esset, adhærebat Philippo. Videns etiam signa et virtutes maximas fieri, stupens admirabatur. Ita qui populo Samaritano antea stuporem suis nefariis artibus injecerat, victus sermonibus et miraculis Philippi non minori stupore ipse affectus est.

III. Cum hæc in urbe Samaria gererentur, quæ unius diei itinere ab Hierosolymis distabat, Apostoli qui erant Hierosolymis statim audierunt, quod recepisset Samaria verbum Dei. Apostoli igitur, quibus cura et potestas in Ecclesia summa a Christo concredita est, ex suo corpore duos elegerunt, Petrum et Joannem, eosque ad Samaritanos miserunt.

IV. Qui cum ad Samaritanos venissent, percepissentque Spiritum Sanctum nondum in illos venisse, quippe quod baptizati tantum erant in nomine Domini Jesu; oraverunt pro ipsis ut acciperent Spiritum Sanctum. Et postquam orassent, imponebant manus super eos, et eum quem Apostoli petiverant acceperunt Spiritum Sanctum. Duo Apostoli baptizatis Samaritanis præstiterunt. Primo orabant, et dein manus ipsis imponebant; illis autem ita orantibus, et manus imponentibus baptizatis Deus Spiritum Sanctum infudit.

[b] Hær. lib. i. tom. ii. init.

V. Et hic quidem a veteribus observatum est, Philippum diaconum et evangelistam, licet multa miracula ediderit, non tamen potuisse Spiritum Sanctum conferre, aut manus baptizatis in eum finem imponere: solos Apostolos id præstare aut potuisse, aut sane debuisse. Ita Chrysostomus in locum. Epiphanius, Ὁ Φίλιππος διάκονος ὢν οὐκ εἶχεν ἐξουσίαν τῆς χειροθεσίας τοῦ δι' αὐτῆς διδόναι Πνεῦμα ἅγιον. Hæres. xxi. Simon. Unde etiam collegerunt hanc officii partem postea in Ecclesia ad solos episcopos Apostolorum successores spectasse. S. Cyprianus ep. 73. ad Jubaianum, de his Samaritanis: " Et iccirco quia legitimum " et ecclesiasticum baptismum consecuti fuerant, bap- " tizari eos ultra non oportebat; sed tantummodo quod " deerat, id a Petro et Joanne factum est, ut, oratione " pro eis habita, et manu imposita, invocaretur et " infunderetur super eos Spiritus Sanctus. Quod nunc " quoque apud nos geritur, ut qui in ecclesia bapti- " zantur præpositis ecclesiæ offerantur, et per nostram " orationem ac manus impositionem Spiritum Sanctum " consequantur, et signaculo Dominico consummentur." Idem Cyprianus ep. 74. " Non per manus impositionem " quis nascitur quando accipit Spiritum Sanctum, sed " in baptismo, ut Spiritum jam natus accipiat." Ursinus, sive quis alius scriptor Africanus, post Cypriani tempora, libro de Baptismo Hæreticorum [c]: " Nam " cum per manus impositionem episcopi datur uni- " cuique credenti Spiritus Sanctus, sicut Apostoli " Samaritanis post Philippi baptisma manum eis im- " ponendo fecerunt, et hac ratione Spiritum Sanctum " in eos contulerunt: quod ut fieri posset ipsi pro eis " oraverunt." S. Hieronymus [d]: " An nescis etiam " ecclesiarum hunc esse morem, ut baptizatis postea

[c] In Append. Cyprian. ed. Fell. p. 23. [d] Adv. Lucifer. c. 8.

" manus imponantur, et ita invocetur Spiritus Sanctus? " Exigis ubi scriptum sit? In Actibus Apostolorum." S. Augustinus de Trin. lib. xv. c. 26. " Orabant quippe " ut veniret in eos quibus manum imponebant, non " ipsi Eum dabant. Quem morem in suis præpositis " etiam nunc servat Ecclesia."

VI. Hinc certe profectus est ritus confirmationis in ecclesia nostra retentus, et, invitis presbyteranis, soli episcoporum functioni reservatus, qui semper et ubique episcopis tantum antiquo jure competebat. Idque facile probari potest, si hoc tantummodo observetur; chrisma statim post Apostolorum tempora in confirmatione, seu simul cum manuum impositione adhibitum esse, unde hic ritus confirmationis aliquando sub chrismatis, aliquando sub impositionis manuum nomine innotesceret. Unde Græci chrismationi magis addicti, de qua in Sacris Literis, quod ad hanc rem pertinet, nihil legimus, impositionem manuum paulatim neglexerunt. Sed illius chrismatis confectionem archiepiscopis aut patriarchis reservabant, usum autem jam confecti et episcopis et presbyteris permittebant. Latini vero primo obsignationem, sive unctionem frontis, in baptismo presbyteris permittebant, sed impositionem manuum soli episcopo reservabant [e].

VII. Nimis longum esset de hisce rebus accuratam disputationem instituere: illud unum observatu dignum, originem confirmationis ab impositione manuum profectam esse, ex chrismatione superaddita Ecclesiam in varias partes distractam fuisse; omnes episcopo in hac re præcipuas partes tribuisse, ecclesiam Anglicanam solis episcopis potestatem confirmandi tribuere, et solam manuum impositionem in confirmatione usurpare.

VIII. Romæ vicesimo Tiberii anno jam exeunte,

[e] Vid. Gregor. Magn. Epist. lib. iii. 26. sub fin.

L. Vitellius, et Fabius Priscus, consules, ludos decennales celebraverunt, tanquam ei ut Augusto tunc imperium prorogarent, Dio lib. lviii. p. 636. Vicesimus igitur Tiberii annus sub his consulibus desiit, et vicesimus primus incepit. Nam ut loquitur Dio, lib. liv. p. 526. b. de Augusto, Πρῶτον μὲν αὐτὸς πέντε τῆς προστασίας ἔτη, ἐπειδήπερ ὁ δεκέτης χρόνος ἐξήκων ἦν, προσέθετο. Et lib. lv. p. 551. E. Μετὰ δὲ δὴ ταῦτα, τήν τε ἡγεμονείαν, καί περ ἀφιείς, ὡς ἔλεγεν, ἐπειδὴ τὰ δέκα ἔτη τὰ δεύτερα ἐξελήλυθει, ἄκων δῆθεν αὖ ὑπέστη. Cum igitur hi consules a Tiberio statim pœna affecti sint, cum ludi peragerentur, certissimus hic eorum consulatus character est.

IX. Cum autem Simon Samaritanus, et baptizatus, et Philippo adhærens, vidisset quod per impositionem manus Apostolorum daretur Spiritus Sanctus, quem miri effectus, quos in Philippi discipulis non viderat, secuti sunt, obtulit Apostolis pecuniam, non ut ipse Spiritum Sanctum ab iis acciperet, sed ut darent illi potestatem ut cuicunque ipse imponeret manus, Spiritum Sanctum acciperent. S. Petrus non tantum pecuniam rejecit, sed et pronunciavit ei neque partem neque sortem in eo negotio esse. Adhortatus tamen eum est ut ad obtinendam remissionem resipisceret. Ille ab Apostolis petit, ut pro ipso Dominum precarentur. Quid autem Apostoli, aut quid Simon ille fecerit ulterius, in Actis non explicatur. Constat autem Simonem hunc ab Apostolis ex Ecclesia ejectum, et primæ, et pessimæ hæreseos auctorem extitisse. Ille enim ad magicas artes quibus antea pollebat conversus, et doctrina Christi leviter imbutus, seipsum pro Christo venditabat, et hæreticorum omnium princeps extitit. Qui tantum magicis artibus invaluit, et doctrinæ suæ novitate oculos hominum perstrinxit, ut

quamplurimos a fide Christiana ad sua placita seduxerit. Nam Justinus Martyr, post annos centum, ipse patria Samaritanus, ita testatur, Καὶ σχεδὸν μὲν πάντες Σαμαρεῖς, ὀλίγοι δὲ καὶ ἐν ἄλλοις ἔθνεσιν, ὡς τὸν πρῶτον Θεὸν ἐκεῖνον ὁμολογοῦντες προσκυνοῦσιν. Ut autem ille erat πάσης αἱρέσεως ἀρχηγὸς, ita ὅτι ποτε ἂν εἴη ἢ ἐπινοηθείη παντὸς αἰσχροῦ μιαρώτερον, τοῦτο πᾶν ὑπερηκόντισεν ἡ τῶνδε μυσαρωτάτη αἵρεσις. "Nihil tam impurum aut "esse, aut excogitari unquam possit, quod flagitiosis- "sima illorum secta longo intervallo non superet[f]." De hac autem hæresi quæ primum apostolica, mox et sequentia tempora contaminavit, sæpius, ut se offeret occasio, dicendum erit distinctius atque copiosius.

Interea Petrus et Joannes, ejecto Simone, et confirmatis Samariæ civitatis discipulis, per reliquos Samariæ vicos et pagos transibant, et evangelium prædicabant.

X. Cum autem Philippus, redeuntibus Apostolis, adhuc Samariæ consisteret, angelus Domini ita eum allocutus est, *Surge, et vade contra meridianum*, seu potius, *versus meridiem, ad viam quæ descendit ab Ierusalem in Gazam, hæc est deserta.* Mira hæc angeli directio non docet in quem finem iter susciperet, non nominat locum ad quem iret: sed tantum viam quæ satis longa erat. Urbem quidem nominat ad quam ea via deduceret, Gazam scilicet desertam. Signanter autem desertam, quam paulo ante hæc Strabo etiam desertam vocaverat, l. xvi. Εἶθ' ὁ τῶν Γαζαίων λιμὴν πλησίον, ὑπέρκειται δὲ ἡ πόλις ἐν ἑπτὰ σταδίοις· ἔνδοξός ποτε γενομένη, κατεσπασμένη δὲ ὑπὸ Ἀλεξάνδρου, καὶ μένουσα ἔρημος. Fuit enim et florentissima civitas, sed ab Alexandro Magno primum vastata, dein etiam ab Alexandro Jannæo[g], desertæ nomen habuit. Unde

[f] Ex Euseb. Hist. ii. 13.

[g] Joseph. Antiq. xiii. 13. 3.

Hieronymus in Locis Hebraicis: " Quæritur autem " quomodo in quodam propheta dicatur, Gaza futura " in tumulum sempiternum. Quod solvitur ita, Antiquæ " civitatis locum vix fundamentorum præbere vestigia; " hanc autem quæ nunc cernitur in alio loco pro illa " quæ corruit ædificatam." Hæc de suo Hieronymus, non ex Eusebio, qui dixerat, Μένει δὲ εἰσέτι ἐπίσημος πόλις τῆς Παλαιστίνης.

XI. In via autem ab Hierosolymis ad Gazam ducente, ecce vir Æthiops eunuchus potens, seu dynastes, Candaces reginæ Æthiopiæ qui erat super omnes gazas ejus. Καὶ γὰρ γυναῖκες ἐκράτουν τὸ παλαιὸν, ut observat Chrysostomus. Et ante eum Eusebius ii. 1: Κατά τι πάτριον ἦθος ὑπὸ γυναικὸς τοῦ ἔθνους εἰσέτι νῦν βασιλευομένου. Et quidem in Æthiopia reginæ hoc præcipue nomine gaudebant. Plinius Hist. l. vi. c. 29. de Meroe: " Regnare fœminam Candacen, quod nomen multis jam " annis ad reginas transiit." Et Strabo viginti tribus annis ante æram Christianam, quinquaginta septem ante hunc eunuchi adventum, Τούτων δὲ ἦσαν καὶ οἱ τῆς βασιλίσσης στρατηγοὶ τῆς Κανδάκης, ἡ καθ' ἡμᾶς ἦρξε τῶν Αἰθιόπων ἀνδρική τις γυνὴ, l. xvii. Et Νάπατα tradit fuisse τὸ βασίλειον Κανδάκης. Dio Ταπάνην vocat. Napata autem, tradente Stephano, civitas Libyes juxta Æthiopiam, quam Neronis exploratores a Meroe distantem prodiderunt CCCLX. M. ut testatur Plinius. Hæc igitur eadem esse vix potuit Candace, quæ cum Augusto pacem iniit, sed certe quæ ei proxima Æthiopiæ regina; Æthiopiæ scilicet Ægypto conterminæ: in Meroe igitur Æthiopiæ Ægypto conterminæ regnabat Candace, cujus gazis præerat eunuchus quidam Æthiops, qui religionis causa Hierosolyma, ut fieri solebat, pervenerat. Ab urbe autem reversus Gazam tendebat, ut inde Ægyptum, ab Ægypto Meroen peteret.

XII. Occurrit huic Philippus in curru suo Isaiam legenti, locumque de Agno occiso exposuit, et evangelizavit ei Jesum; ipsum, profitentem se credere Filium Dei esse Jesum Christum, baptizavit. Unde Hieronymus ep. 103. " O mira doctoris virtus! Eadem hora " credit eunuchus, baptizatur, et fidelis et sanctus " factus est, ac de discipulo magister, plus in deserto " fonte Ecclesiæ quam in aurato synagogæ templo " reperit." Fontem autem in quo baptizatus est, tradunt fuisse prope Bethsurun. Ita certe Eusebius *περὶ τόπων.* *Καὶ ἔστι νῦν κώμη Βεθσορὼν ἀπὸ Αἰλίας εἰς Χεβρὼν ἐν εἴκοσι σημείοις, ἔνθα καὶ πηγὴ ἀπὸ ὄρους ἐξιοῦσα δείκνυται, ἐν ᾗ λέγεται ὁ εὐνοῦχος Κανδάκης βεβαπτίσθαι ὑπὸ Φιλίππου.* Hoc est, interprete S. Hieronymo; " Et est hodie Bethsoron vicus euntibus nobis ab Ælia " Chebron in vicesimo lapide; juxta quem fons ad " radices montis ebulliens ab eadem in qua gignitur " sorbetur humo. Et Apostolorum Acta referunt eu- " nuchum Candaces reginæ in hoc esse baptizatum a " Philippo." Ubi duo notanda sunt, primo Hieronymum addidisse, " ab eadem in qua gignitur sorbetur humo," quod ipse ex sua notitia addere potuit; secundo " Apo- " stolorum Acta" hoc " referre," quod nec Eusebius dixit, nec in Actis reperitur. Atque ita eunuchus discipulus Christi jam factus ibat viam suam gaudens, nempe in Æthiopiam profectus est, religione Christi imbutus, et tanta felicitate exultans.

XIII. Et quidem veterum nonnulli tradiderunt eum non tantum discipulum, sed et doctorem et Apostolum evasisse, adeoque per totam Æthiopiam evangelium prædicasse. Primo Irenæus, ut solet, prudenter, l. iii. c. 12. " Ipse eunuchus credens, et statim postulans " baptizari, dicebat, Credo Filium Dei esse Jesum. " Qui missus est in regiones Æthiopiæ, prædicaturus

" quod et ipse crediderat." Hunc etiam, inquit Eusebius, *πρῶτον κατέχει λόγος ἐπὶ τὴν πάτριον παλινοστήσαντα γῆν εὐαγγελίσασθαι τὴν τοῦ Θεοῦ γνῶσιν, καὶ τὴν ζωοποιὸν εἰς ἀνθρώπους τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν ἐπιδημίαν.* S. Hieronymus in Isai. cap. liii. " Eunuchus Apostolus " genti Æthiopum missus est." Sed quid eunuchus Æthiopibus prædicaverit, omnino ignoratur: nam post tria sæcula nulla in Æthiopia Christianæ religionis vestigia inventa sunt.

XIV. Eunucho ab aquis redeunte Spiritus Domini rapuit Philippum, inventusque est in Azoto: unde pertransiens evangelizabat civitatibus cunctis donec veniret Cæsaream.

XV. Interea Saulus etiam Damasci aliquos ad fidem conversos fuisse audiverat, inter quos Ananias fuit: *Et adhuc spirans minarum et cædis in discipulos Domini accessit ad principem sacerdotum. Et petiit ab eo Epistolas in Damascum ad synagogas, ut siquos invenisset hujus viæ viros ac mulieres vinctos perduceret. Hujus*, inquam, *viæ*, ut loquitur vetus interpres; ut Beza, *hujus sectæ.* Sed Græce tantum *τῆς ὁδοῦ ὄντας.* Nam qui Christo credebant, antequam Christiani appellarentur Antiochiæ, variis nominibus describebantur, ut nunc *οἱ πιστεύοντες*, nunc *οἱ μαθηταὶ*, ita etiam aliquando *οἱ τῆς ὁδοῦ.* Doctrinam enim Christi appellabant viam Domini, ut Act. xviii. 26. *Ἀκριβέστερον αὐτῷ ἐξέθεντο τὴν τοῦ Θεοῦ ὁδὸν*, atque etiam simpliciter viam, ut Act. xix. 9. *Κακολογοῦντες τὴν ὁδὸν ἐνώπιον τοῦ πλήθους.* 23. ejusdem capitis, *ἐγένετο τάραχος οὐκ ὀλίγος περὶ τῆς ὁδοῦ.* Denique ita ipse S. Paulus locutus est, cap. xxii. ver. 4. *Ταύτην τὴν ὁδὸν ἐδίωξα ἄχρι θανάτου.*

XVI. Cum autem Saulus[h] hac auctoritate armatus

[h] Quærit, in margine, *Cestriensis*, an potius Sauli conversio ad annum sequentem pertineret, Jan. 25. propter martyrologia? Sed hanc sententiam sequitur in *Annalibus Paulinis.* Dodwell.

Damascum pergeret, subito de cœlo fulgore circumfusus præstrictus est, et voce etiam audita justus est Damascum proficisci. Gloria autem lucis circumfusæ occœcatus, et a suis manuductus venit Damascum, ibique per triduum [mansit] cœcus et jejunans. Tum vero Ananias ad eum a Domino missus, visum illico restituit, eumque baptizavit. Itaque factus est ex persecutore Apostolus, hoc est, testis apud omnes homines eorum quæ vidit et audivit. Hic enim erat officii apostolici peculiaris character, ut iis quæ ipsi viderant atque audiverant de Christo testimonium perhiberent, tanquam [testes] et oculati et auriti.

XVII. Quid Damasci Saulo jamjam converso a Domino revelatum sit, in Actis minime legimus: sed ex iis quæ ipse in Epistola ad Galatas, de apostolatu suo agens, immediate post conversionem se fecisse testatur, apparet: fecit enim sine dubio id quod a Domino ei tum præscriptum est. Hoc autem erat ut non conferret cum carne et sanguine, hoc est, cum homine ullo; neque rediret Hierosolyma ad eos qui ante ipsum fuerunt Apostoli, sed in Arabiam potius, ubi evangelii scientiam acciperet, non ab homine edoctus, sed ex revelatione Jesu Christi.

XVIII. Secessit itaque Saulus in Arabiam aliquantisper, hoc est, in loca Damasco proxima, quæ Arabiæ deserta vocabantur.

ANNALES PAULINI.

ANNALES PAULINI.

HOC anno Domini labente, Tiberii vigesimo-primo, Hierosolymis gravis orta est persecutio per summum sacerdotem et synedrium: in qua primo S. Stephanus lapidatus est, septem diaconorum primus; et cum effunderetur sanguis ejus, Saulus adhuc juvenis adstabat et consentiebat, Act. xxii. 20. Philippus autem, septem diaconorum secundus, abiit in Samariam, et communes mensæ discipulorum disturbatæ sunt, et haud pauci ex discipulis ab Hierosolymis et ex Judæa abierunt.

ANNI Æræ vulgaris XXXIV. Tiberii 20 ab Aug. 19 21

Priori anno exeunte, et hoc A. D. ineunte, persecutio ingravescit; et Saulus, a synedrio potestate concessa, supra modum persequebatur Ecclesiam et expugnabat illam, fideles frequenter per synagogas cædens, sanctorum plurimos vinciens, et in carcerem trudens, et, cum interficerentur, deferens sententiam: unde se merito agnoscit tunc fuisse *βλάσφημον, καὶ διώκτην, καὶ ὑβριστήν*, 1 Tim. i. 13. Cum jam fideles omnes præter Apostolos, Hierosolymis relictis, dispersi essent, et per varias urbes et provincias verbum Dei prædicassent; *Saulus amplius insaniens in eos persequebatur usque in*

XXXV. 21 22

Tiberii 22 Æræ vulg. XXXV. *exteras civitates,* Act. xxvi. 11. et *adhuc spirans minarum et cædis in discipulos, a principe sacerdotum petiit epistolas in Damascum ad synagogas, ut siquos invenisset hujus viæ viros ac mulieres vinctos perduceret in Jerusalem,* Act. ix. 1, 2. et *habens potestatem alligandi omnes qui invocabant nomen Christi,* Act. ix. 14.

Cum autem appropinquaret Damasco, Jesus ipse ei apparuit, eumque ad fidem miraculose convertit: et Damascum petens ab Anania baptizatus est, a discipulo discipulus. Statim autem *non acquievit carni et sanguini;* non ab Anania aut alio aliquo discipulo Damasceno verbum Dei didicit; *neque venit Hierosolyma ad antecessores suos Apostolos,* sed abiit in Arabiam, Galat. i. 16, 17. ubi nemo verbum Dei prædicaverat.

22 XXXVI. Saulus in Arabia moratur, ubi per revelationem accepit plenam a Deo notitiam Evangelii, ad quod prædicandum immediate vocatus est.

23 Interea Herodis tetrarchæ exercitus ab Areta Arabiæ rege [ὁ Πετραῖος βασιλεὺς, Jos. lib. xviii. c. 5.] profligatus, internecione funditus perit. Aretæ ethnarcha Damascum præsidio tenet.

XXXVII. Saulus ex Arabia redit Damascum, satis in officio per revelationem instructus; et *fuit cum discipulis per dies aliquot, et continuo ingressus in synagogis prædicabat Jesum,* Act. ix. 19, 20. *Stupebant* interim *omnes, qui eum audiebant:* ipse *autem multo magis convalescebat et confundebat Judæos.*

Caii 1 a Martii 16.

Circa finem autem hujus anni, *cum implerentur dies multi, consilium fecerunt in unum Judæi, ut eum interficerent,* Act. ix. 23. Non enim tunc eam auctoritatem habebant in Damasco, quam habebant cum Saulus primo venit Damascum.

Quare insidias ei tantummodo sternebant, quæ Saulo notæ fuere; unde coacti sunt ab ethnarcha Arabiæ petere, ut eum in eorum gratiam interficeret: qui inde cupiebat eum *comprehendere*, 2 Cor. xi. 32. Æræ vulg. XXXVII. Caii 1

Judæi igitur observant portas civitatis, ut ethnarchæ Saulum interficiendum tradant; *Discipuli* autem *accipientes eum nocte, per murum demiserunt, submittentes in sporta*, Act. ix. 25. XXXVIII.

Saulus ita Damasco elapsus, *post tres annos venit Hierosolyma, ut viseret Petrum*; qui jam ante illuc redierat cum Joanne, postquam fideles a Philippo baptizatos confirmaverant, et in reditu multis Samaritanorum pagis prædicaverant, Act. viii. 25. Quod tempus nullam aliam epocham habere potuit quam a conversione Sauli, ut patet ex scopo Apostoli per totam eam Epistolam ad Galatas, et ex ipso contextu a versiculo 11. usque ad 18. 2

Saulus vero *cum venisset Jerusalem*, circa finem anni, *tentabat se jungere discipulis; et omnes timebant eum, non credentes quod esset discipulus*, Act. ix. 26. Donec *Barnabas eum duxit ad Apostolos* (Petrum scilicet et Jacobum) Act. ix. 27. *et permansit apud Petrum dies quindecim*, Galat. i. 18. Cumque jam Saulus *fiducialiter agens* loqueretur et disputaret cum Hellenistis, *illi quærebant occidere eum: quod cum cognovissent fratres, deduxerunt eum Cæsaream et demiserunt Tarsum*, Act. ix. 31, 32.

Erat tum in ecclesiis pax per totam Judæam Galilæam et Samariam, et S. Petrus transivit universos, Act. ix. 31, 32. in Judæa scilicet Galilæa et Samaria, fideles.

Hoc anno Saulus Tarsum delatus, *ignotus facie ecclesiis Judææ, evangelizavit fidem* in Cilicia, *quam aliquando expugnabat*, Gal. i. 22, 23. Ignotum autem XXXIX. 2 3

Cali 2 3 Æræ vulg. XXXIX. tunc, cum in Cilicia et Syria esset, ecclesiis Judææ se fuisse dixit, ne Galatæ putarent ipsum ab aliquo Christi discipulo doctrinam evangelii accepisse.

3 4 XL. Saulus prædicat in Syria, neque tamen adiit Antiochiam, quia illic discipuli non pauci fuere, a quibus quicquam discere noluit.

Petrus postquam baptizaverat Cornelium, et permanserat ibi diebus aliquot, ascendit Hierosolyma: et cum illuc venisset, *disceptabant adversus eum qui erant ex circumcisione*, Act. xi. 2. Cum autem omnia de baptismo Cornelii exposuisset, *tacuerunt et glorificaverunt Deum*, ver. 18.

4 Claudii 1 a Jan. 24. XLI. Saulus adhuc prædicat in Syria.

Patefacto jam Gentibus fidei ostio, Cyprii et Cyrenenses quidam Antiochiæ Græcis Christum prædicaverunt, et magnus eorum numerus conversus est ad Dominum.

Pervenit etiam *sermo ad aures ecclesiæ, quæ erat Hierosolymis super magno numero Græcorum*, qui ope Cypriorum et Cyrenæorum quorundam *conversi sunt ad Dominum*, Act. xi. 21, 22.

Miserunt ergo Barnabam usque ad Antiochiam.

2 XLII. Saulus redit Tarsum, postquam multa passus erat in Syria et Cilicia per triennium.

Barnabas, *cum venisset Antiochiam et vidisset gratiam Dei, gavisus est, et hortabatur omnes in proposito cordis permanere in Domino, et ejus opera apposita est multa turba Domino*, ver. 24.

Cum tanta messis quotidie cresceret, et Barnabas cooperario indigeret, quæsivit Paulum Tarsi (quem ad Apostolos ante duxerat et ab iis probatum noverat, et disputantem cum Hellenistis Hierosolymis audiverat) quem cum invenisset, perduxit Antiochiam, ver. 25.

Saulus et Barnabas *annum totum conversati sunt in* Ecclesia Antiochena, et *docuerunt turbam multam; ita ut cognominarentur primum Antiochiæ discipuli CHRISTIANI*, ver. 26. Æræ vulg. Claudii XLIII. 3

In his autem diebus supervenerunt ab Hierosolymis prophetæ Antiochiam, ver. 27. *et surgens unus ex eis, nomine Agabus, significabat per Spiritum* prophetiæ (nondum enim ulla fames in partibus Orientis orta erat) *famem magnam futuram in universo orbe terrarum, quæ facta est*, præcipue in Judæa, *sub Claudio Cæsare*, ver. 28.

Discipuli autem, prout quis habebat, proposuerunt in ministerium mittere habitantibus in Judæa fratribus, ver. 29.

Cum adhuc pax fuisset in Ecclesia per Judæam, *misit* XLIV. 4
Herodes Agrippa *manus, ut affligeret quosdam de Ecclesia*, Act. xii. 1. *Occidit autem Jacobum*, ver. 2. et *diebus azymorum Petrum conjecit in carcerem* (circa initium Aprilis). Petrus autem, carcere divinitus patefacto, petiit domum Mariæ, ubi plures discipuli congregati sunt; quibus cum declarasset quomodo ab angelo liberatus est, et eos jussisset ut eadem Jacobo et fratribus renunciarent, abiit, &c. De anno quo Herodes occidit Jacobum, et Petrum in carcerem conjecit, latius disserendum est; volunt enim ex Pontificiis plerique id factum esse An. Dom. xli. ut illo tempore ostendant Petrum, *cum abiit in alium locum*, Romam petiisse, &c. Sed hoc primo statuitur contra fidem historiæ Judaicæ, Jos. xix. 4, 5[a]. secundo contra fidem historiæ sacræ, *abiit in alium locum*, ver. 17. *et Herodes descendens e Judæa in Cæsaream ibi commoratus est*, ver. 19.

[a] Respexit fortasse Joseph. xix. 8. 2. ubi ait τρίτον ἔτος Ἡρῴδῃ βασιλεύοντι πεπληρῶσθαι, quum, ad spectacula celebranda Cæsaream profectus, statim morbo correptus expiravit. At anno Claudii primo Judæam in regni partem acceperat.

Claudii 4 Æræ vulg. XLIV. Post brevem hanc persecutionem Hierosolymis ortam, Antiocheni secundum *propositum suum* (Act. xi. 29.) collectis jam factis, subsidium miserunt ad seniores, qui Hierosolymis manserant *per manus Barnabæ et Sauli*, ver. 30. Et quidem peropportune; jam enim fames in Judæa oriri cœpit, magna quidem illa et diuturna.

Nam Herode Agrippa mortuo, in ejus regnum, in provinciam redactum, Claudius procuratorem Cuspium Fadum misit. Ille autem et successor ejus, Tiberius Alexander, provinciam administrabant ferme per quadriennium; quorum tempore magnam famem in Judæa extitisse, narrat Josephus, lib. xx. c. 5. quam respexisse Agabum testatur Eusebius, lib. ii. c. 11.

Cum Barnabas et Saulus subsidium in manus seniorum Hierosolymis tradidissent, nullo Apostolo tunc viso, (quæ causa fuit, quod Apostolus ipse hujus adventus non meminit in Epistola ad Galatas,) Antiochiam redierunt, *assumpto Joanne, qui cognominatus est Marcus*, Act. xii. 25. qui eos secutus esse videtur, quia aberat Petrus.

Dum ibi prophetæ et doctores ministrarent Domino, Saulus et Barnabas segregati ab illis sunt *in opus ad quod assumpsit eos Spiritus Sanctus.* Act. xiii. 2.

Et tum, opinor, Saulus raptus est in tertium cœlum, post quod tempus anno quarto decimo scripsit secundam ad Corinthios Epistolam, xii. 2.

Barnabas et Saulus missi a Spiritu S. abierunt Seleuciam, et navigaverunt in Cyprum, Act. xiii. 4. et pervenerunt Salamina.

5 XLV. Cum Saulus et Barnabas *venissent Salaminam, prædicabant verbum Dei in synagogis Judæorum, habentes Joannem in ministerio*, ver. 5. Et *cum perambulassent universam insulam* (prædicantes sine dubio in synagogis Judæorum, quæ in Cypro plurimæ fuerunt) *usque ad*

Paphum; (est autem Cyprus insula inter amplissimas numerata;) et dum in urbe Papho prædicabant, quæ a Salamine, tota ferme insulæ longitudine erat dissita; Sergius Paulus Cypri Procos. verbum Dei audire cupiebat, eosque accersivit: et cum obstaret Elymas, Saulus (*qui et Paulus*) eum cœcitate percussit, unde Procos. ad fidem conversus est. Æræ vulg. XLV. Claudii 5

Postea Paulus cum suis navigavit Papho, et Pergam urbem Pamphyliæ venit; ubi eum deserit Joannes, et revertitur Hierosolyma; forte enim audiverat jam non tantum Herodem mortuum fuisse, sed Petrum e latebris prodiisse et Hierosolymis libere versatum esse. Paulus autem et Barnabas ex Pamphylia profecti sunt in Pisidiam.

In Pisidia diu prædicant, præsertim Antiochiæ, donec verbum Dei disseminaretur per universam regionem, Act. xiii. 49. XLVI. 6

Pisidia pulsi, veniunt in Lycaoniam, ubi adeunt Iconium, in qua urbe multo tempore demorati sunt, xiv. 3.

Iconio pulsi, confugerunt ad civitates, Lystram et Derben, et universam in circuitu regionem, xiv. 6. Et illic evangelizantes erant, ver. 7.

Lystris per Antiochenos et Iconienses ejecti adeunt Derben, ubi evangelizabant, et discipulos multos faciebant, ver. 21.

Derbe revertuntur Lystram et Iconium et Antiochiam Pisidiæ, *confirmantes animos discipulorum, exhortantesque ut permanerent in fide.* Et *constituerunt illis per singulas ecclesias presbyteros,* xiv. 22, 23. XLVII. 7

Inde pertranseunt Pisidiam et veniunt in Pamphyliam.

Postquam Pergæ rursus prædicassent, petunt At-

Claudii 7 Æræ vulg. XLVII. taliam, et inde navigantes redeunt Antiochiam Syriæ, ubi itineris sui rationem Ecclesiæ reddunt.

8 XLVIII. Paulus et Barnabas Antiochiæ non modicum tempus morati sunt cum discipulis, ver. 28.

Tum vero descendentes de Judæa quidam docebant fratres, *Quia nisi circumcidamini secundum morem Moysi, non potestis salvari,* Act. xv. 1.

Hinc orta est *seditio* et *quæstio,* sive disceptatio *non parva,* sive bene longa, inter Paulum, assistente Barnaba, et illos Judaizantes.

Antiocheni autem quæstionem hanc determinare non valentes, *statuerunt, ut ascenderent Paulus et Barnabas, et quidam alii ex illis, ad Apostolos et presbyteros in Jerusalem, super hac quæstione,* ver. 2.

Hoc anno ineunte venit in provinciam Cumanus Judææ procurator; et Felix Samariæ; si fides Tacito; sed sine jure gladii, ut patet ex Historia Josephi.

9 XLIX. Paulus et Barnabas *deducti ab ecclesia* Antiochena per Syriam, *pertransibant Phœnicen et Samariam;* et per ecclesias ibi constitutas enarrabant conversionem gentium, ipsorum opera in minori Asia factam. Et Christiani earum ecclesiarum quæ in Phœnicia et per Samariam constitutæ sunt, magno gaudio affecti sunt.

Tandem veniunt Hierosolyma, ubi *suscepti sunt ab Ecclesia et ab Apostolis et senioribus; nuntiantes* Apostolis et senioribus, *quanta Deus fecisset per illos,* sive quam magnus numerus ipsorum opera, tum ex Judæis, tum ex gentibus in Cypro et in Asia, conversus est.

Surrexerunt autem etiam Hierosolymis quidam ex Pharisæis Christiani, qui docebant circumcisionem esse necessariam ad salutem.

Concilium Hierosolymitanum.

Anno XIV. a conversione S. Pauli congregatum. Hunc enim ipsum adventum suum narrat Apostolus ad

Galat. cap. ii. 1, 2. et tempus ipsum determinate exprimit. Ubi Grotius scribendum vult τεσσάρων pro δεκατεσσάρων· is tamen agnoscit hunc ejus adventum ad concilium. Quod autem Apostolus ad epocham conversionis suæ referat annos, quos ibi numerat, manifestum est ex ipso scopo capitis i. et ii. Vocat se Apostolum non ab hominibus, neque per hominem, cap. i. 1. docet evangelium suum non esse secundum hominem, neque se illud ab homine accepisse aut didicisse, sed per revelationem Jesu Christi, ver. 11, 12. Hoc vero Galatis demonstrat ex conversatione sua illis non incognita; cujus pars prima fuit professio strictissima Judaicæ religionis secundum Pharisæos, quæ desiit in acerrima persecutione Christianorum: tum demum pergit et ostendit, quomodo Deus revelavit ei Filium suum, et quod tum *continuo non acquievit carni et sanguini*, sive non contulit cum homine quopiam, a quo evangelii doctrinam discere potuit, neque venit Hierosolymam ad antecessores suos Apostolos, a quibus plenius mentem Domini discere potuit, *sed abiit in Arabiam*, ubi per revelationem evangelium accepit; et reversus est Damascum, ubi verbum Dei prædicavit et confudit Judæos: *Deinde post tres annos rediit* (Damasco scilicet) *Hierosolyma, ut viseret Petrum.* Ex quibus omnibus clare patet, hujus triennii epocham a conversione Pauli peti debere. Idem dicendum est de epocha annorum xiv. *Deinde post annos* xiv. *rursus ascendi Hierosolyma.* Idem enim horum verborum scopus, eadem annorum epocha. Vox enim ἔπειτα, *deinde*, non conjungit hæc verba cum illis de triennio, quasi a fine illius triennii initium sumerent; aliud enim ἔπειτα inter hæc et illa intercedit, cap. i. 21. ubi narrare incipit, quomodo versatus est in Syria et Cilicia, neque annos, quibus illic tunc erat in iis regionibus, enumerat. Nulla igitur hic

Æræ vulg. Claudii XLIX. 9

Claudii 9 Æræ vulg. XLIX. chronologica connexio cogitari potest: sed Apostolus eundem scopum persequens, *deinde*, inquit, et *rursus;* sed neque *deinde* respicit moram ejus in Syria et Cilicia, neque hoc *rursus* secundum ejus Hierosolyma adventum: nam secundo Hierosolyma venerat cum subsidio, appetente fame, et quidem cum Barnaba, sed non assumpto Tito: sed quia neminem tunc Apostolorum vidit, adventum illum omisit, utpote ad præsentem scopum minime pertinentem.

Post decretum Concilii, et Epistolam a Concilio scriptam, Paulus et Barnabas cum Juda et Sila, viris primariis, veniunt Antiochiam, et ecclesiæ Antiochenæ reddiderunt epistolam ab Apostolis acceptam.

Judas etiam et Silas, cum essent prophetæ, verbo plurimo confirmabant fratres.

Judas autem rediit Hierosolyma, Silas permansit Antiochiæ.

Interim venit etiam Petrus Antiochiam, et aliquandiu cum Gentibus ad fidem conversis edebat.

10 L. Cum autem quidam a Jacobo venirent, Petrus subtrahebat et segregabat se; unde Paulus eum reprehendit.

Hoc tempore reprehensionem illam factam esse inde intelligo, quia Paulus indicat se fuisse Antiochiæ tunc cum Petrus illuc venit: Petrus autem non adiit Antiochiam ullo tempore, quo in ea urbe Paulus fuit, ante Concilium Hierosolymitanum: et præterea dissensus inter Paulum et Barnabam, qui Petro familiarissimus erat, hinc ortum traxisse videtur.

Et ipse, assumpto Sila, qui interfuit Concilio Hierosolymitano, perambulavit Syriam et Ciliciam, confirmans fratres, tradensque iis dogmata, quæ erant decreta ab Apostolis, xv. 41. xvi. 4.

Pervenit autem in Derben et Lystram, ubi Timo-

theum discipulum inveniens, circumcidit, et secum abduxit, xvi. 1. Æræ vulg. L. Claudii 10

Dein peragrat Phrygiam et Galatiam, et per Mysiam venit Troadem, ubi se illi comitem adjunxisse indicat Lucas, xvi. 10. Qui antea etiam Antiochiæ cum Paulo fuit, et jam eum Troade assecutus est; ut colligere licet ex Act. xi. 28. Ubi Codex Cantabr. habet *συνεστραμμένων δὲ ἡμῶν* ab anno igitur xliii. per octennium discipulus fuerat Antiochiæ. LI. 11

Troade transit in Macedoniam.

Moratur Philippis.

Inde itinere facto per Amphipolin et Apolloniam, venit Thessalonicam, ubi diu prædicat.

Inde missus est Beræam, ubi aliquandiu moratur. LII. 12

Interim Judæi hoc anno ineunte a Claudio Roma pulsi sunt. Anni hujus expulsionis solus Orosius diserte meminit, lib. vii. c. 6. his verbis: "Anno ejus- "dem, scil. Claudii, nono expulsos per Claudium urbe "Judæos Josephus refert:" sed hæc aperte falsa sunt: nihil enim Josephus de anno nono Claudii, imo nihil omnino de expulsione Judæorum, circa hunc temporis tractum refert; neque ullius Judæorum tumultus ad eum annum meminit Tacitus.

Sed Josephum nominat Orosius, ut conjungat hanc historiam cum tumultu quem refert Eusebius ex Josepho. Hist. Eccl. ii. c. 11.

Præterea Orosius prochronismi manifesti reus hic tenetur, ejusque prochronismi causa satis aperta est. Dixerat enim "Anno Claudii quinto inter Theram et "Therasiam insula emicuit;" quæ habuit ex Eusebii Chronico: at constat hoc contigisse anno Claudii sexto jam exeunte.

Pergit Orosius, "Anno ejus septimo sub procuratore "Judææ Cumano Hierosolymis seditio in diebus azy-

Claudii 12 Æræ vulg. LII.

"morum exorta est." Quæ etiam ex Eusebii Chronico habuit; sed et ea vera non sunt: non enim septimo Claudii anno, Cumanus, sub quo ait seditionem illam extitisse, sed Tiberius Alexander procurator Judææ fuit: neque Cumanus procurator fuit ante mortem Herodis regis Chalcidis [b], qui anno Claudii octavo obiit [c]: interesse igitur paschati Cumanus tanquam procurator non potuit, ante annum Claudii nono. Sed nec eo anno seditio a Josepho memorata contigit, sed anno Claudii undecimo, quo tempore Quadratum scimus Syriæ fuisse præsidem: et cum Romæ cognita est, nulla illius Romanos cura tangebat, cum ad solos Judæos calamitas illa pertinebat: sed quæ illa paulo post sequuta sunt, Romanos maxime tangebant. Nam eo anno Stephanum Cæsaris servum latrones aggressi, omnes ejus sarcinas diripuerunt [d], et tandem milites Romani cæsi sunt: hæc commemorat non tantum Josephus, sed et Tacitus, lib. xii. c. 54. "Cumanus et "Felix, gliscente pernicie, cum arma militum inter-"jecissent, cæsi milites sunt; arsissetque bello pro-"vincia, ni Quadratus Syriæ rector subvenisset." Et præterea notat Tacitus hunc tumultum post illum sub Caio proximum fuisse, ideoque sub Claudio primum.

Claudius, "causis rebellionis auditis," ineunte anno regni sui duodecimo Judæos urbe expulit; eodem, opinor, tempore, quo "de mathematicis Italia pellendis "factum senatus-consultum atrox et irritum," ut ait Tacitus, lib. xii. c. 52.

Expulsio autem Judæorum ex urbe non fuit ex senatus-consulto, sed tantum ex edicto Claudii; unde Tacitus illius expulsionis nusquam meminit [e].

[b] Joseph. Bell. Jud. ii. xii. 1. Antiq. xx. v. 4.
[c] Antiq. xx. v. 2.
[d] Joseph. Bell. Jud. ii. xii. 2.
[e] Meminit Suetonius in Claud. c. 25.

S. Paulus Berœa missus est Athenas, unde statim mittit Timotheum, ut visat Thessalonicenses, 1 Thess. iii. 1. ubi diu moratur. Athenis venit Corinthum: et *inveniens quendam Judæum nomine Aquilam, Ponticum genere, qui* NUPER *venerat ab Italia, et Priscillam uxorem ejus, eo quod præcepisset Claudius discedere omnes Judæos a Roma, accessit ad eos*, Act. xviii. 1, 2. *Nuper* sane, προσφάτως, quia hoc ipso anno ineunte edictum Claudii prodierat. Æræ vulg. LII. Claudii 12

Post reditum Timothei ex Macedonia scribit priorem ad Thessalonicenses Epistolam, 1 Thess. iii. 1, et 6.

Hoc tempore, ut videtur, Paulus multa de Christianis Romanis audierat, et ex eo valde concupivit Romam videre, Deum sæpe precatus ut aliquando illuc mitteretur, Ep. ad Rom. cap. i. 9, 13. et cap. xv. 22, 23.

Cum Cumanus jam condemnatus esset[f], Felix a Claudio procurator Judææ rursus factus est; quam cum jure gladii provinciam una cum Samaria et Galilæa administraret. LIII. 13

S. Paulus Corinthi coram Gallione Achaiæ proconsule sistitur. Erat hic Gallio frater senior Annæi Senecæ; unde colligi potest, hoc tempus idoneum fuisse, quo Procos. fieret. Tota Senecarum familia Claudio maxime infensa fuit, quod Annæum gravi, et diuturno exilio mulctasset: a quo tandem liberatus est anno Claudii nono, Pompeio et Veranio Coss. ut tradit Tacitus, lib. xii. c. 8. Et statim factus est Senator. Sueton. in Nerone cap. 7[g]. Eique Domitius ab Agrippina traditur instituendus. Anno Claudii decimo Domitius in familiam Claudii et nomen Neronis

[f] Joseph. Antiq. xx. vi. 3. Tacit. Ann. xii. 54.

[g] "Agrippina veniam exilii pro Annæo Seneca, simul præturam impetrat." Tacit. in loc. cit.

Claudii 13 Æræ vulg. LIII. transit. Antistio et Suilio Coss. Tacit. xii. cap. 26. Annæus cum semper observasset Gallionem honorum maxime cupidum esse, curavit ut ille Cos. suffectus esset anno, ut videtur, undecimo, et statim Procos. fieret anno Claudii duodecimo exeunte: Junio et Haterio Coss. et quidem Achaiæ. Sic enim interpretor Senecam, ep. 104. " Istud mihi in ore erat domini mei " Gallionis, qui cum in Achaia febrem habere cœpisset, " protenus navem ascendit, clamitans, Non corporis " esse sed loci morbum." Fratrem enim majorem, postquam consul et proconsul fuisset, dominum appellavit.

S. Paulus a Gallione dimissus permansit Corinthi dies multos: ubi scribit secundam ad Thessalonicenses Epistolam, imperante adhuc Claudio: quod observandum, ne concludamus, *qui nunc tenet*, fuisse Neronem, 2 Thess. ii. 7. ut Hieron. ad Algasiam, Ep. 121. §. 12[h].

14 LIV. Initio hujus anni, postquam Corinthi per annum et dimidium prædicasset, navigat Ephesum, et relictis in ea urbe Aquila et Priscilla, post paucos dies inde pro-

[h] Nescio an recte dicatur S. Hieronymum, *qui nunc tenet*, intellexisse de Nerone; id enim ipse et alii veteres accipiebant absolute de imperio Romano: ut Augustinus de Civ. Dei xx. 19. Chrysostomus in Comment. ad locum. At Neronem designari putat Hieron. per τὸ μυστήριον τῆς ἀνομίας· quemadmodum et Chrysostomus. Longe aliam viam inierunt recentiores plerique. At certe dubitari potest, annon melius judicarint antiqui personam quandam individuam hic innui. Est enim locutio solennis de hominibus perditis et fraudulentis; quomodo de Antipatro Herodis filio Josephus, Bell. Jud. i. 24. 1. τὸν Ἀντιπάτρου βίον οὐκ ἂν ἁμάρτοι τις εἰπὼν κακίας μυστήριον. Et quidni D. Paulus ita designaret primum illum gentilium persecutorum, quo imperante ipse cum D. Petro esset martyrium subiturus, sicut utrique Dominus significaverat? De clausula unica v. 7. hæc quæstio est: quod enim attinet ad totam hanc de Antichristo prophetiam, nobis *visus adhuc procul, et apparebit in finem, et non mentietur.*

fectus est Cæsaream, unde ascendit et salutavit Ecclesiam et descendit Antiochiam, Act. xviii. 22. Æræ vulg. LIV. Claudii 14

Quo temporis tractu venit Apollos Ephesum, et a Priscilla et Aquila melius edoctus, inde profectus est Corinthum.

Paulus autem Antiochia transiit per Galatiam et Phrygiam, et cum Apollos esset Corinthi, venit Ephesum, Act. xix. 1.

Ubi discipulos quosdam baptizavit.

Inde prædicavit in synagoga per tres menses.

Claudio Imp. defuncto iii. Id. Octob. Nero succedit. Neronis 1

Primo Neronis anno, Claudius Felix a Nerone donatus est præfectura, quam sub Claudio obtinuerat, demptis aliquot tantum urbibus, Abila et Juliade, Tarichæa et Tiberiade, quas regno Agrippæ addidit Nero: Εἰς δὲ λοιπὴν Ἰουδαίαν Φήλικα κατέστησεν ἐπίτροπον, Joseph. de Bell. Jud. lib. ii. cap. 13. Et Felix qui tempus præfecturæ suæ sub Claudio in obtinenda uxore Drusilla fœminarum pulcherrima consumpserat, administrandæ provinciæ jam diligenter incumbit: ac primo principem latronum Eleazarum, qui per xx. annos provinciam vexaverat (ab illo, opinor, tempore, quo Samaritanos in apertum bellum prorumpentes Pilatus profligavit, et multis occisis, reliquos in fugam vertit, A. D. xxxv.) captum in vinculis Romam misit, et magnam latronum multitudinem cruci suffixit, atque ita totam regionem pacavit. Hoc primum κατόρθωμα sub Nerone, ut diserte tradit Josephus, lib. xx. cap. 7, 8. et Bell. Jud. ii. 13, 2. LV.

Paulus disserit in schola Tyranni per biennium. 2

S. Petrus venit Corinthum, cum ibi esset Apollos, ut patet ex Epistola Clementis.

Neronis 2 — Æræ vulg. LVI. Ex eo tempore, quo pacata regio est, sicarii in urbe orti sunt, contra quos Felix nihil fecit [i].

Sed Jonathanem (qui unus ἐκ τῶν ἀρχιερέων fuit) nimis libere eum reprehendentem a sicariis occidi curavit. Et post eum multi a sicariis illis Hierosolymis occisi sunt, festis præcipue diebus [k].

3 Paulus disserit in schola Tyranni.

LVII. Seductores quidam fanatici populum sub prætextu religionis in desertum congregabant, promittentes Deum eis ostensurum signa libertatis. Hos Felix, quos tanquam semina defectionis esse putabat, armis oppressit [l].

Paulus substitit in Asia.

Unde præmisit Timotheum cum Erasto in Macedoniam.

Apollos cum aliis fratribus Corintho venit ad Paulum, per quos Corinthii miserunt Epistolam.

Scribit primam ad Corinthios Epistolam, cum Sosthene, respondens Epistolæ Corinthiorum.

Scribit Epistolam ad Galatas.

Per Demetrium Epheso pellitur. Act. xx. 1.

Asiam relinquens, postquam per triennium ferme totum ibi laborasset,

Venit Troadem. Inde transit in Macedoniam.

Inde scribit secundam ad Corinthios Epistolam.

Ex Macedonia proficiscitur in Græciam.

Paulus Corintho scribit Epistolam ad Romanos.

4 LVIII. Felix Ægyptium Magum cum suis ad montem Oliveti profligavit [m].

Paulus redit ex Græcia in Macedoniam.

Per dies azymorum manet Philippis.

[i] Joseph. Bell. Jud. ii. 13. 3. [k] Antiq. xx. 8. 5. [l] Ibid. [m] Antiq. xx. 8. 6.

Venit Hierosolyma cum collectis post Pentecosten, mense Junio: ubi tumultu concitato, morte eum eripiens, tribunus quærit, *Nonne tu es Ægyptius, qui ante hos dies tumultum concitasti et eduxisti in desertum quatuor millia virorum sicariorum?* Æræ vulg. LVIII. Neronis 4

Ægyptius enim ille, sociis oppressis, salutem sibi fuga quæsierat, Jos. xx. 8. 6. Ὁ δὲ Αἰγύπτιος αὐτὸς διαδράσας ἐκ τῆς μάχης ἀφανὴς ἐγένετο.

Ad synedrium adductus cum Anania, Nebedæi filio, qui adhuc fuit pontifex, orationem habuit, Act. xxiv.

Coram Felice Cæsareæ accusatur: respondens autem ait, *Ex multis annis te esse judicem genti huic sciens bono animo pro me satisfaciam*, xxiv. 10. Hi autem anni multi erant quinque cum dimidio, ex quo Judaicæ genti judex impositus est a Claudio: unde longam sub eo pacem et πολλὰ κατορθώματα illi genti facta agnoscit Tertullus, quæ sigillatim commemoravimus ex Josepho.

S. Paulus in vinculis Cæsareæ detinetur.

Coram Drusilla iterum auditur.

Magi quidam et latrones Judæos ad libertatem hortantur, mortem illis minitantes, qui parerent Romano imperio: et hoc bellum indies ingravescebat, Jos. Bell. lib. ii. c. 13. 6.

Paulus detinetur Cæsareæ in libera custodia, Felice sperante, quod pecunia daretur a Paulo: *Propter quod et frequenter accersens eum loquebatur cum eo.* LIX. 5

Dum magi et seductores populum per regionem contra Romanorum imperium sollicitant, inter Syros et Judæos gravis orta est seditio Cæsareæ, quam armis comprimere conatus est Felix, multique a militibus cæsi sunt, sed interventu nobiliorum Judæorum milites continuit. Josephus, Bell. Jud. ii. 13. 7.

Felix, manente adhuc seditione inter Syros et

Neronis 6 Æræ vulg. LX. Judæos, nobiles utriusque partis electos misit ad Neronem de jure disceptaturos. Josephus de Bell. Jud. ii. 13. 7.

Quinetiam sacerdotes quosdam ob levem quandam culpam vinctos Romam misit. Jos. in Vit. 3.

Tum vero Festus successor Felici datus est. Jos.

Felix autem *biennio expleto*, ex quo Paulus accusatus est, *accepit successorem Porcium Festum; volens autem gratiam præstare Judæis, reliquit Paulum vinctum*, Act. xxiv. 27.

Primores Judæorum post decessum Felicis Romam profecti sunt eum accusaturi; dedissetque omnino pœnas, nisi Nero eum donasset precibus Pallantis, quem tum maxime in pretio habuit. Joseph. lib. xx. c. 8. 9.

Hinc colligunt viri docti non diu ab initio imperii Neronis Felicem Romæ accusatum, precibus Pallantis donatum, quia Pallas Neroni in pretio non erat diu post imperium ejus: vel secundo igitur, vel tertio, vel quarto imperii ejus anno Festum Felici successisse volunt. Mihi vero id, quod huic sententiæ contrarium est, vel inde colligendum videtur; nempe Neronem non nisi diu post initium imperii sui Pallantem in pretio habuisse. Nam ipso statim initio imperii Neronis, tædium sui moverat Pallas. Tacit. xiii. 2. Secundo imperii anno ineunte, a cura rerum demotus est, cap. 14. Tertio ineunte, læsæ majestatis reus fit, et cum absolutus esset, innocentia ejus grata non erat, cap. 23. Quarto imperii anno Nero Poppææ amore capitur; Agrippina contemnitur, tanquam ad libita Pallantis provoluta. Quinto, Agrippina ipsa occiditur, et sic odii Pallantis apud Neronem, postquam potentia exutus est, unica causa sublata est. Post Agrippinæ cædem nulla Pallantis apud Neronem offensio memo-

ratur. Nono tandem imperii anno veneno tollitur nullius criminis reus, nullius novæ apud Neronem offensionis, (non enim ille, sed Doryphorus nuptiis Poppææ adversatus est;) sed ex arbitrio Tigellini, ac tantummodo quod immensam pecuniam longa senecta detineret. Tacit. xiv. 65. Qualis fuit paulo ante accusatio Senecæ, tanquam ingentes et privatum modum evectas opes adhuc augeret. Tacit. xiv. 52. Quidni igitur sexto Neronis anno jam exeunte, tanta Pallas apud eum gratia floreret, ut fratrem suum, quem Nero ipse procuratorem fecerat, a paucis Judæis accusatum liberaret? Æræ vulg. LX. Neronis 6

Cum Festus venit in provinciam, Cæsarea tertio die Hierosolyma attigit; ubi Judæi Paulum accusant. Festus se eos auditurum promittit, postquam Cæsaream regressus fuerit. Post dies decem, die undecimo a Festo auditus Cæsarem appellat. Et cum dies aliquot transiissent, venit Agrippa Cæsaream, Act. xxv. 13. Et cum plures dies ibi commoraretur, Paulus coram Agrippa producitur: et dimissus tunc fuisset, si non appellasset Cæsarem, Act. xxvi. 32.

S. Paulus postea missus est Romam, et post dies multos ejectus est in Melitam insulam. 7

S. Paulus postquam per tres menses Melitæ hyemasset, per Syracusas, Rhegium et Puteolos, Romam venit, mense Februario, Neronis septimo. LXI. 7

Cum Romam venerunt, reliqui in vinculis a centurione traditi sunt τῷ στρατοπεδάρχῃ, præfecto prætorio, qui tunc unus erat, scilicet Burrhus. Anno enim sequenti Burrhus mortuus est, et duo facti sunt præfecti prætorio [n]. Vincti quidem ex provinciis ad præfectos prætorii mitti solebant. Trajan. ad Plin. Ep. 65.

[n] Tacit. Annal. xiv. 51.

Neronis 7 Æræ vulg. LXI. Paulo autem permissum manere sibimet cum custodiente se milite, Act. xxviii. 16.

Sicariis Judæam ac præcipue Hierosolyma infestantibus, impostor quidam salutem promisit omnibus, qui ipsum sequi vellent in desertum; Festus autem militaribus copiis eos omnes oppressit. Jos. xx. 8. 10.

Interim Agrippa ædificat domum valde amplam in regia prope porticum, unde perspexit quæ circa templum facta sunt.

8 Ob hoc primores Hierosolymitani erexerunt altum parietem, qui non tantum regii triclinii, sed etiam occidentalis porticus, ubi Romani festis diebus stationes habebant, prospectum arcebat. Hoc ægre ferebat Agrippa, et præcipue Festus, qui imperavit Judæis, ut parietem diruerent.

Judæi autem a Festo impetrabant, ut legati de ea re ad Neronem mitterentur.

8 LXII. Hoc anno ineunte legati decem primores cum pontifice Ismaele, et Chelcia ærarii custode ad imperatorem mittuntur.

Interim Nero anno octavo imperii sui exturbat Octaviam, et Poppæam uxorem ducit, Tacit. xiv. 60. duodecimo die post divortium Octaviæ; Sueton. c. 35.

Legati Judæorum Romam veniunt, iisque Nero permisit, ut paries staret, Poppææ jam uxori suæ gratificatus. Jos. xx. 8. 11.

Poppæa decem primores redire permisit. Ismaelem autem et Chelciam obsides detinuit.

Quod quamprimum intellexit Agrippa, loco Ismaelis Josephum Cabi constituit pontificem. Jos. ibid.

Festus moritur in provincia, mense Aprili. Agrippa loco Josephi Ananum pontificem creat.

Festo successor datus est Albinus a Nerone.

Interim Ananus concilium judicum constituit, et

Jacobum fratrem Jesu Christi, aliosque, quasi impietatis reos, lapidandos tradit. Æræ vulg. LXII. Neronis 8

Agrippa Anani loco substituit Jesum Damnæi.

Tunc Albinus venit Hierosolyma sub initio Augusti, post tres menses a morte Festi (quibus Ananus sacerdotio functus est) et statim omnem curam adhibuit, ut pacaret provinciam, interfectis multis sicariis. Jos. xx. 8.

Adfuit ille Albinus festo scenopegiæ, quo scribam Eleazari vivum ceperunt sicarii.

Ad idem festum venit Jesus quidam filius Anani, quadriennio ante bellum, et clamavit, " Væ, Væ Je-
" rusalem !"

Hoc tempore S. Pauli vincula celebria facta sunt in toto prætorio, Philip. i. 13. et nonnulli ex familia Cæsaris Christiani facti sunt.

Jesus Anani ductus ad Albinum plagis usque ad ossa laceratur, et ad singulos ictus idem vociferabat: idque per annos septem et menses quinque faciebat, donec in ipsa obsidione lapis tormento emissus eum peremit. Joseph. Bell. Jud. vi. 5. 9

Paulus, cum jam facile perspiceret se esse propediem vinculis liberandum scripsit iv. epistolas:

Ad Philippenses,
Ad Ephesios,
Ad Colossenses,
Ad Philemonem,

} in quibus ad eos se venturum scribit, et ut hospitium sibi paretur, petit.

Cumque jam per biennium in domo conducta verbum Dei libere prædicasset, Roma exiit et in Italiam proprie dictam secessit, ubi expectans Timotheum scripsit Epistolam ad Hebræos. LXIII. 9

Adveniente Timotheo ex Italia profectus est in Hispaniam, quo iturum se dixerat in Epistola ad Ro- 10

Neronis 10 Æræ vulg. LXIII. manos: et certe eam regionem vidit, quam Clemens Romanus ejus itinera commemorans appellat τὸ τέρμα τῆς δύσεως. Chrysost. Orat. 7. in S. Paulum tom. viii. p. 59. Καὶ οὐδὲ ἐνταῦθα ἵσταται, ἀλλὰ καὶ ἐκεῖθεν εἰς Ἱσπανίαν ἔδραμε.

Theodoret in Philip. i. 25. Καὶ ἡ τῶν πράξεων δὲ ἡμᾶς ἐδίδαξεν ἱστορία, ὡς δύο ἔτη τὸ πρῶτον ἐν τῇ Ῥώμῃ διήγαγε καθ' ἑαυτὸν ἐν ἰδίῳ μισθώματι· ἐκεῖθεν δὲ εἰς τὰς Σπανίας ἀπελθὼν, καὶ τὸ θεῖον κἀκείνοις προσενεγκὼν εὐαγγέλιον ἐπανῆλθε, καὶ τότε τὴν κεφαλὴν ἀπετμήθη.

Albinus procurator omni rapinæ genere provinciam vexat. Jos. de Bell. Jud. l. ii. c. 14.

Paulus navigat in Cretam.

10 LXIV. Paulus postquam in Creta verbum Dei aliquandiu prædicasset, et ecclesias constituisset, Titum episcopum ejus loci ordinavit, eumque ibi reliquit, ut quæ ipse non fecerat, ille superdisponeret et ordinaret, constitueretque per civitates presbyteros secundum Apostoli διατάξεις, Tit. i. 5.

Paulus e Creta cum Timotheo in Judæam navigat, Heb. xiii. 23.

Hoc anno Romæ execrabilis illa persecutio Christianorum orta est.

Nero Albino Florum successorem dat.

Josephus, post annum ætatis vigesimum sextum, Romam navigat, ut sacerdotes quosdam sibi familiares, quos Felix vinctos Romam miserat, liberaret. Romam autem illos miserat Felix ineunte anno lx. cum jam annum ageret Josephus vigesimum tertium, et inter eum et hos sacerdotes familiaritas intercesserat per ferme quadiennium: unde duratio Felicis in officio procuratoris optime confirmatur. Nam si sub initio imperii Neronis, ut volunt, hi sacerdotes a Felice missi fuissent, familiares Josephi dici non poterant. Tunc

enim ipse vix expleverat annum ætatis octavum decimum; et tunc in deserto vixit cum Bano quodam, quocum ibi versatus est ab anno ætatis suæ sexto decimo per triennium. Ita Josephus in Vit. init. Æræ vulg. LXIV. Neronis 10

Paulus e Judæa in Asiam venit. Ubi Timotheus Ephesum venit. Ipse autem Colossenses visit, quos ante nunquam viderat, et apud quos permanere statuerat, ut patet ex Ep. ad Philemonem, cum Apphia dilecta et Archippo commilitone suo peculiariter scripta; qua illum sic alloquitur, *Para mihi hospitium, nam spero per orationes vestras donari me vobis*, ver. 22.

Florus venit in provinciam, cujus præfecturæ anno secundo bellum cœpit. 11

Paulus jam profecturus in Macedoniam jubet Timotheum permanere Ephesi, 1 Tim. i. 3. Nam cum antea ter tantummodo profectus esset in Macedoniam, in nulla ex tribus profectionibus illis jussit Timotheum Ephesi permanere.

Non prima; tunc enim Timotheum secum assumpsit: non secunda; nam ante eam profectionem Timotheum præmiserat in Macedoniam. Non tertia; tunc enim habuit eum in itinere comitem.

Mox priusquam Asiam relinquit, excommunicat Hymenæum et Philetum.

Josephus opera Poppææ sacerdotes vinculis liberat.

Paulus profectus in Macedoniam apud Philippenses moratur, Philip. i. 25, 26. et ii. 24. LXV. 11

Josephus a Poppæa multis muneribus donatus redit in Judæam, ubi videt omnia sub Floro ad bellum tendentia.

Paulus scribit primam ad Timotheum Epistolam.

Paulus scribit Epistolam ad Titum, cum secum haberet Arteman et Tychicum.

Chrysost. in Proœm. Δοκοῦσι δέ μοι χρόνοι εἶναι μέσοι

Neronis 11 Æræ vulg. LXV. τινὲς, καὶ ἐν ἀδείᾳ Παῦλος ὢν γράφει ταῦτα, οὐδὲν γὰρ περὶ πειρασμῶν φησι. Quam ἄδειαν Theophylactus etiam agnoscit, indeque colligit hanc Epistolam scriptam esse ante illam ad Timotheum, nempe secundam.

12 Paulus hyemat Nicopoli in Epiro, non in Macedonia, ut subscriptio, aut in Thracia, ut Chrysostomus et Theodoretus, quod recte observavit Doronæus, p. 544. quem tamen rejicit Hen. Savilius minus recte assentiens Chrysostomo et Theodoreto, " utpote de re sibi comperta, et urbe vicina loquentibus." At Chrysostomus eas homilias habuit Antiochiæ, quæ longe a Thracia dissita est, non Constantinopoli, ut recte observavit Halesius.

LXVI. Paulus Nicopoli petit Corinthum.

Et cum Corintho decessit, ibi reliquit Erastum, 2 Tim. iv. 20. Sic enim ibi monet Timotheum, *Erastus mansit Corinthi.* Quæ monitio scribi non potuit ad Timotheum in prioribus vinculis: quorsum enim eum tunc moneret, Erastum Corinthi mansisse, qui cum ipso Paulo fuit eo tempore, quo Corinthi mansisse Erastus præsupponitur.

In Judæa bellum cœpit anno Neronis duodecimo, Flori secundo, mense Maio.

Nero proficiscitur in Achaiam.

13 Exercitus Cestii in Judæa funditur.

Paulus venit Troadem, ubi reliquit penulam, libros et membranas apud Carpum, cujus alibi mentio non fit. Ineptum autem est vel cogitare Paulum hæc antea Troade reliquisse, cum tot secum haberet comites, et collectas Hierosolyma perferendas, et navem ubique conduceret.

Paulus venit Miletum, ubi reliquit Trophimum ægrotantem, ut monet Timotheum, 2 Tim. iv. 20. Quod spectare non potest tempus illud, quo Mileti fuit, ante-

quam Romam missus est: tunc enim Trophimus una cum Paulo Hierosolyma venit, Act. xxi. 29. Æræ vulg. LXVI. Neronis 13

Paulus, cum per biennium et amplius persecutio Romæ antea cessasset, et jam Nero in Græcia esset, Romam petit. Sed Romæ invenit alterum Neronem. LXVII.

Et quoniam priora ejus vincula in prætorio celebria erant ante primam persecutionem; ideo cum reliquis Christianis notior esset, in carcerem conjicitur et arcta custodia tenetur; non ut antea in domo conducta omnibus nota: unde Onesiphorus, non nisi postquam *sollicite quæsivisset, invenit eum*, 2 Tim. i. 17.

Paulus Romæ e carcere in discrimen vitæ vocatur ab altero Nerone, et apologiam habet sive *defensionem suam*, vel *sui*, quod in prioribus vinculis factum non est; ubi habuit tantum *defensionem et confirmationem evangelii*, adversus Judæos scilicet.

In qua defensione tantum erat et Pauli et suorum periculum, ut omnes sui eum desererent, et nemo illi adesset, 2 Tim. iv. 16. sed ereptus est ex ore *leonis*, 17. nempe Helii Cæsareani, cui omnes in urbe et Italia, Nero Græciam petens ut deditities tradiderat, facta ei potestate bona proscribendi, in exilium mittendi, et plebeios, et equites senatoresque occidendi etiam inconsulto Nerone: *οὕτω μὲν δὴ τότε ἡ τῶν Ῥωμαίων ἀρχὴ δύο αὐτοκράτορσιν ἅμα ἐδούλευσε, Νέρωνι καὶ Ἡλίῳ*, ut observat Dio, lib. lxiii. p. 720.

Tunc *illi Alexander ærarius multa mala ostendit, et vehementer obstitit sermonibus ejus*, ver. 14, 15.

S. Paulus post hanc defensionem scribit secundam ad Timotheum Epistolam, et quidem Romæ, i. 17. et in vinculis, cap. i. 8. et ii. 9. posterioribus scilicet: nam Timotheus ipse Paulo Romæ aderat in prioribus; et cum eo scripserat Epistolas, in quibus Apostolus significavit se brevi vinculis liberatum iri. In hac autem

Neronis 13 Æræ vulg. LXVII. idem significat Timotheo, *se jam delibari, et tempus resolutionis suæ instare*, cap. iv. 6. Et *liberabit me*, inquit, *Dominus*, non a vinculis, sed *ab omni opere malo, et salvum faciet in regnum suum cœleste*, ver. 18.

14 Helius festinat in Græciam, ut Neronem reducat in Italiam, quo septimo die perveniens imperatorem terruit, exposita gravi conspiratione in urbe facta.

LXVIII. Unde Nero in ipsa hyeme Græcia provectus venit in Italiam, mense Januario, ut videtur.

Nero manet in Italia, necdum Romam venit.

Neapoli in Campania, motum Galliarum, qui paucis post Kalendas Martias diebus cœperat, audivit " die " ipso quo matrem occiderat," circiter Martii 21. " adeoque lente et secure tulit, ut per octo continuos " dies non rescriberet cuiquam, non mandaret quid aut " præciperet: urgentibus dein aliis super alios nunciis " Romam prætrepidus rediit" sub initio Aprilis, " cre- " densque expeditionem necessariam Coss. ante tempus " privavit honore, atque in utriusque locum solus iniit " consulatum." Sueton. cap. 40—43.

S. Paulus, cum Petro, ultimo Neronis anno martyrium facit. Factum autem id est sub præfectis in urbe, ut testatur Clemens Romanus[k], absente scilicet Nerone, Februarii die 22.

De mense et die testis est Sylvius in calendario, " viii. Kal. Martias. Depositio S. Petri et Pauli."

Nero seipsum occidit Junii ix.

[k] Ep. c. 5. *μαρτυρήσας ἐπὶ τῶν ἡγουμένων.* Vid. Dissert. i. de Success. Prim. Rom. Episc. c. viii. 9.

ORATIONES SEPTEM

IN COMITIIS PUBLICIS ACADEMIÆ CANTABRIGIENSIS HABITÆ:

ACCEDIT DE REGIMINE MONARCHICO DISPUTATIO SINGULARIS.

The first of the following Orations stands third in the transcripts of the Rev. James Stones: but I have placed it first, because it is evidently the first in chronological order, being the learned Author's Inaugural Address on his public entrance on the duties of Lady Margaret's Professor; in which he succeeded Dr. Peter Gunning, shortly after Gunning's election to the Regius Professorship, which was on June 22, 1661. (Kennett's Register, p. 600.)

Consequently we may date this Oration as pretty certainly delivered on the following day of the Cambridge Commencement, Tuesday, July 2, 1661; when, as I am obligingly informed by the Registrar of the University, the Rev. Jos. Romilly, (on the authority of Buck's MS. Book of Ceremonies, drawn up in 1665,) it was the custom for the Lady Margaret's Professor to preside as Moderator of Divinity in St. Mary's Church; which was used for the Acts on Commencement Monday, and for the Creations on the following day, till the building of the present Senate-house, about the year 1740. On this occasion, says Buck, "the Moderator beginneth "with a prayer and a short speech." The prayer used by Pearson will be found prefixed to the Lectures on the Divine Attributes.

It appears from the opening address, that Lord Chancellor Clarendon was present. Who was the "Reverend Father in Christ," apparently a Bishop, and friend of Archbishop Ussher's, I am unable to offer any probable conjecture. See Oration V.

ORATIO I.

(Inauguralis, habita A.D. 1661.)

REVERENDE D. Procancellarie, Honoratissime Comes, Reverende in Christo Pater, horum Comitiorum ingens decus et ornamentum, qui nobis revocas gratissimam memoriam Reverendissimi Archiepiscopi Armachani, nostris temporibus horum Comitiorum benignissimi Inspectoris:

Tuque Dom. Cancellarie hujus regni, et alterius Academiæ ornatissime Fili:

Si unquam mihi animum præsentem, ingenium sagax vividumque, eloquentiæ vim divinam facultatemque, linguam expeditam, et fortia latera exoptarem, hoc potissimum tempore, ardentibus votis hæc omnia efflagitarem, quo, coram frequentissimo celeberrimoque conventu, et hoc concursu hominum literatissimorum, duplici officio impar prodeo, et debitæ gratitudinis, et impositæ professionis: quarum altera me constringere videtur, altera prosternere; hæc me devinctum penitus tenet; illa urget prostratum atque provolutum.

Quapropter, ut a tam recentis beneficii vinculis, manus meas quam primum expediam liberemque, vobis, purpurati S. Theologiæ Professores, vobisque, in eadem facultate Baccalaurei, quibus Domina Margareta potestatem indulsit liberrimis suffragiis eligendi prælectorem suum,

vobis, inquam, universis, qui me in hoc lumen literarum protraxistis, et in hac professoria cathedra collocastis, gratias inpræsentiarum ago, quas possum, maximas, habeoque etiamnum intra grati pectoris penetrale in æternum permansuras.

Neque enim leve aut vulgare beneficium est, tot tantisque viris aliquid debere, ubi vel ipsa obligatio felicitati deputanda est: neque exile donum est, a tam sacris manibus aliquid accipere, quicquid tandem, aut quantulumcunque id sit quod accipias. Tanto autem, in celeberrima academia, tamque honorifico muneri, a viris gravitate, prudentia, auctoritate præstantibus eligi, assignari, præferri, id vero superat quicquid a me dici potest; vereor etiam, vereor, auditores, ne et superet quicquid a me agi, quicquid ad hanc Spartam ornandam fieri poterit, quicquid conatus, studia, labores, vigiliæ meæ possint aut perficere aut promittere, imo vel audere. Quid quod illa cathedra a vobis data atque concessa, cum sit ipsa per se satis præclara, et antecessorum nostrorum splendore conspicua, tamen dignitate tituli sui magis inclarescat, ut originis nobilitate superbiat; quippe quæ Dominæ Margaretæ, h. e. illustrissimæ heroinæ, pietate fundata, sumptu nutrita, nomine insignita sit?

Hæc erat illa Richmundiæ, Derbiæque, Comitissa, Ducis Somersetensis unica, et ex asse hæres, natalibus clara, pietate spectata, prole felicissima. Illa est, illa quæ cathedram nostram fixit, quæ Professionem Theologicam fundavit; illa, inquam, non dicam, duo collegia condidit, et sane præclara, parum hoc est, illud dicam, regnum Angliæ stabilivit, rempublicam statuminavit, nunquam interituræ pacis fundamenta jecit. Peperit enim, post partum Virginis inter beatissimas mater, Henricum VII. albæ rubræque rosæ, summa cum pul-

chritudine, conjunctorem. Nulla ante in candore innocentia, nulla in rubore pudicitia; rosarum utraque, dum separata, spinis involuta est, bellis horrida; aut hanc morte pallidam, aut illam sanguine rubicundam diceres. Postquam conjunctæ sunt, inimicitiæ sublatæ, tumultuantes tituli compositi, civilis belli faces extinctæ, pax, ubertas, concordia, atque indubitata juris regii successio, restitutæ. Quid pulchrius? quid venustius? quid huic fluctuanti insulæ fortunatius? Necdum tamen didicistis, Academici, quid nobis Domina Margareta peperit: ab illa accepimus Jacobum, regum sapientissimum, ab illa Carolum I. martyrum sanctissimum, ab illa Carolum denique II. divinæ providentiæ miraculum. Quippe Henricus ille VII. nostræ heroinæ filius, rosæ, per uxorem, rosam, per filiam adjunxit carduum. Quicquid igitur Carolus noster ex vicina Scotia per Carolum patrem attulit, a D. Margareta promanavit; quicquid ex tripudiante Gallia, per Henriettam Mariam matrem accepit, ex illustrissimo principe Johanne Gandavensi, Lancastriæ duce, consanguinitatem cum Margareta sapit; adeo ut non vereamur, vel ipsa invidia audiente, Carolum nostrum huic academiæ peculiari jure vindicare. Si Margareta nostra sit, et Carolus noster est; quicquid illa dedit, hic confirmavit; quicquid illa fundavit, hic restituit; quicquid illa condidit, hic recuperavit.

Hæc ego lubens recolo, et regni, et academiæ, et meæ imprimis cathedræ ornamenta: in hujus argumenti prolixiori explicatione, libenter tripudiat animus et exultat oratio nostra; nec vereor, ne hæc mea beneficii vestri prædicatio non grata magis quam arrogans videatur.

Cæterum non est his ornamentis semper inhærendum, neque in oratione nostra diutius triumphandum. Hoc

enim tam insigne, tam singulare vestrum beneficium, viri gravissimi, cum ad animi mei fructum atque solatium duco esse permagnum, tum ad curam solicitudinemque multo majus. Versantur enim in animo meo multæ et graves cogitationes, quæ mihi nullam partem, neque diurnæ, neque nocturnæ quietis impertiunt. Perturbatus Ecclesiæ status, exulcerati hominum animi, omnia metu, suspicione, præjudicio plena; pestis quidem publica paulisper repressa, sed manet intestina pernicies, inclusa penitus in venis atque visceribus reipublicæ; sceleratissimi perditissimique homines vivunt, non ad deponendam, sed ad confirmandam audaciam; divina humanaque jura paucis curæ, plurimis contemptui; mira rerum theologicarum facies; nulla auctoritatis acies, nulla antiquitatis veneratio; mira opinionum commenta, eaque publicæ securitatis avida; disciplina multis modis mutata, nec nisi ægerrime restituenda; patrimonium Christi, per tot annos decoctum, summa tandem[a] cum invidia recuperatum; non solum ad negligendas leges majorum, sed etiam ad evertendas perfringendasque, nati, comparati, instructi sumus. Inter has calamitates, tam populares et epidemicas, quis publicæ S. Literarum professioni honos? quæ quies? quid solatium? Video nobis, auditores, facileque præsentio, aut apertæ hominum audaciæ resistendum, aut incedendum per ignes suppositos cineri doloso.

Sed quid tempora, quid mores deploro? potius est ut ipsum officium intimius introspiciam, et, quo vos vocastis, haud invitus sequar.

Ad publicam theologiæ professionem electus et constitutus sum; cujus cum præstantiam dignitatemque considero, incredibili quadam dulcedine perfundit mirificeque delectat; cum amplitudinem difficultatemque

[a] tamen. S.

contemplor, perstringit oculos, percellit animum, abigit longe atque deterret.

Cum artes omnes scientiæque Athenis diu floruissent, cum novam sedem Alexandriæ occuparent, cum ingenia Romana toto terrarum orbe personarent, etiam tum dixit Christus ad Apostolos, *Vos estis lux mundi.* Omnes aliæ scientiæ, etiam cum maxime clarescerent, tenebris sunt involutæ, et quasi nocte quadam sepultæ. Tum sol oritur, tum primum lumine perfundimur, cum Dei cognitione illustramur; radii lucis non nisi de cœlo feriunt oculos; cæteræ, quæ artes aut scientiæ nominantur, non Athenæ sed noctuæ. Quid enim? nonne animis immortalibus præditi sumus, et ad æternitatem natis? Quæ autem philosophiæ pars perpetuitatem spirat? Quid astronomicis observationibus fiet, cum[b] cœli ipsi colliquescent? Ubi se ostendet corporis humani peritus, et medicaminum scientia præclarus, cum *corruptio induet incorruptionem?* Quæ musicæ, quæ rhetoricæ vires, cum angelorum choro et archangelorum cœtibus inseremur? Si nihil animus præsentiret in posterum, e coævis sibi scientiis aliquid solatii carpere fas esset, secumque perituris delectari: sed in hoc tam exiguo vitæ curriculo, et tam brevi, quid est, tam cito periturum, quod impleret animum, in infinita sæculorum spatia duraturum? Sola theologiæ principia, æternæ felicitatis certissima expectatione fœta, auræ divinæ particulam, cœlestis suæ originis consciam, et sempiternæ beatitudinis candidatum, satiare possunt.

Cæteræ scientiæ exiguum aliquid de mundi opifice delibant, norunt; hæc, aquilæ invecta pennis, cœli penetralia perrumpit, in ipsum Patrem luminum oculos intendit, et audaci veritate promittit, *Deum nobis aliquando videndum, sicut et nos videbimur.*

[b] cui. S.

Quantum igitur moli corporis [anima materiæ expers[c],] quantum operosæ conjecturæ divina visio, quantum brevi temporis spatio æternitas, quantum Parnasso Paradisus, tantum reliquis disciplinis theologia præferenda est.

Sed hanc severam rebus humanis necessitatem imposuit Deus, ut quæ pulcherrima sunt, sint et difficillima. Si sacrarum literarum copiam, si studiorum theologicorum amplitudinem prospicias, crederes promissionem divinam, sicut Ecclesiæ, ita doctrinæ terminos nullos posuisse.

Scriptura ipsa, quam copiosa, quam intellectu difficilis! historiæ quam intricatæ! prophetiæ quam obscuræ! præcepta quam multa! promissiones quam variæ! mysteria quam involuta! interpretes quam infiniti! Linguæ, quibus exarata est, et nobis, et toti orbi terrarum peregrinæ. Tres in titulo crucis consecratæ sunt; satis illæ erant, cum Christus moreretur, sed pluribus nobis opus est ut intelligatur. Latina parum subsidii præbet, originibus exclusa. Græcæ magna est utilitas, nec tamen illa, si pura, multum valet; nam aliam priorem semper aut reddit, aut imitatur. Hebræa satis per se obscura, nec plene intelligenda, sine suis conterraneis, Chaldaica, Arabica, Syriaca. Non est theologus, nisi qui et Mithridates[d].

Jam hæc ipsa oracula Ecclesiæ Dei sunt commendata, ad illam a Christo ipso amandamur; illa testis, illa columna veritatis. Nec est unius aut ævi, aut regionis, Ecclesia Dei: per totum terrarum orbem, quo disseminata, sequenda est; per Orientis vastissima spatia, per Occidentis regna diversissima: antiquissimorum

[c] 'Hiatus in originali.' S. Ex conjectura supplevi.

[d] Notum de Mithridate quod habet Plinius, vii. 24. "Duarum "et viginti gentium rex, totidem "linguis jura dixit, pro concione "singulas sine interprete affatus."

Patrum sententiæ percipiendæ, quorum libri pene innumeri prodierunt, et nova tamen monumenta indies e tenebris eruuntur.

Quid dicam Synodos, diversarum provinciarum fœtus? quid Concilia, e toto orbe coacta, et suprema auctoritate prædita? quid canonum decretorumque infinitam multitudinem? quorum sola notitia insignem scientiam professionemque constituit; et tamen theologiæ nostræ quantula particula est?

Quot hæreses in Ecclesia pullularunt, quarum nomina, natura, origines detegendæ: quæ schismata inconsutilem Christi tunicam lacerarunt; quo furore excitata, quibus modis suppressa, quibus machinis sublata!

Jam vero, scholasticorum quæstiones, quam innumeræ!

Ad hæc omnia subtiliter disserenda, acute disputanda, graviter determinanda, quanta philosophiæ, quanta dialecticæ necessitas! quæ leges disputandi, quæ sophismatum strophæ detegendæ!

Hæc sunt quæ me a professione deterrent, hæc quæ exclamare cogunt, *τίς πρὸς ταῦτα ἱκανός*;

ORATIO II.

(Habita, ut videtur, A.D. 1662.)

REVERENDISSIME Domine Procancellarie; Reverendi in theologia cæterisque facultatibus Professores; Hospites undecunque, ab Oxonio præsertim, gratissimi; ornatissimique dignissimique Academici:

Cum multa sint, de quibus apud vos in hoc frequentissimo conventu verba facere, et opportunum mihi satis, nec vobis injucundum esset, tum vero illud orationis argumentum prætereundum nullo modo putavi, quod officii mei ratio, et temporis opportunitas, quod Ecclesiæ salus, et reipublicæ quies, quod sacratissimæ majestatis, et comitiorum regni summa auctoritas, quod denique rei ipsius dignitas atque amplitudo postulant, efflagitant, extorquent.

Neminem aut vestrum, aut, pene dixeram, hominum, latere potest, quam fœda et luctuosa nuper rerum ecclesiasticarum facies, quam squalidus inconditusque Divini Numinis cultus extiterit; post aperta perduellium latrocinia, post pientissimi regis nefandam et execrandam necem, post direpta templa, et conculcatos ordines sacros, quam altum veteris liturgiæ silentium! quam funditus exterminatum juge sacrificium! quam

crudæ preces! quam putida et perturbata oratio! quam nulla devotio!

Cumque jam oliva pacis, non genti tantum, sed Athenis suis redderetur, cum stupendus Augustissimæ Majestatis adventus splendore suo longe lateque omnia collustraret, cum Ecclesia, e diuturno pulvere emersa, caput paulatim attollere videretur, adhuc tamen in ipso sanctuario Dei ordo nullus, nulla pacis, nulla unitatis species. Ad templum aliquod si forte accederes, quo ritu Deus coleretur plane ignorares; Ecclesiæ preces, an lectas, an refutatas audires. Adeo mentes hominum pendentes in religionis negotio, dubio libramine, atque incerto momento, sursum ac deorsum ferebantur: nunc gaudio perfusi, nunc metu perculsi, cum viderent sibi omnia, præter religionem, restituta. Unicum scilicet deerat ad spes hominum corroborandas, ad tollendos metus, ad delendas suspiciones, ad injuriarum omnium non fictam sed securam minimeque suspicacem oblivionem; nimirum ejusdem religionis aperta professio, sacrarum ceremoniarum idem usus, summusque in cultu divino consensus, non in vulgi opinionibus, sed sanctissimæ legis auctoritate stabilitus.

Etiam hoc, quamvis difficulter, effectum tamen est, summa Dei Optimi benignitate, Maximi potentia; et si quid sapimus, Academici, ab omni parte felices sumus.

Sunt tamen, qui hujus felicitatis participes esse, etiam cum possint, etiam cum debeant, nolunt: invitati renuunt, orati recusant, jussi respuunt, mandatis onerati refugiunt; neque humanitate alliciuntur, neque auctoritate commoventur. Date mihi hanc veniam, Academici, ut confidam, hoc animo affectum, hac opinione imbutum apud vos reperiri neminem. Date et vos,

hospites, quotquot adestis, et umbratiles disputationes nostras vestra præsentia illustratis, ut sperem ne vestrum quempiam ita comparatum accessisse. Quod si qui sint in hoc frequentissimo concursu hominum literatissimorum, liceat mihi affari, compellare, orationis filo paulisper retinere.

Quid autem esse arbitramini, O Viri, in his rebus mire perspicaces, quod tantam vim orationibus publicis tribuit? quid eas tam Deo gratas, tamque efficaces reddit? nonne unitas plurimorum hominum, ejusdem indigentiæ consciorum, in eadem vota consentientium, et eadem prece divinam bonitatem fatigantium? Si hoc in uno quolibet Christianorum cœtu, non idem in omnibus multo magis valet? Quomodo clementissimus Pater, qui, ubi duo vel tres sunt, præsentem se esse testatur, quomodo, inquam, negare posse putandus est, quæ omnes filii sui, in tota Ecclesia, in universis cœtibus, eodem die, eadem hora, animo uno, et eisdem verbis petunt?

Si tanta vis sit publicarum precum, si, omnibus consentientibus, vel Ninivitis pepercit Deus, quid fugitis, quid recusatis? cur vestro silentio Ecclesiæ vocem debiliorem redditis? cur suffitus nostri nubem contrahitis, et ad alienos ignes thura vestra cumulatis? Cur discrepantes formulas conditis? cur novas et inauditas oratiunculas cogitatis, qui eundem Deum colere, eadem fide imbui, in eundem Christum credere profitemini?

Quid autem? An formulas omnes despicitis, et solennes preces conculcatis? Tantamne Sancti Spiritus copiam et ubertatem vobis vindicatis, ut in novas orationes quotidie profluat, et cœtus Christianus a vestro semper ore dependeat? An ipsius Christi ora-

tionem oblivioni trademus, ut meliorem spiritum in vobis loquentem audiamus? O vanas spes et cogitationes hominum! Non admittimus Spiritum orationis adversum Spiritum unitatis.

Sunt autem fortasse inter vos, qui magis sobrie delirare videantur; quibus non omnes statæ preces, non omnis solennis sordet oratio, sed nostræ tantum, aut nostrarum aliquæ; qui non ab omnibus Ecclesiæ ritibus abhorrent, sed ceremoniis nostris bellum indicunt. Proh iniquos rerum æstimatores! alienas ecclesias admirantur, suam vituperant; foris prodigi, domi invidi; cum illis manus conserunt, cum suis æternas inimicitias gerunt; illorum nævos laudant, suorum virtutes sugillant.

Quid autem tandem est, quod cauti homines tantopere reformidant? sub qua herba latet anguis ille, ad cujus conspectum perterriti pedem retrahunt? Quid per tot annos gratæ et Deo et hominibus preces, quid innocentes ritus commeruerunt? quid candor vestium? quid crucis sigillum? quid flexio genuum? Quæ ætas tulit, quæ orbis pars vidit Christianos, quibus hæc displicuerunt? Aut, si forte displiceant, suntne tam impiæ, tam flagitiosæ, ut, quo minus inquinemini tanta superstitionis labe, potius esse ducatis Ecclesiæ auctoritatem defugere, a cœtibus Christianis secessionem facere, pastoralem curam prorsus deponere, e patrimonio Dei vos ipsos totamque familiam ejicere, prædicationi denique Verbi valedicere, qua tantopere gloriamini!

Reputate mecum paulisper, et sedatis animis, depositis odii et invidiæ stimulis, cogitate, qualis ratio villicationis sit, quam Deo reddituri estis. Ad aratrum vocati, quid respicitis? pastores ovium constituti, cur

deseritis? ad sacra munia peragenda instituti, cur non peragitis? officium quod Christus instituit, cur relinquitis? animas pro quibus mortuus est, cur destituitis? Hæc sunt quæ a vobis exiget Deus, Ecclesiæ suæ indulgentissimus Patronus, gloriæque nominis severus Vindex. Quid regeritis? quid respondetis? Scilicet, superpellicium fugimus, officium non deserimus; animas hominum ad eucharistiam præparamus, sed ut genuflectant, ferre non possumus; baptizare discipulos non recusamus, sed ad signum crucis perhorrescimus. Deus bone! qualis hæc oratio est! Quæritur de salute animarum; respondetis de candore vestium: arguitur neglectus officii vel ipsis angelis et tremendi et desiderandi; nihil habetis quod regeratis, quin signum crucis, quam tamen Christus pertulit: inobedientia maxima objicitur; et genuflexione excusatur. Siccine respondetis Deo vestro? videte, an hominum cuiquam hæc tam inepta responsio sufficiat. Non est *conscientia,* quam cum fanaticorum turba pariter prætexitis; non est *persecutio,* quam cum transfugis pontificiis crepatis.

Per illum Christum, qui nos conceptis verbis orare docuit, et Ecclesiam suam audire mandavit; per antiquorum Patrum venerandam canitiem, quæ tot precum formulas nobis derivavit, et ceremoniarum usum commendavit; per honorem gloriamque martyrum, qui similibus innutriti atque animati vitam profuderunt; per salutem Ecclesiæ, quam impeditis; per pacem reipublicæ, quam perturbatis; concipite meliores animos, ad concordiam redite, ad obedientiam revertimini, quam omni jure debetis.

Sed manum de tabula: nimium enim diu huic infelici argumento inhæsimus. Tu vero, reverende

imprimis doctissimeque Professor Regie, exsurge, et, ut hesternæ prodiisti, hodiernæ disputationis maximum ornamentum prodi. Evoca filium tuum, et experire ut lubet: nos interim, uti par est, ad tanti Gamalielis pedes sedebimus.

Q. 1. Licet viris ecclesiasticis administrare res civiles.

Q. 2. Evangelium nihil præcipit rectæ rationi contrarium.

ORATIO III.

(A. D. 1663 ?)

REVERENDISSIME Decane, atque Procancellarie dignissime; Nobilissimi Principes juventutis; Reverendi Theologiæ cæterarumque Facultatum Professores; Hospites undecunque, præsertim ab Oxonio, gratissimi; Ornatissimi, spectatissimique Academici:

Si quid sit quod monere velim, si quid consilii dare, peropportune mihi videor hodierni diei celebritatem orationis curriculo occupaturus: cum neque huic rei locus illustrior contingere potuerit, quam frequentissimus hic consessus, neque animi voluntatisque meæ incorruptior testis, quam literatissimorum virorum, et studiis nostris summe faventium, concursus.

Date igitur mihi veniam, Academici, et consilium haud importunum dandi, et parce modiceque conquerendi, et mentem cogitationesque meas paulo liberius fortasse quam par est, certe quam soleo, explicandi.

Non tamen adeo mihi ipsi placeo, aut indulgeo, non id mihi aut arrogandum aut assumendum putavi, ut de tota studiorum ratione suscipienda præcepta traderem, aut susceptam ad examen revocarem. Non nunc dialecticam, firmamentum illud ornamentumque Aca-

demiarum, neglectam, spretam, repudiatam, explosam queror; non Aristoteli jus postliminii, post tot annorum ostracismum, requiro. Infra theologiæ limites se recipiet oratio nostra: scio ex qua cathedra, ex quo suggesto, verba facio.

Neque vero nova in religione dogmata severius discutio: non retro æviternas[a], aut cœlo delapsas animas; non corpora nunquam resurrectura, et templa Spiritus Sancti, sub ergastulorum nomine, cœlo proscripta; non expiraturos ignes inferni, et vivaces flammas in fumum abituras; non infames infernalium cœlestiumque vices, et Jacobi scalam ad specus Tartareos pertingentem: non hæc opinionum portenta, toties anathemate percussa, per tot sæcula feliciter consopita; non hæc omnia nuper repullulasse ac revixisse queror[b]: illud, illud inpræsentiarum me male habere profiteor, Academici, quod in hoc rerum divinarum domicilio, quod in hac S. Literarum officina, quod etiam inter eos, qui in una theologia quasi tabernaculum vitæ suæ collocarunt, verbo dicam, quod in Academia Christiana, Ecclesiæ Christi haud ea quam oportuit ratio haberi videatur.

Cæterum, non de primitivi sæculi plane divina simplicitate, non de SS. Patrum veneranda canitie, non de veterum conciliorum indubitata auctoritate dissero; non de S. Ecclesia Catholica, quacunque in ora ac

[a] Correxeram "æternas." Sed me monuit amicus optime de literis meritus, "retro æviternæ "naturæ" legi de Deo apud Apuleium, quemadmodum Cicero de Legg. iii. 3. inter priscas Romanarum legum voces habet "ævitatem." Potuit igitur hanc formulam cum delectu adhibere Pearsonus.

[b] Some of these ancient heresies are mentioned by Edwards, in his Gangræna, part i. §. 15. 31. 32. 85. 89. 167. part ii. §. 6. part iii. §. 26. as revived by English sectaries during the usurpation. See also Bp. Hall's Mourner in Sion, in his Remains, p. 161, 162.

parte terrarum, cujus tu dignitatem, ornatissime Professor Regie, et quotidie defendis, et heri diserte, ornate, copioseque deprædicabas: sed pro hodierna nostra Anglicana Ecclesia hanc qualemcunque querelam instituo. Neque hujus hostes exagito, aut inimicos arguo; nullos in hoc literarum hospitio tales inveniri, et aliis libenter profiteor, et nobis magnopere gratulor: curam tantummodo, et affectum, et solicitudinem desidero.

Vereor enim ne sint apud nos haud pauci, qui peregrinari in aliena civitate, non in matris gremio versari videantur; qui sub *indifferentiæ* cujusdam specioso titulo, (nullis nisi pessimis temporibus probando,) conferunt se in illam studiorum rationem, quæ nihil prorsus cum controversiis sæculi præsentis commercii habeat; qui quærunt dolosum eruditionis secessum, et in Epicuri hortis, aut Academiæ spatiis, rerum divinarum scientiam investigant, et animarum, pro quibus Christus mortuus est, illic exitus, illic fata rimantur: interim, quid domi fiat, quid agat Ecclesia, quid doceat, pariter securi, et plane in theologia nostra Galliones.

Quantulum sit quod queror, vidistis; quantum quod cupio, audiatis.

Nempe [c], pro eo quo apud vos officio fungor, pro rei ipsius, de qua dicere institui, dignitate, suadeo et exhortor; pro eo quo ad hæc excitari, impelli, et accendi oportuit affectu, oro insuper atque obtestor, Academici, ut vobis Ecclesiæ Anglicanæ nomen charum et venerandum sit; ut illius doctrina imbui, disciplinam amplecti, dignitatem promovere, pericula propulsare, calumnias depellere, hostes ligare, summopere velitis, ardentissime cupiatis.

[c] pr. m. Quippe. S.

Sunt hæc, per se, honesta atque præclara; sunt et ardua quidem, et vobis plane digna. Quæcunque enim molestiæ Reformationem in rebus ad religionem pertinentibus, quamvis maxime necessariam, summaque prudentia administratam, malo quodam fato, sequuntur; eæ omnes Ecclesiam nostram premunt, cruciant, exagitant.

Qui nihil omnino reformari patiuntur, et ab ipso nomine abhorrent, ut infallibilitatis patroni, pontificis Romani satellites, præsertim matris nostræ desertores, quam impotenter fremunt! quam effrænate ferociunt! extorres nos cœlo prædicant, patria cupiunt; flammis æternis jam nos adjudicarunt, sed et alias minantur: patrimonium Christi suum esse clamitant, sibi datum, sibi debitum. Huic i gitur inhiant, hoc spe devorant, hoc votis absorbent.

E contra, qui plura reformanda esse sentiunt, quam revera sint, quos omnia mutandi, innovandique libido incessit, quibus nihil unquam satisfacere potuit, nihil poterit, qui a nobis ita dissident, ut a se invicem indies dissentiant, mathematice schismatici, et semper divisibiles; hi, suo pruritu, semper in nos irritantur, et cum inter se odium exercent, habent paratum quod in nos evomant et exonerent; neque in unum corpus unquam coalescerent, nisi ut habeant dextram quam pontificiis porrigant.

Hi utrinque exercitus instruunt, copias educunt, alas explicant, undique arma conjiciunt; nunc a fronte lacessunt, nunc a tergo petunt, nunc eminus jaculantur, nunc cominus adoriuntur. In agris, in villis, in oppidis, in urbe, in senatu, in aula petitur: insidias struunt, calumnias adornant, libellos conscribunt, argumentis pugnant, fallacias nectunt, et victoriam canunt.

Vestrum est, vestrum est, Academici, sic in hac calamitate, quasi in aliqua perniciosissima flamma, atque in communi incendio, subvenire; vestrum est argumenta convellere, libellos refutare, fallacias detegere, audaciam comprimere, veritatem defendere, Ecclesiæ patrocinium suscipere, et sartam tectam conservare. Vos estis, a quibus præcipue hæc omnia, plurimis justissimisque de causis, expectantur. Vos nati in literis, vos ardentes his studiis, vos otio diffluentes, vobis privilegia data, vobis securitas indulta.

Sunt quidem viri gravissimi doctissimique in ipso fastigio auctoritatis ecclesiasticæ collocati; experientia, consilio, moderatione, gubernandi peritia instructissimi; sed præ rerum fastidio, vel ætatis privilegio, vel negotiorum multitudine, vel denique officii dignitate, quasi rude donati, neque in hanc arenam deducendi.

Sunt etiam theologi, et prudentes, et docti, in omnes hujus insulæ, etiam inde felicissimæ, angulos sparsi: sed vel quotidianis laboribus fracti, vel populi negotiis nimis immersi, vel a libris et literatorum consortio abrepti, vel a rerum ecclesiasticarum cognitione remoti, merito se excusatos haberi volunt, et silentii veniam facillime impetrant.

Vos igitur, qui in ipsa literarum luce vivitis, qui inter librorum forulos ætatem consumitis, qui otii eruditi amœnitate abundatis, qui ad Ecclesiæ bona dignitatesque spe integra anhelatis, qui omnium votis et expectatione ad hoc ipsum opus postulamini: ne, sub materno *Academiæ* nomine, potiorem matrem, *Ecclesiam*, exuite; filios vos esse agnoscite, invocantem audite, præcipienti parete, laboranti succurrite, fatiscentem sublevate.

Si modo inclytæ gentis nostræ, si florentissimi regni vos ulla cura tangat, si quid in hac reipublicæ pace et

rerum tranquillitate cordi sit, si nuperorum motuum et calamitatum nondum oblivio occupavit; publicam fidem et religionem suscipite, retinete, defendite. Non potest pax violari, non potest imperium convelli, non potest respublica turbari, nisi prius neglecta, dein deserta, ac tandem perculsa conculcataque prorsus Ecclesia. Sunt enim hæc, præsenti hoc tempore, tam arcte connexa atque conjuncta, ut, dum Ecclesiæ paci et securitati consulitis, academiam, rempublicam, senatum, regem ipsum incolumem pariter conservetis, et cum filii Ecclesiæ, tum patres patriæ merito audiatis.

Quare, Academici, in id studium potissimum incumbite, ut et vobis honori, et reip. utilitati, et Ecclesiæ emolumento esse possitis; ne quæstiunculis quibusdam quasi cuniculis subruite, sed arcem tenete, custodem defendite.

Tu autem, Ornatissime Professor, assurgas, utriusque diei lumen; qui heri Concilia, hodie SS. Patres vindicare pergas; exorna filios tuos iis honorum insignibus, quæ decrevit mater Academia, et evoca etiam ex junioribus filiis unum, quem cupis, huic spectatissimæ auditorum coronæ maxime probatum.

Q. 1. Sacris ordinibus non rite initiati tenentur ad eos rite ineundos.

Q. 2. Non datur Purgatorium Pontificium aut Platonicum.

ORATIO IV.

(Habita, ut videtur A. D. 1664.)

REVERENDISSIME Domine Procancellarie,

Cum primum hoc professorium munus peramplum atque perhonestum, suffragiis doctissimorum virorum electus, animum adpuli, operamque meam in hac Sparta adornanda neque ingratus neque invitus collocavi; id mihi negotii credidi solum dari, ut mysteria religionis Christianæ explicarem, ut fidem semel traditam, illibatam retinerem, fideliter proponerem; ut Ecclesiæ Catholicæ auctoritatem, et Anglicanæ honorem promoverem; ut hæreses infelici necessitate pullulantes resecarem, et intestina schismaticorum certamina consopirem, sacram denique veritatem sartam tectam pro virili conservarem. Verum id aliter multo evenire intelligo, sentioque mihi esse adprime necessarium, ut locum quem occupo, ut onus quod sustineo, ut munus quod obeo, ut cathedram quam teneo, non a malevolorum injuriis, non a sciolorum ignorantia, non ab externorum invidia, sed a nostrorum docta prurigine, et erudita *libertatis* affectione tuear atque defendam.

Non ignari estis, Auditores optimi, prostare articulum religionis haud incelebrem, ab Ecclesia nostra

conditum, suprema auctoritate inter cæteros confirmatum, sed, præ reliquis omnibus, anathemate sancitum, qui in hunc modum exaratus, in hæc verba conceptus est: "Sunt et illi anathematizandi, qui "dicere audent, unumquemque in lege aut secta quam "profitetur esse servandum, modo juxta illam et lumen "naturæ accurate vixerit [a]."

Quid igitur hujus Ecclesiæ filii? quid ii qui huic articulo libere et ex animo subscripsere? quid sentiunt? quid docent? quid in publicum proferunt? scilicet doctrinam hanc, *apud liberos spiritus et intelligentes*, quales ipsi sunt, non promovere fidem Christianam, sed potius de toto religionis negotio fluctuationem, imo infidelitatem. Proh! liberos et intelligentes spiritus, tam cito, tam facile, una tantum aliorum opinione permotos, de toto religionis negotio dubitantes! Quid autem est, quod tam ægre ferunt? quid est, præ cujus scandalo velint ab omni religionis sensu recedere, et ad revirescentes nitentesque jam Epicuri hortos se recipere? Nempe id volunt: si verissimæ falsissima, si optimæ pessima par non sit religio, nulla est. Adeo Christianum ferre non possunt, nisi qui Judæum, nisi qui Mahometanum, nisi qui Idololatram, dummodo sincerum, i. e. impœnitentem, ejusdem Dei filium, ejusdem Christi cohæredem, ejusdem regni et sacerdotii participem, agnoscit et amplectitur.

O frustra profusas super Jerusalem Christi lacrymas, si quos objurgat, admittit; si quos deplorat, fovet; si quos condemnat, absolvit; si quos a terrena civitate expellit, in cœlestem recipit! O vanum S. Pauli zelum, qui anathema a Christo pro fratribus suis secundum carnem fieri, tam stupendo ac forti amore concupivit! Non opus est, sanctissime Apostole, tanta tua erga nos

[a] Artic. xviii.

charitate; erunt tecum in regno Christi fratres secundum carnem etiam Christum negantes, etiam blasphemantes: penetrasses et ipse in tertium cœlum, sed serius fortasse, si Saulus remansisses, si Paulus nunquam fuisses.

Sed hisce diutius haud immoramur. Prædicent, quantum possunt, bonitatem Dei, et de immensa Ejus misericordia et philanthropia perhonorifice sentiant, ac loquantur; non invidemus regni divini amplitudini; afferant, unde volunt, quos in cœlum evehant, qui in Ecclesiis Christi, sive catholicis sive reformatis, vix unum se invenire posse Christianum palam profitentur, qui non professionem suam, aut vita, aut corde, aut utroque negat, h. e. qui a regno cœlesti non sit certissime exclusus. Extra igitur Ecclesiam salvandos quærant, qui intra eam quenquam qui salutem assequatur non inveniunt. In diluvium retia jaciant, qui virum sanctum in arca non reperiunt: habeant erga alienos aliquid charitatis, qui erga suos nihil habent: opus est ut infideles absolvant, qui Christianos universos condemnant; ne Christus ipse, quos servare possit, non habeat.

Ferri etiam hæc fortasse possunt, Academici; at viderint, quomodo quæ sequuntur ferenda sint. Falsissimam enim religionem Judaicam, Mahometanam, idololatricam confitentur, sed divinam; mendacia esse quibus credunt, largiuntur, sed a Deo profecta; persuasiones erroneas habere concedunt, sed quibus eos inevitabiliter fixit Deus. Habent Judæi in mandatis a Deo, ut credant Christum nunquam resurrexisse, et quia credunt huic impressioni a Deo ipsis irresistibiliter factæ, a cœlo excludi non possunt. Mahometani hunc quasi apicem fidei suæ profitentur, Deum non habere Filium, gladium sibi ideo a Deo in manus tradi, ut Dei

Filium pessundent, ut Christianum nomen exterminent, ut Ecclesiam eradicent, ut id faciant, quod inferorum portæ facere non possunt. Sed Deus illis, inquiunt nostri, hanc fidem indidit, hoc mandatum dedit; proclamavit illis se sic velle coli, et illi ipsi his delusionibus credentes, tam certi sunt de hac lege Dei, ac si Deus illis facie ad faciem, ut olim Mosi, loqueretur. Prodeat igitur Manichæus cum Deorum jugo; imo, pudeat eum potius insulsæ stupiditatis, *spiritusque* minus *liberi et intelligentis*, qui non potuit clare percipere, eundem et boni et mali fontem, eandem et lucis et tenebrarum originem, veritatis et mendacii Patrem.

Quid igitur diabolum in illis regionibus agere existimant, qui hæc Deum ipsum facere contendunt? Hæccine est Christiana, de infinita Dei bonitate, sapientia, sanctitate, et veracitate sententia? Hæccine est illa idea Dei, tam certa, tam evidens, ut ex ea sola cognoscamus Deum esse? Imo vero, inquiunt, si nos essemus tam boni, tam sapientes, tam sancti, quam Deus est, possemus et nos etiam esse, cum laude, tam mendaces, quam ipsi Deum esse volunt: sed quia homines minus sunt sapientes et sancti, opus est ut illi magis veritatem colant.

Quorsum autem hæc opinionum portenta? in quem finem excogitata, deprompta, publicata? Nempe, hæc sunt fundamenta jacta ad stabiliendam *libertatem conscientiæ:* Ut qui sunt sub mandato Dei, liberi sint ab omni auctoritate humana; ut qui subjiciuntur superiori, ab inferiori potestate eximantur. Hinc, omnes principes Christiani, qui veram religionem legibus defendere, falsam sufflaminare, satagunt, pronuntiantur tyranni impii, et Deo rebelles. Hæc illa est hujus sæculi Helena, hæc illa est arbor novellæ scientiæ, quæ

" quantum vertice ad auras Ætherias, tantum radice ad " Tartara tendit."

Hæc libertas conscientiæ, his principiis suffulta, hoc spiritu animata, vim omnem religionis tollit, principum edictis nervos succidit, Ecclesiæ auctoritatem subruit, Judæorum pervicaciæ patrocinatur, Mahometis gladio viam sternit, et, quod nos impræsentiarum præcipue spectat, academiarum omnium instituta convellit.

Quorsum enim, Academici, regio ærario, aut fundatorum pia benignitate alimur? Quare adolescentes a parentum sinu curaque allicimus? quid tenellos animos, rerumque imperitos, vana spe lactamus? Cur indefessis laboribus exercendos, cur veræ doctrinæ præceptis institutisque formandos suscipimus; si veritati suus honos non constet, si mendacio par dignitas contingat, si utriusque Deus ipse æque et auctor sit et remunerator?

Si falsissima religio e cœlo descendat, si mendaciorum farrago sit voluntas Dei ab Ipso patefacta, proprie ac summo effectu promulgata; si lex Dei sit, quam neque Moses, neque Christus tulit aut probavit; si qui postremo locutus est per Filium, quotidie contra Filium loquatur; renuntiemus nomini theologorum: sint illi milites Apostoli, qui, accepta mercede, dixerunt discipulos Christi corpus suffuratos, ipsum nunquam resurrexisse: angeli, qui stationem reliquerunt, non dicantur e cœlo dejecti, sed missi, tanquam ministratorii spiritus, ad salutem gentium.

Nisi sit ex Sione salus; nisi salus quæ ex Sione, sit ex fide; nisi fides sit semel sanctis tradita; nisi fidei semel traditæ non possit subesse falsum; nisi Christus, qui est vita, sit etiam veritas et via; nisi Ecclesia sit *στύλος καὶ ἑδραίωμα* veritatis; nisi sint hæreses *ἀπωλείας*;

nisi sint schismata, quæ homines a salute abscindant; nisi conscientia erronea, non ad errorem defendendum, sed ad deponendum sit obstricta; sileant prophetarum scholæ, suspendantur gradus, auferatur munus professorium, frangantur cathedræ, dissipentur academiæ, parcatur sumptibus, restituantur reditus.

Quicquid sit, simus illius mandati apostolici memores, *φρονεῖν εἰς τὸ σωφρονεῖν*. Sit, si velint[b], philosophia libera; sit sobria theologia.

Q. 1. Christus qua Mediator est adorandus[c].

Q. 2. Subditi nulla potestate absolvi possunt ab obedientia suis principibus præstanda.

[b] Carpenterus librum edidit, cui titulus 'Philosophia Libera.' P. The title of the book referred to is, 'Philosophia Libera, duplici exercitationum decade prositа: in qua paradoxa quædam ad exercenda juvenum ingenia adversus vulgares hujus temporis philosophos susciuntur, validisque rationibus confirmantur. Auctore N. C. Cosmopolitano.' Frankfort, 1621. 12mo. Oxford, 1622, et 1636. The author was Nathanael Carpenter, B. D. Fellow of Exeter Coll. whose name is printed at length in the title of the third edition. Bp. Pearson seems to allude only to the title; as the book itself is of a harmless, somewhat sportive, character. The strange doctrines combated in this Oration must be sought from other sources.

[c] Vid. supr. Determ. V.

ORATIO V.

(Habita, ut videtur, A. D. 1668.)

PRÆSTANTISSIME Domine; Domine Procancellarie; Reverendissime ex Hibernia Præsul, Nobilissimi Principes Juventutis; Hospites undecunque, ab Oxonio præsertim, gratissimi; Ornatissimi dignissimique Academici:

In florentissimis Græciæ civitatibus, ab ipsa Iphiti præfecti et Lycurgi ætate obtinuisse legimus, ut singuli Olympiadum curriculi, celeberrimo conventu frequentarentur; quo non tantum ludi et spectacula hominum animos recrearent ac permulcerent, et corporum exercitationibus ad majora accenderent, sed etiam literarum, et artium, et ingeniorum specimina ederentur. Ibi, Lyricorum pulcherrimæ concertationes, Epicorum gravissima certamina: ibi, Herodoti Musæ cecinerunt; ibi, Hippias, et Prodicus, et Anaximenes, et Polus, prima et artis et famæ suæ fundamenta posuerunt. Ibi habita Dionis Chrysostomi de Deo splendida et tanto nomine digna oratio. Sed et nos, Academici, frequentissimo hodiernæ diei concursu Elidenses plane evadimus, et nimis vere Olympiada celebramus. Quatuor enim prorsus anni jam exacti, ex quo hæc Comitia,

quotannis agitari solita, in hac luce literatissimorum hominum exposita et propalata sunt. Non hoc nobis silentium indixit aut belli fatalis facies, aut imperitorum invidia, aut obtrectatorum insolentia: et nostra, et regni scelera in nos incubuerunt; de cœlo tacti sumus; funesta pestis, qua nullum infensi Numinis manifestius argumentum, aut visceribus inhærens hisce sedibus exturbavit, et profugos palantesque longe arcuit, aut, etiam cum deferbuisset, non minus exterruit, quod confertos et constipatos iterum invasura videretur. Hæc tam diuturni silentii deploranda quidem, sed justa excusatio [a].

Nunc Divini Numinis benignitas, semper maxima, etiam cum disparet, clarior enitet, et ad pristinas studiorum exercitationes invitat, allectat, impellit. Suus honos literis redditur, sua securitas restituta, dignitas redintegrata est, et reliquarum quidem artium auctoritas et libertas eadem; theologia, quæ cum Dei providentia maxime conjuncta est, quemadmodum de præteritis solicita esse debuit, ita, ut de futuri temporis eventu, non est cur admodum secura videatur.

[a] It appears that the plague, which visited London so fatally in 1665, was prevalent at Cambridge both in that and the following year. Many notices of "the sicknesse" occur in the Conclusion-Book of Trinity College from August, 1665, to December, 1666, with Pearson's signature as Master; as the following:

"June 20, 1666. Agreed by "the Master and Seniors, that "the Tutors and Pupils which go "along with them, shall be "allowed their commons from "the time they go out of the "College, till they be ordered to "return again."

"Agreed also, that all Fellows "or Scholars, who shall remove "from the College after Tues-"day the 19th of June, shall be "looked upon as present at the "dismission, if the College be "dismissed, and so shall receive "allowance for their commons "for the first month, as well as "those which are then present."

"Jo. Pearson."

See also a letter of Bp. Gunning's, and other notices, in Darnell's Mem. of Basire, p. 264. and 254—257.

Fervent inclarescuntque indies philosophiæ studia, et extra hortulos nostros spatiantur. Ipsam regni metropolin occupavit doctissimorum hominum industria; arcana naturæ penetralia, inter occupatissimæ urbis strepitus, excutiuntur; et ab illo celeberrimo emporio inter omnes gentes scientiarum commercia ineuntur[b]. Nullum tamen, ex tanta literarum amplitudine, academiæ periculum imminet; inanis plane et supervacuus timor est, si quis inde nascitur. Rerum cognitio non habet inimicum, nisi ignorantem. Umbrarum naturæ peculiare est, ut superaddita luce magis contenebrescant; nobilius diviniusque est literarum lumen, quam ut alio lumine aut exstinguatur, aut obscuretur; et nimis de aquilina sobole dubitant atque diffidunt, qui radiorum fulgorem pertimescunt.

Præterea, est et apud eos auctoritas serenissimi Regis, qua nos nitimur, qua protegimur: ex nostris sunt, qui ibi operam navant, et, quem sibi honorem acquirunt, nobis impertiunt; eorum industria et impendio fruimur, laboribus potimur, gloria efferimur, honoribus ornamur.

Sed dum artes cæteræ suum portum, perfugium, et præsidium habent, haud immerito verendum, ne theologiæ honorifica professio naufragium faciat, et ex illo latere gravissimum academiæ vulnus infligatur. Tot fluctus reipublicæ, tot tempestates et procellæ, tot atræ nubes derepente conglobatæ, quantum Ecclesiæ mali

[b] Societas Regalis.P. It appears that some jealousy was felt at the Universities respecting the foundation of the Royal Society; to which Bp. Pearson here alludes. Bp. Lloyd, in his funeral sermon over Bp. Wilkins, complains, that the deceased prelate's design in this famous institution was "much more "censured than understood."

minitantur! qui effrænatus populi tumultuantis impetus, quæ turbulenta seditio ubique commota atque conflata est! quot in agris concursus, quot in pagis consessus, quot in urbibus conventus agitantur! omnes, religionis conservandæ, conscientiæ custodiendæ, pietatis exercendæ curam simulant: universi, libertatem ereptam, veritatem exterminatam, superstitionem inductam clamitant. Preces publicas detestantur, cæremonias conculcant, antistitum auctoritatem defugiunt, disciplinam convellunt, sacramenta detrectant, synaxes deserunt; angulos primum quærunt, mox palam et aperte secessionem faciunt, schisma profitentur. Si lex intercedat, injusta est; si princeps cogat, tyrannus est; si disciplina feriat, persecutio est.

Hæc, Academici, fores nostras pulsant; hæc ad hasce sedes et cathedras deturbandas spectant. Omnes in republica illiciti conventus periculo pleni; qui unitatem Ecclesiæ tollunt, prorsus perniciosi.

Si quis hæc scienter expendere et recte æstimare velit; si, quid in hac re justum et æquum sit, perspectum habere desideret; felicissima illa reipublicæ Christianæ tempora animo revolvat, quibus primula[c] terrarum sceptra Christi jugo se submiserunt, et amplissimorum regnorum principes [facti] sunt Ecclesiæ nutritii; quibus, cum omnia sacra nostra maxime placuissent, nihil aliud quam discordias et dissidia majestati suæ lubricum et periculosum sentiebant. Et quanta labes et dedecus in perpetuum religioni nostræ adhæsisset, si summi principes, ideo tantum quod eam amplexi sint, ab imperio fuissent deturbati. Magnus ille Constantinus, qui assuetum victoriæ Labarum in

[c] F. primulum.

crucem efformavit, omni cura et industria ad Christianorum dissensiones tollendas incubuit, et, cum quorundam pervicaciam atque petulantiam nec auctoritate nec indulgentia comprimere posset, " Schis- " maticos a privilegiis omnibus, quæ cæteris indulserat, " alienos esse" lege lata pronuntiavit. Optimus princeps Gratianus, illicitas coitiones, et funesta conventicula, paulo severius prohibuit; " sive in oppidis, sive in " agris, extra ecclesias, quas nostra pax obtinet, con- " ventus agerentur, publicari loca omnia" speciali rescripto decrevit.

Luculentissima est magni Theodosii constitutio: " Nemo occultos cogat latentesque conventus; agris " vetitum sit, prohibitum mœnibus, sede publica pri- " vataque damnatum."

Sub proscriptionis edicto cavit Honorius, " Ne quis " intra aliquam civitatem, vel ulla territorii parte " secreta, quæ ab Ecclesiæ Catholicæ sacerdote dissidet, " illicitæ coitionis habeat facultatem." Idque postea pientissimus imperator mortis supplicio sancivit: " Sci- " ant omnes sanctæ legis inimici, plectendos se pœna, " et proscriptionis, et sanguinis, si ultra convenire " per publicum execranda sceleris sui temeritate ten- " taverint."

Hæc de schismaticorum conventiculis, ante exortam pontificum Romanorum aut superbiam aut potentiam, primorum in Christiana republica principum gravis necessariaque sententia: hæ leges ad refrænandam conciliabulorum licentiam conditæ, et, quod nunc iniquissimum judicatur, qui has latebras quærebant, ab omni civitate ejecti sunt et fugati. Notissimum est Valentiniani rescriptum: " Hæreticos, schismaticos, " omnemque sectam Catholicis inimicam, ab ipso

" aspectu urbis Romæ exterminari præcipimus, ut " expulsi usque ad centesimum lapidem, solitudine, " quam eligunt, macerentur."

Hæc cum in summa luce evangelicæ veritatis et sancita et rata fuerint, in illo beatissimo sæculo, quo regnum tenebrarum vere concidit, et res Christianæ maximum incrementum ceperunt[d], facessant qui legibus nostris invidiam conflant, quæ, si non minori cura et fide exigerentur, quam prudentia et æquitate conditæ sunt, nec querelæ nec timori locus esset.

Nunc autem factum est conniventia eorum, quos iisdem pœnis constringi imperiales constitutiones sapientissime voluerunt, ut horum conventuum multitudo diu aut neglecta, aut promota, tandem formidinem creet, et auctoritas summa vim omnem quasi precario, si illis credendum sit, obtinere videatur. Enimvero, quæ primum a fæce populi exorta sunt, ad ipsa tandem imperii arcana pertingunt; quæ nec penetrare nec discutere nostrum est. Illud, Academici, nos propius tangit, ne ea ipsa, de quibus expostulamus et querimur, nobis haud immerito imputari possint. Quid tot hominum millia ab Ecclesiæ communione defecisse adeo indignamur? Nonne hoc, quicquid est, eorum negligentiæ atque inertiæ tribuendum, quorum curæ et tutelæ commissi sunt? Non solent homines a recta via satis admoniti declinare atque deflectere. Sint nonnulli nimis ad fallendum callidi, ad seducendum vafri atque versuti; quorundam astutia non multum valere potest, ubi alii ad recte instituendum conservandumque non minus cauti sunt et instructi. Quare ad Ecclesiam ipsam primo redit querimonia; et vereor, viri doctissimi, ne ad nos tandem redundet. Quid enim? nonne

[d] cepit. S.

sic Academiam aggrediuntur? Exponitis quotannis, vel potius protruditis, adolescentes gradibus academicis ornatos, publicisque testimoniis munitos, sed sæpe minima rerum scientia præditos, nulla morum gravitate conspicuos, nullis prudentiæ principiis imbutos, theologiæ studiis ne leviter quidem tinctos, sacris tamen ordinibus statim inhiantes, ad paupertatem primo, dein ad omnia nova expositos. Quem illi ab Ecclesia jam secedentem retinebunt? quem ante egressum revocabunt?

Qui etiam apud vos diutius hærent, et qui pro suo merito emolumentis et honoribus detinentur, quo magis sunt bonis literis exculti, eo minus Ecclesiæ curam suscipiunt: ut omnia a se præclare in academia peragantur, imprimis student; ut sibi placeant, multa discunt, non ut alios doceant: vident omnia, ruri, rudi quadam Minerva tractari; ipsi elegantiores facti vix pedem hinc referunt, nisi inviti.

In ipsis Musarum sedibus conciones satis frequentes habetis, sed, elegantibus si forte et eruditis conceptibus plenas, a captu et ingenio populi plane alienas; quibus qui maxime exercitati sunt, ad homines in veritate stabiliendos et ab errore vindicandos inepti potius quam parati fiunt. Neque certius hujus rei argumentum, quam quod nullibi magis quam inter vestra pomœria quotidie enascantur schismatici, et sub ipsum, ut vocatis, Ecclesiæ seminarium, lolia dominentur. Quid ad hæc nos, Academici? profecto, si sapimus, silemus.

Tu vero, ornatissime Professor, exorere, omnis theologicæ disputationis Cynosura, evoca aliquem ex minorum gentium filiis tuis, explica majorum aciem, ostende sobolem, quam, Persarum more, ex matre pro-

creasti, et pergas quotannis numerosiori prole beatior, quam nec superet ipsa Insula Piniana[e].

[e] This humorous allusion to a singular fact, of recent discovery in Bp. Pearson's time, may possibly require a note to explain it to some readers of the nineteenth century. An English vessel was wrecked in A. D. 1590. on the Isle of Pines near New Caledonia, and all the crew perished, except one man, and four women, who were the daughter of the master of the ship, and three servants. The island remained unvisited by Europeans, till A. D. 1667, when a Dutch vessel from the Cape was driven on the same coast, and found the descendants of these first settlers to have multiplied to a population of eleven or twelve thousand! See Feyjoo, Theatro Critico, vol. i. Disc. xii. 25. Townsend's Travels in Spain, Vol. ii. p. 387. The story was first published in a Dutch paper at Amsterdam, from whence it was copied into Moreri's Dictionary.

ORATIO VI.

(f. A. D. 1669.)

REVERENDISSIME Domine Procancellarie; Reverende admodum Præsul, Cicestrensis Episcope[f]; Nobilissimi Principes juventutis; Gravissimi Viri, Theologiæ cæterarumque Facultatum Professores; Hospites undecunque, præsertim ab Oxonio, gratissimi; Ornatissimi dignissimique Academici:

Cum multa sint, de quibus apud hanc virorum doctissimorum frequentiam, et nobis exoptatissimam, et Academia imprimis honorificam, orationis curriculum instituere, aut solemus, aut jure possumus; tum nihil vobis dignius atque salutarius, vel officii nostri rationi congruentius excogitari posse confido, quam ut id quod agimus potissimum agamus, ut ad theologiæ studia plane divina, animi omnium accendantur et exstimulentur.

Veruntamen licet res ipsa per se satis ampla atque copiosa sit, variaque ad dicendum argumenta suppeditet, ea tamen inpræsentiarum minime attingam; neque enim dubitandum esse sentio, quin pulchritudine ejus utilitateque allecti, ad hoc ipsum prompti alacresque quotidie accedatis. Ne hæc quidem nunc dicam,

[f] Dr. Peter Gunning. S.

propter lethales hæreseon plagas, et pestifera dogmatum portenta, propter fœdam innovandi pruriginem, et insana schismatum diverticula, acrius huic studio incumbendum, veritatem impensius indagandam explicandamque esse; ne tot animæ pro quibus Christus mortuus est, in profundissimum erroris gurgitem præcipitentur. Nimium severa et tristis hæc oratio, quæ hodiernæ frequentiæ lætitiam et alacritatem obturbet.

Illud vobis, viri ad omnia præclara nati atque formati, lubens propono, et ut credatis maxime satago; in Ecclesia præcipue nostra homines enutritos ad hæc theologiæ studia excolenda et elimanda fortius provocari, atque impelli; adeo, propriis quibusdam illecebris et incitamentis, ad verum decus trahere videtur.

Si Christianorum varios cœtus, et per terrarum orbem multifaria ecclesiarum divortia spectemus, ubique fere ea videbimus constituta atque confirmata, quæ animum, excellentis scientiæ vehementer cupidum, et ad divina anhelantem, sufflaminare potius, aut reprimere, quam incitare atque impellere videantur.

In Ecclesia Romana, specioso antiquitatis et successionis titulo superbiente[g], omnia jampridem adeo altis radicibus fixa atque stabilita sunt, ut ab eis vel latum, ut aiunt, unguem discedere, prorsus piaculum sit, vel anathemate luendum. Ibi tamen, sæculorum fœda barbarie obsessorum ignorantia, Conciliorum subinde enascentium auctoritate stipata, summæ veritatis arcem occupavit. Ibi sub veterum nomine adulterina volumina diu pro veris agnita, venerandam traditionibus ementitis ac pene apostolicam, Apocrypha sacro canoni ascripta, plane divinam auctoritatem conciliant. Ibi nimia in rebus minimis collocata pietas, et vana ex male con-

[g] superbientes. S.

ceptis formulis Deum demerendi cupiditas, et cujusdam sanctitatis ab ipsis excogitatæ inverecunda admiratio, in cultum divinum angelorum, hominum, imaginum venerationem intulerunt, et simplicissimam veræ pietatis rationem, religionis accessoriæ consortio et infinita cæremoniarum mole obruerunt. Ibi exsors unius pontificis potestas, reliquorum omnium antistitum jus eripuit, absorpsit; antiquorum canonum justissimam auctoritatem novitiis decretalibus minuit; et sine spe remedii saluberrimam Ecclesiæ disciplinam corrupit. His eorum ecclesiæ obsidentur; his fora occupantur; hæc crepant pulpita, his scholæ perstrepunt.

Quid hic, viri perspicacissimi, quid animus, ad veritatis radios expergefactus, et cœlestis scientiæ amore captus ageret? An ad cœcam, quam prudentissime profitentur, obedientiam et implicitatem fidem confugeret? Hoc ipsi veritatis amori quam sit consentaneum, haud invenio. An scholasticos cursus tolerabit, et dictata excipiet[h]? idem semper inculcatur, eadem rota volvitur. An doctrinam traditam examinabit? suspectus est; dubitabit? hæreticus est; repudiabit? combustus est.

Sed in ecclesiis reformatis, alia plane ac melior ratio est; illæ idololatricum cultum amolitæ, doctrinæ Christianæ puritatem amplexæ, traditiones humanas ejecerunt, cæremoniarum onus excusserunt, pontificiam tyrannidem eradicarunt, ad verbi divini amussim omnia perpolierunt. Verum enimvero vidimus, Auditores, vidimus ex illis etiam nonnullas, laudabili potius conatu, ad id quod optimum putabant, collineasse, quam eventu exoptato, quod fieri debuit, effecisse. Enimvero homines, pristino corruptelarum statu exacerbati, et incredibili

[h] "accipiet." S. in margine.

omnia renovandi ardore accensi, et sævissima simul adversariorum immanitate lacessiti, modum servare difficillime potuerunt. Quare, dum idololatriam extirparent, vix reverentiam Divini Numinis cultui necessariam, retinuerunt; traditiones humanas dum ejicerent, vereor, ne et apostolicas expulerint; dum cæremoniarum nimium apparatum excuterent, metuo, ne Ecclesiam penitus denudarint; et dum auctoritatem hominum in fidei negotio rejicerent, SS. Patrum inconcussa dogmata, et Conciliorum firmissima decreta, suis placitis postposuerint.

Quid, quod religionem repentino quodam impetu effusam, et cum tumultu populari conditam, retinere jam cogantur; ut non tam a cervicibus suis jugum repulisse, quam commutasse videantur. Quæ primulum quocunque modo inter ipsos stabilita sunt, ea rursus excolere et ulterius limare non possunt. Qui enim ea tolerare armis coacti sunt, meliora fieri nunquam patientur. De regimine ecclesiastico sapientiores, tacite et foris queruntur; optant antiquum, novum defendunt; illud votum, hoc necessitas efflagitat. Placita duriora in prædestinationis doctrina aliqui mollire student, sed successu pessimo; omnes enim ad eorum conatus opprimendos advolare et concurrere coguntur; non quod de veritate asserenda periculum sit, sed de levissima mutatione tota eorum professio periclitetur.

Felix interim Anglicanæ Ecclesiæ reformatio, quæ jugi et tyrannidis non minus quam aliæ impatiens, veritatis amore non languidius fervida, errorum corruptelarumque non segnius perspicax, nullo tamen impetu temeritatis adacta, nulla novitatis libidine percita, sine tumultu, sine armis, summa auctoritate suffulta, reique ipsius dignitate necessitateque permota, non minus

quod integrum intactumque relinqueret, quam quod tolleret, quod immutaret, solicita fuit. Sacros igitur imprimis Scripturæ codices, tanquam basin religionis instaurandæ posuit, et omnibus propalavit. Sed ne male feriata hominum ingenia, tam tremenda mysteria violarent, sapientissime præcepit " ne quis populo quic- " quam, tanquam ad salutem necessarium prædicaret, " quod antiquissimi Patres, ex eisdem, ante non col- " legerunt[i]." Tria præterea Symbola, certissima antiquæ fidei criteria, admisit; admonuit etiam, " vere generalia " Concilia esse sine controversia admittenda, et quic- " quid iis contrarium doceretur ac pervicaciter defen- " deretur, pro hæresi puniendum esse[k]." Sacros ordines, ab ipsis Apostolis institutos, promovit; disciplinam vetustissimam, aut adhuc obtinentem retinuit, aut ante collapsam restitutum iri exoptavit.

Hic igitur animus, fidei semel sanctis traditæ candidatus, habet in quo se libere, secure, et jucunde exerceat. Hic Apostolorum decreta, hic primitivæ Ecclesiæ disciplina, hic episcoporum non interrupta successio, hic primorum temporum vigiliæ et jejunia, et ipsarum precum formulæ vim suam obtinent, hic confessorum felix obduratio, martyrum admiranda perpessio, catholicorum cum hæreticis frequens concertatio, meritissimo honore excipiuntur, gratissimaque recordatione recoluntur. Quicquid denique vetustissimam pietatem redolet, suscipitur; nihil præter novitatem, et barbariem, et sanctitatem male conceptam respuitur.

O! quam libenter hic se effunderet et exultaret oratio nostra, nisi et hæc vobis probe cognita atque

[i] Canon. tit. " Concionatores." A. D. 1571. Sparrow's Collection, p. 238.

[k] Act 1 Eliz. §. xxxvi. Gibson's Codex, p. 48. Compare Bp. Overall's Convocation Book, lib. ii. c. i. p. 96, 97. Chillingworth, Rel. Prot. Pref. §. 28.

perspecta essent, et alio nos traheret hodiernæ disputationis institutio.

Tu igitur, Reverende admodum Præsul, præstantissimeque Professor, utriusque diei lumen, utriusque cathedræ ornamentum, perge teipso filiisque tuis academiam cohonestare, theologiæ arcana pandere, veritatemque ab Apostolis traditam, sartam tectam conservare.

ORATIO VII.

A. D. 1671.

REVERENDISSIME Domine, Domine Procancellarie. Reverende admodum Præsul, Nobilissimi principes juventutis, Gravissimi Theologiæ cæterarumque facultatum Professores: Hospites undecunque, præsertim ab Oxonio, gratissimi; Ornatissimi spectatissimique Academici:

Etiamsi mihi hujusce disputationis moderamini deputato potius quam præfecto, nullamque in academiæ negotiis auctoritatem præ aliis obtinenti, par sit ad Spartam hanc ornandam theologiæ nostræ cancellis contento esse; tamen cum aliorum orationes novo quasi aliquo afflatu correptæ præter modum efferantur, et insolita voluptate gestiant, nec inter reliquas artes scientiasque divinam illam præterfluere consentaneum sit, hanc mihi veniam haud inique a vobis postulare videor; ut non tam arrepta quam oblata opportunitate dicendi, quid theologos in hac publica communi exultatione deceat, moneam atque exponam.

Ipsa religio Christiana, quam sancte profitemur et colimus, ab initio nuda præsidio, et omnibus per trium ferme sæculorum curriculum injuriis exposita fuit. Per Judæorum cuniculos, et aperta Gentilium odia, inter tormenta et equuleos, inter ignes et laminas, inter

leonum rictus et fœda bestiarum ora ærumnose et calamitose crevit. Hæreticorum colluvies liberrime pullulavit tam nefanda atque detestabilis, ut inter eos non ulla quidem religionis species emicuerit, nisi quæ ad nostræ dedecus et infamiam redundaret. Ex quo primum Cæsares facti sunt Christiani, et imperii majestati in tutelam tradita est Ecclesia, tunc secura, tunc tranquilla omnia : heterodidascali pauci, nisi subtiliores quidam, prurigine disputationis perciti, iique paulatim legibus et principum edictis refrænati, coercitique, evanuerunt. Tunc scilicet prophetiæ de nutritiis Ecclesiæ, a Spiritu Sancto prolatæ, implebantur, ut intelligeremus, quibus nos securitatem debere Deus voluit.

Tandem vero cum ad bonarum artium et literarum studia promovenda, tum præcipue ad theologiæ incrementum ornamentumque institutæ dotatæque sunt academiæ, non in fundo Hecademi, non in ambulacro Stagiritico, non in porticu Zenonis, non in Epicuri hortis, sed plane et prorsus Christianæ. Scholæ etiam condebantur, et summa prudentia, charitate, ac religione dispositæ sunt ; in quibus institutiones rerum divinarum traderentur, et amica concertatione disputationes ferverent, quibus veritas limaretur, et ingenia hominum perspicacissimorum exercerentur alerenturque ; futilissimorum autem inanes cogitationes, a viris paratissimis exercitatissimisque statim exsufflarentur. Adjuncta est studiis dignitatum maxime accommodarum accessio, quibus allicerentur, accenderenturque, studiosorum animi ; ut eos non tantum literarum amor, sed et honesta quædam ambitio, et honorum cupiditas incitaret atque propelleret. Publici denique sumptus additi, annuique reditus, quibus omnia sustentarentur, et sine quibus refrigescerent, aut exarescerent primo, mox in nihilum redigerentur.

Quinetiam cuncta hæc, quanta quanta sunt, aut solis principibus, aut illis certe potissimum debentur, ab illo uberrimo fonte omnia profluxerunt. Regum munificentia atque liberalitate præcipue fundata ditataque sunt literarum domicilia: eorum amplissima auctoritate immunitates concessæ, eorum effusissima benignitate privilegia indulta sunt, quibus et muniuntur simul et decorantur. Hæc sunt propugnacula murique tranquillitatis atque otii: hæc præsidia, solatia, et incitamenta studiorum: hæc nobis et dignitatem, et decus, et splendorem conciliant.

Nulli uspiam in terrarum orbe regioni cum hac insula contentio aut comparatio, de hac studiorum felicitate, contigit: nullibi tot principum liberalitatis et indulgentiæ, largitionis magnificentiæque, aut monumenta, aut vestigia supersunt. In hoc uno terrarum angulo duæ illustres literarum sedes sunt, quæ omnium oculos perstringunt, quæ aliarum omnium academiarum luminibus officiunt: quibus, nec exterorum ambitio, nec nostratum peregre proficiscentium vanitas, quicquam vel par, vel simile, aut prædicavit hactenus, aut excogitavit.

Ut nostra breviter percurram. Sub felicibus auspiciis clementissimi regis, præteritorum omnium indulgentias possidemus, immunitatibus et impensis fruimur. Societatum jura inviolata et intemerata servamus; ordinum honorem dignitatemque tuemur integram et incorruptam; neque si quid singulare et extra orbitam minus aliquando placeat, id jure reprehendi posse videatur. Indulgentiæ priores potestatem principis imminuere non possunt. Non adeo nobis summum imperium immunitates concessit, ut sibi potestatis plenitudinem detraxerit; ut cum nos suos fecerit, subditos non esse voluerit. Nihil illi merito negare possumus, cui omnia debemus:

neque quicquam civibus unquam salutarius fuit, quam ut plena et summa principum potestas esset. Insanimus, Academici, si putemus, post concessa privilegia, voluntatem regis nihili esse, aut supremam auctoritatem, cum forte intervenerit, indulta sua violare.

Querimur fortasse gradus academicos, et præcipue theologicos, indiscriminatim et promiscue collatos: nimium apertam rem esse; ad dehonestamentum, ac dedecus nostrum hæc vergere. Post inaugurationes clandestinas atque alienas, ista subsellia, legitimæ soboli dicata, in comitiis, in frequentissimo hoc doctissimorum hominum concursu, pene vacua videmus; unum aut alterum ægre ad induendam purpuram producimus, trahimus, allicimus.

Ne vos hæc solicitent aut angant, Academici; ne vos miremini, Hospites gratissimi, aut de numero nostro, ex horum paucitate, judicium feratis. Si domi pauperes, foris divites sumus: in urbibus, in oppidis, in viculis, in ludis literariis nostra purpura micat. Si vel hodierno die vobis repræsentare possem, et ad latus professoris universos sistere, qui hoc anno post . . . . [a]annulati et purpurati prodierunt, illustre profecto spectaculum et celeberrimo hoc conventu dignissimum esset. Illic enim quamplurimos conspiceretis, quos nunquam antea vidistis, quos iterum visuri non estis. Sed quid ista querimur? Aut nostrorum hæc, aut fratrum reprehensio est, qui, deserta matris familia, indulgentissimi principis animum commovent; qui meritis suis plerumque diffidentes, aut laborum parci, optimi regis . . . . [b]benevolentiam cum sua contumelia conjungunt.

Quid dicam? honoratissimum Cancellarium, minus nobis gratum[c], quam benevolum, nuper amisimus;

[a] Hiatus in S.
[b] Hiatus alter.
[c] Edward Montague, Earl of Manchester. It is perhaps not

quem, nescio an culpa nostra, et rerum pristinarum nimis acerba recordatione minus utilem, et rebus nostris salutarem, reddidimus. Eum certe elegimus [d], qui, et maximi patris exemplo, et animi sui voluntate nos et protegere vehementer velit, et optime possit: qui causam nostram apud regem agere, illius animum nobis conciliare, qui nos a malevolorum injuriis defendere, securitatem quam optamus præstare nunquam desistet. In cujus sinum non tam libenter nos projecimus, quam ille amplexus est; quem præsentissimus occursus, mirifica patientia, oratio et benigna et ornata et nobis honorifica, apparatus et sumptuosus et splendidus, tum facillimum tum munificentissimum exposuerunt; quem numero, et accessu, et ambitu, etiam obsidentes et conferti fatigare non potuimus.

De his itaque securi, nostras res agamus, Academici; incumbamus his studiis, quibus tam honorifice prospicitur. Tranquillitate atque otio, non ad inertiam, desidiam, ignaviam, socordiam, quod indecorum est; magnificentia liberalitatis, non ad mollitiem atque voluptates, non ad luxuriam et illecebras turpitudinis, quod flagitiosum est, honore atque dignitate, non ad arrogantiam, ostentationem, aut insolentiam abutamur, quod invidia plenum est; non has ad reprehendendum ansas obtrectatoribus præbeamus, non hanc viam ipsi ruinæ nostræ, atque exitio, præstruamus.

very surprising, that such recollections of the past, as Bp. Pearson here alludes to, should have made him unpopular. But see his character after the Restoration drawn by Lord Clarendon. Life, part ii. p. 25, 26.

[d] George Villiers, Duke of Buckingham. His father here alluded to, who was assassinated by Felton, was also Chancellor of Cambridge. He himself held this dignity from 1671 to 1674, the year of his impeachment, when he was removed by royal mandate.

DETERMINATIO,

SIVE DISPUTATIO SINGULARIS,

DE REGIMIME MONARCHICO.

REGIMEN monarchicum est S. Scripturis maxime conforme [a].

De priori.

Ad quæstionem hanc enucleandam elucidandamque duo potissimum mihi videntur facienda. 1°. Quædam sunt a nobis supponenda atque præstruenda, quo reliqua facilius ac naturalius sequantur, et dilucidius appareant. 2°. Quædam sunt statuenda atque statuminanda, in quibus ipsius quæstionis natura continetur, et cardo vertitur.

Eorum quæ præstruenda videntur, quædam ad subjectum quæstionis pertinent, quædam ad prædicatum: priora ad regimen absolute, posteriora ad idem comparate sumptum.

[a] De hac Determinatione vide Pearsoni epistolam ad Theophilum, sive Gul. Dillingham, D. D. Procancellarium, in præfatione nostra. Sequitur in Stonesii Apographo Determinationis alterius argumentum, quæ non exstat; scil. "Renuente magis-"tratu non licet populo reforma-"tionem Ecclesiæ moliri."

Quod ad regimen, absolute sumptum, attinet, suppono 1°. existentiæ necessitatem. Omnes homines alicui regimini subditos et subjectos esse debere: idque tum respectu ordinis Deo imprimis accepti, tum respectu boni ad homines ipsos redundantis. Deus ipse est Deus ordinis, non confusionis. Anarchia omnis est ejus voluntati contraria, et naturæ difformis. Effatum et Apostolicum, *πᾶσα ψυχὴ ἐξουσίαις ὑπερεχούσαις ὑποτασσέσθω.* Neque magis est ex mandato Dei, quam ex humano bono. Nam licet quis fortasse cogitare posset, liberius vivi posse sine regimine, ac proinde felicius, (quia magna pars felicitatis est libertas,) hæc tamen ipsa cogitatio, et vana et falsa est. Quamvis enim, quicunque viveret sine regimine, omnia ageret propter libertatem suam, arbitrio suo, tamen, propter talem libertatem aliorum, omnia pateretur arbitrio alieno. Atque ita dum videtur esse liber inter liberos, est omnium hominum libertati servus.

Atque ita non immerito supponitur primum quæstionis vocabulum, scil. regimen.

Suppono 2°. Non esse unam regiminis formam, sed multiplicem, ac variam. Varietas autem hæc non fundatur in ipso imperio, seu potestate imperandi: ipsum enim imperium ubicunque est, idem est. Neque fundatur in subjectis, qui ubique eadem ratione potestatibus sunt subditi: sed in subjecto potestatis, seu imperii, hoc est, respectu imperantis, non respectu obedientis; ratione personæ cui facultas inest, non ratione personarum ad quas extenditur. Licet igitur subjectum imperialis potestatis, qualecunque sit, considerari possit tanquam persona; cum tamen ita consideratur vox *Persona*, non nisi æquivoce sumitur. Et quicquid est causa illius æquivocationis, idem est ratio distinctionis in forma regiminis.

Jam vero personæ, in quibus consistere potest potestas civilis, vel sunt plures, vel una. Evidens autem est formam regiminis eandem non esse, ubi regimen uni homini committitur, et ubi pluribus. Cum autem uni homini potestas suprema contingit, appellatur Monarchia; cum pluribus communicatur, aliis nominibus censetur. Quæ autem pluribus communicatur, vel omnibus tribuitur, vel aliquibus tantum; si tribuatur omnibus, recte regimen Δημοκρατία appellatur: est enim δῆμος, populus, qui si potestatem habeat, quæ κράτος nominatur, tum, præter populum, eumque parentem, qui imperet nullus est: si tribuatur aliquibus, qui omnibus pauciores sint, adeoque aliqui ex populo ab omni potestate civili excludantur, tum recte regimen Ὀλιγαρχία nominatur: sunt enim ὀλίγοι, pauci; et quicunque omnes non sunt, aliqua ratione pauci dicantur, quia omnibus pauciores eos esse necesse est. De antiquorum itaque divisionibus non litigo: quæcunque enim sint, ad unum aliquod ex his membrum necessario rediguntur. Necesse est enim ut omnes regantur aut ab uno, aut ab omnibus, aut ab iis qui omnibus sunt pauciores; plures enim omnibus esse non possunt.

Tres itaque formæ sunt regiminis; monarchia, ubi unus habet potestatem imperandi, cæteri omnes habent necessitatem parendi: oligarchia, ubi aliqui præsunt, cæteri subsunt. Democratia, ubi omnibus competit potestas imperandi, et omnibus imponitur necessitas parendi.

Atque ita non male supponitur secundum quæstionis vocabulum, scil. monarchicum. Atque de regimine absolute sumpto quatenus pertinet ad subjectum quæstionis.

De regimine comparate sumpto, quatenus ad præ-

dicatum quæstionis pertinet, idque ex sensu S. Scripturæ, suppono, 1°. regimen civile non tantum ad civile bonum conferre, sed etiam ad spirituale. Atque hæc est elevatio primi suppositi. Appellatur quidem, *humana creatura,* 1 Petri ii. 13; sed obedientia ei imperatur *propter Dominum: ὑποτάγητε πάσῃ ἀνθρωπίνῃ κτίσει, διὰ τὸν Κύριον.* Administratio quidem est humana, sed ordinatio est divina. Quisquis enim obsistit potestati, Dei ordinationi obsistit. Rom. xiii. 2. *ὑποταγὴ*, hominis, *ἐπιταγὴ*, Dei. Licet igitur potestas sit civilis, tamen effectum habet spiritualem, et extendit se etiam ad forum conscientiæ. *Necesse enim est subjici*, inquit Apost. ad Rom. xiii. 5, *non solum propter iram, sed etiam propter conscientiam.* Obligat enim potestas civilis, non quidem directe et per se, indirecte tamen, et per ordinationem Dei. Magistratus jubet, subditus necesse est ut pareat: non ideo quia magistratus jubet, sed quia Deus imperat, ut jubenti magistratui pareat: quicquid autem Deus imperat, conscientiam obligat.

Neque tantum habet ordinem quendam ad rem spiritualem, sed etiam multum confert, ac vim magnam habet, ad spirituale bonum. *Nam magistratus non sunt metui bonis operibus, sed malis.* Rom. xii. 13. Si autem sint *φόβος τῶν κακῶν ἔργων*, tum quo minus peccemus, terrore suo efficiunt; at discedere a malo, est spirituale bonum. Rursus, eadem potestas provocat ad bona opera, quatenus ea laudibus extollit, præmiisque afficit: *τὸ ἀγαθὸν ποίει, καὶ ἕξεις ἔπαινον ἐξ αὐτῆς.* At recedere a malo, et facere bonum, magis adhuc spirituale bonum est. Denique potestates civiles magnam vim habent, occasionemque præbent ad exercendam pietatem, sanctitatemque promovendam; atque ob eam ipsam causam, precibus nostris quotidie Deo

commendandæ sunt. Ita Apostolus hortatur, *ut fiant interpellationes pro regibus, et quibusvis in eminentia constitutis, ut tranquillam ac quietam vitam degamus, cum omni pietate et veneratione.* Confert igitur regimen civile ad bonum spirituale. Hoc primum. Suppono 2°. Omnes regiminis formas non esse æquales, aut indifferentes adeo, quin una alteri præferri possit. Atque hæc est elevatio secundi suppositi in priori materia. Licet enim imperium ipsum idem sit, tamen in subjectis non tantum diversis, sed et disparibus, eodem modo esse non potest. Aliud est, omnes subesse uni, aliud est, omnes subesse sibi: aliud est, omnes nec uni, nec sibi, sed uno pluribus, se paucioribus, subesse. Cum autem hæc tria idem non sint, nulla potest ratio excogitari, quare eadem æqualiter bona sint. Ubi autem non est certa æqualitas bonitatis, ibi est aliqua occasio prælationis. Majus enim bonum minori potest præferri: atque ideo regimen regimini. Hoc secundum.

Suppono 3°. Prælationem unius regiminis præ alio, aliquo respectu ad theologum pertinere. Si enim aliquid regimen alteri præferri possit, ut proxime ostendimus; si regimen quodcunque habeat aliquem ordinem ad non tantum civilia sed etiam spiritualia, ut prius probavimus: si quicquid ad spiritualia pertingit, ad theologum aliquo modo pertinet, quod negari non potest; tum prælatio unius regiminis præ alio quolibet, aliquo modo theologo competit. Hoc tertium.

2°. His prælibatis, suppositis, atque præstructis, duo jam nobis, secundum methodum initio propositam statuenda et statuminanda sunt; quorum primum hoc est: monarchiam esse alii cuivis formæ regiminis, auctoritate quadam divina, præferendam. Auctori-

tatem quandam divinam appello, non plenam; quæ non ex voluntate Dei proficiscitur, sed aut ex attributis, aut actionibus divinis deducitur. Talis autem auctoritas deducitur, 1°. a gubernatione Dei, qui, cum unus sit, regit omnia. Deus autem exemplum se nobis præbet, ubicunque Eum sequi possumus. Cum igitur unus multis præest, eo ipso quia unus, et quia multis præest, Deum aliquo modo refert. Imo cum Adamus factus esset ad similitudinem Dei, hæc ipsa similitudo aliqua ratione in eo constitit, quod unus reliquis animantibus omnibus in terra præesset. Est itaque quædam auctoritas divina a gubernatione Dei ducta. 2°. Eadem auctoritas a natura Dei quodammodo deducitur, quatenus est osor confusionis, et exactor ordinis. Ordo autem regiminis consistit in subjectione, et quo plures subjecti et subordinati sint, eo major ordo emergit. Cum autem omnes uni subditi sunt, plures subordinantur quam cum pluribus sunt subjecti; illi enim plures quibus subjiciuntur nullo modo subordinati sunt. Ubi amplior subordinatio, ibi major ordo. Ubi major ordo, ibi amplius subjectum divini beneplaciti. Atque hæc est quædam auctoritas, a natura Dei ducta.

3°. Eadem auctoritas quodammodo deducitur ab instinctu naturæ, a Deo ipso animalibus insito et impresso. Illud autem certissimum est, nulla animalia aut democratiæ aut oligarchiæ subjecta esse. Et ratio est manifesta, quia neque omnia, neque aliqua simul consilium capere et conferre possunt. At notissimum est, ex instinctu naturali, a Deo ipso profecto, multa animalium genera, uni ex grege suo parere. Atque hæc est etiam auctoritas quædam divina.

Atque hæc sit prima propositio.

Statuo, secundo, monarchiam esse quavis alia re-

giminis forma iis quæ in S. Scriptura sunt patefacta, conformiorem.

Jam specimen specitur, jam certamen cernitur. Hic cardinem vertimus, hic jugulum quæstionis positum volumus. Ut ergo hoc ipsum demonstremus, fundamenta enumerabimus, quibus hæc conformitas monarchiæ propria ac peculiaris innititur, ac sustentatur.

1. Ac primum quidem fundamentum hujus conformitatis est ipsa origo regiminis. Magnum autem in re qualibet momentum est originis. Novimus quomodo disputet Christus, *non sic fuit ab initio.* Non potuerunt omnes formæ imperii simul extitisse in initio rerum; primo igitur quærimus, quæ prima fuerit. Si Historiæ Veteris Scriptores consulamus, uno ore omnes pronuntiant, " Principio rerum, nationum omnium re- " ges fuisse." Hoc illi dicunt, qui nescierunt quod fuerit omnium principium; atque ideo tantum fortasse dixerunt, quia non acceperant ullam formam reipublicæ ante monarchiam extitisse. Nos vero, qui certo scimus quod fuerit rerum principium, et legimus quæ omnes omnium nationum historiæ de primo regimine tradiderunt, facile inde concludere possumus, quodnam fuerit initium civilis potestatis. *Fide intelligimus*, inquit Apostolus, *factum fuisse mundum verbo Dei*, et eadem fide credimus, factum fuisse in initio mundi hominem unicum. Huic homini nemo hominum præfuit, proximi homines subditi fuere; erant enim ex ipso nati. Non quærit infantulus quam habet libertatem. Certe Adamus filiorum pater, et simul princeps fuit. Non erat, eo vivente, aut optimatium aut populi concilium: vixit autem Adamus, plus quam noningentos annos, ac paterno jure regebat filios ac nepotes.

Profecto, Auditores, dicam libere coram vobis. Nos-

tri novi politici, vel potius novi Christiani, semper redeunt ad statum naturalem, ut appellant, in quo, propter æqualitatem naturæ, ut loquuntur, omnes homines maturæ ætatis inter se æquales habendi sunt. Affirmo, statuo, omnibus modis contendo, talem statum naturalem nunquam fuisse in rerum natura. Audeo dicere, nullum unquam hominem, post Adamum natum, non fuisse alicui homini, cum natus esset, subditum. Non est itaque status naturalis, sed status nullus [b].

Primum argumentum: quod magis est conforme origini regiminis in scriptis sacris traditæ, est aliquo modo conformius Sacræ Scripturæ, quam reliqua regimina. Sed regimen monarchicum &c. Ergo.

2. Secundum fundamentum hujus conformitatis est, actuale regimen a Deo ipso in populo suo institutum.

Nunquam, ut opinor, populum aliquem sibi peculiarem Deus adscivit, antequam Abrahamum evocavit: hunc autem ipsum principem aliquo modo constituit, certe nemini subditum voluit. Cum posteritatem ejus e Cananæa primum removit, regi Ægyptiorum subjecit. Cum educeret ex Ægypto, unico Mosi imperium concredidit, post Mosen Josuæ, post Josuam judicibus, post judices regibus. Hi autem omnes fuere magistratus singulares, atque *αὐτοκράτορες*, saltem respectu populi, atque ita monarchæ.

Argumentum secundum: quod est magis conforme actuali regimini, a Deo ipso, in populo suo instituto, et per S. Scripturam tradito, est magis conforme S. Scripturæ quam cætera regimina. Sed regimen monarchicum &c.

3. Tertium fundamentum hujus conformitatis con-

[b] Aristoteles, *Ἡ πόλις πρότερον ἢ ἕκαστος· ὅτι ἄνθρωπος φύσει πολιτικὸν ζῷον.*

sistit in antecedentibus actuale regimen, nimirum in legibus a Deo latis, et promissis datis.

1°. Certum est talem legem in Deuteronomio exstare, atque adeo ante omnem regem in Israele constitutum extitisse; *Constituens constitues super te regem*[c]. Certum est 2°. Israelitas putavisse se obligatos fuisse ad regem constituendum. Certum est 3°. sive licite, sive illicite quærerent regem, voluntatem Dei expressam fuisse, ut regem haberent.

De promissis res est certissima. Ita enim Deus locutus est Abrahamo. Gen. xvii. 6. *Reges prodibunt ex te.* Ita Saræ, *reges populorum ex ea futuri sunt.* Ita Jacobus Deo plenus: *Non desistet sceptrum a Juda dum Shilo venerit.*

Argumentum tertium: quod est magis conforme legibus a Deo latis, et promissis in S. Scriptura datis, est aliquo modo S. Scripturæ conformius quam cætera regimina. Sed regimen monarchicum &c.

4. Quartum fundamentum hujus conformitatis positum est in peculiaribus privilegiis in eas personas, quibus actuale regimen concessum est, a Deo collatis.

Quid charius Deo fuit quam Patriarchæ? quis Jehovæ propinquior quam Moses? quanta Spiritus Sancti copia perfusi fuere judices? quis apud Deum reges gratia æquavit? quis sicut David vir fuit secundum cor Dei? plures prophetæ fuere ex familia regia quam sacerdotali. Imo prophetæ esse desierunt, ubi reges desiere. Cui unquam Deus eam sapientiam dedit, quam Solomoni largitus est?

Argumentum quartum: quod gaudet privilegiis a Deo in S. Scriptura collatis, est aliquo modo magis conforme Scripturæ Sacræ quam cætera regimina. Sed regimen monarchicum &c.

[c] Vid. Deut. xvii. 14, 15.

Atque hæc quidem ad statum populi Dei vel ante legem, vel sub lege pertinent; pergamus itaque ad ea quæ, sub evangelio, civilem potestatem spectant.

5. Quintum fundamentum hujus conformitatis consistit in promissis ad statum Ecclesiæ Dei sub evangelio pertinentibus. Ita enim scriptum est, Isai. xlix. 23. *Et erunt reges nutritii tui, et reginæ eorum nutrices tuæ.* Hæc est promissio facta a Deo Ecclesiæ suæ: facta est a Deo, tanquam magnum beneficium Ecclesiæ datum. At ubi est promissum divinum, ibi est objectum spei, ubi est beneficium, ibi est objectum gratitudinis. Ecclesia igitur tenetur semper ad sperandum reges nutritios, nutritii autem reges esse non possunt, nisi reges sint: tenetur semper gratias agere Deo, quoties nutritios reges obtinet: dum autem fruitur nutritiis, par est ut agnoscat reges.

Argumentum quintum: Quod regimen promittitur Ecclesiæ Christi tanquam beneficium a Deo collatum, est aliquo modo S. Scripturæ magis conforme quam cætera regimina. Regimen monarchicum &c.

6. Sextum fundamentum hujus conformitatis, in præceptis etiam evangelicis de obedientia Christiana potestatibus præstanda collocatur.

Generale præceptum est, Rom. xiii. 1. *Omnis anima potestatibus supereminentibus subjecta esto.* Cum autem dubitare quis fortasse possit, quænam sint hæ ἐξουσίαι ὑπερέχουσαι; quid secundum S. Scripturæ sensum illis verbis intelligatur; adeoque quomodo illis obedientia præstanda sit; apertissime clarissimeque quod velit Paulus, docet Petrus. Ὑποτάγητε οὖν πάσῃ ἀνθρωπίνῃ κτίσει διὰ τὸν Κύριον, εἴτε βασιλεῖ ὡς ὑπερέχοντι, εἴτε ἡγεμόσιν, ὡς δι' αὐτοῦ πεμπομένοις. 1 Pet. ii. 13, 14.

Arg. sextum: Quod præceptis evangelicis de obedientia civili magis quadrat, est aliquo modo S. Scrip-

turæ magis conforme quam cætera regimina. Regimen monarchicum, &c.

7. Septimum atque ultimum fundamentum hujus conformitatis consistit in regio Mediatoris munere, seu officio Christi.

Erat Abrahamo contemporaneus Melchizedechus; servo Dei, rex justitiæ. Erat autem Melchizedechus typus Christi, tanquam sacerdos sacerdotis; sed et tanquam rex regis. *Omnis potestas mihi data est*, inquit Christus. Ipse autem est singularis persona, omni potestate donata, atque ideo monarcha.

Arg. 7. Quod est conforme regio Christi muneri est aliquo modo magis conforme S. Scripturæ, quam cætera regimina. Regimen monarchicum &c. Ergo.

Ut igitur tandem aliquando hæc omnia in unum argumentum compingam, sic totam quæstionem locupletissime confirmo:

Quod origini regiminis fide cognitæ; actuali regimini a Deo instituto; legibus ante actuale regimen latis, promissisque datis; privilegiis specialibus a Deo collatis; promissis ad Ecclesiam sub evangelio pertinentibus; præceptis evangelicis de obedientia Christiana; muneri regio Mediatoris Christi magis est conforme, quam ullum aliud regimen, est S. Scripturæ maxime conforme. Regimen monarchicum, &c. Ergo.

Quod erat demonstrandum.

END OF VOL. I.

BX
5037
.P43
1844
VOL. 1

PEARSON
THE MINOR THEOL-
OGICAL WORKS OF JOHN
PEARSON...
124545

DATE

BX
5037
.P43
1844
vol. 1.